

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

1
229747

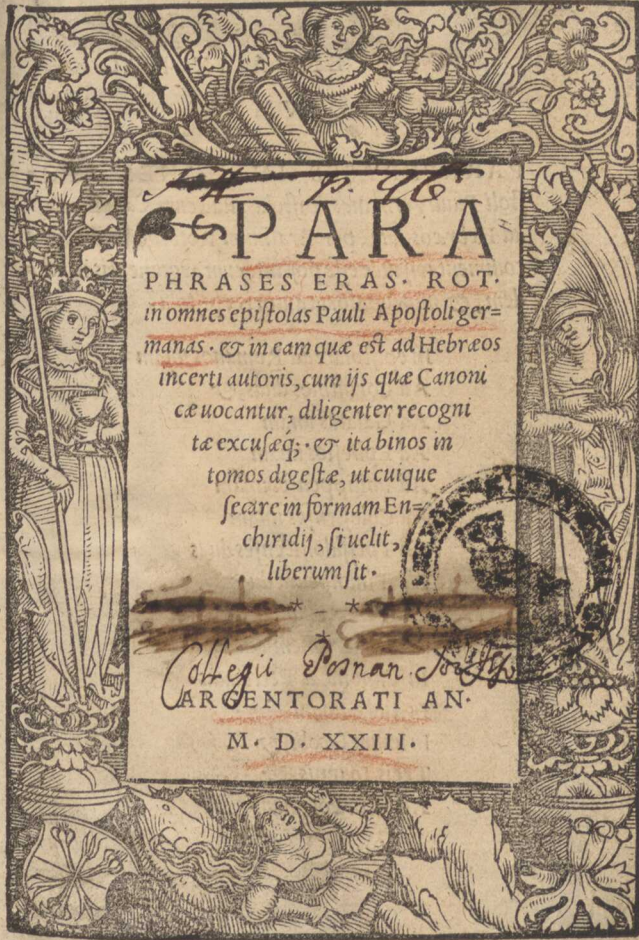

II. 383. C.

p. 96
P A R A

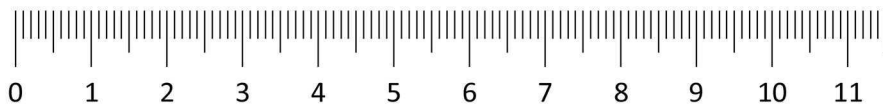
PHRASES ERAS. ROT.
in omnes epistolas Pauli Apostoli ger-
manas. & in eam que est ad Hebræos
incerti autoris, cum ijs que Canoni-
cæ uocantur, diligenter recogni-
tæ excusq; & ita binos in
tomos digeste, ut cuique
secare in formam En-
chiridij, si uelit,
liberum sit.

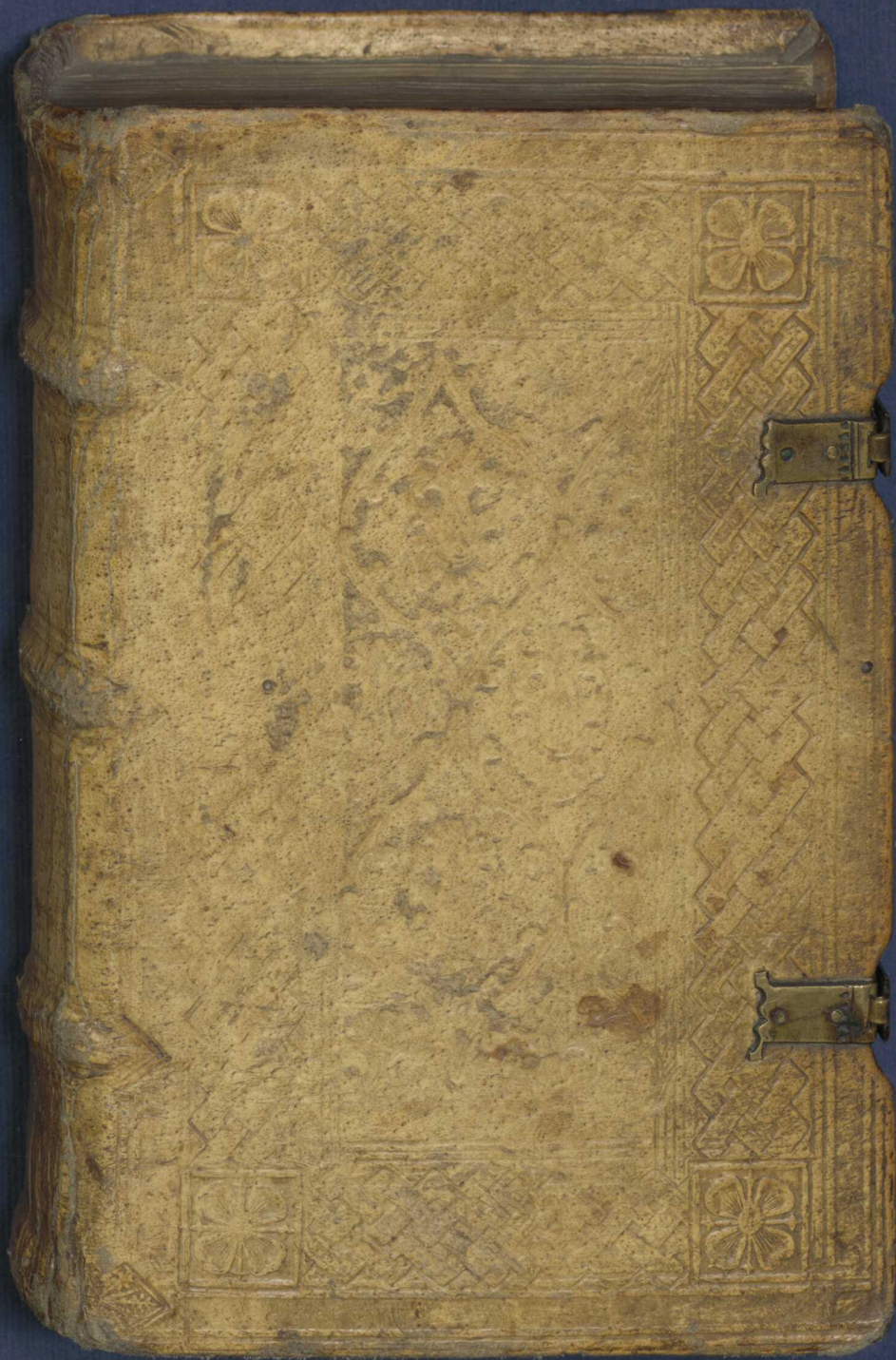
Collegij Posnan. Jo. J. J.
ARENTORATI AN.

M. D. XXIII.

II. 383
B. C.

in two pictures raised & fixed 2. 11. 168

1548 Decemby 20

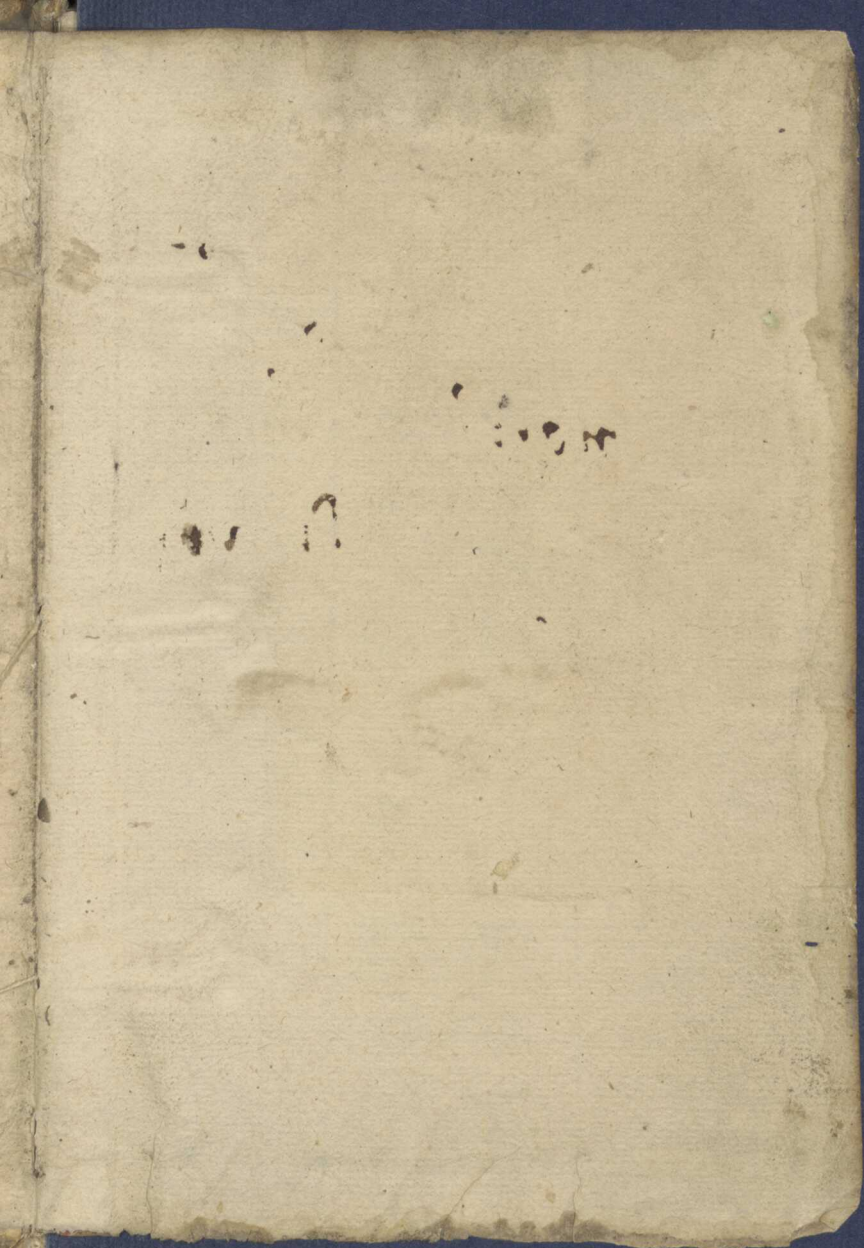
Handwritten notes in red and black ink, including a large red 'S' and some illegible characters.

BIBLIOTEKA
UNIVERSYTECLA
W POZNANIU

Dar Kuratorj. Okr. Szk. Pozn.
Z księgozb. Gimn. im. M. Magd.
w Poznaniu. 1930.

907620

75

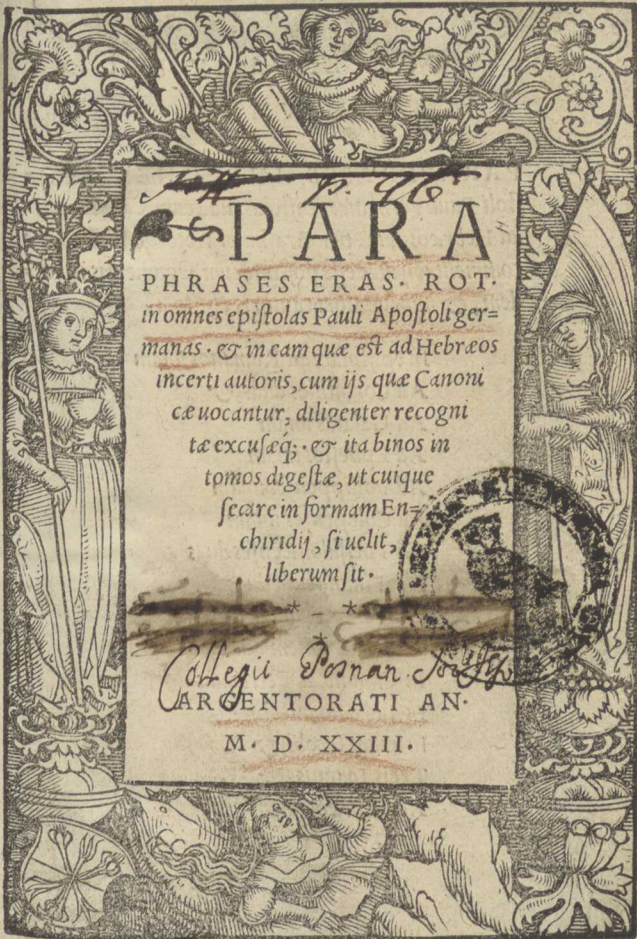
10 11 12

13 14

Dignus est qui dicitur
magister Romanus etc. etc. etc. etc.

Dignus est qui dicitur
magister Romanus etc. etc. etc. etc.

PARA

PHRASES ERAS. ROT.
 in omnes epistolas Pauli Apostoli ger-
 manas. & in eam quæ est ad Hebræos
 incerti autoris, cum ijs quæ Canoni-
 cæ uocantur, diligenter recogni-
 ta excusæq; & ita binos in
 tomos digestæ, ut cuique
 scire in formam En-
 chiridij, si uelit,
 liberum sit.

Collegij Posnan. Jussu
 ARGENTORATI AN.

M. D. XXIII.

Per me neq; quob nec in ore pmit
 Per nos pificandis studet delectat. Nos

II. 383
 B. C.

in dicitur iuris
 in pmissis dedit

CONTENTA IN HOC
VOLVINE.

PARAPHRASES IN OMNES APO-
stoli Pauli germanas epistolas, unà cum Canonicis &
ad Hebræos una, per Erasmus Roterodamum, quæ
commentarij uice esse possint, cum argumentis in eas=
dem, & nuncupatoria autoris epistola.

In epistolam ad Romanos unam

Ad Corinthios duas, &

Ad Galatas unam

Ad Ephesios unam

Ad Philipenses unam

Ad Colossenses unam

Ad Thessalonicenses duas

Ad Timotheum duas

Ad Titum unam

Ad Philemonem unam

In Canonicas Petri duas

In Iudæ unam

In unam Iacobi, &

Treis Ioannis, &

Ad Hebræos unam.

51) 36855

9576 20

1924: 1377

REVEREN

DISSIMO IN CHRISTO

patri ac domino D. Cardinali

Grimano Veneto titulo san-

cti Marci, Eras. Rot.

S. D.

VIBVS NOVVM VI
deri solet reuerendissime pa-
ter, cur Paulus Apostolus
ἑλληνιστῶτα ἔγραψε ὡς Ῥο-
manis Græce, quã Romane
scribere maluerit, mirari de-
sinent, si perpenderit pri-
mum illis temporibus Græci
sermonis usum penè tam late patuisse, quàm late Roma-
num patebat imperium. Deinde Romanis ipsis adeo
quondam in delitijs fuisse Græcicas literas, ut ea res
Satyrarũ conuicijs sit exagitata. Si quidem apud Luci-
lium Scaeuola ridens Albutiũ, ut plus æquo *Ἑλλή-
να, χολῆσε*, inquit, prætor Athenis, & apud Iuuenalẽ
stomachatur quispiã, negans se ferre posse Græcam ur-
bem. Quanquã ita Græce locutus est, ut à mere Græ-
cis non satis queat intelligi, ob passim admixtã Hebræi
sermonis proprietatẽ. Quod si maxime Græca, ac pu-
re Græca fuisset oratio, multũ tamẽ adhuc difficultatis

A 2 supereffet

superesset lectori, quod cum scriberet rudibus adhuc,
 & nuper CHRISTO initiatis, mysteria quaedam ma-
 gis attigit quam tractauit, & indicauit uerius quam ex-
 plicuit, uidelicet temporis seruiens. Nunc uero cum Ro-
 ma tota adeo sit Christiana, ut illic totius Christianae re-
 ligionis sit arx culmenque, ac per uniuersum terrarum or-
 bem Romane loquantur quicumque Romanum agnoscunt
 Pontificem, uidebar mihi facturus operis precium, si effe-
 cissimam ut Paulus iam mere Romanis, ac plene Christia-
 nis, non solum Romane, uerum etiam explanatius loquere-
 tur atque ita loqueretur Romane, ut Hebraeum quidem non
 agnoscas, agnoscas tamen Apostolum loqui. Solitus est
 ille mutare linguam, semper obseruata Apostoli dignita-
 te. Non hic attollam uerbis, quanti mihi constiterit hoc
 quicquid est opusculi, quod id sciam nemini procliuue uel
 aestimare, uel credere, nisi qui ipse periculum in simili ne-
 gocio fecerit, quid sit hiantia committere, abrupta molli-
 re, confusa digerere, inuoluta euoluere, nodosa explica-
 re, obscuris lucem addere, Hebraismum Romana ciuitate
 donare denique Pauli, hoc est, caelestis oratoris mutare
 linguam, & ita temperare $\omega\alpha\zeta\acute{\alpha}\phi\rho\alpha\sigma\iota\mu$, ne fiat $\omega\alpha\zeta\alpha\phi\rho\epsilon\acute{\omicron}\nu\sigma\iota\epsilon$, hoc est, sic aliter dicere, ut tamen non di-
 cas alia, praesertim in argumento non solum totis modis dif-
 ficillimo, uerum etiam sacro, ac maiestati Euangelicae pro-
 ximo in quo cum in lubrico uerseris, & labi sit facillim-
 um, citra graue periculum labi non possis. Illud modo
 testabor, ingenue magis quam arroganter, non multum
 laboris

Varius in
 dicendo
 Paulus.

laboris accessurū fuisse, si iustum cōmentariū in hanc epistolā edere uoluissē. Arbitror aut̄ huiusce studiij præmiū abunde magnū mihi persolutum, si meo studio sensero perfectū esse, ut Paulus primū tibi, deinde per te ceteris Romanis sit aliquāto cōmendatior, aut certe familiarior, quibus & cōmendatissimū & familiarissimum esse par est. Compertū enim habeo quā multos ante hac sermonis peregrinitas, quāto plureis tum explicationis, tum rerū difficultas alienarit ab eius lectione. Quāquā à tam eximio fructu nō oportebat ullis incōmodis deterreri. Horū igitur uel fastidio, uel desperationi, hac nostra industria studuimus succurrere, ita negociū temperātes, ut ei, qui nolit quicquā in sacris literis imitari, cōmentarij uice sit futurū, rursus ei qui uacet huiusmodi superstitione, Paulus ipse loqui uideatur. Amplectere Roma principē, aut certe præcipuum Laus Ro= religionis tuæ magistrū. Exosculare prisca laudis tuæ manorū. præconē redama eum, qui te nondū uisam adamauit. O feliciter cōmutatam sortē felicitatis tuæ. olim sub tyrannis, Cæsaribus, mutis simulachris, litabas, nunc sub Petro & Paulo terrarū orbi præsides. olim cras superstitionū omniū ancilla, nunc es ueræ religionis ministra. In Iouis Capitolini locū, successit CHRISTVS solus Opt. Max. In principis locū Petrus & Paulus, suis uterq; dotibus summus, in augustissimi illius senatus uicem, successit toti orbi reuerendus Cardinaliū ordo. Si quid te Cardina= mouēt fornices, aut pyramides, pristinae superstitionis liū ordo.

uestigia, cur non magis te capiunt in horū libris receptæ religionis monumētā? Adriani statuam, aut Domitiani miraris thermas. quin potius Petri Pauliq; sanctas epistolas amplecteris? Si iuuat in Salustianis aut Liuianis libris fabulosa uetustas, à quibus inijtis ad orbis tyrānidem breui ruiturā fueris euecta uulturum auspicijs. cur nō magis iuuat in Apostolorum & Euangelistarū literis agnoscere, quibus primordijs ad Ecclesie monarchiā nunquā cessaturā perueneris, auspicijs CHRISTI? Vt apud Iudeos sacrosancti quondam templi, hodie ne uestigiū quidem ullū extat, ita tui Capitolijs, quod quondā uanissimi uates æternū fore pollicebantur, adeo nullæ supersunt reliquie, ut ne locum quidē possis ostendere. Si Ciceronis linguā miraris, de qua uix pronuncies plus ne profuerit, an obfuerit rei publicæ. cur non magis delectat Paulina facundia, cui salutis ac religionis tuæ summam debes? Semper auida laudū fuisti, habes tam grauē, tam inclytum gloriæ tuæ buccinatorē. Quid triumphalius quā Apostolico ore laudari? Agnosce Romane, agnosce quid tibi tribuat Paulus, ut intelligas quæ laudes tibi sint tuendæ. Audi quid moneat, ne nescias quid tibi sit cauendū. Fidem laudat, quæ nusquā adhuc fuit incorruptior. obedientiā predicat, quæ fecit, ut cito superstitionē religione mutares. Facilitatē tribuit, cui solet esse comes credulitas, hæc in caussa fuit, ut à pseudapostolis in Iudaismū pellereris. Sed aderat facilitati prudentia, quæ fecit, ut matre re-

Sic laudat, ut admoneat.

X

ture resipisceres. Subnotat animi celsitudinem, atque ob id tam sollicitè deterret à fastu & insolentia, à luxu auocat ad sobrietatem, à libidinibus ad castimoniam, à ferocitate ad tolerantiam, à dissidijs ad concordiam, à bellicis ad pacem. Hæc est indoles uere Romana, à qua degenerare sit turpe. Vide ne è Rhoma degeneres in Babylo- Roma Ba
bylon.
nem. Fatetur diuus Hieronymus suis etiãnum temporibus, laudatæ Paulo religionis extitisse documeta. Vbi, inquit, alibi, tãto studio & frequetia ad Ecclesias & ad martyrũ sepulchra concurritur? ubi sic ad similitudinẽ coelestis tonitruum amẽ reboat, & uacua Idolorũ templa quatuntur? Non quod aliã habeant Rhomani fidẽ, nisi hanc quam oēs Christi Ecclesiæ, sed quod deuotio in eis maior & simplicitas ad credendũ. Magnificũ quidem Hieronymi testimonium. At idem quid dicturus sit, si nũc uideret eadẽ in urbe tot ecclesias, tot cardinales, tot episcopos, si conspiceret ab uno hoc certissimo Christi oraculo, ab uniuersis mudi principibus responsa peti? Huc religionis caussa ex ultimis usq; terrarũ angulis agminatim concurrere? Parũ Christianũ sibi quẽq; uideri, nisi si Rhomã, nisi Rhomanũ pontificem uiderit, ceu numẽ quoddã terrestre, ut à cuius nutu ac renutu, res uniuersæ mortalium pendeat? Deniq; si cerneret sub Leone decimo compositis bellorum procellis, Rhomanã urbem, non minus literis, quã religione florẽtem? ut quæ una tam multos habeat ecclesiasticæ dignitate præminetes, tot uiros omni doctrinæ genere in signes, tot mudi lu-

ERASMI EPIST. AD GRIMA.

mina decorâq; , ut orbem uerius, quam urbem dixeris.
 Nihil optandum à superis, nisi ut perpetuo suis laudi=
 bus respondeat, perpetuo felicitatem suam pietate su=
 peret, maiestatem anteciat bonitate. Id fiet, si Petri ac
 Pauli, quorum auspicijs, præsidioq; regnat, pectus ui=
 tamq; pro uiribus studeat exprimere. Atqui horū ima=
 ginē nusquā expressiorem magisq; uiuā liceat reperi=
 re, quā in ipsorū literis. Interea Pauli fragmentum li=
 bentius amplectētur amplissime pater, si tuis istis mani=
 bus porrigetur, qui studiorum omnium, præsertim
 eorum quæ cum linguarum peritia coniuncta
 sunt, mirum quēdam Mecœnatem agas, sic
 nihilominus integritate morū conspicu=
 us, ut inter tot clarissima lumina, tamē
 eluceas atq; emineas, non ita qui=
 dē, ut alijs obfundas tenebras,
 sed ut per se illustribus &
 ornatis, plurimum
 addas lucis ac
 deco=
 ris;

Bene ualeat tua pietas, Louanij. Anno
 M. D. XVII. Id. Nouemb.

ARGV=

ARGV MEN

TVM IN PARAPHRASIN

SEQVENTEM PER

ERASMVM ROT.

Iam quo res sit dilucidior, argumentum
epistolæ paucis explicandum.

TQVE, VT EXOR= diar ab ipso nomine, quãquã me nõ fugit Hieronymũ incõmentarijs, quos scripsit in epistolam ad Philemonem in hac esse sentiẽtia, ut existimet Apostolum prius uocatũ Saulum, Pauli uero cognomen, cõu trophæum usurpasse à Sergio Paulo proconsule, quem CHRISTO lucificãcit, quẽadmodum legimus in Actis Apostolorum cap. 13. Rursus alios esse, quibus placeat in Iudaismo dictũ Saulũ, mutata religione simul et nomẽ mutasse. sed alteram minus probabilẽ facit, quod Lucas hoc ipso, quod modo citauimus, cap. scribit. Saulus qui & Paulus repletus spiritu sancto, haud obscure declarans, eum binominem fuisse prius quàm Sergius Paulus esset cõuerfus. alterã planẽ refellit, quod cũ alijs aliquot locis, tum

A 5 in eodẽ

IN EPISTOLAM PAULI AD

in eodē apite Saulus dicitur, iā Christi prædicās Euāge-
 liū. Dixit illis spūs factus. Segregate mihi Saulū et Bar-
 nabā. Proinde mihi uero ppior uidetur Origenis opi-
 nio, quē admodū in ueteris instrumētū libris, aliquot cō-
 Binomi- perimus diuersis noībus notatos, uelut idida dictū, q̄ ali-
 nes in sa ās uocatus est Salomō. & Ozīā alicubi dictū, q̄ alibi sit
 cris literis Azarias. Itē in Euāgeliās literis Lucæ, dictū Leu, q̄ se
 in suo Euāgelio Matthæū nominat. ita Paulo geninū su-
 isse uocabulū, quāquā ipse in suis epistolis se nūquā Sau-
 lum appellat, sed ubiq; Paulū, fortassis ob id, qd' Pauli
 uocabulū Græcorū de Rhomanorū, ad quos scribebat,
 auribus esset familiarius. Saulus enim sic à Saul Hebræa
 uoce deflexū apparet, ut Græcā à Ioseph Iosephū defle-
 xerunt. Paulus autē Hebræis sonat mirabilē, si tamē serē
 Etymolo dum putamus Rhomanæ seu Græcicæ uoās etymolo-
 giā nō re- giam ē peregrinā lingua peti. Quod tamē Hieronymus
 cle peti ex cū alicubi in alijs reprehēdat, hic sibi p̄mittit, opinor,
 aliena lin- ut in re non admodū seria. Certe Græcās sonat quietū,
 gua. Latinis pusillum. Saul Hebræis sonat postulatū. & si
 Ambrosio credimus, inquietudinē siue tētationē. Atq;
 hæc quidē de ratione nominis, ut in argumento penē
 plus satis. Ceterū dictauit hanc epistolā, exapīete Ter-
 Scriba- tio, quod is quoq; in calæ epistole testatur, adijciēs, Sa-
 luto uos ego Tertius, qui scripsi epistolā in domio. Mis-
 sam apparet ē Corintho, per Phæben sceminā Cēchre-
 Locu- ense. Est autē Cenchræe portus Corinthiorū, haud pro-
 cul ab urbe disitus. Quod si tempus quoq; requiratur,
 scriptam

scripta apparet post utraq; ad Corinthios epistolā (un Tempus
 de putat in hac absoluta iā & confirmata pictatis argu
 menta potissimū elucere) id tēporis, cū peragrata iam
 Achaia, in qua Corinthus est, & huic finitima Macedo
 nia usq; ad Illyricū, ac non solū prædicato ubiq; Chri=
 sti Euāgelio, in his duntaxat locis, in quibus aliorū apo
 stolorum nemo prædicauerat, uerū etiā iuxta Petri mo
 nita collecta à suis aliquanta pecunia in subsidiū paupe
 rum, adornaret iter Hierosolymam. ut exhibito quod
 acceperat, illinc proficisceretur in Hispaniā, Romā iter
 facturus, atq; illic obiter salutaturus Christianos. de
 quorum fide ac religione audierat, cū ipsos nondū ui=
 disset. Acciderat enim illis diuersum quiddā atq; Gala=
 tis. Siquidem hi primum recte à Paulo instituti, postea Argumen
 fraude pseudapostolorū circūuenti sunt, & retracti in le.
 Iudaismum, Contra Rhomani primum male instituti à
 pseudapostolis, simulatq; pro sua prudentia senserant
 fraudē, resipuerunt. & in eo qd' rellū esse cognouerūt,
 perseuerabāt. Nā in ecclesie nascētis primordijs erāt,
 qui existimarent Euāgelij gratiam, quoniam Abra=
 hae posteris, & Iudaicæ genti peculiariter promissa ui
 debatur, non esse propagandam in prophanas gentes,
 & simulacrorum ac demonum cultui deditas. In qua
 sententia & Petrum apparet fuisse, qui uiso monēdus Opinio
 erat, ut Cornelium centurionem admitteret. quo nomi apostolo
 ne mox illi exhibitum est negocium Hierosolymis, ex=
 rū i initio.
 postulantibus ijs, qui ex Iudaismo conuersi fuerant ad
 Christum,

IN EPISTOLAM PAULI AD

CHRISTVM, quod cū incircūcisis habuisset cōmer-
 tium, atq; in his probabile est & Apostolos aliquot fu-
 isse. Sic enī legimus in Actis cap. 11. Audierūt autē Apo-
 stoli & fratres, qui erāt in Iudæa, quoniā & gentes re-
 ceperunt uerbū Dei. Cum autē ascendisset Petrus Hiero-
 solymam, disceptabant aduersus illū qui erant ex circū-
 cisione, dicentes. Quare introisti ad uiros præputium
 habentes, & māducasti cū illis? Erant rursus, qui licet
 non existimarēt gentes prorsus arcēdas ab Euangelij
 consortio, non admittēdas tamē ducebāt, nisi circunci-
 derētur ritu Iudaico, perinde quasi Christus egeret ad
 miniculo legis Mosaicæ, simul ut Euāgelij gloriā in suā
 gentē transferrent. Et in Actis Apost. cap. 11. proditū
 est, eos qui ob persecutionē, quæ accidit à morte Ste-
 phani, profugerāt in Phœnicē, in Cyprū & in Antio-
 chiā, nemini prædicasse Christū, nisi solis Iudæis. Rur-
 sus cap. 15. Quidā Iudæi ueniūt Antiochiā, palā aducr-
 sus Paulū & Barnabā prædicantes, nō esse spem salu-
 tis, nisi iuxta Moysi præscriptū circūciderentur. tan-
 tusq; tumultus per hos cōātatus est, ut coacto concilio
 decretū sit, ut Paulus & Barnabas unā cū aduersarijs
 Hierosolymā irent, & lis Apostolorū ac seniorū arbi-
 trio cōponeretur, atq; illic rursus acriter obnitētibus
 nōnullis, præsertim factionis pharisaicæ Christianis,
 cuius fuerat & Paulus, coacta est synodus Apostolorū
 & seniorū, ac Petri Iacobiq; autoritate decretū est, ne
 gentes onerarētur lege Mosaica, tantū temperarēt ab
 esu suffo-

esu suffocati animatis, à sanguine, à carnibus simulacro
 immolatis, & à stupris. qd' tamen pro ratione tēporū,
 inuincibili Iudeorū superstitioni datū esse, uel illud ar
 gumēto est, quod tria illa iam olim uidemus esse subla
 ta, ac prorsus abolita. Ex eodē fonte nata est illa Pauli
 cum Petro cōcertatio Antiochiæ, cū gētīū Apostolus,
 cernens suos ob Petri simulationē periclitari, palam il
 lum redarguit, quemadmodū refert ipse in epistola ad
 Galatas cap. 2. Rursum Hierosolymis autore Iacobo,
 quo purgaret iā inter Iudeos sparsum rumorem, quod
 retrahere uideretur à lege Mosaica, cū cæteris caluitiū
 induxit capiti & iuxta ritū Iudaicum purgatus, mu
 nus obtulit in tēplo, sicuti refert Lucas Actorū cap. 21.
 Quo quidē ex loco uidetur Iacobus, tametsi gētes pri
 us onere legis Mosaicæ propemodū liberasset, esse ta
 men in hac sententia, ut putaret à Iudeis exigendā esse
 legis obseruationē. Vel in hoc, ut placarentur ij, qui nō
 dum sic profecerāt in Euāgelica ueritate, ut possint o
 mnino patrios ritus cōtemnere. Sic enim loquitur Iaco
 bus. Et scient omnes quia quæ de te audierūt falsa sunt,
 sed ambulas & ipse custodiens legē. Nec alia de causa
 opinor, totondit caput ex uoto Cenchreis ap. 18. Con
 simili necessitate circuncidit Timotheum. ap. 16. cum
 esset matre quidē Iudæa natus, sed patre Ethnico. Tan
 te molis erat ex Iudeo facere Christianum. Est enim ei
 genti peculiaris quædā pertinacia, nec ulla fuit unquā
 suæ religionis tenacior, ut elegāter docet Iosephus in
 apologia

IN EPISTOLAM PAULI AD

*Judaica
gentis per
tinacia.*

apologia Iudaicarū antiquitatū. Ad hæc ut Iudeorum
natio tum omnibus orbis nationibus erat peculiariter
inuisa, ita uicissim omneis execrabatur illi, ceu impu-
ros, prophanos & impios, adeo ut nec cōgressu digna
rentur, & templū suū pollui crederent, si quis forte in
circūcisus esset ingressus: Tantū erat præ se pelliculæ
superciliū. Cū igitur spes nō esset, fore, ut Græci Roma
niq; legē inuisam reciperēt, & incredibili pertinacia
reclamarent Iudæi, Paulus intelligens periculū esse, ne
tam exitiabili dissidio magna ex parte periret Euāge-
lij fructus, & Christi gloria Mosaiici nominis obscura-
retur admixtu, hoc in primis agit ubiq; ut legis ceremo-
nias abroget atq; antiquet, omnēq; salutis adipiscendæ
fiduciā in unum Christū transferat. Sicut autē Galatas
acriter, sed tamē amanter obiurgat, quod essent in Iu-
daismū adducti, ita Romanos præmunit & instruit, ne
à pseudapostolis, quos sciebat nusquā cessare, illaque-
entur incauti, sed in recta doctrina, quā amplecti cœ-
pissent, persisterēt. Erat enim Romæ ingēs Iudeorum
numerus, siue illuc à Pōpeio translatus, siue quod iā Ro-
manorū esset prouincia Iudæa, quorū superstitio cre-
bro & apud Iuuenalē atq; Horatiū, & apud Senecam
notatur. Cum quibus & Paulo multū negocij fuisse, po-
steaquā Romam peruenisset, testatur extremum caput
Actorū apostolicorū. Ac miro cōsilio singularis arti-
fex sermonē temperat inter Iudeos & gentes, dū stu-
det omneis omnibus modis ad Christū pellicere. neque
uult,

uult, si fieri possit, quenquā omnino mortalium perire
 suo dua, cui militabat. Itaq; nunc hos obiurgat, nunc il-
 los, nunc rursus erigit, ac subleuat. Gentium supercilium *Summa do*
 deprimat, ostendēs nihil illis profuisse, neq; naturæ le- *ctriæ Pau*
 gem, neq; philosophiā, cuius professione tumbāt, quo *line.*
 minus in omne scelerū dedecus prolaberentur. Rursum
 Iudeorū arrogantia coerccet, qui legis fiducia perdi-
 dissent, id quod erat totius legis caput, fidē in Christū
 Iesum, docēs legis ceremonias antiquatas esse iā coru- *Ceremo-*
 scante Christi Euangelio, quē legis umbræ deliniant. *nie.*
 abrogata iam oīa sabbatorū, carnationis iniuriā, Ca-
 lendarū recursus, ter quotānis redeuntē ferias, delectū
 ciborum, in singulos dies iterū sordidanda lauacra, pe-
 cūdum innoxiarū lanienā, tēpli religionē asiduis inque-
 ti cædibus, Has rerū umbras emicāte luce ueritatis eua-
 nescere, Veros esse filios Abrahæ, qui fidē Abrahæ re-
 ferrent. uere Iudeos esse, qui Christū profiterentur, ue-
 re circūāfos, qui mentē haberent à foedis cupiditatibus
 repurgatā. Veram iusticiā ac perfectam salutem, citra
 legis auxilia, per Euangeliū ac solam fidem in Christū
 conferri, ex æquo omnibus, licet ea salus peculiariter
 olim esset promissa Iudeis, sed ita his promissa ut pro-
 phetæ non tauerint fore, ut illis reiciētibus ad gentes
 prædicatio Christi propagaretur. Per legē Mosaicam
 uerā iusticiā nulli cōtingere, sed per fidē, idq; docet tū
 exemplo Abrahæ, tū uarijs ipsius legis testimonijs. Et
 ad eū modū detractō utrisq; supercilio, adēpta utrisq;
 fiducia

IN EPISTOLAM PAULI AD

fiducia, omnis aequat in negotio fidei Euangelicae ita
 gratulans saluti gentium, ut suae gentis caritate paterno
 deploret affectu, licet illa ubique pertinacissime infensam
 experiretur. atque id per se durum, ita mitigat, ut dicat
 nec omnis excusatos, et fore ut aliquando resipiscat Iu-
 deorum natio, fide gentium prouocata. Atque hic obiter ua-
 ria multiplexque doctrina de praefinitis, siue praedestina-
 tis, de praescitis, de uocatis, de gratia et merito, de libe-
 ro arbitrio, de diuino consilio nobis inscrutabili, de le-
 ge naturae, de lege Moysi, de lege peccati. Varij uero alle-
 goriarum fontes, dum duos facit Adam, alterum quo nascimur
 iuxta carnem mortales. alterum quo renascimur immorta-
 les futuri. Duos homines, internum et externum. internum
 spiritui et rationi parentem, externum cupiditatibus et
 affectibus obnoxium. quorum priorum aliquando spiritum ap-
 pellat, posteriorum interim corpus siue membra, interim
 carnem, aliquoties legem peccati uocat. Duplicem mortem,
 corporis et animi, et tertiam, qua morimur peccato et
 peccandi affectibus. Triplicem item uitam, qua uiuimus
 corpore, qua animo, et qua uiuimus iusticiae et pecca-
 to. Duplicem seruitutem aut libertatem, qua uicissim uel
 innocetiae seruiamus, emancipati a peccatis, uel peccatis
 seruiamus liberi a iusticia. Duplicem Iudaismum, duplicem
 circuncisionem, geminos posteros Abrahae. Duas partes
 legis Mosaicae, carnalem, ueluti corpus. spirituale, uelut
 animam legis. Duplicem baptismum, quo primum abluimur a
 peccatis pristinis sacro lauacro, et quo Christo como-
 rimur, ab=

Fōtes alle-
goriarū.

Duos hōies

Duplicem
mortem

Triplicem
uitam

Duplicem
baptismum

rimur, abdicatis mundi affectibus. Duplicem sepultu-
 ram, corporalē qua triduo sepultus est CHRISTVS.
 & spiritualem, qua nos semoti à mundi uitijs, requie-
 scimus in illo. Duplicem resurrectionem. alteram quæ
 præcessit in CHRISTO, in nobis sequutura. alteram
 qua nos à peccatis pristinis rediuiui progredimur à uir-
 tute ad uirtutem, hac parte quoad licet futuram immor-
 talitatem meditates. Duplicem iusticiam, Dei & ho-
 minum. Duplex iudicium, Dei & hominū. Duplicem
 gloriam siue laudem, apud Deum & apud homines.
 His desertis transit ad locū moralem, in primis adhor-
 tans ad mutuam concordiam, exemplo membrorū cor-
 poris. & quoniam pax constare non potest, ubi fastus
 est aut liuor, obsecrat ut obsequijs mutuis, mutuū amo-
 rem alant foueantq; . Romanos ut Iudeorum infirmita-
 tem ex diutina legis assuetudine relictam, serant. Con-
 tra, Iudeos, ne gentibus in Euangelij consortium ascen-
 tis inuideant, sed illorum fidem ac libertatem potius æ-
 mulentur. & cum idem sit omnium Deus, idem CHRIS-
 TVS, eadem gratia, idem præmium, omnes in unum
 corpus coalescant. neque quisquā sibi arroget quic-
 quā, sed si qua dote præcellat aliquis, eam ad fratris
 opem accommodet. Atq; hunc locum uarie tractat, do-
 cens quales se præstare debeant erga Iudeos incredu-
 los, quales erga Christianos superstitiosiores, siue ut
 ipse uocat, infirmos. quales erga superiores, quales er-
 ga inferiores, quales erga pares, quales erga principes,

Moralis
 locus.

IN EPISTOLAM PAVLI AD

ac magistratus ethnicos, sed suo utcunq; fungentes officio. quales in prosperis, quales in aduersis. Deinde rursum laude Romanorum, mitigat admonitionis acerbitatem, & suam apud illos autoritatem cōmendat, commemorans quanto plus cæteris promouerit in Euangelio CHRISTI, declarat quanta teneatur illos uideri cupiditate, & spem facit sui aduētus. cur eum differre cogatur, aperit, laudans spontaneam Macedonum & Corinthiorum in pauperes sanctos liberalitatem, tacite ac uerecunde Romanos ad emulādum prouocans.

Salutatio
nes Pauli.

Caput extremum penè totum occupat salutationibus, non frigide congeſtis multorum nominibus, sed mire suo cuiq; addito elogio. Postremo quoniam penitus no uerat & pseudapostolorum improbam uersutiam, & Romanorum simplicitatem, ac facilitatem, admonet etiam atq; etiam caueant, ne illorum blandiloquentia fallantur. Quanquàm autem horum pleraque peculiarius ad eam pertinent etatem, in qua rudis adhuc paulatim suppullulabat Ecclesia, Iudeis & gentibus admixta, ac principibus ethnicis obnoxia, tamè nihil est, unde non ad hæc quoque tempora salutaris aliquid doctrinæ possit accommodari, ueluti de fugienda superstitione, quæ disidiorum est seminarium, & sic habet speciem pietatis, ut nihil sit ueræ pietati aduersus. de stulta fiducia philosophiæ mundanæ, de merito fidei, de uitando fastu, de toleranda alicubi minus eruditorū imbecillitate, de mutuis obsequijs alenda concordia, de ferendis

ferendis aliquousq; malis principibus & impijs episcopis, ne turbetur ordo status publici. de male factis beneficentia superandis. de non iudicando quod ad te non pertineat. de commode interpretando quicquid recto animo fieri potest. de cauenda insidiosa blandiloquentia, alijsq; id genus rebus, in quibus hodieq; communis hominum uita uersatur. Sed utilitatem huius epistolæ æquat, ac penè superat difficultas, idq; mihi tribus potissimum de causis accidere uidetur, siue quod non alibi sermonis ordo confusior, nusquam oratio hyperbaticis magis hiulca, nusquam anantapodotis crebrius inabsoluta, quod subinde queritur interpres Origenes, in huiusmodi difficultatibus passim luctans ac laborans. Quod uerum interpreti aut scribæ Tertio sit tribuendum, an ipsi Paulo, aliorum esto iudicium. Ipse sanè agnoscit sermonis imperitiam, licet rerum inscitiam deprecetur. Rursus adeo non affectauit orationem arte humana compositam, ut eam sibi fugiendam etiam duxerit, ne quid hinc decederet gloriæ crucis, atque ob id Origenes existimat superuacaneum esse, sermonis compositionem in eo requirere. Hieronymus aliàs illi uindicat orationis artificium, aliàs adimit, ingenue confitens è corrupto Cilicum sermone, nonnihil traxisse uittij. Augustinus etiam rhetorum ornamenta flosculosq; ex huius depromit epistolis. Quin & in Actis dux uerbi est, & in epistola ad Corinthios priore, supra cæteros omnes linguis loquitur. Quàmuis enim, ut testatur

Difficultas epistolæ ad Romanos

Pauli sermo incompositus.

IN EPISTOLAM PAULI AD

„ Hieronymus, id temporis totus Oriens Græce loquere
 „ tur, tamen ut consentaneum est, apud Celtas, non ean-
 „ dem fuisse Romani sermonis castimoniam, quæ fuit Ro-
 mæ, ita uerisimile est, non parum interfuisse, inter Ci-
 licem Græce loquentem, & Atticum. Ad hæc orationis
 incommoda, accessit Hebraismus, cuius idiomatica pas-
 sim refert, ita Græce loquens ut nihilo secius interim
 Hebræum agnoscas. Alteram difficultatis causam ar-
 bitror, quod ob rerum inexplicabilium obscuritatem,
 non alia sit crebrioribus impedita salebris, aut altiori-
 bus interrupta uoraginibus, adeo ut ipse relicto quod
 instituerat, exclamare cogatur. O altitudo diuitiarum.
 Quid quod quædam mysteria prudens sic attingit, ut
 ceu per transfennam dütaxat ostendat, pro temporum
 illorum ratione, proq; captu eorum, quibus scribit, o-
 rationem attemperans? Nouerat & uiderat ille quæ-
 dam, quæ nephas esset homini loqui, & nouit quatenus
 esset opus lacte, quatenus cibo solido. Sciebat ætatum
 in CHRISTO gradus, & quid cui foret adhiben-
 dum. Hoc consilio Petrus Apostolus apud rudem con-
 cionem uerba facturus de CHRISTO, uirum eum
 nominat, Deum tacet. Tertiam opinor, crebram ac su-
 bitam personarū mutationē, dum nunc Iudeos, nunc
 gentes, nunc utrinq; modo credentes, modo incredu-
 los respicit, aliàs infirmi, aliàs firmi, interim pij, in-
 terim impij personam sustinet. Quibus fit, ut lector
 uelut in Labyrinthis ac Mæandris quibusdam inextri-
 cabilibus

cabilibus oberrans, nec unde sit ingressus satis uideat, nec qua sit exitus. Vt mihi non minus uere quàm eleganter Origenes Paulum ad similem faciat ei, qui hospitem in opulētissimi cuiuspiam principis palatium inducat, diuersis uiarum ambagibus, & conclauium secessibus perplexum. Quædam autem procul ostendat, ex ditissimo opum thesauro, quædam propius admoueat, quædam uideri nolit, sæpe interim per aliud ingressus hostium, aliunde exeat, ut hospes ipse muret unde uenerit, ubi sit, aut quâ sit exeundum. Agnouit hoc & Petrus Apostolus, in epistola secunda testans, esse in Paulinis epistolis quædam intellectu difficilia, quæ parum eruditi, parumq; firmi deprauarēt ad suam perniciem. Nos difficultates has pro uirili conati sumus amoliri, nisi quod quædã Paulinæ linguæ adeo peculiaria sunt, ut aliquoties mutari non queant, uelut hæc. fides, gratia, corpus, caro, membra, spiritus, mens, sensus, edificare, aliq; huius generis, quæ ut prorsus mutari non debuerunt, ita quoad licuit mollire studuimus. Sed iam ipsum audiamus Româis Romane, imò omnibus crassius & explanatius loquentem.

ARGUMENTI FINIS.

B 3 In epist.

IN EPISTO

LAM PAULI APOSTOLI AD

ROMANOS, PARAPHRA

SIS PER ERAS. ROT.

AVLVS EGO ILLE è Saulo factus, è turbulento pacificus, nuper obnoxius legi Mosaica, nunc Moysi liberus, seruus autè factus IESV CHRISTI, haud quidè per fuga desertor' ue pristini instituti, sed accersitus ad huius le

gationis munus, ac felicius segregatus quàm erā, cum Pharisaeica factionis propugnator, impie pius, & indocte doctus errarem, sed nunc demū uere Pharisaei dignus cognomine, quippe semotus selectus' que ab ipso CHRISTO ad obeundū negocium lōge praeclearius, nempe ad praedicandū Euangelium Dei, nec id sane nouū, sed iam olim ab ipso promissum Prophetarū ipsius oraculis, quæ nunc quoq; extant in libris, non quibuslibet, sed sc̄tis inuiolatæq; fidei, de filio ipsius, qui in tempore natus est è stirpe Dauidica iuxta carnis infirmitatem, sed idè declaratus est æterni Dei æternus esse filius iuxta Spiritū omnia sanctificantē, declaratus aut̄ cum alijs per

In scripturis sanctis

alijs permultis argumētis, tum præcipue ex eo, qd' ipse
 deuiſta morte, reſurgens e' mortuis, oĩbus in ipſo rena
 tis, reſurrectiõis princeps & autor factus eſt IESVS
 CHRISTVS dominus noſter, per quẽ nos non ſolũ
 hanc gratiã, quã legis obſeruatio conferre non poterat,
 ſumus aſſequuti, uerũ etiam apoſtolicã functionem, quo
 quẽadmodũ per alios Apoſtolos inter Iudæos diuulga=
 tum eſt Euangeliũ CHRISTI, ita per me prædicetur
 inter gẽtes quascũq; non ut inuoluãtur legis oneribus,
 ſed ut ſeſe fidei de Chriſto prædicatæ ſubmittãt, et huic
 innitãtur, non inani philoſophorũ ſapientiã, de quarũ
 gentiũ numero eſtis uos quoq; quãtũ ad genus attinet,
 cãterũ adoptione aſciti in uos & cognomen IESV
 Chriſti, ne iam ſectarũ aut regionũ uocabula uos diri=
 mãt, cum cõmunis ſit omniũ adoptio. Quotquot igitur
 eſtis Romæ Deo chari, et à priſtinis uitijs, ad ſanctimo
 niã uitæ uocati, gratiã uobis opto pacemq; non quam
 mundus hic uulgato more ſolet precari, ſed ueram no=
 uamq; pacẽ, quæ proficiſatur à patre & domĩo noſtro
 IESV Chriſto. Atq; in primis quidẽ gratias ago Deo
 patri, ueſtro omniũ nomine, qui per filium Chriſtũ hoc
 nobis largitus eſt, ut qui ante hac eratis increduli, nunc
 fides ueſtra celebretur, prædiceturq; toto terrarũ orbe.
 Quæ ſanẽ res pro meo erga uos amore, non poteſt non
 eſſe gratiſſima. Teſtis enĩ eſt mihi Deus ipſe pater, quẽ
 nũc ſolutus Moyſi lege colo, nõ crãſis & corporalibus
 ceremonijs, ſed ſpiritu meo, prædicans Euangeliũ filij
 In oĩbus
 gentibus.
 Dilectis
 Dei uoca=
 tis ſanctis
 In Euan=
 gelio

IN EPISTOLAM PAULI AD

filiij eius. ipsius (nam hic illi gratissimus est cultus) quod semper
 curaq; omnem intermissionem, mentionem uestri faciã
 in precibus meis deprecans illum, si quã fieri possit, ut
 quod iam diu desidero, tãdem aliquando contingat, ita
 uolente Deo, ut prospero itinere feliciter ueniã ad uos.
 Magno siquidẽ teneor desiderio uidendi uos, non mei

Aliqđ gra cõpendij gratia, sed ut muneris aliquid uobis imparti-
tiã spiritu am, nõ Moysi crassum, sed Christi spirituale, quo ma-
alis. gis etiã cõfirmemini in eo quod instituistis, siue ut me-
 lius dicã, ut mutua sit utrisq; nostrum consolatio, dum
 & ipse uobis de uestra fide, et uos mihi uicissim de mea
 gratulabimini, atq; ita fiet, ut exhortatio mutua uestrã
 simul ac meam fidẽ corroboret fulciatq;. Id quo minus
 sit factum hætenus, per me quidem haud quaquam ste-
 tit. Imò nolim uos illud latere fratres, mihi frequenter
 in animo fuisse uos inuisere, uerum ad hunc usq; diem
 non licuit per impedimẽta quæ inciderunt, ob hoc autẽ
 caussã uos tantopere cupiebam inuisere, ut inter uos
 quoq; nõnihil fructus reportarẽ, quemadmodũ in cæte-
 ris nationibus antehac feci. Neq; enim hanc Euangelij
Græcis ac prædicandi operam à Deo mandatã, huic aut illi genti
barbaris proprie debeo, sed ut ille Deus est ex æquo omnium,
sapiẽtibz ita Christi Euangelium æque ad omnes pertinet. Itaque
 & *in spiẽ* non Græcis modo, uerum etiã barbaris, non sapiẽtibz
tibus. & eruditis tãtum, sed rudibus quoq; & illiteratis ope-
 ram hanc debeo, quisquis fuerit ille, qui non reijciat et
 auersetur. Proinde quod ad me quidem attinet, gestit
 animus,

animus, & uobis qui Romæ agitis, Euangelium prædicare. Nec enim hinc me deterret imperij Romani maiestas, neq; pudendam mihi duco functionem, si prædicem Euangelium Christi. Nam ut impijs & incredulis res ridicula friuolaq; uideatur hoc Euangelium, ita quisquis crediderit, huic uirtus est Dei efficax ad conferendam salutē, quàm nec Iudeorum leges, nec uestra philosophia, opesue conferre queant. Ea uis cum æque ualeat omnibus, tamē primum in Iudeos & Græcos propagata est. Procul enim abest à salute, qui aut morbum suum non intelligit, aut unde petendum sit remedium, ignorat. Cum enim antehac alijs in rebus alij sitam esse iustitiam existimarent, nunc Euangelio Christi palàm fit omnibus iusticia, non Mosi, sed ipsius Dei, quæ non sita sit in superstitioso cultu simulacrorum, aut legalibus Iudeorum ceremonijs, sed ex fide contingat, dum agnoscunt homines, id nunc præstare Deum quod olim ore Prophetarum suorum promiserat. Quemadmodū & Abacuc prædixit. Iustus, inquit, meus, ex fide ui-

Iudeo pri-
mum &

Græco.

Iusticia eī
Dei.Ex fide in-
fidem.Reuelatur
eī ira Dei.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Quia qd' notū est. minus impij fuerunt illis. Totus quidem ut est Deus, hu-
mano ingenio cognosci nequaquam potest, ceterum qd'
in humanam cedit cognitionem, id illi sunt assequuti,
quanquam hoc ipsum illi debent. Neq; enim assequuti
fuissent, nisi Deus hoc illis aperuisset. Aperuit autem si
Per ea que facta sunt. non Prophetarum libris, quibus Iudæis modo locutus ui-
debat, certe totius huius fabricæ mundanæ miraculo.
Quamuis enim inuisibilis est ipse Deus, tamen intelle-
ctu conspiatur, uelut in speculo relucens, in hoc mundo
tam mirifice condito, ac tam mirifice administrato. Cu-
Sempiterna quoq; eius uirtus ac diuinitas. ius licet initiū aliquod præceperit, & finis sequuturus
sit, tamē ex huius opificatio per spiciatur conditoris uirtus,
quæ nec initium ullum nouit, neq; finem est habitura,
quin ipsius etiam diuinitas, qua semper in seipso sum-
mus fuit, ne quid haberent, quo prætexant impietatem
suam. Etenim cum Deum esse cognoscerent, haud ta-
men ut Deo honorem habuerunt, uelut omnium princi-
pi- neq; gratias egerunt, uelut omnium bonorum auto-
ri, cui hoc ipsum scientiæ ferri acceptum oportuit, quo
tuebant, sed inanis aura gloriæ turgidi, uaniq; facti,
frustrati sunt cogitationibus suis, & arrogantiæ nebula
obtenebratū est insipiens cor eorum, atq; hoc ipso stul-
ti & indocti sunt facti, quod se iactarēt esse sapientes,
& eruditos. Vide autem quò cæcitatatis, quoq; stultiæ de-
Et muta uerūt glo- riam. uentum est. Adulterarūt maiestatem immortalis Dei ad-
umbrata imagie mortalis hominis, nec hominis modo,
uerum etiam uolucrum, quadrupedum, & serpentum.
Atq; ob

Atq; ob hunc prodigiosum Dei cultū passus est eos ire præcipites, ut animi sui cupiditatibus obsequentes, eò prolaberentur turpitudinis ac spurciæ, ut ipsi inter sese dedecorarēt corpora sua, probriq; afficerent. Nec iniuria in hæc uitiorū portenta prolapsi sunt, qui Deum cognitū, ob animi fastū tam portentuose colerent, ut qui pro uero Deo mendacem & arte confictā statuum adorarūt, ac præpostere res conditas uenerati sunt, colueruntq; supra eū qui condidit omnia, cōtumeliosi in deum, qui solus laude ferendus est, & hoc honoris apud homines meretur in omne æuum. Amen. Has inquā, ob causas offensus Deus, passus ē eos prolabi, in cupiditates fœdas ac probrosas. Neq; enim ipsi solū, uerū etiā fœminæ illorū, oblitæ sexus sui, naturalē fœminei corporis usum mutauerunt in eum qui præter naturā est. nimirū exemplo masculorū, qui ut dixi, relicto naturalis uisus fœminarū, mutuis cupiditatibus inter ipsos deflagrarūt, adeo ut mas in marē abominādam turpitudinē patraret. Atq; his modis cōtumelia in Deū admissa, in ipsos reādit, dignum amentie præmiū. Nam quemadmodum ipsis non est uisum, Deum cognitū agnoscere, præq; oculis habere, ita uiaissim passus est eos Deus suis tenebris excæcatos, abire in mentem reprobam, idq; eò usq; ut patrarent flagitia eiusmodi uiris indigna, quanquā & alijs omni genere scelerum operti, scortatione, auaricia, uersutia, undiq; contaminati liuore, cæde, cōtentione, dolo, malicia, malis præditi moribus, surrones,

Qui est benedictus in secula.

Quia sic cut nō probauerunt Deum habere.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Qui cū iusticiā Dei cognouit = sent. *surriones, obrectatores, numinis osores, feroces, superbi, fastuosi, scelerum inuectores, parentibus immorigeri, expertes intelligentiæ, incompoti, uacantes omni pietatis affectu, nescij fœderis, immisericordes. Hi cū Deum esse sciant, eundemq; summe iustum esse sciant, unde necesse sit eos qui patrant eiusmodi flagitia, dignos esse morte, non solum ipsi committunt eadem, uerum etiam alijs ea committentibus assentientes, indolis peccandi fiunt autores.*

CAPVT II.

Quas ob res nihil habes quo te excuses, quisquis es hominum, qui tibi placens, alterum iudicas. Immo dū alterū iudicas, hoc ipso te ipsum condemnas, quandoquidem iudex eadem cōmittis, quorum nomine damnas alium. Cumq; simili culpæ sis obnoxius, in te ipsum pronuncias sententiam, dum in alterum pronuncias. Hominibus imponi potest, horū iudicium fortassis effugies, qui coniecturas ac speciem ueritatis sequentes, pronunciant, cæterum arcana mentis non perspicunt. At Deus, cuius oculis conspicua sunt oīa, non iuxta speciem, sed iuxta ueritatem sententiā feret aduersus eos, qui patrant eiusmodi flagitia, quæ modo recensuimus: An tibi usq; adeo blandiris ò homo (se putet appellari, quisquis sibi conscius est) dum iudicas eiusmodi uitij obnoxios, ut existimes effugere te posse iudicium Dei, cum ipse committas eadē, cumq; tibi pœnas det homo homini, te non daturum pœnas Deo? & elaberis

elaberis ab illius iudicio, cum tuum iudicium homines
 non possint effugere? An Dei lenitas tibi spem facit
 impunitatis, & ob immensam & exuberantem boni-
 tatem suam, quodq; pœnam differens multa toleret, ti-
 bi uenit in contemptum, quasi uel ad commissâ conui-
 ueat, uel faueat etiam maleficijs? Nec intelligis hanc di-
 uinam in te lenitatem, haud quidem impunitatem polli-
 ceri nocentibus, sed blande inuitare ad pœnitentiã ac
 resipiscentiam, ut beneficijs illius obrutus, incipias tã-
 dem tibi displicere? Caterum tute Dei in te mansuetu- Theauri-
 dinem ipse tibi uertis in cumulum damnatiõis tue. Dũ xasti irã
 enim obstinata mente, quæ nullis rationibus ad pœni- Dei.
 tentiam queat emoliri, Deum ad meliora prouocantem
 aspernaris ac repellis, recondis & accumulas tibi the-
 saurum iræ diuinæ. Quæ & si in præsentia sese nondũ Ira & re
 proferat, tamen aliquando sentietur, nimirũ in tremẽ uelationis
 do illo die, cum iam consumpta lenitate, hoc seuerius af- iusti iudi
 ficientur supplicijs impij, quo contumacius reiecerũt cij Dei.
 ad meliora prouocantem Dei mansuetudinem, cumq;
 in conspectu omnium aperietur iustum Dei iudicium,
 quo nequaquã hominum more iudicabit, aut errans,
 aut fauens, sed ut incorruptissimus, & omniũ conscius
 iudex, quiq; pro suis factis præmium reponet, alteris
 quidem uitam æternam, nempe ijs, qui nunc perseuerã-
 tes in pijs operibus, ambiunt non caduca, uanaq; præ-
 mia, sed ueram gloriam, honorem, et immortalitatem.
 Alteris rursus, qui peruerse, contentiose, maluerunt
 iniusticiã,

I H E P I S T O L A M P A V L I A D

In oem a=
nimā hoīs
operantis
malum.

Nō enī au=
ditores le=
gis tantū
iusti sunt.

Qui osten=
dūt opus
legis scri=
ptum.

iniustitiæ, quā ueritati obtēperare, digna factis mer
ces erit, nimirum indignatio, iraq; diuina, atq; hinc af
flictio, animiq; anxietas, eaq; pœna manet ex æquo
mortales omneis quicunq; peccarunt, sed in primis Iu
dæum & Græcum, ut primas teneant in pœnis, quibus
primū oblata est Dei benignitas: E diuerso gloria, ho=
nor, & pax, ex æquo rependetur omnibus, quicūq; be
ne uixerint, sed in primis Iudæo, mox Græco. Nec enī
est apud Deum ullus personæ respectus, quē admodum
apud homines iudices solet, sed is idē pariter & æquus
est omnibus. Proinde quicunq; peccauerunt ex leges,
ex leges item peribunt. & quicunq; lege accepta pec=
cauerunt, per legem iudicabuntur. Neq; enim satis est.
audisse legē, ut iustus habearis apud Deū, ne quid hoc
nomine tibi blandiaris Iudææ, sed qui factis ac moribus
legem exprimunt præstantq; ij deniq; iudice Deo iusti
habebuntur. Amplectitur Deus, approbatq; benefā=
cta, etiam si nulla sit lex, & magis auersatur eos, qui
cum legem habeant, legi non obediant, quanquā nullis
omnino deest lex. Etenim cum nationes à lege Mosaica
alienæ, ultro naturæ ductu, quæ lege iubentur, faciunt,
quamuis nullo legis Mosaicæ præscripto moneantur,
tamen ipsi sibi legis uice sunt, propterea quod rem le=
gis exprimunt, non tabulis, sed ipsis mentibus inscul=
ptæ, & quicquid apud eos, qui sub lege uiuunt, geri so
let apud tribunal, hoc in istorum pectore geritur, dum
pro te, aut aduersum te testimonium dicit conscientia,
dumq;

dumq; altercantes inter se cogitationes, uicissim accu-
 sant ac defendunt. Secundum hæc igitur iudicabit illos In die cum
 Deus olim, cum quod nunc occulte fit in præcordiorum la- iudicabit
 tebris, tum propalam fiet sub oculis omnium, pronun- dominus
 ciant e eo cui nihil est occultum. Verum hoc iudicium aget occulta ho-
 Deus per Christum filium: nunc dominum ac seruato- minum-
 rem, olim iudicem futurum totius humani generis. Atq; Secundum
 hæc quidem Euangelij, quod uobis prædico, pars est, Euangelij
 ne quis fabulam aut somnium esse putet. Quid est igi- meum.
 tur quod tibi legis nomine placeas Iudææ? En tu Iudæi St aut tu
 cognomento tibi placens, ac legis à Deo prodita, priui- Iudæus co-
 legio fretus, Deum uelut autorem tuæ religionis iactas, gnomina-
 cuius animum uoluntatemq;, scias ex sacris literis ab eo ris.
 profectis, ac magisterio legis edoctus, ut non solū ipse
 dignoscas, quæ fugienda, quæ expetenda sint, quæq; in Et probas
 bonis præcipua, uerum etiam confidas te cæcis esse ducē uuliora.
 posse, ac præluere ijs qui in tenebris uersantur, hoc est
 doctorem esse posse stultorum, atq; eruditorem, parum
 sapientum, quod hoc tibi præstiterit lex, ut formam, ui
 taq; præscriptum, ac ueri normam teneas, num ethni- Habentē
 co præferendus es? Non opinor, imò lex facit, ut dete- formā sā-
 riorem etiam causam sis habiturus apud tribunal Dei, entia.
 nisi secundum legem, de qua gloriaris, uitā institueris.
 Itaq; scientia quam iactas, in te retorquetur. Quid eī
 mihi te iactas, legis ostentator? qui alterū doces, te ipsum
 non doces? Qui prædicas non esse furandum, ipse fur-
 tum committis? qui denuncias uitandum esse adulterū,
 ipse

ipse committis adulterium? qui simulacrorum cultum
 execraris, ipse sacrilegio pollucris? Qui de lege, Deo
 autore data, temetipsum apud hoïes iactitas ac uēditas,
 idem transgrediendo legem, Deum legis autorem dede
 coras ac dehonestas, & unde tibi gloriam aucuparis
 apud alios, hoc illi uertis in probrum, cui soli omnis de
 betur gloria? Quid enim est istud aliud quā dehonestare
 Deum, quod quidē in te est, nam ad ipsum nulla per
 uenit ignominia. De talibus enim & olim questi sunt
 sacri uates, nominatim autem Esaias & Ezechiel. No
 men, inquit, Dei per uos male audit, ac probris affi
 citur, & ignominiosum habetur uestra culpa inter gē
 tes idolis deditas, dum Dei legisq; titulo gloriantes, im
 pie uiuitis. Neq; enim satis est Iudæum esse natum, aut
 in Iudæorum religionem cooptatum esse, sed eatenus
 profuerit tibi circuncisio, si id præstes, cuius gratia da
 ta est circuncisio, siq; uita præstes, qd' ceremonijs pro
 fiteris. Alioqui si legem transgredieris, nihil conferet
 circuncisum esse, cum apud Deum perinde sit, quasi
 præputium habeas incircuncisum. Iam quemadmodū
 tibi circuncisio uertitur in præputium, nisi reliqua itē
 legis edicta præstes, quæ ad bonos mores faciunt, ita ni
 hil oberit ethnico præputium, immo pro circunciso ha
 bebatur ipsi Deo, si ignoratis & neglectis legis cere
 monijs, ea præstet in quibus summa legis finisq; situs
 est, uidelicet integram puramq; uitam, siq; Christo qui
 legum omnium est summa, obtemperet. Imò non solum
 æquabitur

Nomē enī
 Dei p uos
 diffama
 tur.

æquabitur tibi hac in parte, quin etiã præferetur, ut hoc ipso te melior habeatur, quod circūcisionē nesciat, id est: oq; huius innocentia damnabiliorē ostendet tuã impietatem, quod is alienus à legis professione, legis tamen finem ac mentē uita exprimat, cum tu uerbis ac syllabis legis innitens, & circūcisionis nota, legem professus, uioles id quod est totus legis caput. Apud Deū, qui non ex corporeis notis, sed animi pietate iudicat. Iudæi nomen amisisti, nisi Iudæi professionē præstiteris. Neque enim Iudæus est, quisquis manifestā Iudæismi notā corpore circūfert, neque hic circūcisus est, quisquis præputij pelliculam habet amputatā, sed is demū Iudæus est, qui intus & in animo Iudæus est, quē ille solus inspicit, & hinc æstimat oēs. Is demū circūcisus est, qui cor habet circūcisum potius, quàm genitale mēbrum, non saxo insculptis literis fretus, sed spiritu ac mente legis. Etenim cui caro est tantū circūcisa, apud homines qui dem ut Iudæus gloriari potest, cæterum quē animus à uitij purgatus, & pronus in CHRISTVM uere Iudæum reddidit, ut fraudetur sua laude apud mortales, certe Deus hunc agnoscit & approbat, cuius calculo comprobari, solida felicitas est. Cap. III.

Sed dixerit hic quispiam, si summa rei pendet à pietate uitæ et innocētia morū ac fide in Christū, quid igitur reliquū sit Iudæo, quo præcellat ethnicū, aut quid oīno retulit circūcisum fuisse, si pietas & fides æquat circūcisum & incircūcisum, imò si circūcisio Iudæi

Nō enim
qui in ma
nifesto Iu
dæus.

Quid igitur
tur ampli
us est Iu
dæos

C peccantis

IN EPISTOLAM PAULI AD

peccātis causam facit deteriorē? Sed magni refert oīno
Iudaicæ gentis esse. Primum enim hoc nomine iure illis
gloriarī licet, quod his proprie cōmissa sunt uerba Dei
siue quod his peculiariter lex & prophetiæ pdite sunt,
siue quod his solis Deus loqui dignatus est. Primū ma-
gnificū est, hoc honoris habitū fuisse à Deo ei genti, de
inde multo præparatior uidetur ad fidem Euangelicā,
qui legis promissa tenet, et uero propior est, qui ueri te-
net imaginē. Si quidem Moysilex & prophetarū ora-
cula, gradus est ad Euāgelicam Christi doctrinā. Neq;
enī credentibus officit, si nōnulli literis legis male addi-

Nunquid *cti credere noluerūt Euangelio. Num istorū increduli-
increduli- tas fidem diuinorū promissorū redditura est irritā, ut
tas illorū, hominū more offensus pacta rescindat, et nulli præstet
fidem dei quod oībus ex æquo promissum est? Absit hoc, quin po-
euacuat? tius ita futurū est, ut nemini non præstetur promissum,
nisi qui reiecerit oblatū, ut iam promissoris fidē incusa-
re non possit, ut appareat Deus uerax, qui cū mentiri
nesciat, paratus sit exoluere quicqd est pollicitus. Cete-
rum mēdaciū ab ipsis hoībus proficisci, qui suapte cul-
pa frustrantur promissis Dei. Deus nec falli potest nec
fallere. In hoīem utrunq; competit quatenus homo est.
Nam Dei fidē certissimā esse testatur et psalmus mysti-
cus Dauid. Vt in dictis, ingens, tuis appareas iustus &
uerax, & ipsa re uincas, quoties ut uanū pollicitatorē
te incusabūt hoīes, suspicantes fore, ut ob meū scelus nō
præstes, qd' genti Dauidicæ pollicitus es. Merebar ipse
frustrari*

frustrari promisso, sed refert tamē fidem ac ueritatem tuā ita cōmendatorē ac testatorē fieri mortalibus meo peccato, si cōspexerint te ne tanto q̄dem admissō offensus uertisse sn̄iam. At hic alicui forsitan in mentē uenerit. Si Dei iusticia cōmendatior spectatiorq; redditur hominū iniusticia, qd̄ sentiendū est? Deū iniquū esse, qui uelit existere peccatū, quo magis elucescat sua iusticia? Iam enī non meis, sed impiorū hoīm uerbis loquor, sed absit, ut hęc cogitatio pio homini unquā in mentē ueniat. Alioq; quo pacto Deus erit Iudex summus huius mūdi, si iniquus est? Nam si id à Deo procuratū est, ut ego sim mendax, quo per meā mendacitatem ueritas illius reddatur illustrior, me umq; probrū cedat in gloriā illius, cur mihi peccatū meum imputatur, ac nō potius itā cogitamus, quēadmodū maledici nos calūniantur, sic interpretantes, quasi nos ita loquamur, faciamus mala, ut hinc eueniant bona, siquidē per nostram iniusticiam cōmendabilior facta est Dei iusticia. Sed procul auertat Deus hanc cogitationē à pijs animis. Nam isti iure meritoq; damnātur ob incredulitatem, quod, ut Deo, non possunt imputare peccatū suum, cuius ipsi sua sponte sunt autores. ita nihil gratiæ debetur istis, si qd̄ illi suo uitio peccant, Deus sua bonitate uertit in gloriā suam. Sed ut ad rem redeam. Quid dicemus? Num Iudæi potiores sumus ethnicis? Nequaquam. Sanē quantum ad Euangelij gratiā attinet, etiam si prærogatiua Mosai- cæ legis uideamur priores. Iam enim argumētis docui-

Si autē iniquitas nostra iustitiā dei cōmendat.

Secundum hoīez dico

Quomodo iudicabit Deus mundum hunc?

Quorum damnatio iusta est.

IN EPISTOLAM PAVLI AD

Testimonium est diuersis locis confectum auctore Hierony.

mus Iudeos pariter et Græcos oēs culpæ obnoxios esse. De gentibus quidē manifestius est, quā ut negari possit. De Iudeis autē testantur & ipsorū psalmi. Sic enim scriptum est psalmo decimotertio. Non est iustus quisquam non est qui intelligat aut exquirat Deum, oēs defecerūt pariter inutiles facti sunt, non est qui exerceat probitatem, non est, inquā, uel unus. Iterum psalmo quinto. Sepulchrū apertum est guttur eorū, linguis suis ad dolum usi sunt, uenenū aspidum sub labijs eorū. Atq; iterum psalmo nono. Quorū os execratione & amarulentia plenu est. Et his consentiens Esaias. Veloces pedes illorum ad effundendum sanguinē, contritio & calamitas in uijs eorū, & uiam pacis non cognouerūt. non est timor Dei sub oculis eorū. Neq; causari licet, hæc ad Iudeos nō pertinere, cum palā sit, quicquid lex loquitur, ad eos potissimū attinere, quibus ea data est, & ob hoc habet obnoxios. Atq; id sanē non alio consilio factū est, nisi ut ex æquo mortalibus oībus os obstruatur, totusq; terrarū orbis declaretur pariter obnoxius Deo, quando nec Moysi lex obseruata quenquā oīno mortalium potest iustum & innocentem reddere iudicante Deo, cui nisi iustus sis, frustra hominibus habere iustus. Sed legis non dixeris. Quis igitur usus legis, si per hanc non continetur omnino iustificabitur caro corā illo.

gis partes erant antehac, prodere peccatum hominum prius

prius minus euidentis, ita nunc per Euangeliū declarata
 est iusticia, quæ Mosaicæ legis adminiculo non egeat,
 tametsi testata sit eam lex, & propheta. Iusticia, in quā Super oēs
 non legalis, sed Dei, idq; non per circumcisionē aut Iu= qui credūt
 daicas ceremonias, sed per fidem IESV CHRISTI, in eum-
 per quē unum uera iusticia cōfertur, non Iudæis modo, Nō enim
 aut his, aut illis nationibus, sed citra delectum oībus & est distin=
 singulis quicunq; illi fidem habuerint. Sicut enim cōmu etio.
 nis est omniū morbus, & oēs pariter huc reciderūt, ut
 apud Deum de sua iusticia gloriari non possint, ita eo=
 dem è fonte petēda cunctis iustificatio, quæ quidē haud Per redē=
 repēditur ceu debita merces obseruatæ legis Mosaicæ, ptionem
 siue etiā naturæ, sed gratis donatur beneficentia diui= ipsius quæ
 na, nō per Moſen, sed per IESVM CHRISTVM, est in Chri
 cuius sanguine redēpti sumus à tyrānide peccati. Erat sto Iesu.
 quidē olim Iudæis suum propiciatoriū, uidelicet umbra
 typusq; futuri. Ceterū hunc omnibus nunc uerum pro
 piciatorium esse declarauit, quo prius nostris cōmissis
 inuisi, nunc reconciliemur Deo, non per sanguinē pe=
 cudum, uelut apud Iudæos, sed per ipsius CHRISTI
 sacrosanctum sanguinē, omnia omniū crimina diluen=
 tem, hoc pacto declarans hominibus suam iusticiā, dum Ad osten=
 ita superioris uitæ condonat errata, ut nolit eos post= sionē iusti
 hac in uitia recidere, nec ideo passus est hucusque pec= ciæ eius.
 cantes homines quod illorū uitia uel nesciret, uel pro=
 baret, sed ut hoc præfinito tempore palàm faceret suā
 iusticiam, ut appareat ipsum esse natura uereq; iustum

IN EPISTOLAM PAULI AD

ex sese, & unicum humane iusticie autorem, idq; pro-
 miscue omnibus quicumq; fidem habuerint Euangelio
 IESU CHRISTI. Dic igitur Iudæe, ubi gloriatio
 tua? Nimirū adempta est tibi, posteaquā diuina uo-
 luntas omneis orbis nationes, æquat in negotio Euāge-
 lij. Desertur & gentibus salus ac iusticia. At per quam
 tandem legem? Num ueterem illam Mosaicam, quæ ce-
 remonias præscribit? Nequaquā imō per nouam le-
 gem, quæ nihil exigit nisi fidem. Existimamus enim, id
 quod res est, posthac quemuis hominē iusticiam conse-
 qui posse, etiam si Mosaica legis præscripta nō seruet.
 Lex illa peculiaris erat genti Iudaicæ, uerum hoc bene-
 ficium ab ipso Deo proficiscitur. An uero Deus Iudæo-
 rum tantum Deus est? Nōne idem æque & gentium
 Deus est? Dubiū non est quin ex æquo cōmunis sit gen-
 tium ac Iudæorū. Siquidem cum unus, idemq; sit omniū
 Deus, par est & donum illius omnium esse commune.
 Itaq; non est alius, qui iustificat circumcissum à fide le-
 gis, ad fidem Euangelij traducens, alius qui iustificat
 incircumcissum, à cultu simulacrorū ad communē fidem
 uocans. Verum hic dixerit Iudæus quispiam. Quid ais
 Paule? Si uerū est quod ais, oīa nunc per fidē præstari,
 Legem er- Moysi legē prorsus ociosam & inutilē facis Iudæis. Bo-
 go destrui- na uerba. Imō adeo nō abolemus legē aut labefactamus,
 mus? ut eam etiā confirmemus, stabiliamusq; id prædicātes
 factū, quod lex futurū promiserat, eumq; nunciantes,
 in quē ceu scopū, summa legis spectabat. Neq; enim id
 aboletur,

aboleatur, quod in meliorem reparatur statum non magis quam si defluentibus arborum floribus succedat fructus, aut umbræ succedat corpus. Cap. IIII.

Alioqui si quis hunc legis Mosaicæ statum, ut nunc. Quid ergo dicitur
 est crassæ & carnalis, mordicus tenere pergat, inuenisse
 & huius fiducia cæteris salutis adipiscendæ spem ostendat, huic ego proponam non quemuis Iudeum, sed ipsum Abrahamam
 Abraham circumcisionis principem, quo stirpis autore præcipue gloriatur & iactat sese gens uniuersa Iudeorum. Quamquam is quidem, quod ad carnalem attinet cognitionem, Iudeorum pater est, non minus tamem pater est omnium, quicumque illum fidei similitudine referunt, hoc est, animi Patrem nostrum se-
 imagine referunt, non corporis. Nam circumcisio, quæ, ut strum se-
 dixi, primum prodita est in Abrahamam, totius Mosaicæ legis, cundum
 ceu pignus est ac signaculum, & ut ita dicam, peculiare carnem.
 symbolum, quo Iudæi Iudæi sunt. Dispiciamus igitur, quod
 is sit consecutus, & quare sit consecutus. Primum enim
 huic contigisse iustitiæ laudem testantur diuine literæ.
 Quod si ea laus illi contigit ex circumcisione, aut cæteris
 homini, quæ Moysi lex præscribit obseruanda, habet ille
 quidem quod gloriatur, uerum apud homines, non item apud
 Deum. Quare apud homines? Nimirum quod ex rebus
 corporeis, de quibus homines iudicant. Quare non apud
 Deum? Quia non ex commendatione fidei, quæ nos Dei
 commendat oculis. Sed Abrahamam consecutus est iustitiæ lau-
 dem apud ipsum Deum. Igitur non ex obseruatione præscri-
 ptorum legis est consecutus, sed ex eadem fide, per quam nunc

IN EPISTOLAM PAULI AD

omnibus Iudæis simul & gentibus est laus eadem ambi-
 enda, uidelicet uere filijs Abrahæ. Non habeant pon-
 dus quæ dico, nisi id clarissime sacræ literæ pronuncia-
 ant. sic enim legis in libro Geneseos capite decimoquin-
 to. Credidit Abraham Deo, & ea credulitas imputata
 est illi ad iusticiam. Promiserat Deus posteritatē stella-
 rum numero parem ei, cui & uxor esset sterilis, & nul-
 lus adhuc hæres extitisset. Ille nihil cōtatus fidem habu-
 it pollicenti, non considerās quale esset quod promitte-
 batur, sed quis esset promissi auctor, statimq; ob fiducia
 meritū iustus est habitus, non ex circuncisione, quam
 nondum acceperat, sed ex credulitate, & habitus est
 utiq; nō apud homines, sed apud Deū, quo uno teste hoc
 negocij tum agebatur, & à quo illi hoc imputatum est
 ad iustitiam, cū legis Mosaicæ iustitias non prestitis-
 set. Nam imputari, siue acceptū ferri proprie dicitur,
 quod re persolutum non est, sed tamen ex imputantis
 benignitate pro soluto habetur. Quod si ipse Abrahā
 patriarcha non affecutus est iustitiæ laudem merito cir-
 cuncisionis, sed ante circūcisionē cōmendatione fidei,
 quid est quod legis suæ ceremonijs fidat Iudæus, cui lex
 operatur, hæc ad tempus est data? At multo minus ethnicus, cui
 merces nō lex ea data nō est. Nā Iudæo legis ceremonijs obnoxio,
 imputatur si qd præmij rependitur obseruanti legem, uelut ex pa-
 secundum Et o debitū rependi uidetur, non ex conferentis fauore-
 gratiam. rursum siquid poenæ infligitur non obseruanti, ipsius
 merito infligitur. Siquidem ut accipit dimēssum suum
 seruus,

Ei aut qui
 operatur,
 merces nō
 imputatur
 secundum
 gratiam.

seruus, qui pensum operis absoluit, ita flagris emēda-
 tur, qui officij sui non meminit. Caterū gētibus, que le-
 gis ceremonias nesciunt, aut Iudæis etiā qui à legis ser-
 uitate ad Christi fidem desciscūt, nec iā operantur, ue-
 lut ex præscripto, sed pure simpliciterq; fidunt illi, qui
 gratis perfectam iustitiā confert, etiam impijs, quorū
 uniuersa scelera, ex sua morte sustulit, ijs inquā ad ex-
 emplum Abrahamæ, fides hoc præstat, ut pro iustis habe-
 antur nulla legis obseruata commendatiōe, sed solius fi-
 dei, ad quam nemo cogitur, sed inuitatur omnes, ut uo-
 luntatis sit, non seruitutis, quod in Christum credimus, *Secūdum*
 gratiæ, non debiti sit, quod iniustorum numerū per il- *ppositum*
 lum asserimur. Pro uobis facit & David ille propheta *gratiæ dei*
 regius & rex propheticus, prima secundum Abrahamā
 Iudaicæ gentis gloria, & in quo nobis præcipue pro-
 missus est Christus, unicus iusticiæ nostræ fons. Nam is
 psalmo trigessimoprmo ad eundē modū describit hāc,
 quæ nūc per Euangelium aperitur, hominis beatitudi-
 nem, ut declaret eam non contingere ex Mosaicæ legis
 operibus, ceu debitā, sed ex beneficētia diuina, qua ad
 Christi fidē trahimur. Beati, iquit, quorū remissa sunt
 iniquitates, & quorū obiecta sunt peccata. Beatus uir: *Beatitudo*
 cui nō imputarit domūs peccatū. Audis remitti iniqui *ergo hęc*
 tates, aduersus legē Mosaicā commissas. Audis obtegi *in circūci*
 peccata, aduersus naturæ legē patrata. Audis nullum *sione ma-*
 omnino peccatorū genus imputari, iā beatitudinē ade- *net.*
 pto per Christum, et tamē nulla fit usquā legis obserua

IN EPISTOLAM PAULI AD

*tæ mentio. Non est igitur, qd' hanc beatitudinẽ à David
 descriptã, aut iusticiæ laudẽ Abrahamæ tributam, Iudæi
 uelut horũ posteri, proprie sibi uindicet, exclusis gen-
 tibus. Alioqui illud mihi respõdeant. Felicitas hæc pro
 missa, utrũ ad eos tantum pertinet, qui circumcisi sunt,
 & ob hoc legi obnoxij? an ad eos quoq;, qui nec circũ-
 cisionẽ norũt, nec legis ceremonias? Certe fatentur ipsi
 Abrahamæ fidem imputatam fuisse ad iustitiam. Atqui ab
 hoc cum sit totius gentis Iudaicæ caput, reliquum genus
 oportebit æstimari. Neq; ei par fuerit, nepotes sibi uin-
 dicare ius, quod in generis autore nõ fuerit. Constat iu-
 stum esse dictũ Abraham, sed illud expediant quam ob
 causã dictus sit. Nũ ob amputatã præpuerij pelliualã.
 an potius ob fidem, citra ullã circũcisionis cõmendatio-
 nem. Palãm est ob circũcisionem Iudaicam illi non cõ-
 tignisse iustitiæ laudẽ, cum id tẽporis nec esset adhuc cir-
 cuncisus, nec iussus circumcidi. Prius credidit ex suo semi-
 ne nasaturum Christũ, per quẽ beatitudinem hanc &
 paternam iustitiæ laudẽ assequerentur omnes gentes,
 & ob hanc crudelitatem iustus est habitus. Deinde accẽs-
 sit circumcisiõ, non quæ iustitiã conferret, sed quæ sym-
 bolum quoddã, ac nota foret apud homines nõ apud De-
 um, qua dignosceretur esse filius eius, qui Deo credidisset
 nondum circumcisus, & in circumcisiõ etiam nõ, sola ta-
 men fide Deo placuisset. Si circumcisiõ credidisset, ac iu-
 stus esset appellatus, uideri poterat huius nominis felici-
 tas, ad solos circumcisos pertinere, nũc contra priusquã
 circumcidi*

Et signum
 accepit cir-
 cumcisiõis.

circūadi iussus esset, fidei cōmendatione iustus est pronūciatus. Successit autē circūcisio, non ut iustitiæ patrens, quæ iam contigerat, sed partim ut typus qdam ueræ circūcisionis, hoc est, innocētiæ secaturæ in ijs, qui credituri essent Christo, quæ circūcisio non silice peragitur, glandis pelliculam refecante, sed spiritu, prauas cupiditates omnes ab animo recedente. partim ut signaculum quoddam ac pignus, quo certa esset Abraham huius promissi fides, non continuo præstandi in Isaac, qui Christum adumbrabat duntaxat, sed suo tempore exhibendi in filio Dei, atque ita demum Abraham primum exemplum fidei, intelligeretur pater omnium, qui ipsius imitatione crederent Christo, citra ullam carnalem circūcisionem, & quemadmodum illi fides fuit imputata ad iustitiā, ita his quoq; ceu germanis ac legitimis Abraham filijs, imputaretur fides ad iustitiā.

Atq; ita sit gentium pater, ut tamen Iudæi non excludantur, si modo non hoc tantum nomine sibi placeant, quod ab Abraham circūcisi stirpe, ducant genus, nota duntaxat corporis, cognationis argumentū circūferētes, sed multo magis fidē illam exprimentes, qua nondū circūcisus Deo habitus est iustus. Nullum enim certius argumentū, liberos, nō spurios parētibus suis asferit, quā paternarum uirtutum æmulatio. Cum enim homines abdicēt ex se prognatos, suosq; negēt esse liberos, qd degenerāt à moribus ingenioq; maiorū, multo magis deus hac nota, notios à legitimis filijs discernet.

Porro

Sed & his
qui sectan
tur uesti
gia fidei.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Porro quemadmodum Abraham non promeritus est
 hoc obseruatione legis Mosaicae, quae nondum erat pro-
 dita, nec merito circumcisionis, quam ut dictum est, non
 dum acceperat, ut cum Deus tam magnificis promissis
 honoraret, pollicens fore, ut totius orbis dominium, ad
 Non ei per legem promissio Abrahamae. ipsum ac posteros illius hereditate deueniret. sed fidei
 commedatione, qua iusti cognomen meruit. Ita non est,
 quod Iudaei sperent huius pollicitationis diuinae ius, so-
 lo circumcisionis, aut legis titulo ad sese peruenturum.
 Nec enim alia ratione propagari potest in posteros,
 quam qua primū partum est ipsi generis autori. Nam si
 quibuscūq; sub lege Mosaica nasci cōtingit, ad hos legis
 titulo pertinet, Abrahamae posteris promissa, orbis here-
 ditas, uidetur irrita facta Dei fides, & inanis esse pol-
 licitatio, cum constet legis beneficio non cōtingere cui
 quam, quod Deus promisit Abrahamae. Tantū enim abest,
 Lex enim iram operatur. ut Mosi lex tam eximiam felicitatem praestare possit,
 ut iram magis & indignationem inducat aeterni numi
 nis, dum grauioris offēse ministrat occasione. Fides
 Vbi ei non est lex nec praeuaricatio. Quod si roges, quomodo lex iram magis conciliet,
 quam iusticiam, dicam. Reum agere non potes, ni pri-
 us lege lata poenam denuncies. Porro lex Mosaica plu-
 rima praescripsit de circumcisione, de sabbatis, de neo-
 menijs, de ciborum discrimine, de morticinis, de suffoca-
 tis, de sanguine, de lotionibus, quae omnia sunt eiusmo-
 di, ut

di, ut obseruata non conferant salutarē illam iusticiā,
 & tamē qui transgrediatur, reus sit, poenāq; obnoxius. Lex autem hæc quoniam non alligat, nisi Iudæorum
 gentē tantū, & Abrahæ promissa est hereditas omnium
 gentium, nō potest per legē carnalem, Dei promissum
 ad omnes peruenire. Cōsequitur ergo, ut ex fide con-
 tingat hereditas, ut res gratiæ & fauoris nō debiti ui-
 deatur. Atq; ita constabit fides promissi diuini, quo po-
 steris omnibus Abrahæ, spes huius felicitatis ostēsa est.
 Posteris autem uoco, nō eos qui dūtaxat per legis co-
 gnationem ad Abrahā pertinent, sed multo magis qui
 fidem parentum exprimunt. Par est enim ut plus habe-
 at momēti cognatio fidei, per quam ille promissum me-
 ruit amicus Dei factus, quā cognatio legis, quæ offen-
 sas gignit, & reos facit. Stulte igitur Iudæi hoc patre-
 ceu peculiari glorientur, cū is sit pater omnium nostrū,
 quicūq; ex quacūq; natione profecti, Christi fidem am-
 plectimur. Quemadmodū testatur & ipse Deus Gene-
 sis capite decimoseptimo, cū adaucto nomine, & pro
 Abram dicto Abrahā, patrē multarum gentium consti-
 tui te. Certe uerum sit oportet, quod locutus est Deus.
 At qui tandem pater erit multarū gentium Abraham
 si is ad unicam circūcisorum nationem pertinet? Imò si
 cut Deus cōmunis est oīm sibi fidentiū, Ita uoluit Abra-
 ham, qui Dei typū gerebat, ut Isaac Christi, esse patrē
 non huius aut illius nationis proprium, sed communē
 omnium, quas illi fidei affinitas copulasset. Nō potuit au-
 tem Abra-

Vt p grati
 am firma
 sit pmissio
 omni semē
 ni.

IN EPISTOLAM PAULI AD

**Qui uiuifi-
cat mortu-
os.**

tem Abraham falli credulitate sua, quãdoquidem fisis
 est illius promissis, qui non solũ effœtis dare potest fœ
 cunditatem, uerum etiam mortuis uitam reddere, adeo
 ut postea iussus occidere filium unicũ Isaac, in quo uno
 spes omnis posteritatis erat sita, nihil tamen addubita-
 rit de fide promissoris, à quo sciebat illum in uitã posse
 reuocari, & ea quæ mortalium opinione prorsus nihil
 sunt, perinde quasi sint aliquid, ad hanc felicitatem asã
 scere. Iudæi sibi uidentur uiuere, uidentur aliquid esse,
 gentes, ceu mortuas & nulla bona re dignas abominã-
 tur, at his plus præstat Dei uocatio, quã Iudæis sua co-
 gnatio. Ac sanè digna erat fauore tam solida tãq; fir-
 ma senis fides, qui pollicēte Deo fretus, de his rebus cer-
 tam spem concepit, de quibus iuxta naturæ uires nulla
 erat spes, agnoscēs ac re testans promissoris tum fidē,
 tum omnipotentiam. Nec dubitauit cum ipse esset effœ-
 tus, & uxorem haberet sterilem, se tamē fœre patrem
 multarũ gentium, ac posteritatis autorē tã numerosæ,
 ut stellarũ multitudinē posset æquare, quod Deus edu-
 cto in agrum cũ ostendisset cœlum innumerabili stella-
 rum densitate differtũ, dixit, quàm hos ignes numera-
 re non potes, tã erit innumerabilis posteritas ex te pro-
 ditura. Id cũ haudquaquã probabile aut simile ueri tũ
 uideretur, ob ætatis imbeallitatem, tamen infirmus licet
 uiribus corporis, nō infirmabatur fidei uigore, nec dif-
 fidētium more, circũspicere cœpit argumenta, quibus
 hoc aut fieri posset, aut non fieri, neq; respexit corpo-
 ris uires

ris uires iam effœtas, & ad generandum inualidas, ut
 qui iam accederet ad annum cœtesimũ, nec considerauit
 etatem uxoris, cui & ipsi iam per etatem emarauerāt
 membra muliebria, ut etiam si ipse gignēdi uiribus nō
 dum fuisset defectus, tamen illa ferendo utero esset in=
 habilis. Nihil, inquam, horũ uenit in mentē, nihil diffi=
 sus est, nihil hæsitauit, sed toto pectore fretus promissis
 Dei, & tam fide robustus, quã corpore iualidus, de sua
 uirtute desperans, de promissoris uirtute certissimam
 spem obtinuit, atq; hac in re nihil sibi uindicans, totam
 gloriam ac laudem, uni Deo transscripsit, quẽ sua tam
 inconcussa fiducia simul & ueracem testatus est, qui nol
 let quicquã fallere, & omnipotentē, qui prestare pos
 set quicquid esset polliatus, quantumlibet illud humanas
 uires excederet. Hac gloria potissimũ delectatur, qui
 nostris officijs nusquã eget, atq; ob id imputatum est
 Abrahæ, ad iustitiam, ut inquit diuina scriptura. Neq;
 uero id unius Abrahæ gratia scriptum esse arbitrandũ
 est, quod fides illi sit imputata ad iustitiã, neq; enim hoc
 tantum agit diuina scriptura, ut Abrahæ gloriæ consu
 latur, sed ut nobis Abrahæ nepotibus paretur exēplũ,
 & perspicuũ fiat uniuersis, ut quẽadmodũ Abraham
 firmæ fiduciæ cõmendationē àtra legis patrociniũ, aut
 adminiculum assequutus est, ut apud Deum iustus ha=
 beretur, ita nec nobis à legis obseruatione petendum es
 se. Ille iustus dictus est, quod credidit Deo. Nobis non
 aperitur alius ad iustitiã aditus, nisi ut credamus &
 ipsi, in

Sed confir
 matus est
 fide.

Dans glo
 riã Deo.

Ideo repu
 tatum ē il
 li ad iusti
 tiam.

Nō autem
 est scriptũ
 tantum.

IN EPISTOLAM PAULI AD

ipsi, in eundem Deum, qui quod Abrahæ pollicitus est in typo Isaac, id nobis præstitit in Christo Iesu domino nostro, quem suscitauit à mortuis, declarans nõ frustra credidisse Abraham eum esse, qui uitam daret & mortuis, & ea quæ non sunt, perinde reuocet, quasi sint.

Qui traditus est propter delicta nostra Christo igitur non Moysi iustitiam & innocentiam nostram acceptam feramus oportet, qui sponte sese tradidit in mortem, ut gratis nostra dilueret commissa, atque idem reuixit excitatus à mortuis, ut à mortuarijs factis abstinereamus, neque posthac peccaremus, ea rursus committentes, ob quæ ille mortem oppetisset. Mortuus est, inquam, ut in nobis culpam occideret. & resurrexit à mortuis, ut prius per illū mortui pristinis culpis, mox unà cū illo & per illū resuscitati in nouam uitā, deinceps iustitiæ uiuamus, quā illius beneficio accepimus.

CAPVT V.

Iustificati ergo ex fide pacem habemus. Tenim quā sola peccata similitudine pariant inter Deū & homines, posteaquā ex impijs & peccatoribus iustificati sumus, idque nec per legem Mosaicā, quæ magis augebat offensas, nec factorū nostrorū merito, sed ad exemplū patris nostri Abrahæ, commendatione fidei reconciliati sumus Deo patri, cui & Abraham amicus est factus fidei merito, idque nõ per Mosen, sed per filium Dei unicū, dominū nostrum Iesum Christum, qui noxas nostras suo sanguine diluēs, & morte sua, Deū nobis ante ob commissā nostrā inensum, reconcilians, aperuit nobis aditū, ut intercedente fide, citra legis

legis aut circumcisionis adminiculū, ad hanc Euangelij gratiā perduceremur. In qua qdem fide firmi stamus, neq; stamus solum animis alacres & erecti, uerū etiam gloriamur, non modo nobis pacē esse cum Deo, uerum etiā spem certissimā ostensam, fore, ut per fidei perseverantiā fruamur aliquando gloria Dei. Nec inuidemus Iudæis, si de sua circumcisione glorientur. Non poenitebit nos fidei nostræ, quæ fructū adfert tanto uberiorē. neq; gloriæ nostræ, cuius spem interim fulcimur & erigimur. Ea si nondū apparet, & si ad hanc multa ferendo perueniendū est, tamē has ipsas etiā afflictioēs interim nobis gloriæ laudiq; ducimus, quas et glorioso titulo patimur, quæq; ad immortalitatem uia aperiunt. Siquidem & nouum istud exēplum à CHRISTO sumpsimus, & eximiā doctrinam ab eodem accepimus, quod tolerandis malis corroboratur tolerantie uirtus. Tolerantia, uelut aurū igni, reddimur Deo & hoibus spectatores ac probatiores. Rursus quo pluribus malis fuerimus probati, hoc firmior premij spes nobis nascitur. Neq; uero periculū est, ne ea spes nos fallat aut destituat, ut apud impios pudeat credidisse. Quandoquidem iam nunc certissimū pignus & arrabonē tenemus, miram & inauditā Dei charitatem erga nos, quæ non solum exhibita est foris, uerum etiam abundatissime impressa est cordibus nostris, quæ nos illū redamare compellat, idq; per Spiritum sanctū, qui pro frigida legis littera, datus est nobis uelut arra promissi. Nisi enim sum

D ma quadam

Gliamur
in spe glo
riæ filio=
rum Dei.

Sed et glo
riamur in
tribulati=
onibus.

Probatio
uero spē,
spes autē
non con=
fundit.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Pro im=
pijs mor=
tuus est.

ma quadam pietate, nos adamasset deus, nunquā huius
unicus filius IESVS CHRISTVS uolēte patre de=
scendisset in terras, & assumpto mortali corpore, mor=
tem pro nobis oppetisset, præsertim cū id temporis ad
huc imbecilles essemus, cupiditatibus nostris obnoxij,
quas lex irritare poterat, coercere nō poterat. Et ta=
mē tales adamauit in spem salutis, imō impios & idolis
feruētēs adamauit. & sic adamauit, ut quo nullū amo=
ris argumentū nec euidentius, nec rarius, mortē etiam
uolens nostra gratia subierit. Atqui inter hoīes uix ullū
reperias tam amicū, ut integri promeritiq; amici peri=
culū sua morte redimat. Sed demus iueniri, qui p bono
amico fortassis mortē non recuset adire, Deus tamē oīa
humanæ charitatis exēpla supauit, qui pro impijs &
indignis filiū suum in mortē tradiderit. Quod si tantū
beneficiū præstitit impijs ac nocentibus, quanto magis
hoc idē præstabit iā purgatis, & emēdatis, et filij san=
guine recōciliatis, ne denuo peccātes recidamus in irā=
tanto grauius condēnandi, quod ad impietatis culpā, et
ingratitude malū accesserit. CHRISTVS pro no=
bis mortuus est ad tēpus, sed idē resurrexit, semp uictu=
rus. Ut nobis mortuus est, ita nobis resurrexit. Quod si
mors illius tantū nobis præstitit, ut cū antea Deū habe=
remus iratū & insensum, postea cœpimus habere pro=
pitiū ac beneuolū, multo magis hoc nobis præstabit illi=
us uita, ne in ueterē simultatem recidamus. Mors illius
abstulit peccatū, uita tuebitur innocentia. Mors eruit à
potestate

potestate diaboli, uita patris erga nos amorē conserua
 bit. Hec argumēta diuinæ erga nos charitatis adeo sunt
 euidentia, ut non solū securos reddant, certāq; spem pre
 beant, nos fore tutos ab ira uētura, uerūctiam tantā ad
 dāt alacritatē, ut gloriari etiā iunet, haud qdem nostra
 iactantes merita, sed Deo patri gratantes, cuius benefi
 centiæ debemus hanc totā felicitatem, quā nobis largiri
 uoluit, nō per legē aut circumcisionē, sed per IESVM
 Christū filium suū, cuius interuētū cum illo redimus in
 gratiā. quo uidelicet summa huius beneficij non aliō re
 feratur, quā ad ipsum Deū. Idq; miro & arcano Dei
 consilio curatū est, ut restitutiæ salutis ratio cum accepti
 exitij rōne congrueret. Proinde quēadmodū per unum
 Adam, qui primus prætergressus est Dei præscriptū,
 peccatū irrepfit in mundū. peccatum autē mortem comi
 tem secū traxit, quandoquidē peccatum animæ uenenū
 est. atq; ita factū est, ut malum à principe generis ortū,
 in uniuersam posteritatem dimanaret, dum nemo non
 imitatur primi parentis exēplum. Ita per unum Chri
 stum, in quo renascimur oēs per fidem, innocentia indu
 cta est, et innocentie comes uita, atq; ea felicitas ab uno
 noui generis principe, pfecta, diriuatur in omneis, qui
 fidei cognatiōe ad Christū pertinent, & innocentiæ ue
 stigia sectantur innoxia uita. Porro simulatq; peccatū
 semel in orbē irrepserat, & hoīm genus uniuersum oc
 cuparat, profligari nō poterat, nec lege naturæ, nec le
 ge Mosaica, nisi quod hætenus profectū est legibus. ut

Sed et glo
 riamur in
 deum per
 dominum
 nostrum.

Propter
 ea sicut p
 unum ho
 minem in
 hunc mun
 dū pecca
 tum intra
 uit.

IN EPISTOLAM PAULI AD

qui peccarent, rei iam ac poenam cōmeriti uiderentur.
Peccatum non imputabatur. Nam sicuti pueris, in quibus naturæ lex nondum habet locū, ob ætatem minus adhuc discernētem quid rectum, quid secus, non imputatur adhuc peccatū. ita nec ethnicis imputabatur, si quid aduersus legē Mosaicam cōmississent. Ante legē igitur, quæ proderet transgressionē, non aberat oīno peccatum, ob legem naturæ, sed hoīes sibi indulgebant, ac uelut impune peccabant, tanquā exleges. Itaq; cum nondū uenisset ille, qui peccatū tollet mundi, quiq; mortis tyrannidem profligaret, mors per Adam ingressa regnauit impune, in eos quoq; qui non peccauerant impie contra Dei præceptū, quemadmodū fecerat Adam, qui iam tum typū & figuram gerebat Christi, multo post uēturi. nō quod is simpliciter adsimilis sit Christo, sed quod aliquousq; Christi prætulerit imaginē. hoc similis, quod uterq; generationis fuerit princeps, sed ille terrenæ, hic cœlestis. Itē hoc, quod ab uiroq; quiddā uelut ab autore profectū dimanarit in oēs homines, sed à terreno Adam iniusticiæ & mortis origo, à cœlesti innocentie uitæq; principii. Atqui ut aliqua ex parte similes fuerunt, ita nequaquā pares fuerunt. Siquidem cum alioqui per se sit efficacius seruare etū ita & quā perdere, longe potentior est CHRISTVS ad seruandū, quā Adam fuerit ad perdendū. & obedientia Christi multo fuit efficacior ad conferendam uitam, quā Adæ transgressio ad induendā mortem. & oīno noxam Adæ Christi uincit bonitas, ne quis tantū tribuat peccato

at peccato primi parentis, ut de sarcienda salute diffi-
 dat. Etenim si tantum ualuit ille peccandi princeps, ut
 tantus hominū numerus ob unius cōmissa, morti sit ob-
 noxius, plus ualebit, & in plures exundabit Dei benefi-
 ciū, ac benignitatis munus, quod nobis per unū item ho-
 minem IESVM Christū, innocentie principē, largi-
 tur, per quē non modo mortis & peccati tyrannidem
 abstulit, sed pro peccato iusticiā, pro mortis tyrānide,
 uitae regnū contulit, sic ut Adā damnū, Dei benignita-
 te, nobis in lucrū cesserit. Rursum licet per unū Adam
 peccantem, inuecta sit perniciēs, & per unū CHRI-
 STVM innocentē, inuecta sit salus, tamē utrunq; al-
 teri par non est. Siquidē perniciēs sic est orta, ut unius
 peccatum in oēs posteros propagaretur, atq; ita tandē
 omneis redderet obnoxios. contra, Dei beneficium sic
 confertur, ut uniuersa omniū delicta iam agglomerata,
 iam confirmata, semel Christi morte aboleantur, neq;
 solum aboleātur admissa, uerum etiā iusticia gratis con-
 feratur. Quod si tantū ualuit una unius hominis culpa,
 ut omneis mortis tyrannidi redderet obstrictos, & qui
 ad primi parentis exēplum peccabāt, similiter mortis
 iugum ferrent, plus tamē largitur exuberantissima dei
 benignitas, nimirum, ut qui ad Christi exēplum inno-
 centiā ac iusticiam amplectuntur, non solum liberi sint
 à peccati mortisq; tyrannide, uerum etiā regnante ui-
 ta regnent & ipsi per illum, unicum omnis nostrae feli-
 citatis autorem. Hoc igitur cōuenit, quod sicut per unius

Si enī uni
 us delicto
 multi mor-
 tui sunt.

Nam iudi-
 ciū ex uno
 delicto.

IN EPISTOLAM PAULI AD

hominis commissum irrepfit peccatum, quod oēs morti reddidit obnoxios, ita per unius hominis iusticiā, quæ propagata in oēs qui credunt, & uitæ regno sese subijciunt, iustos facit, & uitæ participes. Quemadmodum enim unus Adam, dum non obtemperat præcepto Dei, plurimos traxit in peccatū, auitæ transgressionis imitatores. Ita unus CHRISTVS, qui obediit Deo patri usq; ad suppliciū crucis, multos reddet iustos, obediētiæ sectatores. Sed ut redeamus ad id quod aliquanto superius institueramus. Si Dei consilio destinatū erat, hac uia tollere peccatū & conferre iusticiā, ac uitam, quorsum attinebat legē inducere, quæ nihil conferret? Imò hoc certe cōtulit lex, ut per hanc clarior & euidētiior esset Dei erga nos beneficōtia. Quo magis enī eminet, & seuit peccatū, hoc magis elucet eius beneficiū, qui à peccato liberat. Lex aperuit peccati tyrannidē, dum huic frustra obluſtarentur, potens erat & ualida erat tyrānis, sed potentior Dei benignitas, quā hoc magis sentimus, quo grauiorē mortis tyrannidē haſtenus experti sumus. Atq; hoc certe legi debemus, quod intelligimus diuini beneficii magnitudinē, quo factum est, ut quæadmodum diabolus per peccatū tyrannidem adeptus, mortem in omnes inuexit, ita Deo largiente, regnum adepta innocentia, cōferat omnibus uitā, autore IESV Christo, quo uno domino ac principe gloriamur, iam à mortis seruitute liberi, sub cuius mortis imperio pauloante militauimus.

Cap. VI.

At quoniam

AT quoniam diximus per legem exuberasse pec- Quid ex-
 catum, idq; in hoc profuisse, quod magis exube- go dicēss
 raut dei benignitas, ne quis hinc occasionē arripiat in permane
 uitijs perseverandi, ac secum ita cogitet, Si peccatū il- bimus in
 lustrat & auget beneficentiā Dei erga homines, expe peccatoz
 dit etiam atq; etiā peccare, quo magis exuberet. Absit
 à pijs mētibus ista tā impia cogitatio. De pristinae uitae
 peccatis loquutus sum, quae Deus nobis uertit in bonū.
 Verum absit, ut posteaquā semel à peccati tyrannide
 sumus asserti in regnū innocentiae, rursus à uindice no-
 stro desciscamus, & in ueterē tyrannidem praecipites
 eamus. Pugnant inter se uita & mors adeo, ut uicissim
 sese profligent, neq; simul cohaereant iuxta eandem ra-
 tionem. Itaq; cum, simulatq; coepimus Christo uiuere,
 mortui sumus diabolo, qui cōuenit ut adhuc illi uiuamus
 cui iam mortui sumus? Si Christo uiuimus, diabolo non
 uiuimus. Si diabolo uiuimus, Christo mortui sumus. At
 nūc Christo uiuētes, mortui sumus peccato, quod is sua
 morte profligauit. Etenim cum baptisimū Christi simus In mortē
 adepti, nō est consentancū, sugere uos, quid Baptismus. ipsius ba-
 ptizati
 ille uel efficiat, uel designet. Cum enim baptizamur in
 nomine CHRISTI, cōmorimur unā cū illo pristinis
 peccatis, illius morte abolitis. neq; solū cōmorimur illi,
 uerum etiā unā sepelimur, idq; per eundē Baptismum,
 ut quemadmodum ille qui nunquā uixerat peccato, ta-
 mē pro nostris sceleribus mortuus, reuocatus ē ad uitā
 aeternā, non humanis uiribus, sed patris uirtute. Ita nos

In nouita-
 te uitæ am-
 bulemus.

a morte uitiorũ excitati per eundẽ, pristinis uitijs mor-
 tui, iam nouam agentes uitã, uersemur in pietatis uesti-
 gijs, semper ab honestis ad honestiora progredientes-
 bulemus. Nam cum per baptismũ inseramur corpori Christi, et
 quodãmodo in illũ transformemur. quicquid in illo ge-
 stum uidemus, qui caput est, id omne in nobis qui mem-
 bra sumus, uel exprimendum est, uel sperandum. Res-
 surrexit ille, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram pa-
 tris. Hec iam in Christo peracta, ita demũ nobis sperã-
 da sunt, si hic eadem, quoad nobis licet, æmulemur, ac
 ueluti meditemur. Proinde si baptismo accepto, pecca-
 tis pristinis & noxijs cupiditatibus mortui, Christi
 mortẽ ut possumus, referimus, par est, ut posthac uitã-
 tes turpia & pijs actibus nos iugiter exercẽtes, resur-
 rectionẽ item illius exprimamus. Sic aut̃ interim Chri-
 sti mortẽ imitamur, non ut uere mortẽ oppetamus, aut
 corpus nostrum uiolemus, sed quemadmodum optime
 nostis, si ad pristinas cupiditates omnes sic obstupesca-
 mus, ut illis mortui uideamur. Siquidẽ iuxta duplicem
 originẽ, duos in nobis homines oportet imaginari, alte-
 rum ueterem & crassio rem, & Adæ terrenũ similitu-
 dine reddentem, alterũ nouum & cœlestium appeten-
 tem, ut qui à Christo cœlesti duxit originem. Vetus igit̃
 tur corpus peccati. tur ille noster homo, uelut occisus est, unã cum Christo
 sublatus in crucem, extinctaq; est omnis illa rerũ cadu-
 carũ cupiditas, quarũ uniuersam uim, corpus peccati
 merito quis dixerit. Id salubriter moritur in nobis, quo-
 ties extinctis

ties extinctis noxijs affectibus, non amplius seruimus
 peccato. Nā qui uere imitatur adhuc, quē dixi, modū,
 Christi mortē, is iam in iustorum numerū cooptatus,
 desijt esse peccato obnoxius, à cuius tyrannide iā asser-
 tus est. Igitur si, ut sepe iam dixi, cōmortui sumus Chri- Si aut mor-
 sto mortuo, à pristinis uitijs liberi, confidimus fore eius tui sumus
 dem beneficio, ut post hac p̄ uitā inculpate innocētā, cū Chri-
 unā cū uiuente uiuamus, & ita uiuamus, ne relabamur. sto.
 unquam in mortem, & in hoc, Christi simulacrū, quo
 ad fieri potest referentes. Neq; enim ille sic resurrexit,
 ut denuo ius aliquod morti in se pmitteret, sed reuixit.
 immortalis deinceps futurus. Nā quod peccato mortu-
 us est, semel duntaxat est mortuus, ceterū quod nunc
 uiuit, uiuit Deo, cuius uirtute reuocatus est ad uitam im-
 mortalē. Ad huius igitur exemplū, cogitate uos quoq;
 semel mortuos esse peccato, extinctis pristinis uitijs et
 cupiditatibus, nūc alios factos ac ueluti resuscitados, ui-
 uere uitā immortalē Deo, cuius beneficio contigit inno-
 centia. Neq; eī Deo uiuit, nisi qui uiuit pietati, nisi qui
 iusticie, ceterisq; uirtutibus. Cū eī insiti corpori Chri-
 sti, idem facti simus cū illo, necesse est, ut capiti mēbra
 respondeant. Caput aut Christus est. Is cum Deo uiuat
 iugiter, conuenit ut nos item eidē uiuamus. Per Iesum
 Christum dominum nostrum Qui quemadmodum se
 mel excitatus à morte, non patitur rursus ullam mor-
 tis tyrannidem ita uobis entendum est, ne peccatū se-
 mel profligatum, tyrannidē amissam in uobis recupe-

D 5 ret, mor=

IN EPISTOLAM PAULI AD

Nō ergo
regnet
peccatū in
uestro
mortali
corpore.

Nō enim
sub lege
estis.

Quid er-
go pecca-
bimus quo-
niā nō su-
mus sub
lege?

ret, mortisq; ius iteret. Id fiet, si imperaueritis īpijs cu-
piditatibus, quibus uos diabolus in pristinā seruitutē il-
lectat. Neq; committatis, ut membra uestra iam Chri-
sto cōsecrata, posthac militent diaboli arbitrio à Chri-
sto deuicti, ad patrādam iniquitatem, quin potius uos
totos posthac tales præstare curetis, ut ex omni uita ue-
stra perspicuū sit, uos unā cum Christo reliquisse quæ
mortis sunt, & ad nouā uitam translatos esse. Id præsta-
bitis, si posthac membra uestra, hoc est, animi corpo-
risq; uires omnes militent, nō uitijs ad seruiendū dia-
bolo, sed iustitiæ ad seruiendū Deo. Aequum enim est,
nos totos ei militare, cui semel nomina dedimus, neque
quicquā habere commercij cum eo, à quo iam desciumus.
Neque uero periculum est, ne peccatum uos no-
lentes, in pristinam retrahat seruitutem. quandoquidē
iam non estis obnoxij legi, quæ cupiditates irritabat po-
tius quā coercerat, sed gratiæ Dei, quæ sicuti præsta-
re potuit, ut à peccati tyrannide liberaremur, ita præ-
stare potest, ne reuoluamur in peccati tyrannidem. Ve-
rum absit interim, ut quis hæc ita interpretetur, ut quo-
niam dixi uos liberos à lege, existimetis sublata lege, im-
pune peccandum esse, aut Dei gratiam, quæ pristina
commissa condonauit, pariter & in posterum delin-
quendi indulgisse impunitatem. Immo, hoc magis absti-
nendum est à peccatis, quod iam ad benefaciendum non
cogimur præscripto, sed meritis & amore prouocamur.
Mutata est seruitus, non prorsus adempta. Ita de
sistis

Nistis esse serui legis, ut coeperitis esse serui Christi, qui
 seruire, felicitatis est summa. Iam partim in te situm
 est, utram uelis amplecti, utraq; simul tenere non po-
 tes. Liberum erat nulli in seruitutem temet addicere, ue
 rum ubi sponte domino tui ius feceris, semelq; parere
 coeperis, uni pareas oportet, cui te seruum feceris. Pro
 inde qui peccato sese addicunt, ac peccato se in seruitu-
 tem dedunt, ijs seruitij fructus mors est. Contra q; Chri-
 sto se dicarunt, huic obediant oportet. obedient autem
 suo bono. Nihil enim acquirent Christo obedientia, sed
 sibi parabunt iusticiam, hoc est, omnium uirtutum cho-
 rum & concentū. Gratulor autem uobis, & hoc nomi-
 ne Christo gratiā habeo, quod cum olim miserrimam
 istam seruitutem seruiueritis, simulacris & fœdis cupi-
 ditatibus addicti, nūc desefcentes à diaboli tyrannide,
 ultro & ex animo uos Christi imperio dedideritis, ui-
 Eturi posthac non ex affectuum aut legis arbitrio, sed
 iuxta nouam Euangelicæ doctrinæ formam, ad quam à
 pristinis erroribus traducti estis, & ita traducti, ut
 prorsus in aliud ius transferitis, manumissi quidē è do-
 minio peccati, sed hinc traducti, ut iusticiæ seruiatis &
 huius imperata faciatis. Neq; uero durū uideatur, quod
 iubeamini seruire uirtuti. Sicut longe alia ratio est pecca-
 ti, alia innocentie. ita fructus lōge alius, quo fit, ut si rē
 ipsam spectemus, multo diligētius seruiēdū sit deo, quā
 diabolo. Quisquis enī ut ijs seruit, diabolo seruit, Deo
 seruit, quicūq; seruit innocētie. Nō exigam tamē inte-
 rim à uobis,

Obedistis
autem ex
corde.

Sive obedi-
tionis ad
iusticiam.

In eā for-
mā doctri-
næ.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Humanū rim à uobis, quod meo iure possem. Orationē meam ad
 dico ppter temperabo infirmitati quorundā, in quibus nondū ado
 infirmita= leuit spiritus, & adhuc repullulare meditatur affectus.
 tem carnis Illud modo requiram, ut parem habeat apud uos iusti-
 uestræ. tia cōditionem cum peccato. Sicut antehac præbuis-
 tis

*Sicut exhibu-
 istis mēbra*

membra uestra ad seruiendū spurcicijs & uitijs, sic ut
 libidinum arbitrio à turpitudine ad turpitudinem pro-
 laboreremini, semper inquinatiores. ita nunc par est ut
 itidem exhibeatis mēbra uestra ad seruiendum iusti-
 tiæ, in cuius ius ultro uos asseruistis, à uirtute ad uirtu-
 tem usq; proficientes, semper puriores, emēdatioresq;
 reddamini. Vchementer enim iniquū uidetur, non hoc
 saltē ius, apud uos obtinere Christum, quod pridem ob-
 tinebat diabolus, & nō idem obsequium præstari domi-
 ne iusticiæ, quod tyranno peccato præstitistis. Siquidē
 ad excusandā pristinam uitam, utcunq; prætexi posset
 aliquid, nēpe quod quādiu uersabamini in paganismo,
 quoniam seruebatis peccato, uidebamini à iusticia alie-
 ni, neq; quicquā illi debere, cui nondum eratis addicti.
 Nunc nihil est quod possit prætexi. Quod si ipsa recti
 natura parū uos mouet, fructum obsequij longe diuer-
 sissimum expendite, qui utrunq; seruitutis genus estis
 experti. Redeat uobis in memoriam, cū uitijs seruire-
 tis, & obscœnis cupiditatibus, ceu mācipia, obsecūda-
 retis, quod tandem præmiū reportabatis, ipsa uitia se-
 cum adferūt suum suppliciū, dū statim hominē cōspur-
 cant, & contaminant, & talibus probris ac dedecori-
 bus desor=

Cū enim
 serui esse=
 tis peccati-

Quem er-
 go fructū
 habuistis?

F
 bus
 uiti
 git
 det
 Et
 qu
 na
 N
 qu
 ui
 si
 ri
 ta
 si
 d
 t
 h
 r

bus deformant, ut nunc posteaquàm resipuistis, uelut à
 uitiorū temulentia, pudeat uos uestri, & animus à co-
 gitatione quoq; pristinarū uoluptatum abhorreat. Ut In quibus
 detis, quā hoc statim autoramentū sit non affectandū. nunc eru-
 Et tamen præter hanc mercedem, supremū stipendiū, bescitis.
 quod sibi seruiētibus persoluit diabolus, mors est eter-
 na. Quāquā & interim uita sic acta, mors est, nō uita. Nā finis il-
 Nunc uidete, quā feliciter sit uobis cōmutata seruitus, lorū mors
 qui liberati à tyrānide diaboli, Deo cœperitis esse ser- est.
 ui. Perspicitis nimirū, quā dispares sint domini. Quod
 si premiū quoq; uultis, primū pro inquinatis & impu-
 ris, uiuitis innocētes, puri sanctiq; que sola uera est ui-
 ta, deinde expleto breuis seruitij tempore, manet uos
 summū stipendiū immortalitatis. Componite iā cū Deo
 diabolū, cū spurcicia sanctimoniam, cū eterna mor-
 te uitam immortalem. Nam planè sic, ut dixi modo, res
 habet. Stipendiū diaboli mors est, quod ille pro turpi
 miseroq; seruitio repēdit. Cōtra qui Deo seruiunt pro
 sua uirili, his non ut merces debita, sed ut beneficium à
 propitio patre reponitur imortalitas. Idq; nō per Mo-
 sen, sed per Iesum Christum dominū nostrum. cui uolu In Christo
 it acceptū referri pater, quicquid nobis largiri placuit, Iesu domi-
 potius quàm per ullam legem aut circumcisionem. no nostro.

CAPVT VII.

Christus enim nos nō solū à peccato & à morte, An igno-
 ratis fra-
 uerumetiam à legis, ad tempus modo datæ, serui-
 tute liberauit, non gentes tantum, que huic legi nō fue-
 runt obno-

IN EPISTOLAM PAULI AD

tibus enim *runt obnoxie, uerum ipsos etiã Iudeos, legi Mosaicæ legem lo* *antehac obnoxios. Id ita habere, uel ipsius legis testimo*
 quor. *quo doceri potest. Ac uos interim appello iudei, q quũ*
legis præscripta teneatis, non potestis nescire hominẽ
legi cuiuspiam obnoxium, sicut uos Mosaicæ legi pridẽ
eratis obnoxij, tãtisper teneri lege, donec ea lex uiuat,
hoc est, uigorem umq; suam obtineat. Quæ si antiquæ

Nam quæ *tur, aut abrogetur, desinit esse obnoxius. Nec enim ali-*
 sub uiro ẽ *ud seruandum est in legis obligatione, quã in obligatio*
 mulier. *ne mulieris uiro iũctæ: lex ipsa iubet seruari. Siquidem*
mulier uiro nupta, & maritali subiecta dominio, tãti-
sper obligata est uiro, quoad utxerit uir. Is simul atq;
mortuus fuerit, eximitur uxor ab eius matrimonij uin-
culo, suiq; iuris fit illico, ab obitu mariti prioris. Proin-
de si uiuo marito in cuius ius semel uenit, tentet alteri
nubere, adultera censebitur, quæ reliquerit eum uirũ,
à quo sola morte liberari poterat. Contra si expectet
obitum mariti, desinit illi esse obstricta, sibiq; iam red-
data, ius habet alteri uiro cui uolet nubendi. Neq; enim
ut ius herile transit ad heredem, & seruus morte he-
ri, non mutat statum, sed dominum. Ita mariti ius in
uxorem, transit ad alium, sed ultra ipsius uitam nõ por-
rigitur. Quod si maritus esset immortalis, semper ma-

Et uos *neret obligata mulier. At Mosi lex, quoniam typis ac*
 mortifica *ceremonijs Christum adumbrabat, ad tempus aliquod*
 ti estis le- *tantum est data, donec ex oriente luce, cederet umbre,*
 gi. *& apparentibus ueris, facerent simulacra uerorũ.*

Atq; ob

Atq; ob id lex Mosaiica, quoniam (ut ita loquar) mortalis erat, non mirum si nunc mortua est. Proinde, quã diu legis tempus durabat, uiguit lex, & ius habebat in eos, qui sese illi addixerant. Vobis autem cum lege Moysi nihil est cõmercij, quã illa iam emortua sit uobis, & uos uicissim illi mortui sitis, etiã si illa uiueret. Postea quã enim Christus, qui est ueritas, exortus est, abrogata est tota Mosi lex, quod ad literam attinet. Quoniam autem estis insiti in Christi corpus, & illi ueluti sponsa sponso iuncti, & liberi à priore uinculo in noui sponsi ius cõsistis, sponsi inquam, immortalis. ut qui semel à mortuis resurrexerit, in æuum uicturus. adeo, ut posthac non sit uobis cogitandum, de nouãdo matrimonio, aut diuortio (alioqui contumelia fuerit in talem sponsum, si adhuc prior ille maritus uobis succurrat) illud potius agendum, ut quemadmodum ex lege ceu marito, fructum qualemcumq; & à marito nõ degenerem produxistis. ita nunc felicius nacti matrimonium, fructum edatis, Deo socero, Christoque sponso dignum. Quãdiu enim eramus legi crassæ carnaliq; ceu marito obnoxij, uisa est nobis ueluti maritali iure dominari, dũ cupiditates per legis occasionẽ irritiores, tantum ualebant in membris nostris, ut mancipiorũ ritu pertraheremur ad peccadum, atq; ita ex infeliã matrimonio infelices factus sustulimus, quicquid nasceretur morti exitoq; gignentes. Nunc uero posteaquã liberati sumus à legis dominatu, sub qua uiximus antea, imò quoniã in peccatis

Per corpus Christi.

Vt fructificemus deo.

Vt fructificemus morti.

In qua deti- men in ea detinebamur ad tempus præfinitum. Non est
 nebamur. phas adhuc obtēperare carnali illi marito, hoc est, lite-
 ræ legis, sed nouo spōso, qui cœlestis est & spiritualis,
 seruiendū non per uetustatem literæ, sed per nouitatē
 spiritus, quem ab illo, ceu nuptiale pignus, accepimus.
 Sed uereor, ne cui interim calūnioso ueniat in mētē, ut
 existimet me, dū dicerem nos legi seruiētes abijisse in
 peccatum & mortē, legem ipsam daminare, uelut auto-
 rem peccati. Nā sicuti propriū est, inquiet, iusticiæ pa-
 rere uitā, ita peccati propriū est parere mortem, si
 lex mortem adfert, aut ipsa peccatū uideri potest, aut
 certe cum peccato coniuncta. Sed absit ut quisquam ita
 sentiat. Neq; enī lex autor peccādi, sed index peccati,
 quod fallebat ac latebat nos quodammodo priusquam
 lex extiterat, dum suis quisq; cupiditatibus blandiens,
 putat sibi licere quod ualde libet. & rectum esse ducit,
 illud concupiscere, quo frui dulce sit. Igitur indulgens
 mihi, ueluti nesciebā esse peccatum cōcupiscentiam ali-
 enæ rei, nisi lex uetuisset, ne concupiscerē. Ac lex qui-
 dem in hoc adhibebatur, ut peccata coherceret. Verum
 res nostro uitio, in diuersum exijt. Dū enim lex prodit
 peccatū, nec addit robur quo uitijs repugnemus: factū
 est, ut hac occasione libido peccādi magis sit irritata, ut
 est humanū ingenium ad ea propensius, quæ fuerint in-
 terdicta. Itaq; cū ante legem proditam, quedam pecca-
 ta nescirē, quedam ita scirem, ut mihi tamen licere pu-
 tarem,

Quid er-
 go dice-
 mus? lex
 peccatū?

Sed pecca-
 tū nō co-
 gnouit.

R
 taren
 citab
 quib
 proc
 irrit
 tare
 cep
 tuu
 tiu
 Cæ
 pe
 ui
 ui
 tu
 m
 su
 t
 n
 c
 l

tarem, quod uetita non essent, leuius ac languidius solli-
 citabatur animus ad peccandū, ut frigidius amamus ea,
 quibus ubi libeat, potiri phās sit. Ceterum legis indicio
 proditis tot peccādi formis, uniuersa cupiditatū cohors
 irritata prohibitione, coepit acrius ad peccandū sollici-
 tare. Atq; hac occasione peccatum robur ac uigorē ac
 cepit, quod priusquā esset lex, torpebat, ac ueluti mor-
 tuum erat. At ego interim uelut exlex uiuebam, seu po-
 tius uidebar mihi uiuere, quasi impune liceret peccare.
 Ceterum ubi interuenit præceptū, uetans ne peccarē,
 peccatū non solum coercitū non est, uerumetiam reui-
 uiscere uisum, & nouū uigorē accipere. Sed dum reui-
 uiscit peccatū, ego qui antea uidebar uiuere, iam mor-
 tuus sum, reatū meum agnoscens per legem, & nihilo-
 minus peccans. Atq; ita factum est, ut quod ad uitæ sub-
 sidium fuerat institutū, mihi cesserit in mortem. haud
 tamē legis uitio, sed meo ipsius uitio. Cum enim esset in
 me propensio ad peccādum insita, animus æger à lege
 occasionē arripuit, auidus peccandi. Atq; ita diabolus
 bono organo male utens, per legis occasionē inlexit me
 ad peccādum, & per peccatū occidit, ut iam me reum
 & alieni iuris agnoscerē. Proinde nihil est hic quod le-
 gem calumniemur, quæ ut à bono Deo data est, ita præ-
 cepta proponit sancta, æqua & bona. Quod enim ma-
 lum prohibet, id bonū sit oportet. Sed rursus obiecerit
 aliquis. Cum simile gignat simile. si lex bona est, quomo-
 do mihi mortem peperit, quæ utiq; mala est, & à pec-

Ego aut ui-
 uebā sine
 lege ali-
 quando.

Itaque lex
 quidem
 sancta.
 Quod er-
 go bonum
 mihi factū
 est mors.

E cato gigni

IN EPISTOLAM PAULI AD

cato gigni solet? Recte dicerentur hæc, si lex nobis mor-
 tem peperisset. Atqui illud, ut modo dixi, longe secus ha-
 bet. Neque enim lex nobis est mortis parens, sed ipsum
 uerius peccatum exitiū nobis dedit, quod adeo malum
 est, ut rem per se bonā in perniciem uerterit, quo fieret
 euidentius, quam res esset scelestā peccatum. cuius ui-
 tio, quæ optima sunt cedant in rem pessimā. Atq; id ut
 accideret, legis præceptū occasio fuit, in culpa nō fuit.
 Siquidem illa, quod oēs scimus, spiritualis est, & ad ho-
 nestā iūtat. Verū quo minus efficiat, quod studet, ipse
 in culpa sum. ut exēpli gratia de me loquar, qui carna-
 lis sum, & ad inhonesta procliuis, et longa iam peccan-
 di consuetudine sic peccato obnoxius & obstrictus, ut
 mancipiū emptitiū obstrictū est hero suo, adeo ut ne
 sciam ipse, quid debeam agere uitij excæcatus. Neq;
 enim hoc ago, quod mens & ratio dicit esse honestū.
 & hac quidem illud expeto, sed tamē potius quod inho-
 nestum est, & ut inhonestum odi, facio: nimirū cupidi-
 tate uictus. Quo fit, ut nocentes etiam intelligant, legi
 nihil imputandū. Etenim si praua cupiditate pellectus,
 cōmitto id quod mens & ratio damnat ac refugit, nimi-
 rum testor legem esse bonam, quæ uetuerit ea, quæ ipse
 iuxta meliōrē animi portionē damno. Bonam esse ne-
 cesse est, quæ prohibet ea, quæ licet faciam, carni obse-
 quens, tamē intelligo esse mala. Sed inquiet aliquis. Cur
 igitur non obtemperas menti tuæ, si consentit legi ad
 honesta uocanti, & à turpibus deterrenti? Verū oportet
 duos

Supra mo-
dū peccās
peccatū.

Ego autē
carnalis
sum.

Nunc autē
iam non

tet duos in uno me homines imaginari, quandoquidem ego ope-
 nunc docendi gratia, personam suscepti hominis adhuc ror illud,
 uitijs & affectibus obnoxij. Hominē carnalem et cras= sed quod
 sum, & hominem alium puriorem, minusq; crassum. habitat in
 illum externū dicere licet, hunc internū. Ille affectibus me pecca-
 obnoxius, ad uitia procliuus est, hic honesti semina non
 nulla retinens, ad honesta utcunq; nititur, & in medijs
 uitijs, ut potest reclamatione, ac refragatur. Atq; id potius
 sumus, quod iuxta potiore nostrī portionē dicimur.
 Quoties igitur mens consentiens legi, nititur ad hone=
 sta. & tamen quod diuersum est, agit, non ego uideor
 agere, quod ago. Quis enim agat, quod nolit? Sed par=
 ti meae crassiori insita est peccandi uis, et ad uitia procli=
 uitas, per quam fit, ut cum uelimus honesta, turpia pa=
 tremus. Quod si q̄s hac parte me uelit metiri fateor in Scio enim
 me nihil esse boni. Quāuis enim iuxta rōnis instinctum quod non
 cupio quod honestum est, non tamē adest facultas prae= habitat in
 standi, quod probo. Fit enim ut dum plus ualet cupidi= me, hoc ē,
 tas ad turpia pellicens, quā ratio ad honesta inuitans, in carne
 non id faciā quod cupio, nempe honestū. sed id potius, mea, bonū
 quod damno, nempe malū. Quod si facere nō uidetur,
 quod quis facit inuitus, cū facio quod iuxta meliorē ho=
 minis partem nolo, iam non ego uideor facere quod fa=
 cio, sed ipsa potius peccandi uis, insita crassiori parti Inuenio eī
 me. Hanc mihi non eximit lex, sed tamē si quando co= legē uolētī
 nor illi parere, facit, ut intelligam meum malum peni= mihi face=
 tus insitum & infixum animo. Nam rapit quidem ad re bonū.

IN EPISTOLAM PAVLI AD

se uis honesti, quod uideo in lege, sed ex aduerso compe-
rio aliam legem in mēbris hominis externi, repugnan-
tem ei legi, quæ placet rōni. Iam cum aliò uocet ratio,
aliò cupiditas, præpollet tamē in me quod deterius, uin-
citur id quod est rectius. Adeo enī penitus insita est car-
ni peccandi procliuitas, tantumq; ualet delinquēdi con-
suetudo, iam uelut in naturā uersa, ut ceu captiuus quis-
piam nolens ac reluctans, tamē ad peccatū pertrahar-

Infelix ego homo **Q**ue hōiē infelicem, tam moleste seruituti obstrictū.
Quis me liberabit ab hac carne, tot affectibus, tot ui-
tius, tot pugnis obnoxia, semperq; ad mortem pertra-
hente? An nō merito sic exclamet, qui tam dura necessi-

Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. **Q**uo plus nos sanē debemus beneficio
Dei erga nos, qui nos à tantis malis eripuit, non per le-
gem aut circuncisionē, sed per Iesum Christū dominū
nostrū. Quod ni esset factum, ipse quoq; cum unus &
idem sim homo, ad eundē modum distraberer, ut mente
seruirem legi Dei, cupiens honesta carne legi peccati,
uincente peccati illecebra. **Cap. VIII.**

Igitur ego mente ser- uio legi Dei. **Q**uod si nunc nōnullæ etiā reliquæ pristina ser-
uitutis resident in nonnullis Christianis, tamen
eas pio studio superabūt, neq; pertrahen-
tur nolentes ad graue crimen ullum, ob quod damnari

Nihil er- go nunc damnati- onis est. **Q**ui semel IESV CHRISTO per fi-
dem ac baptismū sunt insiti, qui iam desierunt ex cupi-
ditatū & affectuum carnaliū arbitrio uiuere, postea=
quàm lex Christi, quæ spiritualis est & uitæ parens,
efficacior

efficacior ac uictrix, liberauit nos à lege peccati, & à
 morte huius comite. Id cū lex Moyſi quatenus carnalis
 eſt, et ob id inefficax, non poſſet efficere, nouo conſilio
 Deus noſtræ ſaluti conſuluit. Quēadmodū (ut dictum Qui non
 eſt) in uno homine, ueluti duo ſunt homines, carnalis & ſecūdum
 ſpiritualis. ita in una Moyſi lege, ceu due ſunt leges, al- carnē am-
 tera crāſſa et carnalis, altera ſpiritualis. Prior illa legis bulant.
 pars Moſen habet autorem, & ut perpetua non eſt, ita
 parū efficacax ad præſtandā ſalutem. Altera pars eſt ſpi-
 ritualis, efficacax & potens, & immortalis, quam CHR-
 IſTUS uelut alter Moſes nobis abſoluit. Cōgruebat au-
 tem ut caro carnē aboleret, peccatum peccato uincere =
 tur, & mors mortem ſuperaret. Miſit igitur Deus hu-
 manæ ſalutis auidus, filium ſuum licet ab omni prorsus Deus filiū
 peccati contagio alienū, tamen eadē indutū carne, qua ſuū mittēs
 ceteri peccatores induti ſunt. cōmunem enim hominū in ſimilitu-
 naturā aſſumpſit, et inter peccatores, ceu peccator uer die carnis
 ſatus eſt. Imò inter facinoroſos, ut facinoroſus crucifi-
 xus eſt. Adeo uelut peccati perſonā in ſe re cepit, ut pec-
 catū peccati ſpecie primū conuinceret, mox aboleret,
 pro noſtris cōmiſſis factus hoſtia, atque ita moriens ſe-
 cundum carnē aſſumptam, mortem ſubegit, quæ nobis
 per carnis affectus, & legē carnalem dominabatur. ſe-
 citq; ut poſthac carne legis abolita, ſuccederet pars illa
 legis melior, quā ſpiritualem diximus, quæ non gignit
 irā ut illa, ſed iuſticiam uerā confert ijs, qui non iuxta li-
 terā legis, more Iudæorū, ſed iuxta ſpiritū legis uitam

IN EPISTOLAM PAVLI AD

Quæ car-
nis sunt
sapiunt.

Inimica
est deo.

agunt, uelut in Christo renati. In illis umbra quædã ius-
ticiæ deliniata fuit, in nobis uera pfecta; pietas abso-
luta est per Iesum Christũ. Mutata studia, nouũ uita ge-
nus declarant. Videmus ijs, qui in ueteri Iudaismo per-
seuerãt, quoniã adhuc carnales sunt, ea quæ carnis sunt
esse cordi. Contra qui Christo insiti spirituales esse cœ-
perunt, neglectis ijs quæ ad carnẽ pertinent, ad ea quæ
spiritus sunt affectu rapiuntur. Nam talia cuique curæ
sunt, qualis est ipse. Carne mortales sumus. At Christus
imortalis, nos uocauit in uitã, cum ipse sit uita nostra.
Porro carnalis illa Iudæorũ lex aduersatur Christo, &
à Christo auocat, & ob id mortem parit uidelicet pu-
gnãs cum eo, qui solus autor est uitæ. Iudæi uero studio
zelos; suæ legis, iusticiæ uitæq; autorẽ occiderunt. Con-
tra, qui spreta legis litera, sequuntur ea quæ spiritus
sunt, ij uitam inueniunt in Christo, nec digladiantur de
frigidis obseruatũculis, sed quæ charitatis sunt sectan-
tes, pacem habent cum omnibus. Rixosa est superstitio
quieta ac tranquilla est uera pietas. Neq; uero mirum,
si cum hominibus habet disidiũ, cui cum Deo pax non
est. Nihil est enim aliud, adherere legi carnali, quam
Deus per Christum antiquatam esse uoluit, ut succede-
ret lex spiritualis, quàm Deo rebellare. Siquidem hic
affectus, quoniã disidet à uoluntate Dei, non potest illi
non repugnare, ad longe diuersa uocanti. Proinde ne-
quis existimet mediocre periculũ, niti literæ legis, et in
hac perseuerare. Frustra placemus hominibus, nisi deo
placeamus.

placeamus. At qui Mosaicam legem iuxta carnalem in
telligentiā mordicus tenet, neq; placēt Deo, neq; pla
cere possunt, nisi cōtempta carne ad spiritū desciscant.
Urgeant quantūlibet Iudæi neomenias & sabbata, non
assequētur, quod sibi promittunt. Sed hæc nihil ad uos,
quibus nihil est negocij cum lege carnali, sed spiritua=
les estis. si tamē ita uiuitis, ut Spiritus Dei dignetur ha=
bitator esse pectoris uestri. Nam qui nihil aliud quàm
baptizatus est, adhuc ad carnē pertinet, nisi spiritum
combibat Christi, & spiritu illius affletur. Non cere=
monijs, sed spiritu Christo copulamur, quo qui uacat, is
à Christo est alienus. Quod si CHRISTVS in uobis
est, cum is nihil aliud sit, quā castitas, quā ueritas, quàm
tempantia, cæteræq; uirtutes, quis est uitij locus? Chri=
stū exprimat oportet, qui Christū habet. Is carne mor=
tuus est, ut ante diximus, sed uiuāt uitā immortalē Hunc
sic exprimimus, si corpus, hoc est, crassior illa pars no
stri, quæ cupiditatū lenocinijs ad mortifera sollicitat,
mortuū sit, & omni peccandi libidine careat. uiuat autē
spiritus, hoc est, melior pars nostri, ad honesta sollici=
tans, et ad ea quæ sunt iusticiæ, impetu suo rapiēs. Itaq;
si uere Spiritus Dei qui excitauit IESVM Christum à
mortuis, habitat in uobis, non erit ociosus. Viuida quæ
dam & efficax res est spiritus. Idem efficiet in uobis,
iuxta caput uestrum, quod effecit in Christo. Illū exa=
tauit à mortuis, nec sinit denuo mori. Vos item à uitijs,
quæ uera mors est, reuocabit in uitam, extinctis per=

Qui autē
in carne
sunt, deo
placere
nō possūt.
Vos autē in
carne non
estis.

Corpus
quidē mor
tuum est
propter
peccatū.

Si autē spi
ritus eius
qui suscita
uit Iesum
Christum.

IN EPISTOLAM PAULI AD

uersis affectibus, idq; per spiritum eius uitæ autorem,
 iam inhabitantē in uobis. Huic igitur spiritui uiuimus,
 huic obnoxij sumus, huic parendum, non carni, cui iam
 Ergo fratres debitorum sumus. Desijmus enim debere carni, posteaquā
 mortui sumus. Desijmus enim debere carni, posteaquā
 idem esse cœpimus cū Christo. Absit igitur ut posthac
 ex illius libidine uiuamus, quæ seruire potius debet spi-
 ritui. In uitā uocati estis. Porro si iuxta carnem uixerit
 tis ad mortē properatis. contra si uigore spiritus, car-
 nis cupiditates extinxeritis, mortuis illis uos uiuetis.
 Nec durum est spiritus imperium. Euocat ad magna,
 sed uolentes & cupidos. Aspirat enim uim amoris, cui
 nihil esse potest difficile, nihil nō suaue. Vt suo spiritu
 uiuit corpus, ita suo spiritu uiuit anima. Si languet spiri-
 tus corporis, torpet omne corpus. si uiget, est alacre to-
 tum corpus. Itaq; quicumq; agitur spiritu Dei, filij dei
 sunt. Filij spirant ac reddunt indolē paternam, & ala-
 cres ultroq; faciunt, quod senserint illi placere. Serui
 quoniam domino natura cōiuncti non sunt, metu conti-
 nentur, maloq; adacti funguntur officio. Iudæorum est
 istud, quos legis delectat seruitus, uos semel ab ea manu
 missi, non rursus in eādē seruitutem reciditis, ut me-
 tu coherceamini. Sed accepistis spiritum Dei, per quē
 adoptati estis in numerum, non seruorū, sed filiorum
 Dei. Is spiritus eā nobis fiduciam suppeditat, ut si quid
 opus sit, eā uocē occinamus auribus Dei, quæ parenti-
 bus solet esse gratissima, compellantes eum Pater Pa-
 ter. Non auderemus hanc illi uocem opplorare, nisi cō-
 fideremus,

fideremus, nos illi esse filios, & illum nobis patrē pro-
 pitium, dum non coacti, sed sponte, ex illius nutu uiui-
 mus. Alioqui spiritum hunc suū non impartisset nobis,
 nisi pro filijs haberet. Hoc igitur ueluti pignus, ac sym-
 bolum paternæ charitatis, fidē facit spiritui nostro, qd'
 eius simus filij, q pignus hoc dedit. Quod si filij sumus,
 nō serui, nimirū sumus & hæredes, hæredes quidē dei,
 à quo uelut autore proficiscuntur omnia. cohæredes ue-
 ro Christi, cuius corpori insiti, patrem cum eo coepi-
 mus habere communem, & per hunc in ius communis
 hæreditatis peruenimus. Cuius tamen possessio, non ali-
 ter continget, quàm si eadē uia ad illam tendamus, qua
 Christus ipse peruenit. Ille ferendis malis, peruenit ad
 bonorum possessionem. Per obedientiā uenit ad regnū. Sit amē cō-
 Per ignominiam uenit ad gloriam. morte peruenit ad patimur
 immortalitatem. Patiendum igitur nobis cum illo, ut ut cōre-
 cum eo bonorum contingat fruitio. obediendum, ut cum gnemus.
 illo regnemus. ferenda probra mūdi, ut cum illo simus
 gloriosi. moriendum ad tempus cum illo, ut cum illo
 semper uiuamus. Hac lege datur hæc hæreditas, quæ cū Existimo
 sit immortalis, ac tanta, ut omnem humanæ mentis ca enī qd' nō
 ptum, & estimationem transcendat, si omnes huius ui sunt condē
 tæ afflictiones, in unum hominem conferas, leues erūt, gne passi-
 si aestimentur ad futuræ gloriæ præmium, quod illis pa ones.
 ratur, ac uelut emitur incommodis. Atq; eius felicitatis Quæ reue
 licet iam pignus habeamus, ut diffidere non oporteat, labitur in
 nondum tamen ob corpus hoc morti & doloribus ob nobis.

E s noxium,

IN EPISTOLAM PAULI AD

noxium, absoluta plenâq; est. Gustus interim quidam
 oculus datur intus per spiritû, sed ea tota proferetur,
 cum resuscitatis corporibus, & abiecta omnis morta=
 Nâ expe= litatis iniuria, cum Christo immortalis, regnabimus im=
 etatio crea mortales. Hoc tempus iterim uniuersa hæc mundi fabri=
 tura. ca expectat, uelut optans eum diem, quo iam absoluto
 numero filiorum Dei, patefiat illorum gloria. qui dum
 onerati adhuc mortali corpore, fame, siti, morbis, dolo=
 ribus, uarijsq; malis affliguntur, uidetur & ipse mun=
 dus, aliquo modo particeps infelicitatis humane, pro=
 pterea qd' terra, aqua, aër, ipsa corpora cœlestia, de=
 niq; & ipsi angeli, nō in aliud cōdita sunt, quàm ut ho=
 Vanitati minū necessitatibus obseruiant. Proinde nec ipse mun=
 enī creatu dus liber futurus est, donec perfecta libertas contigerit
 ra subie= filijs Dei, interim fert seruitutē, non uolens. Quando=
 etā est. quidē etiam in rebus animo carētibus inest natiua que=
 dam perfectionis appetitio. Fert autē, obtemperans ei,
 cuius uoluntate ei seruitutē addictus est, & hoc fert tole=
 rabilius, quod intelligat, se non in æuū addictum, uerū
 hac lege, ut simulatq; filij Dei plene liberati fuerint ab
 omni mortalitatis contagio, tū & ipse mūdus desinat
 Omnis cre esse obnoxius incommodis mortalitatis. Cū enim uidea
 atura inge mus omnia mūdi elementa tot uicibus uariari, tot esse
 miscit & obnoxia corruptelis. solem & lunam, præterquā quod
 parturit. in rebus semper caducis reparādis penē incaſsum labo=
 rant, sua sentire deliquia, sydera cū syderibus pugna=
 re. cumq; dubiū non sit, quin uniuersus angelorum po=
 pulus,

pulus, nostras calamitates, ex alto contēplans, pio quo
 dam erga nos affectu cōmoueat, & quoad licet no-
 stris malis indoleſcat, nōne uniuersa rerū natura unā
 nobiscū gemit, ac parturientis in morē, optat laborum
 ac dolorum finem? Iam minus mirum uideri debet hoc
 ceteris accidere, cum nos quoq; quibus omnium morta-
 lium primis cōtingit Christi afflari spiritu, neq; id uulga-
 ri more, tamen adhuc tot malis simus obnoxij, partim
 ob uarias huius uitæ neceſſitates, partim ob ipſorum im-
 probitatē, ut ſæpenumero ap'd nos ipſos i gemiſcamus,
 cogamurq; quotidie malis alienis indoleſcere, optātes
 uotis diē illum, quo corpus uniuersum Christi, ſuis mē-
 bris absolutum, liberetur ab omnibus incommodis, ex
 crasso & carnali iam factum spirituale & immortale.
 Quicquid interim malorū nos affligit, ferimus spe feli-
 citatis à Christo promiſſæ. A quo licet pignus salutis ac-
 ceperimus, plenā tamen salutem non hic præſtitit, sed
 in futuro ſeculo uoluit expectari. Perfecta uero ſalus
 noſtra, ſita eſt in rebus futuris, quarū certā ſpem cōce-
 pimus. Spes autē non eſt rerum præſentium, & oculis
 ſubiectarum ſed earum quæ nondum apparent. Alio-
 qui quis unquam dictus eſt ſperare, quod oculis cerne-
 ret? Nec hic ulla fidei fuerit laus aut ſpei, ſi iam exta-
 rent, quæ Chriſtus nobis promiſit, uerum ſi ea quæ cor-
 poreis oculis cerni nō poſſunt, oculis fidei ærnimus, et
 interim perſeuerātes in doloribus, ſpe pertinacē expe-
 ctamus, quod promiſſum eſt. Moleſta eſt interim affli-

Sed et nos
 ipſi primi-
 tias ſpiri-
 tus habē-
 tes.

Expectan-
 tes redem-
 tionē cor-
 poris no-
 ſtri.

Spe enim
 ſalui facti
 ſumus.

Spes autē
 quæ uide-
 tur non eſt
 ſpes.

Etio iuxta

IN EPISTOLAM PAULI AD

Similiter aut & spiritus adiuvat infirmitatem nostram. Et iuxta carnem, uerum fortasse sic expedit nobis affligi. Spiritus tamen boni consultat, & cum corporis infirmitate pugnat, sed aspirat Dei spiritus, adiuuans imbecillitatem carnis nostrae, & spe erigens ad omnia toleranda, commonstrans quid uotis optandum sit, aut quid deprecandum. Nam ipsi iuxta humanum affectum nescimus quid sit optandum, neque quomodo sit optandum. Unde non raro fit, ut pro salubribus oremus pestifera. Quod mihi ipsi usu uenit, cum aegre ferens corporis afflictionem, improbus implorabam opem diuinam, terrogans, ut relinqueret me satanas, a quo tunc affligabar, & ob id negatum est, quod postulabam. Pro iucundis data sunt salubria. Audit quidem Deus uota suorum, si modo non preuentur iuxta carnis affectum, sed iuxta uotum spiritus. Is etiam si ipsi sileamus, tamen pro nobis interpellat Deum, idque non humano more, sed gemitibus innarrabilibus. Ab hominibus postulandum est oratione, quod uelis impetratum, quibus neque cognitum est quod optas, nisi didicerint, neque satis discernunt, quid tibi sit optimum. At Deus qui intimos etiam cordis sinus rimatur, penitusque introspicit, nouit & silentibus nobis, quod desideret spiritus, qui quoties interpellat pro sanctis, indolens super illorum malis, non iuxta humanum affectum interpellat, sed iuxta Dei uoluntatem. Non optat nisi que ad salutem eternam, non optat nisi que ad Dei gloriam faciunt. Et qui ex animo optat, etiam si forsitan errat in delectu, non errat tamen proposito. Largitur ergo Deus,

Deus, nō qd' postulatū est, sed id quod maxime condu-
 cit ad hoc, ad quod uotorū tuorum summam destinasti.
 Nec est quod trepidemus, ne magnitudine malorum ui-
 si deficiamus, cum illud habeamus certissimū, quicqd
 horum acciderit pijs, omnia cedere in bonum, tantus
 est Dei fauor in eos, quos ex destinata animi sui uolun-
 tate delegit, ac uocauit in hanc felicitatem. Noster est
 conatus, ceterum euentus pendet à decreto Dei. Non
 temere delegit Deus. Nouit ille suos multo antequā uo-
 caret. Nec nouit tantum, quos uocaret, uerū certo ani-
 mi decreto iam præfiniterat, ut insererentur corpori fi-
 lij sui Iesu, & ad illius similitudinē trāsformarentur, sunt facti,
 qui de uicta carne, & morte triumphans, adiit immor-
 talitatem, ut idem sperēt in se mēbra, quod in capite iā
 peractum conspiciunt, atq; ita per unum filium, pluri-
 mos sibi pareret filios, inter quos Christus Iesus caput
 ac dux esset, uelutiq; primogenitus, suum ius ceteris
 quoq; communicans, & quo certa fides sit nobis, Deū, Quos autē
 quod semel instituit, ad plenum usq; præstiturum. quos prædesti-
 ante omnia tempora nouerat ac delegerat, de quibus naut, hos
 animi sui decretum iam euulgarat prophetarum oracu-
 et uocauit.
 lis, hos per Euangelium etiam uocauit, nec frustra uoca-
 uit, uocatos sua indulgētia ex impijs pios, ex nocētibus Hos & in-
 innocētes reddidit. Tantum superest gloria, quæ nunc stificauit.
 quoq; magna ex parte contigit, nisi forte parū est ma-
 gnificum, uacare utijs, innocentie gloria florere, as-
 gnificauit.
 fectibus esse incorruptis, sic in situm esse Christo, ut idē
 sis cum

IN EPISTOLAM PAULI AD

Quid er-
go dicē-
mus ad
hęc?

Quis accu-
sabit ad-
uersus ele-
ctos Dei?

sis cum illo, spiritum illius habere pignus, heredē esse
Dei, cohæredem Christi, ut de hoc quod superest, suo tē-
pore implendum, non liceat diffidere. Hęc cum ita ha-
beant, quid est quod de diffidēdo loquatur aliquis? Tot
argumentis iam declarauit Deus suā erga nos charita-
tem ac beneficentiā. Qui si à nobis stat, quid poterit ul-
lus aduersarius? Quid ualebit hominū malicia, prote-
gente nos Deo? Aut quid iā nō expectemus ab eo pro-
pitiō, qui pro nondum recōaliatis, non peperat unū
filio suo, sed pro nobis omnibus unum exposuit? Ex in-
aniuit ac deiecit, ut nos subueheret peccatū seāt, ut nos
à peccatis liberaremur in mortem tradidit, ut nos reui-
uisceremus. Proinde cum filium dederit, in quo sunt
omnia, nōne consequitur, eo nobis donato, simul dona-
ta esse omnia, quæ sūt filij, cuius nos fecerit cohæredes?
Aut quid non impartiet nobis, posteaquā impendit eū,
qui potior est uniuersis creaturis? Nec periculū est, ne
hunc animum erga nos suū uertat, mutetq; Deus ope-
ra calumniatoris. Quis enim ausit accusationem insti-
tuere aduersus eos, quos Deus ipse destinato certoq; cō-
filio delegit, ac pro suis ducit? Num audiet calumniato-
rem aduersus eos, quibus ipse gratis omnia commissa
cōdonauit? Deus omnium Iudex, nos à pristina uitæ rea-
tu absoluit, & pro iustis habet, & quis erit qui condē-
net absolutos? modo nos cauerimus, ne in pristinas cul-
pas relabamur. Christus est is, qui tam raro sit in nos
affectu, ut pro nobis seruandis mortem etiam oppetie-
rit. Imō

rit. Imò qui & nobis resurrexerit à mortuis, ne suis de
 eſet. Is tantus aduocatus & idem iudex aſſidens dexter
 Deo patri, cui per omnia par eſt, cauſam noſtrā apud *Qui eſt*
 illum agit. Itaq; cum pater morte filij nos abſoluerit ab *ad dextrā*
 omni reatu, cū filio tam chariſimus, quid eſt quod poſt *Dei.*
 hac metuamus diabolū, aut diaboli miniſtrum homi=
 nem, uel criminantem, uel condemnantem? Cū tot bene
 ficijſ, tot pignoribus obſtricti ſimus Deo Chriſtoq; qſ
 erit qui nos ab illorum charitate diſtrahat, ut non red=
 amemus ſic adamati? Num ulla malorum humanorum
 procella? num afflictio an anguſtia, num fames aut nu=
 ditas? num naufragium, aut ſimili caſu incidens pericu=
 lum? num perſequentio impiorum, aut gladius mortem
 intentans? Quādoquidē hęc euentura pijs in hoc mun=
 do iā olim præuidit myſticus ille pſalmographus cum
 diuino afflatus ſpiritu canit. Quoniā propter te morti
 tradimur quotidie, habiti ſumus uelut oues cædi deſtina=
 tæ. Hęc quamuis acerba uidentur, nihil eſt tamen quod
 nos terreāt. In cadere poſſunt, opprimere non poſſunt.
 Imò quo grauius incūbent, hoc magis ac magis confir=
 mabunt noſtrā erga Chriſtū, & Chriſti erga nos cha=
 ritatē, dum ubiq; uictores diſcedimus, haud quidē no=
 ſtris ipſorū præſidijs, ſed ipſius proteſtu, cui debemus
 omnia. Neq; enim ille quando nos ſic amat, ſinet uinci,
 neq; nos memores illius erga nos beneficētiæ, ullis ma=
 lorum inſultibus labefactabimur, ab illo redamando.
 Sed adhuc uulgaria duntaxat cōmemorauit. dicam etiā
 audentius

*Sed in his
 oibus ſu=
 peramus*

Certus sū
enī, quia
neq; mors.

audentius quiddam, sed quod mihi certissimum maxi-
meq; persuasum habeā. Magis erant formidanda peri-
cula, quæ poterant ab inuisibilibus substantijs profici
sci, & mentem etiā oppugnare, non modo corpus, quo
semel contēpto, nō terrent illius discrimina. Nec hinc
uero est quod metuamus, quādo neq; angelus ullus gre-
garius, quouis tamē hoīe potentior, neq; inter angelos
præcipuus quisquā, quod genus uirtutes uocant, nec
ulla sublimitas, nec ulla profunditas, hoc est, siue è sub-
limi impetāt, siue ex imò, siue honesti specie, siue diuer-
sa, neq; instātia, neq; futura, siue præsens intentetur di-
scrimē, siue in futuram uitam, quid multis? etiam si qd
præterea sit usquā in rebus creatis, siue uisibile, siue in-
uisibile, quantumuis potens & efficax, haud tamen po-
terit nos distrahere à charitate, qua conglutinamur
deo, per Iesum Christū filiū illius, dominum nostrum.

CAPVT IX.

Veritatē
dico ī chri-
sto nō mē-
tior.

AD quem utinam & Iudæi omnes sese cōuertant,
Mose suo relicto, qui nunc sibi persuadent satis
esse ad consequendam salutem, quod filij sint Abrahæ,
quod legem teneant olim à Deo datā, cum horum nihil
profuturum sit, nisi per fidem se dignos præbeāt, qui
trabantur ac diligantur à Deo. Verū ab his pertinaci-
ter reijcitur Christus lege promissus, quē gētes recipi-
unt. Neq; uero hoc dixerim odio gentis meæ, licet mihi
ubiq; infestæ. Quod res est loquar, teste Christo omni-
um conscio, neq; quicquam mentiar, teste mihi mea cō-
scientia,

Veritatē
dico non
mentior.

scientia, cuius autor & inspector est Spiritus sanctus. Cognati
 Maiore in modum animū meum discruciat, iugiq; dolo magis se=
 re conficit, quorundā suapte culpa pereuntū interitus. cundum
 Adeo nō odi Iudæos, ut optarim, si qua liceat, meo ipsi= carnem.
 us exitio illorum salutem redimere, neq; recussem ipse à
 Christo rejici, modo oēs quibus gentis ac generis cogna Quorum
 tione iunctus sum, mecū item socientur in fide Christi, adoptio
 & sicut genere sunt Israëlita, ita cognitionē ueri, uere est filiorū
 sint Israëlita, quos omnīū maxime cōueniebat cum am Dei.
 plecti, quem lex promiserat, cum ea sit natio, quā olim
 Deus à cæteris secretam, sibi peculiariter delegerit, ac Legisla=
 cæteras gentes ceu pro nothis habens, hanc unā ueluti tio & ob=
 germanos uerosq; filios fouerit, cunque penes hanc sit sequium.
 gloria, dignitas que præcipua, quod spretis simulacris
 Deum uerū coluerint. Penes hanc à Deo conditæ legis Et pro=
 autoritas, ac prærogatiua. Penes hanc pacta fœderaq; missa.
 cum Deo inita. Penes hanc cultus ritusq; sacrōrū, iuxta
 Dei præscriptū. Penes hanc uatū oracula, multis ante
 sæculis, Christum uenturum, et hanc de qua paulo ante
 gloriabar, felicitatem pollicita. Qui genus ducūt ab in Qui est
 chlytis illis, ac Deo gratissimis gentis nostræ luminibus super oīa.
 & autoribus, Abraham, Isaac, Iacob, alijsq; ex quorū
 stirpe Christus ipse nasci dignatus est secundum carnē,
 ut hac certe parte iam illi, uelint nolint, propinqui co=
 gnataq; sint Christo, qui longe præstantior est patribus
 illis, quorū titulis se uenditant. Siquidē illi, quantumuis F
 pij fuerunt, nihil aliud tamē, quàm homines fuerūt. At Christus

IN EPISTOLAM PAULI AD

Christus sic est homo, ut idem & Deus sit, nō huius aut illius gentis peculiaris, sed uniuersorū deus præsidens omnibus, cui soli debetur laus in omne æuum, Amen.

Non autē Neq; tamen tantū ualet istorum impietas, ut ideo non quod exci= præstet Deus, quod prophetarū oraculis se præstaturū derit uer= promisit. Populo Israëlítico, ac posteris Abrahæ pro= bum dei. missa fuit ista felicitas, uerū non quibuslibet, sed ijs mo= do, qui uere essent horū posteri. Neq; enim oēs, qui ge=

Non enim nus ducunt ab Israëlē, ueri sunt Israëlita, sed qui fidei omnes qui robore fortes sunt, & inuicti aduersus huius mundi in= ex circun= cōmoda, quibus Deus explorat animi nostri pietatem, cisione. in hos uere competit cognomē Israëlita. Neq; quicūq; ex Abrahæ sanguine sunt orti, continuo filij sunt Abrahæ, ut promissionis hæreditatem sibi uindicent, sed qui fidem Abrahæ referunt, per quā ille meruit hanc in posteros exhibendam felicitatem. Ac uide, si non id palām

Promissi= aperiat Dei promittentis sermo. In Isaac (inquit) uoca= onis enim bitur tibi semen. Semini Abrahā promissum est fore, ut uerbum per illud celebres essent uniuersæ natiōes. At non uult hoc est. quosuis Abrahæ posteros in seminis uentre appellatio nem, nisi sint in Isaac, qui est fidei filius, & Christi ty= pum gerit. Isaac non iuxta cōmunem natiuitatis ratio= nem editus est, uerū ex patre effœto quidē, sed fidente

Nō qui fi= Deo, ex anu itē effœta. Hunc igitur Dei uirtus & pa= liy carnis. tris fides genuit uerius quā caro. Quid igitur sibi uult quod ait. In Isaac uocabitur tibi semen, nisi ut palām ex plicaret, non quoslibet iuxta carnē natos ex Abraham, esse con=

esse
sed
sun
Q
rin
dic
pe
di
lu
lu
ci
P
u
A
A
t

esse continuo filios dei, et per hoc heredes promissorū;
 sed quibus adest fides, per quā Abraham Dei promissum promeruit, hos demū pertinere ad semen Abrahæ.
 Quod si Deus hac forma promississet, quicumq; nati fuerint ex te, ad hos pertinebit mea promissio, iure sibi uindicarent hanc gloriā, quicumq; ad progeniem Abrahæ pertinerent, iuxta sanguinis cognationem. Nunc cum dixerit, secundum hoc tempus ueniam, & erit Saræ filius, unicum eumq; fidei filium designauit, quem sua uoluntate Deus ad hoc delegisset, non ex commendatione circumcisionis, cum nōdum esset natus, sed ob meritum paternæ fidei. Abrahæ postea nati sunt liberi ex alijs uxoribus, & tamen solius Isaac nomine promissa est Abrahæ benedictio. Quod in Isaac euenit, & cæteris Abrahæ liberis, idem euenit in Iacob & Esau. Si corporum sola cognatione, benedictionis huius hereditas obueniret, magis ad Esau maiorem natu pertinebat, quā ad Iacob. Isaac pater erat amborum communis, mater eadem ambos unico mariti congressu concepit, simul intra matris uterū gestati sunt, simul in lucē aditi, et tamen alterū agnouit Deus, ceu partum legitimū, alterū ceu nothum abdicauit, dicens. Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Quæ res igitur discreuit hos geminos? Non carnalis propinquitas, non legis obseruatio, non circumcisio. Siquidem de nondū natis, priusquā omnino quicquā egissent, uel iuxta legem, uel aduersus legem, dictū est, Maior seruiet minori. Cur ita uisum est

Nō solum
 autē illa,
 sed & Re
 becca.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Deo, aut quid nobis hoc factō declaratum esse uoluit?
 Ut secun=
 dum electi Quid aliud, quā ne quis cir auncisionis aut legis fidu=
 onem pro cia, ius huius promisi sibi uindictet, nisi talē se fide præ=
 positū dei beat, ut inter electos habeatur, ac talis sit, qualis fuit Isa=
 maneret. ac & Iacob? Quandoquidē electio Dei filios facit Ab=
 rabe, non propinquitas. Quod si Deus Iudeos reijcit
 & auersatur, quemadmodum olim auersatus est Esau,
 nihil profuerit ex Abraham stirpe descendisse. Rursus si
 gentes fidei merito asciscat Deus ad hanc hereditatem,
 nequaquā obfuerit, nihil esse cum Abraham affinita
 tis carnalis, cū eas agnoscat Deus in filiorū ius adopta
 tas. Nec est quod hæc quæ diximus, quisquā impius eō
 detorqueat, quasi iam culpa non sit penes homines, sed
 Nunquid iniquitas apud deū? penes Deum, qui nihil cōmeritos aut promeritos, pro
 sua libidine reijciat aut asciscat. Absit ut eiusmodi cogi
 tatio subeat animum cuiusquam, neq; sic interpretetur
 quod in Exodo Moysi loquitur Deus, Miserebor, cui=
 cunq; miseror, & cōmiserabor, quemcunq; cōmisere=
 or, quasi non sit uolentis aut currentis assequi salutem,
 sed miserentis Dei. Quandoquidē frustra cupimus, fru
 strā adnitimur, nisi Deus uolens nos attraxerit. attra=
 hit autē, quos illi uisum est, etiam nihil promeritos, &
 reijcit nihil commeritos. Imò nonnihil est in uoluntate
 conatuq; nostro situm, licet hoc ita sit exiguum, ut ad
 Dei gratuitam beneficentiā nihil esse uideatur. Nemo
 damnatur, nisi sua culpa. nemo seruatur, nisi Dei bene
 ficio, eo dignatur quos uult, sed ita, ut sit de quo gratias
 agas, non

agas, non sit quod queraris. Neque enim Deus indurat
 animos hominū, quo minus credant, Euāgelio CHRI
 STI, sed eorū pertinacia, qui suapte malicia recusant
 credere, abutitur ad illustrandā beneficij sui magnitu-
 dinem, ac declarandam potentie suae gloriam. Sic enim
 accipiendum, quod in Exodo dictum est Pharaoni. In Dicit enī
 hoc ipsum excitauit te, ut ostendā in te uirtutem, et prae scriptura
 dicetur nomen meum in uniuersa terra. Ex huiusmodi Pharaoni.
 dictis ansam arripit impius & dicit. Si cuiuscūq; uult mi
 feretur, & quēcunq; uult, indurat, quid est, in quo nos
 incuset postea? Quando uoluntati illius resisti non po-
 test, sibi imputet, non nobis, si peccemus. Sed audi nunc
 contra. Voluntati Dei nemo resistit, uerū illius uolun-
 tas non est tibi caussa exitij. Nec sic indurauit cor Pha-
 raonis, ut ipse pertinaciam immitteret, sed cum nosset
 arrogantiam tyranni subito dignā exitio, tamen paula-
 tim ingrauescentibus supplicijs in eum usus est, quibus
 ille corrigi potuisset, ni ipsius malicia obstutisset. Verū
 diuina lenitas impiam mētem magis exacerbat. Hu-
 ius igitur malū, Deus in suam uertit gloria. Plura pote-
 ram pro Deo respondere, sed odit Deus oēm arrogan- O homo tu
 tiam. Quid autem arrogantius, quā hominē, quo ni- quis es, &
 hil abiectius, cum Deo disceptare, uelut ex equo con- responde
 tendentem? Quis enim ferret, si luteum uas cum figulo as Deos
 suo expostulet, dicatq;. Cur me sic finxisti? Quod lutū
 est in manu figuli, hoc omnes sumus in manu Dei. Ille
 fingit quodcunq; animo suo collibuit, aliud uas in sordi
 F 3 dos usus,

IN EPISTOLAM PAULI AD

dos usus, aliud in honestos producens. Quocumq; iudicio id facit, suo iure facit figulus, nec conuenit, lutum, consilij rationē ab illo exigere. Longe uilior est homo collatus cum Deo, quam argilla collata cum homine figulo. Si prodigiosa sit arrogantiae, lutum argutari cum figulo, quanto maioris arrogantiae est, hominē de consilijs Dei disceptare, quae tanto supra nos sunt, ut uix umbrā aut somniū possimus assequi? Incipe credere, et desine disceptare, atq; ita citius intelliges. Et figulus errare potest, Deus nō potest. Illud tibi satis est, credere, Deū cum sit omnipotens, posse quicquid uult, sed eundem cum sit optimus, non uelle nisi quod optimum est. Neq; culpari debet, si nostris malis bene utitur. Imō hoc ipsum summæ bonitatis est argumentū, quod aliena mala uertat in bonū. Deus non finxit te uas immūdum. Tu te ipsum conspurcasti, & inhonestis usibus addixisti. Post hæc, si ille pro sua sapientia tuo malo abutitur ad iram. salutem piorum, suiq; nominis gloriam, nihil est hinc tibi quod queraris. Tu tuæ maliciæ iustas pœnas luis, pij tuo exemplo cautiore redduntur, et alacrius agunt gratias, dum ex tua cæcitate, tuoq; exitio magis agnoscut, quantū debeant diuinæ beneficentiæ. Non habebat Pharaos quod incusaret Deū, suapte malicia subuersus est, et tamē huius malicia gloriā dei illustrauit apud Hebræos. Quid uero sit quod incusent, si nunc item Deus, ut olim distulit exitium Pharaonis, diu multaq; lenitate sustinet ac tolerat incredulos ac pertinaces Iudæos, ceu uas a me

uasa merita, quæ mox confringantur, quo magis euident
 fiat omnibus, illos esse exitio dignos. qui tot modis pro
 uocati, corrigi non queant, simulq; ut illorū supplicio
 ceteri metuant Deum omnipotentem, quæ non oportet
 sine fine peccādo, ad certā iram prouocare, utq; copio
 sius ostendat gloriæ suæ magnitudinē erga pios, quos
 prius uasa imunda purgauit, & honestis uisibus conse
 crauit. non ex circumcisionis aut legis, sed ex fidei meri
 to, cuius unius cōmendatione asciti sunt ad hoc honoris.

Asciti sunt aut, non solum ex Iudæis, ueluti nos, uerum Quos &
 etiā ex gentibus. Quandoquidem hic non natiuitas, sed uocauit
 Dei delectus facit hæredes. Neq; mirari debent Iudæi, nō solū ex Iudæis.
 gentes antehac prophanas, & a Deo alienas, nūc ado
 ptari in numerū filiorum dei. cum ipsi olim ob comissa
 sua in Deum, spretū reiectiq;, et uelut abdicati, tamē po
 stea respiscentes & emēdati, recepti sunt in gratiā le
 nitate clemētiāq; diuina. Testatur hoc ipsorū propheta
 Osee, dicens. Voabo non plebem, plebē meam. & non
 dilectam, dilectam. & misericordiam non consequu
 tam, misericordiam consequutā. futurūq; est, ut in eo
 loco, in quo prius diabatur. uos non estis plebs mea, ibi
 uocentur filij Dei. Cur damnant in alijs, quod in se sunt
 experti? Cur non potius cauēt, ne rursum fiant sua cul
 pa, quod olim fuerunt? Cur inuidēt ijs, quos possunt
 imitari, nisi mallet contēdere, quā obedire? Quod
 si maxima pars hominū sua pertinacia perit, tamē his
 paucis qui crediderint, præstabit Deus quicquid omni

IN EPISTOLAM PAULI AD

Si fuerit numerus filiorum Israël. *bus est promissum. Neq; decrunt unquā huius hereditatis successores. Non dissimulauit hoc Esaias, sed clara uoce testatur, prædicās de populo Israëlitico. Si fuerit, inquit, numerus filiorum par numero arenarum, quæ sunt in marino litore, siq; tam multi suo uitio pereant, tamen aliqui supererūt semper, qui fide salui fiāt. Nulla quamlibet ingens turba decidentium, Dei promissum irritabit. Fallere fidem ī promissis est hominū. At Deus est is, qui quicqd dixit, plene præstet, & qui=*
 Verbū enī consummans. *dem cōpendio, nō dolo, sed uere iusteq;. Propterea qd quemadmodū idem dixit Esaias. Sermonem in cōpendium contractum faciet dominus super terram. Rursus idem superius testatur. Nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semē, sicut Sodoma facti fuissetus. neq; secus quā Gomorra fuissetus habiti. Proinde licet desciscant a Christo Iudæi pleriq;, nō sinet Christus ūtermori, germanū ac legitimū semen Abrahæ. Hæc ita cū habeant,*
 Quod gētes quæ nō seclabātur iusticiam. *quid dicemus? Nimirū id quod res est, quod gentes quæ uidebantur à iusticia alienæ, & à legalibus ceremonijs immunes, ueram tamen assequutæ sunt iusticiam, non enim Iudaicam, quæ rebus corporeis constans, umbrā quandam modo iusticiæ præ se ferebat, sed salutarem efficacemq; iusticiā, quæ contingit non ijs, qui sibi placent operibus legalibus, sed qui se per fidem simplicem Deo submitunt, deduntq;. E diuerso populus Iudæorū, dum iusticiæ legem iuxta carnem sectatur ac mordicus tenet, ad ueram iusticiæ legem non peruenit, uidelicet*
excidens

excidens à Christo, in quem, ceu scopū, omnia legis Mo-
 saica tendebant oracula. Dixerit aliquis, unde tam re- **Quare**
 pentina rerū cōmutatio? qui res sic in diuersum exijt? **ga non ex**
 Nimirū quod Deus auersatur elatos, & sese impartit **fide.**
 modestis ac submissis. Atq; idcirco gentes agnoscentes
 morbum suū, & sese Deo submittentem recepit, Iudæ-
 os rursum erectos, sibiq; falso iusticie titulo plaudētes,
 fretos sabbatis, lotionibus, circūcisione, atq; his cōsimi-
 libus obseruatiunculis, fidei iugū dedignantem recipe-
 re, reiecit, Christū abnegantes, & autorem uitæ mor-
 ti tradentes quod ipsum euenturū olim præsciens uatiā
 natus est Esaias, uidelicet ut Christus, quem lex serua-
 torem promiserat, illis ob incredulitatē, fieret occasio
 ruinae, atq; idē lapis, qui pijs erat futurus solido tutoq;
 præsidio, istis uerteretur in perniciē, dū in illū malunt
 impingere reluctātes, quā in eo cōquiescere credētes.
 Sic enim apud Prophetā loquitur Deus Christi pater.
 Ecce pono in Sion lapidē in quē impingant, & saxum
 in quod incurrāt. Cæterū quisq; crediderit in eū, non
 erubescet, sua frustratus fiducia. CAP. X.

FRatres, hæc ingenti cū animi dolore loquor, pro-
 pterea quod illis ex animo bene uolo, si queam pe-
 reuntibus succurrere. Nunc, quod unū possum in quo-
 tidianis precibus meis, qbus Deū sollicitare soleo, pre-
 cor ut resipiscāt aliquando, neq; semper in hac cæcita-
 te perdurēt. Non possum excusare illorum increduli-
 tatem, sed tamen aliquid utcunq; prætexi potest illorū

F 5 peccato

IN EPISTOLAM PAULI AD

peccato. Nō sunt omnino à deo alieni, ueluti gētes, quo magis optarim, ut quod aliqua ex parte cœperūt habere, perficiatur, & cuius umbrā aliquandiu circumtulerunt, eius nunc assequantur ueritatem. Quāuis enim ad summam impietate prolapsi, dominum omnis gloriæ fontem crucifixerunt. tamē hoc illis tribuo, nec inficias eo, ducūtur aliquo studio zeloq; Dei, sed absq; in

Sed nō secundū scientiam.

Ignorātes enim iustitiā Dei.

dicio. Nō omnino errāt in affectu pietatis, sed uehementē ter errant in delectu. Præstabat qualescūq; religionis habere studium, quā nullum omnino habere, & merebantur, ut habētibus apponeretur aliquid, nisi sic pertinaciter inhererent rudimentis pietatis, ut uerā pietatem reiiciant. sic premerēt & urgerent umbras ac simulacra ueritatis, ut ipsum ueritatis fontē aspernentur. Etenim dū legem Mosaicam sedulo quidem, sed tamen inscite tuentur ac retinent, prorsus à tota lege excidūt cum eo pugnantes cuius gratia lex erat instituta. Nam sabbatum, circumcisio, discrimina ciborū, fuga cadauerum, ieiunia, festi dies, hoc consilio fuerāt ad tempus instituta, ut his ceu rudimentis ad uerā iusticiā præluderēt, & ab humana quadā iusticia, proficerēt ad iusticiā dei summā atq; pfectā. Nō cōuenit aut amore studioq; eius, quod alterius melioris rei gratia fuerat adhibitū, aspernari ac reiicere id, cuius unius causa, cetera oīa adhibebātur. At Iudæi cū publicata iam Dei iusticia, debuerint humanā relinquere iusticiam, præpostere faciunt, si pristinā illam & iam pestiferam, etiam non modo super=

do superuacaneam iusticiam defendentes, ac propugnantes, ut dei iusticiam nolint agnoscere, ac suis fœdibus ceremonijs, repugnent Euangelio Christi, cui per fidem submitti oportuit, si uere iusti uellent esse. Oportet enim imaginari ceu geminam iusticiam, alteram cuius autor fuerit Moses, alteram cuius autor sit Christus. Illa constat ceremonijs, Altera constat fide & obedientia. Ac prior illa ceu rudimentum est & initium posterioris, perinde ut truncus initium est aliquod futuræ statuæ, aut sanguinis coagululum, futuri animantis. Stultissimum autem sit, ubi ad id quod perfectum est, perueneris, rudimentis inherere. Sed totius Mosaicæ legis per se rudis, & inualida, perfectio Christus est, ad consequendam ueram iusticiam, non per arcuasionem, sed per fidem. Atque hic aditus ad iusticiam non iudeis solum patet, sed cuiusque credenti. Vtriusque iusticiæ imaginem Moses ipse depinxit. Nam temporariam illam iusticiam, quæ in ceremonijs ad certum modo tempus seruandis sita erat, describit in Leuitico, dicens. Custodite leges meas, atque iudicia quæ qui fecerit homo, uiuet in eis. Porro ueram & perennem iusticiam, quam uia fidei uiuæ consequimur per Christum, describit libro Deuteronomij, cum ait. Ne dixeris in corde tuo. Quis ascendit in caelum? Nam id est Christum à caelo detrahere. Aut ne quis dicat, quis descendit in abyssum terræ? nam id fuerit Christum à mortuis reuocare. Neuter horum credere uidetur, cum experimentum flagitet. At qui sincere credit, huic certius persuasum est, quæ ut illum præterea desideret

Finis enim
legis Christi.

Omni credenti.

IN EPISTOLAM PAULI AD

rea desideret documentū, Christum & olim descēdisse de cælo, & nunc sedere in cælis, ad dexterā patris, etiam si rursus utrunq; nō exhibeat oculis. Item Christum descendisse ad inferos, & ab inferis reuersum, reuixisse, licet nihil horū iteret sensibus humanis. Hec semel esse facta sat est. Superest ut ijs qui uiderunt credamus.

Prope est uerbum in ore tuo.

Atq; id nō è lōginquo petendum est. Uiderunt hæc Iudæi, & non crediderunt. Audierunt qui non uiderunt, & crediderūt. Nec id tacet scriptura, quæ mox subijcit, Prope ē quod dicimus, nimirū in ore tuo, & in corde tuo. Quis iste sermo est, de quo loquitur scriptura? Nimirū sermo Euangelij, quod nos huius iusticiæ præcones prædicamus, præsentem adfert salutē. Tutantū animū per fidē accommoda. Quomodo autē est in ore? quomodo in corde? Si ore tuo confitearis & agnoscas dominum Iesum, atq; idē ex animo uereq; credideris, quod Deus eum resuscitauit à mortuis, ut nos cum illo à uitijs rediuiui, posthac innocēter uiuamus, saluus eris.

Corde creditur ad iusticiam.

Nam corde quidem creditur, quæ ianua est ad iusticiā. Ceterum quoniam gloriam debemus Christo, non satis est animo tenere fidem, nisi quoties res postulat, & ore confitearis eum, ad perfectam salutē consequendā. Videtis summam huius negocij non à ceremonijs pendere, sed à fide. Quod & Esaias testatur cū ait de Christo. Quicumq; crediderit in eum, non pudebit. Cū ait, quicumq; nōne tollit omne discrimen Iudæi, & Græci? Cum ait, crediderit, non autē ait circumcisisus fuerit, aut simile

aut simile quippiam, nonne legis antiquat ceremonias? Sola fides requiritur. Ea ex aequo communis omnium esse potest. Ac Deus is est, qui non tantum dominus sit Iudeorum, sed ex aequo omnium, cuius beneficentia non sit tam angustis circumscribenda terminis, ut ad solos Hebraeos porrecta, mox exhauriatur, imò immensa est illius bonitas exuberans atque exundans, non in unam aut alteram gentem, sed in omnes cuiuscumque nationis populos, modo sincera fiducia numinis opere ipsius implorēt. Affirmat hoc ipsum propheta Micheas. Omnis, inquit, quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Nullum hominum genus excipit sermo propheticus. Quis quis fidenti animo inuocauerit, salutem consequetur, siue Iudeus, siue Graecus, siue Barbarus. Atque est diuerso qui cumque non inuocauerit, peribit. Nullus autem inuocat eum, aut opem implorat ab eo, cui non fident. Sed quae fident ei, de quo nihil audierint? Rursum quomodo audient, nisi sit qui praedicet ignotum? Qui praedicabunt autem apostoli, nisi missi sint ab eo, cuius est Euangelium? de quibus idem meminit Esaias, cum inquit. Quam decori pedes Euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Auditis, quid iubeantur praedicare Christi praedicones, non circuncisionem et sabbatismos, sed pacem, quae nos mutua charitate in Christo conglutinet, et ea bona quae semper bona sint, quae suapte natura bona sunt. Cum igitur nihil sit praetermissum, ab eo qui mortales omnes ad salutem inuitat, nullumque gentium non sit praedicatum Euangelium,

Nam idem dominus omnium.

Annunciatio bonae.

IN EPISTOLAM PAULI AD

non omnes tamen credunt Euangelio. Atq; ita futurū,
idem prædixit Esaias, ita loquens sub Apostolorū per-
sona. Domine quis credidit sermonibus nostris? Si qui-
dem & inter gentes per pauci credunt Euangelio, sicū
ijs qui non credunt, cōferantur. Colligamus igitur re-
rum, quas diximus, summā. Si iuocatio affert salutem,
nec inuocat qui diffidit, nimirum fides in primis exigi-
tur, non circuncisio. Porrò fides concipitur in animo,
nō per experimēta, sed per Apostolorū prædicationē,
hoc est, nō per oculos concipitur, sed p̄ aures, per quas
in animū obedientē transfunditur Euāgelium Christi.
Ergo fides
ex auditu.
Nunquid
Israël non
cognouit.
Cum igitur iam per uniuersum orbem eluxerit Euan-
gelij fulgor, & innotuerit Christi nomē, quid sibi uult,
quod tam pauci Iudeorum credunt? An habent quo se
excusent, quod de Christo nihil audierunt? Imò iam im-
pletum cernimus, quod prædixerat Dauid. In omnem
terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ uer-
ba eorum. Ergo cum olim tot prophetarum ora uisus sit
Christus promissus, cum nunc palām in omni natione,
per Apostolos testes idoneos prædicatus, nū Iudæi præ-
texere possunt, quod Christū nesciant? Imò uiderunt
lucem, sed malicia excæcauit oculos eorum. Audierunt
Euangelium, sed liuor obsepsit aureis illorum. Malunt
enim gētibus ad salutē uocatis inuidere, quā fidem il-
lorum imitari. Atq; hoc etiā utrunq; uidelicet Iudæos
reiekturos esse sermonem Euangelij, & gētes receptu-
ras, à Mose simul & ab Esaiā prædictum est, quorum
prior

Prior Moses libro Deuteronomij in cantico, sic facit loquentem dominū, offensum incredulitate Iudeorū. Ego uos ad emulandum prouocabo per gentem cōtemptissimam, quæ hæcenus præ uobis non sit habita pro gente, et cum ipsi uideamini uobis sapere, irritabo uos per gentem uestro iudicio stultā ac brutā, quo magis uos stimulet animi luor. Ac Mosen sequutus Esaias, nihilq; ueritus testatur aperte, Deo gratiorem fuisse gentiū obedientiam, quā Iudeorum pertinaciam. Sic enim ait sub persona Christi, inuentus sum a non querentibus me palam apparui his, qui de me non interrogabant. Tam magnificum fidei testimonium præbet gētibus. Ceterū aduersus Ifraëliticū populum, quem magis oportebat amplecti fidem Euangelicā, quid cōtinenter subiecit idē Esaias? Toto, inquit, die expādi manus meas ad populum incredulum. Misi prophetas, eos trucidarunt, ipse tot miraculis æditis illos prouocauit, pro gratia dixerūt, demoniū habet, & presidij Beelzebub prināpis demoniorū facit ista. Humilitatem despexerunt, Virtutē impie sunt interpretati.

CAPVT XI.

Sed quorsum hæc quæ diximus tendunt? An huc ut doceam gētes ob fidem adoptatas à Deo, cum ante ab illo essent alienæ. cōtra populū prius à Deo selectū, nunc ob incredulitatē prorsus esse reiectum? Nequaquā, nam minime consentaneum est, Deo nūc prorsus reiectum esse populum, quem hæcenus ut selectum ac peculiariter suum, libet agnouit. Etenim si gentem to
tam re=

Esaias autē
audet ac
diat.

IN EPISTOLAM PAULI AD

tam repulisset Deus, ipse non prædicare Christum, quã
doquidem genere uerus sum Iraelita, oriundus ex stir-
pe Abrahamæ, pertinens ad tribum Beniamiticam. Cũq;
ipse non recto legis studio prius psequeretur pios, adscit-
us sum ad munus Euangelicum. Certe non fugit uos qd'
legitur libro Regum tertio, ubi Helias propheta Deum
alloquitur, querens & incusans Iudæos impietatis. Do-
mine, inquit, prophetas tuos occiderunt, altaria tua sub-
uerterunt, atq; ego relictus sum solus, & insidiatur ui-
tae meæ. Post tam impiam crudelitatem, merito uideba-
tur Deus prorsus abiecturus gentem, ceu deploratam.
Sed tamẽ quid diuinitus respõsum est Helie? Reliqua se-
ci mihi septem milia uirorum, qui nõ curauerunt ge-
nua coram idolo Baal. Quod igitur tum accidit, ut non
in totum Deus abijceret populum, sed ex tot impijs, ali-
quẽ numerum sibi faceret reliquum, idem nunc usu ue-
nit. Neq; enim Deus uniuersam Iudæorũ gẽtem passus
est alienari. Neq; reliquũ omne mortaliũ genus pas-
sus est suis immori uitijs, Licet ex utroq; numero pauca
credant, præ his qui credere recusant. Sed tamen ali-
quot Deus sua benignitate seruauit, nõ qd' generis sint
Iudaici, non quod Moysi legem seruarint, sed quod hos
Deus elegerit è multiis, quibus suam munificentiam &
gratiam impartiret. Id si munificentiæ est, nõ meriti, iã
non imputetur factis. Nam quod factis repeditur, mer-
ces est, nõ munificentia. Quod ultro desertur immeren-
tibus, id demum est beneficium. Quod si supputantur
operum

operum merita, iam beneficiū definit esse beneficium,
& in premij uocabulū abit. Quid igitur euenit? Nempe quod Israeliticus populus legis fiducia querebat, ob incredulitatem non est consequutus, ij solum consequuti sunt, qui non ad circumcisionē, sed ad electionem pertinent. Cæteris uero nihil profuit circumcisio, aut legis obseruatio, sed malicia sūt excecati, ut nec uisis tot prodigijs, fidem habuerint, oculis corporeis cernētes Christum tam diu expectatum, oculis animi non uidentes. Atq; id quoq; futurum prædixerat Esaias, quod nunc factum uidemus, ac dolemus. Etenim quia spiritū illum sanctum ac lenem Christi reiecerunt, idcirco Deus immisit illis spiritū asperum ac spinosum, & intractabilem, ut quod oculis cernunt, tamē perinde negēt, quasi non uideant. quod auribus audiunt, tamē non magis eos moueat, quàm si non audiant. Tales olim erant prophetis, tales fuerūt ipsi Christo, tales & in hunc usq; diem sunt Euangelij præconibus. Vidit hæc & Dauid oculis propheticis, ac dignum tanta pertinacia aduersus cœleste numen, exitiū imminere uaticinatur. Mensa, inquit, illorū uertatur illis in laqueum, in captionē, & in ruinam, atq; in pœnam factis debitam, obscurentur oculi eorum, ne uideant, & dorsa eorum semper incurua. Quandoquidem ijs quæ apposita sunt, frui noluerunt, quæq; oculis et auribus exhibita sunt, auersati sunt, nec curarunt, ut erectis in cœlum oculis, agnoscerēt conditoris erga se benignitatē, sed humili legis literæ affixi, **G** fastidiunt

IN EPISTOLAM PAULI AD

fastidiunt sublimia, aspernātur aeterna, temporarijs re-
bus addicti. Circumferunt Moysi libros, nec eos intelli-
gunt. Legunt prophetas, & ab ijs promissum negant.
Sed quorsum hæc inquiet aliquis. Excæcati sunt, capti
sunt, incuruati sunt, obsurduerūt. Sed nū ita lapsi sunt,
ut prorsus conciderint, nulla resurgendi spe reliqua?

Nunquid
sic offen-
derunt ut
caderent?

Bona uerba. Imò lapsus hic ad tempus incidit, & uobis
felicititer incidit, quandoquidem illorum lapsus occasio
fuit, ut uos ad salutē ascisceremini. ut uicissim Iudæi gen-
tium exemplo, uel in fine mundi ad pietatis ueræ studium
perpellātur, & sicut illorū à Christo defectio gentibus
ad Christū ueniendi uia aperuit, ita uestra fides Iudæos
extimulet aliquando uel æmulatione quadam ad creden-
dum. Quod si lapsus illorū per occasionē sic profuit, ut
Iudæorū defectio, non solū nihil attulerit dispendij, sed
fides in multo plures sit propagata, dum paucis defici-
entibus, ad omnes deriuatum est Euangelium, & unius
gentis iactura, tot nationes lucrificit Christo, quanto
magis ditabitur mūdus, cum uestra pietate prouocata,
iam & ea natio cæteris adiungetur? Vos appello gen-
tibus. tes, ut meas, quatenus sum gentium Apostolus, licet ge-
nere Iudæus. Quamuis uestra caussa nihil non faciam,
tamē magis etiā adnitar illustrare munus Apostolicum
mihi cōmissum, & quā plurimos uestrū ad Christi so-
cietatem pellicere, plectos Christo dignos exhibere,
si qua fieri possit, ut hac ratione prouocē gentem meā,
meam quidē affinitate generis, licet fide alienā, ad æmu-
landum

landum pietatem uestram, uel inuidia quapiam ac liuore, ut est zelotypum genus, atq; ita, si cunctos non quem adducere, saltem aliquot ex illis seruē. Etenim scio uos hoc ipsum optare, quod opto. Nam si Iudæorū relictio reliquū mundum, per occasionē reconciliauit deo, quod dum illi excidunt à gratia, gentes ad gratiam admissæ sunt, hoc est, si malum illorū bene cecidit mundo, quanto plus boni fuerit, si qui nunc alieni sunt, per fidē assumatur uelut ē mortuis rediuiui, ut impleto fidelium numero, nihil iam supersit, nisi corporum resurrectio? Neq; enim de uniuersa gente desperandum est, ob quorundam impietatem. Si gentes à religione alienæ Deo uocante, ad ueram religionē adduci potuerunt, quid uetat ex ea gente ad fidem reuocari, quæ pios habuerit auctores ac principes? Imo magis est consentaneum, ut ex pijs nascantur pij, quod exordiū serē sapiant, quæcūq; hinc proficiuntur. Si fermentum sanctum est, oportet & totā massam haberi sanctam, quæ fermento imbuta est. Et si radix arboris sancta est, par est & ramos è radice profectos, esse sanctos. Iudæi generis ac stirpis auctorem habent Abraham, cuius fides Deo probata est. Quid uetet posteros auctoris sui fidem referre? Quod si non faciunt, desinunt esse illius nepotes, non secus ac ramus desinit radicis ali succo, si defringatur. Quod si fieri uidemus, ut rami defringantur è sua natiua arbore, in qua primū nati sunt, quanto minus mirum sit, si defringi contingat in alienā insitos arborem? Proin-

Si enim amissio eorū reconciliatio est mundi.

Quod si delibatio sancta est.

IN EPISTOLAM PAULI AD

de si uides Iudeos è sancta radice ueræ oliuæ natos ceu
 natiuos ramos, defractos, reuulsosq; ob incredulitatem
 à sua stirpe, sic ut nihil illis proffit radix. te contra cum
 ex oleastri radice prodieris, non natura, sed arte ac uo-
 luntate Dei insitū oliuæ, & inter illius ramos accitum
 cooptatumq; sic ut exēptus ab infrugifera stirpe, iam
 consors, & particeps sis factus radicis alienæ, cumq;
 rami nōnulli in ea nati arbore recisi exarescant, te alie
 no succo letum ac frugiferū esse, caue ne ob id tibi stulte
 placeas, ac ramos recisos fastidias. Quod si efferis ani-
 mo, si insolefcis, si intumescis, memineris, quod radix
 te portat, non tu radicem. Caue ne qua huiusmodi cogi-
 tatio tibi ueniat in mentē, apud te dicas, fracti sunt rami
 natiui ut ego insererer. Non in tuā gratiam fracti sunt,
 sed tamē consequutū est, ut tu inserereris. Recte tamen
 dicis, quod fracti sunt, cum è radice sint nati. Vide uero
 quāobrem fracti sint, nimirū ob incredulitatem iacent
 illi & calcantur, tu stas in arbore fulciete fide. Noli
 gaudere malis alienis, quin potius illorum infelicitas te
 doceat modestiam, ex illorum calamitate disce, quid tibi
 sit metuendū, si similiter peccaueris. Etenim si uides,
 Deum naturæ alibus ramis non peperasse, nec illis quic-
 quā profuisse, quod ex sanctis patribus oriūdi, ad po-
 pulum Deo peculiarē pertineant, periculū est, ne tibi
 quoq; parsurus non sit, si illū arrogantia & ingrati-
 dine alienaris. Ab illorū casu disce, quid uites. Tua feli-
 citas non tibi cristas addat, sed diuinæ in te bonitatis ad
 moneat.

moneat. Est quod tibi gratuleris, est unde Deo gratias
 agas, non est quod insultes abiectis. Illi iure excisi sunt,
 tu præter meritum insitus. Vtrunq; in Deo perpende, Vide ergo
 bonitatem & seueritatem, quarum altera te gratitudinẽ bonitatem
 doceat, altera superbiã ac superciliũ dedoceat. Seuerita & seueri
 tis exemplum proditum est in Iudæis, qui à pristino statu tatem.
 prolapsi sunt in hanc cecitatẽ, ut Christum tot sæculis
 expectatum, contumelijs insectentur. Benignitatis exem
 plũ in te ipso expertus es, qui gratis ascitus sis, ad tam
 eximie felicitatis consortiũ, quæ nec generi prophano
 nec uitæ impiæ debebatur. Semel gratuito tibi condona
 ta sunt admissa uitæ pristinae, semel fauore numinis co=
 optatus es in numerũ filiorum, sed ita cooptatus es, ut
 qui citra tuũ meritum ascitus es, tuapte culpa possis ex
 cidere. Auferet ab ingrato Deus, quod gratis largitus
 est, nisi beneficiũ agnoueris, nisi munere diuino recte
 utaris. Ingratitudo tua perdet, quod bonitas illius dona
 uit. Arrogãtia perdet, quod obediẽtia lucrificat. Quod
 ni caueris, rursus excideris ab olea, in quã insitus es.
 Itidẽ & Iudæi, si mutarint id, quod illos alienat à deo,
 nimirũ incredulitatem, denuo inserentur, unde resecti
 sunt. Et eò reponet fides, unde deiecit incredulitas. Nam
 si tu ex prophanis natus pphanus, ceu defectus ex olea
 stro præter naturã insitus es oleæ, quanto citius fiet, ut
 Iudæi ex pijs parentibus orti, redeant ad sui generis in
 dolem, & rursus inseratur natiue oleæ, unde defecti fu
 erant? Aperitã uobis fratres arcanũ quiddam, quod for

IN EPISTOLAM PAULI AD

Nolo enim uos ignorare fratres mysterium hoc. taffe silentio tegendum erat, nisi uestra referret me loqui, uidelicet ne uobis arroganter placeatis, quod Iudæis prælati uideamini. Incidit hæc cæcitas in gentem Iudaicam, sed nec in uniuersam, nec in perpetuum. Complures & hinc agnoscunt Christum, & ceteri tantisper in sua cæcitate persistent, donec gentium numerus fuerit expletus, quibus nunc Iudæorum lapsus aditum aperuit. Verum ubi uiderint uniuersum orbem florere professione fidei Christianæ, suum illum Messyam frustra expectari, urbem, templum, sacra, gentem dissipatam ac sparsam, incipient receptis oculis tandem errorem suum agnoscere, & intelligent Christum uerum esse Messyam. Atque ita totus Israeliticus populus ad salutem restituetur, quamuis nunc ex parte degenerarit. Tum enim uere dignus erit hoc cognomine, cum Christum Deum ac Dei filium oculis fidei cernere coeperit. Quod quo magis credatis, prædictum est fore ut deciderent, fore ut resipiscant. alterum uideamus euenisse, atque ipsa res fidem arrogat uaticinio, alterum expectamus simili fide euenturum. Sic autem habet uaticinium. Veniet ex Sion, qui eripiet & auertet impietatem ab Iacob, & hoc illis à me testamentum, cum abstulerit peccata eorum. Pepigit olim Deus foedus cum hac gente. id semel sancitum, non sinet prorsus irritum fieri quorundam culpa, qui se præbent promissis indignos. Non deerunt tamem aliqui, qui totius generis personam sustineant. Neque enim sic exciderunt à gratia Dei, ut reconciliari

conciliari non queant. Pleriq; qui Christi non recipiunt
 Euangelium, literæ legis adherentes, sunt inimici Dei. id Seandum
 q̄ (ne quid insultetis) uobis in bonum cecidit. quãdoquidẽ euangelium
 Euangelium illis reijcientibus, citius ad uos delatum est. quidem
 Ceterum quatenus ex sanctis prognati sunt, & ad gentem inimici.
 pertinent, quã Deus sibi ex oibus unam ut peculiarem
 delegit, horum cõmendatione chari sunt. proinde faci= Charisi=
 lius in gratiã recipientur, si resipuerint, quod horum pa mi ppter
 tribus Deus promiserit id quod nos predicamus. Neq; patres.
 enim sic pollicetur se daturum Deus, aut sic adoptat, ut Sine pœni
 post poenitudine tactus, mutet sententiã hominum more. tentia enẽ
 Prorsum imutabilis est, in quẽ ut non cadit errare, ita sunt dona.
 nõ cadit pœnitere. Meminerit ille sui pmissi, simulatq; q;
 isti reijcere desierint. Vices rerum omnium sunt, lapsis nõ
 oportet insultare, præsertim si tibi bono fuit, resipiscẽti
 bus est gratulandum. Nam quemadmodum uos aliquando
 fuistis id quod nunc sunt pleriq; Iudæi, hoc est, increduli
 Deo. neq; tamen uos ideo destituit in æternum, quando
 nunc misericordia eius factum est, ut illis fidẽ reijcенти=
 bus, uos in fidei consortium sitis recepti. ita & hos nunc
 uicissim Deus passus ẽ ad tẽpus à fidei cõsortio esse alie
 nos, dum uobis datur aditus ad fidem, ut & ipsi postea
 resipiscentes, uocante Deo, unã uobiscum misericordiã
 consequantur, ut neutri alteris exprobrent, sed utriq;
 alteris gratulentur, parem experti misericordiam. Sic
 enim Deus ineffabili consilio dispesat ac temperat res
 humanas, ut nullum sit genus hominum non obnoxium Conclufit

IN EPISTOLAM PAULI AD

enī Deus
omnia.

peccato, nō quod ille cuiquā sit autor peccandi, sed qđ ad tempus sinat homines suo uitio prolabi, ut agnito errore, sentiant sese nō suo merito, sed gratuita Dei misericordia seruatos esse, ne possint insolescere. Atq; interim dū hęc agit, adeo nemini malū immittit, ut etiā aliena mala, sua bonitate mire uertat in bonū nostrū. Sed altius fortassis ingredimur adytum huius arcani, quā par est homini apud homines eloqui. Stupor oboritur contēplanti ineffabilem diuini consilij rationem,

O altitudo
diuitiarū.

et cum explicare nequeam, exclamare libet. O profunditatem exuberantissimę sapiētie diuinę, ut nullis humanis mentibus illius iudicia deprehendi aut percipi possunt, ut consiliorum rationes nullus creatus intellectus peruestigat? Quis enim cognouit unquam mentē domini, aut quis illi fuit in consilio? Aut quis illum prior officio prouocauit, ut quod ab illo profectū sit, premium uideri possit, operę debitum? Sic ille consultit hominū saluti, ratione quidē nobis inscrutabili, sed ut meliore non possit fieri. Sic uult suum beneficium à nobis sentiri, ut inde nobis nihil possimus uindicare. Quādoquidē si quid est mali, id nostris uitijs iputare licet. Cę-

Ex ipso et
per ipsum
et ī ipso.

terum quicquid est bonorū, ex ipso proficiuntur oīa, uelut ē fonte, per ipsum conferuntur uelut autorem, et in ipso sunt, uelut in tutore, custodeq; munerum suorum, ut nullū hinc laudis portionem homo sibi possit arrogare, cū ad illud pertineat et initium et mediū et finis, cui uni ob id debetur honor, laus et gloria in oē

euum

æuum, unde nephas est homini sibi quicquã asserere.

CAPVT XII.

ERgo posteaquã uobis Dei munere contigit, ut à
 pristina superstitione sitis ad uerã translati reli
 gionem, ut ab onere Mosaicæ legis sitis liberi, obsecro
 & obtestor uos fratres per misericordiã Dei, cui sum
 mã uestræ felicitatis debetis, ut posthac immoletis illi ui
 ctimas ista professione dignas, non hircos aut oues, bo
 ues uic, quæ ut pura deliguntur animalia, & rebus diui
 nis apta, quemadmodum mos est ethnicis ac Iudæis. Ha
 ctenus idulsiße sat est crassis istiusmodi sacris, posthac
 löge alios ritus, alium cultum, alias uictimam Deus à uo
 bis requirit, nimirum ut offeratis illi uestra ipsoꝝ cor
 pora, non mutilãdis membris, sed subigendis malis af
 fectibus, hoc est, non mortuas pecudes, sed uiuentem ho
 stiam, uere puram ac sanctã, Deo gratam & acceptã,
 sacrificium rationale, uictimam animi, non brutæ pe
 cudis. Dum lex durabit carnalis, patiebatur sibi corpo
 reas immolari pecudes, Posteaquã lex cœpit esse spi
 ritualis, spiritualibus illi uictimis litandũ est. Pro uitu
 lo, immola superbix affectũ. pro ariete, irã efferuescẽ
 tem iugula. pro hirco, exure libidinem. pro columbis et
 turturibus, lasciuas ac lubricas animi cogitatiões Deo
 sacrificia. Hæc demum sunt Christianis digna sacra, hæc
 Christo gratæ uictimæ. Deus est animus, & animi do
 narijs cõciliatur. Nec ceremonijs, sed affectibus puris
 coli postulat. Pro præputio q̄b animo supuacaneos &

G 5 indecoros

IN EPISTOLAM PAULI AD

indecoros affectus refeca. Sabbatismus tibi sit, mēs à tu
 multu perturbationum uacans. Christus semetipsum ob
 tulit pro nobis, par est, ut ipsi nosmet illi uicissim imo=
 Et nolite lemus. Atq; ita fiet, ut quemadmodum exempti estis ab
 cōformari hoc seculo, professiōe insiti caelo, ita uita & affectibus
 huic seculo à pristina uita dissideatis, sed uelut in nouos homines,
 hoc est coelestes transformemini quoad licet, si nondū
 corporū immortalitate, certe nouatis animi affectibus.
 ut posthac non ea uobis arrideant, quae uulgo propheta=
 no, & rebus caduā addicō, probantur, sed nihil affe=
 ctetis, nisi quod deo probatū sit, neq; duamini praescri=
 ptis hominum, sed à nutu uoluntateq; diuina pendeant
 omnia uestra studia simul & actiones, qui nihil uult
 crassum & imperfectum, sed quod uere bonū sit, quod
 acceptum, quod ad cultū diuinum, legitimū sit & idone
 um. Mos est apud mundi cultores, ut felicior fastidiat in=
 feliciore, ut infelicior inuideat feliciori. Ego uero praes=
 apio uestrū uniuersūq; quicumq; sit ille, siue potens, siue
 plebeiū & humilis, modo iā sit insitus gregi Christia=
 no, & à mundi consortio exemptus, ne per animi fastiū
 plus sibi tribuat, quā par est, sed sobrio modestoq; sit
 animo. primum, ne quis plus arroget sibi quā habeat,
 deinde ut meminerit, hoc ipsum quod habet, sibi nō per
 operum, sed per fidei cōmendationem esse donatum à
 Deo, & in hoc donatū, non ut inde sibi placeat, sed ut
 in cōmunem conferat utilitatē. Varie autem Deus suas
 dotes partitur, ne quis aut fastidiat aliū, aut unum se si
 bi suffi=

bi sufficere putet. Sed singulorum dotes fraterna chari-
 tas faciet omnium communes. Neque enim conuenit, ut mi-
 nus in nobis ualeat Christi gratia, quam in animati uale-
 at uis naturæ. Quæ societas est membrorum inter ipsa
 in corpore animantis, ea est societas singulorum inter
 ipsos, qui ex uarijs sectis & genibus, in Christi consorti-
 um sunt cooptati. Nam quemadmodum corpus hoc uisibi-
 le, licet sit unum & idem, tamen ex multis membris com-
 pactum est. Porro non omnium membrorum idem est of-
 ficiū. Alio munere funguntur oculi, alio pedes, alio
 uenter ac manus, & tamen oculus non sibi uni, sed toti
 prospicit corpori. Venter non sibi tantum, sed omnibus
 membris concoquit. Iam quod sunt officia singulorum mem-
 brorum in corpore, hoc sunt uariæ dotes, alijs atque alijs
 nostrum uarie distributæ. Quemadmodum igitur mem-
 bra præstabiliora, uelut oculi, non fastidiunt humilio-
 ra, sed officio suo succurrunt omnibus, alioqui totum cor-
 pus collaberetur. Ita suam quisque dotem siue præclara com-
 tigit, siue mediocri, pro sua portione conferre studeat in
 totius corporis commodum, posteaquam semel insiti Chri-
 sti capiti ceu conflati sumus in unum corpus spirituale.
 Nec aliud est Christianus Christiano, quam membro
 membrum eiusdem corporis. Sed tamen ut dixi, uariæ
 sunt singulorum hominum dotes, non iuxta nostra me-
 rita, sed iuxta munificentiam Dei, quæ partitur singu-
 lis, ut uidetur expedire. Ne quis igitur eo quod contigit
 dono efferatur, sed sobrius ac modestus utatur in bonum
 omnium.

Et unicuique
 sicut de
 us diuisit
 mensuram.

IN EPISTOLAM PAVLI AD

omnium, siue contigit prophetiæ dos in explicandis ar-
 canis literis, iuxta modum fidei, quam solum respicit
 Deus, nõ cætera merita, citra supercilium, suũ bonum
 cæteris communicet. siue contigit facultas opera sua in
 uãdi fratrem, modeste suo fungatur officio. siue cui ob-
 tigit doctrinæ dos, ne fastidiat indoctos, sed citra fastũ
 eruditionem suam alijs impartiat. siue cui datum est,
 ut ex diuinis literis possit ad pietatem ac mores hone-
 stos inflammare dicendo, ut atur sua dote modeste. siue
 cui contigerunt facultates, unde suppeditet egentibus,
 & largiatur ijs qbus opus est, hac succurrat cæteris,
 non ad gloriam, non spe redituræ cum scenore gratiæ,
 sed simplici pectore. siue cui cura delegata est cætero-
 rum, ut unus præsit alijs, eaq; in re ualet, non illum ho-
 nos reddat elatiorem, sed cura commissa sollicitũ. neq;
 sibi gerat munus delegatum, sed ijs, quorum curam in
 se suscepit. siue q̄s miseris & calamitosis succurrit, ab
 sit tristitia, quæ præmat eũ q̄ subleuatur, et beneficium
 uelut exprobret, sed hilaritate gratiam officij cõdupli-
 cet, ut quicq̄d facitis, uelut ex alieno, & ex anio facere
 uideamini. Huiusmodi malis corrupta sunt ferè prophæ-
 norũ hominum officia, etiam si quid benigne facere ui-
 deantur. A uobis absit omnis fucus, sed sit mutua inter
 uos charitas, quæ simulandi ac dissimulandi iuxta sit
 ignara, quæ singula cuiusq; officia Deo cõmẽdabit, ne
 quid ex uestris cupiditatibus metiamini, qd' prophanũ
 hominum uulgus facit, sed sola uirtute, aut turpitudine
 abhorrentes

Dilectio si
 ne simula
 tione.

abhorrentes ab omni malo, adhærentes rebus honestis.
 Et quoniã fratres estis, quotidie cõmunem patrem im- Odientes
 plorantes, & ad communem hereditatẽ destinati, sitis malum-
 fraterna charitate erga uos inuicẽ propõsi ac benigni.
 Inter mūdanos de præcellentia dignitatis certamẽ est,
 uobis diuersum sit certamẽ, dum alius alium conatur si
 bi præferre. Nemo per ociũ sibi uiuat, sed pro se quisq;
 studeat suo fungi officio, neq; somniculosi ac desides, ue
 lutiq; carnis infirmitate uideamini, lægidi, sed alacres
 ac seruentes spiritu. Carnales esse desijstis, spirituales
 esse cœpistis. Torpere carnis est. agilis quædam ac uiui
 da res est spiritus. Ne reluctemini malis, sed tempori
 seruite, rebus præsentibus uosneptipfos accõmodãtes, Tempori
 & si quid inciderit incõmodorũ, uel declinantes, si li- seruiẽtes.
 ceat cõmode, uel tolerantes. nõ mœsti interim, quod est
 diffidētium, sed in rebus asperis spe futuri præmij gau
 dentes & alacres. Quod si impiorum improbitas gra In tribula
 uius affligat, ne parate defensionem, ne moliamini uin tiõẽ patiẽ
 dictam, ne cõfugiatis ad humana præsidia, sed assiduis tes.
 & improbis precibus cœleste auxilium imploretis. Si
 quid opus erit cæteris Christianis, is cui suppetit, ipar
 tiat nõ grauatim ac inamœne, quasi stipẽ egenti porri Neceßita
 gat, sed quasi suũ censum cum illis communem esse du- tibus san
 cat. Eamq; benignitatem exercete nõ solũ inter uos, ue florũ cõ
 rumetiã in absentes. In eos uero qui se peregre ad uos municãtes
 conferunt, hospitales sitis, ne aut turpiter egeãt, aut ad
 ethnicos cogantur indecore diuertere. Atq; ut oportet

manus

IN EPISTOLAM PAULI AD

manus habere benignas, ita linguā conuenit habere in
 noxiam. Eos qui uos odio Christi psequuntur & affli-
 gunt, adeo nō oportet ulcisci, ut nec male precādū sit.
 Benediāte & nolite. Bene precemini & illis, bene precemini, inquā, ut resi-
 piscant, tantū absit, ut quenquam deuoueatis. Quibus
 re non potestis benefacere, tamen bene optandū est. Sit
 Idipsum inuicē sen- inter uos uera amicitia, que læta pariter ac tristia faciāt
 tientes. communia, ut iungatis tū gaudia, tum mœrorem ac la-
 chrymas. Concors animus, & cōmunis affectus uos in
 Nō alta sa- adit. Ne sitis elatis animis ac fastidiosus erga uos inuicē:
 pientes. sed q̄ maior est, humilibus & inferioribus sese inclinet
 et accommodet. Ne uos uobis ipsis placeatis, ut suo q̄sq̄
 iudicio sibi magnus sit & admirandus. Non enim facile
 creditur cuiquam, qui sic affectus est. Quod si quis forte læ-
 sit, ne conuiciū conuicio, ne iniuriam iniuria retalie-
 tis. Licet hoc apud Iudæos & ethnicos iustum habeatur,
 apud Christum impium est, malum malo cōduplicare,
 & quod in alio damnas, consulto imitari. Vos benefa-
 ctis certate, & ita certate, ut non solum teste consāctia,
 Deo placeant, que faciatis, uerūctiam ut omnibus homi-
 nibus probentur, neu quem offendant infirmū, specie
 mali. Et usq; adeo absit omnis uita, non tantū ab omni
 crimine, uerūctiam ab omni suspiciōe, quoad fieri po-
 test, criminis, ut nec mali queant eā calumniari. Id fiet
 si quantum in uobis est sitū, pacem habeatis, non mo-
 do cum Christianis, uerumetiam cum his qui à Christo
 sunt.

Nolite
 in pax
 scribere

sunt alieni. Pax autem constare non potest, si suū quisq;
 dolorē perget ulasā. Ethnicorum ac Iudæorum est ul-
 tio, uos iniuria læsisti, ne posite uindictā, quin potius
 cedere iræ, quæ melius euanescet tua lenitate, quā si mu-
 tua talione magis ac magis irrites. Si lenitate uiaſti furē
 tem, lucrum est. Sin pergit ille furere, non deerit cui det
 pœnas. Tu illam suo relinquito iudici, qui ius ulasendi
 nobis adimit, ac sibi seruat, ita loquens in Deuterono=
 mio. Mea est uindicta, ego rependam, diat dominus.
 Imò tu adeo ne ledas lesus, ut & pro maleficio repo=
 nas beneficiū, et si forte esuriat inimicus tuus, abo illū
 subleua, si sitierit, potum porrige. Vix ullum est inge=
 nium tam barbarum, tam efferrum, tam immite, quin of=
 ficijs possit deliniri, quādo hac uia mansuescunt & fe=
 ræ. hac expugna hostem. Expertus tantam lenitatem,
 tantam pietatē tuam, fortassis resipiscet, pudebit, pige=
 bit, pœnitebit ueritatis, iāq; ceu uictus tua charitate in=
 flammabitur ad redamandū. Hac uia finiri possunt si=
 multates, cum mutua malorum retaliationē propagen=
 tur in immensum. Benefactis certare pulchrū, uincere
 pulcherrimū. Malefactis certare turpissimum est. Ve=
 rum hoc fatētur & Ethniā. Vestra peculiaris laus erit
 si malefacta benefactis superetis, si iracundiā lenitate,
 si maledicentiā benedictiā, si iniuriam offiā supere=
 tis. Cauendum est autem ne qui malus est, tuam bonita=
 tem expugnet sua maliciā, et in apias tui dissimilis esse,
 & iam illum imitari. Quin potius tua bonitas, illius ex=
 pugnet

32

 Si clixix
 inimicus

IN EPISTOLAM PAULI AD

pugnet feritatem, ut uictus in tuas parteis rapiatur.

CAPVT XIII.

Quod si principum & magistratuū in uos coor-
 atur ob Christiani nominis professionē perse-
 quitio, tolerāda quidē est, nullo uestro ui-
 tio coorta. Ceterū nō est irritanda, aut accersenda, de-
 trectando illis, quod ceu suo iure postulant, & à nobis
 Deo nō offenso, pendi potest. Ordīe cōstat respublica,
 is prætextu religionis turbari nō debet. Sunt cupidita-
 tes foedæ, sunt uitia, in quibus cū cæteris non oportet
 cōgruere, sunt rursus in quibus ob tranquillitatem pu-
 blici status oporteat etiā cū ethnicis cōuenire pro tēpo-
 rum ratiōe, ne uestro exēplo peiores fiāt, quos expedit
 utcūq; metu coërceri. Totā eī rerū summā in tria gene-
 ra diuidamus licebit. In ea quæ uere cœlestia sunt, quæ
 tanquā Christo peculiaria, sunt ubiq; rebus oībus ante-
 ponēda. In ea quæ prorsus sunt huius mūdi, ueluti cu-
 piditates ac uitia. Hæc uobis sunt omnibus modis fugiē-
 da. In mediū quoddam genus, quod per se neq; bonum,
 neq; malū, sed necessarium tamen pro totius reipubli-
 cæ statu, concordiaq; tuenda. Nolim autem per uos tur-
 bari, etiam si quam iusticiæ umbram aut speciem mun-
 dus hic habet, modo ne pugnet palām cū Christi iusti-
 cia. Ferenda persequutio, ferendum & mundanū im-
 perium, etiam si sit aliquanto iniquius, ne cū nos per-
 sequuntur, iusto titulo facere uideātur, si publicas leges
 ab omnibus receptas, soli reieceritis, quas Christus, ut
 non sanxit,

non sanxit, ita nec reprobauit, sed uelut ignorauit, ni-
 mirū aliud agens. Quisquis igitur est hominū, pareat
 publicis legibus, obtemperet magistratibus, qui qualē-
 cunq; dei gerūt imaginē, & in malis puniendis, utcūq;
 Dei negociū agunt. Atq; hactenus sanē potestas illorū
 à Deo proficiscitur. Proinde qui p̄icipi aut magistra-
 tu etiā impio & ethnico, suo fungēti officio resistit, is
 non resistit homini fungenti, sed Deo, à quo proficisci-
 tur oīs auctoritas. Sicut enim umbra legis Mosaica fuit
 à Deo, nec licuit antehac contēnere, sic & legalis iusti-
 cia à Deo proficiscitur, ut & huic pro tpe cōueniat ali-
 quid tribuere. Vt enim Deus in suo corpore uoluit esse
 mēbrorum ordinē, de quo modo diximus, ita in uniuersa
 sa repub. quæ malis ac bonis constat, uoluit esse ordinē
 quēdam. Atq; ipse ordo per se bonū quoddam est, etiā
 si quis abutatur magistratu. Proinde qui perturbant
 hunc ordinē, Deo auctori repugnāt, & qui repugnant
 deo, merito pœnas luent, Quod si nolis esse lēgibus aut
 magistratibus obnoxius, ne putes te id assequi posse con-
 tumacia sed inocētia potius. Nihil enī illi iure possunt,
 nisi in eos qui cōmittunt quod nō licet. Tu recte uiuito,
 & lex nihil ad te, nec est quod metuas magistratū. Imò
 p̄miū est & honos per illos suo fungentibus officio.
 Itaq; sicut magistratus Dei minister est puniendis fla-
 gitijs, sic & eiusdē minister quodāmodo uidetur, dum
 recte factis habet honorē. Proinde plusquàm liber est à
 legibus, qui recte agit. Cæterum si quid cōmiseris sup-
 H plicio

IN EPISTOLAM PAULI AD

plicio dignum, tua culpa factum est, ut tibi iam formidandus sit magistratus. siquidem in hunc usum gladium gestat, ut nocentes puniat, atq; hac quoq; parte diuinae subseruit iusticiae, quae in malis puniendis & malorum abutatur ministerio. Proinde quando publicus rerum status non potest consistere, nisi magistratibus sua deferatur autoritas, ob communem rei publicae necessitatem, & uos illis obtemperate. non tantum ob id, ne contumacia

Nō solum prouocati, probabili causa in uos seuire uideantur, ppter irā, non uelut in Christianos, sed uelut in seditiosos, sed etiā uerumctiam ob conscientiam. quae licet nullum imineat ab illis supplicium, dictat non esse perturbandum, quod Deus ordinatum esse uoluit. Et quoniam hac in parte publicum gerunt negociū. quod autem publicū est, ad omnes pertinet. propterea uelut officij praemiū uectigal ac tributum illis penditis, qui licet impij sint, tamen quia publicam administrant iusticiā. & Deus iusticia est. Dei ministri sunt, & illius quodāmodo uices gerunt, dum in hoc incumbunt, quod illis publica autoritate mādatum est. Itaq; si qd uetant isti, quod per se nephas est patrare, parete. quos oportebat etiā nullo timore proposito, quod rectū est sequi. Sin imperāt impia, Deo parendū est potius, quā hoibus. Quod si qd ueluti suo iure exigunt, cuius iactura non adducit pietatis dispendiū, non tanti est ut illos ea gratta in uos irritetis, soluite oibus, quicquid exigunt ceu debitū. Ipse Christus nulli prorsus obnoxius soluit Caesari uectigal. non quod deberet, sed ne

sed ne quid illos offenderet. Ne committite, ut à nobis suo
 iure fraudati uideantur. Si quis tributū exigit, pendite
 tributū. si quis uectigal postulat, soluite uectigal. Si quis
 reuerentiā efflagitat, qua negata, putet contemptā auto
 ritatem suam, huic deferre publicam reuerentiā. Si quis
 honorem ob dignitatis publicæ functionem sibi deferri
 uelit, huic honorem solennem impendite. Si cum laude
 funguntur suo magistratu, Deo penditur honos. sin se=
 cus, tribuitur hoc publicæ trāquillitati. Ne quid fiat re=
 liquum quod istorū quisquam à uobis exigit, satisfacite
 necessitati publicæ. Ceterū inter uos nullum sit ius aut
 debitum, nisi mutue charitatis. Ea nō moratur exacto=
 rem officij, sed ultro præuenit monitorem. Illis si pen=
 deris quod exigunt, desinis debere. Charitas etiam si sa=
 tis faciat alijs, sibi ipsa nunquā satisfācit, semper offi=
 cia cumulans officijs. Hanc igitur in primis amplectā=
 mini, quæ leges omneis cōpendio complectitur. Quis=
 quis enim sincera Christianaq; charitate proximū dili=
 git, is summam habet totius legis Mosaicæ. si charitas
 absit, nullæ leges quamlibet multæ, sufficiunt. si adsit,
 non alijs est opus legibus. quando hæc una dicat effica=
 cius, quicquid innumeris legū præscriptis iubetur. Ve=
 tat lex Mosaica, ne quis adulterium committat, ne quis
 occidat, ne quis furtū faciat, ne quis falsum testimoniū
 dicat, ne quis rem affectet alienam, ne quis ad usuram
 sceneret, & si qua sunt id genus alia. Atqui horū omni=
 um summa, breui charitatis præcepto comprehendit=
 tur, quæ

Nemini
 quicquā
 debeatis,
 nisi ut in=
 uicem.
 Qui enim
 diligit pro
 ximū legē
 impleuit.

IN EPISTOLAM PAULI AD

cur, quo dictum est. Diliges proximū tuum sicut te-
 ipsum. Charitas prodest, quoad potest omnibus, etiam
 malis, nocet nemini. Quorsum igitur attinet singula-
 tim uetare, ne lædas his aut illis modis, cū huius natura
 sit, neminem oīno lædere? An occidet qui diligit? an stu-
 prabit alienā uxorē, cui alter æque charus est atq; ipse
 est sibi? an furto compilabit eum, quem paratus est et
 suis opibus adiuuare? an calumnioso testimonio oppri-
 met, quē suo quoq; periculo seruatum uelit? an scenori
 daturus est, qui cum sibi putet omnia esse cōmunia? an
 illi damnū optabit, cui precatur eadem quæ sibi? an ulla
 rōne nocere aut contristare poterit, pro quo sciat Chri-
 stum esse mortuum? Itaq; quod dixeram, summa legum

Et hoc sci-
 entes tem-
 pus, quia
 hora est.

omniū est charitas. Per hanc compendio discitur, quid
 fugiendū, quid sequendū. Ad huius igitur studium ipsa
 quoq; temporis adhortatur ratio, uidelicet ut à pristi-
 ne uitæ somno ac tenebris respiscētes expergiscamur.
 Nox præbere uidetur peccandi licentiā, quod uacet pu-
 dore. Ceterum etiā qui noctu lasciuunt et ineptiunt,
 tamē simulatq; illuxit, uel pudore componūt sese ad ho-
 minū aspectus, ac uelut alij facti, prodeunt in publicū,
 pro temulentis sobrij, pro libidinosi casti, pro iurgio-
 sis moderati, pro oscitantibus alacres. Rapienda igitur
 temporis opportunitas, qua si recte utamur propius

Quā cum
 credidi-
 mus.

atq; est nostra salus, quā tum cū lege Mosatca freti, pro-
 xime adesse putabamus. Nox nostra processit uitæ pri-
 stinæ, iminet dies ille, qui reuget etiā occultissima. Re-
 spondeamus

spondeamus diei nostro, abijciamus mores, actusq; no-
 cturnos, & quorū nos in luce pudeat. Si Sole exoriente
 decentioribus uestibus tegimus corpus, ne quid offen-
 dat oculos hominū, multo magis Euangelij luce iam ex
 oriēte, mētem uirtutū ornemus amictu, qui luce dignus
 sit, nec reformidet oculos Dei. Posthac ita uitam oēm
 cōponamus, ut appareat nos, abiectis pristinae uitae te-
 nebris, clara in luce ambulare, & Deo conspicuos &
 angelis & hoībus, non luxui indulgentes in comesatio-
 nibus aut temulētis cōpotationibus, non spurcā Veneri
 libidiniq; seruiētes, non per contentionē ac liuorē mu-
 tuū turpiter inter nos concertātes, qbus oībus obnoxij
 fuistis, dū errantes in pristinae uitae tenebris uersaremi-
 ni. Indecore tali cultu uestitur aīa. Nunc posteaquā
 per Baptismū Christo estis insiti, hunc ipsum induite.
 E luceat in omni uita, quē sitis professi. Exprimite quē
 imbibistis, ille sobrietas, ille castitas, ille pax ē, ille cha-
 ritas est, istiusmodi amictus decet hanc Euangelij lucē.

Quibus haecenus usi estis ad uoluptatem, posthac utae Et carnis
 mini ad corporis necessitatē. & quibus antehac turpi- curā ne se
 ter indulgētū est cupiditatū arbitrio, de cetero per sobrie ceritis in
 tatē eatenus adhibeantur, quatenus naturae usus postu= desiderijs.
 lat. Corpus sic alendū est, ut ualeat ac uiuat, non ut lasci
 uiat. Cibus ac potus, sitim ac famem arceat, non libidi=
 nem inuitet ac nutriat.

Cap. XIII. Infirmum

Porro quanquā in harū rerum usu nullū est dis- aut in fide
 crimen aut delectus apud eos, qui plene Christi fi suscipite.

H 3 dem sunt

dem sunt assequuti, modo his (ut diximus) ad necessitam utantur, non ad uoluptatem. tamē si quis erit inter uos, fortassis Iudæus genere, qui ob diuinā superioris instituti, uitæq; consuetudinē sit adhuc supersticiosior, nec adhuc sic in eo fides adoleuerit, ut omnē pristinae legis obseruationē excludat, is non est statim reijciendus contēptu, sed humanitate facilitatēq; magis alliciendus ac fouēdus, donec & ille proficiat, fideiq; robor accipiat. Id cōmodius fiet beneuolentia, quā contētiosis di-

Nō in disceptationibus.

Alius enī credit se manducare re omnia.

sputationibus. Siquidem in eiusmodi non cōuenit protinus in malā partem interpretari, quod citra uitū fieri potest. Quo pax & cōcordia undiq; constet inter uos, quaedam dissimulanda sunt, quaedam ferenda, quaedam benignius interpretanda, magnam uim habet ad mutuanā uitæ societatem hæc cōmoditas candorq;. Nunquā pax cohererebit inter multos, nisi in nonnullis alius alij uicissim concesserit, ut sunt hominum uariæ sententiæ. Nam qui uacat omni superstitione, putat sibi phas esse, citra delectū ullum quouis uesci genere ciborū, quippe nihil hic aliud spectans, quā naturæ necessitatem. Rursum qui infirmior est adhuc ac supersticiosior, uescitur holeribus, ne incidat in aliquod pisciū aut ceterorū animalium genus, quod uel interdictum sit iuxta Iudaicum institutū, uel simulacris imolatum. Hæc uobis non debent esse tantū, ut ob ea scindatur fraterna concordia. Is qui firmior est, & uescitur quibuslibet, ita fruatur sua firmitate, ut tamē infirmiorē, qui uesci metuit, non spernat.

spernat. Ac rursus qui animi sui infirmitati obsequens,
 abstinet à certis ciborū generibus, ne damnet ac iudicet
 sine delectu uescentē, quicquid appositū fuerit. Quin
 potius firmus ferat infirmū, sic interpretans, Error est
 ex longa pristinae uitae consuetudine relictus. subito re-
 uelli non potest, paulatim elabetur. Et crescente uera
 pietate, euancscet superstitio. Item superstitiosulus ille,
 cum uescentē uidet quibusuis cibus, sic secū cogitet, Mea
 nihil refert quid agat, et consentaneū est, bono animo
 fieri, Quandoquidē dominus illū sibi adiunxit, suūq;
 fecit, cuius arbitrio uiuit, cuiq; peccat uni, si quid pec-
 cat in istiusmodi, quae per se mala nō sunt. Quod si cri-
 men est arrogantiae, fastidire superstitiōem infirmi, et
 simpliciter errantem, quanto intolerabilioris erit arro-
 gantiae, si qui fide est infirmior, iudicet ac damnet me-
 liorem se, iuxta uulgarē imperitorum regulam, qui in-
 iustū putant quicquid ipsi non faciunt. Nōne huic me-
 rito dicitur, Tu quis es qui iudicas ac damnas seruum
 alienum? Vnus est omnium dominus Christus IESVS.
 illi stat, si firmus est fide. illi cadit, si quid peccat, ut tu
 suspicaris. Non enī ob ista cadet, imō stabilietur ut per-
 sistat in suae fidei robore. Siquidē dominus illius abun-
 de potens est et idoneus, qui seruum suum fulciat, ne
 quid uacillet. Quod de ciborum delectu dictum est,
 idem de sabbatorum ac neomeniarū obseruatione ac-
 cipiendum est. Nam qui infirmus est, ac imperfectae
 fidei, is discernit inter diem et diem, quasi sit alius sa-

IN EPISTOLAM PAULI AD

Vnusq; q; aut in suo sensu abūdet.

cer, alius prophanus, & in hoc nephas sit uesci cibis, aut opus facere, quod in alio phas sit. Cōtra qui firmus est, solidaq; fidei, nullo delectu habet omneis dies, uniuersum uitæ tempus existimās pietatis officijs sacrum esse, ac dedicatum. Ob ista ne scindatur inter uos cōcordia Christiana, sed suo quisq; animo fruatur, nō damnata alterius sentētia, præsertim cū utrūq; uacet crimie, & in utroq; cōstet hoc, qd' est ueræ pietatis caput. Qui sapit & sentit apd' se, quēuis diem ex æquo sacrum ac sanctum esse, domino suo sapit, nec tua refert, quā ille sapiat. Itē qui credit, inter diem & diem interesse non nihil, si errat, domino suo errat, ad te nō ptinet. Item q; citra delectū quibuslibet uescitur cibis, domino suo uescitur. Siquidem gratias agit Deo, cuius beneficio uescitur, & cuius benignitas in usum hominū condidit oīa. Rursum qui ob infirmitatem animi à certis cibis abstinet, domino suo abstinet, nec tua refert, præsertim cū holeribus suis uescens, æque atq; tu gratias agat communi domino. Quod si is probat & acceptā habet illius gratiarum actiōem, cur tu de eo pronuncias? Causa diuersa est, res eadem, animus idem, & idem dominus. Hic gratias agit pro libertate uescendi quibus uelit, qd' Evangelica lex animos discernat, nō cibos. Ille pro fructu continentie, dum occasione infirmitatis fugit crapulam, & intra temperantie cancellos cohercetur. In huiusmodi pares sumus omnes, neq; quisquam pro sua sententia tuenda debet digladiari cum fratre, satis est, si dominus

si dominus approbat, ad quem pertinet earum rerū iudicium, quæ uel incertæ sunt, uel pro temporum ratione ferendæ. Nullum est ius Christiano in Christianum, nisi ut alter alteri prosit. Neq; sibi uiuit quisquam, cū omnes simus illius, qui nos asseruit à uitijs ad pietatē, à morte ad uitam. Itaq; nemo sibi neq; uiuit, neq; moritur, non magis quàm seruus alieni iuris, in quem heropotestas est, & uitæ & necis. Quod si seruus uiuit, nō suo nec alieni, sed domini sui cōmodo aut incōmodo uiuit. Sin moritur, domini cōpendio aut dispendio moritur, ut impudenter facturus sit, qui conseruus de cōserui negocijs sese admisceat, si modo domio fiat satis. At nullum mancipium inter mortales tam heri sui est, quā nos sumus Christi, qui nos nō argento aut auro, sed suo opte sanguine emit. Siue igitur cadimus, illi cadimus, siue stamus, illi stamus, siue uiuimus, illi uiuimus, siue morimur, illi morimur. Alia mancipia fortassis desinunt esse domini, posteaquā mortua sunt. Nos siue uiuimus, siue morimur, domini sumus, cui uiuūt omnia. Christus ius habet non solum in uiuos, sed etiam in mortuos, qui est, & re- & uitam suam & mortē suam nobis seruandis impendit. Siquidē idem mortuus est, mea causa factus homo, atq; idem à morte reuixit, ut pariter & moriētium & uiuētium esset dominus. Si uiuimus pietati, illi debemus. Si mortui sumus uitijs, illi debemus. Ille dominus est, ille iudex est. Cur seruus in seruū sibi ius uindicat, quod domini peculiare est? Tu uero qui supstitiosulus es, quæ

In hoc enī
 Christus
 mortuus
 est, & re-
 surrexit.

IN EPISTOLAM PAULI AD

fronte iudicas fratrem tuum, te firmiorem, quia libere uel
 scitur, aut quouis die ex aequo utitur? Aut tu peritor,
 quare spernis ac fastidis fratrem tuum infirmorem, pro
 de quasi dominus illius sis, ac non magis conseruus? Cur
 aut hic, aut ille domini uicem usurpat, & iudicij diem
 praeuertit? Non est alius ab alio iudicandus. Vnus ille
 qui omnium est dominus, pronunciat de omnibus. Nam
 apud tribunal Christi aliquando sistendi sumus omnes, Nam
 illius uoce uel dandi uel absoluendi, quae perspicit ini-
 mos ac retrusissimos animorum secessus. Interim ne sibi
 conseruus in conseruum dominatum usurpet. Quando
 quidem hoc honoris uni sibi seruatum esse uoluit, ut ipse
 testatur apud prophetam Esaiam. Viuo ego, inquiens, mihi
 curuabitur omne genu, et omnis lingua confitebitur deo,
 Hoc interim pro sua quisque uirili studeat agere, quo pa-
 sto apud hunc iudicem pro se rationem reddat, nec ali-
 us alium iudicet in malum. Quod si quid hic iudicandum
 est, interea hoc magis est iudicandum, ac statuendum,
 qua ratione fieri possit, ut alius alij uiasim auxilio simus
 neque cuiquam aut deus malum, aut occasionem mali quoad
 licet praebemus. Erigamus uacillantem, non deiciamus.
 & linum fumigas exatemus, non extinguamus.
 Dignitatis ratio poscebat, ut imperitor obtineret per-
 ritori, sed charitatis est Christianae, ut peritor aliquo-
 ties cedat et obsecundet imperitori, non ut assentiatur er-
 rati, sed quo uel corrigat, uel certe ne grauius offendat.
 Nam ut de me loquar exempli gratia, Moses olim quos-
 dam abos

Omnes enim
stabinus
ante tribu
nal.

Itaque unus
quisque no-
strum pro se
rationem
reddet.

Sano et co-
fido in do-
mino Iesu.

dam cibos designauit impuros, quos ille suo more com-
 munes uocat, ceu prophanos, quibus uesca nephas erat,
 quosdam mundos, quibus uesca phas erat. Nunc scio ac
 persuasissimum habeo Christi afflatu, qui carnalem le-
 gis partem prorsus abolitam uult, quod nihil suapte
 natura impurū, nec ullus sit omnino ciborum delectus.
 Quod si quid impurum est, id ei duntaxat impurum
 est, qui tale putat esse, hoc est, infirmo & superstitio
 so impurum est. firmo uerēque Christiano nihil est
 impurum, sed omnia pura puris. Et tamen ab eo quod
 per se impurū non est, fortassis abstinere prestat ali-
 quoties, nō quod ita discernat lex Mosaica, sed quod ita
 dicet fraternā charitas, quæ peculiaris est Christiano
 rum. Etenim si ob cibum corporis tui leditur, aut mæro-
 re afficitur animus fratris tui, quæ oportebat tibi æque
 charum esse, atq; ipse es tibi, uideris tibi uiuere, nec
 satis meminisse mutue charitatis, si lapsus & offensā
 infirmi fastidis ac negligis, cum re leuiacula possis mede-
 ri. Quid enim magni, si paulisper & à licitis abstine-
 as, quo periclitanti proximo succurras? Ne tibi tam ui-
 lis sit frater, licet infirmior, licet imperitior, ut cibi tui
 causa sinas eum perire, pro quo seruādo mortuus est
 Christus. Si tanti fuit domino, qualisqualis est, non est
 tibi ob rem leuis momēti negligendus. Ne uero satis es
 se putes, si rectum sit quod tu facis, quin illud etiam cu-
 randum, ut quod per se rectum est, non sit obnoxium
 suspitioni criminis, & quod tibi bonū est, uertatur in
 malum

Si aut pro
 pter cibū
 frater tuus

Non ergo
 blasphemus
 tur bonū
 nostrum,

IN EPISTOLAM PAULI AD

malum alienum. si uiderint homines inter uos de cibo potuq; aut de similibus rebus exigui momenti esse con-
 tentiones. Nā quēadmodum seculo futuro in regno dei nō erit esca neq; potus, quæ nunc mortalitatis nostræ subsidia sunt, ita doctrina Euāgelica uitāq; uere Chri-
 stiana neq; ciborū delectu constat, neq; potus discrimi-
 ne, quæ nihil habent momenti ad pietatē. Illa potius ro-
 bis meditanda sunt, quæ nobiscū transferri queant in
 uitam illā cœlestem. Quæ sunt autem illa? nimirū iusti-
 cia, pax, et gaudiū, quæ nō conferuntur ciborū obser-
 uatiōe, sed spiritu sancto. Disceptatio de cibis parit irā
 ac disidiū, parit dolorē, parit offensam et querimo-
 nias. Spiritus sanctus parit pro disidio pacē, pro tri-
 stitia gaudiū, pro offensa et iniuria officiū. Ut enī iusti-
 ciæ est, nemini uelle nocere, ita pacis est, cū nemine cō-
 tendere. et charitatis est, neminem mœrore afficere.
 Hæc spiritualia sunt, in his quisquis Christo seruit, is si-
 mul et Deo placet, ea sectans, quæ sunt illi gratissimā
 et hoībus probatur, dum obsequio uitat oēm mali su-
 spicionē, aut occasionē. Carni seruiunt, qui de cibis ac
 diebus inter se digladiātur. Spiritu Christo seruiunt,
 qui non sua tuentur, sed alijs per charitatē obsecūdāt,
 et omnibus fiunt omnia, quo oēs lucrifaciāt, et omni-
 bus sese attēperant, ut omnibus placeāt. Nos igitur qui
 spirituales sumus, omīsis istiusmodi disceptationibus,
 ea sectemur, quæ ad pacē faciūt, quæ cōcordiam alunt,
 quæ mutuum amorē nutriunt, deniq; quibus meliores
 reddamur,

Sed iusti
 cia et pax.

reddamur, mutuoq; iuuemur officio, non quibus offen-
 datur quispiã. Hoc est nostræ p̄fessionis caput. Tu qui Noli pro=
 firmior es, ne cõmittas, ut ob cibũ humanum perdatur pter escã
 opus Dei. Tibi potius pereat cibus, quã ut per occasio= destruere
 nẽ cibi tui pereat id, quod Deus morte filij sui redemit. opus dei.
 Hominis negociũ est cibus, Dei negociũ charitas, cum
 alterutrũ periclitatur, illud potius cedat, qd' leuius est.
 Non quod in ipsis cibus sit ullũ uitium, aut alius purus
 sit, alius impurus iuxta Iudæos, aut quod per se culpa
 sit, cibo quo uelis uesci, sed tamẽ p̄ occasionẽ fit culpa,
 non quod uesceris, sed quod uescẽdo fratrẽ offendis in
 firmũ, atq; ita cibus natura purus ob neglectum proxi-
 mi periculũ, fit impurus. Quod nobis adco negligendũ
 non est, ut præstabilius sit, uel in totum abstinere à car Bonũ est
 nibus, & holeribus uesci, & in totum à uino tempera mihi non
 re, quã ut uescens aut bibens, fratri tuo sis occasio rui māducare
 ne. Neq; uero mihi dixeris. Cur ille metuit, ubi nihil est carnem.
 opus? Me non reprehendit mea conscientia, quid mihi
 cum aliena infirmitate? An uis ut mea relicta senten=
 tia in illius sentẽtiam pedibus eam, & incipiam delige
 re ciborũ genera? Nequaquã. Non istuc postulo, ut il Tu fidem
 lus infirmitatẽ imiteris, sed ut obsecundes pro tẽpore quã ha
 hac spe, ut & ille proficiat. Probo tuã fiduciam, qua ne bes, penes
 gligis ciborum discrimina, uerum istam cela ac tege, si temetipsũ
 quãdo conspexeris eius occasione periclitari fratrem. habe co=
 Satis tibi sit iterim, si fortitudinẽ animi tui nouit & ap ram deo.
 Probat Deus. Ea tamen tantisper dissimulanda est, dũ Beatus qui
 uitas

IN EPISTOLAM PAULI AD

nō iudicat semetipsū uitas offendiculū proximi, tuā firmitatē ad illius infirmitatem inclinans atq; accommodans. Atq; illud etiā uidendū, ut quod aborum delectum negligere te praedicas, animi firmitas sit, non uoluptatis, aut luxus praetextus, neu cum alterum contemnis ac reprehendis quod ceu superstitiosus à abis abstineat, ipse tecū hæsites. Et oratione firmus sis, potius quā fide. Beatus est is qui tantū fidei robur obtinet, ut in eo quod probat ac defendit apud alios, nō sentiat intus reclamantē conscientiam, taatēq; in sinu pectoris dānantē, qd' palām approbat. Quisq; enim hæsitat, putans non licere uesā, is iudice, conscientia dānatus est. Quare dānatus est? Quia quod faciāt nō faciāt ob robur fidei, animiq; constantiam sibi bene consciū, sed conscientia refragante. Quicqd' autē nō proficiatur à fide, cum uitio coniunctū est. Siquidē cum rem per se non malā, hæsitans mala sit nec ne, faciāt tamen, declarat sese et rem per se malam facturum, si ināderit. Etenī uera pietas refugit ab omnibus, quae mali uel spēm habent. Qui maliciā peccat, meretur ob iurgari. Et si se praebet inemendabilem, uitandus est etiam. Ceterum quoties error ex infirmitate nascitur, doceri, moneriq; meretur. qui errore tenetur, fastidiri, aut rideri non meretur.

CAP. XV.

Quod si nos firmiores sumus, ut sumus, adeo ut monitore non sit opus, tamen cauendum, ne dū alterius leuiculū errorem insectamur supstitutionis, ipsi in grauiorē culpā inādamus arrogantiae.

quin

quin potius quo sumus firmiores, hoc magis æquum est
 aliorum ferre infirmitatem. Ut enim qui natu grandio
 res sunt, aut corporis robore ualidiores, non ideo pro
 trudent aut proculcant natu minores, aut uiribus impa
 res, quasi in hoc robur acceperint, ut quibus possint no
 ceant. sed quo magis præcellunt corporis firmitate, hoc
 turpius sibi ducunt, lædere inualidam ætatem, aut ob se
 nium uiribus defectam. ita nos quo magis ualeamus a
 nimi iudicio doctrinæque, hoc magis oportet nos met
 ipsos imbecillitati alienæ attemperare potius, quàm diu
 nostra scientia in sole sãmamus, nobisq; placeamus, fratris
 imbecillitatem exasperare malimus, quàm uel ferre, uel
 mederi. Ne quis igitur sua dote sibi placeat, uelut eam
 ad fastum acceperit. sed hoc potius agat, ut sui contem
 ptor, proximo morem gerens illi placeat. haud quidem
 obsequens ad quiduis, sed in hoc, ut illi profit, ac melio
 rem reddat. Atque hanc sanandi erroris alieni uiam,
 Christus ipse nobis aperuit, qui cum fons esset omnium
 uirtutum, non tamen his usus est ad gloriam suam, uelu
 ti sibi placens, sed quo subueniret errantibus & infir
 mis. non solum neglexit suam quam promerebatur glo
 riam, uerum etiam probris afflicta sustinuit, quemadmo
 dum & Dauid eius afflatus spiritu, futurum prædixit
 psalmo sexagesimo, Improperia eorum, qui tibi impro
 perabant, inaderunt in me. Scriptum est autem hoc in
 psalmis, non tantum ut sciamus sed ut imitemur quoq;
 atq; ex illius exemplo discamus, qua lenitate sit proxi
 mus su

Quæcūq;
 aut scri
 pta sunt.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Deus aut
patientie
& solatij.

mus sustinendus ac fouendus, donec in Christo grande
scat, & puer atq; imbecillis esse desinat. Quemadmo-
dum igitur ille se deiecit ad humilitatem nostram, ut
nos paulatim ad suam sublimitatem proueheret: ita co-
uenit ab illo petere exemplum proximi ad ueram pie-
tatem pelliciendi, atq; id exemplum nobis in sacris lite-
ris, uelut in tabula depictum, iugiter oportet habere
præ oculis. ut quæadmodū ille non uulgari mundi huius
uia, sed tolerantia sua redemit ac seruauit nos, & per
humilitatem prouectus est ad ueram gloriam. ita et nos
per lenitatem, qua toleramus infirmiores, & subsidia
diuinorum uoluminum, ad exemplar Christi prouocā-
tium, confidamus & nos assequuturos præmium quod
manet eos, qui illius uestigijs ingrediūtur. Summa pro-
fessionis uestre pax est. Itaq; precor Deum, autorē pa-
tientie, quiq; nos per arcanas literas ad tolerantiam
adhortatur, sine cuius auxilio nihil omnino possumus,
ut uobis largiri dignetur, ut unus idemq; sit omnium ue-
strum animus, summoq; consensu iungamini, ad exem-
plum CHRISTI IESU qui nihil nobis æque commē-
dauit ac mutuum amorem mutuāq; concordiam. Atq;
ita sane illustrabimus gloriam Dei, qui est pater Chri-
sti IESU. si quod ille docuit & exhibuit erga nos, in
uicem inter nos exhibeamus, atq; ita intelligent homi-
nes uos esse uere Christi discipulos, si quemadmodum
uno ore Deum prædicatis, ita mutuo consensu decla-
retis, uos animo eodem copulari. Quapropter ne sit
illum

illum disidiū inter gentes ab idolis uocatas ad CHRI-
 STVM, & Iudæos ab umbra pietatis ad ueram reli-
 gionem ascitos, quin potius mutuis obsequijs inuicem
 suscipite, ac porrectis uicissim dextris promouete, quē
 admodum CHRISTVS suscepit uos, nec uobis im- Honorifi-
 putauit pristinae uitæ commissa, sed fraterna charitate cetis Deū
 complexus est ad illustrandam inter homines gloriam & patrē.
 Dei patris, ut & per uos inuicem præstantes, quod ille
 præstitit in oēs, illustretur gloria eius. CHRISTVS
 autem utriq; hominū generi inseruiuit, Iudæis quidem,
 ut declararet Deum patrem ueracem, qui præstaret ea Dico autē
 posteris, quæ maioribus fuerat pollicūsus per oracula Iesū Chri-
 prophetarum, ut sibi gratulentur, quibus contigerit stum mini-
 eorum ueritatem accipere, quæ lex Moysi typis & um strum.
 bris præfigurarit. Gentibus autem, quibus nihil erat
 promissum, ut præter meritum ac præter omnē spem,
 sola Dei misericordia ad communem salutem admissæ,
 diuinam prædicent bonitatem. Illi gaudeant, quod diu
 expectata tandem assequuti sunt, hi quod non expecta-
 tis potiuntur. Atque id ita fore, iam olim destinatum
 erat consilio diuino. Sic enim loquitur ipse CHRI-
 STVS apud Psalmographum. Propterea celebrabo
 gloriā tuam inter gentes, et nomini tuo laudis hymnum
 canā. Rursus in Cantico Deuteronomij. Letamini gen-
 tes unā cum populo ipsius. Et iterū Psalmo centesimo
 decimosexto. Laudate eum omnes gentes, & collauda-
 te eum omnes populi. Idem prædixit Esaias. Et erit in
 I die illa

IN EPISTOLAM PAULI AD

die illa radix Iesse, & qui exorietur ad gubernandas gentes, in ipso gentes spem habebunt. Porro Deus qui uobis hanc spem fecit oraculis prophetarum, nunc praestet affatim, quod olim se facturum ostendit, ut secluso mœrore dissidioq; , impleat uos omni gaudio concordiaq; , idq; per fidem, ut spes uestra, quam de Deo concepistis, indies augetur fiducia bonæ puræq; conscientie, corroborante uos Spiritu sancto. **Hæc uero loquor,**

Certus non quod diffidam de uestra uirtute. **Persuasum enim** habeo de uobis, quod ipsi uestra sponte summa charitate præditi estis, summa præditi scientia, ut etiã citra me **monitoreni,** possitis uos inuicem super his rebus admonere. Sed tamen familiarius ac liberius aliqua ex parte scripsi uobis, non uelut ignaros docens, uel ut inuitis imperans, sed ueluti commonefaciens, quid factu sit optimum, ut id quod intelligitis esse faciendum, & iam uestra sponte facitis, meo hortatu cumulatus faciatis, hæc quidẽ in parte meo fungens officio, mihi, licet indigno, **Propter** per Dei gratiã delegato, et obseques uoluntati **CHRISTI IESU,** cuius negocium ago, studens pro uiribus, ut illustrando Dei Euangelio inter uos gentes **pueram** illi uictimã offeram. Opinor autem illi sacrificium longe gratissimum futurum, si uos illi obtulero dignos ipso, uelut hostiam non carnalibus ceremonijs, sed Spiritu sancto purgatam ac sanctam, qui unicus est autor **Habeo igitur** ueræ sanctimonie. **Quod** quidem cum uideam, me in **tur gloria** nonnullis assequutum, est quod optimo iure gloriari possim,

possim, non memetipsum iactans apud homines, sed *in Christo*
 pud Deū gaudens de felici prædicationis meæ successu, Iesu.
 quam mihi tamen, aut meæ industriæ non imputo, sed
 CHRISTO IESU, cuius & uices ago, cuiusq; præ
 sidio prædicationis munere fungor. Non enim sustinet
 animus meus aliena gesta cōmemorare, ne uidear alie= Non enim
 norum factorū laudem mihi uindicare, tantum ea com= audeo ali=
 memorabo, quæ meo ipsius ministerio effecit CHRI= qd loqui.
 STVS, nimirū ut gentes antehac impia & simulacro
 rum cultui deditæ, iam pareant & obediant Euāgelio, In uerbo
 cōmotæ partim uerbis ac factis meis, partim magnitu= & factis.
 dine uig; signorū ac prodigiorum quæ per me sunt edi
 ta, ad cōfirmandā doctrinæ meæ fidem, ædita uero non
 mea uirtute aut uiribus, sed autore Spiritu Dei, cuius
 ego tantum organū sum ac minister. Ergo dum super
 successu meæ prædicationis glorior, Christi gloriā præ
 dico, non meam. Atq; hac quidem rōne merito glorior,
 qui laudem officij mei sic Deo tribuo, ut hominū tamen
 nulli concedā. Non enī uulgari more prædicauī Euan=
 gelium, sed hætenus in his regionibus prædicauī, ubi
 Christi nomen nondū erat auditum, eamq; laudē ambij
 apud Deū, quo latius iacerētur fundamēta Christianæ
 religionis, et illius ditionis pomeria longius proferren
 tur, nec uisum est fundamētis ab alijs Apostolis iactis
 superstruere, quod ut difficilium esset religiōis exordia
 parere, quā semel parta tueri atq; augere, ita magis ui=
 dicabā ad Euāgelij negociū pertinere. maxie quod in

IN EPISTOLAM PAULI AD

telligerē, ita iam olim prædictū oraculo sanctissimi ut
 tis Esaiæ. Quibus nihil fuerat annunciatum de eo, uide
 bunt & qui nō audierant de eo, intelligunt. Atq; hoc pro
 ferendæ fidei Christianæ studiū magnopere me distin
 xit, adeo ut non licuerit hætenus uos inuisere, licet iam
 pridē cupidissimo, sed subinde conātem isthuc p̄ficisci,
 remorata sunt negocia. Nunc uero posteaq̄ peragrata
 Achaia & Macedonia, nullū in hisce regionibus uideo
 locū sup̄esse uacū, in quo nō iecerim fundamēta Chri
 stianæ religionis, & annis tam cōpluribus stimuloꝝ cu
 piditate uisendi uestri, dabitur (spero) occasio satisfaci
 endi desiderio meo, ut cū in Hispaniā p̄ficiscar, isthac
 iter faciens, uos in trāsitu uisam, deinde uobis deducen
 tibus eō pergā, quō instituerā, at non prius quā aliquot
 dies apud uos cōmoratus, uestri cōsuetudine, aliqua sal
 tem ex parte, desiderium meum expleuero. Id breui futu
 rum arbitror, uolēte Christo. Ceterū in præsentia desti
 natū est iter Hierosolymā, quo Christianis Iudæis illic
 agentibus exhibeam beneficiū Macedonū et Achaicorū
 mihi cōmissum. Sic enī illis uisum est, ut aliquanta pecu
 nia promiscue collecta, ab ijs qui sponte cōferrēt, suble
 uarēt egestatē quorundā Hierosolymis agentium, religi
 one q̄dem opulētorū, ceterū facultatibus tenuiū. Nullus
 eos ut facerent coēgit, sed ita uisum est illis, ac mea sn̄ia
 recte uisum est, quādoquidē illis obligati sunt, acceptæ
 primū ab illis religionis nomine. Proinde cum Hieroso
 lymitanū Christi doctrinā gentibus prioris impartie
 rint, par

Placuit
 enī illis.

rint, par est, ut hi uicissim de pecunijs suis aliquid illis
 impartiant, ut rem omnium preciosissimam re uilissima ut
 cunq; pensent. Illi concarunt gratis, quod ad anime salutem
 pertinet, hi sponte ac uolentes comunicant, quod ad cor
 poris necessitates attinet. Hac igitur in re simulatq; meo
 fuero perfunctus officio, & hoc quicquid est copendij,
 quibus est destinatum, tradidero (tradam autem tum ipsum
 tum obsegnatam pecuniam, ne uel per alios dolo fraude=
 tur aliquid, uel ipse possim cuiquam uenire in suspitio=
 nem, quasi nonnihil inde arroserim, cum gratis alienum
 agam negocium) istac iter facturus proficiscar in Hi=
 spaniam. Et quanquam propero Hispanis Euangelium
 predicaturus, tamen haud poenitebit huius morae dispen=
 dijq; nihil enim addubito, quin ubi uenero ad uos, ita
 uenturus sim, & tales uos offensurus, ut aduetus meus
 ad amplissimam CHRISTI laudem pertineat, simul
 & uobis, pro uestra pietate studijs alacribus nos exci=
 pientibus, & nobis auxilio Dei, per omnia uestris uo=
 tis respondetibus. Interim obsecro uos fratres per com=
 munem dominum nostrum IESVM CHRISTVM,
 perq; sinceram charitatem, quam ex illius hausimus spiri=
 tu, ut quonia presentibus presens nodum frui possum,
 certe pijs uotis ac precibus ad dominum effusis, me in=
 tantis rerum difficultatibus laborantem ac periclitan=
 tem adiuuetis, quo eius ope liberer ab incredulis, quos
 habet Iudaea. & Euangelio Christi rebellibus, ne quid
 illorum malicia nostrae praedicationis fructus impediatur,

IN EPISTOLAM PAULI AD

utq; meum hoc in reddenda pecunia officium, quo functus sum Hierosolymis, nullo interpellante sit gratum & acceptum sanctis, ut rebus his ex sententia peractis, simul & meus aduentus uobis latus sit, ita uolente Deo, et ipse post exantlatos agones aliquantisper refociller apud uos. Sed ut unde coepi, finiam exhortationem meam, precor ut Deus sincerae pacis concordiaeq; parens, autor & tutor, semper apud uos maneat, qui ut longe refugit ac resilit ab elatis ac discordibus, ita mutuo consensu conciliatur ac retinetur. Cap. XVI.

CAeterum his literis commendo uobis hinc ad uos profectam sororem nostram Phoebam, cui has dedi perferendas literas, quae modis omnibus inferuiuit & suppeditauit congregationi credentium apud Cenchreenses, rogans ut illam sic excipiat ac tractetis, ut decet a sanctis excipi mulierem optime de sanctis meritam, utq; illi adsitis, in quocunq; negotio uestrum desiderabit officium. Par est enim, ut illi adsitis, quando quidem ipsa frequenter adfuit cum alijs sanctis compluribus, tum mihi etiam ipsi. Salutate meis uerbis Priscam, & huius maritum Aquilam Pontici generis Iudaeum, qui mihi ob Iudaeorum insidias periclitanti, sunt opitulati, ne praedicatione CHRISTI impediretur studio malorum, adeo ut pro tuenda uita mea ipsi subierint uita discrimen, ceu meum caput suo capite redempturi, ob quae merita non ego solus illis ago gratias, uerum etiam mecum agunt omnes Ecclesiae gentium, partim quod si
militar

milititer de cæteris mereantur, partim quod mei seruati
 beneficiũ ad omnes existiment pertinere. Nec hos tan-
 tum salutate, sed uniuersam etiã illorum familiam. Salu-
 tate Epænetum, ob laudatissimos mores suo dignũ no-
 mine, atq; hoc etiã nomine mihi præcipue charũ, quod
 hunc Achaie primitias merito dicere liceat, ut quæ pri-
 mum omnium apud Achiuos CHRISTO lucrificærim.
 Salutem dicite Mariæ, quæ non citra periculũ ac mole-
 stiam, multũ officiorum in me contulit. Saluere iubete
 Andronicũ ac Iuniam, ut sanguinis cognatione, ita &
 captiuitatis societate mihi aliquando iunctos, qui sunt
 inter Apostolos insignes, & in numero. lxxij. eminen-
 tes ornãmētis ueræ religionis, qui & me ipsum hoc di-
 gnitatis titulo præcedũt, quod priores me, Christo sint
 iuitati. Etenim si iure deferimus honorem, qui priores
 nati sunt à parentibus, quanto rectius deferetur ijs qui
 prius renati sunt in Christo? Salutate Ampliam, qui ra-
 re pietatis cõmendatione, cum primis charus est an-
 tio meo. Salutate urbanũ socium & adiutorem laborũ me-
 orũ in negocijs Euangelij CHRISTI, & huius con-
 sortem Stachyn, mihi magnopere charum. Salutate A-
 pellem multis afflictionibus pro CHRISTO toleran-
 dis exploratũ spectatũq; & probatũ. Salutate quot-
 quot ad Aristobuli familiam pertinent. Salutate Hero-
 dionem cognatũ meum. Salutate domesticos Narcissi,
 præsertim eos, qui iam in Christo renati sunt. Salutate
 Tryphenã et Tryphosam, quæ suo studio curaq; uiuãt

Et ante
 me fuerũt
 in Christo
 Iesu.

IN EPISTOLAM PAULI AD

rem Euangelicam. Salutate Persidem unice mihi dilectam, ut quæ multum sudoris impenderit iuuando Christi Euangelio. Salutate Rufum pietate ac religione eximium, simulq; matrem illius, quam mihi cum illo communem esse duco. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermen, Patroban, Herman, ceterosq; qui illis conuicti sunt fratres. Salutate Philologum, & illius coniugem Iuliam, Nereum ac sororem eius, & Olympam, ceterosq; sanctos omnes, qui in illorum uiuunt cõubernio. Salutate uos inuicem osculo Christianis digno, quod et castum sit, & simulatione careat, sed uera concordie non mendax sit argumentum. Salutant uos omnes ecclesie Christi, quarum omnium ego noui propensissimum erga uos studium. Illud autem rogo uos fratres, ut obseruetis eos, qui dissidia & offendicula serunt inter uos, conantes uos in aliud doctrine genus inducere, præter id quod iam accepistis, ac studentes Iudaismum cum Christianismo miscere. Istos agnoscite, ut agnitos uitetis. Nec erit omnino difficile agnoscere. Non enim synce-
re quod rectum est docent, nec pure Christi negocium agunt, sed suo uentri, suisq; compendijs seruiunt, dum blandis sermonibus, & suauibus magis quam salutaribus dictis seducunt animos simplicium, quibus facile imponunt simulate pietatis prætextu. Nam uestra quidem obediẽtia passim est diuulgata, quo sanè nomine de uobis gaudeo. Primus enim ad pietatem gradus est obtemperare. Sed etiam atq; etiam circumspicendum cui obe-

dias.

dias S
cionẽ
lo uos
cũuen
Etano
cerit
uers
salut
peti
E
futu
nib
con
str
ui
pe
ge
us
u
u
f
i
r

dias. Simplicitas laudanda est, sed tamen quoniam suspi-
 cionē nescit, sepe obnoxia est imposturæ. Proinde uo-
 lo uos ita simplices esse, ne cui noccat, aut ne quem cir-
 cūueniatis. ut tamen sapientes & oculati sitis ad ea se-
 clanda, quæ bona sunt, & declinanda, quæ pietatis syn-
 ceritatem uitiant. Non me clam est, esse multos, qui ad-
 uersantur Euāgelio Christi, per quos Satanas conatur
 salutem mortalium impedire. Alij persecutiōibus im-
 petūt, alij falso religionis prætextu, à Christo alienāt,
 & ad Mosen pelliciunt. Vos modo perseuerate, non de-
 futurus est uestris conatibus Deus, quo propugnatore,
 nihil est quod formidetis. Is enim ut potentior, coneret **Deus autē**
 comminuetq; Satanam oppugnatorem, ac uictum pro **pacis cōte**
 stratumq; pedibus uestris, sua uirtute subijciet. idq; bre- **rat Satanā**
 ui. Fauor domini nostri Iesu Christi uobis omnibus sem-
 per aspiret. Salutant uos Timotheus Derbensis in Euā-
 gelij prædicandi munere collega meus, cumq; hoc Luci-
 us & Iason Thessalonicensis, & Sosipater Pyrrhi fili-
 us Beroēnsis cognati mei. Saluto uos ego nomine Terti-
 us, qui Paulo hanc dictanti epistolam, studio pietatis
 scriptoris operam commodo. Salutat uos Caius, unus. **Qui scri-**
 inter paucos, quibus administraui baptisimū, apud quē p̄sepisto
 nunc diuersor. nec ego solum, uerum etiam uniuersa cō- **lā in domi**
 gregatio credentium, cui ille benignum præbet hospi- **no.**
 tem, cum est opus. Salutat uos Erastus Corinthiorum
 urbis quæstor ærarius, præterea Quartus frater. Fa- **Amen.**
 uor domini nostri Iesu Christi uobis omnibus semper **Appēdix.**

IN EPIST PAV. AD RO. PARÁ

adsit, quæ mea uota, rata firmâq; faxit Deus. Ei uero,
qui & citra nostram operã potest uos cõfirmare ac stã-
bilitate in isto uita instituto, quod iuxta meum Euange-
lium, quo Iesum Christum prædico, accepistis, per quã
non lex Mosaica prorsus est abrogata, sed arcanum,
quod pluribus retro sæculis celatum est, nũc iuxta pro-
phetarum priscorum oracula profertur & aperitur
Euangelio coruscante, idq; ordinatione iussuq; Dei,
qui nobis prædicandi munus & efferendi secreti
negocium delegauit, ut promulgato iam apud
omnes arcano religionis Euangelicæ, per
quã abrogatur ois dæmonũ cultus, ac
cessant Mosaicæ legis ceremoniæ,
omnes per fidem obediant, se-
sequã Deo submittant, qui so-
lus uere sapiens est, grati-
as agimus per Iesum
Christũ, cui glo-
ria in omne
æuum, A-
men.

PARAPHRASIS IN EPISTO
LAM PAVLI AD RO-
MANOS, FINIS.

CLARISSIMÆ

CLARISSIMO

PRINCIPI, ET EIDEM REVEREN
 disimo præfuli Leodiensi D. Erardo de Mar=
 ca Erasmus Roterodamus S. D.

VM mihi multorum & lite
 ris & oratione, tua celsitudo
 fuerit sæpenumero prædica
 ta, uelut omnibus ornamētis:
 omnibus affatim cumulata
 dotibus, quæ magno princi=
 pe dignæ uideri queāt, tamē

paucorum dierum consuetudine talē eā expertus sum,
 ut illi perquā maligne parceq; ac propè dixerim, in=
 uide tuam felicitatem, immò nostram potius, retulisse ui
 derentur. Itaq; mutatis in diuersum rerum uicibus, fa=
 ctum est, ut tu iam pridem quorūdam prædicatione ma
 iorem in modum inflammatus in nostri uidendi deside
 rium, à cōgressu moderatius amare cœperis, opinor,
 quā primū expostulaturus cum his, qui tibi ex tantula
 musca, tantum fecerint elephantum. ego cōtra, qui pri
 us satis magno tenebar tui desiderio, simulatq; datum
 est coram, & cominus te cōtemplari, totus raptus sum
 in amorē & admirationē tuæ magnitudinis, moxq; cū
 his expostulaui, qui te mihi tam maligne depinxerant.
 Neq; uero hic commemorabo uetustissimam gentis tuæ
 nobilitatem,

ERAS. ROT. AD D. ERARDVM

nobilitatem, clarissimāq; maiorum stemmata, non ditio-
nis amplitudinem, nō totius corporis prorſus heroica
maieſtatem, quæ procul etiam eximium principē teſte-
tur, quāquā haud ſum neſcius, hiſce quoq; rebus animi
doteis cōmendari. Mibi magis admirari libet, quæ ma-
gis tua ſunt, incredibilem morum ſuauitatem, nulli nō
obuiam, atq; expoſitā comitatem, qua ſit, ut quocunq;
te conuerteris, protinus hilareſcant omnia ingeniū mi-
re dextrum & in omnia uerſatile, nuſquā non ſibi præ-
ſens, nuſquā nō expromptum iudicium in omni gene-
re rerum ſingulare, quod ſuapte natura feliciffimū, feli-
cius reddidit plurimarum rerū uſus inauditam conſilij
uim, quo nomīe noſtro quoq; principi, noſtræq; aulae,
cui nuper adiunctus es, gratulor. Ad hæc haud uulga-
rem animi propēſionem erga pietatē ac bonas literas,
quibus utriſq; præmines ipſe. Cum primis autem per-
petuum pacis ſtudiū, qui poſt tot bellaces episcopos, in-
credibili prudentia ſic moderatus es populum, alioqui
ſatis ad bella præcipitem, ut nec ille cuiquā prædæ ſue-
rit, nec quenquā armis laceſſuerit. Arduum ac rarum
eſt, probum agere principem, rarius integrū & incor-
ruptū præſulem. Tu unus utrunq; munus ſic præſtas,
ut uix alius alter utrum poſſit abſolutius, nec minus res-
ligionis antiſtitem geris, quā reip. ducem. Verū hæc
aliās fortāſſe tempeſtiuius referentur, & ut arbitror,
alijs rectius quā tibi. At interea, ne talem principē,
à quo ſic eſſem prouocatus officijs, denuo uacuus & a-

ſymbolus

symbolus conuenirem, aut ne putares ab hac tua floren-
 tissima Academia, præter aromathiten nihil miti, lite-
 rarium hoc xeniolū pauculis hisce diebus adornaui, Pa-
 raphrasim in duas epistolas ad Corinthios, quo Paulū
 illum unicū nostræ religionis antistitem, quocunq; lubi-
 tum fuerit circumferas, posthac absq; prolaxis commen-
 tarijs tecum dilucide, familiariterq; confabulaturum.
 Neq; dubito quin huius colloquiū sit tibi non minus fru-
 giferum, quàm uolupte futurum. Primum enim in hisce Ecclesiæ
 duabus epistolis aperiuntur permulta de nascentis ec- ritus per
 clesie primordijs, de quibus admiror propè nihil esse manus ue-
 proditum historia grauiore, cuiq; tuto possis credere. rius quàm
 Solus Lucas de paucis Apostolis pauca quædam attin- per literas
 gēs, Paulū Romā usq; prosequitur. Nā Dionysius, qui nobis tra-
 in Hierarchia secunda priscos ecclesie ritus satis copio ditus.
 se describit eruditior quissiam fuisse uidetur,
 quā fuerit Areopagites ille Pauli discipulus. Legi Græ-
 corum Liturgiam, quā illi Chrysostomo tribuūt, cui ni-
 hil ferè non tribuūt, mihi non sit uerisimile. Atq; utinā
 quæ Paulus hic attigit, ac ueluti pertransennam ostēdit
 de ritibus ecclesiasticis, aliquāto copiosius & explana
 tius tradidisset, Quā enim circūcise meminit de eucha Euchar-
 ristia, suæ synaxi, quasi ueritus, ne qd de tanto myste stie myste-
 rio secus diceret quā oporteat, de quo recētiore quidā rium.
 quam illotis, ut aiūt, pedibus, quid non disserunt, quid
 non definiunt? Utinā illud saltem aperuisset, à quibus,
 quo tempore, quo cultu, quo ritu, quibus uerbis cōsecre-
 ri soleat

Pestes un-
de.

Dotes pri-
stae.

Iurisditio
ecclesiasti-
ca.

Excōmu-
nicatio.

ri solet panis ille mysticus, ac sacrosactū dominici san-
guinis poculum, è cuius indigna tractatione Paulus cre-
bros morbos, ac mortes nasci docet, qui sermo nos quoq;
arcansepectiores reddere debet, ne forte lues, quæ com-
pluribus iā annis passim grassatur, hinc nobis orta sit.
Tractat autē indigne nō solum, qui libidine pollutus ac-
cedit, sed multo magis qui liuore, qui odio, qui uirulen-
tia, qui obtrectatione, qui uindictæ studio cōspurcatus,
alijsq; hoc genus uitijs, quæ suapte natura ex diametro
pugnant cum Christiana charitate, quam hoc mysterio
representamus. Plenius aliquāto diserit de dotibus lin-
guarū, interpretationis, prophetiæ, cæterisq; in quorū
locum postea suæssit cæntus ecclesiasticus, sacra lectio
& conao. Nam dona sanationū & apocalypsis iā olim
nos destituerunt, posteaquā frigescente charitate, &
languescente fide, magis ab humanis præsijs pende-
mus, quā ope cœlesti. Attingit nōnihil & de iurisditio-
ne ecclesiastica, cum prohibet adiri iudices ethnicos, ac
lites pecuniarias p̄ Christianos arbitros trāsigi iubet.
Quin & sibi cognitionem iudiciariā uindicat, cum ait.
Vbi uenero, in ore duorū aut trium testiū stabit omne
uerbum. Rursus in exeactione demonstrat autoritatem
Apostolicam, tradens satanæ uirum, qui patris uxorē
sibi adiunxerat, in cuius rei locum nunc suæssit excom-
municatio, quæ hisce tēporibus, mea sentētia, plus satis
in promptu est, dū passim & quālibet friuolis de cau-
sis intentatur fulmen illud terrificū, nec unquam acri-
usquam

us quam cū pecuniola periclitatur. cum Paulus (ni fallor) præter Hymenæum, & Alexandrū, unum modo tradiderit satanæ, illos quod pertinaciter obsisterent Euangelio, cū haberētur Christiani, quos ut damnatos legimus, ita nō legimus restitutos, hunc ob publicū uulgoq; notū incestum, & tamen nec in hunc pronunciauit, nisi ex cōmunibus omnium suffragijs, nec usquam hominis nomen prodidit, in damnando crimen nota se contentus, in reconciliando ne criminis quidē facit mentionem, ut in flagitiū scēitū intelligas, non in hominē. Neq; tū aliud erat tradi satanæ, quàm ad tempus uitari à cæteris, quo pudor ad resipiscentiā adduceret. Nā ad admiscet sententiæ Paulus in afflictionem carnis, ut spiritus saluus fiat ī die domini, ut ipsa quoq; seueritas, qua medetur malo, spiret Apostoli charitatem. At mox eundē quanto studio commendat Corinthijs, ut correptū blande recipiant in suū consortiū, sollicitus ne grauiore mœrore absorberetur. Hac pœna tū erat contenta lenitas Apostolica. Ad hæc cū plures essent qui peccarent, in unum modo, quo sit alijs exēplo, uoluit animaduertere, sed miti supplicio, imò remedio potius quā supplicio. Cæteros per epistolas crebris minis territat, quo resipiscant, ueluti nō habiturus scēiendi ius in eos qui sua spē resipuissent. Nūc quā tyrannice scēimus in plebe aulā, ipsi nobis grauiorū scelerum conscij? Sed interim, huius icesti damnati, ac recepti argumēto, ex plosum est dogma Montani ac Nouatiani, qui lapsum grauiter

grauter à baptismo, nō recipiūt ī gregem Christianū.
 Quāquā Augustini temporibus semel duntaxat da-
 batur locus publicæ poenitentiæ, ne frequenti usu uile-
 ret remediū, etiam si relapsis in idem flagitium non adi-
 mit uenie spem apud Deū, hac de re pluribus disserens
 in epistola ad Macedoniū, quæ nunc habetur quinquā-
 gesima quarta. Ab eodē exemplo natæ sunt Canonice
 satisfactiōes, quas olim seuerissimas fuisse testatur uete-
 rum pontificū Decreta. Ab his rursus ortas apparet,
 Indulgen- quas nunc uulgo uocant indulgentias, quibus utinā no-
 tie. bis contingat tam pietate ditescere, quā quorundā ar-
 cæ nummis locupletantur. Iam pseudapostolos, tametsi
 Paulus sciret esse pestilentissimos, tamen tolerat ad tē-
 turbare, ne seuiens in paucos, publicū ecclesiæ statum per-
 insaniā cōcitantur, & ex flagitiosis fiant uel tyranni,
 uel heresiarchæ. Quin et in ferēdis legibus Apostolico
 munere fungitur. De matrimonio cōcesso aut incōcesso
 Leges apo pari & impari, de digamia, de diuortio. Quorum alia
 stolicæ. suadet ut utilia, rursus alia præcipit, ut necēssaria. Ex
 his quædam, mea sententia satis, ne dicā plus satis, mor-
 dicus tenemus, ueluti de diuortio. quedā prorsus abro-
 gata sunt, ueluti qd' Paulus suadet, ut uxor Christiana
 adhereat ethnico marito, si is non querat diuortium.
 Præscribit & de carnibus idolothytis, de quibus & in
 Actis decernunt Iacobus & Petrus, quod nūc fortasse
 locum

locum non habet, cum nemo iam sacrificet dæmonibus. Etiam si huic quoq; decreto iam derogatum est, quod suffocato & sanguine uesci nefas nō habeatur. At Ambrosius sub interdicto sanguinis, omnium animantium, quæ sanguinē habent, esum prohibitum interpretatur & ob id à Græcis ex superuacuo adiectū de suffocato, quod qui prohibet simpliciter, ne uescamur pecude, idē prohibet edere de suffocato. Verum an Ambrosianæ sententiæ subscribendū sit, alij uiderint. Mihi purioris Christianismi uidetur, magisq; consentaneū Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, si nulli certum cibi genus præscribatur, sed admoneantur omnes, ut quisq; pro corporis habitu uescatur, quæ maxime conducūt bonæ ualitudini, non ad luxū, sed ad sobrietatem cum actiōne gratiarū, ac studio bonæ mentis. Sed ut currat oratio docet hic obiter Apostolus, quatenus mos gerendus infirmis, & quatenus uitandū offendiculum, uidelicet ubi præsens iminet fidei periculum, & offendiculi occasio penè est inuincibilis, tum reperta & ex pristino uitæ instituto relicta, non nata è nobis & accersita. Nā an Augustino sit assentiendum, qui in epistola quadam ad Publicolā, in qua uarias quæstiones tractat huius argumenti, existimat simpliciter esse rectius fame mori, quam imolaticijs forte repertis uesci, si constet esse imolaticia aliorū esto iudicium, cum Paulū hic nihil offendat, nisi infirmi offendiculū, palamq; clamitet, nec idolū nec idolothytum esse aliquid. & indignetur quod

male audiat ob id, pro quo ipse gratias agit. Quo scrupulo sublato, quid est cur fame moriatur Christianus? Neque enim similia sunt, quæ cõfert in libro de bono conuugij, suscipere liberos & mori fame. Neque Paulus hæc admiscet circumstantiã, quin potius abstinere, pro tempore iubet, cum undeuis alioqui suppetat, quo uentrem sedes latrantem. Si mihi conceditur furtiuo cibo uitam prorogare, cur ob alienam suspicionem mori iubeor? Atque hæc quidem tum erãt constitutionũ Ecclesiasticarum rudimenta, cum nondum de dignitatibus ac præbendis, nondum de pallio & usu pallij, nondum de decimis prædialibus ac personalibus, nondum de rebus alijs questio uerteretur. Ad hæc aperitur nõnihil de censu, salarioq; sacerdotũ, cum palam inculcet, æquũ esse, ut qui seruiunt Euangelio, uiuant ex Euangelio. sed uiuant non ditescant, non satrapas agant, neque uiuant tamē nisi seruiant & asideant altari. quãquam ipse ius hoc alijs defendens, sibi non usurpat, etiam si plus omnibus in Euangelij negotio laborans. Hanc egregiam ac uere generosam Pauli mentẽ, tot iam sæculis, nõ uideo qui studeat æmulari. Nihil gratis geritur, imò exigitur præmiũ, nec præstatur officium, cum Apostoli ultrò delatis sint usi. Paulus ne delatis qdem. Colliguntur & peeunia, sed quæ sponte conferebatur ab ijs, quibus supererat, non extorquetur, & colliguntur in usus sanctorũ egentium, non in luxũ ditiorũ & ita colliguntur, ut hinc nec ad Paulũ, nec ad Titũ, per quos agebatur negotium, quicquam

Census sacerdotũ.

Collatio.

Quicquā oīno compendij rediret. Vnde post natū ap-
 paret, ut Ecclesie multorū opes cōmitterentur, in ui-
 duarū ac senum aliorumq; nēcessitates erogandae, quas
 postea quorundā improbitas in suā uertit tyrānidem.
 Mittuntur ultro citroq; legati, quibus & suus habetur Legatiōes
 honos, tum in excipiendo, tū in deducendo, sed opinor Apосто-
 pompā fuisse frugaliorem quā hodie uidemus. De man-
 licā.
 datis enim nihil disputo. Gratulandū auctis Ecclesie re-
 bus, si cū splendore strepituq; tantundē creuit religio.
 Neq; tamē id temporis Apostolis sua defuit dignitas ac
 Praesidia
 maiestas, non defuere praesidia. Iactat Paulus arma sua Apосто-
 non carnalia, sed spiritualia, potentia nō armatis ferro
 Aposto-
 copijs, sed praesidio Dei, nō ad demoliendas urbes, non
 licā.
 ad depraedandū populū, aut trucidandos homīes, sed
 ad deijciendam oēm cogitationē erigentem sese aduer-
 sus consiliū dei. Ea cuiusmodi sint, clarius etiā explicat
 Ambrosius in libro de uidijs Ecclesia, inquit, nō ar-
 mis saecularibus uicit aduersarias potestates, sed armis
 spiritualibus quae sunt fortia deo. Ac paulo post. Arma,
 inquit, Ecclesiae, fides. arma Ecclesiae, oratio est, quae
 aduersariū uincit. Succinit huic sententiae Nicolaus pa-
 pa, cuius uerba referuntur in sententijs theologicis li. 4.
 dist. 37. 5. His adijciendū. His armis, his copijs, & sic
 instructo milite, bellator inuictus subacta Graecia, ma-
 gnaq; minoris Asiae parte, Romanū aggressus est, acce-
 pit impiū tum nullis regnū armis expugnabile. Quic-
 quid autem terrarū subegit, Christo subegit, non sibi,
 K 2 cuius praefatio

Pericula
nostræ re-
ligionis.

cuius præsidij hoc ipso ducem inuictū præstitit, quod nullis humanis præsidij niteretur. Cœleste regnū cœlestibus armis asseruit, et Euangelicā militiam Euangelicis opibus gessit. Coriarius pontifex, per ipsa mūdī, sed electum organū Christi, cuius humili sublimitate, et facunda infantia, atq; eloquēti balbutie suū nomen uoluit per supersticiosam Iudæā, per eruditissimā Græciam, per regnorum oīm reginam Romā illustrari, in quē uere competit, quod olim in Periclem, nisi fallor, dictū est. Fulgurat, tonat ac miscet, non Græciā modo, quē admodū ille, uerum etiā uniuersum terrarū orbem. Verū illud interim mirari subit, in ipsis statim initijs, ac rudimētis periclitatam fuisse doctrinā Euangelicā, ni Paulus omni, quod aiunt, pede contra stetisset, non aliter quā foetus quidā de uita periclitatur, priusquam in uitam emerferint. Tanta zizaniorū uis coorta est, quæ tenerā etiamnum & herbescentē Christi semētem penē obruit, mox philosophia mūdāna, mox Iudaica sūperstitio, ceu de cōposito iunctis copijs in Christū cōspirabat. philosophia dissuadebat resurrectionē, & humanis argutijs nō nihil uitare cœpit Euangelij synccritatē. Iudaismus totum Mosen uel usq; ad circumcisionis iniuriā nobis inuexerat, ac cœlestem illam philosophiā ad crassas, frigidāsq; ceremonias ptraxerat, nisi strenuissimus hic Isaac noster tot puteos Euangelicæ uenæ, tot fontes uiuulaticis aduersus Philistæos, oīa terra opplentes, aperuisset. Philosophia tum per morosophos suos

phos suos libris ac linguis, per tyrannos gladijs etiam
 grassabatur in pusillum ac simplicem Christi gregē, ue
 stigijs & in hæc usq; tempora relictis. Iudaismus per
 Apostolos personatos sub umbra prætextuq; pietatis
 perniciosius etiā irrepebat, adeoq; totā Christi segetem
 occupauit, ut ne nunc quidē reuelli possit. Certe diuus
 Augustinus in epistola quadā ad Ianuarium, quæ nunc
 habetur numero .119. testatur in Africa tanta supersti
 tione obseruari solere pelluua, quorū meminit & Iu
 uenalis, ut grauius corripere tur, qui per octauas suas
 terram nudo pede tetigisset, quā qui mentem uinolētia
 sepelisset. stomachans & indignās Ecclesiam Christi,
 quā paucissimis celebrationū Sacramentis misericor
 dia Dei esse liberam uoluit, tot seruilibus oneribus pre
 mi, ut tolerabilior uideretur conditio Iudæorū, qui eti
 amsi tempus libertatis non agnouissent, legalibus tamē
 sarcinis, non humanis præsumptionibus subijcerētur.
 Sed huiusmodi zizania utcunque tolerat, licet inuitus.
 Illud nullo pacto ferendum putat, ut pote palām repu
 gnans fidei, sanæq; doctrinæ, quod quidam sic ab esu
 carnū abstinerent, ut eos qui uescerentur, pro im
 munitis ducerēt. Extāt & huius superstitionis hisce tēpori
 bus non obscura uestigia, plerisq; bonam pietatis par
 tem in ciborū delectu ponentibus, quos ex æquo Deus
 creauit ad uescendum cum gratiarum actione. Ne hic
 minus præposterum iudicium, quā apud Afros in pe
 dum lotionē, dum nemo ferē non grauius crimen existi

Iuuenalis

Saty. 6.

Obscruāt

ubi festa

mero pe

de sabbæ

ta reges.

Hereses
antiquæ.

mat, die sabbati carnibus uesci, quàm mendaci uirulentia famam fratris incessere, aut etiam hominẽ ferro iugulare. Erant qui iuxta Pauli uaticinium in totum prohiberent nubere. Ex qua superstitione relictũ uidetur, quod diuus etiam Gregorius Romanæ Ecclesiæ usureceptum, præcipit obseruandum, ut uir qui cum uxore propria rem habuisset, abstineret aliquandiu ab ingressu templi, nec ingrederetur nisi lotus, noctem, ut ait ille, flumine purgans. ac rei superstitiõsæ causam adfert, non addam qualem, nimirũ hanc, quod licet honestum sit matrimoniũ, tamen uoluptas, sine qua non constat coitus, nullo modo possit esse sine culpa. Quod dico, refertur in sententijs theologicis lib. 4. dist. 31. 5. Sed forte aliquis. Quin et aliarum hereseon, quàmuis sublata sint uocabula, tamen reliquias ac ceu cicatrices quasdam licet hodieq; deprehendere, uelut eorũ, qui dicebantur Eseni, qui Ebionitæ, qui Apostolici, qui Psalliani, siue Euchitæ, nequid attingã de Simoniacis. Verũ hmõi sectarum dissidia, qbus postea totus propè conflagrauit orbis, præsertim Arrio dũce, rebus tam ambiguis, ut incertũ esset, utrò se mundus inclinaret, uiuo etiã Paulo pullularunt, non de condonatõibus, aut applicationibus, aut id genus alijs, quæ nunc obtorto collo trahimus ad fidei materiã, sed de resurrectione mortuorũ, quæ caput ac basis est nostræ p̃fessionis. Auersus hæc pestem quanquã acerrime depugnat Paulus, tamẽ adhuc uereor ne sp̃iret etiam nũ in quorundã animis hæc excetra.

excetra. quandoquidē apud Italos quotānis in publicis
 cōcionibus conātur asserere resurrectionē. existiman-
 tes rem in portu fore, si docuerint Aristotelē non sustu-
 lisse prorsus immortalitatem animarū. Nihil enī interim
 dicā de cōuiuiorū fabulis. Porrò quid credant alij, non
 est meū diuinare, certe, quod est in propatulo, sic uiuūt
 quidā, praesertim potētes in hoc mūdo, quasi de futuro
 seculo nihil oīno credant. Atq; utinā hic quoq; Paulus
 aliquātō plus lucis nobis aperuisset. qualiter extent a-
 nimae semotae à corpore, & ubi nā extent, an fruantur
 immortalitatis gloria, an impiorū animae iam nunc cruci-
 entur, an eis subueniant nostrae preces, aut alia benefā-
 cta, an indulgentia summi Pontificis subito liberētur à
 poenis. quando uideo multos super hisce rebus ambige-
 re, aut certe disputare, quod superuacuuū erat, si Paulus
 aperte definiisset. Ad haec cum in Christum renatos con-
 ueniat ueterem hoīem exuere cum actibus et affectibus
 suis, tamē uidemus adhuc Euangelio recenti, presiden-
 te Paulo, libidinē, auariciam, contentionē, ambitionē,
 dissidia, cæterasq; pietatis ac bonorū morum pestes in
 populum irrepisse. quaedam uitia ex superiori uita re-
 licta, non potuisse prorsus atq; à stirpe reuelli, ne quis
 admiretur his temporibus esse, in quibus quia refrixit
 charitas, abundet iniquitas. Quin uiuo etiamdum Pau-
 lo, ingesserant sese Pseudapostoli, qui rem Euangeli-
 cam in suum quæstum uerterent, qui CHRISTI glo-
 riam in suā tyrannidem transferrent, qui se prædica-

Vitia Chri-
stianorū.

Pseudapo-
stoli.

rent magis quā Deum, qui pro Christo mundum, pro spiritu carnē docerent, qui cœlesti doctrinæ, doctrinas hominum, qui fundamēto Christo structuram indignā inducerent, hoc nocentiores hostes ecclesiæ, quod hæc agebant sub prætextu Christi, quod Apostolorū titulo personaq; commendati. Atq; utinam hodie nullos haberet pseudapostolos ecclesia Christi. Utinā omnes qui in Euangelij prædicādi uices successerunt ad exemplū Pauli, Iesum Christū, nō ad quæstū, nō ad ambitionem, nō ad gratiā potentū, nō ad odium aut fāuorē hominū, sed pure syncereq; prædicarēt. Paulus enim ipse uinculis alligatus, gloriatur sermonē domini nō eē alligatū.

2. ad. Ti. 2. Nūc proh dolor, cernere est quosdam, qui potentū salarijs in hoc ipsum uelut auctoramento redempti, non tam ea prædicant, quæ faciunt ad Christi gloriam, quæ ad ueram pietatem, quā quæ conducunt ad uenanda sacerdotia, ad illaqueandas dignitates, ad irretiendos episcopatus. ibi fortes ac uocales, ubi non tuta modo, uerū etiam quæstiuosa est adulatio. rursus ubi damnosa ueritas, magis muti uel ipsis piscibus. Quod si sal insulsus esse cœperit, quid superest, unde saliatu insipidus populus? Si lumē uertitur in tenebras, quid discutiet imperitæ multitudinis caliginem? Si pastores uertuntur in lupos, quæ spes gregi? Si cæci sunt qui uia duces sunt, quare reuocabit ab errore? Si caupones sunt qui patres esse debebant, quis erit usquā synceritati locus? Adeo ne plus apud nos ualeat hominum terror, quā timor Dei?

Plus

Plus humanis, quā diuinis præmijs cōmouemur? Nisi forte nobis ipsis primū adulamur, quo perditius adulemur alijs. Paulus non patitur quenquā mortalem prædicari, nō patitur Euangelij laudem in homines transferri. Nunc quidā uelut antiquato Christo, nouū idolo-
latriæ genus inuehūt, ex hominibus, ut ita loquar, deos facientes. Interim imponitur plebi, interim populus nō simplici premitur tyrānide. Hæc pleriq; p̄spiciamus. Et tacemus, nec solū tacemus, sed diuersam etiam partem adiuuamus. Fateor, inquit, esse rectum, sed tutū non est. Si apud Christianos tutū non est Euāgelij prædicare, ubinā id tuto fiet? Quod si hic metus apud omnes æque ualisset, quæ nobis tradidisset Euangelium? Et ideo fortassis procerum aures ægrius ferunt uerā cōsilia, quod nimis illas assuefecimus assentationi. Nō hæc loquor quo quenquā taxem, ut inā nulli sint, in quos hæc uere competāt. Non prodentur à me, sed ipsi sese libris æditis, ipsi se publicis cōcionibus quotidie prodūt, tam impudenter assentantes, ut ipsis etiā mimis sint deridiculi. Vox ea, quā pietati dicatam esse oportebat, seruit quæstui quæ docere debebat regnum cœlorum, subseruit regno mūdi. quæ Christi mysteria debebat enarrare, narrat hominum somnia. Euangelicæ tuba, quā intendi iubet Esaias ad ebuccinandam Dei gloriā, in citharā uersa, delinit aureis hominū. Lingua quam idem gloriatur sibi datam eruditam, ad reuellenda uitiorū plantaria, ad inferenda semina pietatis. ad

Esais. 1.

Vasfricies
Pauli.

usum longe diuersum accommodatur, docēs quod non oportet, & insectās quod laudatum oportuit. Lingua cuius qua deicit cū mansuetudine mederi uulneribus nocentū, sepe laerat famā innocentum, immo qd' est foediū, bene merentiū. Hæc nobis uicē teli est, quo confodimus, si quis nos offendat, immo si nec offendat, sed of-
ficio prouocet. Dixas medicā illam linguam, uersam in linguam uiperæ. Quin potius Paulinam imitamur linguā, quæ præter dominum Iesum nihil sonare potest. Quin potius meminimus prædicatorem angelum esse domini, è cuius ore populus legem expectat Dei, non cō-
uidā in mēbra Christi, plurimūq; interesse inter hierophantā & sycophantam, inter theologum & spermatologū, inter doctorem & delatorem. Hic episcoporum partes desiderantur, quorum est curare, ne passim cuius detur locus apud populum conāonandi. Non omnes qui linguam habent, cor habent, sed his de rebus aliās fortasse commodius dicitur. Nunc ut ad id, quod in manibus erat, redeam. Cum Paulus noster ubiq; uasfer sit, ac lubricus, in his tamen duabus epistolis sic Polypum, ac Chamæleontem, sic Proteum, ac Vertumnum quendam agit, ut cum Corinthijs plus quàm Græcis agens, quodāmodo iuxta uetus prouerbiū πρὸς κρητὰ κρητὶ βελὺν uideatur, in omnia se uertens, quo illos transfiguret in Christum. Adeo ceu per uarios labyrinthi flexus sese uoluit ac reuoluit, subinde alius atq; alius nobis prodiens. Quam supplex ac blandus alibi, obsecrat per

erat per mansuetudinem Christi, rogat ut ferant stultici-
 am suam aliquantisper, rursus austerus ac minax cla-
 mat. An experimentū quæritis per me loquentis Chri-
 sti? Alibi sese dei iacens per ipsema se uocat, abortiuum
 & indignum Apostoli nomine, ac mox ingens & ere-
 tus, summus etiā Apostolis se præfert. hic humi recit,
 illic è tertio cælo nobis apparet. Nūc collaudat Corin-
 thiorū pietatem, mox in uita illorū detonat. Quædam
 palā exigit, quædā ceu p̄ unculos insinuat. Alicubi im-
 peritus sermone, nihil nouit nisi Iesum, & hūc crucifi-
 xum, alicubi sapientiā loquitur inter perfectos. Alicubi
 cordatū ac sobriū agit, ac rursus alibi sumit sibi stulti-
 parumq; sobriij personā. Nunc suū ius sibi fortiter asse-
 rit, mox illis blande remittit. Ex animo loquitur alicu-
 bi, est ubi *εἰς ἑσθλῶν*, Condonate mihi hanc iniuriam.
 Reperias ubi sibi parum constare uideatur, ita sui dissi-
 milis, ut maxime tamen sit sui similis. ita inconstans, ut
 maxime constans. Nusquā enī non agit Christi negoci-
 um, nusquā non consulit gregis sui cōmodis. fidi medi-
 citu, nullum remediorum genus non admouens, quo
 perfectam sanitatē suis restituat. Sudatur ab eruditissi-
 mis uiris in explicandis poëtarum ac rhetorum consi-
 lijs, at in hoc rhetore longe plus sudoris est, ut deprehē-
 das quid agat, quò tēdat, quid uitet, adeo stropharum
 plenus est undiq;. Tāta uafricies est, non credas eundē
 hominem loqui. Nunc ut limpidus quidam fons sensim
 ebullit, mox torrentis in morem ingēti fragore deuolui-
 tur, multa

ERAS. ROT. AD D. ERARDVM

tur, multa obiter secum rapiens, nunc placide leniterq;
 fluit, nunc late, uelut in lacum diffusus expatiatur. Rur-
 sum alicubi se condit, ac diuerso loco subitus emicat. cū
 uisum est, miris Mæandris, nunc has, nunc illas lambit
 ripas. aliquoties procul digressus, reciprocatō flexu in
 sese redit. Quo magis admiror quosdā, qui cū uix pri-
 moribus labris gustarint rudimēta grāmatices, nec o-
 mnino sciant, quid sit dicere, tamen Pauli linguā intelli-
 gere, rem facilem ac penē puerilem existimant. Quid
 nos præsiterimus, aliorum erit iudiciū. Ambrosium ac
 Theophylactum Bulgariensem episcopū potissimū se-
 quuti sumus, quorū hic tametsi recentior est, tamen ue-
 terum interpretū Græcorum commentarios legit, qui
 nobis interciderunt. Et tamen hos duos sic habuimus in
 consilio, ut semper id amplecteremur, quod ex senten-
 tia Pauli maxime uideretur. Fidei meæ Paulū ipsum te-
 stem facio. Video præfationem æquo longiorem, nec ha-
 beo quo lemmate culpam deprecet, nisi quod hic error
 mihi cum multis cōmunis est, hac præsertim tempesta-
 te, & amor ergate meus me fecit aliquāto loquaciore.
 Celsitudinem tuam incolumē, ac florentem nobis, quā
 diutissime seruet princeps ac dominus noster Christus
 Iesus. Anno. M. D. XIX. Non. Februarijs. Louanij.

IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS
 priorem argumentum per Erasmus

Roteroda.

Corinthus

Orinthus Achaiae metropo-
 lus olim erat, ob portuū com-
 moditatē (est enim Isthmos)
 emporium totius Asiae, tum
 celeberrimū, tum opulentissi-
 mum. Ferē fit autē, ut eiusmo-
 di ciuitatū mores multo sint
 corruptissimi, quod undiq; ex omni natiōe, nō tam mo-
 res quā uitia solent importari, & magnā uitae licentiā
 negotiatorum genus sibi uindicat. Proinde Corinthij,
 tametsi praedicatione Pauli iam pridē Euangelicā do-
 ctinā accepissent, tamē adhuc ingenij uitaeq; prioris
 uestigia nonnulla ac reliquiae manebāt, adeo ut pericu-
 lum esset, ne per philosophos crucis praedicationem, ut
 humilem & indoctā fastidientes, & pseudapostolos ad
 Iudaismum inuitātes à Christi synceritate alienarētur.
 Vsq; adeo ardua res est, ab ijs in qbus natus sis, & qui-
 bus diu assueueris, in aliū hominē transformari. Quin-
 diuus Hieronymus in praefatione secundi libri cōmen-
 tariorum, quos scripsit in epistolā ad Galatas, testatur
 sua etiam nū etate apud Achaicos horum, quae Paulus
 Corinthijs obijcit, extitisse reliquias, cū hodie satis esse
 putemus, aquula modo tingi, ut subito fias Christianus.
 Paulus igitur saēs, nō minoris esse uirtutis parta tueri,
 quā parasse filios suos, quos magno studio Christo ge-
 nuerat (nā sesquianum apud illos egerat) pari studio
 ad Christū reuocat, & in Euangelica doctrina confir-
 mat, nunc

IN EPIST. PRIOREM AD

mat, nūc Apostolica ſeuiens autoritate, corripiens, obiurgans, ac minitās deniq; nunc paterno affectu blandiens, atque exhortans, & neceſſariæ reprehentionis acrimoniam laudis admixtu leniens, & ſapientum medicorū exemplo, amarum abſinthij pharmacum prælitato melle condulcans, ac ſingulis malis opportuna ad-mouens remedia. Primū opulentia comes ſolet eſſe tumor, ac ferocitas. Et inter ſeroceſ plerūq; factioneſ oriuntur, dum nullus alteri uult cedere, & ſe quiſq; potiorē ducit. Ad hæc opes comitatur luxus, & gula ſtudium. Luxus libidinem comitē trahit. Porrò negotatorum peculiaris eſt auaricia. Neq; uero ſolum tumebant opibus, uerum etiā Græcicæ philoſophiæ ſupercilio, ſine qua cæteros, ut barbaros, deſpiciebant. Tumoris erat, quod ex dignitate Apoſtolorum, à quo quiſq; fuerat baptizatus, efferrēt ſeſe. Hinc ille diſſidiorum uoces, ego Apollo, ego Cephæ, ego Pauli. Præterea quod ne in conuenticulis quidē ſolemnibus ſatis inter eos conueniret, cum in donis ſpiritualibus ſibi quiſq; placeret, & dum in eodem dono ſibi nolent inuicem cedere, tumultus & confuſio naſceretur, adeo, ut in publico conuentu mulieres etiam loquerentur, ac docerent. Porrò luxus ſimul & tumoris erat, quod quoties ad ſacroſanctam cœnam conuenirent, quā Paulus dominicam uocat, in qua maxime conueniebat præſtare Chriſtianā concordiam, diuites non expectatis tenuioribus cibum caperent, & uſque ad temulentiam ſeſe ingurgitarēt, eſurientibus

Esurientibus cæteris . ut iam non solum disidium illic
 esset, & intemperantia, uerum etiam indecora quædam
 inæqualitas, quam dominica cœna nesciebat. Iam par-
 tim tumoris, partim philosophiæ uitium erat, qd' Pau-
 lum quidam illorum ut tenuem atque humilem, deinde
 ineloquentem & imperitum fastidirent. Proprium ue-
 ro philosophiæ fuit, quod resurrectionem mortuorū, si-
 dei nostræ basim, in dubiū uocarent. Luxus erat, quod
 promiscue uescerentur ijs, quæ tum simulacris demo-
 num immolabantur, non uitato offendiculo infirmorū.
 Libidinis erat, quæ nusquā gentium regnabat impuni-
 tus, quàm Corinthi, quod præter alia, repertus sit inter
 eos, qui patris uxorem, hoc est, noueram suam stupro
 contaminarit, nec huius autorem flagitij è suo contuber-
 nio profligarint. quodq; cū alijs flagitiosis Christianis
 commercium habuerint, uelut illorum uitijs fauentes.
 Huc pertinet, quod præter decorum, & uiri essent co-
 mati, & mulieres non uererentur nudo capite conspiā
 in cœtu ecclesiastico, uelut ipso corporis habitu mores
 effœminatos, ac delicias præ se ferentes. Auariæ erat,
 quod nō de fama, neq; de capite, sed de re pecuniaria in-
 ter sese lites agitarēt, eò gliscēte pecuniæ studio, ut Chri-
 stiani rerū eiusmodi contemptum professi, apud ethni-
 cos & impios iudices litigarēt, magno dedecore Chri-
 stiani nominis, & adeo nō negligerent potius pecunio
 le iacturā, ut ipsi ultrò alios in huiusmodi negocijs ar-
 cūuenirent. Postremo de matrimonio inter sese dissen-
 tiebant.

IN EPIST. PRIOREM AD

tiebāt. iam tum asseuerantibus quibusdam Christianis, in totum coniugio temperandū, cum uiderent Apostolos ab uxoribus suis abstinere. Morbos ostendēs Corinthiorum, non omnium, sed quorundam, qui ne gregem uniuersum contagio inficerent, Paulus his remedijs occurrat. Primo loco præfatus fiduciā suam, de futura illorum cōstantia in Euangelio Christi, seuerius obiurgat ac docet, ne per contentionē humanā in hominibus glorientur, sed per cōcordiā ex æquo glorientur in Christo, cui uni accepta ferēda sunt omnia, obiter indicans fontem eiusmodi dissidiorum, animi tumorem esse. Proinde à supercilio mundanæ philosophiæ ad crucis humilitatem reuocat, quæ licet ostentationem nō habeat, uim tamen & energiam habet. Indicat & autores huius mali pseudapostolos, qui post Pauli abitum sese ingerebant, declarans se rectum iecisse fundamentum, cauendum ne illi superstruerent, quod paulo post esset demoliendum, hoc est, ne quid discerent Corinthij, quod mox esset dediscendum.

Deinde ceu pater cū filijs expostulat, quod huc prouertiti sint magnitudinis, ut iā autorem suum uelut humilem contēnant, nihil non perpetientem Euangelij gratia, cui ob idipsum magis etiam fauere cōueniebat. Hortatur autem filios, ne degenerent à patre, neu ultro se pædagogis in seruitutem dedant. Atq; hæc quidem potissimū agit capite primo, secūdo, tertio, et quarto. Porro quarti finis ad quinti intuitū mihi uidetur pertinere.

De incesto

De incesto præcipit, et publico consilio decernit, uitandam hominis consuetudinē, partim quo pudore correctus resipiscat, partim ne huius cōtactu cæteri inficiantur. Admonet autem non hunc modo uitandum, uerum etiā omnes, qui falso titulo Christiani, manifestis flagitijs essent infames. Nā ethnicos flagitiosos nō ita oportere uitari, uel quod nostra non referat, quales illi sint, uel quod passim essent flagitiosi, ut oēs uitandi fuerint ei, qui flagitiosos uellet effugere. Hæc agit capite quinto. Tertio de litibus admonet, si quid huiusmodi questionū inter ipsos natū esset, quod ipsum tamē inter Christianos foedū uideretur, ob pecuniā, quæ nobis debeat esse uilissima, contendere, ne res eò procedat, ut ethnici iudices adæantur, sed ipsi per arbitros quoscūq; rem inter se transigant. Idq; agit cap. sexto, cuius magna pars ad septimū pertinet, mea quidem sententia, nimirū ab eo loco, quo de matrimonio tractaturus, inter cætera uicitia, scortationem, adulterium, & masculam Venerem damnat, idq; prosequitur sub initium proximi capitis. Nescitis quid mēbra uestra tēpla sunt CHRISTI? Quarto loco præcipit de matrimonio, de uiduitate, de impari cōnubio, de diuortijs, de uirginitate, obiter admonens ob susceptum Christianismū non esse mutandū uitæ statū. Totoq; hoc sermone ita hortatur ad cœlibatum & continentiam, ut tamē coniugij remedium non adimat ijs quibus opus est. Hoc agitur cap. septimo.

Quinto docet carnes imolatas simulacris, re nihil dif-

L ferre à

ferre à ceteris carnibus, & tamē ab his abstinēdum; si periculū sit, ne quis ethnicus aut Christianus infirmior, ex eo quod uesceris, existimet te simulacrorū assentiri culturæ. Ab his et hmōi uitijs ueterū exemplo deterret. Idq; agit cap. octauo, ac rursus cap. nono. Nam in medio expatiatur in cōmendationē sui, tacite se præferēs ceteris Apostolis, etiā summis, qui solus omnū Corinthijs gratis impartierit doctrinā Euangelicam.

Sexto docet quid oporteat obseruari in conuētū publico Christianorū, ne uiri sint comati, ne mulieres nudo capillitio, tum in dominico cōuiuio seruetur cōmunitas & æqualitas, neq; enim illic agi negocium uentris, quod domi rectius agatur, sed mysticis epulis representari cœnam dominicā. Præterea monet, ne quis ob dotem spiritualem sibi placeat, sed suam quisq; dotem in cōmunē conferat cōmodum, exemplo mēbrorum corporis. exhortans, ut reliquis quidē donis, quæ contigerunt, recte utantur, præcipue tamē enitantur ad charitatem, sine qua reliqua adeo nihil conducant, ut officiant etiam. Porrò cum charitati primas tribuerit, proximas tribuit prophētiæ, sic enim uocat enarrationem arcanæ scripturæ. In hac admonet uitādum esse tumultum & confusionē. Id fore, si uicissim & pauci dicant, mulieribus interim silere iussis, adeo ut nec discendi gratia rogare liceat in coetu. Hæc agit cap. undecimo, duodecimo, decimotertio, & decimoquarto.

Septimo loco uarijs argumētis astruit resurrectionem mortuorum,

mortuorum, declarans qualis & quibus modis sit ea futura. Atq; id quidem cap. decimoquinto.

Postremo cap. familiaria quedam subijcit de collatione pecuniae in subsidia pauperū, de suo ad Corinthios reditu. Postremo Timotheum & alios aliquot illis commendat. Divus Ambrosius putat hanc non esse primam epistolam, quam Paulus scripserit Corinthijs, hanc opinor coniecturā sequutus, quod cap. quinto. Scripsi, inquit, uobis in epistola. quasi prius alteris literis super hac re ad illos scripserit, etiamsi Graeci interpretes dissentiunt. Hanc missam putant per Timotheum, cuius semel atq; iterū facit mentionē, simulq; per Stephanam Fortunatum, & Achaicum, quos illis cōmendat.

Rursus alij putant ab Epheso missam, quod in calce scribat. Permanebo autem Ephesi usq; ad Pentecosten. Alij è Philippis, nam hanc inscriptionem habent Graecorum codices. Nec mihi

coniectare licet, quid sequuti sint, qui

ita senserūt, nisi qd' colligūt ex ita

nere scriptam, ob ea quae scri-

bit Paulus. Veniam autem

cum Macedoniam per-

transiero, nam Ma-

cedoniam per-

transibo. Ac mox. Nolo enim uos

modo in transitu uidere.

ARGUMENTI FINIS.

L 2 Paraphra

PARAPHRASIS
 IN EPISTOLAM PAULI
 AD CORINTHIOS PRIO-
 REM PER ERAS-
 MVM ROTE.

PAVLVS non Pseudaposto-
 lus, nec usurpator Apostoli-
 ci muneris, quales apud uos
 sunt quidam, sed ascitus ad
 hanc functionē, ut CHRIS-
 TI legatus essem, non lega-
 tus hominū. ascitus autē non
 meo merito, sed tantum, quia

sic uisum est benignissimo Deo patri, ut meo ministe-
 rio, filij gloria diffunderetur, ne qd forte uos huius A-
 postoli pœniteat, aut alios desideretis. Paulus igitur il-
 le uobis non ignotus, simulq; mecū religione frater, mu-
 neris societate collega Sosihenes, epistolā hanc scribi-
 mus, non factionibus ac dissidio decertantibus, sed Ec-
 clesie congregationi, quā Dei, cuius iussu fungor hac
 legatione, bonitas unanimi concordia mutuaq; sicuti
 Christianis dignū est, charitate cōglutinauit Corinthi,
 nouā ac cœlestem urbē in ueteri condens, & ex huma-
 no populo cœlestē substituens, uidelicet re purgatum a
 pristinis

Ecclesie
 Corinthi.
 Sanctifica
 tis in Chri
 sto Iesu.

pristinis uitijs & cupiditatibus, fastu diuitiarũ, super-
 cilio philosophiæ, reliquisq; morbis, unde solent inter
 mortales pullulare dissidia ac digladiationes, à quibus
 oportet longissime abesse, quos idẽ Deus, idẽ assertor
 CHRISTVS, idem Baptismus, eadem religio, idem
 premiũ, tot modis cõnectit & copulat. Pristinæ uitæ
 uitia semel gratis abstulit CHRISTVS, ut posthac
 innocentia restitutam, sancte uiuendo, tueamini. Non
 enim uestro merito uobis ea parata est, neq; enĩ cam de-
 betis, uel opulentiæ, uel philosophiæ, uel obseruationi le-
 gis Mosaicæ, sed CHRISTO IESV, qui uos semel
 expurgatos suo sanguine uocauit ad iugẽ ac perpetuã
 uitæ integritatem ac sanctimoniã. Neq; uero sermo hic
 ad uos solos pertinet, pertinet ad oēs, quicunq; ubilibet
 terrarũ profitentur nomẽ domini nostri IESV Chri Inuocant
 sti, & suis opibus diffisi, ab huius pendent præsidio, si nomẽ D-
 ue apud Iudæos, siue apud gentes. Eadem est omnium Ec. Ie. Christ.
 clesia, idẽ contuberniũ, uni Christo debent ex æquo cun-
 cti, quod à uitiorũ fœdissimo seruitio manumissi sunt,
 & ad sanctimoniæ professionem delecti. Nec locus nec
 genus discernit Euangelij causam, Christus ex æquo
 cõmunis est omnium, æque gratuitũ est, quicquid ab illo
 confertur in quoscunq;. Proinde tum illis, tum uobis com. Gratia
 munẽ opto gratiã atq; concordiam, quorũ utrunq; non & pax.
 alius præstabit, quã is cui debetis oĩa, Deus pater, à
 quo ceu fonte oīs nostra felicitas proficiscitur, ac domi-
 nus noster IESVS Christus, per quem unum is uoluit

L ; esse colla-

IN PRIOREM EPIST. AD

esse collata omnia. Gratia tuebitur innocentia, hanc committatur concordia. Illa uos à peccatis assertos, Deo conciliat, hæc uos uobis inuicē conciliat. Per illam ita sentitur beneficiū, ut autor non ignoretur. per hanc declaratur, quod nō titulo tenus modo, uerū etiam ipsa re Christianismum sitis amplexi. Per illam cœlestis beneficentia participes estis, per hanc quod diuinitus accepistis, pro modulo uestro uicissim alij in alios transfunditis. Est per diuinā munificentiam, de quo uobis gratuler, atq; illi gratias agam. Est rursus quod in uobis de siderem, quodq; correctum malim. Sunt inter uos qui professioni suæ respondeant, sunt in quibus pristina uitæ reliquias uestigiaq; agnoscas. Nam ut uestra cōmoda pro meis duco, ita si quid secus est, mea referre puto. Proinde non cesso gratias agere Deo meo, uestro nomine, quod huius bonitate, sic exuberarit in uobis Christi munificentia, ut qui antehac opes terrenas, fluxas ac temporarias uenabamini, nūc cœlestibus, nec unquam perituris opibus, Christi beneficio sitis locupletati, quæ sole uere beatos reddunt. Nullum est enim uel sermonis, uel scientiæ donum, quod non sitis ampliter acquiti. Dudum inanis philosophiæ supercilio tumbatis, nunc pro falsa uerā amplexi sapientiam, colitis modestiam. Quondam humana eloquētia freti uobis placebatis, nunc cœlitus afflati liguis, cœlestia loquimini. Atq; in eo quod optimū esse cognostis, constanter persististis, unde & Euangelij ueritas, & CHRISTI fi-

Gratias

ago Deo.

In oibus

diuites facti

si estis.

des per

des per uos facta est illustrior cōfirmatorq; , dum ipsa
 re declaratum est oībus, quod in uobis gestum est, non Sicut testi
 esse gestum humanis auspicijs, sed autore Deo, qui suis monium
 dotibus additis nostram prædicationem comprobauit. Christi cō
 Quamuis enim nec Petrum nec Iacobum uidistis, quos firmatum
 quidam uel solos, uel præcipuos Apostolos esse putant, est.
 tamē nihil est earum rerū quibus Deus solet Apostolo= Ut nihil
 rum ministeriū comprobare, in quo uideamini cæteris desit in ul
 inferiores, ut satis liqueat, licet diuersus sit minister, la gratia.
 autorem eundem esse, cum idem effectus consequatur.
 Iam ut ista ceu pignora immortalitatis futuræ tenetis, ita
 ex his quæ cernitis, fidem eorū colligentes quæ non cer
 nitis, expectatis diem illum quo CHRISTVS, qui Expectan
 nunc in membris suis adhuc laborare uidetur, palam tibus reue
 aperiat maiestatem suam, segregans impios à pijs, & lationem.
 omnem afflictionem à suis depellens. Huius diei desi
 derio toleratis incommoda, huius metus continet uos in
 officio. Siquidem, ut perperam damnēt, aut absoluant
 homines, certe dies ille certis calualis, aut æternis suppli
 cijs addicturus est, aut immortalitati destinaturus. Nec
 est quod diffidatis. Quē olim estis habituri iudicē, nunc
 habetis opitulatōrē. Huius muneris est, quod ab errori
 bus pristinae uitæ sitis ad innocentiam restituti. eiusdem
 munere cōtinget, ut quēadmodū coepistis piā puramq; Qui &
 uitā agere, ita perseueretis esse moribus inculpatis, ne confirma
 quid reperiat in uobis dies ille formidabilis domini no bit uos.
 stri IESV CHRISTI, quod atrum calculū merea

tur. Id ita fore confido, non meis, aut uestris præsidijs, sed Dei bonitate fretus, quæ neminẽ sua spe destituit, nequæ quicquã non præstat, quod pollicetur. Is cùm gratuito fauore suo uos asciuerit, & adoptarit in consortiũ unici filij sui domini nostri Iesu Christi, fauebit & in hoc adnitentibus, ut in adoptionis honore perseueretis, nec excidatis ab hereditate, cuius iam arrabonem tenetis.

Obsecro
autem.

Hactenus dictum est, de quibus uobis gratuler, & in quibus cupiã uos uestri similes esse, & in quibus uos usq; progredi uelim. Nunc accipite, quid in quibusdam uestrum desiderem, quidq; mutatuũ oporteat, & in quo magnopere uelim, ut uestri dissimiles sitis. Non est opus ut doceã, quid deceat professionem uestram, quod ipsi non ignoratis. Tantum obtestor fratres charissimi per nomẽ domini nostri Iesu Christi, quod optimo iure sacrosanctum est omnibus illi semel initiatis, ne uestra concordia, fœdis dissidijs scindatur, sed animis pariter ac linguis consentiatis, ut uere sitis unum corpus, membris omnibus inter se coherentibus, integrum. Mũdana sapiẽtia dogmatis, & placitis uarijs disscinditur, et hinc familiarũ æterna certamina. Christianæ philosophiæ eadẽ apud omnes sunt dogmata, neq; nouit istos sectarum & opinionum humanarum riuulos. Unus est omnium præceptor & autor. Proinde par est, ut quæ admodum animorum consensu iunguntur huic initiati philosophiæ, ita tẽperent à uerbis, quæ dissidiũ sonent. Intus dissentire impiũ est, uerbis pugnare fœdum. Ac

Eodẽ sen=
su, eadem
sentẽtia.

ne me putetis hæc uana suspiciōe colligere, delata sunt
 ad me per eos, quorū pietas & integritas fidem mere-
 tur. Nostis Chloen, religione spectatam sceminā. nostis
 huius suæ patronæ nō dissimiles familiares. Ab ijs dum
 & uestris fauent cōmodis, & meis curis auxiliantur,
 accepi inter uos esse cōtentiōes, ceu factionibus quibusdā
 inter se decertātibus. Quid enī aliud sonāt ista uerba,
 quæ passim inter uos audiūtur? dum (exempli gratia)
 hic dicit. Ego sum Pauli. ille rursus, ego Apollo. alius,
 ego sū Cephæ. alius, ego sum Christi. Quid? an nō hæc **Nō ē plus**
 factionū & sectarū sunt nomina? Sic ex his qui stultam **satis tribu**
 huius mundi sapientiā sectantur, alius Pythagorā, ali- **endū etiā**
 us Platonē, alius Aristotelē, alius Zenonē, alius alium **Apostolis.**
 atq; aliū autorē iactat, & pro suo quisq; cū altero bel- **nūc horū**
 ligeratur. Nobis unicus est autor, eadē placita, et unde **uicarijs qd**
 ista nominū uarietas? Num sectus est Christus & à se **est satis**
 ipso dissidens? Cur huius professionis gloriam, quæ to-
 ta uni illi debetur, partimur in homines, ex ministris
 autores faciētes? Cui debetis innocentiam, nōne ei qui
 lauit uos suo sanguine? Cur igitur aliud nomē prætexi-
 tur, quam eius cuius est beneficium? An Paulus pro uo-
 bis crucifixus est? ut ita loquar docendi gratia. Si solī
 Christo debetis hoc beneficium omnes, & ex æquo de-
 betis, quandoquidē pariter mortuus est pro omnibus,
 cur diuersorū hoīm titulos uobis asciscitis, uelut illis tri-
 buētes, quod uni Christo acceptum ferri oportuit? Per
 baptismū inserimur Christo, & huius nomine bapti-

IN PRIOREM EPIST. AD

Aut i noie ro conuenit Pauli uos diu potius quam Christi, cum no
Pauli bap. Pauli nomine, sed Christi nomine sitis baptizati? Si per
 hanc occasionem gloria quæ Deo debetur, hominū no-
 minibus uindictatur, gratias ago Deo, quod neminē ue-
 strum baptizarim, præter Crispum & Caium, qui ni-
 fallor, nihil hinc arrogant sibi gloriae, & me ministrū
 agnoscunt, Christum autorem. Quod si complures ba-
 ptizassem, fieri poterat, ut existerent, qui se pro Chri-
 stianis Paulinos appellari uellent. Verum interim suc-
 currit, quod Stephanæ familiam baptizarim. Præterea
 non satis commemorari si quem alium baptizarim. Ma-
Præclari = gis eorum memini, quæ magis ad rem pertinent. Mini-
us docere. mum est in baptismo, quod ab homine confertur. Solen-
quā bap- tia uerba quiuis proferre potest. Volentem ac prom-
zare. ptum aqua tingere, tum procliue est, tum tutum. Verū
 efficaci sermone à uitijs, quibus diutissime iā asueuit,
Nō enim à patrijs ritibus & institutis, in longe diuersam & re-
misit me ligationem, & uitam hominem traducere, idq; non sine
dominus magno capitis tui periculo, id uero munus est Apostoli
baptizare co uiro dignū. Hinc erat iustior gloriæ causa, si fas es-
 set nobis quicquā uindicare. Nō qd' improbē baptis-
 mū mihi sit delegatum. Nec enim Christus' ideo desti-
 nauit mihi hanc legationē apud gentes, ut baptis-
 mi minister essem, sed ut meo præconio nominis illius gloriam
 illustrarem apud omnes, & quàm plurimos per Euan-
 gelicam

gelicam doctrinam illi adiungerem. Etiam sine hic quidem est, quod humano more gloriatur. Neque enim id fieri uoluit humane sapientie facundiaue praesidijs, quibus nihil huiusmodi praestari poterat incompósito simpliciq; sermone rem tam arduam geri uoluit, ut tota laus facti Deo transscribatur, cui placuit per contemptam et ignominiosam Christi crucem innouare mundum uniuersum. Humilis et abiecta res uidetur Christi crux, sed haec humilitas uincit omnem huius mundi celsitudinem. Stulta quae etiam et indocta res uidetur, sermo rudis et inconditus, quo Christum praedicamus, cruci affixum, et in cruce mortuum. Sed quibus tandem ita uidetur? Nimirum ijs, qui pristinis excacati uitijs, non audiunt sermonem Euangelicum, et ideo pereunt, eoreiecto, unde poterat salus obtingere. Ceterum ij, qui salutem eternam hinc consequuntur, profecto sentiunt non esse rem imbecillam, sed omnibus humanis praesidijs efficaciotiorem, ac prorsus a Deo profectam. Ei uisum est noua hac minimeq; uulgari ratione mundum uniuersum instaurare, quod olim se facturum per Esaiam prophetam promiserat, apud quem ita loquitur. Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium refellam. An non praestitit quod est pollicitus? Nonne uidemus innouari mundum? nonne uidemus homines pristinae religioni, pristinae philosophiae diffisos, Christi crucem amplecti? nonne iam intelligunt impiu esse, quod antea pietas habebatur, et stultissimu esse, quod prius sapiens uidebatur?

Verbū qui
dē crucis.

Esaiæ. 29.

IN PRIOREM EPIST. AD

Nā q̄a in
sapiētia
Dei:

uidebatur? Vbi interim sapiens, legis scientia tumens? ubi scriba, legis interpretatione superbus? ubi philosophus, qui scrutatur arcana nature, & opificis oblitus res conditas admiratur? Magnum quiddam pollicebantur omnes, uerum & falsi sunt, & se fellerūt. Iusticiam & felicitatē promittebant, infelices interim ipsi, & uitij operti. Passus est illos Deus (sic merebatur illorum arrogātia) per cecitatem ire precipites in omne dederis genus, ut illos sibi ostenderet, ac resipiscentes tandem intelligerent inanem esse sapiētię professionē et inefficacem. An non igitur Deus huius mūdi sapiētiā stultam esse declarauit? Declararat & antea suam sapiētiā per hoc pulcherrimū spectaculum mundi, summa ratione cōditi, ut ex operis admiratione raperētur in amorem opificis. At ea res ipsorum uitio cessit in diuersum. Res conditas admirati ueneratiq; sunt, autore uelut incognitum contempserunt, itaq; uixerunt quasi Deus aut faueret uitij, aut quod condidisset non idem moderaretur. Proinde rem eandē diuersa uia aggressus est. Visum est, ut quibus sapiētia declarata per res cōditas, cessisset in deterius, hos restitueret per prædicationem rei, quę mortalibus stulta & humilis uideretur, ut qui philosophantes, muta saxa pro dijs colebāt, iam credentes, salutem ueram assequerentur per crucem Christi, iāq; diffisi præsidij humanę philosophię, per fidem, diuinę fiderent bonitati. Nec enim spes erat salutis, nisi fuisset intellectū, unde salutē sperare oportuisset.

tuisset. In primis igitur erat auferēda cūctis fiducia sui
 non solum Iudæis, uerū etiam gētibus. Etenim ut Iudæi *Pernidiosa*
 prodigia postulāt, ac maiorum suorum miraculis sese fiducia sui
 iactant, ita Græci sectantur eruditionem, ac philoso=
 phiæ cognitionem, ab hac sibi pollicentes felicitatē &
 gloriam. Vtrosq; sua sefellit opinio. Nā & Iudæi fidu=
 cia legis, exciderunt à Christo, & philosophi sapiētiae
 persuasione turgidi, non recipiunt humilem in speciē
 prædicationem crucis. At nos neq; Mosi cū Deo collo=
 quia, nec angelos hospitio exceptos Abrahæ, nec solē
 stare iussum, nec huiusmodi quicquā prædicamus, un=
 de Iudæi cristas tollunt, neq; rursus orbium motus aut
 siderum uires, aut fulminum causas prædicamus, qua=
 rum rerum cognitio Græcis addit supercilium. Quid
 igitur? rem prima fronte stultam & humilem prædica=
 mus, uidelicet Christum crucifixum, cuius humilitas Iu=
 dæis ruinæ fuit occasio, qui Iona prodigiū admiratur,
 Christi tanto maioris Iona facta calumniantur, Græcis
 uero, qui rationibus humanis uestigant omnia, stultum
 uidetur, uirginē cœlitus concēpisse fœtū, sub homine la=
 tuisse Deū, morte uitam esse restitutā, reuixisse qui se=
 mel esset mortuus. Ita Christus utrisq; uidetur asperna=
 bilis, sed his duntaxat, qui suis adhuc præsidijs male fi=
 dunt. Ceterū ij, quos diuinus afflatus ad fidem uocauit, *Ipsis uero*
 iamq; transformati sunt per Euāgelij prædicationē, si uocatis.
 ue Iudæi, siue Græci, sentiūt humilem illū Christū crua=
 fixum Dei uirtutē esse, ac Dei sapientiā, ut iā nec pro=
 digia desi=

digia desiderēt Iudaei, qui maiora reperiūt in Christo,
 nec sapientiā Græci, semel reperto omnis sapiētiae son-
 te Christo. Deiecit se Deus à sua sublimitate ad nostrā
 Quod stultū est Dei humilitatē. descendit à sua sapientia ad nostrā stulticiā,
 sapiētius ē & tamē quod in illo stultū est uisum, præcellit uniuersam
 hoībus. mundi sapientiam. & quod in illo uisum est imbecille,
 ualidius fuit omnibus humanis uiribus. Quid abiectius
 quàm inter maleficos, ut maleficum tolli in crucem?
 Atqui hoc pacto mortem, nulli nō inuictā, solus deuiat.
 Quid simplicius aut popularius Euangelica doctrinā?
 Hec orbem totū innouauit, quod antehac nulla philosophorum
 professio ualuit efficiere, ne quid huius laudis humanis
 præsidijs ascriberetur. id erat futurum, si opum, aut eruditionis
 adminiculis, per potētes, ac sapientiæ professiōe celebres
 res administrata fuisset. Nūc cum per idiotas & piscatores
 expugnatū sit humana sapientiæ fastigium, totius huius
 negocij gloriā intelligimus uni debere deo, cuius occulta uis
 cōtrarijs rebus, contraria præstitit. Nec in Christo tantū
 aut Apostolis locū habet quod dico, idē apparet in uestro
 grege, quos Deus ad hāc gratiā uocauit. Videtis ipsi fratres,
 quàm pauci sint inter uos humana eruditione præditi,
 quàm non multi potentes iuxta uulgarem estimationē,
 quàm pauci maiorum imaginibus clari. Per humiles orta est
 Euangelij gloria. per humiles dilatatur, ut uersis rerum
 uicibus, humilitas expugnet altitudinem, simplicitas
 coarguat humanam astutiam. Ac proinde quæ rudi
 dia indo=

dia indoctaq; uidentur apud mundum, ea potissimū de legit Deus, quo magis pudeat humane sapiētiæ profes- sores, fruoli conatus. quæq; iuxta uulgarem hominum æstimationem uidentur imbecilla, ea potissimum elegit, quo magis irrideat istos, qui factionibus ac opibus, aut tyrānide, aut alia quauis facultate sibi potentes uidentur.

Quæq; iuxta mundum humilia sunt contemptaq;, imò quæ pro nihilo ducantur, hæc præcipue delegit, ut anti- quaret ea, quæ plurimum habere momenti uidebātur. ne qd haberet mortalitas, aut sensus humanus, quo sibi fidat apud iudicem Deū. Nam apud homines inanis est gloriatio. Inter diuina & humana nulla est cōparatio.

Vos aut̄ quamuis mundi huius iudicio uiles estis, min- miq; precij, tamen Dei patris beneficio ueram ac sum- mam dignitatem estis assequuti, qui uos asauit in cōsor- tiū filij sui, per quem alia ratione largitus est uobis om- nia, quæ mundi celsitudo falso pollicēbatur. Per hunc contigit salutaris ac uera sapientia, ut philosophia non sit opus. Per hūc contigit innocentia, ut nihil tā sit. quod Mosaicæ legis opem desideretis. Per hunc accessit uitæ sanctimonia, ne qs hanc suis ascribat meritis. Per hūc contigit libertas, ut cuius sanguine redēpti sumus à uit- orum tyrannide. Breuiter felicitatis summā uni Chri- sto debemus, & autori patri, quo planè fiat quod scri- psit Hieremias. Ne sibi placeat sapiens ob sapientiā su- am, ne fidat potēs uiribus suis, ne efferatur diues opum fiducia, nā hæc non præstant felicitatem. Verum si quis uelit uere

Et ea quæ
non sunt.

Ex ipso
aut̄ estis
uos.

Qui glori uelit uere gloriari, gloriatur hoc nomine, quod Deum
atur, i d g. agnouerit, omnium uerorum bonorum autorem ac
fontem, at ita gloriatur, ne quam huius negocij portio
nem mundi praesidijs arroget.

CAPVT II.

Et ego cū
uenissem.

Viderint igitur, quid uobis praestent, quos pudet
humilitatis Christi, sed legis opum ac sapientiae ti
tulo sese iactant apud uos. Ego certe non his praesidijs
uos ad Christum conuerti. Etenim cum primum uenire
ad uos, arcanam & reconditā Euangelij sapientiam uo
bis traditurus, non ueni, admirandae cuiuspiam eloquē
tie uiribus instructus, aut eximia quadam philosophiae
cognitione suspiciendus, quod hominum genus sciebā
apud uos plurimi fieri. Adeo nihil horum quae mundo
praelara uidebantur, professus sum, ut non aliud existi
mauerim inter uos scire me, quam Iesum Christum, &
hunc sanē crucifixum. Quod in illo est humillimum in
de sum Euāgelij praedicationem auspiciatus. Ea quan
quā in uobis efficax fuit, tamen hinc nihil mihi laudis
arrogauī, sic uiuens apud uos, non ut potens quispiam,
sed ut imbecillis ac tenuis, non ut regnum affectās, sed
ut insidijs impiorū, ac periculis omnibus obnoxius. Po
tentū uires tolerantia uicimus. Porro qualis erat uite
habitus, talis & oratio. Quemadmodum illa nullis ho
minum praesidijs, sed solius Dei protectu, munita erat
aduersus improborū uiolentiam, ita sermo meus nequa
quā instructus erat rhetorum ornamentis, aut philo
sophorum

Et ego i in
firmitate.

Nō i psua
sibilibus.

Sophorum argumētis, qui declararet quantum ipse pol-
 lerem, uel eloquentia, uel eruditione, sed tamen efficax
 fuit ad transfigurandos uos, non ostentatiōe doctrinæ,
 sed spiritu ac uirtute Dei, qui afflatu miraculisq; no-
 stro, licet incondito sermōni uim addebat, ne quis hoc, Vt fides
 quod à superioris uitæ tenebris, ad Euangelij lucē estis uestra nō
 translati, re tam incredibili penitus persuasa, existimet sit in sapi-
 entia ho-
 uos humanæ doctrinæ, aut eloquentiæ debere, quā no-
 minum.
 bis non uindicamus, sed potentiæ diuinæ, per quā sermō
 noster efficacior fuit, quā philosophorū oratio, quā
 Sapientiā
 libet arguta aut composita. Porro, qui stulticiā docere aut loqui
 uidemur apud incredulos, CHRISTI crucem prædi-
 mur inter
 cantes, iidem apud eos, qui plene credunt, eximiā quan-
 perfectos.
 dam sapientiā prædicare uidemur. sed hāc longe diuer-
 sam ab ea, quæ mundi huius causas, humanis rōnibus
 frustra scrutatur, nec humanā qua se iactant ac uendi-
 tant, qui uulgo summates habentur, quorum autoritas
 unā cum ipsa sapientia per CHRISTVM abroga-
 tur, & antiquatur, prodita illorū stulticia, sed loquimur
 diuinā sapientiam, non præ se ferentē, quod intus non
 habet, sed occultis uiribus potentē & efficacem. Fastū
 non habet, nec quibuslibet est obuia. Arcana est, & ar-
 In my-
 canis afflatibus sentitur, ab ijs duntaxat, quos Deus di-
 sterio.
 gnatur huius arcani participes facere. Eam, licet hisce
 demū temporibus prodita est, tamē Deus ante oīa tem-
 In gloriā
 pora, eterno suo consilio parauerat suis, ut quemadmo-
 nostram.
 dum elatus mundus hactenus stulte iactat humanā sapi-
 entiam

IN PRIOREM EPIST. AD

entiam ita posthac habeant humiles longe præstantio-
rem sapientiã, quam sibi gratulentur. Hæc simplicibus
ac puris animis delectatur, & ob id nemo principum
Nemo præ huius ævi eam est assequutus, nec pilatus, nec Annas,
cipũ hu- aut Caiphæ, nec pharisæi, nec ipsi dæmões. Alioqui si
ius sæculi. cognouissent futurũ, ut quãlibet humilis aut stulta crux
Christi suo fulgore mundi gloriã obscuraret, & quam
libet imbecillis mortis ac peccati tyrannidẽ expugna-
ret, nunquã illum principẽ ac fontem oĩs gloriæ, cruci
affixissent. Quamlibet eruditos in cognitione rerũ uisi-
biliũ, quamlibet turgidos scientia legis, tamẽ hoc arca-
num illos fefellit, solis ijs cõmunicandũ, quos animi mo-
destia deo conciliasset. Id enim fore prædixerat Esaias,
Esaias 64: declarãs hanc de qua loquimur, sapientiã secreto men-
tibus inspirari. Quæ, inquit, nec conspecta sunt unquã
humanis oculis, nec hũanis auribus audita, nec unquã
cuiusquã hominis cogitatiõẽ concepta sunt, ea parauit
Deus ijs, à quibus sincere diligitur, qui fide philosophan-
tur, non rōcinationibus. Non meruerũt hoc elati prin-
Nobis aut cipes, nec tumidi philosophi. Nobis uelut amicis arca-
reuelauit num hoc patefecit Deus, non per humanã doctrinã,
Deus. sed per afflatũ occultum sui Spiritus. Is quoniã diuinus
est, & à Deo profectus, etiã abditissima retrusissimaq;
Quis enĩ Dei secreta rimatur, quò non pertingit humana curio-
scit hoĩm sitas. Faciem hominũ cuius promptũ est cernere. Cete-
que sunt rum quid lateat in intimis animi recessibus, nemo mor-
hominis: talũ perspicit. Id solus nouit ipse spiritus & animus ho-
minis

minis sibi conscius. Ita res conditas contemplatur ac in-
 uestigant complures. Caterū quæ sunt abstrusa in men-
 te consilioq; diuino, nemo nouit nisi Spiritus æternus,
 qui Deo intamum est, & ob id illi conscius omnium. Homo
 impartit homini cogitationes arcanas tacito susurro.
 Deus impartit pijs suum consiliū per Spiritum, nō ho-
 minis, qui præter humanas res nihil adferre potest, sed
 Dei. Qualis est Spiritus, talia docet. Habet & mundus
 hic Spiritum suū, eo qui arripiuntur, mundana tum sa-
 piunt, tum amant. At nobis diuini Spiritus afflatus cœ-
 lestia suggerit, ut intelligamus quantum honorū Deus
 nobis largitus sit per CHRISTI crucē. Atq; hæc est
 philosophia, quā ut à Spiritu CHRISTI hausimus,
 ita uicissim tradimus pijs ac simplicibus, nō uerbis arte
 cōpositis, quemadmodū tradunt philosophiæ professo-
 res id quod profitentur, sed uerbis inconditis quidē, ue-
 rum spiritualem doctrinā tradentibus. Cōuenit enim ut
 quoniā magnopere diuersum est sapiētiae genus, diuer-
 sa sit & tradendi ratio. Humana quæ sunt, humano mo-
 do traduntur. Quæ cœlestia ac spiritualia, nouo modo
 tradenda erant, nec id sanè quibuslibet, sed ijs dūtaxat,
 qui hausto CHRISTI Spiritu, iam habiles sunt do-
 ctrinæ spirituali, quippe spirituales & ipsi. Auditor
 enim spiritualis, spirituali philosophiæ congruit. Nam
 crassus & animalis homo, qui rerū uisibilem scientia tu-
 met, & humanis affectibus ducitur, non recipit ea quæ
 sunt Spiritus diuini, pro stulticia ducēs ac deridēs quic-

Sed in do-
 ctrina Spi-
 rituali
 bus spiri-
 tualia com-
 parantes.

IN PRIOREM EPIST. AD

Nō potest
scire quia
spiritua=
liter.

quid ab ijs quæ sapit, diuersum est. Non enī credit nisi quod uel experimēto compertū habet, uel humanis rationibus approbatū, nec aniaduertit, quod hæc philosophia (quæ docet CHRISTVM e uirgine natum, uerum Deum fuisse, pariter & uerum hoīem, moriendo deuicisse mortem, à morte reuixisse, Idem præstiturum in mēbris suis, quod in se præstitit, per afflictiones iter esse ad uerā felicitatem, per mortes perueniri ad immortalitatem) non cōprehenditur humana ratiocinatione, sed afflatu Spiritus. Ne mihi huc adferas ingenium uerum & acutū, simplicem ac purā fidem adferas. Hoc organū idoneum est artificio spiritus, quod se totū illi præbeat fingendum formādumq;. Cæterū qui spiritua-
lis est, nihil non dijudicat, temporarias res negligens, æternis inhians, nec ipse tamen à quoquā carnalium dijudicari potest, quos fugit hæc cœlestis & arcana sapientia. Nam quæ hic tradūtur, ex intimis diuinæ mentis arcanis deprompta sunt, non ex humanis ratiocinationibus. Quis autem mortalis nouit mentem immortalis Dei? ut illi possit esse in consilio, anquā arcana-
rum conscius? Noua ratione diuina mens uoluit asserere suos, quæ falleret omnē hominis curiositatem. Nos autem ideo mentem CHRISTI tenemus, quia spiritum illius hausimus.

CAPVT III.

Et ego fra-
tres nō po-
tui uobis.

Sunt huius philosophiæ rudimenta, sunt profectus
Sest fastigiū. Ad cuiusq; captum accōmodandus est
sermo. Proinde cum primū uos adirem, nō potui uobis
summa

summa tradere, tanquam plene spiritualibus, sed deici-
 ci sermonē meum ad uestram imbecillitatem. Apud ru-
 des rudi sermone sum usus, crassus crassius sum loquu-
 tus, ac uelut apud infantes balbutij. Habet enim et si-
 des profectus suos. Vos igitur cum adhuc infantes uide-
 rem in philosophia CHRISTI, doctrinæ crassioris,
 ceu lacte uos alui, nō solido cibo doctrinæ perfectioris,
 non quod nos non potuerimus uobis tradere maiora,
 sed quod uos ob carnalem affectum, ac pristinae uitæ ca-
 liginē nondum essetis capaces altioris doctrinæ. Ac ne
 nunc quidem estis omnes. Sunt enim inter uos, qui licet
 per Baptismum CHRISTO dederint noīa, tamen
 nondum exuerunt omnes affectus humanos. Qui tales *Cum enim*
 sunt, haecenus certe carnales sunt, nō spirituales. Quid *in uobis*
 uerbis opus? aut cur id uerear de uobis pronunciare, *sint.*
 cum ipsa res clamitet? Ex effectu uis rei cognoscitur.
 Cum CHRISTI Spiritus gignat concordia. contra,
 lior, contentiones, ac dissidia, nō nisi ex humanis affe-
 ctibus oriantur, nōne hæc inter uos comperta, coar-
 guunt uos adhi. affines crassus et humanis affectibus?
 Vnde alioqui uoces istæ inter uos audiuntur, quæ dissi-
 diū sonant, nisi à mente corrupta? Cum autor ac prin-
 ceptus cōmunis sit omniū, tamē alius apud uos dicit, Ego
 sum Paulinus. rursum alius, ego sum Apollonius. nam
 his titulis inter sese decertant humane philosophiæ di-
 scipuli. Ego sum Aristotelicus, ego Platonius, ego Stoi-
 cus, ego Epicureus. Non quod ex meo aut Apollinis no-

IN PRIOREM EPIST. AD

mine, huiusmodi quicquàm sit natū, sed his nominibus abuti uolui, quo rei indignitatem euidentius perspiciatis. Etenim si indignū est, ut gloriam & auctoritatem, quæ Christo debetur, transferatis in nos, qui ueri simus Apostoli, neque quicquàm uobis tradidimus, nisi quod hauserimus e Spiritu Christi, quis ferat, si ascitis hominum qualiumcunq; fortasse pseudapostolorum cognominibus, salutis ac religionis auctoritatem, uni Christo debitā, homunculis tribuatis? Veluti si Frangilius, quispiam, aut Benotius, aut Augulius, aut Carmilius, aut alius quocunq; nomine, nam sint hæc exempli gratia dicta, cōmentus sit aliquod humanū uitæ institutū, an protinus horū cognomentis elati, fœdū certamen inter uos suscipietis, & oblitterato Christi nomine, ueræ religionis, cuius unicus autor est Christus, facietis hoīes autores? Quid superest, nisi ut quæadmodū cognominibus facticijs, ita cultu quoque ac uictu, totoque uitæ genere dissidium animorū & declaretis, & alatis? ut quemadmodū satellites satraparū, alij colore flauo, alij rubro, alij tessellatim uariiegato, alij alijs id genus notis testantur uarios præfectos, quibus seruiant. Ita uos sic hominibus addicti, quasi ab illis libertatem ac uitā acceperitis, cognomētis illorū gloriemini, quasi parum gloriosum sit, dici Christianos. An pudet huius cognominis? An non satis est hunc uitæ innocentia profiteri? Dissicatis id quod est unū, & Christi gloriā in homunculos distrahitis. Quales illi sint, nondū eloquor. Sint Apol-

lo, sint

Ministri
eius.

lo, sint Pauli, ut summates Apostoli sint, qd aliud sunt,
 quam ministri Christi, cui creditis? Autores non sunt,
 & negocium alienū administrant suo periculo. Atque
 hanc ipsam administrandi facultatem Christo debent.
 Hoc autore cōmuni, alijs alij partibus fugūtur, ut cuiq;
 delegatum est à Deo. Ego, uerbi gratia, primū conseui
 plantulam, iactis Euangelicæ doctrinæ fundamētis. A=
 pollo rigauit, pijsq; monitis fouit, quod à nobis cœptū
 est. Ceterum quod adolefcit arbuscula, quod aucta diuī
 tem scetiuum prouentū effundit, id Deo tribuendū est,
 non nobis. Siquidē frustra laborat qui plantat, frustra
 qui rigat, nisi cœlum afflet uim suam occultam, sed hoc
 magis efficacem. Quæ si destituat agricolam, neq; qui
 plantat quicquā agit, neq; qui rigat. sin fauerit, totus
 prouentus cœlo Deoq; debetur. Nam quod ad hanc lau
 dem attinet, & qui plantat, & qui rigat, pari conditi=
 one sunt, cum uterq; iuxta alienū agat negocium, offi=
 cij præmium accepturus, non à uobis, sed à Deo, cuius
 operæ sumus. Nos uelut operarij cōducti in Dei opere
 laboramus. uos illius estis fundus, quē illi colimus, non
 nobis. uos ædificium, quod illi surgit, non nobis. Ope=
 ram illi debemus, dispiciat quisq;, quam illi præstet o=
 peram. si fidelem ac synceram, accepturus est hone=
 stum præmiū. sin secus, aut luserit operam, aut merce=
 dem se dignam retulerit. Ego (ut exempli gratia sic lo
 quar) ut doctus architectus ieci fundamentum ædifi=
 cio, non meis uiribus, sed eius ope qui delegarat hoc

IN PRIOREM EPIST. AD

Manife=
stus erit.
Dies enim
domini re
uelabit.

officij. Alius atq; alius fundamētis per me iactis super
struit. Sed etiā atq; etiā uideat quisq; quid superstruat.
Nam fundamentū quod à nobis positū est, mutari non
potest. Succedāt nobis quocūq; nomine prædicatores,
nisi Christū Iesum prædicant, & eum crucifixum, au-
diendi non sunt. Quod si fundamentū probant, super
est ut structuram inducant tali fundamēto dignam. Cœ-
leste ac spirituale fundamētum est, non conuenit huic
structura carnalis ac terrene doctrinæ. Ut hominū iu-
diciū fallat inanis ac fucata structura, Dei iudiciū nō
effugiet. Huic igitur fundamēto si quis superstruat exi-
mia solidaq; uelut aurū, argentum, lapides preciosos.
aut cōtra si quis addat friuola uiliaq; ueluti ligna, fœ-
num, ac stipulā, euētus ipse declarabit, quā quisq; ope-
rā cōmodarit. Dicam crassius, quo magis intelligatis.
Ego Christū uobis scopum proposui, si quis huius exē-
plo doceat, innocenter uiuendū, bene merendum & de
inimicis, non fidendum opibus, aspernandos honores,
uoluptates fœdas ut pestē execrandas, omnia ad Chri-
sti referre gloriā, præter immortalitatē nullum spera-
re præmiū recte factorum, mortē etiam optādā, si pro
Christo sit obeunda. is structuram addit Christo, fun-
damento dignā. sin humanas addit constitutiūculas, de
cultu, de uictu, de frigidis ceremonijs, deq; similibus re-
bus, quas hoīes cōmīnisci solent non in rem Christi, sed
in suam ipsorum gloriā, aut etiam in quæstum, ut orsi à
tam nobili fundamēto degenerēt in superstitiosos pro-
pijs, iam

pijs, iam lignum, scænum ac stipulam induxit. Sed uni-
 us cuiusq; opus, cū propius ad motū fuerit ad lucē veri- Ignis pro
 tatis & regulā Euangelicam, palā arguetur quale sit. babit.
 Si doctrina quæ accessit, reddat uos inuictos ad omnes
 humanos affectus, palā est efficacem esse. sin reddit im-
 becilles ad serēda incōmoda, si irritabiles, si morosos,
 si contentiosos, si obtrectatores, si fucatos, hinc satis li-
 quet adulterinam fuisse doctrinam. Quibus dies dictus
 est apud iudicē hominem, frequēter elabuntur. Sed ex
 acta sunt Dei iudicia, perinde quasi rem explores igni.
 Rebus tranquillis fortasse non apparet inutilis substru-
 ctio. Ceterum simulatq; ingruerint persecutionū pro-
 cellæ, aut irritamenta cupiditatū, tū labascentes, re de-
 claratis ex ceremonijs, aut humanis dogmatis, nō hau-
 riri spiritū, quo qui præditi sunt, hæc omnia pro Chri-
 sto, uel cum gaudio tolerāt. Hic est ignis, qui cuiusq; o-
 pus, quale sit probaturus est. Proinde si in hoc incēdio
 perdurarit, qd' hic aut ille superstruxit, nihil hinc lau-
 dis sibi uindicabit apud homines, sed à Deo cui labora-
 uit mercedem deportabit. sin exustum fuerit huius aut
 illius opus, oparius opæ suæ iacturā fecerit, præmioq;
 frustrabitur, etiā si ipse fuerit incolumis, sed sicuti qui
 ex incēdio nudi subducunt sese, neq; quicquā superest,
 nisi ut nouis impendijs superstruāt, quod fundamento
 respondeat. Primū & optimū erat ijs, qui Christo fuis Detrimen-
 sent initiati, nihil tradere, nisi Christo dignū. Id si factū tū patie-
 non est, utriusq; cōduplicatus est labor, & his qui doque tur.

IN PRIOREM EPIST. AD

Nesatisqa frigidis ceremonijs cum ignea Christi charitate? His
tēplū Dei rebus qui uos sua doctrina insiciunt, dignas Deo pœ-
estis? nas dabunt. An non meministis uos esse templum Deo
 cōsecratum, quod diuinus ille spiritus inhabitator san-
 ctificat? Quod si afficiatur supplicio, qui templum ab ho-
 mine dicatū pphanat, an nō hūc perditurus est Deus,
 qui suum templum cōspurcarit? Cum Deus spiritu suo
 templū hoc semel purum sanctumq; reddiderit, aduē-
 dum ut à nobis purum sanctumq; seruetur. Innocētia,
 ac moribus Christo dignis seruetur, ambitioe, libidine,
 dissidio, & his similibus affectibus, ac morbis propheta-
Nemo se natur cōspurcaturq;. Vos igitur cum sitis templū Dei,
seducat. è uiuis saxis cōstructū, in Deum impius est, qui mores
 aut affectus, aut doctrinā Christo indignam in coetum
 uestrum inuehit. Neminem fallit Christus, si quis huic
 innitatur. At uideat quisq;, ne p̄sidijs humanis male
 fretus, fallat seipsum. Nihil est quod felicitatem uestrā
 à philosophiæ, aut legis p̄sidijs expectetis. Neq; quis
 quàm hoc sese cæteris anteponat, qd' humana doctrina
 polleat. Immo q' sibi uidetur esse sapiens iuxta mūdā
 æstimationē, sapienter stultescat, ut uere fiat sapiens.
 Desinat esse stultæ sapiētiae turgidus professor, et ido-
 neus erit, qui sit sapientissimæ stultitiæ discipulus. Ete-
 nim ut opes huius mundi non reddunt uere diuitem, ut
 honores

honores mūdi non efficiunt uere clarum, ut uoluptates
 mūdi nō faciūt uere felicē, ita sapiētia mundi huius non
 reddit uere sapientē apud Deum, cuius iudicium nemo
 fallit, etiā si apud homines sapiētiae titulum sibi uin-
 dicet. Irridet Deus huiusmodi sapiētiam, dum eam de-
 clarat adeo nō esse salutiferam, ut efficiat etiā ad salu-
 tem parādam, dum elatos, ac feroces, & ob hoc in docti-
 les reddit. Prædictum est autem hoc iam olim in libro, Iob. 5.
 qui de patientia Iob conscriptus est, cū ait de Deo lo-
 quens. Qui comprehendit sapientes per suam ipsorū
 astutiā. Ac rursus in psalmo. 63. Dominus nouit cogita-
 tiones hominū, qui sibi sapientes uidentur, quod uanæ
 sint & inefficaces ad præstandū, quod pollicentur. Cū
 hoc negotium salutis nostræ totum diuinum sit, non est
 quod homines sibi quicquā hinc uindicerent. nec est cur
 ullam gloriæ portionē homini uelut auctori tribuatis,
 cum tota debeat Deo. Iā cum unum sitis corpus, mu-
 tua charitate compactum, non est quod aliud aliū sibi
 peculiariter uindicat, cū in cōmune sint uestra omnia.
 Siue qd ualeat Paulus, aut Apollos, aut Cephas, benefi- Siue mun-
dus.
 cio Dei in uestrum commodū ex æquo ualent. siue quid
 obstrepit mundus, in uestrū cedit bonum. siue nobis ob-
 tingit uita, uobis doctrina confirmandis uiuimus. siue
 mors ingeritur, uobis exēplo roborandis morimur. si
 ue occurrunt præsentia, neglectum utendum est momē-
 tarijs. siue futura, ad hæc magno animo cōtendū, quæ
 licet nō cernatis oculis corporis, tamē oculis fidei cerni-
 tis. Facebant

IN PRIOREM EPIST. AD

Vos aut
Christi.

tis. Facebant igitur partium ac factionum uocabula, et
per unicum autorem omnia ex aequo uestra sint, etiam
si ipsi uestri non estis, ut ius uestri in hominem traduca
tis, sed Iesu Christi, cui nos pariter ac uos ipsos debetis.
Porrò Christum Deo debetis omnium summo autori, qui
per illum omnia uobis largiri uoluit.

CAPVT IIII.

Sic nos exi
stimet hō.

Vt fidelis
q̄s inueni
atur.

Huius igitur nomine gloriatur, qui uere uelit glo
riari. Nos uero sic aestimet homo, non ut autores
aut domos, sed ut aestimari par est, q̄ ceu ministri Chri
sti negociū agunt, quiq; rem ab alio creditam dispen
sant, mysteria non hominū, sed dei. Cū igitur in cōfess
so sit quod omnes, qualesquales sunt, rem administrēt,
summā quidē, sed alienā, quod ad horū aestimationem
attinet, nihil aliud interim spectetur in his, nisi ut quod
à Deo creditū est, bona fide dispenset aliquis, non aliò
spectans, quā ad Christi gloriam. Qui pro diuinis hu
mana docent, qui uestra obedientia ad quæstum ac fa
stum abutuntur, qui sub Euangelij pretextu rem suam
agunt, qui sub umbra gloriæ Christi tyrannidem affe
ctant, male fidei dispensatores sunt, & quāuis impo
nant humano iudicio, Deū nō fallunt, cui probari sum
mū est. Nam mihi pro minimo est, si uestro tantum iu
dicio prober, aut improber. imò si quocūq; iudicio hu
mano. Tantum enim abest, ut homines de hominis con
scientia recte iudicare possint, ut nec de meipso ausim
pronunciare, an laudem merear apud Deum, nec ne.

ipse

ipse quidē pro uiribus adnissus sum, ut officio delegato
 satis facerē, nec ullius fraudis mihi sum conscius, at nō
 hinc ausim mihi uindicare iusticię laudē. Siquidem fie-
 ri potest, ut imprudens, siue excedens, siue deficiens fe-
 cerim aliquid secus quā oportuit. Id cum soli Deo sit co-
 gnitum, hunc unū habeo iudicem officij mei. Huic igitur,
 cuius oculis perspicua sunt omnia, iudiciū omne de
 occultis deferamus, pronuntiaturō de singulis, cū ipsi
 tempestiuū uidebitur. Proinde uobis cauendum est, ne
 serui sententiā domini anticipetis, iudicantes ante tē-
 pus. nec enī tēpus est de his pronuntiādi, donec aduenē-
 rit dominus, iudicaturus & cœlestia & terrestria, & re-
 subterranea. Is tū in lucem proferet, quicquid nunc in
 tenebris abditum est, & oculis omnium conspicuum red-
 det, quod nunc in sinuosis humani cordis recessibus oc-
 cultatū, fallit hominum conscientias. Tunc ab eo, cuius
 certa sunt iudicia, pro meritis cōtingent præmia. Qui
 sincere functus erit officio, laudē aternā feret à Deo,
 etiam si parū commendatus fuit hominibus. qui secus, Et tūc laus
 pudebit, ac poenas dabit, condēnante Deo, quamlibet erit unicui
 apud homines in precio habitus. Ceterū ne quid erre- que.
 tis, haclenus sermonem in me atq; Apollo transtuli, nō Hęc autē
 quod nos simus huiusmodi factionum occasio (nā neq; fratres
 nos uindicamus nobis quicquā, neq; quisquā apud uos trāsfigura
 se Paulinū, aut Apollonium iactat) sed intelligēs inter ui-
 uos esse uaria partū studia, ne quem irritarem, malui
 rem fictis nominibus proponere, ut lecta in commune
 epistola,

epistola, se quisq; tacitus agnoscat. Idq; uestra causa factum est, ut nostris nominibus res odiosa tractaretur, quo atra ullū tumultū disceretis, quā indecore gloriantur quidā pseudapostolorū cognominibus, alios prae se despiāctes, impieq; tribuentes hominibus, qd' est Deu nec ob aliud attollentes sui quisq; Apostoli dignitatē, nisi ut ipsi interim prestantiores habeantur, nō minus stulte de se iudicantes, quā de illis iudicant, quorum titulis effertur. Fortasse ferri poterant hęc, si stulta tantum essent. nunc cū hinc perniciosa nascantur dissidia, non potest dissimulari. Neq; enim plus tribuendum est uiris Apostolicis, quā, ut modo dixi, alienae rei dispensatoribus tribuere par est. neq; cuiquā huius, aut illius nomine gloriandū, cum hoc ipsum etiam quod per illos adfertur, Deo debeatur. Hęc cū mecum perpendo, non possum nō admirari, unde iter uos ambitio foedissima, uel Apostolorū stulte sibi uindicantū, quod est Christi uel discipulorū, qui malunt de homine ministro, quam de autore Deo gloriari. Appello te quisq; es, qui ob suam catam gloriā eius, à quo baptismū, rem facilem accepisti, tibi uel places, uel displices. Quis est istius discriminis autor, ut hic minus, ille plus accepisse uideatur? Si quis in aureo, aut gēmeo labro baptizetur satrapis susceptoribus, idq; per Apostolū, aut si hoc parū est, per summū Apostolū, qui toto strepitu, regū opulentia superet. quis ausit pronunāare, huic plus esse collatum, quā si per Petri piscatoris, aut meū coriarij ministrū aliquem

Quis te discernit?

aliquem in alveo ficulno baptizatus esset? Rursus appello te quisquis es, qui stultissimum hunc errorem inseris in animos simplicium, aut certe abuteris errore, quem castigatum oportuit, quid tandem est istuc, unde tollis crietas? Tua tradis an aliena? si tua, te ipsum praedicas, non Iesum Christum, sin aliena, qua fronte uindicas à Deo acceptum, quasi à te profectum esset? Si credis tuum esse, quod diuini muneris est, quid te caeaus? sin intelligis, et tamen hinc te iactas ac uenditas, perinde quasi tuum esset quid te impudentius? Ab humili fundamento quò magnitudinis uenistis ò Corinthij? Nos famelia, tenues, & egestes apud uos, adeo ut corijs consuendis nobis diurnum uictum parauerimus. nos humiles & indignis modis afflicti, Christum uobis pure praedicauimus. Nunc eò uenistis, ut nobis fastiditis, per alios Apostolos, & saturitate tam sitis feroces, & opulètia turgidi, & regno seditione: Et tantam rerum amplitudinem possidetis, nobis, qui diffidillimam istius negocij portionem exhausimus, exclusis an magnum aliquid asequuti sitis, uos uideritis. Optarim certe uos uere regnum Christo dignum adeptos esse. Ingeremus nosmet in aliquam portionem istius regni, ut qui rudimenta iecerimus, simulq; uobiscum regnaremus. Nec enim arbitror uos usq; adeo futuros inauiles, ut à quibus felicitatis uestrae nata fuissent exordia, hos prorsus à consortio felicitatis excluderetis. Nisi prorsus hac infelicitate nati sumus, ut cum alij doctrina non sincera, tantam gloriam sibi comparent, nos praeter contemptum,

famem,

Quid autem habes quod non accipisti?

Iam saturati estis.

Et utinam regnetis.

IN PRIOREM EPIST. AD

famem, infamiam, carcerē, plagas, capitis discrimina,
nihil prēmij reportemus. Si prēmij humanis pensan-
dum erat officium Apostolicū, arbitror prācipua de-
beri nobis, qui tantis periculis Christū primi vobis in-
seuimus. At si recte regnant apud uos, qui optimo fun-
damento per nos iacto qualiacunq; supstruxerint, opi-
nor irato Deo nos solos infelices esse. Illis opes et sapiē-
tie titulus, autoritatē, ac tyrannidem apud uos concili-

Puto enim
qd' Deus
nos Apo-
stolos.

Spectacu-
lū facti su-
mus mūdo

Nos stulti
propter
Christum.

at, nos opinor omniū postremos Christus ad Apostoli-
cum munus acciuit, ut supplicij ac mortibus obijceret,
similes ijs, qui ob maleficia sua bestijs obijciuntur, quo
plebi spectaculo sint. In quod prātorū non sumus per-
tracti? Quis est carcer, nō conscius afflictionis nostrae?
Quod forū est, in quo non simus publico ludibrio affe-
cti, adeo ut spectaculo fuerimus, non solum huic mūdo,
qui Christū damnat, non solum hominibus, qui terre-
na sapiunt, uerū etiā ipsis dāmonibus, qui nostris ma-
lis oblectātur? O rerum uices, in diuersum uersas. Nos
cei stulti despicimur ob Christum, quod hūc crucifixū
& humilem prādicauerimus. Vos ut sapientes sustuli-
stis animos fiducia Christi. Nos ut ibecilles deiecimus
nos ob Christi gloriā. Vos ut potentes insolecitis. Nos
cōtempti & obscuri. uos insignes & clari. Ad nos prā-
ter laborē & molestiam nihil redijt. Totus fructus pe-
nes uos est. Quid enī accessit nobis prēmij pro tot pe-
riculis ac malis? Ad hunc usq; diem adeo nō regnamus
sicut quidā Apostolorū nomine sese uēditates, ut saepe
desit, quod

desit, quod edamus, sæpe quod bibamus, sæpe quo uesti-
 amur, tantū abest ut opes collegerimus ex Euangelio-
 Quin & colaphis subinde cædimur, tantū abest, ut ho-
 norem lucrifecerimus. Adhuc incertis uagamur sedi-
 bus, quod quidem extremæ tenuitatis est, nec adiculas
 esse proprias, in quibus hoc cōmodius feras pauperiē,
 quo tectius. Adeo non expilamus quenquā, ut opifi-
 cio manuatio nobis uictum paremus. Adeo nō aucupa-
 mur humanā laudem, ut deuouentibus nos, bene prece-
 mur. ut pro conuicijs quibus afficimur assidue, benedi-
 ctarependamus. Adeo non opprimimus quenquā, ut
 persecutorū seuitiam taciti perpetiamur. Quid mul-
 tis opus est? Alij gloria potiuntur apud uos, nos uestri
 caussa in hunc usq; diem ut reiectamēta habemur huius
 mundi, quibus nihil esse possit abiectius aut conculcati-
 us. Si iuxta morē quorundā, meos labores, mea pericu-
 la mea officia uobis imputare uellem, nōne foret expo-
 stulādi iustissima ratio? Nunc non hæc scribo, uelut a-
 lienatus à uobis ob ingratitudinē, quo uos afficiam pu-
 dore, qn potius ut amātissimus pater filios charissimos
 admonco nō mea caussa, sed uestra. Nam si res uobis in
 bonū cederet, meo malo, meū incōmodū pro nihilo du-
 cere, gratularer uobis, quorum cōmodis & meisum
 non dubitē impendere. Nūc cū uideā uos p̄ nouos Apo-
 stolos in peius delabi, cogit me pietas erga uos ut uos
 admoncā periculi, qd' ego meū esse duco. Non est uobis
 hic animus aspernandus Corinthij, uere germaneq; pa-
 N ternus.

Non ut cō
 fundā uos
 hæc scribo

ternus. Immenſum diſcrimen eſt inter pædagogum & patrem. ille pro tempore ſeuitiã exercet in ætatem innocentẽ, et mercedis gratia aut mali metu facit officiũ, ſi tamẽ facit. at pater ob inſitam penitus à natura pietãtem, uel ſuo malo, filiorum cõmodis conſulit. Vt continet
Nam ſi decem milia pædagogorum. gant uobis uel decem pædagogorũ milia, certe paucos in his experiemini patres. Cur autẽ non appellẽ me patrem, uos filios? cum primus omnium uobis prædicarim Euangelium, cum per me ſitis renati CHRISTO. Nonne ego quodãmodo uos genui? Quæ mater tantũ laboris in nixu patitur, quantum ego paſſus dum uos Chriſto parturirem? Proinde ſi patrem hunc agnoſcitis, ſi uere filij eſtis, obſecro per pietatem mutuã, patrem uita ac moribus exprimatis. Cur è nobis prognati, aliorum ſimiles uideri mauultis? Iſta quæ ad me deferuntur de uobis, unde ſint, uos uideritis, certe à me non hauſiſtis. Quod ſi quid excidit uobis noſtri, quando mihi nondũ uenire licet, mitto ad uos Timotheum, uelut alterum me, nimirum filium haudquaquam degenerẽ, ſed Dei beneficio fidelẽ, qui ut primũ per me CHRISTVM imbibit, ita à paternis ueſtigijs nuſquam diſcedit. Is uobis in memoriã reuocabit inſtitutum uitæ meæ quod ad exemplum IEſu Chriſti & ſequor & trado, non uobis tantũ, ſed cuius conciliabulo Chriſtũ profitenti. Quẽadmodũ is cõmunis eſt omnium autor, ita debet omnibus eadem eſſe uiuendi ratio. Qui germanus eſt filius, is ex anio, non mali metu, ſuo fungitur officio. At ſunt inter uos, qui ob abſentiam meam,

tiam meā, excusso pudore, sic insolēter se gerant, quasi nunquam sim rediturus. Sed fallentur isti, nam prope diem adero, si dominus permiserit, Actum re ipsa experiar, non quantū sermone polleant isti, qui tam insolenter efferunt sese, sed quantū factis. Neq; enim in magnificis dictis sita est Euangelij uis, quæ cuius in promptu sunt, sed in ui, ac uirtute cœlesti, quæ malorū tolerantia, quæ concordia, quæ totiūs uite innocentia, quæ miraculis declaratur. Vultis ad uos uenam? Veniā equidem. Cæterū uos uideritis, ut me, sicuti par est, excipiat Non enim in sermōe. tis, Vobis in manu est efficere, ut uel austerus, ac terribilis ueniā, uel lenis ac mansuetus. Est mihi autoritas à CHRISTO tradita, uirga suppliciorū, coercendi In uirga premēdiq; rebelles & intractabiles. uerum ego malim ueniā ad uos an in hac non uti. Malim hmōi moribus esse uos, ut ceu pius, charitate? propitiū ac mitis pater, aut gratuler inoœntiæ uestræ, aut si quid fuerit leuū erratorum, molli paternāq; castigatione emendetur.

CAPVT V.

Verum illud & notius est, quā ut negari possit. Oīno talis & grauius, quā ut ferri debeat. & perniciosius auditur in us, quā ut differri expediat, quod inter uos, quos ut ter uos. templū Deo sacrum decebat oīs puritas, foedus rumor est libidinis, & huiusmodi libidinis, ut eius infamia nec apud Ethnicos, & à Christo alienos comperiat, uide licet ut aliquis nouercā suam uxoris loco habeat. Quamto cum probro putatis Christiani nominis, iā huiusmodi flagitia publicus rumor de uobis spargit? Et uos ite-

IN PRIOREM EPIST. AD

rim perinde quasi tantum uestræ professionis dedecus nihil ad uos ptineret, uobis ipsis placetis, inani sapientie persuasione turgidi. cum magis cōueniret, publico luctu testari, uobis turpissimū admissum uehemēter improbari, profligato è contubernio uestro tanti sceleris autore. primū ne fauere turpibus admissis uideamini, si ceu familiarē ac contubernalem agnoscatis, eum qui nondum declarauit se pœnitere flagitij. Deinde ne pe=stis exitialis, semel admissa, latius serpat apud uos. Postremo ut autor nepharij sceleris, si uideatur à uobis, uelut omnium publico iudicio damnatus, pudore taetus resipiscat, donec certa pœnitudinis signa declarent hominem idoneum, qui in sanctorū consortium recipiatur. Id à uobis illico factū oportuit, ubi scelus rumor hominem (nam adhuc parco nomini) reum ageret nefandi criminis. Hoc ipse facturus eram, si præsens apud uos fuissē. Nunc absens (licet non totus absim, nam ut absum corpore, ita spiritus autoritate præsens sum) absens igitur, sed perinde quasi sim præsens fero sniam, quā uos quoq; sequi debetis, ut publico coetu, frequentiq; conuentu decernatis (ne quis hoc autoritatis sibi priuatim uindicet) quē oportet nullo humano affectu cōuenire, sed nihil aliud spectantem, quā gloriā domini nostri IESV CHRISTI, in quo simul adero Spiritu duntaxat, ut dixi. nec deerit autoritas domini nostri IESV CHRISTI, cuius nomie cōuenietis, qui nostram sententiā sua potentia reddet efficacem, ut qui scelus

Ego quidē
absens cor
pore.

scelus hoc tam turpiter admisit, eiectus à uestro contu-
 bernio tradatur Satanae, quo iuxta carnē affligatur, pu-
 de factus humano iudicio, ut spiritus & animus sit inco-
 lumis apud iudicem IESVM Christum oīa iudicatu-
 rum, non haec tantū, aut hunc tantum. Expediit interim
 hoc & isti, ut exactū illud ac seuerum Dei iudiciū ante
 uertat, & temporaria castigatione maceretur potius,
 quàm æternis supplicijs addicatur. Nostrum est mede-
 lam parare potius, quàm pœnā. sic enim agendū cum
 nocente, ut sit qui possit emendari. Nec enim hoīem è
 medio tollimus, sed extincto peccato seruamus hoīem.
 Hac pœna debet esse contenta Christiana mansuetudo.
 Lapidare Iudæorū est, mederi Christianorū. At nihil
 horum uobis curæ fuit, neq; uos cōmune dedecus, neq;
 uos cōmune periculum cōmouit, perinde quasi re bene
 gesta uosmet effequentes. Multum interest inter gloria-
 tionē mundanorum, & gloriationē Christianorū. Ista
 gloria uobis dedecori est, nec dedecori solū, uerum etiā
 periculosa. Esto, inquitis, unus est qui peccauit, quid
 hoc ad totā congregationem? An ignoratis quod ingen-
 tem farine consperse uim, paululū fermenti afficit, &
 acidam reddit? Fermentū est quod è corrupta massa su-
 perest. Si quid igitur ueteris uitæ residet in uobis, di-
 uersum à simplicitate CHRISTI, fermentum est, *Expurgati*
 prorsus à uobis expurgandū, ut per uitæ nouitatē sitis *uobis firmi,*
 noua conspersio, nec in uniuersa massa quicquā pri-
 stinae maliciæ sit admixtū. Sicut enim CHRISTVS

IN PRIOREM EPIST. AD

uos à peccatis semel imunes reddidit, ita uobis danda est opera, ne rursus irrepat in uos aliquod superioris uitæ contagiū, & innocentie Christianæ uitiet synceritatem. Amat Deus, qui hoc carent fermento. An non id olim typis mysticis adumbratū est? Hebræi cum emēssē mare, liberati fuissent ab Aegyp̄tia seruitute, iussi sunt quotannis in huius rei symbolum ac monumentū, statō tempore, mactato agno anniculo, septem diebus uesti panibus, nullo fermento corruptis, quemadmodū fecerant, iam fugam adornantes ex Aegyp̄to. Interea farinam purā secum efferunt, fermentū omne relinquunt Aegyp̄tijs. Neq; dignus habetur qui uestatur agno paschali, nisi qui septem diebus fermentum non attigerit. Immo piaculū habebatur, quicquā usquā fermenti reperiri in domibus Hebræorū. Umbras rerū habebāt illi, nos uerum phasē tenemus, agnū omnis macule nescium. Is est CHRISTVS IESVS, pro nobis, à terribilissima mortis ac uitiorū tyrannide liberandis, in crucis arā imolatus. Non temere est imolatus. Semel Aegyp̄tum euasimus, superest ut iugiter hoc festum celebremus, haudquaquā gaudētes atq; attollentes nos ijs rebus, quibus olim capiebamur, cum adhuc haberet nos fœda simul ac dura seruitus, hoc est, non fermento legis Mosaicæ, non fermento ueteris maliciæ ac uersuciæ, sed libis ac panibus nullo fermento uitatis, id est moribus innoxijs, simplicibus, synceris, nulloq; fūco simulatis. At ne quid erretis, quod paulo ante iusserim à uobis uitari con-

Paschano
strum imo
latus est
Christus.

Scripsi uo
bis in epi=
stola.

C
tari c
non
onis
tis, q
lacr
uob
ran
non
stia
sun
ric
au
rit
do
tu
ip
b
te
ia
i
t
c
a
t
t

tãri consuetudinem, infami libidine contaminatorum,
 non hoc sentio, quod postulem, ut uniuersos huius regi-
 onis impudicos deuitetis, nec cū ullo consuetudinē aga-
 tis, qui auaricie rapacitatis uē ifamia laboret, aut simu-
 lacrorū cultui deditus sit. quod si conemini, tota Græcia
 uobis sit relinquēda, cum istiusmodi nusquā non occur-
 rant. quanquā id quoq; cupiã, si liceat. Nunc quod fieri Nunc au-
 non potest, non exigo, illud exigo, ut si quis titulo Chri- tem scri-
 stianus, palãm hmōi uitijs infectus sit, quæ plurimū ab= p̄si uobis.
 sunt ab instituto Christiano, puta scortatione aut aua-
 ricia, aut simulacrorū cultu, aut maledicentiæ morbo,
 aut temulentia, aut rapacitate, adeo uitetis hoīs familia-
 ritatem, ut ne cibum quidē cum illo capere dignemini,
 donec resipiscat. Id uestra plurimū refert, ut uester cœ-
 tus purus sit & incorruptus. Quales sint alij uiderint
 ipsi. Illorum uitia nec uos inficiunt, nec cedunt in pro-
 brum Christiani nominis. Ergo qui tales sunt, nō oportet
 sinere impunitos, si modo crimen in propatulo est,
 id satis est mihi. Quorsum enim attinet, ut de his quoq; Quid enī
 iudicem, qui ut sunt à CHRISTO alieni, ita non per mihi de ijs
 tinēt ad nos? Nōne domi quisq; sue censorem ac iudi-
 cem agit, nec sua referre putat quid agatur in ædibus
 alienis? Si quid domi sue cōmissum est, id existimat ad
 totius famuliæ rem pertinere. Proinde satis est nobis, si
 Christiani de Christianis iudicemus. Qui sunt alieni à
 professione Christiani nomīs, hos diuino iudicio relin-
 quimus. Quod si nemo finit domi sue scelerosum ac pe-
 N 4 silentem,

stiletē, ita uos quoq; tanti facinoris autorem ē uestro contubernio profligate, hoc & illius refert & uestra, & ad Christiani nominis dignitatem pertinet. Nam et ille pudore correptus ad se redibit, & uos periculum contagij simul ac suspicionē à uobis propelletis, & intelligent omnes hęc non probari Christo, qui uitę docuit ac præstitit innocentiam. Pestilens quidem fermentum hæctenus ostendi seditiosę contentionis ac foedæ libidinis, penitus à uobis reijciendum.

CAPVT VI.

Audet aliquis uestrum habens negocium.

Apud ini-
quos et nõ
apud san-
ctos.

Sed alias quoq; comperio in uobis pristinę uitę reliquias, quę fermentū auaricię sapiunt. Vt uestra non interest de ijs qui ab ecclesię consortio sunt alieni, ferre sententiam, ita uehementer indecorū est Christianos à non Christianis iudicari. Primum illud admiror, quo pacto quis Christum professus, si quid extiterit controuersię de re pecuniaria, possit animum inducere, ut non uereatur ad iudicem prouocare, & quod grauius est, ad iudicem impium potius quàm Christianū. An æquum iudicabit, qui tota uitę professione iniquus est? An nõ uidetis quàm præposterum sit, ut mundus, cuius impietas ex sanctorum fide uitāq; sit olim damnanda, nunc ceu iustior ac melior, de sanctis ferat sententiam, & illorum lites dirimat? Quod si tanta res uobis committetur, ut per uos totius mundi, hoc est omnium impiorum uita damnetur, an parum idonei uobis uideamini, qui de rebus friuolis ac leuissimis iudicetis? Sed causas uestras

sas uestras ad impios iudices defertis, quasi aut plus sa-
 pient illi quam uos, aut penes illos plus sit æquitatis,
 quam penes uos. An ignoratis, quod non homines solū
 mundo deditos, uerum etiam angelos impios huius mū-
 di tyrānos, olim iudicaturi sitis? Ne magnum uideatur
 si causas iſimas de rebus, quæ ad uitæ corporalis uſum
 pertinent, inter uos finiatis. *Vestra credulitas illorum
 incredulitatem, uestra pietas illorū impietatem, uestra
 innocentia illorum impuritatē cōdemnabit, atq; hodie*
 condēnat, si uitam Christo dignam egeritis. Et obliti di- *Si in uobis*
 gnitatis uestræ, eos iudices facitis rerum uestrarum, de *iudicabi-*
 quorum omnium capite per uos pronūciabitur? Quod *tur.*
 si tam estis contentiosi, si tam amantes rerū fluxarum,
 quarū contemptum profitemini, ut super his nō solum
 dissideatis inter uos, sed ita dissideatis, ut omnino iudi-
 ces sint adeundi uel ad quoslibet, quantumuis in uestro
 cōtubernio contēptos & humiles causas istiusmodi de- *Secularia*
 feratis. Nō hoc dico quod ita fieri uelim, sed ita loquor, *igitur u-*
 ut uos uestri pudeat, cū apud ethnicos iudices decerta- *i. h.*
 tis. Si respondetis professione uestræ, qui inter uos abie-
 ctissimus est, præstantior est ijs, qui apud impios sum-
 mi habentur. Vſque adeo ne uos ipsos contemnitis?
 Adeo nullus est inter uos, qui tantū sapiat, ut de rebus
 tam leuibus arbiter sedeat, & inter duos Christianos li- *Inter fra-*
 tem finiatur: inter quos (quoniam fraterna charitate ac *trem-*
 rerum omnium communiōe conglutinantur) oportet *bat*
 facillime conuenire. Nunc adeo nō cōuenit, ut Chri-
 stianus

IN PRIOREM EPIST. AD

Iam quidē
omnino
delictū est.

stianus cum Christiano contendat iudicio, idq; quod est
foedius, apud hos q̄ à Christo sunt alieni, quasi possint
illi ad legum humanarum regulā, quod iustum est pro-
nuntiare, uos ad Euāgelicam regulam non idem possi-
tis. Videte quot modis hic peccatis. Primū hoc ipsum uo-
bis turpe est, quod istiusmodi cōtrouersioles nō ipsi in-
ter uos componatis, citraq; tumultum aut contentionem
ullam transigatis, sed eò pertinacē uentum est, ut dum
neutra pars alteri uel cedit, uel concedit aliquid, apud
publicos iudices teste populo res sit agēda. Non carebat
uitio si hæc agerentur apud iudices ecclesiasticos. Nūc
quā foedum est spectaculum, apud iudices impios de-
certare de rebus nihili. Nostra religio pax est, ac per
Christū unicum corpus insita, plusquā germani facti
sumus. Ad hæc rerum istarum uilium, pro quibus hic
mundus depugnat, neglectus nos reddit Christianos.
At cū pro his ipsis tam acriter contenditis, ut non pu-
deat Christianum in ius trahere Christianum, et apud
impium iudicem reum agere, quid creditis in mentem
uenire ijs, qui cōspiciūt? An non sic apud se cogitabūt?
Vbi inter istos Christianus pudor? ubi fraterna chari-
tas? ubi rerum omnium cōmunitas? ubi pax quam sem-
per habent in ore? ubi pecuniæ contemptus? ubi lenitas
illa Euāgelica, qua iubentur & tunicam uliro relinque-
re, si quis palliū ademerit? Ecce quantula de re, quā
turpiter digladiantur, non solū nobiscum, uerum & in-
ter ipsos. Qui sit ò Corinthij ut adhuc tantū uobis sit pe-
cunia,

Frater cū
fratre.

cunia, ut huius gratia tantū dedecus in Christianum nō
 men asciscatis? Respondebit aliquis, nisi meum ius per
 sequor, non abfuturus sum ab iniuria, nisi quod meū est
 uindico, futurus sum in dāno. At etiam atq; etiam uide= **Quare nō**
 te, ne dum leuem iacturam timetis rei pecuniariæ, gra **magis**
 ue damnū faciatis innocentia, bonaq; fame. Præstabat **fraudem**
 non euincere rē, quā hanc ansam præbere incredulis **patimini?**
 obtrectandi Christo. Satus erat leuē iniuriolam negli=
 gere, quā dum sic persequeris, animū ulciscendi cupi **Sed uos in**
 dum profiteri. Iam uero tantū abest, ut Christiana man **iuriā faci-**
 suetudine damnū aut iniuriam impune feratis ab alijs **tis.**
 ut ipsi ultro alios afficiatis iniuria, ultro fraudetis ac ar **tis.**
 cūueniatis alios, non incredulos tantum, uerum etiam **Et hoc fra**
 religiōis consortio germanos. An nō ista pristina uite **tribus.**
 fermentū sapiunt? An non ista longissime dissonant & **tribus.**
 à doctrina nostra, & à professione uestra? Quisquis **tribus.**
 Christum profitetur, innocētiam profitetur, & his fa
 ctis promissum est regnū coelorum. Nec enim satis est
 tinctos esse liquore, nō satis est insitos esse Christo, nisi
 tota uita Christi doctrina respondeat. Ideo à mūdo ex=
 empti, cooptati estis ī corpus Christi, ut posthac itegri
 tate uitæ Christo capiti respōdeatis. An illud uos fugit,
 quod iniuste uiuentes, quamlibet baptizati, excludēdi
 sint ab hereditate regni coelestis? Ne quis sibi iponat,
 etiā atq; etiā dico, edicoq; uobis. Neq; scortatores, neq;
 simulacrorū cultores, neq; adulteri, neque molles, qui
 uelut euirati prodigiōsæ libidini obseruiūt, neq; q̄ ma=
 sculis

sculis mulierum uice abutuntur, neq; fures, neq; auari,
 neq; ebriosi, neq; maledici, neq; qui per uim inuadunt
 aliena, cōsortes erunt regni Dei. Nihil proderit nouus
 titulus, si uita ueteribus uitijs sit inq̄nata. imò Christus
 Et hæc fui his uertitur in occasionem grauioris damnatiōis. Atq;
 stis quidē. hæc quidem dedecora quæ modo commemorauī, quon-
 dam in uos competebāt, antequā eſsetis per Christū re-
 nati. Non exprobro quod fuistis, modo ne eodē reuolua-
 mini. Abluti estis à pristinis commissis, gratis abluti fui-
 Abluti san stis, caute ne rursus inquinemini. Neq; solū ablutis suo
 Aſificati. sanguine restituit innocentiam, uerū etiam ulro sancti-
 moniam contulit & iusticiā, idq; nō præsidio legis aut
 meritorum uestrorum, sed per Iesum Christum, cuius
 nomine baptizati estis, perq; spiritū Dei nostri, cuius
 arcano afflatu efficacia sunt ecclesiastica sacramenta.
 Quo magis adnitendū ne tantū beneficiū quod gratis
 cōtiguit, uestro uitio perdatis, simul et ingrati erga auto-
 rem, & in uos ipsos pessime cōsules. In ijs quæ sunt
 necessitatis nature, mihi licita sunt omnia. Nullus enī
 me uetat uti eodē iure, quo ceteri utūtur Apostoli. Sed
 Omnia mi fortassis non semper expedit uobis, ut utar meo iure.
 hi licent. Qui uestro cibo uiuunt, qui uos expilant, uelut empti
 uestra munificentia, non audent libere uos admonere
 turpitudinis uestræ, ne offensi cōmodū aliò conferatis.
 Mihi quoq; ius erat grauare uos sumptu, ius erat acci-
 Sed ego pere mercedē operæ imp̄ſe, præsertim cum plus labo-
 sub nullius rarim, quā alius quisquā. Nō mihi deerat potestas hæc
 agendi,

CO
 agendi,
 gerer si
 uideren
 me uest
 gem uo
 dit libe
 ei, quē
 re cibo
 sunt, t
 rim p
 & ue
 tern
 rum
 initi
 null
 qui
 ut u
 lib
 &
 est
 cu
 po
 di
 n
 s
 t

agendi, sed nolui cōmittere, ut utēs hac potestate, redi-
 gerer sub alienā potestate, & cuiquā uestrū deuinctus
 uiderer, quo magis uobis liqueret, & si quid doceam,
 me uestrum, non meū agere negociū, & si quid obiur-
 gem uos patienter audire debere. Nec enī facile offen-
 dit libertas admonētis, qui nullo nomine sit obstrictus
 ei, quē corripit. Alioqui nō ita magni refert, cuius uta
 re cibo, cū omnino cibo sit opus. Escā uentri destinatæ
 sunt, uenter uicissim escis dicitur est. age seruiatur inte-
 rim pro tempore necessitati. Nam breui futurū est, ut Ethūc &
 & uentrē & escas aboleat Deus, hoc est, ut neq; uen- has destru
 ter nos fame torqueat, neq; ullus sit escarum usus. Cæte et.
 rum ut necessitati parendū est nobis, qui Christo sumus
 initiati, quod habemus cū ethnicis cōmune. ita uitiorū
 nulla debet esse cōmunio. De cibis nihil ueto, uescatur
 quisq; quibus uelit, fœdā libidinē interdico. Neq; enim
 ut ueter escis dedicatus est, ita corpus dicatū est spurcæ
 libidini. Imò corpus nostrū domīo Iesu consecratū est,
 & ille uicissim nobis adglutinatus est. Sic enī illi usum
 est, ut nobis mēbrorum, illo capitis uice fungēte, mysti Per uirtu-
 cum corpus pariter constituamus. Hæc cōglutinatio tē tē suam.
 poraria non est. Mors soluit uescendi necessitatē, at nō
 dirimit coniunctionem cū Christo. Nam quemadmodū
 Deus pater dominū Iesum, caput nostrum, suscitauit à
 morte. ita nos quoq; illius membra unā cū illo suscitabit
 simulq; cū illo donabit immortalitate. Potens enim est
 ille & idoneus, qui hoc præstet, etiā si quibusdā incre-
 dibile

dibile uideatur. Igitur ut aⁿia nostra nō erit particeps
 illius immortalitatis, nisi fuerit eam hic per iugis in-
 gritatis studiū meditata, ita corpus resusatū, nō erit
 particeps illius gloriæ, nisi hic à peste uitiorū fuerit im-
 mune. Quàm uero prodigiosum spectaculum, si mem-
 bra capiti innocentissimo dissimillima uideātur? An nō
 uenit uobis in mentē, quod, ut diximus, corpora uestra
 membra sunt Christi? Quid igitur? Eōne demētia ue-
 niam, ut cū hæc sciam, cum summa contumelia capitis,
 tollam membrū Christi, & ex eo faciam membrū scort-
 ti? Id quidē auertat Deus. Et tamē quid aliud agit, qui
 cum scorto rem habet? An uos illud fugit quod est cla-
 rissimum, eū qui adglutinatur scorto, idem corpus cum
 eo fieri. Sic enī legimus in Genesi de marito & uxore
 E duobus fiet una caro, idemq; corpus. Nam ut in licito
 matrimonio honestus consensus ē duobus animis unum
 reddit, corporū legitima cōmixtio ē duobus unū efficit,
 ita in nefario coitu, quisq; fit idē cū eo, cui se turpiter ad-
 miscet. Quod si fœdum habetur, si corpus suum uxor,
 fraudato marito, cū adultero misceat, ita nefarium est,
 corpus semel Christo cōsecratū, putido scorto miscere
 Nā qui domino Iesu adglutinatur, ob corporis & capi-
 tis communionē unus cum illo spiritus redditur, cui cū
 purissimus sit, pessime cōuenit cū spurca libidine, que
 mentis usum adimit homini, ac uelut in brutam peccatē
 transformat. Proinde summo studio fugite nefariam li-
 bidinem. Cætera ferē scelera que patrant impij, licet
 nascantur

An nefā-
 tis?

Omne enī
 peccatū

CC
 nascā
 coniu
 spurca
 pus o
 conta
 simu
 non
 inta
 par
 quo
 uti
 abl
 de
 ni
 si
 be
 qu
 se
 st
 a
 x
 J

nascatur ex corpore, tamē cum alieni corporis iniuria
 coniuncta uidentur, nec totum ut uidetur, hominē con-
 spurcant. Ceterū qui libidine peccat, in suum ipsius cor-
 pus contumeliosus est, quod turpi admixtu polluit atq;
 contaminat. Nec enī adulter adulteram, conspurcat, nisi
 simul conspurcato corpore proprio, sine quo flagitium
 non admittitur. Homicida qui iaculo configit hominem,
 intacto suo corpore ledit alienum, & una dūtaxat sui
 parte pollui uidetur. Libido totū conspurcat hominem,
 quod uilgus etiam intelligere uidetur, cum à coitu solet
 uti balneis, quo sordes è cōmixtu corporū contractas,
 abluat. Faenus est, in corpus alienum esse iniurium. At
 demētia simillimū uidetur, proprium corpus ignomi-
 nia afficere. Ne putetis leuē esse culpam libidinis, etiam
 si corpus potissimum cōspurcāret. Et corpori suus ha-
 bendus est honos, quod animæ immortalis est domiciliū
 quod ablutū sacro liquore, iam ipsum quoq; sic Deo cō-
 secratū est, ut templum sit spiritus sancti, quem hausi-
 stis in baptismo. quoq; Christo conglutinamini nunquā
 ab eo diuellendi. Quod si uestra contumelia uos nihil cō-
 mouet, certe moueat, quod istud cū graui iniuria Chri-
 sti committitur. Semel in ius illius toti cōsistis, ī cuius cor-
 pus estis cooptati. Ille uos à morte redemptos suos esse
 ait, ut posthac uestri iuris nō sitis. Ius empicij corporis
 penes emptorem est. id qui alienat, aut qui secus tra-
 ctat, quam ex arbitrio domini, iniurius est in eum, qui
 debet seipsum. Neque uero uili uos emit Christus, qui
 preāsum

An nescitis quod.

IN PRIOREM EPIST. AD

Glorifica=
te et port.

preciosum sanguinem suum uobis asserendis impedit.
Proinde quādo toti Deo dicati estis, ne uclitis in huius
contumeliā polluere corpora uestra, uerum ut animo
rum innocentia, ita corporū integritate numen inhabi
tans in uobis circūferatis, & apud homines illustretis.
Utrunq; illius est, utrunq; castum præstate, ne ob ue
stra dedecora, apud impiōs male audiat Christus, cuius
nomine censemini. Nam quemadmodum dominorū clā
ritas ad seruos quoq; pertinet, ita seruorum turpitudine
dominis gignit infamiā. Proinde Deus licet nec gloria
clarior, nec ignominia potest obscurior reddi, tamen
apud homines quodammodo & infamatur malefactorū
suorum, & cohonestatur integritate morum, ac sancti
monia uitæ, dū ex horū uita apud uulgus aestimatur.

CAPVT VII.

De quibus
aut scripsi
stis mihi.

NEq; uero hæc dixerim, quod existimem quouis
coitu cōtaminari corpus, quemadmodum quidā
uobis persuadere conantur, quo sibi, ut hypocrite, con
culient apud uos opinionem sanctimonie. Est & castus
quidā ac legitimus usus coniugij, sed omnibus ex æquo
uitandus est illegitimus coitus. Legitimo matrimonio
eatenus cuiq; utendū, aut non utendū, quatenus ad Euā
gelij negociū expedit, aut officit. Proinde ad quæstio
nes, de quibus me per literas cōsululistis, paucis responde
bo, quid faciendū ijs, qui iam matrimonio sunt irretiti,
rursum quid ijs, qui in cœlibatu degunt ac uiduis. Item
quid ijs, qui matrimonio molesti, aut etiā impari sunt
impliciti.

impliciti postremo quid uirginibus elocandis, aut non
 elocandis. Primū igitur, ut nunc est temporum status,
 multis de causis cōmodum erat in totum ab uxorū com-
 mercio temperare, quo magis liberū esset Euangelico
 negotio, bonæq; mēti uacare. Nam quāuis honestares Bonū erat
 est matrimoniū, tamen curis mundanis quamlibet no- homini-
 lentem inuoluit hoīem, & quantum his additur studij,
 tantū rebus sacris deciditur. Deinde huius usus habet
 crassū quiddam, quod totum hoīem ad tempus absor-
 bet, atq; ipsum sibi aliquāto minus hoīem restituit. Vi-
 deo quid maxime sit optandum, sed quod opto, non au-
 sem exigere, ne parum feliciter quod est optimum affe-
 ciātes, per occasiōē in deteriora prolabamini. Noui
 quam sit indomitus ac uiolentus hic affectus. nec me su-
 git, quā in hunc sitis peculiariter propensi. Tutius igi-
 tur arbitror, ut sua cuiq; sit uxor, & suus cuiq; mari-
 tus, ut mutuo officio uterq; alterius intemperatiæ me-
 deatur. Nam hac qdem in parte equū ius est utrisq; , li-
 cet alicubi potior sit autoritas mariti. Siquidē nec mari-
 tus hactenus sui corporis dominus est, ut quod ad usum
 coniugale attinet, eius copia fraudet uxorem, & alteri
 copiam faciat. Viciſſim ius uxori corporis penes mari- Mulier sui
 tum est, quod ad usum matrimonij pertinet, non penes corporis-
 uxorem, quæ sui copiam nec marito negare debet, nec al-
 teri facere. Mutuum est debitum, & utriq; bona fide,
 cū res poscit, præstandū. Reddat igitur maritus, quod
 ex lege cōiugij debet uxori. Reddat uxor, quod ex iure
 O matrimo

IN PRIOREM EPIST. AD

matrimonij debet marito. Ceteris in rebus fortassis im-
perium & autoritas penes maritū est, hic mutuum ob-
sequiū ex æquo debetur. Id negare poscenti, fraus est.

Nolite fraudare inuicem. Neq; enim is solum fraudator est, qui pecuniā debitam non reddit, uerum etiā qui debitum detrectat officium. Neuter igitur studio castitatis fraudet alterum, nisi si quid inter uos cōuenierit, utring; assentientes, ut ad tem-
pus à congressu temperetis, quo magis defecatis animis uacetis precibus sacris, ac cœlestium rerū meditatione, quod corporum ille complexus nō nihil hebetare soleat animi uigorē. Ergo aut neuter, aut uterq; contineat, sed ex pacto, nec ob quamlibet causam, sed studio rerum cœlestium, neq; nimium diu, sed ad tempus aliquod, ac mox ad pristinam consuetudinē redeatis, non quod non intelligam optimū esse, si quis iugiter uacet pietati, sed quod periculū uideam, ne Satanas, qui nusquam non uigilat in uestram perniciem, uos ad libidinē procliuēs, per hanc occasionē pelliceat ad deteriora. Malo quod imperfectius est, modo sit tutū, quàm id quod præclari-

Hoc autē dico secun-
dū indul- rius est, sed cum magni mali periculo coniunctū. Ceterum non hæc loquor, quo quenquam cogā uxorem ducere, aut uetem amplecti iugem castitatem, si tanto proposito iustū adsit robur, & in matrimonio mutuus intercedat consensus. sed conscius imbecillitatis uestre, cōsulo uestris periculis. Alioqui, si liceat, cupiā omneis mei similes esse, ut aut prorsus liberi sint à uinculis con- iugalibus, aut uxores sororū habeant loco, puriq; cum
puris,

puris, casti cum castis degant. Verū quod Christus non
 exegit à suis, non ausim à uobis exigere. Beatos pronū
 ciat ille, qui se castrassent propter regnū Dei, non rei
 cit, qui iure coniugij caste moderateq; uterentur. Exi=
 mia quaedam res est perpetua castitas, ob Christi nego=
 cium suscepta. Sed honesta res est & legitimū conu=
 bñ, cuius autor est ipse Deus. Verū ingens est corpo=
 rum atq; animorū uarietas, nec pares sunt dotes oibus
 à Deo datæ. Fortassis supra uires hominis sit, in totum
 à coitu temperare. Felices qbus hoc robur à Deo conti=
 git, sed amauit ille uarietatē hanc in suo populo, ut alij
 alijs dotibus præminerent, atq; ista rerū uarietas ad to=
 tius harmoniā ac decorum mire faceret. Proinde neq;
 damnet quisquā alienum statum, neq; sui pœniteat
 quenquā, sed quisq; pro sua uirili, dono quod accepit à
 Deo, respondeat. Est castum coniugū, est impura uir=
 ginitas. Habetis meum consiliū de ducendis ac haben=
 dis uxoribus. Nunc ad digamæ questionē accipite. Sūt
 enim, ut audio, qui licet non adimāt uobis ius coniugij,
 tamē nolint iterari matrimoniū, simulatq; mors alteri=
 us alterū liberarit. His de rebus ita sentio. Si quis à mor=
 te coniugis cœlebs est, aut si qua ab obitu mariti uidua
 est, si uires adsunt ad perpetuā continentiam, præcla=
 rum fuerit, si nec ille repetat uxorem, nec illa maritū,
 sed suam uterq; libertatē rebus diuinis cōsecret. Quod. Si permā=
 optimū iudicauit, id ipse sum amplexus, ne quid me re=
 moretur ab Euangelij negocio, quod mihi sic cordi est, cui ego.

Sed unus=
quisq; pro
prium do.

Dico aut.
nō nuptis.

Si permā=
serint si

IN PRIOREM EPIST. AD

ut eius studio facile contemnam uoluptatem uxoriam.
 Quod si sciam omnibus eandem esse mentem, non dubi-
 tem omnes ad exēplum mei uocare. Hic igitur, quoniā
 dispares sunt corporum atq; animorum habitus, idem
 consilium omnibus dari non potest, sed suas quisq; ui-
 res consulat oportet, & ad quod uitæ genus natura ma-
 xime sit appositus, id amplectatur. Qui semel experi-
Melius est coniugium, sentiunt sese adhuc impares esse uolentis
nubere libidinis stimulis, repetant potius coniugium, ut legiti-
quām. mo coitu sue medeantur incontinentiæ, quā in cœliba-
 tu grauius pruriente libidinis affectu, grauioris flagi-
 tij periculis affines esse uelint. Hic igitur nec cogo ad
 matrimoniu, nec ueto matrimoniu, sed quid expediat,
 ex suo cuiq; animo perpendendū relinquo. Nihil enim
 habeo, quod à domino præscriptū uobis tradā. Quan-
 quā illud à IESU CHRISTO præceptū non dubi-
His autem tem à uobis exigere. Qui carent coniugio, ijs liberum
qui matri est, ut dixi, pro suo iudicio uel amplecti, uel non ample-
monio. cti coniugiū, modo non aliò spectent, quām ad CHRI-
 STVM. Verum ubi semel coiit matrimoniu, nolim id
 fieri, quod passim fit apud Iudeos & ethnicos, ut qui-
 buslibet de causis dirimatur coniugiū. Vetuit enim do-
 minus, ne uir uxorem reijciat ob mediocres offensas, li-
 cet hoc indulserit Iudæis olim Moses, non quod hoc re-
 ctum esse iudicaret, sed quod metueret, ne hoīes natura
 uindices & obstinati, atrociora diuortio cōmitterent.
 Vnā caussam exceptit dominus, si uxor cum alio rem ha-
 beret.

beret. siue quod tum exciderit à iure coniugij, quæ uni
 pacta sui copiam, se alteri cõmunicauit. siue quod ini-
 quū uideatur à quoquã exigere, ut cū ea domū, lectum,
 focum, ac mensam habeat cõmunem, quæ prodita con-
 iugij fide, qua nihil est sanctius, turpi adultero sese ad-
 misceat. Adeo CHRISTVS societate hanc firmã &
 indiuisam esse uoluit. Proinde nisi quid huiusmodi in-
 tercesserit, nec uxor diuertat à marito, nec maritus u-
 xorem eiiciat. Quod si oborto dissidio contingat uxo-
 rem à uiro diuertere, ne sibi spem reditus intercludat,
 abstineat ab iterando coniugio, intactam fortasse mari-
 tus iã placatur recipiet. Corruptã quis recipiet? Quod Aut uiro
 si nec tantisper temperat mulier, ut à coitu se cõtineat, suo recon-
 det operã ut cum marito redeat in gratiã. Id si non im- cili-
 petrat, meminerit cuiuscūq; sese adiunxerit, nomine con-
 iugij fore, re adulteriũ. Iam ad ea quæ de impari matri- Si quis fra-
 monio interrogatis, non habeo quod ex autoritate do- ter uxorẽ.
 mini respondeam, sed est quod pro mea sententia uelut
 utilius suadeam. Adeo res est odiosa diuortiũ, ut nec ob-
 religionẽ diuersam dirimi uelim semel initũ matrimo-
 niũ. Si contigerit ut mulier Christiana coniũcta sit ma-
 rito nondũ professõ Christũ, atq; is licet alienus à Chri-
 sti mysterijs, non tamen adeo insensus est, ut ob diuer-
 sam religionẽ putet eam repudiandã, si me audiet, non
 relinquet maritũ. Rursus si obtigerit, ut uir Christo ini-
 tiatus coniũctus sit uxori, quæ à Christo sit aliena (quã
 do non conuenit quenquã ad suscipiendam religionem
 3 compelli)

compelli) nec ea querat diuortium offensa diuersa reli-
 gione, meo consilio non eiciat illam. Nec enim est, quod
 horreat Christianus aut Christiana, ne admixtu hominis
 à Christo alieni labem sibi contrahat. Licet impura sit
 alterius religio, tamē legitimum ac purum est coniugium,
 quod illos, licet alias impares, ex æquo copulat. Non in-
 ficat deterioris impietas alterius pietatē, quin illud po-
 tius preponderat, quod melius est & efficacius. Itaque
 maritus quamuis religione prophanus, tamē per Chri-
 stianæ consortium quod ad coniugij negocium attinet, san-
 ctus redditur. Item uxor nondum initiata Christo, con-
 gressu mariti Christiani quodammodo sancta puraque
 redditur ob legitimum usum matrimonij. Quod ni esset,
 liberi uestri communes, uelut ex incesto coitu nati, pro-
 phani impuriq; haberentur. At nunc constat eos legiti-
 mos ac puros esse, tanquam ex legitimo congressu proge-
 nitos. Siquidem uxor baptizata, cum rem habet cum uiro
 nondum baptizato, non admiscetur ethnico, sed obsequi-
 tur marito, nec amat impium, sed tolerat futurum pi-
 um. Hanc spem de se præbet, qui licet ipse nondum profiteatur
 Christum, tamē in uxore non horret dei cultum. Nec
 enim totus ethnicus est, & aliqua ex parte Christianus
 est, qui æquo animo conuiuuit uxori, quæ Christi nomē pro-
 fitetur. qui crucis signum communi lectulo præfixum ui-
 det æquis oculis. Nulli tam ægre coherent, quam quos
 diuersa separat religio. Hæc igitur spes retinere debet
 in conuictu eam, quæ prior Christum amplexa est. Quod
 si diuor

Sanctifi-
 catus est
 enim

si diuortium oriatur ab eo, qui nondum credidit, isq;
 odio Christi repudiat uxorem, quādo iam spes non est
 illius mutandi, non est cur amplius cum impio cohære
 at. Excidit à iure matrimonij, qui Deū horret autorem. Non enim
 matrimonij. Neq; enim Christo dicatū haētenus obstri seruituti.
 git matrimonij fides, ut impiū maritum assidue iurgan
 tem Christoq; conuiciantem ferre cogatur. Vtatur igi=
 tur diuortij libertate, quā ille dedit, ac tranquille Chri
 sto seruiat. Nec enim ideo uocauit nos Deus ad Euange
 licam uitā, ut in iurgijs, sed ut in cōcordia paccq; uiua=
 mus. Proinde si non cōuenit inter impares, & diuorti=
 um postulat incredulus, non hēreat inuito uxor Chri=
 stiana. sin conuenit, spe mutandi mariti maneat uxor,
 ac uicissim spe mutandæ uxoris maneat maritus. Etenī
 qui scire potes uxor, an domesticis alloquijs, an mode=
 stia suauitateq; morū, an affectu coniugali sis effectura
 ut respiscat maritus, tecumq; seruetur? Aut qui scire
 possis marite, an his rationibus sis uxorem seruaturus,
 & lucrifactorus Christo? Quod si cōingit, an non in=
 gens est lucrū? Si non succedit, tamē approbabit Deus
 bonā mentem tuam quæ id studuerit. Sed interim dum
 incertum est successurum sit nec ne, bonā spe cohære
 coniugium, nec mutet diuersa religio uitæ statum. Nec
 enim Baptismus uindicat uxore à iure mariti, si is eo le
 gitime utatur. nec seruum à iure domini, si is quatenus
 fas est, eo utatur. Vt cuique sua fors obtigit à Dco, in ea
 Christo seruiat. In quo quēq; statu deprehenderit Euan

Nisi uni=
 cuiq; sicut

IN PRIOREM EPIST. AD

gelij doctrina, in eo perseveret. Religiois nouitas uete-
 rem abolet uitā, non abrogat ueterē statum, quod cum
 quouis cōditionis genere cōueniat Christianismo, qui
 nequaquā ob id inductus est, ut turbet publicum rerum
 humanarū statum, sed ut in omni statu sancte pieq; ui-
 uatur. Hæc est mea sententia, quam non uobis solū, ue-
 rum etiā omnibus ecclesijs propono. Nec grauabimur
 ni sequi quod omnes amplectuntur. Itaq; si Dei uocat-
 tis afflatus deprehenderit te coniugatum, non est, cur
 ideo rescindas matrimonium. si circuncisum, non est,
 cur pigeat te tue sortis, & præputium uelis accersere.
 Nihil enim offiat præputium nouæ religioni. Rursus si
 alienum à circuncisione, non est, cur optes circuncidi.
 Nam quātum attinet ad nouatam religionem, nihil re-
 fert, circuncisus sis, an incircuncisus. Illud ex æquo re-
 fert utriusq;, ut posthac non iuxta cupiditates carna-
 les, sed iuxta iussa Dei, cui iā initiatus est, uitam agat.
 Satis est uitam mutari, statum nihil necesse est, quod id
 absq; rerum perturbatione fieri non queat. Quod de
 matrimonio, deq; circuncisione dictum est, idē sen-
 tiendum de seruitute. Quos Euāgelicā doctrina depre-
 hendit obnoxios seruituti, æquo animo ferant sortem
 suam, nec ideo se putent manumissos à iure dominorū,
 quod à tyrannide uitiorum sint manumissi. Rursus qui
 ingenuus uocatus est ad Christum, nō est quod mutatū
 uelit statum suum, ac semet in seruitutē cōijciat. Quin
 potius illud agēdū, ut si detur occasio, libertatē arripi-
 at, ac

Et sic in
 oibus ec-
 clesijs.

Sed obser-
 uatio man-
 dat. Dei.

Seruus uo-
 catus es, nō
 sit tibi cu-
 ræ.

at, ac mutet seruitutem. Si dominus odio Christi reijcit
 seruum, non est, cur nouū querat herum. Nec est cur sibi
 displiceat, qd̄ domino careat, cū Christū habeat patro=
 nu, ex seruo factus huius libertus. E diuerso q̄ ingenuus
 natus, per baptismum renatus est, nō est, quod sibi uel
 displiceat, uel placeat cōditionis noīe, cū is per bap-
 tismū factus sit seruus Christi, ut rerū uiabus permutatis-
 libertas cōtingerit seruo, seruitus accesserit igenuo, quo
 moderatius uterq̄; suam sortē ferat. Sunt enim hęc ex
 eorum genere, ad quæ Christus ueluti cōnuet. Arripia-
 tur ansa commodior, si grauat seruitus, hoc nomine te
 consolare, quod licet dominus qualecunq̄; ius habeat in
 corpus, tamē animus exēptus à uitijs, Christo manu=
 missus est. Si quid erigit animū igenuitas, cogita te em=
 ptū à Christo, nec emptum precio mediocri. Habes do-
 minum modis omnibus obseruandum, ne tibi putes esse
 liberum ex affectuum tuorum arbitrio uiuere. Et qui
 debet seruitutem homini, eatenus manumissus est per
 Christum, ut si quid impiū iubeat dominus, Christo po-
 tius auscultet nouo patrono, quā ueteri domio, q̄ abusu
 ius suum perdidit. Aequum erat, ut quos Christus pre-
 cio sui sanguinis asseruisset in libertatē, non premeren-
 tur hominis dominio. Fauco libertati si cōtingat. Nam
 Christi seruitus uera ingenuitas est. Impio seruire Chri-
 stianū, uidetur indignum. Et conueniebat, ut domino
 Christiano serui abeant in nomen & affectum fratru
 ac filiorum ob cōmunem dominum, à quo cōmuni pre-
 cio redēpti

Qui eī in
 domio uo-

De uirginibus.

Tanquam misericordiam consecutus.

ão redempti sunt utriq;. Verum ne prætextu religionis
 Christianæ turbetur ordo reip. suam quisq; sortẽ ferat,
 & in eo perduret. sed ita perduret, ut in terea memine
 rit, Dei iussa hominũ imperatis anteponenda. Parete
 dominis, sed approbãte Deo, cui plus debetis, ut à quo
 pluris sitis redempti, quã ab istis empti. Quæ de serui-
 tute ac libertate dicta sunt, quadãtenus locum habent
 in matrimonio & cœlibatu. Nã qui matrimonij iugo
 semet implicuit, quodãmodo seruus est. At qui cœlebs
 uiuit, huic liberius uiuendi potestas est. Semper igitur
 id quod commodius est oportet sequi, si liceat. Nec enĩ
 usq; adeo libertas est affectanda, ut huius studio in gra
 uioris periculi scopulũ impingamus. Itaq; de hoc quod
 quæritis, an Christiani filias uirgines elocare debeant,
 an ueluti Christo sacras, in perpetua uirginitate tenere
 domi, quo liberius ei seruiãt, licet non habeam domini
 præceptum, ex quo uobis certo respondeam, habeo tamẽ
 men consiliũ, quo suadeam quod mihi uidetur optimũ.
 Nec opinor uobis aspernãdum meum cõsiliũ, quãdo
 mihi quoq; delegata est autoritas Apostolica. mihi quo
 que licet immerenti, contulit diuina bonitas, ut ex eius
 animo dem fidele ac salubre consiliũ, nõ spectans, quid
 in rem meã sit, sed quid uobis expediat. Arbitror igi-
 tur ob libertatem optãdum esse, ut uirgo nulli sese ad-
 dicat nisi Christo, nõ quod negem sanctam & honestã
 rem esse coniugiũ, sed quod ob affinitates, ob curam e-
 ducandorũ liberorum, multum afflictionum ac sollici-
 tudinum

tudinum secū trahat. Hanc necessitatem, ac ueluti ser-
 uilitatem effugit, qui abstinet à cōiugio. Præstat igitur li-
 bertatem amplecti, si sit uel integrū uel tutum. Integrū
 nō est his, qui sese iā matrimonij uinculis implicuerūt.
 Tutum non est ijs, qui sibi non temperant. Proinde si iā
 alligatus es uxori, ne Christi prætextu quæras diuorti-
 um. Si cōiigit tibi libertas, noli affectare matrimonij ca-
 pistrum. Quod si diffusus tuis uiribus duxisti uxorem,
 nō est quod te pœniteat, nihil enim sceleris admissū est
 Rem curis obnoxiam, sed legitimā suscepisti. Nec ideo Tribulatio
 Christo deterior eris, quod uxore habeas, sed afflictio- nē carnis
 or, & curis mundanis magis obnoxius. Quin etiamsi habebunt
 uirgo malit esse materfamilias, non peccat si uiro legitimi- huiusmo
 me nupserit. Nihil est incōmodi, nisi quod ob curas rei di-
 familiaris manus liberum erit assidere sacræ lectioni,
 ac precibus, aut alijs officijs pietatis. Itaq; dum utrūq;
 uobis liberum faciō, duplici nomīe uobis parco. Qui po Ego autē
 test arere cōiugio, huius libertati consulo. qui non po uobis par
 test, huius periculo succurro. Laudo cœlibatū ut felicio co-
 rem, probō matrimonium ut tutius. Igitur hac de re quid
 quisq; statuatur, ipse uiderit. Neq; compello quenquam,
 neq; ueto, dumtaxat in his quæ domus nec exegit, nec
 interdixit, illud à uobis promiscue exigam fratres, quā
 do tempus hoc angustū est, quod imminet dies ille su- Hoc itaq;
 premus, pro uiribus ad ea properādum est, quæ nos in dico frates
 eum diē præparent, reiectis ijs quæ nos eō festinantes
 remorātur. Incertus est dies ille, sed certū est non pro-
 cul abesse.

IN PRIOREM EPIST. AD

cul abesse. Hūc qui cogitet semper instare, rebus fluxis ac momentarijs leuissime tangetur, siue quid molestū obuenerit, siue quid expetendum obtigerit. Nā ultimus ille dies adimet nobis utrunq;. Adimet & mors, si forte diem illū prauenerit. Quorsum igitur attinet ī ijs que mox peritura sunt anxie distorqueri, aut magnope gestire, cum res eternitatis agatur? Habeant uxores qui uelint, sed habeant neglectim, perinde quasi non habebēt uxores ant. ita leuius affliget matrimonij seruitus, & leuius remorabitur coniugij uoluptas. Quos fortuna rebus aduersis premit, sic plorent, quasi non plorent. Quibus arridet fortuna huius mūdi, sic gaudeant, quasi nō gaudeāt. Qui mercantur, sic mercentur, quasi rem emptā non possideant, ut pote mox auferendam, & uelis nolis aliō demigraturam. Et quos casus aut necessitas inuoluit mundanis negocijs, si utantur, quasi nō utantur. Sit harum rerū postrema cura, prima cœlestiū, si solam esse non licet. Umbras modo bonorum ac malorū mundus hic habet, in quibus neq; solidū est quicquā, neq; diuturnum, quibus hærere toto animo, non est eorum qui contendunt ad immortalitatem. Hęc ideo loquor, quod cupiam uos quamminimū distineri curis mundanis, atq; hoc uitę genus potissimum amplecti, quod uos quā minimū inuoluat prophanis negocijs. Hac in parte potior est cœlibis, quā coniugati conditio. Siquidem qui cœlebs est, non distrahitur in diuersas curas, quomodo socero, socruī, quomodo cæteris affinibus, quomodo uxori

Qui ha
bēt uxores
tāquā non
habētes.

Præterit
eī figura.

uxori ac liberis satisfaciat, unde uictū familie indies cre
 fcenti suppeditet, unde dotem euincat, sed totus uacat
 Christo summam uotorum adeptus, si illi uni placeat.
 Contra qui duxit uxorem, ut ex parte domino uacet, ta
 men aliquam sui partem debet uxori, ac rebus uxo
 rijs. Itidem accidit in muliere. Vxor quoniam sui iuris
 tota nō est, nō potest tota uacare Christo, sed i diuersas
 curas dissecta dimidiata. seruit Christo, dimidiata ma
 trimonio. Rursus uirgo aut mulier alioqui coelebs, unū
 illud curat, ut Christo spōso placeat, cui nō aliter placet
 quam si se totā castam & incorruptam seruet, non cor
 pore solū, uerum etiam animo. At quæ nupta est, neces
 se habet ut se Christo mundoq; partiatur, ita satagens
 placere Christo, ut marito, cui debet obsequium, non di
 spliceat. Totus autē hic sermo meus, quo coelibatum effe
 ro, ne quis aliorsum uertat, huc tendit, nō quo uobis li
 bertatem adimā contrahendi, aut non contrahendi ma
 trimonij. aut necessitate adigam in aliquod uitæ genus,
 quod cuiusquā animo non sedeat. sed amico consilio ue
 stris consulo cōmodis, ut cum sciatis utriusq; ius esse uo
 bis, ad id potius uergatis, quod præter decus honesti, li
 bertatis quoq; cōmodū habet adiunctum, per quā cœ
 libi licet perpetuo studioq; cultu sic adherere domio Ie
 su Christo, ut nullis terrenis sollicitudinibus unquā ab
 eo diuellatur. Illud expendat quisq; secum, an quod ho
 norificum ac liberum uidet, idem sibi iudicet esse tutū,
 aut etiam ex animi sententia. Nā qui metuit, ne quid de
 decoris

Vt sit san
 cta cor. et.

Porrò hoc
 ad utilita
 tē uestrā.

Sine impe
 dimēto do
 minū obse
 crandi.

decoris aut infamiae sibi contrahat, si filiam uirginem, iam uiro maturam, nec abhorrentē à nuptijs, ultra iustum tempus domi clausam teneat, atq; ita res suadet ut nubat, nihil obsto, quo minus faciat qd' uidebitur factio opus. Quamuis enim matrimonium cum seruitutis & sollicitudinis incommodis coniunctū diximus, tamē cū peccato non est coniunctū. Legitima res est & honestas quibusdam etiam necessaria. Proinde palam ac mature iungat filiam uirginē marito, ne furam turpiter faciat, quod in coniugio abest à probro. Verum si quis intelligens sibi liberū esse uirginem elocare, aut non elocare, nec ulla ad utrūuis adigi necessitate, tamen ex animi sui sententia statuit ac decreuit seruare domi uirginē, quae non optet nuptias, recte facit. Etenim ut non est tutū nupturientem à matrimonio arcere, ita piū non est, à castitatis studio uotoq; labefactare puellarē animū. Itaq; qui metu periculi nuptū dat uolentem nubere, recte facit, at qui perpetuae castitatis appetentē nō impellit ad nuptias, sed honesto uoto puellae obsequitur, rectius facit. Nam praeter honestatem, & hoc lucrificat commodi, quod uocabit uirgini, totam & indiuisam uacare spō suo Christo. Nec enim in aliū usum captanda est coelibatus libertas. Apud Deū longe pulchrius est, in matrimonio quod necessarijs curis subduci potest, cōsecra-

Nā q statu
it in cor.

Mulier al=
ligata est.
legi.

re diuino cultui, quam uirginitatis praetextu ad luxum, aut iners ocium, uitaeq; licentiam abuti. Tantum igitur abest, ut uirgini primas nuptias negē, ut ne uiduae quidem ius

dem ius adimā iterandi coniugij, cum secundis nuptijs nec mundus habeat honorē. Quid cuiq; expediat, non est meū singulatim præscribere. Hac parte suū quisq; animū in consiliū adhibeat. Quid citra delictum fieri possit, ostēdo. Virgini licet nubere, quia sui iuris est. Semel nuptæ, non idem ius est. iam enim desijt sui iuris esse, sed marito sese astrinxit fœdere coniugij, donec ille uixerit. Sola mors dirimit hanc necessitudinem.

Quisquis enim init matrimonium, hoc init animo, ut sit indivulsa copula. Quod si diem suum obierit maritus, redit uxori superstiti postliminio sua libertas, ut si placeant iteratæ nuptiæ, nubat cuiq; uelit, modo sit Christianū coniugium, hoc est, nec turpitudinis gratia affe-

In domo.

ctatum, & cum eiusdem religionis uiro contractum. Attamen ut fateor non esse obnoxiam peccato, quæ cessas iterat nuptias, ita feliciorem arbitror, quæ studio uacandi Christo, tuetur redditam libertatē. Id igitur nō præcipio quidem ut necessariū, sed consulo ut commodius. Homini consiliū audis, sed nō abhorrens à mente

Beatior

aut erit.

Christi, qui multa per se, nonnulla per suos tradit. Huius cū & Apostolus sim, & ni fallor, spiritum hauserim, ut Apostoli ceteri, non est quod meū consiliū leue pondus apud uos habeat.

Puto aut

qd' et ego.

CAP. VIII.

AD matrimonij questiones satis responsum arbitror, ne posthac super hisce rebus diuersis opinionibus inter uos digladiemini. Nunc quoniā hoc quoq; uerti in questionem intelligo, fas ne sit Christiano uesamur

armibus

IN PRIOREM EPIST. AD

carnibus pecudis idolis immolatae, quas ethnici pro sacris habent, etiam super hac re meam accipite sententiam. Sunt inter uos, qui quod intelligunt simulacrum nihil aliud quam lignum aut aes, aut saxum esse, proinde carnes huic immolatas, re uera nihil à cæteris differre carnibus, nec animum hominis ullo cibi genere pollui posse male freti sua sciëntia, passim nulloq; delectu sese ingurgitât carnibus immolaticijs, bene quidē iudicantes dere, sed parum memores Christianæ charitatis, quæ solet offendiculum omne uitare, ac semet accōmodare infirmioribus, donec paulatim ad meliora proficiant. Quid autē magni est, si intelligant simulacra nihil habere numinis? Quis istud Christianus nō intelligit? quod intelligunt & inter ethnicos paulo cordatiores? At sæpenumero consultius est sequi quod dicitur charitas, quā quod dicitur scientia. Scientia frequenter officit, ut quæ tumorē ac supercilium adferat. At charitas ubique prodesse studet, lædit neminem. Quamquam magna scientiæ pars abesse uidetur ijs, qui nesciunt quatenus sit ut edum scientia. Id præscribit charitas, e proximi cōmodo metiens omnia. Hanc igitur in consilium aduocet oportet, qui uere scientia præditus uideri uelit. At qui charitatis expers, inani scientiæ persuasionē tumet, tantum abest à scientia, ut nec illud etiam sit assequutus, ut sciat quatenus oporteat uti scientia. Quisquis apud Deum sapiens est, is uere sapit. Etenim qui sibi placet, suæq; studet gloriæ, neglecto fratris periculo,

Omnes sci
entiã ha-

Nondū co
gno-que.

CO
tris pe
rum q
est. H
qui, q
serua
cogi
erat
crun
habe
neq
cus
bus
qu
uic
ne
eff
ni
ig
p
q
d
r

tris periculo, huius scientiã non approbat Deus. Cete-
 rum qui Deũ uere diligit, & proximũ diligit necesse
 est. Hunc igitur ut suũ discipulũ agnoscit Deus, quippe
 qui, quemadmodum ille suã sublimitatem accõmodauit
 seruandis homĩbus, ita suam scientiã subijcit ac seruire
 cogit cõmodo proximi. Igitur ut ad id quod institutum
 erat recurrat sermo. Nouimus pleriq; , quod simula-
 crum, licet adoretur ab ethnicis, perinde quasi numen
 habeat, re uera tamẽ nihil aliud sit quã lignũ, aut saxũ-
 neq; plus habeat diuinitatis, quã quiuis arboris trun-
 cus indolatus, aut quoduis rude saxum, atq; ideo carni-
 bus huic immolatis, nihilo plus inesse uel boni, uel mali,
 quã ijs que in macello uencunt. Nam quod sculptum
 uidetis saxum ad hominis aut alterius animãtis imagi-
 nem, cum unus sit Deus, isq; simulacro careat (nec enĩ
 effingi potest) quid est quod simulacrũ representat,
 nisi dæmonia, quibus infelices pro Deo sacrificãt? Istos
 igitur polluant huiusmodi cibi, quos ut uere sacros ca-
 piunt, cum sint prophani. Christianum non polluant,
 qui non uescitur ut sacris, sed ut à Deo concessis ad se-
 dandã famem. Neceffitatis causã uescitur, non religio-
 nis, irridens apud se ridiculã ethnicorum deorũ turbã,
 ac certus nullũ aliũ esse Deum, præter unũ, cui sacra
 sunt oĩa. Nam ut sint alij qui uocentur dij, siue in cœlo,
 quos illi cœlites uocant, siue in terra, quos inferos illi di-
 cunt, quod genus sanẽ sunt dij multi, ac domini multi,
 nomine duntaxat sunt dij ac domini, & ijs duntaxat ta-
 les sunt,

Hic cog-
 tus est ab
 eo.

Nihil est
 idolum.

Nam & se
 sunt quo-
 cantur dij.

P les sunt,

IN PRIOREM EPIST. AD

les sunt, qui eos per errorem crassissimū tales credunt,
 & in deos ac dominos adoptarunt. Nobis tamē Chris-
 tianis nō est nisi unicus Deus, nimirū pater ille IESV;
 cōditor & autor uniuersi, à quo uno nobis proficiunt
 tur oīa, cuique soli addicti, pio cultu placere studemus.

Pater ex
 quo oīa.

Vnus item dominus IESVS CHRISTVS, per quē
 unum oīa nobis contulit pater, et cuius unius beneficio
 Deum uerū agnoscimus, ut iā cum falsis ac prophanis
 ethnicorum dijs, nihil oīno cōmercij sit nobis, neq; plu-
 ris aestimari debeant, quā si oīno non sint. Itaq; quis-
 quis robore Christiano contēnit simulacrū, & simula-
 cris imolatum, recte quidē sentit, & recte uescetur im-
 molaticijs carnibus, perinde ut quibuslibet, si quod ue-
 rissimum est, ex aequo persuasum aut per spectum esset

Sed nō in
 oībus est
 scientia.

oībus. Nullus enim offenderetur. Nunc accumbunt in
 cōuiuio, quibus ex maiorum institutis à prima puericia
 persuasum, ac penitus infixum est, simulacrū rem esse
 sacram, & quicumq; accumbunt in epulis, huiusmodi
 superstitionis esse consortes. neq; credunt ista tantope-
 re posse contemni, quæ ipsi tantopere reuerētur ac me-
 tuunt. Hi quod tu iudicio bonaq; fide facis, sic interpre-
 tabuntur, apud se loquentes. Non est tam execrabilis
 idolorū cultus, quandoquidem à sacris nostris non ab-

Cum sit
 infirma.

horrēt Christiani. Accumbit aut astat fortassis et Chri-
 stianus aliquis, qui licet CHRISTO sit initiatus, tamē
 non dū robore fidei perfectus est, sed ex ueteris in-
 stituti contagio, quod à maioribus imbibit ex diuina
 publicaq;

publicaꝫ; consuetudine relictis uestigijs laborat, atq; imolatijs carnibus non sine religione uestitur, non nihil sperans aut timēs, ne demon ille, quisquis est, aut proficit aliqua, aut officiat. Quid enim mirū, si hoc accidat Græcorū aliquibus, quod uidemus plerisq; Iudeorum accidere. Arduū est, penitus ac radiatus ex animis hoīm reuellerē, quod illic primæ etatis instituto, quod publicus usus, quod diutina consuetudo fixit. Nemo repente fit plene Christianus. Habet ut natura, sic & religio gradus suos. Itaq; quemadmodum etate robustiores, natura magistra ferimus ac fouemus imbecilles, ita exemplo CHRISTI, qui profectiores sunt in fide, debent infirmioribus obsequi nōnunquā, donec progressu temporis, robur iustum colligant. Verū ut hodie sunt apud Hebræos CHRISTVM professi, qui tamē ob haustam à proauis religionē, non possunt istiusmodi contēnere, quāuis id palām & sacri uates futurū prædixerint, & CHRISTVS ipse fieri iusserit, ita fuerunt apud Græcos, primū clucescente Euangelio, quin & hodie sunt, qui licet CHRISTVM agnoscant, tamen nondū penitus expulerint ex anīo patriæ religionis horrorē, atq; ita uestuntur carnibus uictimæ sumulacris imolatæ, non quatenus habiles sunt ad medēdum latranti stomacho, sed quatenus sacræ sunt, huic aut illi demoni dicat. Hic cum te, quē existimat doctrina, iudicioq; præcellere, uiderit cum ethnicis in sacris epulis accumbentem, suspicans te non alio animo uesti, quā

Si enim q̄s uiderit.

IN PRIOREM EPIST. AD

uescatur ipse, offenditur exemplo tuo, ac perperã imi-
 tatur factum, cuius animum ac iudicium non perspicit.
 Igitur qui paulo ante uacillabat, ac leuiter erat super-
 stitiosus, per occasionẽ redditur supersticiosior. Non
 hæc dico, quod probem huius uel superstitionem, uel su-
 spiciõem. Etenim infirmitatem non collaudandam aut
 alendam, sed ad tempus alicubi ferendam, ac fouendam
 docet Christiana charitas. Nec enim arbitror uililiber
 obsequiendum infirmorum cupiditatibus. Quid
 enim hoc aliud esset, quàm superstitionem in immen-
 sum alere, & sic obsequi infirmis, ut ipse desinas esse
 firmus? Docendus est infirmus ille, monendus est, ar-
 guendus est, qui cum debuerit infirmior auscultare fir-
 miori, tamen apud se iudicat ac damnat meliorem se.
 & cum conuenerit ex illius exemplo fidei robur colli-
 gere, confirmat animi sui morbum. Cumq; magis opor-
 tuerit ad illius perfectionem eniti, cogit illum ad alie-
 nam infirmitatem descendere. Verum si nondum ca-
 pax est qui monetur Christianæ pietatis, arbitror, ut
 qui firmior est, obsequatur aliquantisper imbecilli, sed
 profecturo. Præsertim in huiusmodi negotio, in quo
 duo peculiaris sunt expendenda. primũ superstitionis
 affectus, quem haustum unã cum lacte longi temporis
 consuetudo confirmauit, rem esse penè inexpugnabi-
 lem. ad hæc nullũ periculum formidabilius idololatriæ
 periculo. Sed infirmorũ causam aliã agemus. Interim
 quoniã in hanc partem uideo frequentius peccari inter
 uos, illud

uos, illud potius agendum, ut arrogantem, & charita-
tis expertem scientiam retundamus. Approbo quod di-
cis, esca non comendat nos Deo. Cum enim Deus uni-
uersa creauerit ad usus humanos, neq; quicquam a no-
bis exigat præter uitæ pietatem, quid illius refert, pis-
cum an quadrupedum, an uolatiliu carnibus uescamur?
Nihil enim horum pietati quicquam uel addit, uel adi-
mit. Horu delectus superstitiosum facere potest, pium
nequaquam. CHRISTVS nullum horu discrimen
docuit. Proinde temeritatis sit, si quis homuculus con-
tur quæquam huiusmodi constitutionibus onerare. Pro-
suo quisq; corporis affectu uescatur, quibus uelit, mo-
do sobrie parceq; , super omnibus gratias agens Deo,
nec damnans quenquam qui diuersis uescitur, nec sibi
placens, quod ob corporis commoditatem illis, aut illis
non uescatur. Verum in alijs non perinde magnu peri-
culum est. hic ubi summū est, dandum est aliquid infir-
mitati quorundam. Siue uescaris ijs, quæ sunt immolata
simulacris, nihilo fueris sanctior, siue non uescaris, ni-
hilo fueris impurior. Verum illud interim cauendū, ne
ista quibuslibet uescendi potestate sic utamini, ut infir-
mis præbeat occationem ruinæ. Quid ni id futurum
sit, si quis hac superstitione nonihil adhuc infectus con-
spexerit te, qui iudicio doctrinaq; uideris antecellere,
una cum cæteris, qui sacrificarunt simulacro, in comu-
nibus epulis accumbentem, ac licet dissimili animo, ta-
men non dissimili specie uescentem? Nonne huius ani-

Esca non
com-n-d.Neq; enī
si māduca
uerimus.

IN PRIOREM EPIST. AD

mus suapte sponte propensus ad pristinam superstitionem, exemplo tuo fulcietur, & incitabitur ad idololatricam, ut quibus tu bona firmaq; fide uesceris, ac tranquilla conscientia, hic insincera conscientia uescatur? Quid tum postea inquires? uidelicet periculū est, ne per occasionē tuę firmitatis pereat frater infirmus, quālibet infirmus, sed tamē frater, hoc est Christianus, quō in tua. adeo non contēpsit ipse CHRISTVS, ut pro eo seruando nō grauatus sit mori. CHRISTVS pro infirmis suā uitam uilē habuit, & tibi fratris tui salus adeo pro nihilo est, ut ob uilissimū cibum negligas illius periculū, præsertim cum non desit, quo citra fratris offendiculū possis explere uentris necessitatem? Ac ne leue putetis crimen peccare in hoīem, quoties ad istū modum offenditis infirmos, exemplo suspecto uulnerantes illorum imbecillem conscientia, & Christum ipsum offenditis. Quantūuis pusilli sunt, quantūuis ibecilli, agnoscit tamē hos Christus ut sua mēbra, in his sese lædi putat, quod his impensum est officij, patitur imputari sibi. Nec abs re tantopere monuit cauendū ab offendiculo pusillorū. Nemo me magis intelligit in cibis nullam esse portionem uel pietatis, uel impietatis, sed tamen senserō periculum fore, ne frater adhuc supersticiosior per occasionem pertrahatur ad uescendum his, quibus irrequieta cōscientia uescitur, citius per oēm uitam in totū ab esu carnū abstinuero, quā cōmittam, ut mea causa periclitetur Christi mēbrū. Non polluit uescēntis firmā

tis firmā consciā cibis imolatus simulacro, fateor. sed sic uescentē polluit fraterni piculi neglectus, quē aequē diligere iubemur, atq; nos ipsos.

CAP. IX.

Non est igitur quod quisquā queratur adimi si- **Non sum**
 bi ius rei concessæ. Non semper spectandū quid liber-
 liceat, sed quid expediat, neq; protinus faciendū quod
 possit defendi, sed illud potius sequendū, quod suaserit
 Christiana charitas, quæ non studet suis commodis, sed
 alienis. Alioqui quā multæ res sunt, in quibus meo iu-
 re non sum usus. Non mihi deerat iudiciū, intelligebam
 quid mihi liceret, sed potius fuit, quid uobis expediret.
 Per multa feci, quæ sciebā ad pietatem nihil habere mo-
 menti, quo placarem eos, quos nolebam alienari à Chri-
 sto. Per multa non feci, quæ mihi facere licuisset, nisi di-
 uersum suasisset uestra utilitas. Quid enim? An non
 sum Apostolus, quemadmodum cæteri, qui hoc titulo
 gloriantur? Nōne iussu CHRISTI missus sum ad
 gentes? Quod si æque sum Apostolus atq; alij, qui mi-
 nus mihi ius est Apostolicæ potestatis? An non et mihi
 datū est uidere dominū nostrum IESVM Christū, si
 cui magnū, ut est, uidetur, quod alijs à resurrectione sit
 conspectus? Quod si ex ijs quæ præstiterunt, ac rebus
 præclare gestis æstimantur Apostoli, quid est quod uel
 hic in me desideretur? An nō facinus est Apostolicum,
 Corinthum olim sic addictam mundanis cupiditatibus,
 Christo lucrifacere? Atqui hoc facinus opitulante domi-
 no per me designatū est. An Iudæis sim Apostolus, ipsi

IN PRIOREM EPIST. AD

Et si alijs
non sum
Apost.

uiderint, qui Christum cum Mose student commiscere.
Certe uobis Apostolus sum, q meo suasu Christo credi-
tis, qui sensistis uim diuinam adesse meo sermone. Vos
igitur meū opus estis, si facta requiruntur. Licet quic-
quid hic laudis est, Christo debetur, non mihi. Nonne
uos estis diploma meū, per qd' docere possim, ad Chris-
ti gloriam mihi delegatā Apostolicam functionem? Ita
soleo respondere ijs, qui rogant, quo argumento me
declarē Apostolum. Si per me factum est in uobis, quic-
quid usquā per summos Apostolos effectū est in alijs,
qui minus sum Apostolus quā illi? Quod si par est mihi
cū illis Apostolicæ functionis uel autoritas, uel fructus,
quid uetet quo minus pari cum illis iure utar, & equalis
aut fortassis superior in laboribus, æqualis sim &
in præmijs? An solis nobis ius non erat edendi bibent-
is sumptus eorum, quibus Euangelium prædicamus?
An solis nobis fas non est, Christianas matronas circū-
ducere, quæ de suo nobis, quæ uitæ sunt necessaria sup-
peditent, quod faciunt Apostoli, non quilibet, sed Apo-
stolorum summates, fratres domini qui uocantur Iaco-
bus & Ioānes, quin ipse etiam Cephas cuius prima est
inter Apostolos existimatio. An uni mihi et Barnabæ,
quia non idem facimus quod illi, non uidetur idem esse
ius in otio uiuendi, & alieno sumptu prædicādi Euā-
gelium? Opes ex Euangelio adeo non uenamus, ut qd'
alioqui iustissimum erat, ne simplicem quidem ac fruga-
lem uictum gratis acceperimus. Quis unquam in bello
suis

suis militat stipendijs? Quis colit uineam, ut non edat
 de prouentu uineæ? Quis pascit gregem, non interim
 edēs de lacte gregis? In omni officio sumptus ab eo sup-
 peditatur, cui datur opera. Quid? an hæc humanis di-
 taxat argumentis assero? Nonne quod naturæ ratio di-
 ctat, idem & sacra lex iubet? Siquidem Mosaica lex ue-
 tat, ne quis obliget os boui, cum ad trituram circundu-
 atur, quod iniquum sit non inde suppetere pabulum in-
 quo laboratur. Sed dixerit aliquis. Quid istuc ad Apo-
 stolos? An probabile est Deum hac lege bubus tantum
 cautum ac prospectum uoluisse: an potius aliquid altio-
 ris sententiæ latet, quod ad nos pertineat? Adeo Deus
 non uult operarium fraudari suo uictu, ut ne bubus qui
 dem id fieri uoluit. Proinde nõ tam boum quàm nostra
 causa scriptum est hoc, ut quisquis laboriosam agrico-
 lationem exercet in segete domini, non fraudetur spe
 præmij sui, & qui triturã exercet in area domini, præ-
 ter spem æterni præmij, præsentis etiam mercedis so-
 latio laborem leniat. Neq; uero magnum esse putetis, si
 nos, cum uobis contulerimus ea quæ ad uitam attinent
 immortalẽ, uicissim à uobis accipiamus, quod ad huius
 uitæ necessitatem pertinet, & cū uobis spiritu alia semi-
 nauerimus, uestra carnalia recipiamus. Non habet cur
 imputet suum beneficiũ, qui pro rebus preciosissimis ui-
 lissimas cõmutat. Non sumus uobis obnoxij, si uictum à
 uobis oblatum recipiamus, sed uos ingrati, si uictum ne
 gaueritis ijs, qui uestris cõmodis desudāt. Quod si hoc

IN PRIOREM EPIST. AD

iure apud uos usi sunt, et utuntur Apostoli qualescūq;
 (nihil enim interim de his pronunatio) quanto iustus
 nos, qui & omnium primi, & omnium maxime uobis
 laborauimus, hoc iure poteramus uti? & tamē scientes
 ac prudentes non sumus usi iure nostro, nō quin liceret
 aut quia nobis aliunde suppeteret, quin potius in graui
 rei familiaris inopia, nihil nō pertulimus, ne quid exi-
 steret, quod Euāgelicæ doctrinæ profectum interrump-
 peret. Alioqui nisi magis spectassemus uestram salutē
 quā nostrū emolumētum, scēbamus uobis notissimū
 esse, quod ut apud Græcos, qui sacrorū ministri sunt,
 ē sacrificatio uictum habēt, ita apud Iudeos qui assistunt
 altari, participes sunt altaris. Neq; se aus ordinauit do-
 minus Iesus, uidelicet ut qui prædicāt ac docent Euāge-
 lium, his ex Euāgelio uictus suppeditetur. Nā simplici
 uictu contentus esse debet etiā is, qui in Euangelico ne-
 gocio fidelem nauat operā. Absit enim ut quisquā ex
 ea re coaceruet diuitias, quæ docet diuitiarū cōtemptū.
 Videtis quot nominibus, quot argumentis mihi liceret
 facere, quod ceteri faciunt, & tamen nihil horū me cō-
 mouit, ut à uobis quicquā acciperem. Nec est animus
 id unquā in posterū facere, ne quis arbitretur in hoc
 tantū argumētorum à nobis adductum esse, quo, quod
 antehac non feci, posthac excusatius faciā. Adeo me non
 poenitet huius animi, ut citius emoriar fame, quā cō-
 mittam ut quisquā hanc mihi adimat gloriam, quā
 semel amplexus mordicus tuebor. Neq; enim morrens
 hæc perfero,

Sed non su-
 mus usi h-
 p.

Non autē
 scripsi
 hæc ut ita
 fiāt in me.

hæc persero, quin potius uoluptati est, & gloriæ mihi
 duco quod gratis prædicem Euangelium, quãdo sic ex
 pedire uideo uestræ saluti, ut & uos meo exemplo non
 nunquam & à licitatis temperetis, ubi postularit aliorum
 utilitas. Etenim si more cæterorum Euāgelii prædicē
 non est quod gloriar. Iniunxit dominus hoc officij, cui
 parere, uelim nolim, oportet. Nihil igitur laudis est, si
 delegato fungar officio, sed contra, paratū supplicii,
 si cæsarim in Euāgelij prædicatione. Si uolēs & iniu-
 sus prædicauerim Euangelii, erit à Deo præmiū prō-
 ptæ uoluntati. si inuitus, tamē peragendū quod delega-
 tum est. Concreditū est Euangelii, non ut apud me con-
 ditum seruem, sed ut gētibus impartiam. Si cōmunico,
 rem domini, non meā communico. sin minus, domino fa-
 cio iniuriā, cuius talentum, quod ille uolebat usuris cre-
 scere, sterile apud me detineā. Sed dixeris, si pœna ma-
 net non fungentem officio suo, nec præmiū est fungēt,
 quid igitur ē ò Paule, unde tu gloriaris? Videlicet, hinc
 laus debetur, si quis ultra quā iussus est, præstet offici-
 um. Præcepit dominus Euāgelii prædicare, at nō præ-
 cepit ut gratis nostroq; abo prædicaretur, imò ius fecit,
 ut ederemus ac biberemus de ijs quæ offerrent ij, qui-
 bus Euangelii traderemus. Quod igitur ille licitū esse
 uoluit, ipse mihi nolui licere. Nec usus sum potestate cō-
 cessa, quod intelligerē magis in rem uestram, & in rē
 Euangelij esse gratis uobis impertiri doctrinā Euāge-
 licam, quo maior esset uos admonendi libertas. planeq;
 perspicuum

Necessitas
 enī mihi
 incumb.

Nā cū li-
ber essem.

perspicuum esset, me nō facere quod quidā faciunt, qui
ad quæstū docent, suū agentes negocium, nō Iesū Chri-
sti. Iam quemadmodū hic iure meo non sum usus, ita ali-
bi me subieci, uelut astrictus ad ea, ad quæ non eram ob-
ligatus. Etenim cū neq; gentium legibus sim obnoxius,
& per Euāgelij gratiā à lege Mosaica liberatus, tamē
ultro uelut obstrictus omnibus obseruio, quod plures lu-
crificiam domō meo. Itaq; Iudeis memet accommoda-
ui nonnunquā suscepto uoto, rasoq; capite. item circūā-
so Timotheo, perinde quasi uere Iudæus essem, cū scirē
abrogatā esse legem Mosaicam. ut quibus nondū eximi
poterat patriæ legis superstitio, eos obsequio meo blā-
de pellicerem ad Christum, aut certe ne grauiter offen-
sos alienarē à Christo. Apud hos igitur, qui se legi pu-
tabāt obnoxios, sic me gessi, quasi forē et ipse obnoxius
Rursus apud alios, qui liberi sunt & immunes à lege
Mosaica, sic gessi me nonnūquā, quasi & ipse nulla le-
ge tenerer, cū prorsus apud Deum nō caream lege, sed
obnoxius sim legi Christi, quā ego lōge præfero Mo-
saicæ. Et tamen iuxta speciem, ad horū captum & affe-
ctum memet accommodaui, uelut apud Athenienses non
protinus odiose uociferans in deos illorū, quos magna
superstitiōe colebant, sed ex aræ inscriptiōe captās oc-
casionē insinuandi Christum, de quo primum sic tem-
perauī sermonē, ut eximum quendam hominem fuis-
se docerem, ac uelut ob egregie gesta in diuos relatum,
non Deū & hominem asseuerans, quod huius mysterij
scirem

scirem illos nondum esse capaces. Quin ex ipsorū etiā
 autoribus adduxi testimonia, nihil nō faciens, quo pos=
 sem illos ad Christum allicere. At nihil horū mea caus=
 sa feci, nihil uitio leuitatis, sed studio dilatādi Euāgelij.
 Poterā uti firmitate mea, meiq; similis esse, sed malui,
 quod mihi quidem erat inutilius, cæterum magis expe=
 diebat Euāgelio, ut memet ad alienā infirmitatem at=
 temperarē, perinde quasi simili tenerer imbecillitate,
 quo lucrificerē infirmos. Quid multis? Apud quosuis
 in quāuis speciem me uerti, ut nusquā non seruarem
 aliquos, in omnium animos irrepens obsequio. Non est
 hoc obsequiū blandientis, quo uos captant quidam. at
 sit sanē, si quicquā à uobis præmij uel cœpi, uel capta=
 ui. Euāgelij negocium ago, non meum, domini lucrū
 uenor, non meum. Ab hoc uno præmium expecto, si rē
 ex illius sententia gesserō. Insigne præmium nō contin
 git nisi insigni uirtuti. Huc enitendum in Euāgelico sta
 dio, ut non solum officio functi uideamur, uerum etiam
 palmam gloriamq; feramus. An non uidetis, in uulgari
 bus stadijs, in qbus proposito præmio, cursu certatur,
 certamē esse multorum, sed uni tamē decerni præmiū,
 qui primus omnium metam attigerit? Ne sit igitur uobis
 satis, utcūq; uestro fungi officio, ac pœnā effugere. ad
 summa pro uiribus enitendum est, atq; ita currendū in
 Euāgelico stadio, ut laudem apud agonothetam Deū
 assequamini. Huius gratia nihil non ferendum, &
 faciendum. Multa toleranda, licet dura, modo conducāt
 ad hoc

Omnia aut
facio p.e.

Nescitis
quod hi
qui i. st.

IN PRIOREM EPIST. AD

ad hoc præmiū. à multis temperandum, licet aliās licētis, si palmā remorentur. Ad metam properanti, quicquid obstat uitandum est. Turpe est, si nos segnius pro tātō brabeo certamus, quā uulgus hominum pro uili præmio. Nā quisquis certat in popularibus istis certaminibus, à cibis, à uoluptatibus, alijsq; multis rebus se suauius, se continet, quod ad uictoriam sint inutiles. multa tolerat, licet insuauia, molestiā omnē negligens, modo cōtingat palma, quā unam spectat. Quod si istū nihil non tū faciunt tum patiuntur, quo ridiculum plebis applausum, quo laudē ab homine, quo uile præmiolum auferant, quāto magis par est eadem facere nos, quo plausum ab angelis, laudē à Deo, & æternum immortalitatis præmium cōsequamur? Tanta res cum agatur, an abus interim uilissimus, aut simile quicquā nos ab īstituto cursu remorabitur? ipsi uideritis, quomodo geratis uos in hoc pulcherrimo certamine. Ego certe curro non segniter, ut solēt ij, qui ad nullam certam metam properant. Sic pugilem ago, non quemadmodū solent, qui per lusum pugnis aerem feriunt, sed modis omnibus uicis incōmodis subigo corpus meū sic asuefaciens, ut domitum obsequatur spiritui, utq; quoties postularit Euangelij negotium, & facile temperet à liatis. neq; grauate ferat, si quid est molestum. ne mihi ueniat usu, quod quibusdā accidit, ut cum præconio meo alios ad hoc certamen euocarim, ipse nihil laudis in eodē assequar. Cumq; alijs ad laudis studium stimulos addiderim, ipse

Ego sic
curro.

rim, ipse discedam illaudatus. Certissima spe præmiorū
certo, neq; quicquā alios doæo sermone, quod ipse uita
non præstem.

CAPVT X.

AC totus hic sermo meus huc tendit, ne nobis suffi
cere putemus ad salutis brabeum obtinendum,
quod per baptismū cooptati sumus in familiā Christi,
quod huius beneficia exempti à uitiorum tyrannide, li=
bertati simus restituti, nisi posthac ab omni turpiū cupi=
ditatum commercio fuerimus immunes. Baptismus cō=
munis est omnium, at præmium non erit omnium cō=
mune. Proinde nolim hoc uos latere fratres, quod in no=
stris proditum est libris. Maiores nostros, cum Pharao
nis tyrannidem duce Mose fugerent, omnes ex æquo nu=
bis diuinitus obtentæ protectu fuisse defensos ab æstu so=
lis, omnes æque per disassas maris undas pedibus iter
fecisse, ac ferè quicquid donorū in nos collatum est per
Christū, id in illis quodammodo præcessisse. Nos auto=
re Christo baptismus eximit à uitiorum tyrannide. illi
dum ductu Mose, tecti nube, mare, quod ad ictum Mosa=
ice uirgæ disiliit, transeunt, suo quodam modo baptri=
zati sunt, nostrum baptismum adumbrantes. Nos quot
quot baptismo purgati sumus, ex æquo sacrosancti cor=
poris abo uestamur, de alicæ mystico bibimus oēs. Simi=
liter & illi manna cœlitus demissum edebant omnes.
De lacte, quem ictu uirgæ Moses elicit è saxo, æque
bibebant omnes. Neque tamen hæc uulgari more, aut
fortuuiio gesta sunt. Christus hæc in illis tū præludebat,
que nobis

Ipsere=
probus ef=
ficiar.

Nolo enī
uos igno=
rare fra=

IN PRIOREM EPIST. AD

Cōsequēte
eos pet.

Cōcupiscē
tes malorū

quæ nobis palam ac uere prestitit. A Christo manna il-
lud depluebat. Christi uis, quæ nusquam suis non adest,
siccum ac sterile saxum, aquæ foecundū reddidit. Chri-
stus erat, qui suos tantis beneficijs, tantoq; honore di-
gnabatur. Honos & beneficium erat omnium commu-
ne, sed non omnes eò, quò destinatum erat, peruene-
runt. Nihil profuit effugisse Aegyptum, si Aegyptum
secum extulerāt. Nihil profuit ueterem exuisse seruitu-
tem, si postea suis cupiditatibus turpius quā Pharaoni
seruiebant. Imò hoc magis illos oderat Deus, quod pri-
oribus erratis etiam ingratitude criminē addidissent.
Itaq; uarijs malis afflictū uindice Deo, prostrati sunt in
deserto, nūc incendio, nunc gladio, nunc lue, nunc ser-
pentiū incursum. Sed quemadmodū illorum fuga nostrū
baptismum adumbrat, ita illorum supplicium nobis ex-
emplo est, ne baptismo freti, uitā agamus baptismo in-
dignam, ut nec per luxum, noxiarum carniū desiderio,
animo redcamus in Aegyptum, quemadmodū illi ma-
gno suo malo fecerūt, fastidito manna. Neq; per stultiā
aut relapsi uideamur, quod illis accidit, cum uitulū fu-
silem neglecto Deo, colerent ritu prophanarū gentiū.
Sic enim scriptum est in Exodi uolumine. Macclatis ui-
timis, sedit populus ad edendum & bibendū, ac satu-
ri surrexerunt ad ludendum. At mox ultore Deo caesa
sunt xxiiij. milia. Neq; rursus turpiter commisceamur
scortis impiorum, quemadmodum illi cum Moabitariū
scortis

scortis sese miscuerunt. Sed irritato Deo concenterunt
 uno die. xxiiij. hominū milia. Neq; diffidentes, per im=
 patientiam tentemus CHRISTVM, sicut quidam
 illorū eum tentauerunt, impio murmure prouocantes
 ad iram, & immixtis igneis serpentibus extincti sunt.
 Neq; obmurmuremus Christo, Christi que ministris,
 quemadmodum quidam illorum Deo ac Moysi obmur=
 murarunt, inita conspiratione, duce & autore Chore,
 quo tempore perierunt. xxiiij. hominū milia, exceptis
 his, quos terra dehiscens absorbuerat uiuos. Atque hæc
 quidem acciderūt priscis illis, quorū memoria prodita
 est per annales maiorum. Verum quicquid illis accidit, Hæc autē
 non temere accidit, sed magis ad exhibendū exemplar, omnia in
 quid nobis sequendū sit, aut fugiendū, qui in hanc ul=
 timā ætatem mundi incidimus. Illi, quoniam ad luxum, si. c. i.
 ad idololatriam, ad turpes lusus, ad scortationem, adq;
 alios morbos, quos hauserant ex Aegyptiorum contu=
 bernio, redibant, exciderunt à gratia Dei. nec profuit
 exemptos fuisse, quia non responderūt Dei beneficijs.
 Quin hodie nullum hominum genus longius reiectum
 est à Deo, quàm Iudæorū. Nobis quo pluribus Dei be=
 neficijs ad innocentiam prouocati sumus, hoc magis est
 metuendum, ne grauisimas pœnas demus CHRI=
 STO, si per Baptismum semel clapsi ab Aegypto, sub
 titulo CHRISTI, mores obtineamus Aegypto, non
 CHRISTO dignos. Proinde ne quis sua firmitate ma=
 le fretus contemnat infirmos, aut Baptismo fretus, sibi
 promittat

promittat salutem, nisi uitā adiungat Baptismo dignā
 Sibi placebāt & illi, quod è tot exempti periculis, Deo
 peculiariter curæ essent, & tamen hoc grauius in illos
 animaduersum est, quod semoti à prophanis gentibus,
 in illorū tamen mores recidissent. Nemo sibi tuto fidit.
 Immo qui stat, huic maxime cauendū ne cadat. Tutissi-
 mum aut semper ad meliora progredi, nec ulli gradui
 cadat. **Qui stat** uideat ne
 cadat. **Tentatio** uos nō ap-
 prehend-
 Immo confido futurū, ut Deus non patiaturo uos eō pro-
 labi, ut sitis prorsus inferiores malis uos sollicitatibus
 uerum etiā si patietur incidere malorum quippiam, sic
 temperabit euentum, ut possitis sufferre. Fortasse sunt
 inter uos, qui nos obtenuitatem negligunt, & alijs A-
 postolis ob strepitum et blandiloquentiā magis fauent,
 sed nondum peruentum est ad seditionem Choræ. Sunt
 qui nimiū licenter intersunt sacris epulis impiorū, sed
 nondum eō prolapsi mores, ut ipsi simulacris immole-
 tis, uerum in confinio periculum est. Quapropter filij
 charissimi, modis omnibus resilite à cultu simulachro-
 rum. Quisquis cum illis uestitur, ut maxime firmus sit
 animo, tamen speciem de se præbet, quasi consentien-
 tis illorum superstitioni. Non est quod uobis hæc multis
 uerbis persuadeā, cum ipsi pro uestra prudentia rem
 probe

probe teneatis. Vos ipsi iudicate, num uerū sit quod di
 co. Quid cōmercij tam sacris epulis nostris cum illorū Vos ipsi
 prophanis sacris? Videtur agnoscere cōmunem reli= iudicate
 gionem, qui cōmunibus cibis uescitur. Nōne poculum quod dico
 illud sacrum quod nos in memoriam mortis CHRI= STI,
 cum aēctione gratiarum sumimus, & consecra= mus, cōsortium arguit, quod pariter sanguine Christi
 sumus redempti? Rursus sacer ille panis, quē exemplo
 iussuq; Christi partimur inter nos, arguit fœdus, ac so
 cietatem summā inter nos, uelut ijsdem Christi Sacra=
 mentis initiatos? Panis ex innumeris granis sic constla=
 tus est, ut discerni non possint. Corpus sic ex diuersis
 membris constat, ut inter omnia sit societas inseparabi
 lis. Nos igitur cum eiusdem panis participes simus om
 nnes, declaramus nos quamlibet multi simus numero,
 tamen animorū consensu unū panem, & unū esse cor=
 pus. Ita qui prophanarū epularum participes sunt, ui
 dentur agnoscere societatem superstitionis. Videte, an
 non idem habeatur apud istos, qui iuxta Mosi legem ad
 huc uictimas imolant. Non admittunt ad imolatæ pecu
 dis esum, nisi Iudaicæ religionis consortes. & qui ue=
 scuntur sacris, sacrificijs item illorū assentiri uidentur.
 Quorsum hæc, inquiet aliquis, an negas Paule, quod
 paulo ante confirmasti, simulacrum nihil esse, & quod
 simulacro sit imolatum, nihil esse? Haud nego, uerum
 illud dico, uictimas quas imolant gentes, demonijs im=
 molant, non Deo. In rebus ipsis nihil est discriminis,

animus discrimen facit. Illi demones pro dijs habent,
 & horū numen statuis inesse putant. Itaq; qui cum illis
 imolaticijs uestitur, erroris impij socius esse uidetur.
 Nolim autem uos semel Deo consecratos, fieri confor=
 tes demoniorū. Qui pietatem profitetur, abnegat im=
 pios cultus. Non competit in eundem diuersa religio.
 Nec potestis simul bibere de sacrosancto poculo Chri=
 sti, & execrabili poculo demoniorū. Nec potestis men=
 se dominicæ participes esse, simulq; mensæ demonia=
 cæ, si res agatur cum animi consensu. Nihil cōuenit in=
 ter Christum & impios demones, utrisq; seruire simul
 non potest, nisi cum insigni contumelia Christi. Num
 hūc igitur data opera prouocamus, cum hostibus illius
 inuito consortio? Nulla atrocior contumelia. Num illo
 fortiores sumus, ut irritati domini non metuamus ultio=
 nem? Absit ut quisquā uestrū hoc sit animo. Sed idolo=
 latria res est usque adeo execrabilis, ut oporteat nos
 non solū ab ipso crimine, uerumetiam à suspicionē cri=
 minis longissimè abesse. Hæc persuasio ferè infixa est
 animis omnium, religionis esse consortium ijs, qui simul
 uestuntur imolaticijs. Res uitio caret, sed ex opinione
 nascitur offendiualū, quod hic certe si aliās usquā uitan=
 dum est. Quod ad cibos attinet, nihil mihi non licet, at
 nō quiduis expedit proximo, cuius gratia nōnunquā
 & à licitis temperandū est. Nihil mihi non licet, at non
 quiduis conducit alijs ad pietatem. At Christiana chari=
 tas dicat, ne quis suis cōmodis priuatim seruiat, sed po=
 tius com

Nemo qd'
 suum est
 querat.

tius cōmodis alienis. Utatur quisq; suo iure. sed si id cum
 fratris periculo futurum sit, magis perpendat, quid illi
 expediat, quàm quid ipsi liceat. Alioqui quicquid uen-
 di solet in macello promiscue edite, nihil interrogantes
 imolatiu sit an secus, idq; propter conscientia. Vitan-
 dum enim est offendiculū, si incidat, non accersendum.
 Nihil huiusmodi rerum per se impurū est, propterea
 quod oīa domini sunt. Neq; potest impurum esse, quod
 ab illo conditum est in usus hominū, sicuti testatur &
 Psalmographus. Domini, inquit, est terra, simulq; quic-
 quid usquàm terra continetur. Ab animis oritur impu-
 ritas, non à cibis. Itaq; si quis à Christo alienus ad coe-
 nam uocat, et alioqui uisum est ire, quicquid ī mensa uo-
 bis apponitur, edite, nihil dijudicantes, aut interrogan-
 tes, imolatiua sint nec ne, quæ apponūtur, ne qd offen-
 datis consciam. Porrò si quis uobis ultro dixerit, hoc si-
 mulacris imolatum est, ne uestramini, nō uestra causa,
 sed eius qui admonuit imolaticium esse, ne quid offēda-
 tis consciam, conscientia inquam non tuā, quæ sincera
 est ac firma, sed illius alterius, qui sentire uidetur, non
 esse fās Christianis uesci carnibus imolatijs. Et peri-
 culum est, ne huic uel amici dæmonū, uel lurcones uidea-
 mini. atq; ita secum cogitet. Quantumuis abominatur
 deos nostros Christiani, tamē non abhorrent ab imola-
 tijs carnibus. Huius igitur conscientia consulendum
 est, & consuli potest nō magno negotio. Errat ille, sed
 cadendum ad tempus errori, quem non possis tollere.

Christus in his summā libertatem nobis esse uoluit, qui nullum cibi genus aut indixit, aut interdixit. Cur igitur mea libertas iudicatur ab aliena conscientia? Cur quod recte fieri potest, rapitur in sinistram suspicionem? Quod si ego uescor his quæ Dei benignitas in uisum uitæ nobis indulget, cur ob id maledictis afficior ab homine, pro cuius usu gratias ago Deo, non demonibus? Hac igitur lege uescemini, aut non uescemini, ut si ue biberitis, siue ederitis, siue quid aliud feceritis, oīa referatis ad gloriam Dei. Ac uitam oēm sic pro temporū atq; hominū habitu attemperetis, ne quid sit, quo iure possint offendi, uel Iudæus, uel ethnicus, uel Christianus, idq; meo exemplo, qui me per oīa accōmodo omnibus, uescens, non uescens, accipiens, non accipiens, iudaiçans, non iudaiçans. hæc quæ uel recte fieri, uel recte possunt omitti, pro re nata, non ad meam ipsius utilitatem temperās, sed ad utilitatem multorū, quos meo uenior obsequio, non ut prædæ sint mihi, sed ut ad salutem alliciantur.

CAPVT XI.

Imitato=
res mei
estote.

NEquè pigeat uos Apostoli uestri sequi exemplū, cum id non tam meū sit quàm IESV Christi. Is sese per omnia nobis infirmis accommodauit, quo nos patri lucrifaceret. Hunc ego sequor dominū ac præceptorem, uos patrem filij, Apostolum discipuli sequimini. Atq; hætenus de carniū esu, deq; uitandis impiorū sacris, satis disertum arbitror. Nunc quid in uestris cōuentibus sit obseruandum, aut uitandum attingam, ne

gam, ne quid hic quoq; uel indecore, uel per contentio-
nem aut luxū geratur. In primis collaudo uos fratres,
quod in ceteris per oīa mei memores, teneatis quæ præ-
scripserā, quæq; uobis instituerā obseruanda in solēni
cōuentu. Illud addam, quod tamē leuius est, & pro tem-
pore, locoq; secus fieri potest. Sed tamē interim nolim
uos lateat, quod ut oīs uiri caput Christus est, & omnis
uxoris caput est maritus, ita Christi caput est deus. Vir
licet imperet uxori, tamē Christum agnoscit dominū,
Christus ipse patris auctoritatem agnoscit in oībus. cui
quisq; subiectus est, eius gloriæ seruiat oportet. priua-
tim agatis, ut cuiq; uidebitur expedire. Ceterū uir qui-
cūq; in publico cōtū precatur, aut uaticinatur operto
capite, dedecorat, caput suū tegens ceu seruale, cū præ-
ter Christū non agnoscat dominū, in cuius gloriā æquū
est illi nudari caput, non solū amoto pileo, uerum etiam
derasa coma. Siquidē et coma operimentū corporis est
uerius quā pars. Contra mulier, si in solenni cōuentu
precetur, aut uaticinetur capite relecto, dehonestat ca-
put suū. quod priuatim in gratiā mariti fortassis aperi-
endum erat, non in publico cōuentu, ubi Christo serui-
tur, non maritis. Siquidem quod uiro est tonderi aut ra-
di, id est mulieri flammeum abijcere. Quod si decorum
est mulieri exemplo uiri, uelū capitis abijcere, eadem
opera, iuxta uirilem morem, tondeatur etiam, aut ra-
datur, ut caluo capite palām precetur aut uaticinetur.
Quod si omnīū consensu ridiculum ac fœdum sit futu-

Quoniã
imago &
glo. d. e.

rum, operto capite testetur se uiro subditã esse. At non idem deceat uirũ, qui Dei gerit imaginem, sic mulieri. præfectus, quemadmodum Christus ecclesie. & per hũc illustratur gloria Dei, quæ tegi nõ debet. Ex aduerso, mulier ut subiecta est uiro, ita ad huius gloriã colitur in quẽ sit cõtumeliosa, si palãm renudato capite, simul & impudentiam suã testetur, & ceulibera, uiri præfecturam abneget. Honoratur Christus si uir palãm adretractus illi seruiat, illiusq; gloriã prædicet. Honoratur uir, si uxor pudore, silentio cultuq; uerecũdo, modestiam simul & obedientiã præ se ferat. Dixerit hic aliquis. Quo iure mulier cogitur subdi uiro, non contra? Quoniam cum primũ Deus conderet genus humanũ, non uir ex muliere prodijt, sed contra mulier ex uiro.

Non enim
uir ex mu-
liere.

Primũ Adam cõditus est e limo, mens diuino afflatu indita, mox e latere subducta est Eua, ceu uiri portio quedam. Ad hæc uir non est conditus mulieris gratia, sed contra mulier in uiri solatium est addita. Par est autem ut penes eum sit autoritas, qui & prior est conditus, et Deo duntaxat cõditus est, nõ mulieri. Hoc igitur iuris, cum ipsa naturæ primordia dederint uiro, debet mulier suam sortem agnoscere, nec obsequio solum, uerum etiã cultu, mariti sui dominiũ testari. Ut aut. rasus ueritex libertatem arguit, ita capitis uelamẽ seruitutis est insigne. Quod si mulier eò uenit impudentiæ, ut testes hominum oculos non uereatur, saltẽ ob angelos testes, qui uestris cõuentibus intersunt, caput operiat. Hactenus agno-

Propter
angelos.

nus agno-

nus agnoscit mulier, quid se deceat. Non quod hanc debeat
 maritus habere uilem, eo quod iussa sit parere, aut Verūtamenē
 uxor sibi displicere, quod uiro subdita sit. Nā quantum neq; uir s.
 ad religionis consortium attinet, utrique pares sunt.
 Sæpe maritus uxoris indiget officio, sæpe uxor mariti.
 Ad hæc, olim ex uiro mulier prodita est, nūc nec absq;
 uiro gignit mulier, neq; uir absq; muliere pater fieri
 potest. Nec tamen est quod his rebus sibi quisquā place
 at, aut displiceat, cū omnia sint ad Deum autorem refe
 renda, qui sic temperat ordinem uniuersi. Sed ut rede
 am ad id quod cœperam. Si uobis tot argumētis nondū
 persuadeo, quā sit indecorum mulierē in propatulo Vos ipsi u
 nudato capite precari, uel ex suo quisq; sensu animoq; dicāte.
 rem expēdat. Nullus enī tā stupidus est opinor, qui na
 turæ iudicium amiserit. An ne natura quidē ipsa docet
 uos, uiro probro uerti, si fœminarū more comatus sit?
 cōtra, mulieri decus accedere, si comata sit, quod huic à
 natura capillitiū densius ac copiosius quā uiro datū
 sit, ne usquā deesset capitis uelū, quæ uiro subiecta est?
 Ostendi quid mihi magis decorum esse uideatur. Quod Si qsaūt ui
 si uidebitur quispiam apud uos contentiosius super hac detur con
 re tueri suam sententiā, faciat arbitratu suo, modo sciat
 neq; nobis hunc esse morem, neq; cæteris ecclesijs Dei.
 An decorum sit, uos et ab Apostoli uestri institutis exē
 ploq; & à reliquarū congregationū consuetudine dis
 fidere, ipsi uideritis. Minus erat mali futurum, si in hi
 scerebus utcūq; cōcordaretis. Verum illud à uobis non
 Q 5 dubitem

IN PRIOREM EPIST. AD

Præcipio
nō laudās.

Optet hæ=
reses esse.

dubitem exigere, quod pridem à me traditum, displicet non obseruari. Quod in cæteris institutionū mearū me mineritis, probo. quod hic ubi maxime conueniebat idē facere non memineritis, non probo. Institueram ut cōueniretis sine tumultu, sine luxu, sine contentione, summa æquabilitate, quæ uel in primis alit concordiam, & sic ageretur inter omnes, ut suam quisq; domū rediret melior. Nunc eò mores prolapsi sunt, ut præstiterit nō conuenire, quàm ad istum modum conuenire, idq; multis de causis, neq; enī una in parte peccatur. Ac primū quidē cū solenniter conuenitis, audio inter uos esse dissidia, quod fœdius est profecto, quàm ut credere liceat, & tamē aliqua ex parte credo, ut uestra sunt ingenia. Vitari non poterat, quin orirentur inter uos eiusmodi dissidia. Atq; ex re mala illud boni capitur, quod hinc magis illucescit, qui uere probi sint, dum hi, cæteris in decore tumultuantibus, et ingurgitātibus sese, modeste sobriq; iuxta præscriptū Apostolorum, ac ueterē ecclesie morem agitant sacra conuiuia, quibus ultimā illam Christi cum discipulis suis cœnā representamus, memores initi nobiscum fœderis, & ad exemplū mutæ in uos concordie. At nunc irrepsit apud uos mos in decorus, ut quoties conuenitis, non uideatur agi cœna dominica, qualē ille cum suis egit, sed tumultuosum ali quod & inæquale conuiuium, quod per luxum, & gule intemperantiā non expectatis cæteris, suam quisq; cœnam occupat. Itaq; fit, ut hic tenuis esuriant, uel quia non habet

non habet quod edat, uel quia non in tempore uenit. ille
 diues coenae occupator satur sit, & ebrius, ac mysticum
 illud conuiuium duplici nomine dehonestetur, & quod
 per fastum diuitiū, pauperes fastidiuntur, quos non fa-
 stidijt Christus, & quod coena domini crapula luxuq;
 polluitur. Hic unanimatis Christianae mysteriū agi-
 tur, nō uentris aut gulae negociū, quod nō in publico cœ-
 tu, sed priuatim in aedibus curatum oportuit. Si libebat
 expleri aluū, an desunt uobis domus, in quibus seor-
 sum hoc agatis? An publicam Christianorū congregati-
 onē cōtemnitis, ut hac teste gulae seruiatis, uelut hoc in
 terim data opera agentes, ut uobis publice luxū & ap-
 paratum ostētantibus, pudefiant tenues, qui quod offe-
 rant, non habent? Quid hic dicam Corinthij? laudem
 uos? optarim quidem id uestro merito posse. & in alijs
 sanē laudo, hac in re nō possum laudare. Mores isti ni-
 miū dissonāt ab illa coena dominica, ad cuius exemplū
 oportet inter uos agitari sacra cōuiuia. Demiror q̄ ri-
 tus istos in uos inuexerint, nā ipse ut Apostolus accepi
 à domino, quod & tradidi uobis, nimirum quod domi-
 nus noster Iesus sub eam noctē, qua per discipulū pro-
 ditus est, & captus, accepit panē, & gratijs actis deo
 fregit panē, ac dixit. Sumite, edite, hoc est meum cor-
 pus, quod pro uobis frangitur omnibus impartendū.
 Hoc quod me facere uidetis, posthac & uos faciatis in
 memoriā mei. Videtis hic cū praeceptore suo simul oēs
 accumbere, mensam ac cibū esse communē omnibus, ne

An cōsun-
 ditis eos q̄
 nō habētis?

Iudam

IN PRIOREM EPIST. AD

Iudam quidem proditorem à consortio mensæ semotū,
 panem eundem in omnes ex æquo distributū. Dominus
 sic egit cum suis discipulis, & uos deſpicitis fratres &
 eiusdem religionis consortes? Ad eundem modum, post
 distributū panem, & poculum sumpsit in manus, cœ-
 na iam peracta, dicens. Hoc poculum, nouum est testa-
 mentum per meum sanguinem. ex hoc quoties bibetis,
 in memoriã mei facite. Hic igitur de eodem poculo bibe-
 bant omnes, & inter uos diuites ebrij sunt, pauperes si-
 tiunt. Christus hoc conuiuū mortis suæ commemorati-
 onem, & æterni fœderis symbolū esse uoluit, cum nūc
 per luxum ac diſſenſionem apud uos celebretur. Mysti-
 cus ē panis, cuius ex æquo participes eſſe debēt omnes.
 Sacroſanctum est poculum ad omnes æquæ pertinens,
 haudquaquã paratum ad placandam corporis ſitim,
 sed ad arcana rei repræſentationē, ne uobis ueniat in
 obliuionem, quo precio ſitis à priſtina uitæ uitijs redē-
 pti. Proinde quoties ad edendū hunc panem, aut biben-
 dum ex hoc poculo cōuenitis, non uentris negociū agi-
 tis, sed mortē domini Iesu mystico ritu repræſentatis,
 cuius iugis memoria uos in officio cōtineat, donec ipse
 rurſus aduenerit iudicaturus orbem. Itaq; quiſquis ede-
 rit panem hunc, aut biberit de poculo domini ſecus quã
 illo dignum est, graui crimini ſe reddit obnoxium, qui
 corpus & ſanguinē domini ſecus tractarit quã ipſe
 tractari iuſſerit. Siquidem res omnium maxime mysti-
 ca, pure ac reuerenter erat tractanda. uerum ne id ac-
 cidat,

Donec ue-
 niat.

CC
 adat,
 bene c
 bene p
 crific
 domi
 tur in
 & il
 pena
 min
 Chr
 get p
 unt
 guo
 hœc
 nos
 ſic
 car
 lis
 gis
 mu
 ho
 tre
 pl
 te
 ra
 q
 ſu

adat, se quisq; prius examinet atq; exploret. Itaq; sibi
 bene cōsciū edat de pane illo, & de poculo bibat. Parū
 bene sibi cōsciū absteineat potius, ac domi gulae suae sa=
 crificet. Licet enim res sit salutifera, corpus & sanguis
 domini, tamen quisq; edit aut bibit indigne, huic uerti
 tur in pestē atq; exitium. propterea quod irreuerēter
 & illoto animo tantū adierit mysterium, non satis per=
 pendens, quanto cū tremore sumendum sit corpus do=
 mini. dabunt hi pœnas prophanati mysterij, simulatq;
 Christus aduenerit. Quanquā & interim quosdam ur
 get pœna commisi. nam hinc est quod tā multi reperi=
 untur inter uos uoletudinarij, malisq; febribus ac lan=
 guoribus obnoxij, quin & percūt ante diē multi. Sunt
 hec exordia quaedam, ac minæ futuri iudicij. Quod si
 nos ipsi dijudicaremus ante sumēdum, haudquaquā
 sic iudicaremur à domino. Sed prestat interim hic iudi=
 cari, quā in illo die condēnari. Nam cum leuibus ma=
 lis affligimur iudice domino, nō extingui mur, sed pla=
 gis emendamur, ne post in æternum cū mundo damne=
 mur, ne quis stulte sibi blandiatur, si indigne tractans
 hoc mysteriū, uegeto uiuaciq; sit corpore. Proinde fra=
 tres mei, cū ad has epulas conuenitis, quo sit ad exem=
 plum Christi conuiuū æquabile, uos inuicem expecta=
 te. Quod si quis tam auidus est cibi, ut dilationē non fe=
 rat, domi comedat, nō in mystico publicoq; cōuiuio, ne
 quod ad uestram salutē est institutum, uertatur in occa=
 sionem dānationis. Atq; hac de re iam satis dictum est.

Inter uos
 multi infir=
 mi.

De cæteris

De cæteris quæ ad hanc rem pertinēt, ipse præscribã
ubi uenero.

CAPVT XII.

De spiri-
tualibus
aũt.

Diã ana-
thema Ie-
sum.

IAm ut de donis spiritus sancti non nihil dicam, quã
do nec in his satis inter uos conuenit, uolo uos mēni-
nisse fratres, quod aliquando pagani fuistis. ac tum qui-
dem pro superstitione, simulacrorũ in morē quocunq;
ducebamini, illuc ibatis. Tunc errorem habebatis duces,
nunc Christi spiritũ. Superest, ut quemadmodum tum
impiam religionē moribus ac ritibus impijs equipara-
stis, ita nunc ueræ sanctæq; religioni pijs moribus re-
spondeatis. ut quicquid inter uos geritur, sic geratur, ut
appareat afflatu diuini spiritus geri. Quicquid i glori-
am Christi diãtur aut canitur, ex illius spiritu profectũ
est. Proinde nolim uos illud fugiat, quod nemo afflatus
spiritu Dei patris, execratur Iesum huius filium. Neq;
quisquã potest ex animo Iesum uocare dominum, nisi
per afflatũ sancti spiritus. Quicquid igitur in uobis est
bonũ, id huius beneficentiæ debetis, & huius gloriæ cõ-
uenit impendi. Verum licet sit idem omnium spiritus,
tamen uaria sunt eius dona, quæ pro suo arbitratu alijs
alia partitur afflatu suo. Et horum functiones uarie di-
stributæ sunt, cum idẽ sit omnium dominus, cuius mu-
nera dispensantur. Quin & effectus, uisq; spiritus ali-
ter in alijs agit ac uiget. cũ interim unũ sit Deus omni-
um cõmunis, à quo uis & actus proficiscitur. omnium
quæ in singulis hoc aut illo modo geruntur. Vni igitur
autori Deo debentur omnia dona, siue mediocria, siue
eximia,

eximia, nec est quod hinc se quisquàm efferat. Alient
 muneris est, quod habet, & quicquid cōtingit afflatu spi-
 ritus, in cōmunem utilitatem collatum est, non ad pri-
 uatū fastum. Nam huic quidem per spiritū Dei conti-
 git, ut sapienti sermone det fida cordataq; consilia. Rur Sermo sci
 sus illi contigit eiusdem beneficio spiritus, ut cognitione entia.
 rerum ac disciplinarum adiuuet commodum reipubli-
 cæ. Huic eiusdem afflatu spiritus contigit fiducia robur,
 quæ uel montes loco dimouet. Illi per eundē contigit uis
 medendi morbis. Est cui data sit insignis potestas æden
 di miracula. Est cui contigit prophetiæ dos, ad explican-
 da quæ uel futura sunt, uel alioquin abstrusa. Est alius Discretio
 cui datum ē, ut sagaci iudicio discernat afflatus hominū spirituu.
 utrū à Deo profecti sint, an secus. Rursus alius sortitus
 est hanc dotē, ut idem uarijs linguis loquatur, quæ res
 non mediocriter conduat ad cognitionem sacrorum uo-
 luminum. alius, ut uel per afflatum, uel arcanarum lite-
 rarum peritiā interpretetur & explanet, quod illi lo-
 quuti sunt. Nō enim quisquis linguam tenet, idem tenet Genera
 sensum arcanum sermonis. Nihil est quod hic sibi quis-
 quàm uel placeat, cum sint aliena quæ habet, uel displi-
 ceat, quādo distributio pendet ab arbitrio spiritus san-
 cti, qui dotes has omnes, quāuis uarias, et alias in alijs,
 unus et idem opifex partitur cuiq; ut ipsi uisum fuerit,
 sed sic, ut ob mutuam inter uos charitatem, singulorum
 dotes sint omnium communes, & ad harmoniam ac de-
 corum faciat uarietas, nō ad disidium. Nam qui minus
 fiat in

fiat in corpore Christi mystico, quod in corpore natura-
 li fieri uideamus? Quemadmodum enim cuiusq; corpus
 cum sit unum, tamen ex diuersis membris compactum
 est, sed sic, ut idem spiritus uitæ munus impartiat mem-
 bris omnibus, quæ cū multa uariaq; singulatim sint, ta-
 men simul omnia unum corpus sunt, sic esse uoluit Chri-
 stus in suo corpore. Quandoquidē ex equo participes
 baptismi, per eundem & omnibus communem spiritum
 in idem corpus compacti sumus, siue Iudei, siue Greci,
 siue serui, siue liberi. Et eundem spiritum hausimus om-
 nnes, licet aliter in alijs uim suam exerat. Neq; corpus
 unico membro constat, sed multis quamlibet diuersis.
 Iam si pes deiiciens sese dicat, nō sum manus, nihil mi-
 hi cum reliquo corpore, num ideo nō est pars corporis?
 Et si dicat auricula, deplorans sortē suam, nō sum oculus,
 aliena sum à reliquo corpore, num ideo nō sit pars
 corporis? Situs aut usus diuersus non uergit in cōtume-
 liam membri, quando hæc ipsa uarietas ad totius cor-
 poris incolumitatem pertinet. Et quicquid cuiq; mem-
 bro datum est muneris, id toti corpori uiuando datum
 est. Præclara corporis pars est oculus, sed si totum cor-
 pus sit oculus, ubi erunt aures? Rursum si totum cor-
 pus sit auricula, ubi erit nasus? Hoc perspiciens Deus,
 diuersis membris compegit corpus, ac mēbro cuiq; suū
 locum, suumq; munus attribuit, nō ex merito membro-
 rum, sed ex ipsius arbitratu. Quod si quæ nunc mul-
 ta ac diuersa sunt membra, redigerentur in unum mem-
 brum,

brum, puta nasum aut oculum, ubi corporis harmonia^s
 Nunc non ita res habet. sed cum mēbra singulatim in=
 ter se differant, tamē ob consortiū eiusdem anīe nihil
 aliud sunt quā unū corpus, ut nullū membrum à cete=
 ris membris fastidiri possit, quāuis humile. Neq; enim
 potest oculus, ceu pars corporis excellentior, ac uelut
 organū animi familiarius, dicere manui, ceu membro
 crassiori, non est mihi opus tuo præsidio. Neq; rursum
 caput, licet regia sit animi, dicere potest pedibus uelut
 extremis, nihil moror uestrū officium. Tantū abest, ut
 ullum corporis mēbrum dispiciatur, ut contra potius
 quæ uidentur membra corporis imbecilliora, his ut ne=
 cessarijs præcipuam curā impendamus. Et quæ iuxta
 uulgi æstimationē minus habentur honesta, his hono=
 rem addimus uberiorem, quæq; parū decora uidentur,
 his plus decoris adiungimus, uelut pensantes officio,
 quod aliās diminutū uidetur, nec ignari uniuscuiuslibet
 Probro totum corpus dehonestari. Nam quæ per se de=
 cus habent in nobis, non egent asciticijs ornamentis,
 ueluti facies, aut manus, cū pudenda nostri uestitus or=
 natu tegantur. Hoc consilio conditor Deus mira qua=
 dam harmonia diuersarū partium corpus omne tempe=
 rauit ac miscuit. ut cui uidebatur aliquid honestatis de=
 esse (etiā si natura nulla corporis pars est inhonesta)
 huic ex officio plus honoris adderetur, ne uidelicet dissi=
 dium oriretur mēbrorum inter ipsa, cum nullius usus
 non sit necessarius, sed ut oīa pari sollicitudine, mutuis

R officijs

IN PRIOREM EPIST. AD

officijs sese uicissim tueantur, ne per disidium (dum quodq; sibi priuatim fauet) collapso corpore, pereant oia. Quin potius si quid comodi, aut incomodi, huic aut illi membro obtigerit, omnia putant ad se pertinere.

Et si quid patitur unum Siue quid affligitur unū membrum, simul affliguntur omnia membra. siue quid honoris contigit uni cuiquam membro, sibi gratulantur omnia membra. Num saltem hoc exemplo desinetis inter uos contendere, quos arctius in unū compegit Christi Baptismus, quam corporis membra compegit idem halitus? Qui sit, ut plus possit natura quam gratia? Nonne uos estis corpus Christi, aut certe pars aliqua membrorum illius. quæ sic in suo corpore digessit, quod est Ecclesia, ut suum cuiq; locū, suum cuiq; munus attribuerit? Ac primo quidem loco collocauit Apostolos, qui dispensatores Euāgelicæ gratiæ, Christi uicibus funguntur. Proximo prophetas, qui uel aperiant futura, uel explicent occulta. Tertio doctores, qui literis ac disciplinis præditi, quod habent, in cōmunem usum conferant. Quarto loco potestate præditos ad coercendum uim dæmonū, Christi nomen miraculis illustrandum. Quinto, qui ualent tollendis morbis. Secundum hos, alios qui possint autoritate consilioq; subuenire afflictis, qui prudentia præpolleant ad multitudinem in officio retinendam. Postremo qui linguarum peritia possint esse usui cæteris. Hæc uarietas uos ad mutuam concordiam non hortatur modo, sed etiam compellit, dum aliorum alij uicissim opem desideratis.

ratis. Num omnes Apostoli? num omnes prophetae?
 num omnes doctores? num omnes potestate praediti?
 num omnibus adest medendi uis? num omnes uarijs lin-
 guis loquuntur? num oēs interpretandi donū habent?
 minime, sed sua cuiq; dos contigit. Nemo fastidiendus
 est, sed tamē omnibus enitendū, ut ad ea quae in his prae-
 cipua sunt, admitti mereantur, ac semper ad meliora
 proficiant. Neq; enim hac lege sua cuiq; dos assignata
 est, ut spes adempta sit meliorū. Dona sunt Spiritus, ne
 quid nobis hinc arrogemus, sed is ad dandū, nostro co-
 natu nostrisq; precibus solet euocari. Praeclara dona
 sunt quae cōmemorauī, sed quae possint in parum pios
 competere. Verum aperiam quod his omnibus sit ex-
 cellentius, et quò cum primis sit enitendū, quando sine
 eo nec ista quicquā ualēt quae diximus, quaeq; uos ceu
 sola sectamini.

CAP. XIII.

Praeclarum est linguis loqui, quo nomine uos nobis
 praecipue placetis. Sed quamuis linguis omnibus
 loquar, non solum hominum, uerumetiam angelorum
 ut sic dicam exaggerandae rei grata, non adsit autē stu-
 dium benemerendi de proximo, ac Dei donū in cōmu-
 nem usum conferendi, non minus inutilis sim futurus,
 quā aēs inani strepitu discindens aërem, aut cymbalū
 inutili tinnitu feriens aures. Quod si hoc quoq; praecle-
 rius quiddam obtigerit, puta donū prophetiae, per quā
 arcanos sensus oēs diuinæ scripturae teneam (si cuiquā
 tamē hoc mortaliū obtigit, ut unus teneat omnia) si ac-

IN PRIOREM EPIST. AD

cesserit omnium disciplinarum absoluta cognitio, postremo si tantum fidei robur accesserit, ut huius presidio montes quoque loco dimoueam, desit autem charitas, frustra adsunt illa quae nulli prosunt. Si tanta mihi adsit dos opitulationis, ut quicquid mihi rerum est, id totum alendis egenis insumam, imo si pro subleuandis oppressis corpus omnibus periculis obijciam, uel usque ad incendiū, desit autem, si fieri potest, charitas, hoc est, animus uel gratis benemerendi sitiens, nihil fructus ex meis dotibus refero. Haec una demonstrat, quatenus utendum est dotibus, quas frustra teneas, si nescias uti. Ceteras dotes uitiat ambitio, uitiat liuor, uitiat disidium, à quibus omnibus malis plurimum abest charitas. Ceterae dotes suam quaeque habent utilitatem peculiarem. Charitas nec uitari potest, et usu sui latissime patet. Charitas leni animo est ad tolerandas iniurias, eadem ad uitae consuetudinem comoda comisque est. Charitas nescit cuiquam inuidere, quae sua quoque bona transfundit in alios. non est procax, quae obsecundat omnibus. non inflatur, quae se cuiuis submittit. nihil sibi putat indecorum, modo proficit. non studet suis priuatis commodis, non irritatur iniuria, et adeo non retaliat acceptam iniuriam, ut ne cogitet quidem de ulciscendo, et tantum abest ab iniquitate, ut nec alienam ferat iniusticiam, sed magis gaudet moribus synceris ac simplicibus, nihil non suffert iuuandi studio, quamlibet durum. nihil non credit, tantum abest ut de quoquam perperam suspicetur, non facile desperat de quoquam,

*Benigna
facilis &
suauis*

Non est
ambitiosa.

Non cogi
tat malū.

quam, sed omnes infatigabili spe tolerat, & meliorum
 expectatione pertinacissime perdurat. Quid multis?
 nusquam cessat charitas. Quocumq; profeceris, charitas Charitas
 ubiq; comitatur ceu perpetuum donum, ac per oem Chri nunquam
 stianorum uitam diffusum. siue contingeret aboleri prophe excidit.
 tiam, siue linguae cessabunt, siue scientia antiquabitur,
 accessioe maioris profectus, nam quod hactenus ex his
 tenemus, imperfectum est, nec ad plenum cognouimus, nec
 ad plenum per prophetiam tenemus mysteria. Itaq; cum
 contigerit id quod perfectum est, quodammodo abolebi-
 tur, quod nunc dimidiatum est. Habet suos gradus Chri-
 stiana religio, habet suas etates et etatum accessus quem
 admodum natura. Cum essem puer, ut puer loquebar, ut
 puer eram affectus, ut puer cogitabam. Ceterum ubi fa-
 ctus sum uir, reieci puerilia, iam animum appellens ad
 meliora, donec paulatim ad summa prouchar. quod si
 non contingit in hac uita, tamen hic meditandum est quo
 contingat in futura. Quantulum enim est, quod nunc per Videmus
 has dotes cernimus, nec id admodum perspicue, sed uelut nunc per
 in fidei speculo, imagines tantum rerum coelestium intue- speculum.
 mur, & ex scripturis ceu per inuolucrum aenigmatis
 Dei mentem conijcimus. Verum ubi contigerit perfe-
 ctio, res ipsas coram contemplantur. Nunc aliqua mo-
 do ex parte cognosco, tunc praesens praesentem Deum
 cognoscam, sicut ab ipso cognitus sum. Nam ab illo co Sicut et co
 gnosci diligi est, & quo quisq; illi charior est, hoc pleni gnitus sum.
 us ac propius illius ineffabili noticia fruatur, sed iterea

IN PRIOREM EPIST. AD

licet reliquæ dotes uelut ïtiles cessaturæ sint, satis iam confirmata fide, cui propagandæ ac stabiliendæ seruiunt illæ, tamẽ interea manent Fides, Spes, & Charitas. Fides, qua procul cernimus ïmortalitatem futurã. Spes qua confidimus nos illius fore participes. Charitas, qua Deum sic de nobis meritum redamamus, & huius gratia proximũ. Hæc tria cæteras dotes omnes antecellunt, sed tamen in his ipsis primas tenet charitas, cui fidem etiam & spem debemus, aut certe sine qua nec illæ sunt ad salutem efficaces.

CAP. XIII.

Señtami
charitatẽ.

AT hæc non eò tendunt, quæ tam magnifice prædicamus de charitatis præminentiã, quod reliquæ dotes negligendæ sint, aut fastidiendæ, sed ita señtami charitatem, ut nihilo secius interim probetis ac suspiciatis genera linguarũ, aut interpretationẽ sermonis, ad id tamẽ quod utilius est magis enutẽtes, uidelicet ut prophetetis, mysticũ sensum ad salutem auditorũ explanantes. Etenim qui lingua tantũ loquitur, non hoĩbus loquitur, quibus nihil adfert sua uoce, sed Deo loquitur, quẽ uerbis non intellectis laudat. Nam quod ad cæteros attinget, quid refert utrũ taceat, an loquens nõ intelligatur? Velut afflatus spiritu loquitur arcana, quæ ut ipse intelligat secũ, certe nemini cõmunicat. & ut proficit, nõ prodest nisi sibi uni. Contra qui propheta fungitur munere, non Deo loquitur solũ, uerum etiam homĩbus loquitur, non simplicem illis adferens utilitatem, quippe qui simul & malos inuitat ad uitam meliorem, & segnes extimulat

Spiritus
aut loqui=
tur myste.

extimulat ad uigilantiam, & pusillanimes erigit ac solatur. Videte quantum inter donum & donum interest. Qui loquitur lingua, sibi priuatim uni prodest. at qui per prophetiæ donum enarrat scripturæ, & exhortationem, toti prodest congregationi. Porro bonum & consolingit. Volo uos omnes, si uideatur, loqui linguis, potius tamen optarim uos in altero quod præstantius est, præcellere. Maior enim est qui prophetam agit, quam qui linguis loquitur uerba sacra, sed nulli intellectu sita edificatiõ accipiatur. nisi forte qui prius linguis locutus est, mox quid dixerit interpretetur, quo saltem aliquis fructus fiat. redemat ad populum. Sunt enim qui nec ipsi satis intelligunt, quod lingue plectro sonant. Cæterum ex uerbis intellectis aliquid fructus utcunq; capi poterit, alio qui fingite me nunc primum uenisse ad uos, nec aliud quam linguis loqui, quid utilitatis sim uobis allaturus, nisi sic loquar, ut mox aperiã uobis arcanum per apocalypsis donum. aut per scientiæ donum erudite disse-ram de ijs, quæ ad cognitionem fidei pertinent, aut per prophetiæ donum aperiam sensus reclusos, aut per doctrinæ donum edisseram aliquid, quod ad bonos mores pertinet. Quin & quæ anime sunt expertia, siue tibia sit, siue cithara, cum non in aliud parata sint quam ut sonent, tamen nisi certos ac distinctos sonos dederint,

IN PRIOREM EPIST. AD

qui certis harmonijs ac modulis testentur aut cantiois
 argumentum, aut affectum quò uocat cantio, hoc est, si
 tantum sonent, quid fructus aut uoluptatis accipiet au-
 ditor, cū nō dignoscat quale sit, quod cithara tibiāue ca-
 nitur, letum an lugubre? Iam si tuba uocem incertā de-
 derit, non ipso cantu distiguens, utrū praelium iniri ui-
 beat, an receptui canat, quid referet tuba clangere, cū
 miles non intelligat quò uocetur? Itidē & uos, nisi lin-
 guis loquentes uocē edideritis, certi quiddā repræsen-
 tantem auditoribus, sine fructu loquemini, quando non
 ualet intelligi quod dicitur. Itaq; loquentiū uox nō pe-
 netrabit in animos audientium, sed aerem tantū feriet
 inani strepitu uerborum. Tam multa uidelicet sunt lin-
 guarum genera in mundo, quorū sua cuiq; uox est, ea
 quidē ab omnibus percipi potest. uerū si nihil accedat
 uoci, frustra uterq; alteri loquemur. Etenim cū uterq;
 recte sonet suam linguam, tamen cum neuter alterū in-
 telligat, fit ut & ego qui Græce loquor, barbarus sim
 Afro, & mihi uicissim ille sit barbarus Africe nescienti.
 Proinde uos quoq; Corinthij, quādo uestra spōte secta
 mini, magniq; facitis dotes, quæ uocis habēt miraculū,
 meo hortatu dabitis operā maioribus, quo sitis usui cō-
 gregationi toti. Itaq; cui cōtigit donum linguarū, præā
 bus à Deo flagiter, ut accedat donū interpretandi. Alio
 qui si precer lingua populo ignota, puta apud Græcos
 Persica, imò si (quod quidam solent, qui cantionem quā
 edidicerūt, peregrina lingua gaudent sonare, quā nec
 ipsi

Quoniam
 æmula est
 spir.

ipsi qui sonant, intelligunt) sermonem sonē, nō minū
 mihi quā alijs ignotum. Spiritus quidem & halitus
 meus edit uerba præcātia, ceterū animus meus fructus
 est expers, cum & mihi uel nihil, uel minimum profim
 & alijs etiam molestus sim, non solū inutilis. Quid igi
 tur mihi faciendū est? Precabor uoce, cum locus postu
 labit, sed hoc nō cōtentus, precabor et mente animoq;
 Canā laudes Dei uocis organis, sed hoc non contentus,
 canā & animo, addita linguæ peritia. Alioqui si tu lau
 des Dei decantas sermone omnibus ignoto, q̄ plebis ui
 ce fungitur, quomodo succinet solitū illud Amen, ad fi
 nitam gratiarum actionem tuam? Nam huius uocis ac
 centu confirmatur id, quod precibus aut hymnis est di
 ctum. Scitis enim hāc fabulam agi uarijs personis. Qui
 docti sunt, præcinunt. plebs indocta promiscuaq; com
 probās quod dictum est, uelut omnium uoce acclamat,
 Amen. Quis aut̄ acclamabit, si nesciat quid dicas? San
 ctum est quod tu pronuncias, & tibi bono est, uerū in
 terim populus nihilo fit melior, qui in hoc conuenit, ut
 ex eruditorum sermone domū melior redeat, atq; hoc
 discat in publico, quomodo priuatim sit uiuēdū. Porro
 ne quis me suspicetur ut linguarum imperitum, parum
 fauere dono linguarum, sicuti uulgo quisq; miratur, et
 extollit, in quibus ipse ualet, diuersa contemnit & ele
 uat, gratias habeo Deo, quod hoc dono uos omnes supe
 rem, qui hoc præcipue uobis placetis. Nullum enim ser
 monis genus apud uos est, quod ego non & sonē, & in

Gratias
ago Deo.

IN PRIOREM EPIST. AD

telligam. Itaq; non liuore, sed iudicio donū interpretati
 onis antepono dono linguarū, quo priuatim magis uti
 conuenit quā in solenni conuentu. Nam ecclesia cō-
 tuq; sanctorū malim quālibet pauula uerba sic loqui,
 ut ipse meam intelligēs uocem, efficiā ut à cæteris quoq;
 intelligat cæterorum, ac fortassis ne ipse qdem Pro
 inde fratres quando, ut dictum est, pietas habet uelut
 etates & accessus suos, date operā ut relictis inferiori-
 bus donis, ad maiora p̄ficiatis, ne perpetuo pueri uide-
 amini. Sunt dotes, quæ cōgruunt primū initiatis Chri-
 sto, sunt quæ decēt iā prouectiores. Volo uos perpe-
 tuo pueros esse, quod ad morū simplicitatem atq; inno-
 centiā pertinet, at animi dotibus uelim uos usq; profice-
 re, donec ad summum perueniatis. Neq; enim iam uo-
 bis satis est, si nulli noaueritis. enitendum est, ut iā adulti
 & prodesse ualeatis omnibus. Puerorum est quamlibet
 exigua demirari, atq; his sibi magnifice placere. Sed ad-
 fert illis hoc etas, ut mox negligāt quæ prius iactabāt,
 contēdentes ad maiora. Habet Christiana fides & ru-
 dimenta sua, in qbus turpe sit consensere. Id ita esse te
 status est olim & ipse Deus, ita loquens apud Esaiam
 prophetam. Varijs linguis ac diuersis labijs loquar po-
 pulo huic, ac ne sic quidem audient me. Itaq; linguarū
 donum faciēbat ad ecclesie rudis primordia, ut hoc mi-
 raculo commouerentur increduli, cum his qui credunt
 sit oōsum. At contra, prophetie donum non solum in
 credulis

Volo qnq;
 uerba loq;
 in sensu.

Fratres no-
 lite pueri
 effia sensu.

credulis prodest in hoc ut resipiscant, uerum etiam cre-
 dentibus, ut indies reddantur firmiores, ac seipsis me-
 liores. Itaq; perspicuum esse debet, quam parum utili-
 tatis habeat linguarū usus, cum aliquoties officiat etiā,
 & offendat. Nam facite mihi iam totam congregatio-
 nem conuenisse, simulq; omnes uarijs, sed ignotis lin-
 guis sonent, alius Hebraica, alius Africa. alius Asiatica.
 atq; intrent interim in coetum uestrum alij Christiani
 linguarum imperiti, aut etiam increduli, linguarū item
 imperiti, nōne cum audierint confusissimum diuersa-
 rum uocum strepitum, nihil omnium intelligentes, di-
 cturi sunt, quod mente capti lymphatiq; sic ineptiatis?
 Contra, si per prophetiæ donum alius doceat, alius ad-
 moneat, alius exhortetur, alius cōsoletur, & interim su-
 perueniat in coetum uestrum hospes quispiam imperi-
 tus, aut etiam incredulus qui & intelligit sermonem ue-
 strum & uicissim intelligitur, nōne dum uerā pietatē
 agnoscit in uobis, damnat apud se suam superstitionē
 suosq; mores impios detestatur, collatos ad uestrā pie-
 tatem, totusq; sibi ostenditur, dū audit à uobis ueræ re-
 ligionis disciplinā, à qua uidet sese hactenus plurimum
 abfuisse, sibiq; conscius est eorū uitiorum, quæ sermo
 uester execratur? Deniq; fit, ut ille mutatus in alium ui-
 rum, ac sui pœnitens, pronus in terrā procūbat, agno-
 scens, palāmq; testificans, qd' uerè spiritu dei sitis affla-
 ti, nō more phanaticorū, qui demoniaco furore corre-
 pti, uoces effundūt, nec ab ipsis, nec ab alijs intellectas
 sonum

IN PRIOREM EPIST. AD

sonum adētes sine mente. Quid igitur faciendū est fra-
 tres? Quoties in publicū cœtum conuenitis, suā quisq;
 dotem secum adfert. alius habet canticū mysticum, quo
 lubet canere Deū. alius doctrinam habet, qua possit ad
 institucndam uitam erudire. alius reuelationem habet,
 ut eruat abstrusareconditaq; in sacris literis. alius lin-
 guæ dono præditus est. Nihil horum fastidiatur, sed o-
 mnia cōferātur ad publicā utilitatem in cœtu publico,
 uerū ita, ne quis existat tumultus, aut confusio. Detur
 et linguarum dono præditis suus locus, sed ita, ut bini
 duntaxat loquātur in singulis conciliabulis, aut ut plu-
 rimum terni. neq; id tamē simul, sed per uices, neq; rur-
 sus soli loquātur, sed adsit, qui quod ab illis dictum est,
 interpretetur populo. Vnus iterpres duobus aut tribus
 linguæ dono præditis suffecerit, quod necesse non sit,
 multum uerborum sonari linguis. Quod si desit inter-
 pres linguarū peritus, non est quod in cœtu loquatur,
 qui præter linguarū donum nihil habet, utatur suo do-
 no, sed priuatim, ubi sibi canat ac deo. In cœtu publicū
 negotium agitur. Ad eundem modum prophete nō o-
 mnes, sed bini, aut terni loquātur, idq; uicissim, sed ad-
 flatus, ueri sint nec ne, qui reijciant, si quid dictum est
 Christi spiritu indignum. Quod si uno quoopiā loquēte,
 is qui huic assidet, interloq; cœperit, uelut afflatus deo,
 ne sit uocū tumultus, prior conticescat. Iam enim appa-
 ret alteri patefactū, quod prior quærebat, quandoquid-
 dem afflatus

dem afflatus iterpellauit. Quod si fiat, nihil uetat, quo minus omnes pphetetis, modo uicissim id fiat, & alter alteri loquendi uices cōcedat, quo maior doctrinæ fructus ad omnes pertineat, in medium adferentibus singulis, qd' inspirarit Deus, & uberiore consolatione reficiantur omnes, dum singuli conferunt in cōmune, quod Christi spiritus inspirarit. Nec est qd' excusetis, afflatus numine sui iuris non esse, qd' in lymphatis uidemus accidere. Lōge secus est de afflatu Christi, qui sic addit impetū mentis, ut nihilo secius in tua sis potestate, siue res sermonem poscet, siue silentium. Sanus est hic afflatus, nec aliud quā piæ mentis impetus ad ea, quæ uidentur ad Dei gloriam facere. Is hoc magis seruire debet tranquillitati publicæ, & hoc longius abesse à contentiōe, qd' à Deo proficiscatur, qui pacis est autor, nō tumultus aut dissidij. Id cum obseruetur in omnibus conciliabulis, si sancta uideri uultis, seruetur, ne qd' à cæteris uideamini discrepare ritibus, à qbus nō dissidetis professione religionis. Atq; hac ipsa de causa sileāt uestræ mulieres in solenni cōuentu, ne (ut est sexus affinis loquacitatis uitio) tumultus indecorus oriatur. Neq; enī illis permissum est, ut in publico cōcionentur, uelut autores rerum. sed præceptum est, ut uiris subditæ sint. Sic enim in Genesi Deus mulieri loquitur. A uiro pēdebis, & ille tibi dominabitur. Hanc igitur legem agnoscant non solum teclis capitibus, uerum etiā silētio, quo maxime

Et spiritus
pphetarū
prop. sub.

Non enim
dissensiois
est Deus.

Mulieres
in eccle-
sijs ta-

Gene. 3.

IN PRIOREM EPIST. AD

maxime decoratur ille sexus. Dixerit aliquis usque ad
 deo linguam adimis mulieribus, ut nec discendi gratia
 sciatandiq; fas sit loqui? Prorsus adimo in publico, ce-
 terū si quid erit, quod non satis intelligant, cupianq; di-
 scere, domu maritos suos interrogent. Ita fiet, ut nec do-
 ctрина fraudentur, nec quicquā indecore geratur. Nam
 prorsus indecorum spectaculum est, uidere mulierem
 in publico cœtu sanctorum loqui, cum id etiam in pro-
 phanis conaonibus ethnicorū foedum habeatur. Quid
 est ut uos grauemini seruare ritum, à cæteris omnibus
 obseruatum Corinthij? An à uobis primum profectum
 est Euangelium, ut cæteri cogendi sint ad uestrum mo-
 rem? An ad uos solos peruenit Euangelium? Quod si
 nec primi Christi religionem tenetis, nec soli, cur piget
 ad aliorum ritus uos attemperare? Si quis apud uos ui-
 detur esse propheta, aut alioqui spiritualibus præditus
 dotibus, agnoscat, quæ scribo uobis, nō mea esse præce-
 pta, sed domini. Quod si quis per contētionem sic agit
 quasi ignoret, & hæc uelut humana iussa contemnit,
 ignoret suo periculo. Decertare non est meum, satis est
 admonuisse. Igitur ut hunc sermonem finiam fratres,
 huc enitami, ut contingat prophetiæ donum, quod lō
 ge præclarius est, sed sic, ut interim nō prohibeantur
 loqui linguis, quibus aliud donum non contigit, modo
 quemadmodum præscripsi, cuncta fiant & cum deco-
 ro, & ordine, ne quid turpitudinis aut tumultus exori-
 atur.

CAP. XV.

Iam

Iam quoniam audio fratres de resurrectione mortuorum à nonnullis uestrum ambigi, quibus humana philosophia, etiamnum tumidis, hoc persuaderi nondum potest, non est quod noui quicquam uos doceam. tantum in memoriam reuoco uobis Euangelium, quod uobis primum tradidi, quodque semel estis amplexi, et in quo hactenus perseueratis, cuiusque praesidio salutem adipiscimini, ut simul et mihi super uacantem sit denuo tradere, quod semel recte traditum est, nec uobis honestum, si per instantiam ab eo desisteretis, quod semel estis amplexi, praesertim cum experiamini nostrum Euangelium uobis ad salutem efficacem esse. At qui praecipua pars Euangelice doctrinae est, credere resurrectionem mortuorum. Qua de re non oportet ambigere, nisi, quod absit, frustra credidistis. Quorsum enim attinebat Euangelium amplecti, si quod est huius rei caput, negatis mortuos olim reuicturos? Huius in primis meminisse uos oportebat, quod uobis in primis tradidi sermone, nunc literis repetito, quodque uos semel accepistis, nimirum illud, quod dominus Iesus Christus mortuus sit, suaque morte nos a peccatis liberarit, pro nobis depedens, quod ipsi commiseramus, quod ita futurum multis ante saeculis scriptura dixerat, ut tanquam ovis ad lanienam duceretur, ut suo liuore nostris malis mederetur, ut de ligno crucis regnaret, ac diaboli tyrannidem frangeret. Ad haec quod non solum uere mortuus sit, uerum etiam sepultus, ac tertio die reuixerit, quod et ipsum fore iam olim praedictum fuerat prophetae.

Notum autem uobis facio

Per quod et saluamini.

Esa. 53.

IN PRIOREM EPIST. AD

Osee. 6.

Psal. 15.

rat prophetarum oraculis, quo magis credatis factum, quod per sacros viros Deus fore promiserat. Nā ita loquitur Osee. Post biduum & tertio die resurgemus & uiuemus in conspectu eius. Rursus Dauid ita loquitur. Non derelinques animam meam apud inferos. Ad hęc, quo certius crederetis, docui uos, quomodo rediuuimus multis se cōspiciendū prębuerit, primū Cephę, deinde duodecim illis, & qd' post hęc uisus sit plus quā quingentis fratribus simul cōgregatis. Quorum pleriq; uiuunt in hunc usq; diem. si quis addubitet de fide narrationis. aliquot diem supremum obierunt. Sub hęc conspectus est Iacobo, q' frater domini dictus, primus apud Hierosolymos episcopi dignitate functus ē. Deinde cōspectus est Apostolis omnibus, nō tantū illis duodecim, a quibus primū ortū Apostoli cognomen in plures deriuatum est. Post omnes autem & mihi conspectus est, uelut Apostolo abortiuo, q' post maturos partus tandē uelut imperfectus foetus, eiectus sum uerius quā natus. Non queror, quod postremus omnium uiderim. Magnum est, quod uidere meruerim. Nam ego sum infimus Apostolorū, nec satis dignus, qui dicar Apostolus, propterea quod persecutus sum ecclesiam Dei, quā Apostoli constituerunt. Indignus igitur erā, qui uel postremus in ordinem Apostolicū allegerer, sed gratuita Dei bonitas me, licet immerentē, hoc honore dignata est, ut quicqd' sum, illius sit muneris, non meriti mei. Neq; passus sum illius in me beneficentiā ociosam aut sterilem esse.

rilem esse. quin potius licet postremus sim ordine tem-
 porū, tamen in functione muneris Euangelia non gessi
 me in postremis, sed plus laborum exhausti, quàm quis-
 quàm alius Apostolorū. ne quis hoc noīe mihi minus tri-
 buat autoritatis, quod ultimus sim Apostolorū. Quan-
 quàm hoc ipsum quod laboravi, non mihi uindico, sed
 beneficētiæ diuinæ ascribo, cuius præsidio factum est,
 quicquid gestum est. Igitur ut ad rem redeam, siue illis Siue enim
 potior est autoritas in Euangelico negotio, siue mihi, ego siue
 certe consentientes idē prædicamus oēs, & quod nos illi.
 magno consensu prædicamus, id uos ueluti certū, et in
 dubitatū credidistis. Nos nostri dissimiles non sumus,
 superest ut uos uestri similes sitis, non iam in dubiū re-
 uocantes, de quibus semel statuistis. Quod si omnium Apo-
 stolorū testimonio prædicatū est, & prædicatur, quod
 CHRISTVS, princeps & autor resurrectionis, à
 morte reuixerit, qua fronte quidā inter uos dicūt, quod
 nulla sit resurrectio mortuorū? Quod si nulla est, con-
 sequitur ne Christum quidē ipsum resurrexisse. Quor-
 sum enī attinebat ducem, & caput nostrū resurgere,
 nisi ut præuius mēbrorum suorū resurrectionē appa-
 raret, uiamq; nobis oībus aperiret? Quod si Christus
 non resurrexit, inanis uidelicet est prædicatio nostra,
 inanis est & credulitas ac fiducia uestra. Si uobis per-
 suasum est Christum reuixisse, certū sit oportet & nos
 reuicturos, quibus ad uitā reuocandis ille reuixit. Alio-
 qui futurū est, ut non solū utriq; luserimus operā, nos

IN PRIOREM EPIST. AD

Si in hac
uita tantū

prædicando, uos credendo, uerumetiā iniurij comperi
amur in deū. de quo non recte testati sumus, quod Chri
stum excitari à morte, cum illū non excitari. Non ex
citauit aut, si ceteri mortui nō reuiuiscunt. Aut utrūq;
credendū est, aut utrunq; negandū, cum eadem sit capi
tis ac mēbrorum resurrectio. Si mortui non resurgūt,
quorum gratia resurrecturus erat CHRISTVS, ne
Christus quidē resurrexit. Quod si Christus non resur
rexit, frustra credidistis illū resurrexisse. frustra credi
distis uos per fiduciā in illum factos imunes à peccatis.
Estis igitur adhuc pristinis obnoxij peccatis. Nihil a
ctum est Baptismo, quo mystice per CHRISTVM
interim à peccatis reuiuiscimus. Quin etiā ij, qui cum
hac fiducia mortui sunt, atq; hac spe suas cœuices carni
ficū securibus præbuerunt, prorsus interierūt, si nulla
spes est reuiuiscentiæ. Quod si tota spes nostra, quā de
Christo concepimus, nō porrigitur ultra terminū uitæ
præsentis, non solū non sumus felices, uerumetiā calami
tiosiores ceteris, qui à Christo sunt alieni. Siquidem illi
uitæ præsentis cōmodis utcūq; fruuntur, nos & hic as
fligimur ob Christi nomē, & post hanc uitā nihil nan
ciscemur præmij, si non toti reuiuiscemus. Sed auertat
Deus, ut quisquā tam absurde credat in suū ipsius ma
lum. Imō si Christū resurrexisse creditis, quod nemo pi
us non credit, necessario cōsequitur & nos resurrectu
ros. Siquidē in illo cœpta est resurrectio, quæ perficie
tur in nobis. & ut ille totus reuixit reæpto corpore, ita
nos toti

nos toti reuiuifcemus. Caput non diuelletur à membris.
 Ille ceu princeps ac dux primus reuixit, ueluti primi-
 tie quædam omnium. qui cum resurrectionis spe moriun-
 tur. ille resurrectionem auspiciatus est, alij sequuti sunt
 comites dominice resurrectionis, & nos olim sequemur.
 Neq; enim dubitandum, quin in oibus suis mēbris præ-
 stiturus sit, quod in seipso, quodq; iam in cōpluribus
 sanctis præstitit. Oportet enī imaginari duo corpora,
 unū morti obnoxium, quod pēdet à capite Adam. alterū
 immortalitati destinatum, quod pendet à capite CHRIS-
 T O. Quemadmodū igitur olim mors per unū homi-
 nem peccantem irrepfit, ac uelut à capite sparsa per
 membra, in ceteros oēs grassatur, ita per unum hoīem
 ab omni prorsus peccato immunē, inuecta est resurre-
 ctio mortuorum. Siquidem ob unius Adæ cōmissum oēs
 ab illo profecti, sumus obnoxij morti. ob unius Christi
 innocentiam omnes immortalitati restituentur, qui merue-
 rint esse in illius corpore. Reuiuifcent omnes, sed suo
 quisq; ordine, princeps oīm CHRISTVS. deinde
 qui Christo adherent ceu membra capiti, quorū aliqui
 multi iam egressi è monumētis, unā cum Christo resur-
 rexerunt, ceteri reuiuifcent in extremo illius aduentu.
 Iamq; peracta totius corporis resurrectione, nihil su-
 pererit, nisi finis humanarū uicissitudinum. Id nō ante
 futurum, quā cum penitus abolita mortis tyrannide,
 CHRISTVS uictor regnū tranquillum ac pacatum
 tradet Deo patri, cui debellatis hostibus suam dittonem
 S 2 asserit.

IN PRIOREM EPIST. AD

Nouissima
aut inimi-
ca destrue-
tur mors.

asserit. cumq; prorsus à toto corpore suo depulerit, & in nihilum redegerit oem aduersariorum potestatem, principatum ac uim. Siquidẽ tamdiu necesse est filium hoc asserendi Deo patri regni negocium agere, donec uniuersos hostes suos internitione deuictos, substraue- rit pedibus suis, ne qua sit usquã rebellio, aut metus ma- lorũ. Per peccatum regnat mors, per mortẽ regnat sa- tanas. Peccato extincto desinet regnare mors. Id quan- quãm interea molimur pro uiribus, tamen ad plenum non prius continget, quã extrema resurrectio uim omnẽ mortalitatis aboleuerit, uelut extremo iam hoste cõfecto, qui pertinacissime rebellabat. Siquidem ita de creuit pater, oĩa subijcienda sub pedes filij, quemadmo- dum scriptũ est in psalmis, Omnia subiecisti sub pedes eius. Atqui cum dicit, fore ut oĩa subijciantur pedibus filij, nõ sic accipiendum est, quasi patre excluso, filius solus regno sit potiturus, imo idem est filij patrisq; re- gnum. Per filiũ pater regnum hoc nouũ ac peculiare, quo deuictis cupiditatibus, nulla est aduersus diuinã uo- luntatẽ rebellio, sibi asserit. quod ita habet cõmune cum filio, ut penes ipsum maneat autoritas, ut pote à quo p- fectum est filio regni consortiũ. quod ita plenu ac per- fectũ est filio, ut nihil interim decedat patri, cum sit eã- dem utriusq; uoluntas. Ergo cum acciderit ut filio sub- iecta sint oĩa, tunc & ipse filius totũ, hoc est, cum cor- pore sese subiecturus est patri, quo autore factum est, ut omnia cesserint in filij ditionem, ut posthac nec in
membris

mēbris sit quod à Christo dissideat, & filius totus cum patre consentiat, à quo ceu summo principio pendebūt uniuersa, & huic uelut auctori, feretur ab omnibus acceptum, quicquid usquā præclare gestum est. Hæc cum uobis olim tradiderim, uosq; receperitis, qd est quod rursus quidā ambigunt, num reuicturi sint mortui? Cuius si nulla spes est, nihil egerint isti quidē, qui licet superstitiose magis quàm pie, uice mortuorū Baptismū accipiunt, metuentes, ne non inter iustos resurgat, qui sine Baptismo decessit. Id ne fiat, subornāt aliquē, qui mortui loco respondeat se credere, ac Baptismū cupere. Fidem probo, factū non probo. Nam ut ridiculū est existimare, mortuo succurri Baptismo alieno, ita recte credunt resurrectionē futuram. Neq; enī metuerent mortuo, si crederent eum non reuicturū. Quin & ipsi nos stulte facimus, ob Christi doctrinā quotidie de uita periclitantes, si post grauissimas afflictiones non sequetur præmiū. Neq; periclitamur modo, uerum etiā in singulos dies quodāmodo morimur. nouis subinde periculis expositi, neq; simplici morte defungimur. Quod dico non mentior, ita mihi semper gloriari liceat hac gloria, quā habeo per CHRISTVM IESVM dominū nostrum, in cuius gloriā cedunt mala, quæ perpe-
timur. Quod apud Ephesios tantū malorum perpeffus sum ob Euangelium Christi, ut mihi fuerit cum bestiis depugnandū mortū addictissimo, quid fructus fuerit, aut quod præmiū si mortui non reuiuiscunt? Quæ demētia

Alioqui
quid faci-
ent qui ba-
ptizatur?

Propter
uestram
gloriam.

IN PRIOREM EPIST. AD

fit, ultro tot malis imergi, si mox à morte nihil referat, quomodo uixeris? Si tota spes hoīs morte finitur, quid superest, nisi ut, quod apud Esaiam dicūt impij, diffidē de promissis futuræ uitæ, ac felicitatis summā huius uitæ cōmodis metientes, edamūs & bibamūs, cras enim morimur. Quod ex hac uita rapuerimus, id demū nostrum est. à morte nihil sumus. Huiusmodi fortasse caritilas uobis occinūt uel philosophi, uel pseudapostoli. Sed cauetē, ne uos suis fabulis in periculosum errorem illiciant, semper memores, quod uere dictū est à Comē-

Menāder.

co uestrate. Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Ex ocio luxūq; uitæ nascitur ista diffidētia, dum sibi male conscij, nolunt esse resurrectionē. tanta uitiorū caliginē tenentur quidā in diem uiuentes. At uos per iusticiæ studiū non uoluptatū expergiscimini, neq; in tantum diffidentiae malum prolabamini cum cæteris. Sunt enim inter uos, qui licet humanæ sapientiæ supercilio tumeant, tamē quæ præcipua sapientiæ pars est, ea carrent, Deū ignorātes. cuius ui non credūt mortuos in uitā restitui posse, cū sit oīpotens. Hæc dico nō in sensus uobis, sed ut pudore correcti, posthac nō auscultetis istis, qui tam stulta, tamq; impia uobis persuadere conātur.

Sed dicit aliquis.

Iam cum certum sit futurā resurrectionem, rogabit aliquis curiosior, quomō futura sit, aut cuiusmodi corpore sint resurrecturi. quandoquidē hæc corpora uertuntur in fauillā, aut terram, aut aliud uilius. Stulte qui mireris semel id posse præstare Deū in resuscitādis corporibus,

poribus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu semen aridum ac mortuum conijcis in terrā, ibi rursus putrefactū interisse uidetur, atq; ita demū exiliens ē terra, ueluti renascitur ac reuiuiscit, nec aliter reuiuiscit, nisi mortuū ac sepultum fuerit. Ac longe alia specie renascitur semen, quā conditū fuerit in scrobe. Pusillum, uile, nigrū ac siccum granulū infoditur humo, id in limo putrefactū, ueluti reuiuiscens erumpit in tenerā herbam, mox culmi, deinde arista. At nihil horū apparebat in granulū illo minuto, quod terrae credidisti. Sua cuiq; semini uis inest, ea se profert, ubi rursus emerferit, ut iam aliud oīno uideatur, cum idem conspicias, sed renatum in meliorem spēm. Ex quantulo grano, quantam arborem enatam uides? Quod stirpis robur, quae radicis ambages, quam late sparsi rami, quae pompa frondium, quae florum amoenitas, quae foetuum ubertas? Nihil horum erat, cum tu uile ac minutū illud granū in sepelires humo. Et tamen haec omnia audebas sperare, naturae uiribus fretus, & non audes idem à Deo sperare, fretus illius omnipotentia? Granum est quod seminas, non arbor, & tamen Deus excitato corpus addit, quale uisum est ipsi, qui singulis seminum generibus peculiarem uim penitus indidit, ut cum rescantur oīa, non tamē eadem specie renascātur. Quod idem fit in animantium genere. Suum cuiq; semen est, neq; quoduis animal ē quouis semine prouenit. Et quam illud est omnium commune, quod corpus habent

Deus aut
dat illi cor
pus.

carneum, tamen non parū interest inter carnē & car-
nem. Siquidē alia est hominum caro, alia pecudum, alia
piscū, alia uolucrum. Item in his quæ carent anima, li-
cet omnia corpora dicātur, tamē alia species est corpo-
ribus cœlestibus, alia terrestribus, puta saxis, aut aque
terræ'ue. Quin ut alia gloria est, ac dignitas est corpo-
rum cœlestium, alia terrestriū, ita inter ipsa corpora
cœlestia discrimen est. Primū non est eadem gloria lu-
næ quæ solis, nec cæterarū stellarum quæ lunæ. Deniqs
& ipse inter se stellæ differunt claritate. Nec enim om-
nes æquāt luciferi radios. Itidem in resurrectione suo-
cū corpore reuiuiscunt omnes, sed dispari dignitate. ni-
mirum pro cuiusq; sorte, proq; uite meritis. Nam alia
specie reuiuiscunt ipij, alia pij. Rursum inter pios, pro
ut quisq; se gessit in uita, ita nouati corpis honore præ-
minebit. Omnibus tamē lōge felicius restituetur corpus
quàm in morte deposuerint. Quod in natura est semen
humo condere, hoc est in resurrectionis causa sepelire
cadauer. Quod est illic enasci, hoc hic reuiuiscere. Ut il-
lic longe præclarius est qd' nascitur, quàm quod erat
creditū terræ, ita hic licet idem, tamen longe disimile
corpus excitatur. Conditū est humo ceu seminis granū
Seminatur corpus putrefactioni obnoxium, at idē reuiuiscet, nulli
corrup. prorsus obnoxium corruptioni. Cōtemptū ac uile cor-
pus humo conditur, at reuiuiscet idē multa præfulgens
gloria. Sepelitur corpus, etiam cum uiueret imbecille,
sed resurget immensis præditū uiribus. Sepelitur cor-
pus, quod

pus, quod ut uiueret, tamen crassum erat ac pigrū, &
 ob id sæpe oneri moderatori anio. Sed resurget corpus
 nō animale iam, sed spirituale, quod nusquam in mora
 sit animo, quocunq; tulerit illius impetus. Nam est hæc
 quoq; corporū differentia, cum aliud sit animale, quod
 cibis eget ac somno, quod labore fatigatur, qd' morbis
 afficitur, quod etate contabescit, qd' crasis aut uitiat
 organis suis frequēter impedit animi conatū, quod ob
 insitos affectus sæpe sollicitat ad uitia, cui cum inhaeret
 & obsequitur animus, ipse uelut in corpus uertitur, è
 mente degenerans in carnē aliud spirituale, quod hic
 paulatim à sensibus et affectibus corporeis defecatum,
 mox per resurrectionem renascens, quodāmodo trās=
 figuratum est in animum, cui sese studio pietatis accom=
 modauerat. ut quemadmodum noster animus obtempe=
 rans diuino spiritui, rapitur ac quadantenus transfor=
 matur in illum, ita corpus nostrū obsequens animo, re=
 purgetur & exuat crassitudinem suā, extenuatum in
 tale corpus, ut menti simillimū sit. Corpus hoc crassum
 ac terreū accepimus à prinape nostri generis, Adā illo Factus est
 priore, q̄ ut de limo fictus erat, ita terrenis affectibus primus
 fuit obnoxius. Verum est alter Adā posterior, non na=
 tiuitatis, sed reuiuiscentiæ princeps, qui ut cœlestē ha=
 bet originē, ita fuit ab omni contagio terrenarum cupi=
 ditatum immunis. Ita legimus et in Genesi. Cōditus est
 primus Adam, ut animæ beneficio uiueret. Sed ita ut
 aniā, uelut illigata corpori crasso, nihil ageret nisi per
Adam.

IN PRIOREM EPIST. AD

organa corporis. Sed post hūc datus est posterior Adā qui ut è spiritus sancto conceptus est, ita suis uitā impartiret, non crassam hanc, & plerisq; in rebus communem cum peccatis, sed uitam spiritualem ac diuinam. Itaq; per Christū modis omnibus ī melius renasamur.

Sed nō prius qd' spirituale est.

Quod tēpore prius est, id & re crassius est iuxta naturā quoq; ordinē. Animale corpus nūc gestamus, olim fruituri spirituali. Quemadmodū crassior ille generis nostri parens præcessit, successit Christus autor nouæ generationis. Qualis fuit parens ille luteus, tales sunt & huius posteri, nempe terrenis addicti cupiditatibus. Rursum qualis fuit Adam ille cœlestis, tales sunt in hūc renati, quibus cœlestia cordi sunt. Nam quod olim perfecte continget, hic iam meditandum est. Quemadmodum ante baptismum, primi parētis ingenū improbis moribus expressimus, ita per baptismū renati Christo cœlestē autorem uitæ cœlesti referemus. Quod nisi fecerimus, nec hic pertinebimus ad corpus Christi, nec tū resurrectionis gloria fruemur. In Dei regnū cooptati sumus. uerū illud dico fratres, quod caro & sanguis, hoc est, homines primæ generationis nō possunt ad hereditatem regni Dei peruenire. Neq; uita corrupta uitæ immortalitatis hereditate fruetur. En rem arcanam uobis aperio, ne quid uos lateat de modo resurgendi.

Eecē mysteriū uobis dico.

Non omnes morituri sumus. nam fortasse dies ille nostrum aliquot uiuos deprehendet. Sed tamen omnes ad immortalitatis gloriam immutabimur, qui hic pietatis studio

studio quodammodo meditatur immortalitatem, absti-
 nentes à peccati contagio. Ea immutatio non continget
 paulatim, quæadmodum in rebus naturalibus fieri uide-
 mus, sed in momento puctoq; temporis ad cantum extre-
 mæ tubæ. Clanget enim tuba, ad cuius uocem qui tunc mor-
 tui fuerint, reuiuiscunt iam immortales. Et nos, quos ui-
 uos reperiet ille dies, subito immutati, iam aliter uiue-
 mus, uidelicet ad eorum morem qui reuixerint. Opor-
 tet enim, ut priusquam regno cœlesti plene potiamur,
 prorsus exuamus omnia quæ terrâ sapiunt, & corpus
 quod nunc habemus corruptioni obnoxium, reddatur in-
 corruptibile, & quod nunc habemus mortale, red-
 ditur immortale. Id ubi contigerit, tunc re præstabitur, qd'
 Osee propheta futurum præfagiens, diat exultans ad- Osee. 13.
 uersus mortem internitiõe deletam. Absorpta est mors 1. Ioan. 5.
 per uictoriam. Vbi nunc tuus ò mors aculeus? ubi tua ui-
 ctoria Tartare? Porro mortis aculeus est peccatum. Ro-
 bur autem peccati lex, quæ per occasionem irritat pec-
 candi libidinem. Lege sublata læquet peccati uis. sublato
 peccato. cessat mortis potētia, exēpto uidelicet aculeo,
 quo nos ferire solet. Tam uiolētis hostibus prorsum im-
 pares eramus, si nostris præsidijs res fuisset gerenda,
 sed tamē est habēda Deo gratia, q̄ fecit ut nobis, si ueli-
 mus, in manu sit tā inclyta uictoria per Iesum Christū Deo autē
 dominū nostrū, qui sua morte pro nobis mortem expu- gratias q̄
 gnauit, quiq; nostra cōmissa in sese recepit expianda. 1. Ioan. 5.
 Prounde fratres mei charissimi, quando certū est futu-
 ram re-

IN PRIOREM EPIS. AD

Stabiles estote & i mobiles. ram resurrectionē, quando certum est tantam felicitatem per eam præstari, quæ tamē nō continget, nisi qui hic per innocentiam & peccati fugam cœlestem uitā meditati fuerint, ne uacilletis in eo quod semel credidistis, neq; sinatis uos malorū colloquijs à recta sententia dimoueri, quin potius detis operā, ut in his, quæ uos Deo conciliant, in dies proficiētes, semper uobis ipsis meliores positis euadere, præparātes uosmetipsos ad futuram resurrectionē. Nec pigeat ullius laboris, cum certum habeatis, quod opitulante Christo, pro tēporarijs molestijs æterna gaudia sitis assequuturi.

CAPVT XVI.

De collectis aut.

Per unam sabbati.

Cæterum quod attinet ad subleuandos benignitate uestra sanctos, qui degunt Hierosolymis, quæ admodum præscripsi Galatis, ut in eum usum pecunia colligeretur, si qui sponte sua conferre uellent, itidē fiat apud uos, ut hac quoq; in parte cum cæteris ecclesijs congruatis. Primo die sabbati, hoc est, die dominico, quisq; uestrum apud se reponat ac recondat, quantum cuiq; uisum fuerit, Hoc ideo moneo quo magis in promptu sit, quod quisq; largiri decreuerit, ne cum uenero, tum deniq; sit corradēda pecunia. Cæterū ubi uenero ad uos, quoscūq; uos delegeritis ad hoc negocij, hos cum meis literis mittā Hierosolymam, ut perferant uestram munificentiam. Quod si uidebitur operæ precium ut ipse profisciscar illuc, illi mecum profisciscantur, ne quis suspicari queat, ulla ex parte me meū negocium agere.

Sum

Sum autem inuisurus uos, ubi per Macedonia iter fece-
 ro, nam illos obiter duntaxat interuisam. Apud uos au-
 tem aliquãdiu cõmorabor, haud scio an totam hyemem
 exacturus, ut sub proximum uer, uobis deducentibus.
 profisciscar quocunq; negociũ Euangelij uocabit. alioq;
 nunc uos adissem, sed nolui uos obiter atq; in trãscursu
 uidere. Nam spero futurũ, ut mihi liceat dies complu-
 sculos apud uos commorari, si modo dominus Iesus per-
 miserit. Interea cõmorabor Ephesi usq; ad quinquage-
 simum diem. Res moræ nonnihil postulat, quod cum il-
 lic mihi sit aperta ianua ingens, & ampla spes illustrã-
 di Euangelij, tamẽ multi sunt qui aduersentur. Quod si
 interim contigerit Timotheũ adire uos, uidete ne quid
 illi obtingat ab elatis ac diuitibus quibusdã periculi. Iu-
 uenis est, sed meus est collega, & in Euãgelico munere
 sincere libereq; uersatur ut ego. Proinde ne quis illum
 despiciat, quod ætate sit iunior, qn potius ut Apostolũ
 & collẽgam meum indemnem & ille sum dimittite, et
 officij gratia prosequamini abeuntẽ, ut ad me ueniat.
 Nam illum expecto unã cum cæteris fratribus, eius co-
 mitibus. Porrò quod postulaueratis, ut Apollos potius
 isthuc mitteretur, per me quidem non stetit, quo minus
 iuerit. Nam uehementer hortatus sum, ut adiret uos cũ
 aliquot fratribus, sed frustra. Nam ob certas causas nõ
 erat ullo pacto animus nunc adire uos, uenturus tamen
 est simulatq; uacabit. Vigilate aduersus insidias male-
 suadentũ. Persistite in fide semel suscepta, in fracto ani-
 mo sitis

IN PRIOREM EPIST. AD

mo sitis aduersus ea quæ obsistunt Euangelio, sitis robusti
 ualidiq; . Quicquid aut apud uos geritur, non per con-
 tentionē, sed per charitatem geratur . Obsecro uos fra-
 tres, sed quid opus precibus? Ipsi nostis familiam Ste-
 phanæ, dignam, quam obseruetis, uel quod has ceu prie-
 mitias ex Achaia Christo lucrifecerim, uel quod sese to-
 tos dederint sanctis officio subleuandis . Par est igitur,
 ut uos quoque uicissim talibus honorem habeatis, nec
 his solum, uerum etiam quicumque nobiscum adiuuat
 rem Euangelicam, nostriq; laboris particeps est . Grati-
 tum fuit, quod Stephanam, Fortunatum, & Achaicum
 huc miseritis . Siquidem hi suppleuerunt officio suo, ue-
 nientes omnium nomine, quod adhuc desiderabam ue-
 stri . Nam refocillarunt spiritum meum, imò uestrum,
 quippe qui non aliud spectat quàm uestrum commo-
 dum, nec alia re magis exhilaratur, quàm uestris pro-
 fectionibus . Tales igitur agnosate, peculiari quodam hono-
 re illos prosequentes . Salutant uos congregatōnes Asi-
 aticæ . Multam salutem ex affectu pietatis optant uobis
 Aquila & Priscilla, reliquaq; congregatio Christiano-
 rum, quam habent domi suæ . Salutant uos omnes,
 qui hic Christi nomen profitentur . Sitis & uos mutua
 inter uos beneuolētia coniuncti, uosq; inuicem salute
 sancto puroq; osculo, ueræ concordie simbolo . Saluto
 uos Paulus, atq; id me apte manu subscripsi, pariter te-
 status & meū erga uos affectū, & hanc epistolam non
 esse subditiuam . Si quis non diligit dominū Iesum, ana-
 thema sit

thema sit Maranatha, quandoquidem auersatur eū
 à quo solo poterat cōsequi salutem, & uenisse ne-
 gat, quem constat uenisse, magno bono cre-
 dentium, sed magno malo incredulorum.

Adsit uobis fauor ac beneficentia do-
 mini Iesu Christi. Precor ut quem-
 admodum ego uos Christiano
 affectu diligo, ita uos inui-
 cē sincere diligatis ea
 charitate, qua uos cō-
 glutinauit Chri-
 stus Iesus, A-
 men.

*

PARAPHRASEOS IN PRIOREM
 Pauli Apostoli epistolam ad Corinthios, per
 Erasmus Roterodamum, Finis.

IN POSTE-

IN POSTERIOREM AD CORIN
thios epistolā, argumentū per ERAS. ROT.

Rimū reddit causas Corinthijs, quare non reuiserit illos, quem admodū pollicitus est epistola superiore, prius quædam præfatus de suis afflictioibus, quas ob Euāgelium Christi perpetiebatur, ostendēs in tantis malis Deum sibi fuisse solatio. Mox reconciliat Corinthijs eum, quem superiore epistola iusserat tradi satanæ, ut amanter reciperent castigatum, quem peccatē eiecerant. Hæc fermē cap. 1. ac. 2. Deinde prædicat studium suum in Euangelio prædicādo, obiter taxans ac notās cæteros pseudapostolos. qui suo seruiētes quæstui, sive studentes gloriæ, nusquam non pelliciebant ad legem Mosaicam, quàm Christo sic conabantur admiscere, quasi sine huius accessione non esset spes salutis. Itaque umbris legis Mosaicæ præfert Euangelij lucē. subinde adhortans illos non ad ceremonias legis, sed ad conscientiam uitamq; Christo dignā. testans interim, qua sinceritate prædicauerit Euangelium Christi, quātūq; malorū eius gratia perpeßus sit spe præmij cœlestis. Ad hæc indicat, quibus in rebus si ta sit potissimū Christiana pietas. Hæc tractatur in calce capitis secūdi, cap. 3. 4. 5. & principio sexti. Nā reliqua huius capitis parte, simulq; initio proximi hortatur illos,

tur illos, ut agnoscentes dignitatē & sanctitatem suae professionis, modis omnibus abstineant ab inquinamētis ethnicorum, cum quibus nihil esset illis cōmune.

Quarto loco lenit superioris reprehensionis acerbitalē, collaudans illorū obedientiā, quod epl̄e suae, licet obiurgatrici, per oīa paruissent, gratulaturq; quod is mōror temporarius summū gaudiū utrisq; pepererit, uelut cū ex amaro pharmaco cōsequitur gratisā sanitas

Quinto loco cum exēplo Macedonū, tum uarijs argumentis, ac scripturarū testimonijs prouocat, ut pro sua quisq; facultate, proq; animi propensione conferat aliquid in subsidiū sanctorū, qui Hierosolymis agebāt, memor hoc sibi mandatū à Petro, ad hoc negocij misso Tito, cum altero collega, ut pleriq; putant, Luca, quos cōmendat Corinthijs. Hæc agit cap. octauo & nono.

Sexto, quos ante taxauit oblique, palām insectatur pseudapostolos, qui fastu ac supercilio dignitatē ac maiestatem Apostolicā præ se ferebant, Paulū in contemptū uocantes uelut humilē, ut qui cerdonicam exercuerit, uelut imperitū & infantem, ad hæc toties casum ac uexatū iniurijs. Aduersus hos auctoritatem suam asserit apud Corinthios testans nusquā sibi deesse auctoritatem ac potestatem Apostolicā, sed qua nolit uti grauidis alijs, quemadmodū cæteri, sed tantum ad cōmodum suorū & CHRISTI gloriā. Deinde præfatus ueniā stulticiæ, quod de se gloriosius quædam dicere cogeret, primū æquat se summis Apostolis, deinde præfert

T etiam,

ARGUMENTVM.

etiam, idq; multis nominibus, uel quod latius sparsit
 Euangelij doctrinam, uel quod unus gratuito eam tra-
 diderit, neque per se, neq; per suos grauans Achaicos,
 uel quod plura perpeffus sit Euangelij caussa, quam il-
 lorū quisquā, ea sibi gloriæ uertens, ob quæ quibusdā
 uidebatur contēptior. Porro sermonis imperitiā agno-
 scens modestiæ caussa, rerum scīam sibi uindicat, ne qd
 uel hic desiderēt. Postremo quoniā pseudapostoli fictis
 angelorū uisionibus sese uenditabant apud simplices,
 Paulus ueram & insignē adducit uisionem, se raptum
 in tertium usq; cœlum, atq; illic edoctum, quæ captum
 hominum excedant. Hæc ferè cap. 10. 11. & 12.

Septimo, ne per pseudapostolos relaberentur in
 pristina uitia, testatur sibi in animo esse inuisere illos,
 cum autoritate interminans, ne tales eos offendat, ut
 sui dissimilis esse cogatur, aut ne sicut epistola scuire
 coactus est, ita præsens quoque scuire cogatur, quod
 antehac non fecerit, cum suo iure potuisset. Hæc agit
 in calce capitis duodecimi, & cap. decimotertio. Græ-
 corum inscriptiones testantur hanc epistolam missam
 è Philippis per Titum & Lucam. Ceterum argumen-
 ta quæ nullo autore, sed commoda breuitate habentur
 in latinis codicibus, testantur per eosdem missam è
 Troade, nam huius loci meminit cap. 2.

PARAPHRASIS

PARAPHRASA

SIS IN EPISTOLAM PAULI

AD CORINTHIOS POSTE-

RIOREM, PER ERAS.

ROTERODAMVM.

AVLVS LEGATIONE
fungens noie CHRIS-
TI IESV ex auto-
ritate dei patris, simul
q; Timotheus frater cõ-
sortio religionis, colle-
ga cõione officij. gregi
Christiano, q degit Co-
rinthi, neq; Corinthe so-

lum, uerumetiam oibus sanctis, qui CHRISTO ser-
uiunt per totam Achaïam, cuius metropolis est Corin-
thus, Precamur uobis gratiã et pacem, concordiamq;,
largiente domino IESV CHRISTO, & huius pa-
tre Deo, quẽ cum illo cõem habemus patrẽ. Verbis be-
ne ominatis prædicãdus est, ac laudibus uehẽdus Deus,
& idẽ pater domini nostri IESV Christi, qui fons est
et autor ois beneficentiæ, ac Deus nõ formidabilis pijs, Benedi-
ctus deus. sed à quo proficiscitur omnis nostra cõsolatio, qui non
cessat resuallare ac subleuare nos Apostolos, quicquid
unde cõq; nobis inciderit afflictionis. Idq; facit non no-

IN POSTERIOREM EPIST. AD

Vt possi-
muset ipsi
consolari.

bis tantū consulens, ne fracti malis deficiamus, uerum-
etiā uobis oībus, qui ut nostris malis pro mutua chari-
tate discruciamini, ita nobis refectis, solatiū & ipsi ca-
pitis, nostroq; exēplo spe diuinæ refectiōis, fortiter per-
duratis in afflictionibus tolerandis, confidentes Deum
nec uobis afflictis defuturū, quē uidetis nobis oppressis
ac penē extinctis præsidio fuisse, qui pro modo malorū
quibus premimur, temperat consolationē suam. Non
piget afflictionū, quas ob Christum, & exēplo Christi
perpetimur. Is quo grauiora passus est, hoc maiore so-
latio fruitur. Et nos, quo grauius afflicti sumus huius
caussa, hoc eodē opitulante maiore solatio refecit Deus
malis exēptos, ut uos in uobis idem speretis, quod in no-
bis factū cernitis. Proinde siue quid affligimur rebus ad-
uersis, id facit ad aniādos uos, uestræq; saluti cōducit,
ut nostro exēplo confirmati, fortiter feratis asperissima
quæq; quorū tolerantia, licet amara sit, tamē est salu-
tifera. Siue recreamur depulsa malorū procella, rursum
& hoc facit Deus, quo nobis subleuatis uestros reficiat
anīos, ne præ dolore deficiatis, sed uicissitudine malo-
rum ac solatij possitis & ipsi perpeti, quæ nos perpeti-
mur. Quod quidē ita fore confidimus, ut quēadmodum
participes estis afflictionū nostrarum, ita sitis & sola-
tij nostri participes, & quēadmodū nobis diuexatis in-
doluistis antehac, ita ereptis gratulemini, quando cōue-
nit inter amicos bonorū pariter ac malorū esse societa-
tem. Magis autē gratulabimini, si plene cognoueritis,
quanto

quāto malorū turbine percussi fuerimus in Asia. Nam illic mirū in modum pressi sumus afflictionū pondere, Non enī prorsusq; grauiore quam pro uiribus nostris. Nam eō uolumus uentū erat, ut de uita quoq; desperaremus, nimirū im= uos igno pares ferendis tot tantisq; malis. Tantaq; persecutio rare. num erat uiolētia, ut non solū alij diffiderent nos posse subsistere, uerum etiā ipse noster animus diffidens suis uiribus, nihil nisi mortē præ oculis haberet, neq; quicquā præ sagiret, nisi supremū exitium. Huc nos deduci passus est Deus, ne quid fideremus nostris uiribus, sed ipsius præsidio, quod tum maxīe solet esse præsto, cum maxīe nos humana præsidia destituunt, qui cum uult, non solū eximit à mortis periculo, uerum etiā extinctos Qui susci ad uitam reuocat. Quantū ad me pertinebat, iam mor= tat mor= tuus, iam extinctus erā, uerum ab hac morte me Deus tuos. eripuit, & nunc etiā eripit, de quo cōfidimus, quod & in posterū sit erepturus, maxīe si uestræ preces accesserint, quæ mihi Dei fauorē concilient, ut quæadmodum multorum uotis, & in multorū commodū seruamur, ita multifariā per multos agātur gratiæ Deo pro nobis seruatis, quasi beneficiū Dei, quo mihi cōtigit incolumem esse, non in unū me (qui seruator) sed in oēs, quorū bono seruator, collatū uideatur. Alioqui quantū attinet ad me Nam glo= domi habeo, quod me uel in medijs afflictōibus soletur, ria nostra atq; etiā ad gloriatiōē usq; erigat exhilaretq; nimirū hæc est. hic animus sibi testis ac conscius, quod non, quemadmo dum faciunt quidā apud uos, per ostentatiōē humanæ

IN POSTERIOREM EPIST. AD

doctrinæ quæstū uenantes, sed per simplicitatē ac sinceritatem Deo dignā uersati simus in Euāgelico negotio, cū in omni Græcia, tum præcipue apud uos, quorū gratia cū tanta perpeßi simus, nihil unquā tamen mercedis à uobis uel expectauimus, uel cœpimus, ne cui daretur ansa suspicandi, quod ad nostrū quæstum uos captauimus. Hæc non arrogāter à me dicuntur, sed uere. Non hæc uane de nobis iactamus, ipsi fecistis periculū. Neq; enim nos unquā aliusmodi cōperistis, quàm quales fuisse nos testamur his literis, quas legitis. nec alios nos facimus in epistola uerbis, quàm quales nos apud uos præstitimus factis. Quin etiam spero fore, ut quales nos hæcenus ex parte cōperistis, tales semper experturi sitis, ut merito possimus utriq; de alteris gloriari, si ut ego uobis præstiti sincerū Apostolum, ita uos tantū quàm grati docilesq; filij parentis ac doctoris, officijs animoq; respondeatis. Iactent interim alij sese apud homines, qui me uelut hoīem reiectum & afflictum aspernantur. Certe cum uenerit dominus, nec ullus erit fucus locus, ibi de uobis gliabor, quos Christo lucrifecerim, & uos uicissim de me, qui nihil uobis tradiderim, nisi quod Christo dignum esset. Hæc fiducia mei animi sibi bene consciij, simulq; spes de uestro profectu concepta, in caussa fuit, ut in anio fuerit antehac inuisere uos, quo uos duplici gaudio afficerem, primū ob epistolam, dein de ob præsentia. Statueram enim ut in Macedonia proficiscens, uos obiter inuiserem, ac rursus è Macedonia reuersus

Non enī
alia scribi
mus uobis

In die do-
mini nost.

reuerſus ad uos me reciperem, id quod proximis literis pollicebar, atq; ita deducenſibus uobis proficiſcerer in Iudeam. At illud interim ueniet in mentem alicui, cum hæc ſtatuiſſem in anſio, num per incōſtantā mutauerim ſententiā, aut humano conſilio non præſtem, quod præſtare uoluerim, ut cunq; pro re nata mutatis decretis. Nequaquā, imò conſulto nō obtemperauit cupiditati meæ, quod intelligerem magis eſſe in rem ueſtrā, ut dilito reditu meo caſtigarentur quidā, quos impuros uidere nolui. ſemper in hoc mei ſimilis & conſtans, quod ubiq; ſeruo ueſtris cōmodis, ut hac in parte nuſquā uacillum, ſed ſemper præſtem, quod ueſtra ſuaſerit utilitas. ſemper fugiam quod intellexero uobis inutile fore. Non quod in nobis ſitum arbitrer, ut quicquid decreuerimus expedire, idem præſtemus. Sed non fallit Deus, cuius præſidio factum eſt, ut ſermo noſter quo uobis illius Euangeliū prædicauimus, non uacillarit, ſed ſemp̄ ſui ſimilis fuerit. Neq; enim humana uobis prædicauimus, ſed rem ſolidam, efficacem, & imutabilem conſtanter eodemq; tenore uobis tradidimus, ego, Syluanus ac Timotheus, uidelicet filiū Dei Ieſum Chriſtum, cuius nomē non fuit inefficax apud uos, ſed potens & efficacis fuit, non noſtro præſidio, ſed ipſius beneficio. Haftenus expti dotes ſacti Spiritus tenetis arrabonē, nec fallent, quæ in poſterū promiſſa ſunt. Etenim quæ quotquot cunq; ſunt promiſſa, per illū fidelia ſunt, & per ipſum enim pro indubitata ſunt, cui debetur hæc gloria. Neq; enim no-

Vt ſit apud
me, eſt, e,
non, non.

Eſt & nō.

miſ. d.

IN POSTERIOREM EPIST. AD

stra promissa sunt, quæ uobis proposuimus. Autor est
 Deus, nos tantū ministri sumus ac nūcij. In illius glori
 am cedit, si quod illius nomine prædicamus, uerū com=
 peritur & efficax. Porrò quod nos Christum constan
 ter prædicauimus, qd̄q; uos in suscepta Christi religio
 ne perstatis, Dei muneris est, qui quo magis ipsius pro
 missis fideremus, & arcanis dotibus suis unxit nos, ac
 mentibus nostris sigillū quoddā impressit, quin & spi
 ritum suum indidit cordibus nostris, uelut arrabonem
 ac pignus in posterum promissæ felicitatis. Itaq; ne q̄s
 tribuat inconstantie, quod hucusq; distulerim reditū
 meū ad uos. Deum animi mei testem facio, quod hacten
 us non ueni Corinthū, non factum est odio uestri, sed
 benigno potius animo, ne si prius uenissem, cogerer se
 uire in quosdam, qui nondū resipuerant, quos tamen
 interim emendatū iri confidebam. Malui me uobis ali
 quanto serius reddere, modo meus aduentus mihi simul
 ac uobis esset iucundior, quem tristē ac nubilum esse no
 lebam. Neq; uero hæc minaciter atq; imperiosius dicta
 uideantur, sed emendandi uestri gratia. Non domina=
 mur, nisi ijs qui peccarūt. Itaq; fidei nomine nullū ha
 bebamus in uos dominiū, in qua perseueratis. sed est in ui
 ta, quod in uobis correctū uolebā. Adeo uero non com
 minamur istis, quo nostrā in uos autoritatem ostente=
 mus, ut potius hac uia, uestro gaudio cōsulamus, quod
 fidei ue=
 stre. nolebam ob quorundā impuros mores, meamq; neces=
 sariam seueritatem ullo mœrore contaminari.

Nō qd̄ do
 minamur
 fidei ue=
 stre.

CAPVT

CAPVT II.

Immò quoniã uos superioribus literis necessario in mœro Statui aut̃
 rorem conieceram, damnato incesto, uisum est mihi hoc ipsum
 non cõmittere, ut aduentus quoq; meus nouum mœro= apud me=
 rem adferret mihi pariter ac uobis. Optarim uobis sem
 per esse uoluptati, mœrori nũquã, si per uos liceat. At
 si quãdo prouocatus admisis quorundã cogor, dũ emẽ
 do paucos, omnibus mœrorem iniicere, mœrens ipse,
 quis erit qui me rursus exhilaret, nisi quem ego mœro
 re affecero? Id fiet si cõspexero correptionis amaritudi
 ne sanatum, uosq; sanato gratulantes, quemadmodum
 antea mœroris eratis participes. Atq; hac eadẽ de caus
 sa scripsi uobis hanc Epistolã, priusquã uenirẽ, ne si ue
 nero ad uos, dolorem capiam ex his, ex quibus par erat
 me uoluptatem ac solatiũ capere, præsertim cũ uos sic
 erga me confidã affectos esse, ut siue mœreã ob emen=
 dationem quorũdam, mœror meus sit omnibus uobis
 mecũ cõmunis, siue gaudeã ob castigatos aliquos, gau=
 dium meũ sit uobis item omnibus commune. Nihil mihi
 tristius, quã si uidero in uobis, quæ uestra professione
 sunt indigna. Nihil lætius quã si cõspexero nihil esse
 in uobis, quod uituperari possit. Proinde supra modũ
 percussus tanti flagitij probro, quod inter uos cõpertũ
 est, has scripsi literas nõ sine graui cruciatu animi, &
 anxietate cordis, nec absq; multis lachrymis, non quo
 uos contristemini, sed ut intelligatis affectũ & amorẽ
 meum erga uos, qui quo propensior est, atq; uberior in
 T S uos, hoc

IN POSTERIOREM EPIST. AD

Nō me cō
tristauit
sed ex par
te.

uos, hoc grauius discruāior, si quid turpitudinis in uobis extiterit. Quod si quis mœroris causam dedit, non me tantum contristauit, sed aliqua ex parte dumtaxat, cum mecum uos omnes contristauerit. Sed satis supplicij est isti homini (neq; enim prodo nomē, & fānoris non libet meminisse, cuius pœnitet autorē) quod sic palam in conspectu omnium correptus est, ac uitatus ab omnibus. Datū est hoc illi sanando, cæterisq; deterrēdis. Nūc superest, ne quid à uobis adijciatur mœroris afflictio, quin potius qui peccantē horruistis, ijdem pœnitenti condonate, mœrentē cōsolamini, ne qua fiat, ut is immodico dolore absorbeatur. Quapropter obsecro uos, ut quoniam illū charitate, non odio condemnastis, nec in aliud cōdemnastis, quā ut resipisceret ac seruarietur effiāte, ut hic quoq; experiatur effiācē in se uestrā charitatem, ut alacriter & amanter reapiatis correctum, quem mœrentes eieāstis. Nam hoc quoq; fuit in causā, ut has æ literas uobis scriberem, quo uidelicet experirer, an meis iussis in omnibus obtēperetis. Obtemperastis cōdēnantes quē cōdēnari iusserā. Optemperabitis & in gratiā reapiētes, cui uolo uos esse reconciliatos, ut ubiq; nostra uoluntas consentiat. Cui uos condonatis aliquid, eidem condono et ego, ratus mihi satis factum, si uobis uidero satis factum. Nā & ipse si quid cui condonauit, uestra causa condonauit, teste et approbante Iesu Christo, ne per desperationē aliquem ē nostris sibi satanas usurpet, nobis ademptū. Nec enī ignoramus

Vt nō ar
cūuenia=
mur à sata
na.

illius

illius animū, qui non solum per uoluptates, uerum etiam
 per moerorē insidiatur nobis, illic ad flagitia pellicēs,
 hic in desperationis barathrum præcipitans. Ceterum
 ubi uenissē Troadē prædicaturus illic Euāgelium Chri-
 sti, & ostenderetur, fauente Deo, fructus copiosi spes,
 male discernatus sum animo, quod, ut sperabā, non re-
 pererim illic Titum fratrem & collegam meum, cuius
 auxilio mihi fuisset opus ad sustinēdum negocij pōdus.
 Itaq; dimissis illis abij in Macedoniā nō sine graui pe-
 riculo. Sed gratias ago Deo, qui Christiani nominis triū-
 phum semper per nos arcumfert, & illustriorem red-
 dit, indies latius coruscāte Euangelij gloria, quiq; nus-
 quā locorum nō spargit sui noticiā nostro præconio,
 ueluti thymiamatis suaue olentis uice nobis utens. Nam
 Euangelij gloriā ubiq; gentiū prædicantes, quid aliud
 quā Christi spargimus fragrantia, per se quidē gra-
 tam, ac salutarē omnibus, sed multis ipsorū uitio exi-
 tiabilem: salutarem ijs, qui credentes Euāgelio, salutem In his q sal
 consequuntur. mortiferā ijs, qui reijcentes, mortis dā- ui fiunt.
 nationem sibi cōduplicant, pristinis flagitijs, ingrati-
 tudinis ac pertinaciæ crimen addentes. Ad id præstandū,
 quotus quisq; est idoneus, qui hoc uelit fungi munere:
 nihil aliud spectet oportet, quā Christi gloriam. At
 sunt qui ad ambitionē aut questum docentes Euāgelium
 non tam Christi spargūt odores quā suos, & sibi pro-
 ficiunt, non Christo, à quorū moribus nos longe abhor-
 remus. Neq; enī nostris compendijs seruientes, huma-
 na doctrina

IN POSTERIOREM EPIST. AD

na doctrina uitiamus sermonē Dei, sed sincero pectore tanquam ex Deo, nō ex nobis profectum tradimus, idq; Deo ipso teste, in gloriam Iesu Christi.

CAPVT III.

Incipimus
iterū nos=
metipsos
cōmēdare

Sed uereor, ne cui uideamur hæc rursus apud uos
iactare, quo uobis simus & alijs commēdatiōes.
Quid opus commēdatiōe, cum res ipsa cōmendat ho=
minem? An nobis opus est cōmendatiōis epistolis, quas
circunferunt pseudapostoli, uel ab alijs impetratas ad
uos, uel à uobis ad alios? Nihil moramur epistolas huius
modi. Epistola uiua, qua satis nos cōmendari putamus,
uos estis Corinthij, cordibus nostris inscripta, quo faci=
lius ubiq; mecū circūfero. Ea passim & intelligitur &
legitur ab omnibus hominibus, ut iam alijs epistolis nō
sit opus, quando per uestram pietatem satis testatū est
omnibus, quales fuerimus Apostoli, et de uestro in nos
animo sic cōfidimus, ut officio cōmēdati per nos ipsos,
non egeamus hominum commendatiōis literis, dū syn=
ceritate fidei, uitāq; Euāgelica declaratis, qd' sitis epi=
stola Christi ab illo qdē scripta, sed nostro ministerio,
scripta uero non atramento, quales sunt quas scribunt
homines humana docētes, sed scripta spiritu Dei uiuē=
tis. neq; rursus inscripta tabulis saxeis, quemadmodū
inscribuntur leges humanae, sed tabulis cordis carnis=
animi uestri, quibus Euangelicā doctrinam impressi=
mus, nobis membranæ uice fuerunt, lingua calami, sed
Christus ipse dictauit per suum spiritū, quod scribere
mus. Cete=

mus. Ceterū quo præstantior est Euangelica doctrina
 quàm lex Mosaica, hoc potior est nostra quàm illius ope-
 ra. Non hoc tantū facinus arrogamus nobis, sed tamen
 quod uerum est loquimur, teste Deo, qui per Christum
 nostro ministerio peregit quod dicimus. Alioq̄ qui nos
 sumus, ut nostris uiribus uel cogitare quicquā eiusmo-
 di possimus, ne dicam efficere? Sed si quid ualuimus, aut
 ualemus, Dei beneficio ualuimus ac ualemus, q̄ ut nobis
 adest laborātibus, ita munus hoc dispensandi noui testa-
 menti nobis delegauit, ut uobis impartiremus nō uetus
 testamentū, quod crassum est, & in litera situm, cuius
 administratio Mosi credita est, sed nouū quod spiritua-
 le est ac cœleste, in affectibus situm, non ceremonijs.
 Non est diuersus autor q̄ delegauit, sed diuersa functio
 est, ac longe præstātor Apostolica. Nā litera quæ Mo-
 si credita est, præscriptis legibus ad mortē adigit, dum
 & per occasione irritat peccandi libidinem, & peccā-
 tē capitis supplicio punit. Contra spiritus, q̄ per Euan-
 gelicam doctrinam confertur, cōdonatis omnibus supe-
 rioris uitæ cōmissis mortem meritis, uitā offert. Quod
 si lex illa prior, quæ literis insculpta saxo, mortē adse-
 rebat præuicatori, gratiā non conferebat, tantū ma-
 iestatis habuit & gloriæ, ut cū interim deferret tabu-
 las Moses, Hebræi nō possent intueri uultū eius ob di-
 gnitatem ac maiestātē, quæ tamen erat aliquando peri-
 tura, cur non potius Euangelicæ functioni sua dignitas
 erit ac maiestas, qua per fidē & spiritus benignitatem
 eterna

Fiduā autē
 talē habe-
 mus.

Litera autē
 dit.

Nā si minē
 stratio dā
 natio.

æterna salus cōfertur? Si tātus honos fuit legi, que dāna
re potuit, seruare nō potuit, lōge plus honoris meretur
Euāgelium, per cuius prædicationē nō solū aboletur pec
catū, uerum etiam iusticia confertur. Quibus in rebus
tantū est discriminis, ut si quis propius conferre uelit,
qd' per se magnificū fuit, nihil omnino dignitatis habe
re uideatur, uelut obscuratū eminenti gloria dignitatis
Euangelicæ. Etenim si lex, que ad certū modo tēpus da
ta est, mox antiquāda, tantū habuit apud homines di
gnitatis, multo plus dignitatis habet Euāgelica lex, que
ut omnibus datur, ita nunquā est abroganda. Siquidem
nouum testamētū, quo uetus antiquatur, æternū dicitur
à Christo, quemadmodū docti superiore Epistola.

Habentes Huius rei certissima per suasionē freti, nō utimur inuo
igitur talē lucris, sed libere ac palā Euangelij lucē ingerimus, con
spem. fysi & cā esse gloriam huius legis, ut cæleri non debe
at, & uos esse ea firmitate puritateq; mētis, ut intueri
possitis. Proinde nō faciāmus, quod à Mose factū legitur,
qui cum post priores tabulas diffractas secūdas infer
ret, uelo faciē textit, ne in hanc oculos defigerent Israē
litæ, neue illic hererent perpetuo, cum uel hoc argu
mento significaretur eis abolendā illius legis gloriam,
que ne tum quidem fulgebat gloria, cum ferretur. nam
Sed obtusi frustra gloriosum est, quod cernere nō licet. Hic typus
sūt sensus illius populi crassitudinem depingebat, qui uidens non
eorum. uidebat, & audiens non audiebat, ut quod in Mosi faciē
gereretur, id in illorum mētibus uerissime gereretur,
quas

quas uelut hebetudinis uelo obteatas, habebant excaca-
 tas. Quin & hodie manet huic genti uetus illa cæcitas,
 ut cum legis libros legant, tamē non intelligant, & illū
 studio legis pertinaciter reijciant, cuius aduētū lex ipsa
 sese testatur antiquandā. Sic igitur cum legunt uetus te-
 stamentū, ut nouum in eo promissum nolint amplecti,
 nonne manet illis etiam nū uelum illud Mosaicum, nec
 eo per fidem amoto perspiciunt, quod per Christū an-
 tiquatur inuolucrū illius legis? Mosē suū adhuc mor-
 dias tenent, cum uenerit quē Mosēs audiri iussit. Hunc
 legunt in synagogis suis, sed crasse legūt, nihil spectan-
 tes nisi corporalia, cū lex sit spiritualis, si quis perspi-
 caces adferat oculos. Obstat nimirū illis in hunc usq; di-
 em uelū, quod cordibus illorum oppansum est, id tolli-
 tur per fidē Euangelicā. Verū ubi & illi relicta crassi-
 tudine mētis, & amplexi cōmunem fidē, sese cōuerte-
 rint ad dominū, tum auferetur uelum, quo cernant ea, Dominus
 que non cernūtur, nisi purgatissimis oculis fidei. Mosēs autē spiri-
 tus est.
 corporalis erat et crassus. at dominus Iesus spiritus est,
 non ea docens que corporeis cernātur oculis, sed inuisi-
 bilia, que per fidem credantur. Mosaica lex, quoniam
 metu suppliciorum cōtinebat in officio, seruilis erat, &
 uelum seruitutis est indiāum. At ubi spiritus domini le-
 su, qui secretos addit stimulos, ut inuisi quoq; seramur
 ad officia pietatis, ibi libertas est. Nullus ad fidem com-
 pellitur. At qui uere credit, ultro uitat turpitudinem,
 & innocentia amplectitur, ac longe plus præstat uolēs
 impetu

IN POSTERIOREM EPIST. AD

impetu charitatis, quā à Iudæis potuerit extundi pœ-
narū metu. Cecutiunt igitur illi, qui fidei carent oculis,
nos relecta facie, per synceram fidem domini gloriā in-
tuemur, cuius fulgorem dū speculi ritu excipimus, quo
dammodo transformamur in eandem imaginē, in ali-
os transfundentes fulgorem à domino acceptū. Quem
admodū olim Mosi facies ex colloquio Dei ceu speculū
ex obiectu solis reluxit, ita noster animus secretis incre-
mētis indies magis ac magis afficitur, ac proficit à glo-
ria in gloriam, ob familiaritatē dominici spiritus, agē-
tis iam nūc inuisibiliter in nobis, quod olim palām per-
ficietur.

CAP. IIII.

Ideo habē-
tes hāc ad-
ministrat.

Ad oēm cō-
sciētā ho-
minū co.

Proinde cum misericordia Dei nos tā inclyte feli-
citatē præcones ac ministros esse uoluerit, delega-
ta functione Apostolica, nō segniter quod mādātū est,
obimus. sed ut uere gloriosam rem prædicamus, ita re-
iecimus inuolucra, quæ dedecori non cōgruunt, nō glo-
riæ, non per astutiæ fucos uitā agentes, neq; per huma-
næ doctrinæ uasfricē insincere tractantes sermonem
Dei, sed propalām ac libere, citraq; fucū omnem omni-
bus patefacientes ueritatē nudam, nullo uelatam nubi-
lo, ita nos gerentes in hoc officio, ut ipsa uita citra hu-
manā commendationē nos commendet apud omnes ho-
mines, testes & cōscios synceritatis nostræ. nec apud
homines modo, qui falli possunt, uerum etiā apud Deū,
qui nihil non perspicit. Elucescit itaq; per nos Euāgelij
ueritas, nulli nō conspicua. Quod si sint adhuc quibus
non patet.

non patet, et ideo non confert salutem, ipsorū uitio fit,
 non Euangelij, neq; nostro. Siquidem quē admodum de
 Israëlitis dictū est, ita hi quoq; uelum habent cordis ocu-
 lis impositum, ne quæ per se clarissima sunt, cernāt, ac
 uelut in medio Sole caligent. Nam secum adferunt ocu-
 los impuros, & mūdānis cupiditatibus uitiatos, quibus
 satanas huius sæculi Deus (nam Deum illū sibi faciunt, Deus hu-
 ius sæculi-
 qui huic magis auscultant quā Deo uero) excæcauit
 mentes incredulorum, obtectis illorum oculis, ne possit
 illic illucescere lumen ueritatis Euangelicæ, per quā de-
 claratur gloria maiestasq; non Mosi, sed Christi, qui
 est imago Dei patris, ut per filiū æqualem, & patrem
 liceat cognoscere. Neq; enim iuxta quorūdam morem
 nos ipsos prædicamus, ad nostrū quæstum aut gloriam
 tradentes Euangelium, sed prædicamus I E S V M
 CHRISTVM dominū nostrum, huius dogmata tra-
 dimus, non nostra, huic ceu domino laboramus, quic-
 quid laboramus, nobis adeo nihil arrogantes, ut nos fa-
 teamur uestros esse seruos, ministrantes uobis in Euan-
 gelio non metu uestri, aut spe compendij, sed propter
 I E S V M, cuius amore, cum simus liberi, nosmet oībus
 ueluti seruos subijcimus. Laborauimus & ipsi quondā
 eadem cæcitate, qua laborant adhuc quidā. Nec ipsi no-
 bis lucem hanc peperimus, sed Deus, cuius iussu primū
 condita est lux, à quo proficiscitur omne lumē, disausis
 animi nostri tenebris, iussit illic emicare lumen uerita-
 tis. Quin ipse potius ut est æterna lux, illuxit cordi no-
 stro, quo

IN POSTERIOREM EPIST. AD

Habemus
autem the-
saurum.

In oibus
tribulatio-
nem pati-

stro, quo per nos deinde latius apud omnes elucescet
ipsum maiestas, innotescens per Euangelij prædicatio-
nem, quo dominum IESVM prædicamus, in cuius fa-
cie clarissime refulget imago, gloriaq; patris. Sed in-
terim tantares in animis duntaxat geritur, cum iuxta
corporis spem abiecti miseriq; uideamur, & thesaurum
tam præciosum circumferamus in fictilibus uasculis, hoc
est, in corpusculis, afflictioni cõ:umeliæq; obnoxijis, sic
Deo uisum est, nec temere uisum est. Nam illud cauit,
ne forte beneficij magnitudine ac miraculorũ, quæ per
nos geruntur, elati, nobis aliquid hinc uindicaremus,
sed conscij nostræ imbecillitatis, intelligeremus emi-
nentem illã potentiam quæ data est Apostolis, non esse
nostrarũ uirium, sed solius Dei, dum ipsi quotidie per
nostrã imbecillitatem malis affligimur, sed Dei præsi-
dio in perferendis malis perduramus inuicti, dum mo-
dis omnibus premimur quidem aduersis rebus, at non
anxij reddimur. redigimur ad egestatem, at non desti-
tuimur in egestate. persequutionẽ patimur, at non in
persequutiõẽ deserimur. deijcimur & conculcamur,
at sic, ut tamẽ non pereamus, & hac in parte pro uirili
dominũ IESVM quẽ prædicamus, imitãtes. Is semel
mortuus est pro oibus, nos quotidie mortis periculis ex-
positi, ueluti mortem illius in corpore nostro circumfe-
rimus, uitã hanc uobis impendentes, ut quẽadmodum
morientes pro uobis, IESV mortẽ imitamur, ita uita
quoq; IESV, qua mortuus reuixit, declaretur in no-
stro cor

stro corpore, siue dum per illū eripimur à morte, siue
 diu contempta corporis uita, palàm testamur & asscri-
 mus corporū resurrectionē. Neq; enim tā ullis esset no-
 bis uita corporis, si crederemus semel extinctum, nun-
 quàm reuicturū. Fit itaq; nouo modo, ut uita CHRI-
 STI immortalis per afflictionē corporis nostri morti
 obnoxij, uobis fiat testator. ac mortis quidem impetus
 in nostrū impingit caput, cæterū uitæ fructus, qui na-
 scitur ex morte nostra, ad uos redit, quorū gratia nos
 his malis exponimus. Nec tamē ob id nos pœnitet Euā-
 gelij. Siquidē cum donū fidei, qua futuram immortalita-
 tem speratis, quod per nos animis uestris infusum est,
 idē habeamus & ipsi, fit, ut quēadmodū Dauid in psal-
 mo mystico testatur, se ideo loqui, quod crediderit, ita
 nos nostra fiducia freti, nō dubitemus cum capitis peri-
 culo predicare ueritatē Euangelicā, certi nimirū, quod
 qui suscitauit à morte dominum IESVM, nos quoq;
 pro illo mortuos, per illū suscitaturus sit, simulq; uobi-
 scum exhibiturus in cōi resurrectionis gloria, quos hic
 copulat fides cōis. Sed siue affligimur, siue liberamur
 ab afflictione, oīa uestra caussa fiunt, quo latius apud
 uos spargatur Euangelij ueritas. & quo plures resipi-
 scunt, hoc plures agant gratias, non nobis, sed Deo, ad
 cuius gloriam pertinet, ut fides, quā omnibus cōem esse
 uoluit, quā latissime propagetur. Hac spe, atq; hoc anīo
 freti, nullis malis delassamur, imò potius inualescimus,
 haud ignari, quod licet exterior nostri pars, corpus,

Habentes
 autem eun-
 dem spiri-
 tum.

Omnia p-
 pter uos.

quotidianis laboribus paulatim conficiatur, tamē animus interior ac melior nostri pars, indies deficiēte corpore, uegetior fiat, ac ualentior, ueluti malis ipsis reprobescens, ac futuram immortalitatem præsentiens. Siquidem corporis afflictio, quam Euangelij gratia suscipimus, leuis est, ac momētaria. Sed hæc leuis afflictio, non leue pondus, imò pondus ineffabile gloriæ parit in nobis, dum ob leuem afflictionē pro CHRISTO susceptā, summa felicitate digni reddimur, & temporaria mors pro Christo obita, parit nobis præmiū immortalitatis æternæ, cuius spe fulti, corporis uitā pro nihilo ducimus, haud spectantes ista, quæ uidentur oculis corporeis, sed ea quæ non uidentur nisi oculis fidei. Nam quæ hic cernuntur, præterquam quod nec uera sunt bona, nec uera sunt mala, quod genus sunt lucrum, honos, uoluptas, uita, damnum, ignominia, cruciatus, mors, nec diuturna sunt, cum ea quæ cernuntur oculis fidei, sint ut uera, ita & æterna.

CAPVT V.

Scimus enim quoniam si-

Aedificationem ex Deo.

HAc nimirū fiducia, uitam quoque uilem habemus, certo scientes, quod etiam si contingat in terris animā excuti ex huius corpusculi domicilio (quod tabernaculum dixerim uerius quam domiciliū, ut in quo non liceat cōmorari diutius, quamuis absit qui exigat) paratam esse domū aliam in cœlis, unde nunquā simus eiiciendi. Hæc domus quoniam lutea est, & ab homine condita, uelimus nolimus, indies collabitur, ut nemo demoliatur, non aliter atque cernimus ædificia, quæ manibus homi-

bus hominum cōstruuntur, uetustate corrumpi. Quod
 ab hominibus conditum est, non potest esse diuturnū,
 quod à Deo restitutum est, iamq; cœleste factum, non sen-
 tit temporis iniuriã. Nam ex hoc corpusculo adeo non
 horremus emigrare, ut hic interim suspiremus, optan-
 tes exonerari sarcina mortalis corporis, quo grauatur
 in terris animus aliò gestiens euolare, & glorificati
 corporis domicilio legi, quod nobis redditur è cœlo cō-
 mutatū, si tamen hoc exuti corpore, non oīno nudire-
 periamur, sed ex bonæ uitæ fiducia, spe immortalitatis
 amicti. Siquidē interim ingemiscimus, hoc onerati cor-
 pore, tot malis obnoxio, non quod per se felix sit, hinc
 emigrare, sed quod optemus hoc corpus in melius resti-
 tuti, pròq; mortalitate dari immortalitatem per resurre-
 ctionē, ut non expoliati corpore, quod ad tēpus posui-
 mus, sed melius uestiti uideamur eodem, quod pro cadu-
 co recipiemus æternū. Nec est quod diffidamus quāli-
 bet incredibile uidetur, ut pro mortali corpore resur-
 gat immortale, nullis obnoxii iniurijs. Deus est qui nos
 in hoc ipsum parauit, ut immortalitatis gloria fruamur, Qui autē
 atq; idem interim pignoris, et arrabonis uice spiritum efficit nos
 suū nobis impartijt, qui spem futuri præsentī cōfirmet in hoc
 afflatu. Ita quicquid inciderit tempestatu, semper anō ipsum.
 fidenti sumus. non ignari, quod quāmdiu domi sumus
 in hoc corporis habitaculo, peregrinamur, ac diuisi
 sumus à Deo, cui nos propius iungit exitus. nō quod in
 terim Deus nō adsit nobis, sed quod nondū clare cerna-
tur, quem

IN POSTERIOREM EPIST. AD

*Audenti-
us autem.* tur, quemadmodū tunc conspicietur. Nam interea con-
 spicitur utcūq; per fidem, sed uelut è longinquo, tunc
 cominus, ut est, uidebitur non per inuolucrū. Confidi-
 mus igitur, etiā si uelit nos deus in corpore diutius affi-
 gi, facile feremus spe futuri præmij, quicqd obtigerit,
 sed tamē optabilius nobis est, si contingat ex hoc domi-
 cilio demigrare, ut diuulsi à corpore, Deo cominus iui-
 gamur. Quapropter enitmur, ut siue cogamur perdu-
 rare in hoc domicilio, siue quod optamus, cōtingat emi-
 grare, hoc est, siue uuētes, siue morientes, Deo probe-
 mur. Neq; enim sperare potest immortalitatis præmiū,
 nisi qui deo gratus hinc decesserit, ne quis existimet ad
 id sibi sufficere Baptismū absq; pijs factis. Siquidem im-
 pij suo malo recipiunt corpora, quibus hic non ad glo-
 riā Dei, sed ad suas cupiditates sunt abusi. Pro meritis
*Oēs enim
manifesta
ri oportet.* uitæ cōtinget cuiq; suum præmiū. Ea nondū in propa-
 tulo sunt, sed tamē oportebit nos oēs palām sisti ad tri-
 bunal CHRISTI, ubi nihil erit opertum, quo quisq;
 messem metat, prout sementē fecit in corpore, & rece-
 pto corpore tale ferat præmiū, qualia erant quæ gessit
 in corpore, siue bona, siue mala. Itaq; semper horren-
 dum illū diem præ oculis habentes, damus operā, ut un-
 diq; placeamus & hominibus, & Deo. Nam ut homini-
 bus imponamus falsa specie pietatis, Deo tamē conspi-
 ci sumus, qui mentiū intima perspicit, hoīes non item.
*Spero aut
& in con-
sci-u.* Quamquā cōfido me sic egisse uobiscum, ut sincerita-
 tem nostrā apud uos cognitā ac perspectam habeatis.
 Nam hac

Nam hac gloria cōtenti sumus. Non enim rursus ob id
 efferrimus officium nostrum, quo pluris siamus à uobis,
 aut cōmodi quicquàm à uobis uenemur. sed quoniã ali-
 os uideo gloriantes, quod ab eximijs Apostolis sint in-
 stituti, damus uobis occasionem, ut de nobis item uobis
 gratulari possitis aduersus eos, qui uos hoc noīe dei iei-
 unt, quod Apostolū abiectum & humilē nacti sitis, qui
 licet non uiderimus dominū in mortali corpore, sicut
 uiderunt alij, tamen imortalem uidimus, & ab hoc mu-
 nus Apōstolicum accepimus, quemadmodū ceteri, nec
 minus pręstitimus huius auxilio, quàm ceteri. Hęc ue-
 stra caussa cōmemoro, quo sit quod respōdeatis ijs, qui
 non cōtenti conscientia recte factorū, ex fastu ac super-
 cilio gloriam humanam captant, cum animus sibi male-
 sit conscius. Nihil nostra caussa loquimur. siue magna Et non in
 de uobis ipsis prædicantes, uidemur insanire, Deo in sa corde.
 nimus, ad cuius gloriã prædicamus, quæ per illū gesti-
 mus. siue mediocria de nobis loquentes, sani uidemur,
 uobis sani sumus, ad quorū imbecillitatem sermonem
 nostrum attemperamus. Non per iactātiã æquamus
 nos ceteris Apostolis, sed Christi charitas nos cōpellit,
 ut palām eloquamur, quod ad illius gloriam facit. Nam
 in illius laudem cedit, non nostram, si quid egregie per
 nos quidem gestum est, sed illius munere, quo magis te-
 statum sit omnibus, mortē illius nō infrugiferam fuisse
 cum omnibus ex æquo proffit, ut per nos etiã uim suam
 exerat, non solū per eos qui Christum in corpore uide-

concilians, & instaurans in nouitatem, per quem olim
 condiderat mundū, tantaq; clementia recepit homines
 in gratiam, ut non solum non ulcisceretur uita prioris
 admissa, sed ne imputaret quidē cuiquā, quod ante ba- Nō repu-
 ptismū gessisset, perinde quasi iā non esset idem homo, tās illis de
 qui prius. Hanc reconciliationis gratiam per filium cō- licta.
 ferre uoluit, per nos prædicari. Hac igitur ab eo cōmis-
 sa legatione fungentes uice Christi, tanquā Deo uos ex
 hortante per nos, obsecramus nomīe Christi, ut omīssis
 pristinis uitijs recōciliemini Deo. Nā is ut semel nos à Pro uobis
 peccatis eximeret, filiū suum, cum sit ipsa iusticia, uer peccatū se
 tit in peccatū, ut carne, quæ in nobis peccato est obno- cit.
 xia, cinctus, fieret hostia pro nostris sceleribus expian-
 dis, ut facinorosus inter facinorosos cruci affixus, quo
 nos, qui nihil aliud quàm peccatum eramus, per illū cō-
 mutaret in iusticiam, non nostram, neq; legis, sed Dei,
 cuius clemētia condonata sunt admissa, ut posthac nos
 in sitos Christo pro iustis haberet, qui illum pro nobis
 habuit pro peccatore. CAPVT VI.

Cupit hoc Christus, cupit hoc Deus, ut ipsius be- Adiuuātes
 neficiū sit in uobis efficax. Proinde nostra opera aūt exhor-
 simul & Dei uoluntatem exequentes, & uestre saluti tamur.
 consulētes, obtestamur uos, ne cōmittatis, ut semel gra-
 tis à peccatis exempti, in pristinā uitam relabentes, in
 uanū receperitis gratiam Dei. Nūc licet sarcire, si qd
 labimur, at idem non semper licebit. Sic enim loquitur
 Deus apud Esaiā prophetā. In tempore acceptabili ex-

IN POSTERIOREM EPIST. AD

audiuit, & in die salutis succurri tibi. En adest nunc tēpus illud à Deo promissū, placabile, quo Deus nō auersatur peccatorē ex animo resipiscētē. en adest dies ille, quo pie uiuēdo salutē assequi liceat. Sequetur formidabilis ille dies, quo frustra quæretur recōciliatio. Nos igitur studētes in hac parte nostro fungi officio, damus operā ne qua in re cuiquā simus offendicilo, ne nostro uitio uituperetur Euangeliū Christi, cuius ministri sumus. Vituperaretur autem si sic uiueremus, ut quod alios docemus, ipsi non credere uideremur, sed modis omnibus ipsa re nos ipsos cōmendamus, ut dignū est ijs, qui Deigerunt negoā, non suum. Quibus autem argumentis nos cōmendamus? non fastu, non opibus, non quæstu, nō præscribendis ceremonijs, ut faciunt quidā, sed iisdem rebus, quibus se commendauit Christus, nimirum multa patientia, quotidianis afflictionibus, necessitatibus, anxietatibus, plagis ferēdis, carceribus, tolerandis seditionibus, ieiunijs, puritate uitæ, uere Apostolica sancta, mansuetudine, suauitate, spiritu sancto, charitate synce-
ra minime quæ suata, sermone ueraci, nihil nō audentes, haud quidem præsidijs humanis, sed potentia Dei non armis & opibus mūdi, sed hinc atque hinc septi armis uerticibus. à dextris, ut recta cōscientia fultos non efferant res secundæ. à sinistris, ne consternent aduersæ. Hac freti, per omnia penetramus ad peragendū Euangelij negotium, per gloriam & ignominiam, per conuicia & laudes pro impostoribus habiti, cū simus ueraces. pro
ignotis

Nemini
dantes ullā
off.

In multa
patientia.

ignotis habiti, cum simus noti. similes morientibus, cū
 ecce uiuamus. quasi correpti, cum nō occidamur. quasi
 dolentes, cum semper gaudeamus. quasi pauperes, cum
 multos locupletemus. quasi nihil habētes, cū per Chri=
 stum omnia possideamus. plusq; suppeditet charitas,
 quam patrimonium, si nostro iure uelimus uti. Sed quō
 me rapit sermonis calor? Non mihi tempero, quin ef=
 fundam quicquid est in animo. Os nostrū apertum est. Os nostrū
 erga uos o Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Tan= patet ad
 tū fiduciae concepti de uobis, sic audeo de uobis gloriari. uos.
 Non me poenitet sortis meae, ne uos poeniteat uestra.
 Si uos meo uoletis animo respōdere, est cur de uobis glo
 rier, est cur uobis de me gratulemini. Non est qd' mea
 causa sitis angusti animi. Si quid angustae mentis in uo Nō angu=
 bis est, ex uestris affectibus nascitur. Ego uestra salu= stiamini ē
 tis gratia nihil non tū facio, tum patior, uos non perin= uobis.
 hil non fero infracto pectore. Vos cum idem maneat
 prēmium (ut filijs loquor) animi magnitudine patri
 respondeatis. Audete contēnere mundum hunc, aude= Dilatemi=
 te fidere bonis uestris. Angusti animi est, rebus praesen ni & uos.
 tibus esse contentū. Angusti pectoris est nihil ambire,
 praeter has mox perituras honorum umbras. Christus
 uobis abunde diues est, abunde gloriosus, abunde po=
 tens, abunde felix. is unus uobis sufficiat, hunc ample=
 ctamini toto pectore. Agnosate magnitudinē uestram,
 agnoscite felicitatem, uosq; maiores ducite, quam ut cū
 incredulis

incredulis habeatis commercium. Plus est inter uos dis-
 scriminis, quam ut eodem iugo copulari possitis. Nam
 quod omnino cōfortiū iusticiæ cum iniusticia? aut quæ
 communio luci cū tenebris? aut quæ concordia Christo
 cum Belial? Diuersa numina, diuersa religio, diuersi
 mores, diuersa spes. Quid cōuenit templo Dei cū pro-
 phanis simulacris? Nam uos estis templum Dei uiuentis,
 quemadmodū in mysticis literis ipse testatur Deus.
 Inhabitabo in illis, & in illis inambulabo, & ero illorū
 Deus, & ipsi uicissim erūt populus mihi dicatus, ac pe-
 culiaris. Quapropter si Iudæi horrent ethnicū uelut
 impurum ac prophanum, atq; eius fugitant cōtagium,
 uos qui Deo uiuo uere consecrati estis, exite de medio
 prophanorum, segregate uos ab illorum commercio.
 quemadmodum per Esaiam hortatur dominus. Cū san-
 cti, inquit, sitis, quod pollutum est ne tetigeritis. Impij
 mores uere polluti sunt, & periculosum habēt cōtagi-
 um. quorum commercio cauate ne uestra puritas inquie-
 netur. Nō in loco, sed in affectibus est fuga quā suadeo.
 Quod si feceritis, tum uos agnoscam, ac recipiam san-
 ctus sanctos. tum me patrem sentietis, ego uos ut filios
 amplectar. Dicit dominus omnipotens. ne quid diffida-
 tis auctori promissorum. CAP. VII.

Has ergo
 habentes
 promissi.

Proinde charissimi freti promissis huiusmodi Dei
 demus operam, ut promissis digni uideamur. Pur-
 gemus nos ipsos ab omni spuratiæ, nō corporis solū, ue-
 rum etiam animi, quo simul & apud homines innocen-
 ter uiuamus

ter uiuamus, & Deo bonam mentem approbemus, ple
 namq; ac perfectam sanctimoniã nobis paremus in ad
 nectum Christi, continete nos interim in officio timore
 Dei, q; pro factis cuiq; premiũ reponet. Ego totos uos
 toto complector animo, tanta est amplitudo charitatis
 erga uos. Vos uicissim me in uestros animos, ut sumus, **Capite nos**
 recipite. quandoquidem alios recipitis, qui cum minus
 uos diligant, tamẽ onerant uos sumptibus ac fastu, gra
 uant uos ceremonijs. Nos neminem lesimus, neminem
 adulterina doctrina corrupimus, à nemine quicquã **Nõ ad cõ=**
 extorsimus. Non hæc loquor, quo uos damnem ac reij= **dẽnationẽ**
 ciam, sed quo reddam meliores. Siquidem ex superiore **uestram.**
 sermone meo satis perspicuũ est, quod toto pectore uos
 complector, et indiuisa charitate prosequor, paratus
 & cõmori uobis, & conuiuere. Nihil non audeo apud
 uos, tanta est de uobis fiducia. est quod uehementer glo
 rier de uobis, quos per omnia morigeros reperi. Non
 dubitavi libere corripere delinquẽtes. sed ubi uos emẽ
 datos uideo, tanto expletus sum solatio, tã exuberanti
 gaudio persusus sum, ut in omnibus meis afflictionibus
 abster serit animi molestiam. dum uolupte etiam est pro
 talibus pati, nã alioqui uarijs malorum procellis iacta
 ti sumus. Etenim cũ uenissẽmus in Macedoniam, nulla
 data ẽ relaxatio à laboribus corpori nostro, sed undiq;
 premebamur. Foris bellum mouebãt hostes Euangelij,
 Intus periculum discruciabat, ne quos subuerteret astu
 tia pseudopostolorum. Ab illis cãdebamur, his interim
 metueba=

IN POSTERIOREM EPIST. AD

metuebamus, ne nostris malis consternati, diffiderent. Sed Deus qui reficit humiles et afflictos, refecit ac resuscillauit nos per aduentum Titi, non solū qd' aduenerit, quem maxime cupiebamus nobis adesse, uerū etiam qd' letus & alacris à uobis redierit. Eam uoluptatem à uobis haustam in me resudit, cum mihi referret, quantum uos haberet desiderū mei, cū exponeret mihi lacrymas uestras, quod offensus nōdum uenissem. cum nar-raret, quo studio mea iussa exequeremini, adeo ut his cognitus per Titū, plus ceperim uoluptatis ex obsequio uestro, uestriq; correctione, quā mœroris ex commissis ceperam. Inuitus contristo uos, uerum quando bene cessit, non me pœnitet quod superioribus literis uos ad mœrorem adegerim, etiā si quid antea pœnituit. Si quidem tristis illa mihi pariter ac uobis Epistola, quamuis uos ad tempus mœrore affecit, tamen nunc mihi uoluptati est, non quod per nos sitis affecti mœrore, sed qd' hic mœror uos adduxerit ad pœnitentiam. Habet hic mundus suum mœrorem, sed noxium et infrugiferum, cum homines ob iacturam pecuniarum, aut uoluptatū amissionem, aut ob iram, aut inuidiā animo discrutiantur. Habet & pietas suū mœrorem, sed frugiferum ac salutarem, quo sic estis affecti, ut bonæ mentis lucrum feceritis. tantum abest, ut ullum ex me senseritis detrimentū. Nā qui ob hoc mœret, quod Deum offenderit, correctæ mentis præbet argumentum atq; ita dolor adducit ad pœnitudinē, ut non sinat hominem in pristina commissa

Vt i nullo
detrimen
tum pat.

commissa relabi. Contra mœror, qui ex mundanis cupi-
 ditatibus nascitur exitū adfert, noxius corpori pariter
 atq; animo. An nō hoc ipsa declarat res. Siquidem hic
 ipse mœror, quo secundum Deū fuistis affecti, quantum
 in uobis studium exortauit? Quid dico studium? immō
 satisfactionem, qua uos apud me purgastis, testati uobis
 non probari turpe commissum, immō indignationem,
 qua sic se uistis in flagitiosum, ut mihi fueritis ad lenita-
 tem ac moderationem reuocandi, immō timorem, quæ-
 periculū unius esset omnium commune, immō desiderium
 illico corrigendi, quod erat admissū, immō zelū & ar-
 dorem imitandi nos in profliganda turpitudine, immō
 uindictā deniq; quod illico pœnas dederit, qui pecca-
 rat. Nam modis omnibus declarastis uos esse puros, &
 immunes in hoc negoāo. Proinde tametsi scripsi uobis
 super hac re, tanquā ad omnes pertineret, nō scripsi
 tantum eius gratia, qui peccatum cōmiserat, aut eius in-
 quæ admissum erat, sed ob id potius, quo uobis esset per-
 spicuum, quāta me teneat cura uestri, teste deo, qui tā-
 topere fuerim sollicitus, ne serperet inter uos ista mali-
 lues, & unius aut alterius peccatū totum corpus cōta-
 minaret, ac uicissim innotesceret, quo studio sitis erga
 me, cuius uolūtati tam alacribus animis paruertis. Ea
 res cum uobis ceßerit in solatium, ut qui gaudeatis esse
 correctos, quos oportuit, gaudeo & ipse ob gaudiū ue-
 strum. Sed hanc nobis uoluptatem auxit gaudium Titi,
 qui me cōmendāte sic acceptus est apd' uos, ut ab omni-
 bus recreatus

IN POSTERIOREM EPIST. AD

bus recreatus sit illius animus, cum uideret auctoritatē
meam tantum habere ponderis apud uos. Vnde fit, ut
si quid apud illum gloriatus sum de probitate uestra,
deq; obedientia, non fuerim pudefactus. Nam hoc peri-
culo sese exponit, qui commendat aliquem. Illum uobis,
uos illi commendaram. utrunq; bene cecidit. Nam ut uos
Titum cōperistis per omnia qualē uobis eū predicarā,
ita quęcunq; de uobis iactaram apud illum, uera com-
perit ille. Itaq; nec apud uos, nec apud hunc pudet me
uauitatis. Is cum & antehac diligeret uos, tamen nunc
expertus officium uestrum, ex intimis uisceribus uehre-
mentius etiam erga uos affectus est, dum reputat ac re-
colit suo cum animo, quāta cū alacritate uos omnes p̄-
rueritis uoluntati nostrę, quam ille detulit, quātaq; cū
reuerētia ac timore uenientem exceperitis. Gaudeo sa-
nē uos mihi compertos tales, ut nihil sit in quo nō debe-
am posthac de uobis cōfidere. Neq; quicquā in poste-
rum uerebor à uobis exigere.

CAPVT VIII.

Notū autē
facimus uo-
bis.

Igitur ut hac quoq; parte respondeatis & animo no-
stro, & reliquarū ecclesiarū pietati, certiores uos fa-
cio, quemadmodum adfuerit mihi Deus in ecclesijs Ma-
cedonię. Nā promptis ac propensis animis receperūt
Euangeliū, & adeo non sunt deiecti meis, Silęq; affli-
ctionibus, ipsi nobiscum afflicti, ut fiducia Euāgelij cū
ingēti gaudio ptulerint omnia. Deniq; hoc uberius gā-
uisi sunt nobis ereptis, quo grauiora passi sumus. Hi
cum sint

cum sint tenues, extrēmæq; paupertatis, tamē erat tanta animorū promptitudo, ut ex inanibus etiam scrinijs quicquid supererat, depromerēt in subsidia pauperū. Vnde factum est, ut quo pauperiores redderentur & exhaustiores pia benignitate, hoc magis ac magis ditescerent promptissimi pectoris candore ac simplicitate. Siquidem adeo non comperimus eos difficiles ad hanc largitionē, ut uere testis illis esse possim, quod non solū pro uiribus, uerū etiam supra uires conferre uoluerint, animo superante facultates, adeo ut cum nos ueriti, ne post imodicam liberalitatem, egestas suaderet illis pœnitudinē, recusaremus accipere, quod ultro offerēbant, multa cum obtestatione rogarint nos, sineremus & ipsos in huius laudis uenire consortiū, ut de facultatibus suis nō nihil impartientes sanctorum inopiæ, uicissim illorū pietatis fierent participes. non solum respondentes expectationi nostræ, uerū etiam spem oēm uincentes, qui non tantū obtulerint sua, uerū etiam semetipsos ultro dederint, primum Deo, deinde nobis quoq; Deo uolente, cuius afflatu mouebātur, ut nobis tam alacriter obtemperarent. Quorū animus adeo me delectauit, ut hortaremur Titū, ut quemadmodū ipsius hortatu cœpissetis hanc in sanctos munificentiam, ita quod cœptum esset in uobis consummaret, quo magis etiā illi sitis deuincti, per quē hanc quoq; pietatis laudē fueritis cōsequuti, ne quid hac in parte sitis inferiores ceteris. Immo quemadmodū in ceteris dotibus excellitis dono

Et non sicut sperauimus

IN POSTERIOREM EPIST. AD

tis dono fidei, dono linguarū, dono scientiæ, dono dili-
 gentiæ in administrando, dono charitatis, quam erga
 nos declarastis ita hac etiā in dote sitis eximij, nō quod
 id exigam à uobis, sed ideo Macedonū promptitudinē
 cōmemoro, quo uos illorū exemplo prouocati, ultro de-
 claretis charitatis uestre synceritatem, hac quoq; par-
 te dominū IESVM CHRISTVM pro uiribus æ-
 mulantes, qui cū esset diues, & omnium dominus, tamen
 Charitatis quo nobis prodesset, ultro pauperem se fecit, homo fa-
 ingenium etus dissimulata potentia, quo uos illius paupertate di-
 bonū com-tesceretis, ueluti permutatiōe rerū facta, qua humanita-
 probans- tis nostræ paupertate in se recepta, diuinitatis sue diui-
 tias nobis impartiret. Ita quēadmodū superioribus lite-
 ris cœlibatum à uobis non exegi, sed uestris consulens
 cōmodis, suasi, ita & in hac re consulo, nō impero. &
 ob id consulo, quod existimem in uestrū compendium
 cessurū, præsertim, cum quod nunc suadeo, uos ipsi ci-
 tra meū suasum, non solū facere cœperitis, uerū etiā
 Nō solum ultro uelle. Nunc igitur superest, ut quod ultro cœpi-
 facere, sed stis facere, perficiatis, ut quemadmodū iam pridem ani-
 & uelle. mum istum sponte suscepistis, ita Macedonū exemplo
 perficiatis, non supra uires, quod ab illis factū est, sed
 pro facultate cuiusq;. Non est acceptū beneficiū quod
 Ex eo qd' confertur ab inuito. Ceterū cum ultro suppetit animi
 habetis. promptitudo, satis est, si iuxta modum facultatū tempe-
 retur largitio. Nec enim exigitur, ut dones quod nō ha-
 bes. Neq; uero sic est exercenda benignitas, ut quibus
 donatur,

donatur, suauiter & in ocio uiuant, qui donant, ad in-
 opia redigantur. Verū ut æquabilis quædam fiat inter
 nos cōmutatio, uidelicet ut interim ex opibus, q̄bus uos
 abūdatis, succurratur illorū egestati, ac uicissim illorū
 fides ac pietas, qua superāt illi, penset, si quid est in uo-
 bis diminutū, itaq; fiat, ut utrisq; cōmunicantibus al-
 teris, neutris desit aliquid, sed sit æquabilitas. Quæ ad-
 modū legimus olim accidisse maioribus nostris in colli-
 gendo māna, ut cui multū esset collectum, apud hunc ta-
 men nihilo plus superesset, quàm apud eum qui paulū
 collegisset. Sic enim scriptum est in Exodi libro. Qui
 multū habebat, huic nihil superfuit, et qui paululum ha-
 bebat, huic nihil defuit. pro tempore possidentur ista,
 ut his uelut in diem uiuamus. Ne quis subductis in lon-
 gum rationibus æstimet, quid sibi super sit. Alioqui fu-
 turū est, ut nemo sibi putet superesse, quod cuiquā im-
 partiat. Huic interim deest, tibi superest. Quod super-
 est, impartientū pro præsentī necessitate. Si quid eue-
 nerit, ut tibi quoq; desit in posterū, simili benignitatis
 uicissitudine subleuaberis. Porro gratiā habeo Deo, cu Gratias
 ius instinctu res hæc Tito quoq; sit cordi, perinde atq; autē ago
 mihi, qui cum esset suapte sponte propensus, facile acce- Deo.
 pit exhortationē nostram, immò non meo hortatu, sed
 suapte uoluntate ad uos uenit, licet meis hortatibus ala-
 crior. Misimus aut̄ cum hoc fratrem illum, cuius fides
 & integritas per oēs Ecclesias in Euangelij negocio
 & inspectata est, & adeo spectata est, ut ab Ecclesijs dele-
 ctus sit

IN POSTERIOREM EPIST. AD

ctus sit comes & collega peregrinationis nostrae, quò
 nobis sit adiutor in colligenda pecunia, quã uestra lan-
 gatur benignitas ad ipsius domini gloriã, cuius instin-
 ctus res agitur ad declarãdam oĩbus animi uestri prom-
 ptitudinẽ. Refert autem, integros spectataq; probita-
 tis uiros ad hoc adhiberi negociũ, ne qua suspicio subo-
 riatuŕ infirmis, neue tantam pecuniarũ uim, quam ul-
 tro uestra benignitas donat, non alijs modo, sed nobis
 quoq; colligere uideamur, cum hinc præter officiũ col-
 ligendi ac perferendi, nihil nobis uindicemus. Neq; enĩ
 fugit nos, uulgo maxime obnoxia esse suspitioni rapaci-
 tatis pecuniam, præsertim ingentem, nec ulla re citius
 corrupi mentes hominũ. Addidimus his duobus uobis
 spectatissimis & tertiuŕ fratrem quendã nostrum, quẽ,
 tametsi uobis non perinde cognitus est, tamẽ ipsi sæpe
 numero sumus in multis experti diligentẽ ac fidum, sed
 in hoc negocio, quã in cæteris diligentiorẽ, ut planẽ
 confidam uos non dubitatuŕos, his pecuniã etiam quan-
 tamlibet credere, siue Titũ spectetis, qui collega meus
 est, quiq; particeps est laborum meorum, quos uestra
 causa suscipio. siue cæteros huic adiunctos, qui præter
 quã quod fratres nostri sunt, suffragijs Ecclesiarum
 in hoc munus delecti sunt, per quos sic illustratum est
 Euangelium, ut merito non Apostoli solum, sed & glo-
 ria CHRISTI dici possint. Cum his igitur sic age-
 tis, ut nunc potissimum declaretis, quãta charitate nos
 prosequamini, quãq; non sine causa de uobis apud
 illos glo

illos gloriati simus. Porro quod officij contuleritis in
 hos, in omnes Ecclesias contuleritis, quorum nomine
 ueniunt legati.

CAPVT IX.

Nihil enī est opus ut in eo sumā operam, quo uos Nā de mi-
 nextimulē scriptis meis ad munificentia collocan nisterio
 dam in sanctos, cū mihi sit adeo cognita perspectaq; a- quod sit in
 nimi uestri promptitudo, ut non dubitem hanc iactare sanctos.
 uel apud Macedōes, in tantū, ut uestro exēplo plerisq;
 prouocatis, nō Corinthus mō, uerum oīs fermē Achaia
 ad eandē munificentia prompta sit ac propensa. Quā-
 quam autē perspectū haberemus animū uestrum, tamen
 hos fratres nostros prēmittere uisum est, ne quā forte
 fiat, ut uane de uobis uidear apud alios glīatus, hac qui
 dem in parte, nā haclenus in cæteris meæ de uobis præ
 dicationi respondistis. In hoc autē præmisimus, ut quem
 admodū ante scripsimus uobis, mature colligatur pecu
 nia, & in promptu sit, quod uisum fuerit donare, ne
 quo pacto fiat, ut si mecum uenerint Macedones, apud
 quos de uobis gloriatus sum, uosq; repererint impar
 tos, nos erubescamus, tanquā uane de uobis gloriati, ut
 ne dicam, ne uos erubescatis, qui hac in parte fueritis
 uestri dissimiles, cum in cæteris dotibus excellatis. Hac
 de caussa uisum est operæ preciiū rogare fratres hos, ut
 priusquā uos adeam, istuc irent, præparaturi iā ante
 destinatam ac promissam à uobis contributionem, quo
 magis sit in promptu, quam Græce loquentes, non abs
 re uocamus benedictionē, quod non grauate, neq; eum

IN POSTERIOREM EPIST. AD

murmure & dandum sit beneficium, & accipiendum, sed uerbis bene ominantibus, alioqui uidebitur extorsio, non collatio. Sponte tribuat qui uelit, & quantum quisq; uelit. Tantū illud admonemus, quo quisq; largius contulerit, hoc est, copiosius præmiū reportaturus.

Hoc autē dico qui parce se.

Vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes.

Qui parce facit sementem, parce item messurus est. & qui seminat alacriter beneq; omniās, pari modo messurus est quod seminauit, nō uelut ex iussu nostro, sed pro ut quisq; sponte destinauit in animo suo. Largius enim ac libentius dat, qui sponte dat. Malignius donat, qui cum mœrore ueluti coactus donat. atqui hilarem datorem amat Deus. Siquidem apud illum nō fungitur officio suo, qui coactus suo fungitur officio. Nec est quod metuat, ne uobis beneficiū istud pereat. Siquidē Deus, qui quicquid ipsius amore confertur in sanctos, sibi patitur imputari, abunde potens est efficere, ut etiam si nihil ab hominibus ad uos redeat gratiæ, tamen cum fœnore uestrum ad uos redeat beneficium, si dederit, ut uobis & semper suppetat pecunia, quantū ad usum uitæ satis est, & insuper exuberetis ac ditescatis omnibus pietatis officijs. Siquidem bona pietatis ac iusticiæ pars est munificentia, qua sanctorum inopiæ subuenitur. Quemadmodū testatur et Psalmographus. Dispersit, dedit pauperibus, & ob hoc iusticia eius manet in seculum seculi. Comprecor autē, ut is qui suggerit semē facienti sementem, & panē in cibum suppeditat, quiq; sortem largitus est, unde nunc succurritis inopiæ sanctorum.

etorum, semper sufficiat facultates uestras, quo subinde
 positus illis succurrere, atq; ita multiplicet sementem
 uestram simulq; augeat prouentū uestrae iusticiae, ut in
 omni uirtutū genere locupletemini, semperq; proficia
 tis in omnem animi simplicitatem, atq; candorem, &
 indies uiliores habeatis pecunias, quae dum erogantur
 non in quoslibet, sed in sanctos, fit ut uestra liberalitas
 redundet in gloriam Dei, dum uestra munificentia re=
 fecti pij, per uos gratias agunt Deo, ut mihi quoq; non
 nihil hinc praemij uindicem, qui negociū procurem. Si
 quidem huius ministerij functione non hoc solum asse=
 quimur, quod uestra largitate refocillatur egestas homi=
 tas gratia
 num piorū, uerum etiam quo copiosior est uestra bene=
 rū actiōes.
 ficientia, hoc à pluribus aguntur gratiae Deo, qui pieta
 tem uestram experti, pro ista benignitate uestra, laudi
 bus efferunt Deū, quod intelligant uos tanto consensu
 obedire monitis Euangelicis, quibus obtemperantes, li
 benter et alacriter impartimini facultates uestras, non
 his solū, quorum negociū agimus in praesentia, uerum
 omnibus caeteris. Siquidem ubiq; subueniendū est egen
 tibus. Fit deniq; ut in suis precibus, quas grati deo pro
 uobis offerunt, optent uidere uos, ut quorum eximia li
 beralitate reficiuntur, eorū eximiam pietatem coram
 aspiciant, quam uobis à Deo collatam, ex muneris ma
 gnitudine perspiciūt. Sed in primis habendae sunt gra
 tiae Deo de hoc munere inenarrabili, quo & uobis
 istam mentem inspirat, ut donetis & illis, ut uestris be
 neficijs

IN POSTERIOREM EPIST. AD

neficijs non ad ocium, aut luxum, sed ad laudandū Deū
prouocentur. CAPVT X.

Ipsē autē
ego Pau=

Verum ut his omīsis, ad alia ueniamus, obtestor
uos, nō quiuis Apostolus, sed ille ipse uobis abun-
de spectatus Paulus, qui uestræ salutis causā tantū ma-
lorum & passus sum & patior. obtestor autē per leni-
tatem ac humanitatem Iesu Christi, ad cuius exemplū
ipse memet apud uos deijcio. sic me gerens iuxta speci-
em, quasi sim humilis qui spīā, & abiectus, non præ me
ferēs dignitatē & autoritatem Apostolicam, quā pseu-
dopostoli putant in fastu sitā. & tamen (ut isti calumni-
antur) cū absūm, audacibus ac seuis Epistolis uos ter-
rito, uestra fretus obedientia. Sic componite uitam ue-
strā, ne cum uenero, cogar uti rursus eadem confiden-
tia, qua uideor usus in quosdā pseudopostolos, qui me ē
suo metiētes animo, iudicāt iuxta carnales affectus uer-
sari uobiscū, quasi præsens uobis blādiar, seu captans
uos, seu metuens. idē absens in literis me iactitem, ac ni-
hil non audeā. Quicquid ago, uestræ salutis & Euan-
gelij causā ago, non humano affectu. Nā licet hac mor-
tali carne circundati simus, tamen nō militamus auspi-
cijs, ductuq; carnis, sed spiritus Deiq; præsidijs. Quan-
tumuis humiles, & imbecilli uobis uidemur, tamen in-
ermes non sumus, nec robur nobis deest ad cohercēdos
hostes Euāgelij. Sed arma nostræ militiæ, quæ spiritua-
lis est, nō sunt humano more, ferro, aut chalybe ualida,
sed Dei afflatu ualida sunt ad demoliendū quicquid ad
uersus

In carne
n. ambulā
tes non s.

uersus illum munitum uidetur. His demolimur ac sub=
 uertimus callida consilia, & omnem impiorū celsitudi=
 nē, quæ sese erigit, & extollit humanæ sapientiæ præ=
 sidijs aduersus scientiā Dei, quā per Euangelium pro=
 fitemur, neq; deijcimus modo, sed & subigimus, et ca=
 ptiuā ducimus omnē humanā cogitationem, ut posthac
 obediat Christo, cui prius rebellis erat. Quod si quis ob=
 stinate rebellet, habemus & uindictam in promptu ad=
 uersus omnem inobedientiam, qua uestra causa nondū
 uisi sumus, ne seuiētes in eos qui uobis admixti sunt, &
 quibus adhuc aliqua ex parte fauent nonnulli, arbitran=
 tes eos præclaros Apostolos esse, tranquillitatem publi=
 cam turbē, fortassis usurus in posterum, ubi sensero ue=
 stram obedientiam eō profecisse perfectionis, ut æquis
 animis laturo uideamini tales à uestro cōtubernio semo=
 ueri, quemadmodū fecistis in uindicando incesto. Spiri=
 tualis est dignitas ac potestas Apostolica, nō corpora=
 lis. An uos adhuc ex ijs, quæ uidētur, Apostolū aestima=
 tis, quæadmodū uulgus ex ambitu strepituq; fortunæ,
 aut satellitio principem aestimat? Nihil interim dicā de
 pseudapostolis, illud in genere dicam. Si quisquā hoc
 nomine sibi fidit, quod Christi sit. uel quod hunc morta=
 lem uiderit, uel quod huic sanguinis propinquitate iun=
 ctus sit, illud item apud se perpendat, quod quemadmo=
 dum ipse ē Christi, ita nos quoq; Christi sumus, & hac
 in parte pares sumus, nec illi est, quo sibi placēs, nos de=
 spiciat. Neq; enim carnis cōmercium nos Christo cōn=

Quæ secū
 dum faciē
 sūt uidete.

IN POSTERIOREM EPIST. AD

Nam etsi
 amplius
 aliqd glo=
 riatus fue
 ro.

unctiores reddit, sed spiritus. Nihil aliud interim, quã
 æquo me cæteris apostolis. Quod si uel amplius etiã a=
 liquid mihi uindicẽ, gloriã de potestate mea, imò non
 mea, sed à domino tradita, uerũ in hoc tradita, ut pro=
 sim uobis, non ut noceam, non opinor, pudefiam, quasi
 uane magis quã uere sim gloriatus. Verum de potesta=
 tis magnitudine silebo, ne cui uidear territare uos mina
 cibus epistolis. Sic enĩ at quispiã, quem honoris caus=
 sa nondum nomino. Paulus epistolas mittit arrogãtes,
 ac potentes. Ceterũ cũ adest ipse, iam sui dissimilis, &
 corpore uidetur imbecilli, qd' nihil præ se ferat maiesta
 tis, & oratio contemptibilis non refert eam autoritatẽ,
 qua tonant ac fulmiant epistolæ. Quisquis hoc nomi=
 ne nostram autoritatem despiat, illud sibi persuadeat
 uelim, qd' qualis est absentis sermo noster, in Epistolis,
 quem isti grauem auunt. talis est & presentis uis atq;
 autoritas, si uisum fuerit ea uti. Verbis ostentare, quod
 re præstare nõ possim, aliorũ est, non meũ. Non enim
 possumus animũ inducere, ut nosmetipsos cõiiciamus
 in numerum istorũ, aut etiam cum talibus nos ipsos con
 feramus, qui se non factis, sed suis, ac magniloquentia
 commendant, non intelligentes interim, qd' ipsi sese nõ
 suis meritis, sed ignaui ignauorũ collatione metuntur
 nec aliter magnos sese declarãt, nisi suis laudibus attol
 lendis, & deprimendis aliorum meritis. Absit autem,
 ut nos ad istorum exemplum ñ immensum gloriemur.
 Siquidẽ ad istum modum gloriandi nullus fuerit neq;
 modus,

Nõ enĩ au
 demus nos
 inserere.

modus, neq; finis, si quisq; tantus haberi uelit, quantum
 se faciat arrogantia. Nos nosmet nostro metimur pede,
 nō alienā gloriam nobis usurpantes, sed ad mensuram
 ac modū eorū, quæ Dei præsidij gessimus ipsi. Quan-
 tum ab illo donatum est, tantum nobis uindicamus, nec
 ultra modum hanc dilatamus gloriam nostram. Neq; uero
 mediocriter imperatoris nostri ditionē propaga-
 uimus, qui usq; ad uos etiā pertigerimus, non ultro pro-
 fecti, sed à Deo missi. Satis ingēs hoc gloriādi argumē-
 tū, non quocunq; modo peruenisse ad uos. sed ita per-
 uenisse, ut uobis prædicauerimus Euangelium Christi, ut
 iam nō sit nobis neceſse uerbis amplificare laudes no-
 stras, quasi re uera non pertigerimus usq; ad uos, alio-
 qui non admodum expugnabiles. Nec enim inuisimus
 iam persuasos, qd' faciunt pseudapostoli, sed ipsi pri-
 mi persuasimus. Neq; sine fine nos iactamus de alienis
 laboribus, laudem alienorum gestorū in nos uerbis
 transmouentes, quod quidē ignaui duces faciunt, ar-
 cis aliena uirtute captæ laudem sibi uindicantes. Quin
 speramus futurū, ut indies magis ac magis gliscente et
 augeſcente fide, per uos maiorē laudem consequamur,
 iuxta metā nobis à Deo præscriptam, ut in alijs quoq;
 regionibus, quæ sunt ultra uos, prædicemus Euangelium
 Christi, ac lōgius etiā quā hactenus fecerimus, profe-
 ramus Christi uexilla, non alieno Marte atq; auspicijs
 rem gerentes, ut in rem paratā ingerentes nos, alienis
 laboribus partam laudem nobis arrogemus, imò tantū
 abest, ut

Mensurā
 ptingendi
 usq; uos.

IN POSTERIOREM EPIST. AD

abest, ut ex alienis factis iactemus nos, ut nec meorum gestorum gloriam mihi ascribam. Sed quisquis gloriatur, nō suo, sed Christi nomine gloriatur oportet cuius negocium agit. Neq; enī qui sui buccinator semet ingredit, uere probatus est, sed qui delectus à Deo, tanquam idoneus bona fide mandato fungitur officio, is demum uere spectatus ac probatus est. CAP. XI.

Vtinā sustineretis modicum.

Aemulor enī uos dei emulatio ne.

Non mihi tempero, quin aliquid magnificētius de me prædicem, quamuis non ignorem argumentum esse stulticiæ, iactare seipsum, sed utinā seratis me paulisper ineptientē, immò nō dubito, quin laturo sitis. Huc enim stulticiæ me cogit non arrogantia, nō studiū alicuius emolumentī, sed ingens quidā & impatiens erga uos amor, atq; ut ita dixerim, zelotypia. Nā planē zelotypus sum erga uos, nihil non metuens uobis, quos tenere diligo. Diligo autē non humano affectu, sed charitate diuina, nec mihi zelotypus sum, sed Christo. Nā huic uelut unico sponso, uos ceu castam & incorruptā uirginem copulaui, à quo nunquā diuellamini. Mihi nihil arrogo uestri. Ille spōsus est. ego pronubi modo functus sum officio. Castam ac puram spōsam illi tradidi, sed metuo ne quā fiat, ut quemadmodum olim serpentis uersutia simplicem Aeuæ mentē corrumpit uitiatā puritate, in qua fuerat cōdita, ita per pseudapostolorū astutiam uestra quoq; simplicitas corrūpatur, ac degeneretis ab illa puritate, qua hæcenus estis usi erga sponsum Christum Iesum, qui purus, puris uobis per nos traditus est.

tus est. Etenim si nouus iste Apostolus, qui in nostros la-
 bores irrepsit, alium Iesum predicaret, quem nos uo- Nā si is q
 bis non predicauerimus. aut si per illum alium spiritū uenit.
 acciperetis, quē per nos non acceperitis. aut aliud tra-
 deret Euangeliū, quod per nos non sit traditum, meri-
 to ferretis illum iactantem sese, ac nobis anteponentē.
 ut qui contulisset, quod à nobis conferri non quierit.
 Nunc si nihil ab istis adfertur, quod à nobis non sit ab-
 unde traditum, quid est quod nobis quodammodo fasti-
 ditis, illorū perferatis insolentiam? Sint Apostoli quā-
 libet magni, certe quod ad Euāgelij fructū attinet, non
 arbitror me uel præcipuis Apostolorū primoribus ul-
 la in re fuisse inferiorem. Sint isti sermone comptiores,
 certe scientia nō illis cōceperim. Nihil opus oratiōis le-
 nocinio, cum res adsit. Venditent illi sese uerborū pha-
 leris, nos omnibus officijs declarauimus animum erga
 uos, & uim Apostolicā, neq; quicquā passi sumus in
 nobis desiderari. Nisi forte hoc uos offendit quo maxi-
 me debuerat uobis animus noster cōmendari. quod nō
 istorū more fastu meo uos præserim, sed memetipsum
 apud uos humiliarim, ac deiecerim, haudquaquā sub
 dolo, sed ut uos per meam humilitatem exaltaremini in
 fide. aut quod ad istorum exemplum non onerari uos
 sumptu, sed gratuito, meoq; cibo uobis predicauerim
 Euangeliū Dei, adeo parcens uobis, ut cum premerer
 inopia, maluerim alias ecclesias deprædari, quo uobis
 absq; uestris impendijs inseruirem, ne tū quidem cui-
 quam

IN POSTERIOREM EPIST. AD

quàm onerosus, cum apud uos agerem, idq; cum urge-
ret egestas. Nam egestatē meam suppleuerunt tum ij,
qui uenerant à Macedonia. Quin non hac in re solum,
uerum etiā in omnibus caui, & cauturus sum, ne cui sim
grauis. Non hæc loquor arroganter, sic mihi semp ad-
sit Christi ueritas, ut in regionibus totius Achaie, nō so-
lū Corinthi, hæc mea gloriatio Euāgelij gratis predi-
cati non interrūpetur. Quamobrem aut hoc facio? An
odio uestri munificentia quoq; uestrā asperror? Deus
nouit hoc non esse in causa. uerū quod facio, quodq; in
posterum factururus sum, ideo facio, quo præripia oca-
sionem calumniandi me ijs, qui captant ocaſionem. ut
isti cū sint opulenti, simulātes palām se recusare mune-
ra, cum clanculum accipiant. in hoc quoq; cuius falsam
laudē sibi uenantur, comperiantur nihilo præstantio-
res nobis, qui nec inopia pressi, quicquā à quoquā
accipiamus, nō cōmittentes ut isti uel hac simulata fu-
cataq; specie pietatis nos superent. Nam isti quidē nō
ex animo, sed ad suū questū ac fastum prædicant Euan-
gelium, & cū à Christo missi nō sint, neq; Christi nego-
ciū agant, tamen falso sibi uindicant Apostoliā cognō-
minis honorē, simulantq; se se conductos in uineam do-
cino, opera sua rem illius agere, cū officiant eius nego-
cio, ac sui uētris agant negociū, sub Euāgelicæ doctri-
næ prætextu sua quædā infulcientes dogmata. uelut fa-
ciunt ij, qui letale uenenū, quo magis fallant, admiscēt
exquisitissimo uino, sumpta interim Apostolorū perso-
na, quo

Operarij
subdoli.

na, quo magis etiã imponant simplicibus animis auto-
 ritatis prætextu, magniq; nominis umbra, histriones ue-
 rius quã Apostoli. Est aut hoc perniciosissimum impo-
 situræ genus, fucò pietatis, impietatis uenenũ inserere.
 Christum autorem prætexunt, cum satanæ rem agant.
 Neq; mirum, si discipuli suum exprimunt magistrum.
 Nam & ipse satanas tenebrosus, non alia arte uehemẽ
 tus nocere solet mortalibus, quã si dissimulata sua spe-
 cie, sese præstigio transfiguret in angelũ luadum. Qui
 uere ministri Christi sunt, nihil per fucũ agunt, domi-
 num suũ referentes. Nihil autem nouum, si satanæ mi-
 nistri personam alienam sibi sumunt, ut cum iniustitiæ
 seruiant, tamen iustitiæ ministri uideantur. sceleratissi-
 mi proditores, qui mentiẽtes amicũ, hostem agunt. Nõ
 dum in hos exerceo meum ius, sed illos suæ malitiæ re-
 linquo. Ceterum nõ effugient pœnam, siquidem malo-
 rum operum malus erit finis. Rursus à uobis petenda *Iterũ dico*
 mihi uenia est, ut de me quoq; nonnihil uere prædicem, *ne q̄s pu-*
 ne quis hoc stultitiæ meæ tribuat, quod mearum laudũ *tet me.*
 ipse sim buccinator. Quod si non impetro, uel stultitiæ
 meæ, si uidetur, concedite, ut cũ ista apud uos tam mul-
 ta de se prædicet, mihi quoq; fas sit uel paululum quid-
 dã de me ipso gloriari. Nam quod nunc dicturus sum,
 non sapiet purum illum Christi spiritum, sed humanã
 potius stultitiãam, quandoquidẽ super hisce rebus glo-
 riaturus sum, quæ nos Deo nihilo reddũt gratiores, sed
 sunt huius generis, de qualibus stultũ uulgus sese iacti-
 tare solet,

In hac su-
gloria.

Secundum
ignobilita-
tem dico.

Quasi nos
fuerimus
infirmi in-

tare solet, cū ex his nō oriatur uera gloria. Scio, stultici-
tate speciem habet quod facio, sed huc me adigit istorū
iactantia, quos tamen stulte gloriantes toleratis. Cum
igitur tā multi sint apud uos, qui cū Apostoli uelint ha-
beri, tamē ea iactitent, quæ nihil faciunt ad dotes Apo-
stolicas, gloriabor & ipse de me non nihil, stulticiā isto-
rum imitans. Vos interim hanc nostram ineptiam boni
consuletis. siquidem cū sitis ipsi sapientes, non grauate
fertis alienam stulticiā. Aequum est autem, ut inter tam
multos asidue gloriantes me quoq; paulisper feratis,
præsertim cū gloriatio mea uos nō sit grauatura, quæ
admodum illorū. Ab illis enim suffertis, si quis in ser-
uitutem adigat, cum Christus uoluerit uos esse liberos,
si quis sumptibus exedat, atq; exhauriat uos, cum nos
gratis Apostolum egerimus, si quis accipiendis xenijs
ac muneribus facultates uestras attenuet. si q̄s fastu tur-
gidus tyrannidē in uos exerceat, & adeo, ut quod est
extremæ contumeliæ, palma uos cædat in faciem, quod
si non faciūt, certe sic tractant alijs modis, ut non leui-
or sit cōtumelia. Hæc cum illi faciant, uobis magni uidē-
tur Apostoli, ex huiusmodi rebus eos æstimātibus, de q̄-
bus & uulgo stultū habetur iactare sese. Perinde qua-
si nos non potuerimus ijsdem titulis abuti, ad premen-
dos uos autoritate, nisi maluissemus uestræ saluti, quam
nostro dominio cōsulere. Quid enim iactant isti, aut in
quo sibi placent (ut interim stultorū more loquar) in
quo non possim me illis æquare? Magnum uideri uo-
lunt, quod

lunt, quod Hebræi sint, perinde quasi apud Deum quic
 quam referat, qua gente sis oriundus, & tamen si quid
 est Hebræum esse natum, Hebræus sum & ego. Israël
 te sunt, sum & ego. posteri sunt Abrahæ, sum ego.
 Nam huiusmodi titulis inanibus sese uenditant, in qui=
 bus ipsis tamen illis pares sumus, si libeat gloriari. Cæ=
 terum in ijs, quæ uere faciunt ad gloriã Apostolicam,
 etiã præcellimus istos. Ministri CHRISTI sunt isti,
 demus esse, sed magis ego sum, ut stulte loquar, sed ue=
 re. Id ita esse non declarauî fastu, non capiendis mune=
 ribus, non iactanda gentis origine, sed his argumētis,
 quæ uere testentur pectus Apostolicum. Plus laborum
 mihi exhaustū est quàm istis, longe grauius exercitus
 sum plagis, sæpius in carcerē coniectus sum, frequen=
 tius caputis adij periculū. Quod si uultis & noiatim re=
 censeferi quædã. A Iudæis quinquies cæsus quadragenas
 plagas una minus accepi, ter lictorū uirgis cæsus sum,
 semel lapidatus sum, ter naufragiū feci, totam noctem
 ac diem exegi in profundo mari, cū summa uita despe=
 ratione. Quid autē pergã enumerare singulatim? cum
 frequenter Euangelij gratia periclitatus sim, nō solum
 in nauigatiōe, uerum etiã in terrestribus itineribus, cre=
 bro uersatus in periculis fluminū, periculis latrocini=
 orū, periculis ex persecutione Iudæorū, periculis ex
 uiolentia gentiū, periculis in ciuitate obortis, periculis
 in deserto, periculis in mari, cum parum abesset quin à
 nautis trucidaremur, periculis ab ijs qui falso nomine

IN POSTERIOREM EPIST. AD

Christiani, Euangelio nostro resistebant. Vt ne cōme-
morem interim assiduos labores, ac molestias Euange-
lij gratia susceptas, crebras uigilias, famem ac sitim se-
penumero toleratam, crebras inedias, frigoris ac nudi-
tatis toleratam molestiam. Sed quæ hæcenus recensui,
ad corporis duntaxat afflictionē pertinent. At interim
non leuius affligebar animo, quem undiq; quotidie pre-
mit urget que sollicitudo, quam pro tot Ecclesijs gero,
quæ mihi usq; adeo cordi sunt, ut quicquid illis accide-
rit, mihi putem accidisse. Cuius enim malis non indole-
sco perinde ut meis? Quis infirmatur, cuius malo non
egrescam & ipse? Quis læditur, cuius offendiculo non
& ipse discruciar animo? Si gloriandum est, de his po-
tius gloriabor, quæ meã imbecillitatem, quàm quæ ma-
gnitudinem arguunt. Iactent alij, quod per Euangelij
cōmendationem habeantur in precio, quod ditescant,
quod sub prætextu Christi regnent. Ipse pulchrius ar-
bitror iactare, quod Christi gratia deiectus fuerim &
afflictus. Deus ac pater domini nostri IESU CHRI-
STI nouit me nihil mētiri. Cum essem Damasci, is quē
Areta rex Herodis socer ei genti præfecerat, excubias
disposuerat in Damascenorū ciuitate, modis oībus hoc
agens, ut in Iudæorū gratiã me comprehenderet, ac ue-
luti tumultus autorē occideret. Quid facerem? Didice-
ram à Dōmino præceptū, ut alicubi persequutionū se-
uitiã declarem, Dictabat animus nondum adesse tem-
pus obeundi martyrij, sed magis prædicandi latius E-
uangelij.

uangelij. uerū urgebat undiq; tyrannus, nec aliud effu-
gium, nisi quod sportule inclusus, per fenestram ē moe-
nibus sine demissus sum. atq; hoc pacto sum elapsus ē
preserti manibus.

CAPVT XII.

Si gloriari
oportet.

HActenus ea recensui, quae me calamitosum & e-
ruminosum fuisse testantur, quaeq; iuxta iudiciū
humanū magis cōtemptum reddunt, quam gloriosum.
Ceterum an & alia cōmemorare debeam, nōdum sta-
tui. de quibus tamē alij falso se iactitant. Gloriandū est,
an non? Sed nusquā expedit gloriari, praesertim cum
sermonis tenor nos deduxerit ad uisiones ac reuelatio-
nes domini IESV, quas cum isti multas cōsingant, &
insolenter iactitent, ego coactus & inuitus (ne uidear
uel hic illis inferior) unam duntaxat recensēbo, non ad
meam, sed ad Dei gloriam. Noui quēdā, qui ante an-
nos quatuordecim raptus sit, in corpore an extra cor-
pus, nescio, Deus scit, sed tamē raptus est in tertiu usq;
caelum, hinc rursus in Paradisum est raptus, & utro-
biq; audiuit uerba quaedam ineffabilia, quae non sit fas
mortali eloqui. Huiusmodi hominis nomine gloriabor,
cui tanta felicitas contigerit Dei beneficio. De me nihil
interim gloriabor, nisi cōmemorandis ijs, quae me affli-
ctum & abiectū arguunt. Alioqui si uoluerō hac etiam
in parte predicare de memetipso, quādo nec uane quic-
quā, nec ad ostentationē mei dicturus sum, non possim
stulticiae condēnari, etiam si stulticiae nomē agnoui. Sed
tamē ab his recensendis mihi tēpero uestra causa, non

IN POSTERIOREM EPIST. AD

mea, ne quis mihi plus tribuat, meq; maius aliquid sus-
 picetur esse, quam me mea facta, meaq; testatur oratio.
 Quamquam nec mihi fortasse satis tutum fuerit de his glo-
 riari, quae nos magnos faciunt, & affines arrogantiae
 periculo. Proinde ne plus satis efferar sublimitate reue-
 lationū, aut ne plus habear apud homines quam expe-
 dit haberi, permissu propitij numinis additus est stimu-
 lus & afflictio corporis, quae & me mei cōmonsfaciat,
 & apud omnes me mortalem arguat, cōmunibus obno-
 xium malis. Additus est autē affligendo mihi, qui Chris-
 ti rem ago, nuncius ac minister satanae, qui meo obstre-
 pat Euangelio, meq; seuisimis persecutionibus diue-
 xet, perinde quasi colaphos impingat in caput meum,
 deijciens ac deprimens me, ne supra modum extollar.
 Quae res cum mihi uehementer esset molesta, ter roga-
 ui dominū, ut ab hac afflictione me liberaret, uerum is
 mihi magis cōsulens, quam egomet mihi, respondit ad-
 hunc modū. Paule, contentus esto mea in te beneficentia,
 nec ultra quicquam efflagites. Quod afflictionibus
 tunderis, simul & ad meam gloriam illustrandam per-
 tinet, dum meo praesidio tutus uinci non potes, quantis
 libet procellis, & ad tuam salutem, qui quo magis affli-
 geris corporis malis, hoc magis ditescis animi bonis.
 Ita fit ut imbecillitas perficiat uirtutem, & infirmitas
 absoluat potentiam. Hoc respondi cum acceperim à domi-
 no, posthac nulla de re lubentius glorior, quam de
 afflictionibus, quibus imbecillus uideor potius quam ma-
 gnus, in

Nemagni
 tudo.

Virtus in
 infirmita
 te pficitur

gnus, in quibus etiam si quid magnitudinis aut sublimi-
 tatis apparet, id totū in Dei gloriam cedit, ut qui pro-
 pter CHRISTVM infirmus uideor, per illū uidear
 potens ac robustus. Quamobrē mihi potissimū placeo,
 ac plaudo ob afflictiones, ob contumelias, ob egestates,
 ob persecutiōes, ob anxietates pro Christo susceptas.
 Etenim cū hoc modo maxie destitutus sum, ac meis dis-
 fidens opibus, tū uere potens sum Christi præsidijs. Sed
 quò me rapit sermonis impetus? Video me planē reuo- Factus
 lutū in manifestam stulticiā gloriando, sed uos estis in sum insti-
 causa, qui me huc adegeritis. Siquidē quando quicquid piens.
 ualui, uestro bono ualui, uestræ partes erant, prædica-
 re de me, quæ nunc indecore cogor de meipso prædica-
 re. Non arrogo mihi laudem officij, quod non præstite-
 rim, quod si præstiti quantū alius quisquā, cur alij no-
 bis anteponuntur? Tenuis sum, humilis sum, afflictus
 sum, ac deiectus, infans sum, nihil horū recuso neq; re-
 fello, hæc ad me pertinet, si quid habent incōmodi. Cæ-
 terum quamlibet nihili sum, tamē quod ad uos attinet,
 nulla in re sensistis me inferiorē cæteris Apostolis, nō
 dicam gregarijs, sed ne summatibus quidē. Non iacto
 quod non sitis experti, nam ueris argumentis docui me
 esse Apostolū, uobis testibus. Primū ac precipuū argu-
 mentū Apostolici pectoris est, Euāgelij gratia nihil nō
 libenter perpeti. hac certe nota præstiti Apostolum.
 Neq; defuerunt illa, quibus ad tēpus ob incredulitatem
 quorundam Deus fidem arrogat sermoni nostro, quod

IN POSTERIOREM EPIST. AD

genus sunt ostenta, prodigia, factaq; potentia. Alioqui
 proferte si quid habetis, in quo fueritis inferiores cete-
 ris Ecclesijs, aut quid ulli Ecclesie per magnos illos A-
 postolos collatum est, quod per me uobis non sit collatum.
 Nihil est quod in me desideretis, nisi hoc unum desidera-
 tis, quod ad Apostolorum aliorum exemplum non onera-
 rim uos sumptibus, quare si laesi uos, ob hoc quia non lae-
 si, condonate mihi hanc iniuriam, etiam si non poenitet
 huius animi. Iam bis apud uos fui, neque cuiquam fui grauis.
 Et ecce est animus tertio uos inuisere, nec tamen cuiquam
 fuero onerosus, nihilo magis quam antehac fuerim. Non
 temere hoc facio, non dum enim causam seriam adfero, sed
 quacumque causa facio, uestris in seruium commodis, ac uerum
 ago patrem. Non enim debent filij congerere diuitias pa-
 rentibus, sed contra, parentes filiis. Habet hoc parentum
 affectus, ut non solum opes suas, haud citra sudorem quaer-
 sitas, uerum etiam se ipsos impendant liberis. Tantum igitur
 abest, ut quicquam a uobis extorqueam, ut non mea
 solum libentissime paratus sum uobis impedere, uerum
 etiam me ipsum in super, si id postulet salus animarum ue-
 strarum. Mihi satis est, quod haec pater praesto liberis,
 etiam si non sim nescius, idem mihi usuuenire in uobis,
 quod uulgo solet parentibus in liberis, ut cum impensissimè
 me uos diligam, non perinde diligar a uobis, posthabitus
 ijs, qui non aequè uobis bene uolunt atque ego. Sed esto
 ipse uos non grauauit, metuens inuidiam, uerum uasfer
 astutus, dolo uos cepi, per subornatos agens, quod per
 me puduit

**Ecce ter-
 tio hoc pa-
 ratus sum.**

**Licet plus
 uos dili-
 gens.**

me puduit facere. Nam id fortassis cauillabitur quispiã,
 ex aliorũ moribus me aestimans. Agedum, an per quem
 quã eorum, qui meo nomine uenerunt ad uos, extorsit
 quicquã à uobis? Rogauit Titũ ut adiret uos, huic col=
 legam addidi fratrem illum Ecclesijs oĩbus spectatum.
 Num quid à uobis extorsit Titus? An nõ eadem fuit no=
 bis mens? An non ijsdem uestigijs ingressi sumus? Non
 enim recuso, quo minus imputetur mihi, quicquid ge=
 stũ est ab ijs, quos ad uos legauit. Rursum arbitramini,
 quod hæc loquẽtes, causam nostrã agamus? imò quic=
 quid loquimur, siue deicientes nos, siue extollẽtes, siue
 uobiscũ expostulantes, in uestrum cõmodum loquimur
 charissimi. Testis est Deus, qui nouit animũ nostrum. te=
 stis est & CHRISTVS, cuius negociũ agimus. Ni=
 hil non tento, nullũ non moueo lapidẽ in oĩa me uerto,
 quo uos planè correctos reddã. Nihil est quod mihi me=
 tuam ab istis personatis Apostolis. sed uereor, ne quo
 pacto fiat, ut si contigerit uenire ad uos, non reperiam
 uos quales uelim, & ipse uicissim reperiar uobis, qualẽ
 nolitis. Mihi in uotis est, ut uos undiq; purgatos conspi=
 ciã. uobis, ut me letũ ac lenem aspiciatis. At metuo, ne
 si pergatis auscultare quibusdã, reperia inter uos con=
 tentiones, æmulationes, iras, concertatiões, obreclatio=
 nes, susurros, tumores, seditiones. ac rursus si uenero,
 fiat, ut quẽ oportebat integritate uestra festiuũ & ala=
 crem conspici, satis hætenus uestris flagitijs cõtristatũ
 denuo me deiciat apud uos dominus, proq; triũpho co

IN POSTERIOREM EPIST. AD

gar luctū sumere multorū nomine, qui iā pridē peccatis sunt cōtaminati, nec adhuc resipuerūt, ut poeniteat im mundicię, libidinis, & lasciuię, quā patrarunt.

CAPVT XIII.

Hic erit tertius meus ad uos aduentus, In hunc se quisq; præparet. Neq; enim amplius conuiuebo sed iuxta ius strictū atq; exactum res agetur. Quisquis delatus fuerit, is duorū aut triū hoīm testimonio uel ab soluetur, uel dānabitur. Iā ante uos monui. iterū admo- neo. Quod secūdo meo aduentu præsens dicebā, id nūc absens scribo, non solū ijs qui iā tum peccauerant, ue- rumetiam omnibus, qui delicto fuerint obnoxij, si com perero inemēdatos, cum bis iam admonuerim, nō par cam, quemadmodū antehac feci. Alioqui quid uobis uul tis? An uestro malo queritis experiri, utrū quę loquor ex me ipso loquar, an ex Christi spiritu, per me uobis lo quentis, an hunc quoq; uelut imbecillū contemnitis? Is erga uos non fuit imbecillis, etiā si olim talis fuit Iudęis ac Pilato. Immo potētē se declarauit apud uos, ad cuius nomē uidistis reuiuiscere mortuos, fugere dæmones, sa nari ægrotos. Nam quamuis olim ex naturę quā susce perat, imbecillitate cruci uoluerit affigi, tamē nō debet ea grātia uelut imbecillis haberi. Ex īfirmitate suscepti corpis mortuus est, sed uiuit ex uirtute dei patris. Itidē et nos Apostoli Christi, præceptoris uestigia sequētes, licet incredulis simus infirmi, dū ab illis cædimur, con ijcimur in carcerē, cōuicijs affīamur tamen ex uirtute Dei cum

Dei cū illo potentes erimus erga uos, si uestra p̄tinacia
 uicerit nostrā mansuetudinē. Ne uelitis experimētum
 nostri querere, ipsi magis uestri sumite experimenū,
 utrū in fidei dono p̄sistatis, an hinc excideritis. Ipsi uos
 inter uos explorete. Sēsistis ad dēdis prodigijs, sensistis
 ex donis tā uarijs, ne in uobis quidē Christū imbecillē
 fuisse. Ea uis si uos destituit, argumentū est fidem in uo
 bis relāguisse, aut Christum moribus uestris offensum
 à uobis alienatum esse. An ipsi uobis estis ignoti, & de
 me uultis experimentum capere, cum ipsi nō intelliga
 tis in uobis esse Christum? Est enim, si fidei uigor in uo
 bis manet, nisi forte fide utcūq; incolumi, uita impura
 meruistis à Christo reijci. Vtcūq; de uobis est, spero uos
 ipsa re comperturos, quod nos non simus reprobi. Vi
 get in me fides, & per hanc ualebit in me Christus ad
 castigādos qui nolunt sua sponte resipiscere. Quid autē
 dixi, spero? immò contra magis opto, Deumq; precor,
 ut illius beneficio fiat, ne uestris commissis cogar meā
 declarare potentiā, non qd' metuamus, ne si fuerit uten
 dum potestate, deprehendāmur imbecilles. quemadmo
 dum quidam de me iactitant. sed illud optamus potius,
 ut uos honestate uitæ probati sitis, nos habeamur ueluti
 reprobi. Etenim si uos in fide, morūq; sanctimonia per
 stiteritis, nihil erit quod meam potestatē in uos exerce
 am. Neq; recuso uideri imbecillis, ad istū sanè modū,
 si ideo iudicer parū ualere, quod uos exercendæ pote
 statis non dederitis occasionē. Nihil enim possumus ad

IN POSTERIOREM EPIST. AD

uersus ueritatem, sed quicquid possumus pro ueritate
 possumus. Nō sumus potentes aduersus innocentia, sed
 aduersus admissa potentes sumus. Quod si nihil erit in
 uobis animaduersione dignū, nos uelut exarmaueritis,
 uosq; potentes innocentia declarabitis, mihi uelut imbe-
 cilli adempta sc̄uendi potestate. Pergēt obtrectatores
 isti mihi calumniā imbecillitatis impingere, cauillantes
 me non potuisse meo uitio, quod ob uestrā integritatem
 non potui. Sed mihi uoluptati est, quoties cum ad istum
 modū uos ualidi fueritis, nos infirmi iudicamur, immō
 nos infirmi sumus. non solū gaudemus, si id contingat, uerum etiam opta-
 mus ardentissimis uotis, ut mihi uideatur aliquid deesse,
 modo uos sitis cōsummati. Hac de causa putauī uos se-
 uerius per literas admonendos, ne cū uenero, præsens
 cogar esse seuerus. Malo minis emendari uos, quā me
 puniendi potestatem in uos exercere, quā dedit mihi
 dominus in bonū uestrum, non in malum. Aduersus in-
 nocentes, nihil possum, sed uestra refert nō esse impuni-
 tos, qui flagitijs coetum uestrum contamināt. Meo sum
 functus officio. superest, ut uestro fungamini. Date ope-
 ram, ut sublatis dolorum causis, pure gaudeatis. utque
 semper ad meliora proficiētes, perfecti reddamini, sar-
 cientes ea, quæ uestram ledunt integritatem utq; pera-
 tis. Estote cōcordes, nec diuersis opiniōibus inter uos
 decertate. Sit inter uos pax, ac mutua charitas. Quod si
 feceritis, Deus charitatis ac pacis autor, aderit uobis fa-
 uens, ac

uens, ac propicius. Salutate uos in uicē osculo sancto. nō iuxta uulgi morem, sed ex animo. Salutant uos qui hic sunt sancti oēs. Fauor domini nostri Iesu Christi, ac dilectio Dei patris & cōmunio sancti spiritus adsit uobis omnibus. ut agnoscentes filij beneficiū, patris erga uos charitatē, qui sic dilexit uos, ut unicum filium uobis impēderit, ac bonitatē spiritus sancti, per quē nobis semper impartit suas dotes, ad huius indiuidui ternionis exemplum uiuatis & ipsi concordēs, ac puri perfectiq;

PARAPHRASEOS IN EPISTOLAM

Pauli ad Corinthios posteriorem per Erasmus

Roterodamum FINIS.

CLARISSIMO COMITI ANTONIO

de Marca Erasmus Roterodamus S. D.

Vm iam admolitus manū Paraphrasi in Epistolam Pauli ad Galatas, identidē animo circūspicerē, cui laborē eū dedicarem, quandoquidem hic mos à priscis usq; sæculis, in hæc nostra tēpora per

durauit, commodum allata ē tuæ celsitudinis Epistola, modis omnibus præ se ferens animum erectum, excelsum, ac planē talibus stemmatis dignum, ingenium ardens, ac sublimi illi philosophiæ natum, quæ nos ad cœlestium rerum contemplationem auocans, rerum harū humilium,

P R A E F A T I O

humiliū, quas abiectum uulgus admiratur, contemptum adducit. Ea quidem res mihi non perinde miranda atq; grata, praesertim reputati patris tui Roberti doctes, uiri in bellicae rei laudibus uel cum Scipionibus ac Pyrrhis conferendi. tum generosissimae matris indolē, quae sic optimum fratrem principem Simaicū expressit, ut minus esset germana propinquitate sanguinis, quam emulatioe uirtutum. postremo praesulem modis omnibus incomparabilem, episcopum ac principem Leodiensem patruum tuum, cui proximam Paraphrasim dicauimus. An non pudebit posthac sacerdotes, ac monachos etiam per luxum, per ocium, per aleam, ceterasq; sordidas uoluptates etatē traducere, cū tu ista nobilitate, isto fortunae fastigio, isto etatis flore, quippe natus annos ferme quatuor et uiginti, nihil antiquius, nihil suauius, nihil honorificentius ducas, quam in liberalibus literis, quam in honestissimis disciplinis uersante, priscos illos ac laudatissimos principes referre? Maeste animi iuuenis, perge. talibus studijs per se clarissimo generi tuo lucē ac decus adiungere, perge ceteris benenatis iuuenibus ad honesta studia calcare addere, quorum aliquot iam uidemus huc suapte sponte propēsos. Tuae nobilitati satis erat futurū opinor, si epistolā epistola repēsassem, nūc et libellū habes epistolae comitē, quē tibi nō cōmendabo, sed tamen omnibus per te cōmendatū esse cupio. Argumētū ē ab hisce tēporibus alienius, nisi quod hinc ratiocinari licet, quatenus fieri possit, ut

uir sapiens

uir sapiens aliquando citra uitium laudet seipsum, qua-
 tenus humanæ tribuendum auctoritati, quātulum tribu-
 endum ceremonijs, quantaq; hinc perniciēs ueræ pieta-
 tis, si quis huiusmodi fidat praesidijs. In hac epistola no-
 dus est, antehac haud scio an à quoquā ueterū satis ex-
 plicatus, ex quo nata est nobilis illa inter Hieronymū
 & Augustinū conflictatio de mendacio. Nos eam diffi-
 cultatem magis ostēdimus nondū satis explicatā, quā
 explicauimus. Res digna nimirū, in qua tu mentis isti-
 us uigorem ac neruos exerceas. Vale generosissime iu-
 uenis. Hoc amicitiae nostrae felicissimum auspiciū esse
 ducam, si sensero libellum hunc & læta fronte abs te
 acceptum & alacri studio perlectum.

ARGUMENTVM IN EPI-
 stolam ad Galatas per Erasmus
 Roterodamum.

Alatæ Græci sunt, sed ex Gal-
 lis oriundi, unde iuxta diuum
 Hieronymum, originis inge-
 nium ingenij tarditate refere-
 bant. Quandoquidē & Hila-
 rius Gallus ipse, in hymnorū
 carmine Gallos indociles uo-
 cat. Et Paulus illos obiurgās,

διοντους appellat, ad quorum ingenium, suum attem-
 perans

IN EPISTOLAM PAULI AD

perās sermonē, acerbius illos castigat, quā ullos in ca-
 teris Epistolis, & reprehēdit magis quā docet, ut qui-
 bus ratio suadere nō poterat, reuocaret autoritas. Agit
 in hac Epistola, quod nusquā nō agit, ut à legis Mosai-
 cæ seruitute inuitet ad Euangelij gratiā. Quod idē agit
 in Epistola ad Romanos. nā utrisq; idem error accide-
 rat, sed diuersa ratione. Nā Romani primū in Iudais-
 mū inducti, postea resipuerunt. Galatæ recte ab Apo-
 stolo instituti, pseudapostolorū opera in Iudaismum re-
 tracti fuerāt. Quod Romani perperam instituti sunt,
 simplicitatis erat. quod mox admoniti resipuerunt, pru-
 dentiae. Contra quod Galatæ Christum amplexi sunt,
 fialitatis erat. quod protinus in Iudaismum relapsi, le-
 uitatis atq; stultitiae, ad hos igitur subierāt pseudaposto-
 li, uelut à Petro et Iacobo, summatis Apostolis missi,
 & Pauli autoritatem calumnijs eleuabant, negātes illi
 fidem habēdam, qui sibi nō constaret, nunc legis utens
 ceremonijs, susceptis uotis rasq; capite & arcūaso Ti-
 motheo, nūc cū ethnijs legem negligens, ac damnans.
 potius audiendos qui apud Petrum & Iacobum uersati
 fuissent, quiq; dominū Iesum uidiſsent, cum Paulus nec
 uidisset Christū, & discipulorum duntaxat discipulus
 eſset, nō Christi. Proinde Paulus uehemētē & acri ora-
 tione (neq; enim est ulla Epistola conatior) salubriq;
 austeritate, & clementi seuitia, simul & Galatarum
 errori medetur, & suā asserit autoritatem & pseudap-
 postolorum fraudulētiam aperit, in ipso statim Episto-
 la limine

le lumine testatus sese uel summis Apostolis parem, aut
 etiam superiorē in hoc, quod Euangelij prædicandi au-
 toritatē à Christo iā immortali coelitus accepisset, atq;
 hoc autore fretum in Arabia, & Damascā aliquandiu
 prædicasse Christū, priusquā cum quoquā Apostolorū
 contulisset. Deinde Hierosolymis uidisse quidē Petrum
 ac Iacobum diebus perpauās, neq; quicquā tamen ab
 illis adiutum esse, sub hæc in Syria & Ciliāa quatuorde-
 cim annis Christi præconem egisse, donec admonitus di-
 uinitus Hierosolymā reuersus unā cum Barnaba ac Ti-
 to, cum primarijs Apostolis contulit Euangeliū sum-
 non quod de tot annorum prædicatione iam uenisset in
 dubium, sed ut ex eorū comprobatione, quorum sum-
 ma erat apud omnes autoritas, magis confirmarentur
 ceteri, sed ita contulisse cum Petro, ut ab illo nihil ac-
 ceberit, quod ad Euāgelij rem attineret, & adeo nō fu-
 isse se cōpulsū à Petro, ut gentibus legis onus impo-
 neret, ut Antiochiæ Petrum abis communibus uescen-
 tem, ubi se metu superuenientium Iudeorum, è conui-
 uio subduceret, palām in os reprehenderit, docens ex
 fide contingere salutē Euangelicā, nō ex obseruatiōe
 legis iā antiquatæ. Id ueluti Petro diā coeptū latius pro-
 sequitur uersus ad Galatas, demonstrans legem Mosai-
 cam ad tempus modo fuisse datā, & ad unum Chri-
 stum illa spectasse omnia. In illa fuisse carnē, in Euange-
 lio spiritum. In illa umbras, in Euangelio lucem. In illa
 imagines, in Euangelio ueritatem. In illa seruitutem, in
 Euangelio

A R G V M E N T V M

Euangelio libertatē. Demētia uero esse gustatis potio-
ribus, ultro recidere ad deteriora. Hæc agit capite pri-
mo, secundo, tertio & quarto. Deinde grauiter inter-
minatus eis, ne circumcisione recepta turpiter se dedāt
in seruitutem legis, ostēdit Christianam libertatem nō
esse peccandi licentiam, sed ultroneam functionem offi-
ciorum pietatis, quæ charitate dictante, non lege iubē-
te, præstantur. Postremo hortatur ad Christianam cō-
cordiam, ad subleuandos infirmiores, aut lapsos, ad be-
nemerendum de ijs, qui nos fidem edocuerunt. Huius-
modi factis, quoniam spiritus sunt, æterna deberi præ-
mia, cum ceremonijs temporarijs temporaria sit glo-
ria, obiter in odium uocans pseudapostolos, qui non
ob aliud studebant circumcidi Galatas, nisi ut super hoc
gloriantur, uelut autores huius facinoris. Cui morbo
affines sunt, qui hodie nouos cultus, & prodigiose in-
signes reperiunt, ut dicatur, hoc hominum genus ille
instituit. Hanc epistolam, ut apparet, Paulus quo sin-
gularem erga Galatas affectum testaretur, totam sua
manu scripsit, cum in alijs soleat dūtaxat subscribere.
Nostra argumenta scriptam testātur à ciuitate Ephe-
so. Græcorum inscriptiones, ab urbe Roma.

A R G V M E N T I F I N I S.

IN EPIST.

IN EPISTO

LAM PAULI APOSTOLI

AD GALATAS PARA=

PHRASIS, PER

ERAS. ROTE.

AVLVS APO=
stolus, & Apostolus
non quilibet, ne quis
me ut inferioris notæ
Apostolum contēnat,
aut aliorum Apostolo
rum autoritate pre=
mat. Neq; enim hæc
functio mihi ab homi=

nibus delegata est, quemadmodū alijs quibusdam, qui
cum Apostolorū discipuli sint, pro eximijs Apostolis
se se gerunt, aut qui redemptis hominū favoribus in A=
postolicū munus ingerunt sese. Neq; per ullum hoīem
quamlibet præminentē mandata est Euangelij prædi=
candi autoritas, sed per ipsum IESVM CHR I stum
Dei filiū, qui me nō humanis suffragijs Euangelij præ
conem esse iussit, sed suapte uoce iam immortalis cœlitus
euocauit ad hoc negocij, nimirū ex sententia & autori
tate Dei patris, qui filium IESVM excitauit à mor=
tuis. Neq; ideo uiuere desijt, quod à nobis uideri desie=
rit. Immo

Z

IN EPISTOLAM PAULI AD

rit. Immo si merito pro magnis Apostolis habentur, quos ille mortalis adhuc inter homines, hoīem agens de signauit, certe non inferior habendus uideor, quem ē cœlis non ut homo iam, sed ut Deus ad Apostolicū munus obeandū exciuit. Siquidem in hoc par sum etiā primarijs Apostolis, quod ab eodē IESV CHRISTO sum institutus, illud prerogatiuæ mihi iure possim asserere, quod illos adhuc nostri corporis iniurijs obnoxius delegerit, me seorsum unum seuocarit, posteaquā oēm humanæ conditionis imbecillitatē exuisset. Paulus igitur ille ego Apostolus, & talis Apostolus scribo uobis hanc epistolā, quicumq; per oēm Galatiam in Christi doctrinā conspirastis. nec ego solus, ne forsitan unus leuis sit autoritas, sed quotquot hic sunt (est autē immēsus numerus) qui mecū unanimes Christi nomē profitentur, & relicta Mosi lege, fidem ac doctrinā Euangelicam amplectuntur. optamus uobis omnibus primū

Et qui me cum sunt. gratiā, deinde pacem & concordiā. gratiam, quæ præstet ut semel gratis exempti pristinis peccatis, posthac innocentem ac purā agatis uitam. concordiā, ne quid dissentiat is à reliquis Ecclesijs, aut etiam à uobis ipsis, quorū utrunq; nobis sperandū est, non à Mose, aut ab

A Deo. ullo mortali, sed ab ipso Deo patre, unde uelut à fonte nostra salus oīs proficiscitur, & ab huius filio domino nostro IESV CHRISTO, per quem ille nobis oīa largiri uoluit. cui cōuenit acceptū ferri, quicquid malorum effugimus, et quicquid bonorū sumus consequati.

Neq; enim

Neque enim circuncisio Mosaica cuiquam restituit innocentiã. Sed ipse CHRISTVS ultro semetipsum in mortẽ obtulit, quo nostra cõmissa depõderet, ut sic per Evangelij gratiã prestaret, quod observatio legis Mosaicæ prestare non poterat. ut huius unius beneficio liberati à vitijs, ac noxijs cupiditatibus, quibus hic mundus obnoxius est, posthac nec turpitudini, nec humanis ceremonijs seruiamus. Ita uisum est Deo, patrique nostro, à quo primũ conditi, nunc posteaquã uitio nostro in ius alienũ relapsi fueramus, denuo sumus asserti ac ueluti renati, quodammodo cœlestes è terrenis facti, è carnalibus redditi spiritalis. Huic igitur, à quo nobis felicitatis nostræ summa proficiscitur, sit honos et gloria, non tẽporaria, quẽadmodũ contigit Mosaicæ legi, sed nullis unquam sæculis intermoritura, Amen.

Id cum sit à me nuper uobis prædicatum, cumq; uos semel amplexi sitis, demiror quid acciderit, ut à tam benigno patre desciscatis, et desciscatis tam cito, alienati ab eo, qui condonatis gratuito cõmissis omnibus, uocauit et inuitauit uos ad æternã salutem, non per opera legalia, sed per gratiã ac beneficentiã gratuitam IESV Christi, ac subito in seruitutem legis Mosaicæ, uelut in aliud Euangelium cõuersi, cum nullum oïno sit Euangelium præter id, quod à nobis est prædicatum. Vnde tanta inconstantiã? unde ista leuitas, ut gratis datam libertatem ultronca seruitute uelit is commutare?

Nisi sunt aliqui qui u-

IN EPISTOLAM PAULI AD

putandum pseudapostolis quibusdam, qui Mosi præco-
nes uerius quàm CHRISTI, imponunt simplicitati
uestre, uosq; magnificis summorū Apostolorū titulis
perturbant, metum ac terrorem incutientes animis ue-
stris, quasi sine circumcisionis adminiculo non possitis
salutē consequi, non tam renouantes prisca legis cere-
monias, quas iā antiquatas atq; abolitas esse oportuit,
quàm hoc prætextu subuertenies Euangeliū CHRI-
STI. Quod cum per fidem ac uitæ pietatē perfectam
salutem polliceatur oībus, quicunq; uoluerint illud am-
plecti, uanū ac fallax habebitur, si (quod isti docere co-
nantur) non patet aditus ad æternā salutem, nisi iuxta
Mosaicum ritū amputetur præputij pellicula. Absit ut
ullius hominis autoritas uos ab Euangelij sinceritate di-
moueat. Et adeo uos non cōmoueant Petri aut Iacobi,
Ioannisq; quātumuis magna uocabula, quibus abutun-
tur quidam ad illaqueādos uos legis oneribus, ut etiam

Sed licet
uobis an-

si quis angelus è cælo uobis prædicarit Euangelium di-
uersum ab eo quod à nobis prædicatū est, non solū non
audiat, uerum etiā execrabilis & abominādus habea-
tur uobis. Quod dixi, ne quis per iracundiā animiq; im-

Sicut præ
diximus
uobis.

potentiā mihi putet excidisse, etiam atq; etiam repeto,
quisquis ille fuerit, siue angelus, siue quantumuis in cly-
tus Apostolus, qui uobis prædicauerit diuersum ab eo,
quod à nobis accepistis, execrabilis & abominādus ha-
beatur. Nullus enim hominis, imò, ne angeli quidē auto-
ritas apud nos ualere debet, quoties de rectitudine fidei

agitur.

agitur. Qui prædicat Euangelium CHRISTI, Dei
 negociū agit, non hoīs. Cur igitur uerear ullius homīs. Nō enim
 autoritatem? A Deo, non ab homine mihi cōmissum est homībūs.
 Euangeliū. Id utrū quæso sic tractare debeo, ut hoībūs
 satisfaciā, an Deo, quē unum autorem ac dominū agno
 sco? Iudæi quodā affectu humano student oībūs obtru=
 dere ritus suos, quo uidelicet ipsi pluris fiant hoc præ=
 textu, ut quisq; præclara uideri cupit, in quibus ipse fu
 erit institutus. Proinde quidā horum gratiā captantes,
 circumcisionē suadent, prædicant sabbata ac ciborū de
 lectus, perinde quasi rem eximiā tradant, cum ista tra=
 dūt. Sed absit ut ego eousq; placere studeam Iudæis, hu
 mana magis quàm diuina sectantibus, ut patiar Euāge
 lij sinceritatē admixtu Iudaismi uitiari. Olim addictus
 Iudaismo genti meæ placebā, modis oībūs persequens,
 qui Christi nomē profiteretur. Sed dum hoībūs placeo,
 Deo displiceo, qui Mosē antiquari, Christum filium
 suū illustrari uoluit. Quā diu legi seruibā, Mosi præ=
 cepta seruare curæ fuit, & laudē ab homībūs persequē
 bar, nunc aliō me uocauit Deus, cui soli probari cupio.
 Quod si posthac etiā eandem laudē captarem ab homi
 nibus, Christi seruus esse desinerē. Nam qui seruus hu
 ius uideri possim, si plus tribuam hominū studijs, quàm
 eius præceptis, si magis metuā offendere Iudæos, quàm
 Deum Christi patrē, et Euangelij autorem? Posteaquā
 semel addixi me Christo, nunquā seruiui Mosi cæremo=
 nijs, quas ob Christi lucē antiquatas sciebā. Quanquā

IN EPISTOLAM PAULI AD

enim semel atq; iterū ad sedandum tumultū quosdam rē-
tus patrios apud Iudeos agens obseruauī, nunquam tā-
men in his ullū salutis præsidiū constitui, sed idco me-
met ad tempus accommodaui meorū affectibus, quo plu-
res Christo lucrificerē. Ceterum ubi conspicio meum
obsequiū ab istis aliō detorqueri, ac rem eō uenisse, ut
non uereantur legis obseruandæ sarcinā ceu necessari-
am imponere his quoq;, quos à legis onere liberos re-
perit Euangelium, palām ac libere reclamādum Mosai-
cis ritibus, et aperte detestandum, quod in Christi da-
mnū cedit. Nec me deterrebit ullius Apostoli quālibet
insignis autoritas, fretū autore Christo, cuius præscri-
ptum per oīa discrimina sequor. Porrò quo magis in-
telligatis me non temere desciuisse à Mosaicis ritibus,
tantāq; fiducia nūc prædicare libertatem Euangelicā,
nolim uos latere fratres, Euangelium quod uobis tradidi-
mus, non esse autoritatis humanæ, ut ad cuiusquā homi-
nis uoluntatē debeat imitari, uelut ab hoīe profectum.

Notum Qui uobis prædicant circumcisionē, unde suū sumpse-
enim uo rint Euangelium, ipsi uiderint. Meum certe Euangelium
bis facio. nec ab hoīe suū mutuatus, nec ab hoīe sum edoctus, ut
cogar uel ab autore pendere, uel alicuius interpretati-
onem spectare. CHRISTVS ipse mihi dignatus est
aperire ueteris abolitæ, nouæq; legis iductæ mysteriū,
ne qs me putet uel temere mutatū, uel à parū graui au-
Reuelaret tore sumpsisse Euangelium quod prædico. Christus sic ho-
filium suum mo est, ut mortalis nō sit, nec mortaliū affectibus obno-
xius. Sic

xius. Sic homo est ut idem sit Deus, huius arcana uis &
 afflatus me subito mutauit in aliū uirum, alioqui addi-
 ctior eram legi Mosaicæ, cuius uenerationem ac reli-
 gionem à maioribus imbiberam, quàm ut ulla persua-
 sione humana potuerim ab ea distrahi, nisi numen ali-
 quod afflasset animum meum. Quod narro, non arbi- **Audistis**
 tror obscurum esse, nam opinor id uobis fama cogni- **enim.**
 tum, quo studio me gesserim olim in Iudaismo amore
 legis, in tantū abhorrens ab Euangelio **CHRISTI,**
 cuius arcanum nondum acceperam, ut nouam congre-
 gationem, quæ tum in Euangelicam doctrinam affla-
 tu Dei colligi cœperat, modis omnibus insectarer, ac
 prorsus hostili animo depopularer, existimās me rem
 egregiam Deoq; gratissimam facere, dum inscius ad-
 uersus Deum gerō bellum. Et sanè succedebat res, **Et profi-**
 nam in Iudaismo, quem tum solum sanctum ac piū **ciebam.**
 esse iudicabam, tantū laudis assequutus sum inter me-
 os, ut plerosq; meæ ætatis antecellerem, hoc habitus re-
 ligiosior, quo pertinacius herebam institutis à maiori-
 bus traditis. Iudicio siquidem errabam, non affectu, stu-
 dioq; legis auctori legis repugnabam. Atque id quidem
 Deus arcano quodam suo cōsilio passus est ad tempus,
 uidelicet quo mox è tanto legis propugnatore, repente
 mutatus in Euangelij præconem, plures exemplo meo
 pertraherem ad **CHRISTVM.** Proinde simulatq;
 uisum est Deo, qui me iā olim à matris utero destinarat
 ac selegerat in hoc negociū, declarare suā in me uolūta-

IN EPISTOLAM PAULI AD

tem, meq; nihil tale promerentē, sua gratuita bonitate uocauit ad hoc muneri, ut per me uelut organū, notū redderet filiū suū Iesum, Iudeis adhuc perpaucis, gentium penē nulli cognitū. Inter quas potissimū me uoluit Euangelij præconē esse, quid me fecisse creditis? Num hæsi maiorū institutis? num contatus sum aggredi delegatum munus, num diffusus sum oraculo Christi? num cum meæ gentis Apostolis ullis contuli meum Euangelium, aut quenquā omnino mortalem consulturus adij? num Hierosolymam profectus sum, ut eorum autoritate, qui quoniā me priores ad Apostolicam dignitatē uocati sunt, plurimi sunt, meū fulciretur Euangelium? Minime. Neq; enim existimabam hominis autoritate comprobandum, quod ipsius Christi iussu delegatum esset. Quin protinus ubi cognoui errorem meū, ubi mandatum accepi coelitus, nihil moratus, profectus sum in Arabiam, nihil ueritus Christi nomen adhuc uel obscurum, uel inuisum, etiā feris ac barbaris nationibus ingerere. nec minore studio prædicare gratiā Euangelij, quā antea Mosaicam legem prædicaram. Rursus Arabia relicta, Damascū reuersus sum, ubi mox à baptismo coeparam Christi nomē profiteri. Deinde peracto triennio, ueni Hierosolymā Petri uisendi gratia potius, quā cū illo conferendi. Commoratus sum autem apud illū dies non plus quindecim, qd' is inter Apostolos primas tenere uideretur. Neq; quenquā aliorū Apostolorū studium uisere, præter Iacobū cognomento Iustum, qui ob insu-

gnem uitæ

gnem uitæ sanctimoniã frater domini dictus est, nam is
 ecclesie Hierosolymitane primus omnium episcopus est
 datus. Tantum abest, ut Euangelio meo diffusus, ad huma-
 na presidia confugerim. Nihil horum fingere me, testis
 est ipse Deus, cuius iussu negotium Euangelij predicandi
 suscepi. Post hæc contuli me in regiones Syria Ciliciaeq;
 nusquam non profitens nomine Christi. Nam in his quoque re-
 gionibus coeperant aliquot Iudæorum greges conspirare
 in Christi doctrinam, uerum his de facie quidem parum crã-
 notus, licet ipse natus Iudæus, tantum illud rumore cogno-
 uerant me esse illum, qui repente mutatus nutu diuino,
 ex persecutore Christianæ fidei, nunc factus essem præ-
 ceptor Christianæ fidei, quam pridem pro uiribus oppugna-
 tam, nunc capitis periculo defenderem. Quamobrem du-
 plici nomine Deo mutationis huius autori gratabatur,
 quod graui persecutionis molestia liberati essent, et
 quod professionis suæ talē essent nacti propugnatorē.

CAPVT II.

Cacterum ubi iam, per annos quatuordecim gēti Deinde
 bus potissimum Euangelij doctrinam predicasset post annos
 rursum me recepi Hierosolymā, comitibus Barnaba ac quatuorde-
 Tito, quos huius rei testes esse uolebā. Id autem feci, nō cum-
 iam officij gratia, quemadmodum prius, sed iussus ora-
 culo diuino, quo magis liqueret Iudæis, non iam ē circum-
 cisione petendā salutē, sed ab Euangelica fide, postea-
 quam uiderent tam multos ē gentibus absq; circumcisi-
 onis presidio uocatos ad communem salutem. Cum his
 Z s igitur

IN EPÍSTOLAM PAULI AD

igitur contuli meum Euāgelium, quod haecenus autore
 Christo praedico inter ethnicos, sed praepua cū ijs qui
 plurimū apud Iudeos pollebant autoritate, ne quisquā
 eorum, qui credebant adhuc legem Mosaicā cū Euan-
 gelio Christi miscendā esse, iactitaret me in Euāgelico
 stadio, uel haecenus frustra currisse, uel nunc etiā cur-
 rere, quod absq; mentione arcuasionis per fidei donū
 illis essem polliatus eandem salutē, quā nos circumci-
 si Christo freti speramus. Tantū enim abest, ut arcua-
 sionis onus gentibus duxerimus imponēdum, ut ne Ti-
 tus quidem, cum & Hierosolymis, & inter Iudeos ar-
 cuationem mordicus tenētes uersaretur, à Iudeorum
 primoribus Apostolis cōpulsus sit arcuadi, propterea
 quod Graecus esset, nō Iudeus. Quo minus uobis id est
 faciendum in uestra Galatia, cōpellentibus huc pseudo-
 postolis. Qui iter Apostolos primas tenebāt, nō exege-
 runt à nobis, ut Graecū arcuaderemus, nimirum id a-
 gentes, ut seruitus legis paulatim antiquaretur, & Eua-
 gelij constabiliretur libertas. Verū irrepserāt in cœtū
 nostrum quidā falso nomine Christiani, cum id urgeāt,
 quod Christus uoluit obsolescere. Insidiose uero sese in-
 sinuarant, ut explorarent libertatem nostrā, quā no-
 bis peperit Euangeliū Christi, cui inuidebant, id agen-
 tes, ut nos in seruitutem legis per arcuasionem retra-
 herent. Ab his potius quoniā instabant odiose, compel-
 lendi uidebamur, ne qd tumultus existeret. Quāquā
 ne his quidem eousq; cōsimus, ut illis uel ad tēpus obse-
 quentes,

Sed ppter
 subintro =
 ductos fal-
 sos.

quætes, Titum circūaderemus, idq; sciamus uestra caus
 sa, ne si quod in Tito factū esset necessitate, uos atra ne
 cessitate imitantes, ab Euāgelij ueritate excideretis, in
 Iudaismum prolapsi. Quod si quidā, quorum est præ=
 cipiua autoritas, aliquando circuncisionem à quibusdā
 uel exegerunt, uel permiserunt, recte ne id fecerint an
 seus, mea non refert, mihi satis est, qd' uetere sententia
 relicta, nūc mecū sentiunt. Apud homines personæ ua
 let opinio, apud Deū sola ueri ratio ē. Sint illi me præ=
 cellentiores autoritate, certe qd' ad Euangelij sincerita
 tē attinet, adeo nihil mihi cōtulerūt, ut à me potius illis
 aliquid acceperit. Etenim ubi communicato cum illis
 Euāgelio meo, perspexissent mihi æque à Christo com
 missum Euangelij prædicādi munus inter gentes, atq;
 Petro delegatum erat inter Iudæos, meamq; prædica
 tionē non minus efficacē fuisse cūra circūcisionis admi
 niculū, quā Petri fuerat adhibita circuncisione, cūq;
 nobis referentibus parē Euangelij gratiam mihi quoq;
 collatā cognouissent, Petrus, Iacobus & Ioānes, nā ij
 uidebantur apud illos esse columnæ, tantum abest, ut dā
 narint Euangeliū nostrum, ut potius datis dextris me
 cum, & cum Barnaba fœdus ac societatem inierint, ut
 idem Euangeliū concordibus animis, in sua quisq; por
 tione prædicaremus, nos inter gentes, illi inter Iudæos.
 Neq; nobis iniunxerunt, ut quēquā è gentibus ad ar
 cūncisionē uocaremus. Tantum rogauerunt, ut inter
 gentes prædicantes Euangeliū, pauperum qui Hiero=
 solymis

Quibus
 neq; ad ho
 ram cessi=
 mus.

Quales ali
 quādo fue
 rint.

IN EPISTOLAM PAULI AD

solymis, agebant, memores essemus, si qui quid in horū
 subsidiū conferre uellent. Qua quidem in re, quoniam
 nō abhorrebat ab Euāgelica doctrina, studiose parui=
 mus illorū mandatis, haudquaquam parituri, si de cir=
 cuncidendis Græcis nobis mandaſſent. Neq; enī equū
 est, ut tantū apud nos ualeat cuiusquā immortalis auto=
 ritas, ut in illius gratiā parum recte cōſulamur Euāgeli=
 conegocio. Etenim quē admodū ī initio res ita ferebat,
 ut ijs, qui ex Iudaismo sese conuertissent ad professionē
 Euangelicam, quoniam à maiorū institutis, quorum re=
 ligionem à pueris imbiberant prorsus auocari non po=
 terant, non nihil indulgeretur ad tempus, ne per hanc
 occasionem complures alienarentur à Christo. Ita co=
 nandum erat, ut aliquando desinerent monitis nostris
 edocti, hac uti indulgentia, præsertim cum longe plus
 periculi quàm lucri uideretur allatura. Siquidem per=
 quàm exiguus ē numerus eorū, qui ex Iudæis Euange=
 lij fidem amplexi sunt, præ his quos ex gentibus Chri=
 sto lucrifecimus. Atq; ex his in posterum quoq; multo
 uberior spes arridet, cum gentium tot nationes latissi=
 me pateant, Iudæorum genus angustis admodum fini=
 bus circumſepiatur. Horum maxima pars sic abhorre=
 bat à circuncisione, ut citius Christum aspernaturi fue=
 rint, quàm legis odiosæ iugum subdituri. Quin et illud
 periculi est, ne si diu paſſimq; hac utantur indulgētia,
 fiat ut beneficium salutis gratuitū, quod Deus suæ bo=
 nitati, nostræq; fidei uoluit acceptū ferri, uideatur ma=
 gna ex

gna ex parte deberi legis ceremonijs. Quas si cōspexerint à primarijs Apostolis obseruari, interpretabūtur qui superstitioniosiores sunt, absq; his non satis esse fidem Euangelicā ad consequēdam salutem. Nam factum uident omnes, animum non uident. Et est ferè in peiorem partē suspicax mortalium animus. Ita quod illi fecerint pro tēpore, morem gerentes quorundā inuincibili superstitioni, cōtraq; animi sui sententiam. id alij iudicabunt religione, non obsequio factū. Tolerata est ad tempus Iudæorū excusabilis infirmitas, à qua paulatim oportebat illos proficere. Ceterum nullo modo permitendū est, ut à gentibus exigatur, qd' in Iudæis pro tēpore toleratū est. Iudæos primum excusabat à maioribus hausta persuasio, diuturnus usus, cuius uis naturā æquat, autor Deus, aliāq; permulta, quorū nihil gentibus patrocinari poterit, si Christum cum Mose miscuerint. At gentiū mihi peculiaris cura delegata est, quæ admodū Petro Iudæorum. Conuenit autē, ut utriq; sua prouincia potissimum cordi sit. Qua quidem in re, nullius auctoritati cessurus sum, adeo ut cū Petrus uenisset Antiochiā, quanquā uiderē huius inter Apostolos primam esse auctoritatē, tamē non ueritus sum palā & in os obsistere, pluris habēs Euāgelij negociū, quā illius dignitatē. Neq; dubitauī metū illius, ac uacillationē coram omnibus reprehendere, cum ipsa res uel hoc nomine reprehensibilis esset, qd' in grauē multorum perniciē uergeret, secus interpretatū quā ille sentiret. uilicet.

Cū autem
 uenisset
 Cephas.

IN EPISTOLAM PAULI AD

delicet quasi superstitione motus id faceret non studio consulendi Iudeorum infirmitati. Etenim cum prius accumbens in conuiuio quorundam, qui ex gentibus accesserant Euangelicae professioni, promiscuis cibis, una cum illis uisceretur, mox ubi superuenissent aliquot ex Iudaeis à Iacobobo missi, subducebat sese à conuiuio, dissimulans sese communi cum illis usum mensa, uidelicet metuens, ne quid offenderet animos eorum, quos adhuc superstiosiores esse suspicabatur, quam ut in totum ab eorum delectum possent contemnere, parumque pius esse ducerent, Iudaeum cum ethnicis habere mensa quoque communionem. Ea Petri simulatione, quamuis ab animo pio proficiscebatur, tamen inconsultior erat, et in manifestam perniciem multorum uergebat, adeo ut non solum Iudaei ceteri, qui nobiscum accumbebant, assentirentur simulanti Petro, uerum et Barnabas quoque collega meus motus autoritate Petri, se etiam una cum Petro subduceret à conuiuio. Quorum simulationem non dubitabam, quin ceteri ferè omnes fuerint imitaturi, ni acri manifesta quoque obiurgatione fuisset itum obuia. Itaque cum uiderem, quod nunc gentibus, nunc Iudaeis sese accommodantes, ueluti claudicarent, neque satis recte, aut constanter ingrederentur ad Euangelij ueritatem, quae iam sic eluxerat, ut tempus esset eam libera fronte, constanterque profiteri, legis ceremonias antiquatas esse, neque quicquam conferre ad salutem Euangelicam, ut omnium periculo mederer, restitui Petro coram omnibus, ut castigato capite, ceteri ad illius exemplum resipiscerent.

Et simulationi eius consensuerunt.

Quod non recte ambularent.

plumresipi-

plura resipiscerent, ubi conspexissent illū obtemperan-
 tem admonitioni nostræ. Restiti autem his uerbis. Quid
 agis Petre? quo consilio te subducis? Cur dum tuis incō-
 sulto metuis, hos meos in perniciosam inducis supersti-
 tionē? Etenim si tu cū natura Iudæus sis, & tamē contē-
 pta gentis tuæ superstitione, gentiū more uiuis, nihil im-
 purum ducens, quod Deo non sit impurū. Cumq; id et
 antehac feceris cum centurione Cornelio, ac modo no-
 biscum, cur nunc tui dissimilis, parumq; constās subdu-
 cis te ē conuiuio? perinde quasi quod antehac aborū de-
 lectum ac gentium commercium neglexeris, non certo
 consilio iudicioq; feceris, sed humana fācilitate. nec sen-
 tis exemplum istud tuum eō tendere, ut non solū Iudæi
 in sua superstitione confirmentur, quam abolitam oport-
 uit, uerum etiam ex gentibus adiuncti Christo, tuo, qui
 primus es inter Apostolos, exemplo cogantur Iudaicis
 onerari æremonijs, a quibus Christus eos liberos esse uo-
 luit? nec hos modo quos Euāgelij gratia liberos reperit
 uerum etiam Iudæos ipsos, quos obnoxios reperit. Nos
 qui non sumus ex gentibus orti, quas omnes Iudæi pro
 peccatoribus et impuris ducunt, quasq; idololatrias re-
 perit Euāgelij prædicatio, sed genere sumus Iudæi nati
 sub lege, cui recte pro tempore seruiuimus. tamen edo-
 cti, quod per eius legis obseruationem nō contingat cui-
 quā homini uera iustitia, sed potius per fiduciā, qua sa-
 lutem speramus nobis ex Christi gratuita beneficentia,
 dissi si legi maiorū ad Christi fidem confugimus, cuius
 præsidio

IN EPISTOLAM PAULI AD

praesidio nobis ueram iusticiã, quæ nos non hominibus
 cõmendet, sed deo, pollicemur, quã legis obseruatio, ue
 lut inefficax prestare non potuit. Et post hæc gentibus
 autores erimus, ut Christo diffisi, ad legis praesidia con
 fugiant, cum habeamus ipsa re cõpertum, neminem o
 mnino mortaliũ legis beneficio ueram cõsequi posse iu
 sticiam. Alioqui quid erat opus ad Euãgelij fidem trã
 sfire? quod si semel amplexi fidem Euangelicam, nihilo
 fecius cõperimus nos adhuc peccato obnoxios, ut rur
 sus alio remedio, sit opus, id quod nobis usu uenit ì lege
 Mosaica, ac frustrati spe, cogamur ad legẽ semel reli
 ctam denuo refugere, quid dicemus? an quod Christus
 quem autorẽ perfectæ iusticiæ credidimus, potius iniu
 sticiæ fomes sit, qui non solum non auferat iniusticiam
 peccati mi
 nister est? pristinam, uerũetiam per occasionem addat iniusticiæ
 cumulo, & adeo non conferat speratã salutem, ut gra
 uiorẽ insuper adducat condemnationem? quandoquidẽ
 huius fiducia legem reliquimus. ad quam si cogimur re
 dire, uidemur uitio reliquisse, atq; huius mali Christus
 uidetur occasionem dedisse. Sed absit ut quisquã ita sen
 tiat, existimetq; Euangelicæ gratiæ quicquam deesse,
 quod à Mosi lege sit petendum, ad consequendam salu
 tem. Etenim posteaquã Euãgelij legẽ amplexi sumus
 rursus ad Mosi legem recurrere, defectio quædam est à
 Christo & Euãgelij cõtumelia. immò quisq; Iudæus,
 aut profelytus id facit, declarat sese Mosaicæ quoq; le
 gis transgressorẽ. Nam si ea pertinebat ad consequen
 dam salutem,

dam salutē, cur reliquit? si non pertinebat, cur repetit? Præuari-
 Si demolitus ædificium rursus ab iisdem fundamētis eri- catorē me
 go, quod destruxeram, nōne uitiū meum ipse prodo, non con-
 qui instaurem, quod non recte sim demolitus? Nihil est stituo.
 igitur caussæ, cur semel amplexi fidem Euangelicā, per
 quam Christi benignitas perfectam & iusticiā, & sa-
 lutem nobis conferri uoluit, ad crassæ legis præsidia re-
 spiciamus, cui iam desiuimus esse obnoxij. Nam quæad-
 modū mors alterius cōiugum superstitem liberat à iure Per legem
 matrimonij, ita mihi Iudæo cum lege negociū erat, do- legi mor-
 nec durante iure mutuo & mihi uiuebat lex, & ego le- tuus sum.
 gi. Verum simulatq; per Christi mortē, ac sacrum laua-
 crū addictus sum legi fidei, quæ spiritalis est, quodam
 modo mortuus sum legi crassæ, nec ita mortuus illi, ut
 desierim uiuere, sed ut felicius cœpim uiuere. Antehac
 uiuebā Mosi, nunc uiuo deo. Deus enī Spiritus est. Quē
 admodū Christus antea uixit mortalis, corpus nostris
 malis obnoxium circumferens. Is mortuus carni, mor-
 tuus hoībus, nunc uiuit Deo patri, liber ab oībus morta-
 litatis iniurijs. At ego per Baptismū unā cum Christo
 sum crucifixus, unā cū illo mortuus, rebus hisce crassio-
 ribus, quæ carnē potius quā spiritum sapiunt, adeo non
 teneor, ut illis sim mortuus. Neq; enī uiuo ego ille quō-
 dam crassus & carnalis, & humanis cupiditatibus ob-
 noxius. Mortuus est Saulus ille legis propugnator &
 Euangelij persequutor, atq; hausto Christi Spiritu, me-
 lius uiuo. Immo non uiuo ipse, qui ex me quidē nihil ali-

Ad uel, quam

IN EPISTOLAM PAULI AD

ud, quā carnalis sum, sed uiuit in me Christus, cuius Spi-
ritus oīa mea suo arbitrato moderatur. Porro qd' non
dū pr̄sus ab omni mortalitatis cōtagio sum immunis, sed
adhuc corpus hoc circūfero, nōnihil obnoxiiū humanis
affectibus, ac mortalitatis iniurijs, quodāmodo tamen
Quod aut̄ nunc uiuo in car. uiuo uitā immortalē, certa spe conceptam, idq; fretus
promissore filio Dei, cuius gratuita beneficentia mihi
contigit donū fidei, per fidē iusticia, per iusticiā contin-
get immortalitas, non ex obseruatōe crassæ legis, sed ex
inaudita charitate Christi, qui suapte sponte nihil pro-
meritū dilexit, adeo ut pro meis peccatis crucis suppli-
ciū dependerit, pro mea salute semetipsum in exitū de-
derit. Gratuitū est totū quod ille largitus est. Voluit ille
nos salutem nostrā suæ debere benignitati non legis ob-
seruationi. Vltro desert ille beneficiū hoc oībus. Aufert
peccata, largitur innocentia. Nōne sim ingratisimus,
Non abij- imō nōne cōtumeliosus in Christū, si quod offert, reij-
cio gratiā. ciam? An non reijcit aut̄, qui post Baptismū acceptum
ad legis præsidia respectat, quasi mors Christi non sat
efficax sit ad abolenda peccata mundi totius, & oībus
conferendā salutem æternā? Etenim si per innocentia
cōtingit immortalitas, unde nobis quæso speramus utrū-
que? à fiducia legis, an ex beneficentia Christi? si ex hu-
ius beneficentia, cur adhuc à lege pendemus? si ex legis
obseruatione, Christus frustra mortuus sit, necesse est.
quandoquidem id cuius gratia mori uoluit, per illius
mortem non assequimur.

CAPVT III.
Vulgo

Vlgo male auditis stulticiæ, facilitatisq; noie, sed hac in re o uere stulti Galatæ, qbus res usq; adeo absurda persuaderi potuerit, ut cum Iudæos ab onere legis liberarit Euangelij fides, uos liberi nati, ultro deditis uos in seruitutem? Quicquid est hic mali, non totum uobis imputo, uestrâ credulitatem facilitatemq; ac cuso, sed magis accuso quorundam maliciã, qui uestros anios huc induxerūt, quos ut inã sequi maluissetis, quã pestilens aliorũ consilium. Quis fuit ille, qui uestræ inuidens felicitati, qua hæctenus fruebamini per libertatẽ Euangelicã, fascino uos læsit, ac pristinã mentem Christo dignã excantans, istã incantauit dementiã, ut ueluti Christo diffisi, ad frigida legis præsidia cõsugiatissẽ ubi nunc illa præclara fiducia, qua per mortem Christi sperabatis perfectã iusticiam ac salutẽ absq; legis auxilijs? Quorũ animis sic erat impressus IESVS Christus, Antequis autor totius salutis, sic illum cernebatis oculis firum oculos Iesus dei, per crucem suã patri reconciliantẽ mundum uniuersum, quasi aut depictus fuisset conspectibus uestris, Christus. aut uobis testibus res acta fuisset, que acta est Hierosolymis. Plus uos uidistis quã Iudæi, qui pendentẽ in cruce conspicati sunt, & abnegarũt. Inter uos uere crucifixus erat, qui ex illius morte sperabatis eternam salutem. Ad æneum serpentem in stipite præfixũ uertebatis oculos, à quo solo sperabatis remedium peccatorum omnium. Nunc subito mutati, quonã auertatis oculos uestros? Si quid adhuc sanæ mētis superest, uel illud per-

O insensa
ti Galatæ.

Quis uos
fascinauit?

Ante quo
rum ocu-
los Iesus
Christus.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Hoc solū
à uobis uo
lo discere.

pendite, quod in p̄mptu est, quodq; uel cæco possit esse
per sp̄icuū, ne subtilibus ac longe repetitis argumentis
uobiscum agā. Meministis uos nuper ad prædicationem
Euangelij per Baptismū, & manuum nostrarū impo-
sitionem concepisse Spiritum Christi. Non erat inanis
persuasio. Linguarum, prophetiæ, sanationū, cætera-
rumq; dotū miracula docuerunt rem esse uirtutis diuinae,
non humani præstigiij. Hunc aut̄ spiritum unde tan-
dem accepistis, ex circuncisiōe Mosaica, an ex eo quod
per me credidistis Euāgelio Christi? Alienis à lege Mo-
saica Christus tamē efficacem Spiritum suum ob fidem
uobis impartiuit, certum arrabonē promissæ felicitatis.
Cur nunc aliunde speratis salutē, quā unde pignus sa-
lutis habetis tam euidens? Si circuncisionē uobis prædi-
caui, & huius fiducia uobis cōtigat Spiritus cœlestis, ni-
hil obsto, quo minus aliquā salutis portionē acceptā se-
ratis legi Mosaicæ. sin nihil præter IESVM Christū à
me didicistis, & in hunc unū coniecta fiducia, easdē do-
tes in uobis experti fuitis, quas per Baptismū accipiūt
Iudæi, qd est caussæ cur uobis putetis Iudæismū grauem
& inutilē accersendum in contumeliā Christi? Corda-
torum est, ab utcunq; cœptis ad meliora proficere. uos
contra à tam præclaris orsis ad deteriora relabimini.
Iudæi sub legis crassæ seruitute nati, relictis maiorū ce-
remonijs, ad spirituale Euangelij doctrinā se conferūt.
Vos contra, cum ab Euangelio uestrā professionē sitis
auspicati, in Iudæismū degeneratis. Illi ex Iudæis fiunt
Christiani,

Christiani, uos cupitis è Christianis fieri Iudæi? Si lex
 Mosaica confert salutē, quid opus erat dare noīa Chri-
 sto? Cur nunc relinquitis eum, cuius gratia tantū affli-
 ctionum estis passi ab ijs, quibus inuisum est Christi no-
 men? Desciscit enim à Christo, quisquis ex circumcisio-
 ne sibi promittit salutē. Ergo ne cōmittetis, ut tantū ma-
 lorū ob Christi professionē frustra passi uideamini? Sed
 absit ut frustra pertuleritis ista. Errastis hactenus iudi-
 cio, non affectu. alieno impulsu uacillastis, non uestra
 malicia. Mature resipiscetis, nec patiemiini pristinae fi-
 dei uestræ perire fructū. Deus igitur qui ipartit uobis
 Spiritum suū, qui miraculorū argumentis declarat uim
 suā per uos, utrū id facit conciliatus uobis obseruatione
 legis Mosaicæ, an potius ex eo quod nobis Christū præ-
 dicantibus credidistis? Si profelytos qui cooptantur in
 Iudaismū ubi circumcisi sunt, comitatur ea uis signorū
 quæ uos comitatur, est cur legem putetis expetendā. Sin
 hæc solam Euangelicā fidem comitatur, cur aliunde spe-
 ratis finē, quàm unde uidetis ortum initium? Princeps
 circumcisionis & autor est Abraham, huius filios se glo-
 riantur esse Iudæi, qui ad illius exemplum circumcidun-
 tur. At ne is quidē ueræ iusticiæ laudē consequutus est
 ex circumcissione, uerū ex fide habita promittenti Deo,
 cum nondū esset circumcissus. Neq; enim legimus in Ge-
 nesi, circumcissus est Abraham, & iustus factus est, sed
 credidit Abraham Deo, & id imputatū est illi ad iusti-
 ciam. Itaq; quod posteris Abrahæ promissum est olim, Deo.

Sitamē se
 ne caussa.

Sicut scri-
 ptum est,
 Abraham
 credidit
 Deo.

IN EPISTOLAM PAULI AD

non pertinet ad istos, qui præter circuncisionem nihil habent Abrahamæ, sed qui tanquã germani filij, fidem parentis referunt, credentes Euangelio. Porro qui circuncisione tumidi, filios Abrahamæ iactitant sese, frustra gloriantur, cū nothi sint, non legitimi filij Abrahamæ. Nam apud Deũ hi demũ sunt filij Abrahamæ, qui ad illius exemplũ toto pectore credũt, fidemq; Deo, nobis per Euangelium loquenti, quocunq; genere ducant originẽ. Si quidem hæc propinquitas nõ sanguinis affinitate, sed æmulatione mentis censetur. Anã aduertere uero, quã id quod nũc dico, iã olim scriptura præsenferit ac significarit, uidelicet iusticiã oĩbus sperandã ex fide, non paucis ex circuncisionẽ. Quod hodie uobis prædicatũ est per Euangelium, id tot retro sæculis Deus promiserat Abrahamæ, dicens. Oēs gentes laudẽ ac benedictionẽ consequetur in te. At fieri non potuit, ut oēs gentes ex Abraham nasceretur, & tamen oĩbus per illũ promittitur benedictio, tanquã illius posteris, non utiq; ob sanguinis propinquitatem, sed ob æmulationẽ fidei. Siquidẽ filiorum est exprimere parentem. Proinde qui diffisi legis ceremonijs fidunt Euangelicis promissis, hi tanquã ueri filij Abrahamæ cū parente fideli, benedictionẽ illi promissam consequetur, exclusis ijs, qui circuncisionis fidunt præsidio, ceu nothis & adulterinis, ad quos magis pertinet execratio quã benedictio. Etenim quicunq; pendent ex obseruatione legis Mosaicæ, obnoxij sunt execrationi. Ipsi Iudæi nõ possunt inficias ire, quãdo constat ita scriptum in

ptum in li. Deuteronomij. Execrabilis sit quisquis non
 perstiterit in oibus quæ scripta sunt in libro legis, ac
 prestiterit ea quæ lege iubetur. Non promittitur iusti-
 cia seruanti legē, ac denunciatur execratio nō seruanti.
 Quis autē est, qui totam legē prestare possit, quæ cum
 uetando irritet peccandi libidinem, non confert tamen
 robur ad uincendā animi cupiditatē. Deniq; ut maxie
 totā prestat aliquis fortassis hic iustus habebitur apud
 hoies, apud Deum non item. apud quē si nemo iusticiæ
 laudē meretur per legis obseruationē, palām est nimi-
 rum esse uerū quod scripsit Abacuc propheta, Iustum
 ex fide uiuere. Siquidē ut peccatum mortis est semina-
 riū, ita uitæ fons est innocentia. Lex aut non nititur fide,
 sed obseruatione præscriptarum ceremoniarū. eas qui
 seruarit, uitā quidem assequetur, at non eternā uitam,
 quā pollicetur fides. Qualis est iusticia quam prestat
 lex, talis est uita. Apud homines iustus est qui legis præ-
 scripta nō uiolat, apud homines uiuit tutus à supplicio.
 at apud Deū nec iustus erit, nec uiuus, nisi fidat Euan-
 gelij promissis. Solus omnium Christus execrationi non
 fuit obnoxius, qui totus innocens legi nihil debebat. Nos
 eramus obnoxij, ac per hoc execrabiles. uerum ille nos
 obnoxios execrationi liberauit, noxam uertens in inno-
 centiā, & execrationē in benedictionē. Tantū abest, ut
 uos uoluerit ad legis seruitutē pertrahi. Quomodo autē
 liberauit? Nimirū nostris admissis debitū supplicium
 ipse dependit innocens, & execrationē quæ nos tene-

IN EPISTOLAM PAULI AD

bat obnoxios, in se trāstulit, ipse alioqui liber, & benedictionis particeps. An nō in se trāstulit, qui pro nobis inter nocētes, ut nocēs ignominiosum crucis supplicium nobis redimendis subiit? Sic enī legimus in libro Deuteronomij. Execrabilis est quisq; pendet in ligno. Cur aut id fieri uoluit Deus? nimirū ut sublata execratione benedictio succederet, quondā Abrahæ promissa. Succederet aut non solū Iudæis, uerum etiam gentibus. non per legis beneficiū, quā Christus abolitam esse uoluit, sed per benignitatē Iesu Christi, cuius morte recōciliati Deo, et à crasse legis onere liberi, p fidē asequamur benedictionē Euāgelicā Abrahæ posteris promissam, non iuxta carnē, sed iuxta spiritum. Tuto fidamus Deo non enim frustrabitur quenuquā. Quod pollicitus est præstabit. Id quo magis intelligatis adducam humanū exemplum. Nam cum inter Deum & homīes nulla sit comparatio, tamē hominis testamentū ubi semel est cōprobatum ac ratum, nemo rescindit, aut addit aliquid præter uolūtātē testatoris. Quo magis oportet esse rata pacta, promissaq; dei. Is Abrahæ pollicitus ē benedictionē, quæ contingeret omnibus gentibus per illius semen. Semē dixit scriptura, nō semina, ne per Moysen, aut Dauid, aut alios promissū expectaremus, sed unicū cum illud semen designauit, ac uerum semen Abrahæ patris æterni, Iesum Christū, in quē nos insiti per baptismum, & spiritus communionem, eadem per illum expectamus, quæ in illa iā præstitit Deus. Sed ut propo-

situm

Hoc aut di
co, testa=
mentū cō=
firmatū.

sitū cōferamus exemplum quod Deus semel pactus est
 Abrahæ, antequā lex esset lata, idq; pactum ratum esse
 uoluit, non potest irritum facere lex succedens promif-
 so. Atqui id fieret, si benedictionis hæreditas Abrahæ
 posteris promissa, deberetur ex legis obseruatione, cū
 in pacto nulla sit legis conditio. Nam qui potuit esse cū
 lex ipsa nondum esset? Alioqui fingite legem non suc-
 cessisse, nihilo secus præstitisset Abrahæ posteris deus,
 quod illi pactus fuerat. Quod si huius felicitatis hæredi-
 tas debetur ex promisso, & promissum ante legem, nul-
 lam habet admixtam legis obseruandæ conditionē, cur
 ab eo secludimus alienos à lege, sed non alienos à fide?
 Nam si legis beneficio cōtingit hæreditas, uidetur irri-
 tum reddi pactum Dei, quod præstare nolit, nisi condi-
 tio legis accesserit. Perinde quasi quispiam cū homine
 pactus se daturū illi filiam suam uxorem, contractu ri-
 te peracto, post neget se daturū, nisi is uicissim sororē
 suam ipsi locet, cum pacti tempore soror illi nōdū esset
 nata, nec in pacto fuisset ulla mētio mutui cōiugij. Gra-
 tuitū erat Dei promissum, solaq; fidei conditione ratū
 erat, eā quisquis præstat, promissis ius habet. At dixit
 quispiā, si hinc erat speranda salus, quo consilio po-
 stea Deus addidit legem inutilem, non prorsus inutilē?
 nam tametsi non conferat innocētiam, tamen cohercet
 peccandi licentiam, dum malas cupiditates ceremonijs
 ceu cancellis quibusdā cohibet. Nec data fuisset ea lex,
 nisi compulisset hominū effrenis malicia, nec tamē in

Quid igitur
 tur lex?

Ad § hoc data

IN EPISTOLAM PAULI AD.

hoc data est, ut quoslibet in æternum obstringeret, sed ad tempus à Deo præfinitum, typis interim delinians Christū, supplicijs deterrens à peccando, & promissis inuitans ad innocentie studiū. in hunc usum insituta lataq; per angelos autore Deo, donec euolutis sæculis ueniret semē illud unicū, per quod Deus Abrahæ promiserat salutē omnibus legitimis Abrahæ filijs. Sic autē lata est per angelos, ut totius legis potestas esset pernes Christum, qui sic medius intercessit inter Mosaicā legē & Euāgelij gratiam, ut illius esset finis, huius initium. Sic medius interponēs se inter Deū & homines, ut ipse naturam in se utranq; complecteretur, utranq; alteri conaliaturus. Atqui conaliator qui intercedit, inter plures, intercedat oportet. Nemo enim secum ipse dissidet. Deus autem unus est, qui cum dissidium erat humano generi. Proinde tertio quoquam erat opus, qui naturæ utriusq; particeps utranque inter sese reconciliaret, Deum placans sua morte, & homines sua doctrina ad uerum Dei cultum pelliciens. Num igitur lex pugnat cū promissis Dei? nequaquam. Nec enim succedens irrita reddidit promissa Dei, sed homines in expectatione promissorum continuit, quo magis capaces essent Euangelicæ gratiæ. Nec ideo nunc cessat lex, quod aduersaretur promissis diuinis, sed quod æquum esset umbras cedere ueris, et rē inefficacem efficaci. Nam si lex eiusmodi data fuisset, quæ uere uitā largiri posset, tamen nec erat futurum cur abrogaretur, nec opus fuisset Euangeli-

Si enim lex
data esset.

set Euangelij præsidio, cū ex lege uere contingeret ho-
 mini iusticia. Satis igitur fuisse huic fidere, quicūq; salu-
 tem ambirent æternam. Nunc ne suis operibus freti ne-
 gligerent Christi gratiam, in hoc data lex est, quæ præ-
 scriberet, quid agendū, quid uitandū, ut omnes intelli-
 gerent sese peccatis obnoxios, dum quod per legē didi-
 cerunt esse nefariū, nō uitant tamen, nimirum uicti su-
 is prauis cupiditatibus, atq; ita morbū agnoscetes suū,
 auidius amplecteretur oblatum Euangelicæ gratiæ re-
 medium. Nam ante præscriptum legis impune pecca-
 bant, cum licere uidebatur quod libebat, & habebant
 quod admissis suis prætexerent. At lex sic eos constrin-
 xit, ut non possent elabi, quin faterentur se cōmeruisse
 pœnā. quando negari nō poterat, honestum esse, quod
 lex præscriberet. Hoc consilio cū Deus nobis nostri fi-
 duciam ademisset, ac malum nostrū nobis posuisset ob-
 oculos, declaratum est promissum illud, quod pollicitus
 est Deus Abrahamæ, quodq; soli Iudæi, ueluti sibi peculia-
 riter promissum expectabant, tanquā soli Abrahamæ fi-
 lij, ad omnes pertinere, quoscūq; fiduciā erga Deū red-
 didisset ueros Abrahamæ filios, non ex merito legis obser-
 uatæ, sed ex eo qd' sincero pectore crederēt Euāgelio
 per mortē Iesu Christi & innocentiam omnibus cōtin-
 gere, & uitā ac salutē. Et ad hanc quoq; rem pro tempo-
 re seruiebat lex Mosaica, quæ Iudæos partim minis
 suppliciorū, partim expectatione promissorum, par-
 tim adumbratione uēturi Christi, ceu uallo septos coër-
 cebat, ne

Sed cōclu-
sit scriptu-

Vt pmissio
ex fide le-
su

Sub lege
custodie-
bantur.

IN EPISTOLAM PAULI AD

cebat, ne prorsum in omnem impietatem dilapsos, neq;
 dignos, neq; capaces Euāgelicæ gratiæ Christus, adue-
 niens offenderet. Ex legis igitur promissis utcuq; so-
 mniabant Euāgelij mysteriū. Huius igitur custodia tan-
 tisper fulciebantur, donec aperiretur quod lex adum-
 brasset per inuolucra, iamq; uigilātes clara luce cerne-
 rent exhiberi, quod ante ceu per somniū expectāssent.
 Lex igitur non præstabat iusticiam perfectā, sed rudi
 populo, ceu pædagogus, erat addita, ut quos honesti ra-
 tio nondū poterat in officio continere, eos supplicij me-
 tus arceret à magnis flagitijs, atq; ita paulatim profici-
 entes ad Christū perducerentur, à quo solo uerā expe-
 ctaret iusticiā, pristinis diffisi ceremonijs. Pædagogus
 autem non sic additur pueris ut semper adsit, sed tanti-
 sper donec adulti iā suapte sponte ferantur ad honesta,
 nec opus habeant, ut metu mali coerceātur à flagitijs,
 sed patris hortatu spōte uolentesq; rapiūtur ad ea quæ
 sunt honesta, uicissim ipetrātes pædago, cuius auste-
 ritatē ad tempus salubrem pertulerant. Quemadmo-
 dum igitur pater, tametsi liberos habet unice charos, ta-
 men cogit ad tēpus seruire pædago, cui mox sint do-
 minaturi, ita Deus populū suum rudem adhuc & cras-
 sum legis austeritate coercuit, donec cōcepta fide Euā-
 gelica iā sibi redditi, desinerent esse sub iure pædago-
 gi, sed tanquā ingenui filij sub benignissimi patris cle-
 mētia libere uiuerēt. Neq; uero solos Iudæos Deus pro-
 filijs suis ducebat, quanquā his solis datus est pædago-
 gus, immō

Quicūq;
 in Christo
 baptizati
 estis.

gus, immò quicūq; per fidem Euangelicam inseruntur
 corpori Iesu Christi, eiusq; spiritū hauriunt, hi reddun-
 tur filij Dei, posteaquā idē cum illo facti sunt. Quod si
 id per quod Christo iungimur, commune est omnium,
 qui minus Deus omnes ex æquo filios agnoscet? Per ba-
 ptismū nō per circumcisionem hausistis spiritum Chri-
 sti. Quotquot igitur baptizati estis, in Christi cōsortiū
 transistis, hac parte nihilo inferiores Iudæis, qui circū-
 cisionis priuilegio sese uēditant. Cæteris in rebus, quæ
 ab hominū indulgentia pendent, conditionis, ac perso-
 narū discrimen habetur, hoc suum beneficium Deus,
 ut gratuitū esse uoluit, ita uoluit omnibus esse commu-
 ne. Per baptismum renascimur, ac subito uelut in aliā
 creaturā trāsformamur. Nec imputatur cuiquā quod
 ad hoc donū pertinet, quid fuerit ante baptismum, Iu-
 dæus an Græcus, seruus an īgenuus, masculus an fœmi-
 na. Omnes per baptismū trāsistis in Christi corpus ex
 æquo participes huius doni, uelut à capite in omnia mē-
 bra dimanātis. Quod si Christus est illud semen Abra-
 hæ, per quod Deus pollicitus est omnibus gētibus bene-
 dictionē, uos quoque Christo insiti, posteritas Abrahamæ
 sitis oportet. Si posteri Abrahamæ, igitur uelut heredes
 in ius promissi uenitis. Si nomen filij datur per Christi
 consortium, & in hoc omnes ex æquo recipiuntur per
 fidem ac baptismum, hæreditas ad omnes ex æquo per-
 tineat necesse est.

CAPVT IIII.

Id ius iam

IN EPISTOLAM PAVLI AD

ID ius iam olim quidem debebatur ex promisso, sed nunc demum in illud admittimur, quod ut ante diximus, quemadmodum iuxta leges humanas, heres quādiu minor est, non exerat ius suum. Immò nihil differt à seruo, cum natus sit dominus omnium, sed metu cohibetur, sed alieno arbitrio ducitur, sub tutoribus & actoribus agens, usq; ad ætatem adultam, quàm legis aut patris uoluntas præscripserit. Itidē & nos olim, cum nondū essemus capaces huius doni, quod animos planè celestes requirit, nec mentes nostræ iustū etiandū robur collegissent, puerorū in morē crassioribus quibusdā legibus cōtinebamur, accōmodis uidelicet imbecillitati nostræ, qui nondū coelestē illā doctrinam saperemus, sed his tantū cōmoueremur, quæ corporeis oculis cerni possent, quod genus sunt ista, quæ cōstant elementis huius mūdi crassioris, ueluti dierū discrimina, delectus abortu, cultus differētia, peccandū uictimæ, nota corporis. His omnibus ad tēpus paruimus seruatorū ritu, donec maiorum nōdū eramus capaces. Verū simulatq; impuberes esse desimus, posteaquā ad ætatē adultam uenire cōtingit, exacto tēporis modo, qd' pater æternus arcano suo cōsilio præstituerat nobis, nō passus est nos Deus amplius seruire præceptis crassioribus, sed in hoc misit Deus non Mosen, aut prophetā, sed unicū filium suum Iesum Christū. Misit autem non per somnium, aut uisum, sed hominē ex muliere nasci uoluit, nostræ naturæ malis obnoxium, quo præsens nostris calamitatibus mederetur,

mederetur, quem et circumcidi, reliquamque legis serui-
 tutem pati uoluit, ut Iudeos quos legi reperit obnoxio-
 sos, à legis onere redimeret, ne quisquã postea ueluti im-
 pubes, tanquã sub actoribus seruiret, sed omnes in li-
 bertatẽ filiorum ascisceremur. Nam seruitus pugnat
 cum filij uocabulo. Atque ut certo argumento doceret di-
 uina bonitas, nos in libertatem filiorũ esse asertos, amo-
 to suppliciorũ metu, spiritum unia filij sui infudit inti-
 mis cordibus nostris, qui nobis certissimus testis est, quod
 simus filij Dei. Siquidẽ aliud spirat, aliud clamitat spi-
 ritus seruilis, aliud filiorum affectus. Ille deprecatur
 iram domini, hic ingenti fiducia clamitat, Abba, pater.
 Nec dubitamus quin Deus agnoscat pietatis et charita-
 tis, non metus appellationem. Quod si secus esset, neque
 Christus suos appellaret fratres, neque docuisset ut com-
 munẽ Deum patris uocabulo cõpellaremur. Pater nos-
 ter, qui es in cœlis. Proinde cuiuscũque Deus filij sui spiri-
 tum impartit, is iam non seruus est, sed filius. Quod si
 filius est per Christum, per eundem, et hæres sit oportet.
 Quisquis enim adoptat alterum in nomen filij, is in
 ius hereditatis asciscat. Sed quemadmodum Iudæi pro-
 tẽpore crassa religione, uel superstitione magis cohibe-
 bantur, ne prorsus ab omni religione dilaberentur, ita
 uos quondã cum Deum uerum ignoraretis, ex maiorũ
 instituto coluistis demones. qui cũ dij credantur, re nõ
 sunt dij, quod propior uideatur uerã religioni, qui fal-
 sa religione tenetur, quã qui prorsus credens nullum
 esse numen

Sed tunc
 quidẽ ne-
 scien-

IN EPISTOLAM PAULI AD

Immo co-
gniti sitis
à Deo.

esse numen, nullo religionis affectu tangitur. Iudeis nō
imputatur, quod pro ratione temporis maiorū institu-
tis seruerint, à quibus tum ad uerum pietatis studium
se se contulerunt, posteaquā meliora sunt edocti. Nec
uobis imputatur cultus simulacrorum, quæ rati numen
habere per errorem adorastis, posteaquā per Euange-
licam doctrinam uerū Deum cognouistis, immò ut me
lius dicam, posteaquā ab eo cogniti estis. Neque enim
ille à uobis repertus est, sed ipse uos ad se pertraxit as-
flatu. quemadmodum quod illum nunc ut patrem di-
ligitis, non aliunde est, nisi quod ille prior dilexit uos.
Errori pristino facile ignotum est, uerum inexpiabile
flagitiū sit, post cognitam ueritatem, ulro ad pristinū
errorem relabi. Iudei cognito uero cultu pietatis, à suis
desciscunt ceremonijs. uos ab idolorū cultu reuocati, ac
per Euangeliū uerā edocti pietatē, accepto coelesti spi-
ritu, rursus ad Iudaicam seruitutem uosmet præcipites
datis, ut cum liberi sitis, tamē ulro seruire cupiatis ele-
mentis huius mundi, quæ nec uim habent ad conferen-
dam iusticiam, nec efficacia sunt ad salutem. An non eò
relabimini, dum Iudaica superstitione obseruatis dies,
menses & annos, aliasq; temporum differentias, per-
inde quasi sabbatismi, neomeniæ, dies festi, aliq; tēpo-
ra, in quibus Iudei certa quedam exercent, aut à certis
rebus ceu nefastis abstinent, quicquā conferant ad ue-
ram salutem, cum omnia tēpora libera sint Christianis
ad cultū pietatis. Si uere Christo fiditis, unde ista super-
stitio? Si

stitio? Si non fiditis, uereor ne frustra tantū laboris susceperim in uobis instituendis. Siquidē exciditis à Christo, si Iudaismū admiscetis. Ne cōmittatis ut et ego meā operam luserim, qui per uarias afflictioēs uobis Euangelium tradidi, et uos tantū malorum frustra pro Christo passi sitis. Quin potius tales sitis, qualem me uide-
 tis esse, neglecta legis obseruatione soli CHRISTO fidentem. Quandoquidem & ipse quondam fui, quales uos nunc estis, arbitrans eximiam quandam esse pietatem, circuncidi, seruare sabbata, delectum ciborum, pecudum uictimas, quarum rerum zelo tum persequabar Ecclesiam Dei, quæ omnia nūc ut inutilia negligo. Fratres, quod hæc uehementius uobiscum expostulo, uestrū, mihi credite, non meum ago negociū. Ipse poteram re-
 ti conscientia contentus esse. Non ideo uobis inensus sum, quod me affeceritis iniuria. Vestri me miseret, si à cœptis tam præclaris degeneretis. Facite ut sitis constantes, semperq; ad meliora proficite potius, quàm ad deteriora relabamini. Ego me (primū prædicans uobis Euangelium IESV CHRISTI) ad uestrā imbecillitatem deiecti, uos uicissim nūc ad meam firmitatē assurgite, nolite præclarā illam fidei uestræ gloriā amittere. Nostis enim quod pridē cum uobis traderem Euangelium, nihil magnificum præ me tulerim, sed humilis & abiecti homunculi spēm gesserim, uidebatis hoīem tenuem, obnoxium malis, multis inuisum ob CHRISTI nomen, multis afflictionibus diuexatū, ad hæc simplici
 Bb rudiq;

Estote sicut ego, quæ & ego sicut uos.

Nihil me lesistis.

Per infirmitatem carnis.

IN EPISTOLAM PAULI AD

rudiq; sermone, nihil prædicaui uobis quàm IESVM
 CHRISTVM crucifixū, & tum tanta erat prom=
 ptitudo fidei uestræ, ut hisce rebus nihil offensi non re=
 ieceritis, neq; spreueritis Euangeliū nostrum, cum ex=
 his imortalitatem polliceremur. Immo summo studio,
 summoq; cum honore excepistis me, non ut Paulū, sed
 ut angelū Dei, imò ut ipsum IESVM Christū, pro=
 pterea quod intelligeretis non humanā esse doctrinā,
 quā ad uos adferebam, sed diuinā, neq; me meum ipsius
 agere negociū, sed IESV Christi. Deū igitur in me,
 Christum in me uenerati estis. Hæc docent, fidem ue=
 stram spectatissimā aliquando fuisse, quæ tam promptā
 fuerit, quæ tam constans, ut nullis meis malis, nulla spe

Vbi est er cie humilitatis potuerit languescere. Gratulabar uobis
go beatitu isto nomine, beatos iudicabā, me felicem ducebā, qui tā
do uestra. les haberem discipulos. Quod si pœnitet uos cœptorū,
 ubi uestra illa felicitas, ubi mea? cum & ego mihi de uo=
 bis, & uos uobis de me gratulabamini. Nam illud uere
 de uobis testari debeo, tanta erat animi uestri erga me
 propensio, ut uel oculos uestros erutos daturi fueritis,
 si res ita tulisset. Vnde nūc à nobis alienati, nouos Apo=
 stolos uobis asciscitis, à quibus Iudaismū discatis? Illi su=
 cis ac blandiloquentia uos illectant, sibi que conciliant,
 non ea prædicātes, quæ uestræ saluti conducāt, sed quæ
 ad ipsorū questum ac fastum faciant. Ergone ob id fa=
 ctus sum uobis inimicus, quod simpliciter ac uere mo=
 uerim, quæ uidebā ad uestram salutē pertinere? Equi=
 dem uideo

idem uideo Galatæ quid agatur, ambiunt uos quidam, ac Aemulan
 ueluti mihi inuidentes uos captant, at non sincero ani- tur uos nō
 mo, non enī hæc faciunt quo uobis consulant, sed ut uos bene.
 ab Euangelij libertate seclusos retrahant in Iudaismū,
 cui ipsi sunt obnoxij. Querunt enī alios sui similes red
 dere, quo uideantur ipsi rem præclaram ac mirificam
 sectari pariter ac docere. Ne putetis quiduis in quouis Aemula=
 emulandum esse, uerum quod rectum est decet emula mini in bo
 ri, idq; constanter, non modo cum præsens sum apud no semp.
 uos, uerum etiam cum absūm. Vidistis me legis cetero=
 nias negligere, nihil prædicare præter Christum, emu
 labamini præsentem. Si id rectū erat, cur nunc absente
 me uultis alios emulari in ijs, quæ recta non sunt? Vti=
 nam liceret uobis oculos in pectus meū inferere, cerne
 retis nimirum, quanto cum animi dolore scribam hæc.
 Filioli mei, semel uos genui Christo, non sine multo ni=
 xu ac molestia, nūc desciscetes à Christo de nouo partu
 rio, donec plene formetur in uobis. Semen bonū iecerā,
 unde pure Christianos nasci cōueniebat, sed nescio, quo
 fascino degeneratis in Iudeos, & in aliam formā tran
 sitis. Christus cælestis est, spiritualis est, uos terreni ac Vellem au
 carnales esse tenditis? Sed affectum animi non satis ex tem esse.
 primit epistola. Utinā nunc liceat apud uos esse, ut quod
 literis utcūq; significo, possim uiua uoce uobis aperire.
 Nonnihil adderet uultus, nonnihil lachrymæ, nonnihil
 ipse uocis ardor. In oīa me mutarē, quo uos reuocarem
 ad Christū, nunc blandiens, nūc obtestans, nunc obiur=

IN EPISTOLAM PAULI AD

Cōfundor
in uobis.

gans. Orationē melius ad uarietates animorum & ad
rem presentem accommodarem. Experirer oēs remedio-
rum uias, donec oēs ad sanuatē reuocassē. Nunc cum
uideam uos partim ad Iudaismū relapsos, partim huius
periculo proximos esse, partim, uti spero, cōstantes in
eo, quod à nobis didicistis, in uarias curas metusq; mihi
distrahitur anīus, neq; satis consilij est, qualibus literis
tanto malo quēā mederi. Iam ut eos peculiariter appel-
lem, quibus oīno cordi est, in legis seruitutem reuolui,
quæso ut mihi respondeatis. Si lex Mosi placet, cur non
huius autoritatē sequimini? si parū creditis Euangelio.
Siquidē ipsa quoq; lex Mosi, uult eos qui cooptatur in
societatē Christi, liberos esse à seruitute legis. Accipitis
legē, & non audistis legē, aut si audistis, nō intelligitis.
Scriptū est enim in li. Geneseos, Abrahæ, qui princeps
ac pater credentiū fuit, duos fuisse filios, quorū maio-
rem, uidelicet Ismaëlem, sustulit ex ancilla Agar, mino-
rem Isaac, ex uxore legitima Sara. Verū is qui natus est
ex ancilla, iuxta morem hoīm cōem natus est, nec quic-
quā aliud erat quā filius Abrahæ, quēadmodū sunt
Iudei, à Christo alieni. Is uero qui natus est ex uxore li-
bera, præter cōem ordinē naturæ, ex effœta matre, ex
uetulo patre iuxta diuinū promissum natus est, & qui
bus ætas & corporis imbecillitas hæredis desperatio-
nem ingerebant, his promissio diuina certam fiduciam
prolis addidit. Itaq; prior ille naturæ debebatur, hic fi-
dei. Neq; uero fabula hæc præter gesta rei narratiōem
nihil habet

nihil habet retrusioris mysterij. Nam huiusmodi sermō est lex Mosaica, ut quemadmodū in homine, sub crasso corporis operculo latet animus corporis moderator, ita sub historia penitius quiddam ac sublimius tegatur. Scrutemur igitur, quid nobis significant per allegoriā duæ matres, quid duo filij. Nimirum duæ matres adumbrant duo testamēta, quorū alterum ædedit populū seruituti legis obnoxiiū, alterum populū per fidem liberū ab onere legis. Siquidem Sina mons est in Arabia, quæ Chaldæorū lingua, Agar ancilla nomē refert, confinis monti Sion, in quo sita est ciuitas, cui quondā erat nomen Iebus, nunc Hierusalem dicitur. Porrò qui montem accolunt Agar, & hodiernis temporibus seruitutem seruiunt, ueluti gentis autorem conditione referentes. Ceterū Hierosolyma, quæ cecidit posteris Isaac, nescit seruitutem. Ea ciuitas quoniam in edito sita est, cœlestem illā patriam, in cuius municipiū asciti sumus, adumbrat. Ea mater est non solū Iudæorum, sed omnium nostrū qui CHRISTO credidimus. Lex Mosaica terrena est, lex Euāgelica cœlestis, nimirū è cœlis profecta. Vt corpus seruit anio, ita quod crassum est, seruire est. quod spirituale, cū libertate coniunctū est. Lex Mosai- ca prior suū ædedit foetum, lex Euangelica, tametsi seruius enixa est, tamē quanto copiosior è sobolem genuit Deo; Illa duntaxat unicā gentem produxit, nec eandē admodū numerosam. Hæc totius orbis nationes cōple- titur. Atq; id ne fortuito quis putet accidisse, iam olim

Quæ sunt
per allego-
riā dicta.

Allegoria

fore prædixit Esaias, qui prophetico spiritu prospiciens gentium multitudinem ad Euangelium Christi undique conuolantem, exultat hisce uerbis. *Letare sterilis, quæ non paris. Erumpe in gaudij uocem, et clama quæ non parturis. Nam longe plures tui filij, quæ orba et effœta uidebaris, quam eius quæ uirum habet, ac miram steritatis spem de se pollicebatur. Per paucos Iudaismus olim cõmendauit Deo, plurimos autem fides Euangelij Deo conciliat, ac sine fine conciliatura est. Videtis duas matres, uidetis duos filios, duarum gentium autores. Qui legem Mosaicam adhuc mordicus tenet ad Ismaelem ex ancilla natum pertinent. Nos uero, qui relicta legis fiducia, per fidem synceram ab uno CHRISTO pendemus, ad Isaac pertinemus, qui ex libera non secundum carnem natus est, sed iuxta Dei promissum. Nec enim ideo recipimur ad salutem Euangelicam, quod sub lege nati sumus, sed quod Deus olim promiserit salutem omnibus, qui per fidem accederent in consortium filij sui IESU CHRISTI. Quin hac quoque parte pulchre congruit allegoria, quod utraq; posteritas sapit originem suam. Siquidem quæ admodum olim Ismael natu grandior, qui iuxta carnem modo fuit filius Abrahamæ, tenerum adhuc Isaac persequatur, ex promisso Dei natum, iam tunc inter colludendum plus sibi uindicam quam æquum erat. Ita nostris quoque temporibus, qui carnalilegi hærent, inuisos habent eos, qui spiritualem Euangelij legem amplectuntur, ipsique præire conantur, quasi uindicantes sibi ius primo*

ius primogenitorū, quod uni debebatur CHRISTO, ac uetustatis prerogatiua, matris ingenuæ filios in seruitutem cōem pellicere conantur, uidelicet quo ipsi serui maiores, minoribus quodāmodo dominētur. At non probat mater ingenua cōmerciū hoc. Non uult miseri dissimiliter natos. Clamat enī protinus indignata, quæ admodū refert scriptura, Eijce ancillā & filium eius, nec enim patiar ut hæres sit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Nimiū hæret synagoga ijs qui crediderunt Euangelio. Nimiū urgent Iudæi Christianos, quorū inuident libertati. Si mater non uult sponte discedere, pellatur potius quàm cōmercio seruili filiū corrumpat meū. Isaac promissa est ac debetur æternæ salutis hæreditas. Agar efferat si uelit secum hydriā insipidæ legis, quam deamat. Meus Isaac efficacē Euangelicæ doctrinæ succum bibēs feliciter adolescit usq; , donec euadat in uirū perfectum. Proinde fratres mei, sinite ut Iudæi, quibus nūmū pertinaciter placet lex seruilis, suā sibi habeant seruitutē nec à matris ingenio degenerēt. Nos qui & ipsi fuimus aliquando seruituti legis obnoxij, & tanquàm filij Agar ancillæ, persecuti sumus īgenuos Ecclesiæ filios, nunc exēpti sumus à seruitute pristina, et cooptati in ius filiorū Saræ. Hanc libertatē Christo serimus acceptā, cui per fidē sumus īsiti, sic ut in cōmune ius hæreditatis promissæ uenerimus. In eam libertatē, in quam nos CHRISTVS suo precio ueluti postliminio restituit, uos uocauit per Euangeliū.

CAP. V.

Bb 4 Nihil

State et no
lite iterū.

Testificor
aut omni
circum.

Nihil super est, nisi ut in eo quod semel estis asse-
quuti, persistatis. Nam quæ dementia sit, à liber-
tate, quæ uobis gratuito contigit Christi beneficio, ul-
tro in seruitutis iugum inferere colla uestra. Nos ex-
perti seruitutis molestiā, gratulamur uobis, quibus tan-
dē contigerit libertas. uos libertatem pertesi, ultro ser-
uitutem affectatis? Fortassis sic uobis ipsis blandimini,
Non desciscimus à Christo, sed legē cū Christo copula-
mus, quo certior sit salutis expectatio. Christus totum
hoc beneficiū ut oībus esse uoluit cōmune, ita sibi soli ac-
ceptū ferri uoluit, nō patitur in hoc negotio consortiū.
Atq; ut itelligatis quāto piculo meditemini Iudaismū,
En ego uobis nō ignotus Paulus gentiū Apostolus, &
Apostolus institutus ab ipso Christo, palā edico uobis, si
circūcidamini Christus nihil uobis p̄ futurus est. Etenā
si uere creditis ab hoc perfectā salutē omnibus prestari
posse, cur accersitis circūcisionē? Sin diffiditis, nondū
agnoscitis beneficiū Christi, cuius participes esse non
possunt, q̄ diffidunt, nā soli fidei datur, nō meritis. Aut
planē Iudæi sitis oportet, abdicato Christo, aut planē
Christiani sitis oportet, reiecto Iudaismo. Non fert ille
claudicātes utroq; pede, non uult uinū nouum infusum
utribus ueteribus, nō uult uetus infusum nouis utribus.
Non fert asutū pannū nouū uestimento ueteri, nō fert
uesti nouæ ueterē pānū admixtū. Si leuis esset seruitus,
fortasse negligi poterat, si grāde præmiū esset seruitu-
tis, poterat cōditionis onus mercedis magnitudie p̄sa-
ri. Nunc

ri. Nunc præterquã qd' onus est molestissimũ, adeo ni-
 hil est lucri, ut damnũ maximum sit capiendum. Neq; Vniuersæ
 uero uobis ipsi blandiẽtes uos ipsos fallatis. Non illiga legis faciẽ
 bimus nos uniuersæ legis sarcinæ, tantum aspergemus de-
 aliqd ex lege, ne prorsus simus alieni, recipietur circũ-
 cisiõ duntaxat uictimæ pecudũ, ceteraq; id genus non
 recipientur. Ego contra ne qd inscientes erretis, clara
 uoce testor omnibus hominibus, quisq; se circũciderit,
 siue Iudæus sit, siue secus, obnoxiiũ se facit obseruandæ
 toti legi. Quemadmodũ enim per baptismũ toti dedi-
 camur Christo, ita q; circũcitur, totus dedicatur legi.
 Nam hac ueluti tessera in genus Iudaicũ cooptatur. Li-
 berum est ex lege quædam decerpere ijs, qui circuncisi
 non sunt. Ceterum circũcisos tota lex habet obligatos.
 Cui circuncisio placet, huic & uictimæ, & sabbata, &
 neomeniæ, & lotiones, & ciborũ delectus, & stata ie-
 iunia, aliq; id genus placeant oportet, tantum onus ul-
 tro accersere, nõnne manifestariæ cuiusdã demetiæ est
 præsertim hac mercede, ut ob molestissimam & inutilẽ
 seruitutẽ, à Christo libertatis ac salutis unico autore de-
 sciscatis? Etenim ut sæpe iã dixi, si ueram iusticiam ex-
 pectatis à legis præsidio, quæ per operis fiduciam pro-
 mittit qualencunq; iusticiam, nimirum alieni facti estis
 à consortio Christi, qui suum donum gratiæ esse uoluit Euacuati
 nõ meriti. Quod si disceditis à Christi contubernio, ne estis i Chri-
 lex quidẽ uobis erit usui, immò perniciẽ adferet. Ete- sto-
 nim si quẽ usum habebat ante lucem Euangelicam, eum,

IN EPISTOLAM PAULI AD

totum amisit euulgato iam Euangelij mysterio. Si lex apud uos ualet, Christus est antiquatus. Si ualet Christus, lex antiquata sit oportet. Cum legem dico, crassam illam atque carnalem Mosaicæ legis partem intelligo, quam solam mordicus tenent Iudæi, ex obseruationibus ad corpus pertinentibus sibi pollicentes perfectam iusticiam, existimantes quod peccatum sanguis aspersus, expiet animum à peccatis, aut aquæ lauacrum mentium sordes absterget, aut abus purus, aut impurus animū expurget, aut inquinet. Nos contra spirituales legis portiones amplexi, non ex huiusmodi rerum corporalium superstitiosa obseruatione promissam iusticiam expectamus, sed ex eo quod per Euangelium credimus ueram innocentiam, ueramq; salutē per Christi mortē nobis gratis donari. Nihil autem refert, utrū arcum assus uenias ad Christum, an in arcum assus, quādo totum hoc negotium non ab obseruatione legis, sed à fide pendet, cui licet desint opera legis Mosaicæ, nō est tamē odiosa, uerum occultos impetus addit ad omnia pietatis officia, nō ex præscripto legis, sed ex charitate quæ nullius iussu, suapte sponte, multo plus præstat, quā ulla lex possit extūdere uel minis, uel supplicij. Hæc cum adest, quorsum opus legis præscripto: si non adest, ad quid cōducit legis obseruatio? Bene currebatis in Euāgelij stadio, ad æternæ felicitatis brauiū recta properantes. Quis impediuit cursum uestrum? Cur quod semel placuit non probatis constanter? Cur uestro decreto resisso in alienam

Nos autē
spiritu ex
fide.

Currebatis
bene.

sententiam

sententiam pedibus itis? Cauete ne cuiusquam hominis
 autoritas tantum ualeat apud uos, ut ab instituto cursu
 cessetis. Semel credidistis ueritati, turpissimum est nunc
 ad umbras deflectere. Quod ego docui uos, autore
 Deo docui. Ceterum qui uobis diuersa persuadere con-
 nantur, qui fidei uestræ cursum interpellantes, ex trāsuer-
 so auocant ad Iudaismum, non sequuntur auctorem Deū
 (qui uos ad gratiam uocauit per fidē, nō ad Iudaismū
 per circūcisionē) sed humanas cupiditates, suo quæstui
 sue gloriæ, suæq; tyrannidi seruietes. Etiā atq; etiam
 cauendum ab istorum oratione. Paua sunt, sed hi paua
 ni uitentur, periculū est, ne totam multitudinem inficiāt
 ac totius uestræ cōgregationis uitiēt sinceritatē, quem
 admodum uidetis a paululo fermenti, totā conspersio-
 nem acidā reddi cui fuerit admixtum, paulatim acorē
 suum per omnem farinam antea sinceram diffundens. Ego cōfi-
 do uobis.
 Quantulacūq; portio Iudaismi, si cū Euāgelio miscea-
 tur, totius fidei uestræ sinceritatem uitiabit. Sed quando
 quidem haecenus alieno impulsu cœpistis uacillare, ar-
 tā spem de uobis cōcipio, qd' in pristina sententia perse-
 uerabitis, partim qdē fretus animis uestris pridē mihi
 per spectis exploratis, sed multo maxīe auxilio Chri-
 sti. Is dedit ut alacriter inciperetis. Idem dabit, ut forti-
 ter perseueretis. Ceterū quisquis est ille, qui uestræ fi-
 dei tranquillitatē puritatēq; noua doctrina pertur-
 bat, nō effugiet iudiciū Dei, quāuis sefellit homines.
 In præsentia certis de causis, nec prodo q' sit, nec in il-
 lum senio,

IN EPISTOLAM PAULI AD

Qui autē
cōturbat.

Ego autē
fratres.

lum se uio, Deo tamē cui nō ē ignotus, quiq; nullius aua-
toritate cōmouetur poenas dabit, quem lesit potius quā
me. Neq; uero uos moueat, si quidā iactitant, me quoq;
non abhorreere à legis obseruatione, qui se penumero
Iudæus factus sim Iudæis, ac Timotheum circūciderim.
Compulsus id feci, atq; identidem reclamans, illiq; tum
tempori cessi, quo neq; periculi multum adhuc uideba-
tur imminere, si fecissem, & grauis tumultus, ni fecis-
sem. Nunc diuersa temporis ratio, diuersum consilium
postulat. Postremo aliud est pati circuncisionem, aliud
prædicare circuncisionē. Passus sum ut Timotheus cir-
cuncideretur, nunquā docui oportere circūcidi. Ita fre-
quenter cū Iudæis agēs à uetitis lege cibis abstinui, nū-
quā præscripti cuiq; ciborū delectū. Immò cōtra docui
nihil referre, qbus cibis uescaris, modo sobrie cū actio-
ne gratiarū. Erat tēpus cum nonnihil dandum esset in-
uincibili persuasioni Iudæorum, nunc quando satis elu-
xit Euangeliū, & pertinacibus animis hoc agūt Iudæi
ut gentes etiā in suā pertrahant superstitionē, neq; re-
ctum est, neq; tutū uacillare, sed libera fronte prædican-
dum est, cessasse legem Mosaicā, amplectendam omni-
bus libertatem Euangelicam. Nam si uerū est, quod isti
dictitāt me circuncisionis autorē ac præconē esse, quid
igitur est, cur me Iudæi tam obstinatis odijs ī hodiernū
usq; diem persequuntur? Nam hinc omne gentis odium
in me, quod sic prædicem Euangeliū Christi, ut doceam
cessare legē Moysi. Illi putant se pluris habendos apud
omnes,

omnes, si Iudaica ritus admisceretur Christo. Nunc dis-
 seruantur inuidia, quod omnibus per fidē ad eam gra-
 tiam admisis, ipsi circumferunt inutilem circūcisionē.
 Atq; hæc præcipua causa, cur iā pridem obstinatis ani-
 mis mihi perniciem struant, quod per Christi crucem
 omnibus pollicear perfectam salutē absq; circūcisionis
 præsidio. Quod si arcūcisionē adhuc prædico, quem-
 admodū quidam calumniatur, cur nō cessant me Iudei
 persequi, cū sublata sit causa, cuius gratia fueram illis
 inuisus? Mihi credite Galata, semper eadē fuit, & futu-
 ra est mea prædicatio. Videte ut uestra fides itidē sit ea-
 dem. Tantū enim abest, ut absentiar istis, qui arcūci-
 sionem docent, ut si non queant à sua lege distrahi, di-
 strahantur penitus ab Euangelij consortio, potius quā
 uos labefactent, & à recto statu sua persuasione dimo-
 ueant. Sitā pertinaciter placet istis arcūcisio, faxit De-
 us ut non solum circūcidantur, uerumetiam prorsus
 absādantur, ut affatim habeant quod amant. Præstat
 illos perire solos, quā alios tam multos in ruinam se-
 cum trahere. Fruatur sua pudenda seruitute, si ita col-
 lubitum est ipsis. Vos fratres non in seruitutem, sed in
 libertatem estis uocati per Euangelium. Neq; quicquā
 aliud restat, nisi ut caueatis, ne libertatem acceptā per
 Christi spiritum, per occasionem accommodetis ad car-
 nis cupiditates. Nam ita sublata est seruitus legis, ut in
 huius uicem successerit charitas Euangelica, quæ plus
 impetrat à uolētibus, quā lex exculpebat ab inuitis.

Ne tamen

Ergo eua-
 tuatū est.

Vtinā &
 abcidatur.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Ois n lex.

Nec tamen dominatus aut seruitus est inter amantes, in
 ter quos mutuuum est obsequium. Lex non præcipit, ut
 pro capite amia tuum caput opponas. ut tuum defraus
 dans genium, fratris inopia subuenias, ut firmus in fir
 mo, doctus indocto, melior deteriori obsecundes. Et ta
 men hoc imperat charitas, quæ sic ubiq; dictat, quid sit
 agendum, ut ultro facias quod dictauerit. Porro quod
 lex tot præscriptis, tot minis non effiat, id cõpendio so
 la præstat charitas, totius legis uim ac summam in sese
 complectens. Siquidẽ quicquid uerbosissima lex innu
 meris præceptis conatur efficere, id totũ unico breuiq;
 sermone completur, nimirum hoc, quẽ legimus in Leui
 tico. Diliges proximũ tuũ sicut teipsum. Proinde si mu
 tua charitate conglutinabimini iter uos, mutuis officijs
 omnes fulaemini, mutuis obsequijs adiuuabimini. Rur
 sum si quod inter carnales fieri solet, mutuis odijs inter
 uos dissidentes, non solũ non subleuatis alij alios, uerũ
 etiã obrectationibus mordetis inuicẽ, nec mordetis mo
 do atq; arroditis, uerum etiã quod immanium est fera
 rum, deuoratis, quod quidẽ in uobis est, etiam atq; etiã
 metuendum est uobis, ne beluarum ritu uos inuicem la
 niantes ad earundẽ exemplum mutuis uulneribus con
 ficiamini. Huc prolabantur q; Euãgelicæ charitatis ex
 pertes hærent legi carnali, dũ omnia suis commodis me
 tiuntur, cum cõtra Christiana charitas alienis seruiat
 commodis. Horũ autem quæ dicta sunt, huc tendit sum
 ma, ut posteaquã exempti estis à seruitute legis Mosai
 cæ, quæ

ce, que carnalis est, iuxta spiritualementem Euangelicam charitatis legem uitam agatis. Id fiet, si nec ceremonijs iudicatis metiemini iusticiam, & à carnis cupiditatibus temperaueritis. Non desideritis esse legi obnoxij, si per seueritis esse obnoxij cupiditatibus. Proinde date operam ut iuxta spiritus ductum uitam agatis, id si feceritis, abstinebitis ab his factis, ad que sollicitant carnis cupiditates. Etenim quemadmodum in uno homine corpus est crassum ac graue, animus coelestis & immortalis, ut i eadem lege crassum quiddam est, quam dicimus literam, atque diuerso coeleste quiddam, quod spiritum appellamus. Ita in eodem hominis animo uis quedam inest ad honesta uocans. Rursus altera huic diuersa, cognataque corpori ac litera, que nos ad diuersam uitam inatet. Inter has res perpetuum bellum est, dum caro spiritui, spiritus carni aduersatur. Caro coerceri potest: prorsus opprimi non potest, quin nitatur aduersus spiritum. Que si uincat, fit aliquoties, ut cum iuxta spiritum expetat ea que sunt pietatis, tamen superatus à carne faciat ea, que nouit esse fugienda. Quod si spiritus Christi uos impellit uolentes ad ea que sunt honesta piaque, nihil iuris in uos habet lex Mosaiica. Ac res quidem inuisibilis est spiritus, res inuisibilis caro, de qua loquimur in presentia. Neque tamen difficile est colligere, carnis arbitrio seruiat aliquis, an spiritus ductum sequatur. Cuiusmodi sunt fontes, eiusmodi sunt ea que proficiuntur à fontibus. Vita, mores, factaque hominis testantur habitum animi.

Spiritu
 ambulate

IN EPISTOLAM PAULI AD

Manifesta
aut sunt.

animi. Ac ne de dubijs, aut occultis in presentia loquatur. Hæc sunt quæ palam declarent hominẽ adhuc carni seruire, etiam si baptismum adeptus sit, ac legis seruitutẽ effugerit. adulterium, scortatio, immundicia, lasciuia, simulacrorum cultus, ueneficiũ, simultates, læs, emulatiões, iræ, contetiones, factiones, inuidie, ebrietates, cõmestationes. His quisquis obnoxius est, quamlibet sit baptizatus, tamen nondũ uere liber est, sed cupiditatũ malarũ seruus est. Nec est quod uobis ob baptismum, aut edita miracula blandiamini. Olim præsens uos monui, ac nunc rursus per epistolam denuncio, qui cunq; talia patrant, secludentur ab hereditate regni coelestis. Contra, qui uere liberi sunt, & spiritus arbitrio ducuntur, huiusmodi fructibus dignoscuntur. Siquidem adsunt comites, charitas, gaudiũ, pax, animi lenitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, tẽperãtia. Hæc qui suapte sponte præstant, nihil opus est ad mouere legis stimulos. nã hos ipsorũ innocentia liberos reddit à lege. Porro qui uere Christi sunt, ut spirituales decet, carnẽ suam crucifixerunt cum suis utijs & concupiscetijs. Siquidẽ per baptismũ Christo cõmorimur, simulq; cũ eo sepelimur. Nõ cõuenit medios inter carnẽ et spiritũ fluctuare. Si corpori uitã impartit spiritus æquũ ẽ ut spiritus regatur arbitrio. Si nos uitã accepimus à spiritu Christi, nõ à lege, iuxta spiritus eiusdẽ instinctum uiuamus. Si uere hausimus Christi spiritum, huius fructus ædamus, ac procul absumus à carnis operibus,

Si spũ uisũ

ribus. Ne simus inanis gloriæ cupidi, huius gratia nos
 inuicem prouocantes ad certamen, nobis inuicem inui-
 dentes. Siquidem hæc uitia frequenter obrepunt etiã ijs
 qui pietatis studiũ profitetur, cum tamẽ sunt præcipua
 pestis ueræ pietatis.

CAPVT VI.

Ostendi fratres, quò sit oibus emendũ, quicumq; semel Christo dedere nomẽ. Et tamen quãdo Ba-
 ptismus non aufert nobis ut homines simus, si quis fuerit
 per humanã infirmitatem in culpam aliquã prolapsus,
 uestræ partes erunt, qui spiritu robusti, non cessistis cu-
 piditati carnis, ut hoĩem hmõĩ blande leniterq; restitua-
 tis, erigentes ut resurgat, nõ seuis dictis proculcantes
 ut desperet. Hypocritarum est hmõĩ superciliũ ac seui-
 tia. Christi Spiritus, quoniã cupit oēs saluos fieri, man-
 suetudine pellicit ad resipiscendũ. Ac sæpe flecitur et hu-
 miliat lenis fraternaq; correptio, quos prorsus alienat
 iurgatrix austeritas. Lex Mosaica sic coercet peccatũ,
 ut tollat peccatorẽ. Christiana charitas medetur uitijs,
 non extinguit hoĩem. Quo melior es, hoc clemẽtius ac-
 cõmodate fraternæ infirmitati. Ad id si te parũ horta-
 tur exẽplum Christi, qui suos lenissime pertulit, donec
 resipiscerent, saltẽ illud te adhortetur, quod intelligis
 fieri posse, ut in te recidant uices. Accidit huic humanũ
 quiddã, memineris & te hoĩem esse. Huius lapsus te do-
 ceat, non tibi fidere, non efferre cristas. Sic age cum la-
 pso, quomõ tecum agi cupias, si quid simile tibi uenisset
 usu. Et homini potest usi uenire quicquid humanũ est.

Fratres,
 & si præ
 occupatus
 fuerit hõ-

IN EPISTOLAM PAULI AD

Qui uacillarūt impellentibus pseudapostolis, non sunt per seuitā alienādi, sed per charitatē reuocādi ad pri-
stinā firmitatem. Nam fieri pōt, ut illi uicissim iā robu-
sti, uestrae subueniat imbecillitati. Qui laborat sub one-
re, subleuādus est, nō deijciendus. Quare si uicissim ali-
orū alij baulabitis onera, tū uere prestabis legē chari-
tatis, quae peculiariter Christi lex est. Is cū nec peccatis
esset obnoxius, nec affinis esset peccādi periculo, tamē
nostras iniquitates ipse portauit ac benignitate sua sa-
nauit, nō condēnauit austeritate. Nemo sibi placeat tan-
quā iustus, et hac fiducia despiciat fratrē aliquo delicto
praeventū. Nam hoc ipsū argumentū est falsae iusticiae,
sibi iustū uideri. Proinde si quis sibi uideatur esse aliqd,
cū nihil sit, ipse sibi iponit. Nec enī ideo quisquā iustus
est, qd' alteri lapsō se praeferat. Nec ideo cōtaminabitur
alieno cōmisso, si se demittat, ut lapsū erigat. Nec ideo
bonus est, quod se cōferat deteriori. E suis quisq; factis
aestimādus est. Neminē tamen oportet suis factis fidere,
sed explorandū, num qd' recte facere uideatur, sit hmōi,
ut probari Deo possit. Quod si te non remordet anīus
tuus, ne glorieris ob alienā imbecillitatē, sed ob tuam
firmitatē, & glorieris apud te, tibi gratulans de dono
diuino, ne uero iactites apud alios, aut eos despicias, qui
tuū robur non assequuntur. Succurre si potes, si non po-
tes, suo illū iudici relinquito. Nec delictum illius, tuū di-
minuet premiū. nec tu pro alieno cōmisso plecteris, sed
apud Deū iudicem sua cuiq; sarcina tollenda erit. Cete-
rum quam

rum quādiu sumus in hoc sæculo, mutuis officijs nos in
 uicē fulcire debemus. Atq; ut corū qui præcellunt doti-
 bus partes sunt, doctrina, consolatiōe, atq; exhortatiōe,
 fratris imbecillitati succurrere, ita quibus subuenitur,
 meminerint se nō ingratos præbere de se bene meritis.
 Ita fiet, ut sit inter uos oīm bonorum cōmunio, si qui do-
 ctrina ualent Euāgelica, erudiant, erigāt, fulciantq; rē-
 des, atq; hi uicissim de suis facultatibus impartiant do-
 ctoribus ac monitoribus suis, ut officiorū fiat cōmuta-
 tio. Videant autē qui docent, ut digna Christo sint quæ
 tradunt, et Christi spiritū sapiant, alioqui præstat non
 assentiri doctore. Porro qui perperā tradita doctrina
 Euangelica, præmiū accipit ab eo quē instituit, hoīem
 quod fallit, imō seipsum fallit, cæterū Deum non fallit.
 Quare moneo ut sincere doceatis, nam Deus non irri-
 detur. Sed cuiusmodi sementē fecerit homo, hmōi quoq;
 messem facturum est. Qui carnalē tradiderit doctrinā,
 pro carnali semēte fructū demet et periturū. Qui uero
 spiritualē impartierit doctrinā, ex spirituali cœlestiq;
 doctrina mercedē ad similem referet, uitā aternā. Itaq;
 perpetuū studium sit nobis, bene mereri de oībus. nec
 unquā cessemus à benefaciendo, siue gratos nancisca-
 mur, siue ingratos. siue respondeat præmiū ab homini-
 bus, siue non respondeat. Nam suo tēpore fructus con-
 tinget à Deo nunquā interitarius, proq; tēporarijs offi-
 cijs merces reponetur aterna. Non semper erit semētis
 tēpus, ueniet dies, cum neq; nostris benefactis, nec alie

Cōmuni-
 cet autē m.

Bonū autē
 facientes.

IN EPISTOLAM PAULI AD

nis subleuabimur. Quàm diu uersamur in hoc mundo, licet Deum benefactis demereri, licet alijs opitulari, in die iudicij, nec benefactis locus erit, nec benemerèdi de quoquã facultas erit. Proinde dum tēpus habemus ut amur tempore, benemereri, studētes, cum de oībus, tum uero præcipue de ijs, quibus cum nobis religionis ac fidei contuberniũ est. Iudæus non agnoscit nisi suos. Christianus ad exēplum Christi, de nemine non capit bene-

Videte qualibus literis scripsi uob. Videte Galatæ, quantopere mihi res cordi sit, qui tam prolixã epistolam uobis meapte manu scripsim. Agnoscitis notulas digitorũ meorum. Nõ est quod suspicemini subditiã epistolam, tota mea est, mei peccatoris apud uos index. Facite ut hæc plus ponderis apud uos habeat, quàm pseudapostolorũ oratio. Etenim qui sunt huius animi, ut prius habeant hominibus morē gere re, quàm Deo, hi pertrahunt uos ad circumcisionem, ne simul & gētibus inuisi sitis ob Christũ, & Iudæos habeatis inuēnsos ob præputiũ. Iudæi sunt, et suæ gentis odia metuūt, si Christũ absq; præputio profiteantur, ueluti legē abolentes. Hi magis uerentur hoīes quàm Deum, magisq; uenantur gloriã apud hoīes quàm apud Deũ. Metuūt ne sincera professio crucis Christi, persecutio nem aduersus ipsos excitet eorũ quibus Christi nomen est inuisum, ne parũ gloriosi doctores habeãtur, si præter crucifixũ nihil doceant. Neq; enī simplicilegis studio faciunt ista, quẽadmodũ ego quondã errans amore patrie legis, seuiebam in gregem Christi. quando ne ipsi quidem

quidē Iudaei legē seruant, tametsi circumcisi sunt à ma-
 ioribus. Sed abutuntur uestra simplicitate, uobis impo-
 nentes onus circūcisionis, ut se de uobis iactitent apud
 suos, quod ipsis autoribus ac magistris Iudaismū rece-
 peritis. Hac arte placare conātur inuidiā suorum indi-
 gne ferentiū, per Euangeliū Christi, legē aboleri. Ego
 nec Iudaeorū inuidia deterreo, nec gentiū in seclatōe,
 quo minus syncere prædicem Euangeliū Christi. Absit Mihi uero
 aut ut alia quapiā de re glorier, quā de cruce domini absit glori
 mei IESV Christi. Scio crucem huius probrosam esse ari, nisi
 apud gentes, inuisam apud Iudaeos, in hac una tamē mi
 hi satis est oēm gloriā meam ponere, quē ne tantulum
 quidē iam tangit mūdi gloria, ut pote cui per Baptismū
 in Christi corpus insito, mūdus mortuus est, & ego ui-
 cissim mūdo, nec malis illius territor, nec cōmodis titil
 lor, nec odiū metuo, nec plausum moror, nec ignomini
 am formido, nec gloriā affecto. Christus mihi pro oibus
 & aduersus oīa satis est. Ad huius professionē nihil re-
 fert circūciscus uenias ex Iudaismo, an incircūciscus ex
 gentibus. Quisquis enī in illius corpus per fidē coopta-
 tur, ita repente transit in aliū hoīem, ut noua fiat crea-
 tura, eoq; renasci dicitur. Faceffant igitur humana di- Sed noua
 scrimina. Quisquis Christū profitetur, tantū hoc me- creatura.
 minerit, quod Christianus est. Hæc esto regula imobi-
 lis, hanc quicunq; sequuti fuerint, his pacē imprecor,
 ac misericordiā imprecor. cōuenit enī his idē precari,
 quod Dauid precatur Israëlitis, cū ait in Psalmis. Pax

IN EPISTOLAM PAULI AD

Et super Israël dei. super Israël. Verum duo sunt Israëlitarū genera. Sunt
 Israëlita secundū homines, sunt Israëlita iuxta Deum.
 Non protinus uerus est Israëlita, quisquis præputiū ha-
 bet amputatū, sed qui mentē habet circūcisam, qui per
 fidem Deo fortis est. His igitur Israëlitis, quorū de nu-
 mero et uos estis, opto pacem ac misericordiā. Valeant
 aut̄ falso nomine Israëlita, qui pertinacibus odijs decer-
 tant aduersus Euangeliū Christi. Me certe nunquā di-
 mouebunt ab hac sententia. Quod prædicauī, semper
 sum prædicaturus. Quare super hac re nemo posthac
 mihi facessat negociū. Tantum enī abest, ut ab Euange-
 lica ueritate probris ullis, aut afflictionibus queam di-
 uelli, ut ignominiā ob Christum inustam mihi, ut carce-
 res, ut uirgas, ut uincula et lapidationes, cæteraq; ma-
 la, que pro Christi nomīe perpeffus sum, ceu notas, sti-
 gmata domini mei IESV Christi, mecū ubiq; circumsē-
 ram in corpore meo, ueluti trophæa quædā ostentans,
 ac gloria mihi ducens, quod qualicet, imitari merear
 Christi crucem, quam prædico. Fautor ac beneuolentia
 domini nostri IESV CHRISTI semper adsit spi-
 ritui uestro fratres, ut illius præsidio persistatis in E-
 uangelij sinceritate. Quod uotum ut ratum sit, faxit
 ille, cuius afflatu hæc scribo.

PARAPHRASEOS IN EPI-
 stolam Pauli Apostoli ad Galatas,

FINIS.

REVEREN

REVERENDISSIMO IN CHRIS-
 to patri ac domino D. Laurentio Campegio,
 S. R. S. T. T. S. Thomæ in Parione Car-
 dinali, Eras. Rot. S. D.

Voties inconstantiã re-
 rum humanarũ intue-
 or Laurenti, Cardina-
 licij ordĩs non infimũ
 decus, uideor mihi pr-
 sus Euripũ quendã ui-
 dere, aut si qd Euripo
 instabilius. Adeo uici-
 bus irrequiets sursum

deorsum uoluũtur ac reuoluuntur, nec possunt eodẽ in-
 statu diu cõsistere. Cũ ad summa uentũ est, recurritur
 ad relictã, donec rursus eò ueniat, ut à fastigio iã into-
 lerabili cursum deflectere cogamur. Porro si quis mari
 conetur obsistere, aut huius cursum aliò deriuare, nun-
 quã id fecerit sine graui discrimine rerũ, ingentiq; tu-
 multu. Sic olĩ Romanorũ monarchiã excepit democra-
 tia, aut certe oligarchia, quæ & ipsa tandẽ eò licentiã
 processit, ut tribunis plebis ac dictatoribus foret opus;
 mox etiã impatoribus, quorũ potestas in imensum cue-
 sta, fecit ut rursus pristini reip. status desiderarentur.
 Sed infinitũ fuerit, ad hunc modũ cõferre singula rerũ
 genera, surgentiũ uicissim ac cadentium, florentiũ, iam

AD LAVRENT. CAMPEGIVM

centium, ac denuo reflorescentium, nouaq; subinde specie repullulantiũ. Illud magis mirum, sacris etiam studijs, quæ maxime decebat sibi constare, suas esse uices aestuarias. Olim credebatur philosophia Christiana, non disputabatur. Et pia simplicitas hominum, sacrorum uoluminum oraculis erat contenta. Nec egebat uarijs præscriptis ulro prompta charitas, omnia credens, nusquã hærens. Mox Theologiæ patrocinium capebant humanis instructi disciplinis, sed ferme his, quas hodie Rhetoricas uulgus appellat. Paulatim magis ac magis adhiberi cœpit philosophia, primum Platonica, mox Aristotelica. Cœptũ quæri de multis, quæ uel ad mores, uel ad cœlestiũ rerũ speculationem pertinere uidebantur. Quæ res primum uisa est propemodum necessaria. At sensim eò succreuit, ut pleriq; neglecta linguarũ, ac politioris literaturæ peritia, immò neglectis diuinis uoluminibus, in curiosis, superuacanis, & immodicis quæstiunculis, uelut ad Syreneos scopulos consenescerent. Iã ars esse cœpit Theologia, potius quàm sapientia, Theatrica uerius, quàm ad ueram pietatem accommoda. Hanc præter ambitionem, auariciã uitiarunt & aliæ pestes, adulatio, cõtentio, ac superstitio. Quibus rebus ubi tandem eò uentũ est, ut Christus ille purus, propemodum esset obrutus humanis argutationibus, ac limpidißimi quondam Euangelicæ doctrinæ fontes Philistæorum scrobe oppleti, diuinæq; scripturæ certissimæ regula, nunc huc, nunc illuc detorta,

nostris

nostris seruiret affectibus, magis quàm gloriæ Christi. quidam pia certe mente conati sunt orbem ad pristinam studiorum simplicitatem reuocare, atq; à lacunis iam ferè turbidis, ad uiuas illas ac purissimas scatebras reducere. Eam ad rem conficiendam, linguarũ, ac bonarum, ut uocant, literarum cognitio uisa est in primis conducere, quarum neglectu uidemur huc pro lapsi. Atq; hic protinus ingens tumultus in ipso rerum confinio, dum altera pars nimium mordicus tenet ea quibus assueuit, altera uiolentius irrupit, hosti quam hospiti similior. Ita utriusq; malo peccatur utrinq;. Sic olim Euangelicæ doctrinæ mustũ auersabantur Iudæi ueteri uino Mosaicæ legis assueti, & contumeliã interpretabatur, quo prior illa lex, & perficiebatur, & ornabatur, ac nouitatẽ habebant inuisam, cum ad priscã uetustatem reuocarẽtur. Porrò sic fit, ut beneficiũ uertatur in dispendium, cum & medicus inclementer atq; incommode admouet remediũ, & ægrotus saluti consulentẽ pro hoste ducit. Conueniebat magis, ut qui profitentur has literas, quæ uulgo laborãt inuidia nouitatis, cum sint antiquissimæ, ciuilitate irreperant, potius quàm hostiliter irrupere, neq; statim ueluti sexagenarios de pòte depellerent, sed paulatim coalescerent noui hospites cũ ueteribus colonis. Neq; enim in hoc adhibentur literæ politiores, ut aboleantur discipline, quæ cũ maximo generis humani bono traduntur in publicis scholis, sed ut purgatiores sint, magisq; sobriæ, quàm hæc

AD LAURENT. CAMPEGIVM

nus fuerint apud quosdā. Sit sanè regìa Theologia. Sed
 nulla regina tã potēs, quæ pedissequarũ recuset offici-
 um. Ab alijs admoneri se patitur, ab alijs comi, & ad
 suã gloriã pertinere credit, si famulas habeat quãho-
 nestissimas. Quod si qui bonarum literarum præsidio
 ueterem eruditionem student ornare, comiter & placi-
 de suũ adhiberent officiũ, & ij qui in pristinis studijs
 consenuerunt, nec sibi, nec iunioribus inuiderent, sed
 novos aduenas in ciuitatis suæ consortiũ humaniter re-
 ciperent, futurũ esset, ut utraq; res alteri sit tum orna-
 mento, tum usui futura, nimirũ duplicato lucro, mutua
 commutatione honorũ. Nũc dum nos inuicem luto con-
 spergimus, immò dum inuicem nos lapidamus, perit
 utrisq; suus fructus, & utraq; pars magno cũ malo di-
 scedit. In libellis quibus alteros alteri lacerant, plus est
 conuiciõrum, quàm argumentorum. In scholasticis dia-
 tribus plus est dentis, quàm eruditionis, plus conuicij
 quàm iudicij, plus studiorum quàm libertatis. In sacris
 conõnibus Euãgelicæ doctrina, quã oportebat esse pu-
 rissimam, humanis affectibus uitiatur. Peccant qui odio
 se uoãferãtur in hæcenus recepta studia, licet infantia.
 Sed grauius peccant, qui cõsenso suggestu, unde solet
 audiri tuba Euãgelicæ Christi gloriã personans, sedi-
 tose clamitant, Arcete liberos uestros à græcis literis,
 hinc nascũtur hæreses. Ne tangite libros illius & illius
 (neq; enĩ à nominibus temperant) qui corrigit præca-
 tionẽ dominicam, qui castigat canticum Magnificat, qui
 emendat

emendat Euangelium sancti Ioannis. Adeste praefecti,
succurrite aues, tantam pestem arate rebus humanis.
Quae quum dicuntur apud imperitiam multitudinem, quid
fingi possit seditiosius? Si apud eruditos & cordatos ui-
ros dicantur, quid insanius? Et tamen qui haec publice
faciunt, haberi uolunt Christianae religionis columnina.
Nec interea perpendunt, quod Christi doctrinam pro-
fitentes, dum incessunt famam benemerentium, aut certe
studentium benemereri, ex diametro dissident ab eo quod
profuturum. Praeterea non cogitant interim operae suae fru-
ctum magna ex parte perire cum ipsis, cum populo, dum
hisce rebus sibi fidem abrogant apud auditores. Quis
enim credat odium & simultatem praeseferenti? Edi-
uerso laubrations eorum, qui suis uigilijs & studijs et
uere pietati pro sua uirili consulere student, minore cum
fructu leguntur. Nisi parui referre putamus, integro
animo librum sumas in manum, an inimica persuasioe
aut certe imaginatione occupato. Postremo pro semine
Euangelico pessima zizania feritur dissidiorum atque odij,
quae ubi semel occupauit hominum animos, haud facile
reuellitur. Nec facile quis credat, e quantulis scintillis
paulatim gliscentibus, quam ingens incendium saepe na-
sci soleat. Nihil est autem in rebus humanis tam flores,
quod non uertit in perniciem discordia. At eam nusquam
magis uitatam oportuit, quam in studijs, praesertim sa-
cris, quorum autoritate praepue tumultus humanarum
cupiditatum sedari par erat. Quid enim aliud quam pa-
cem do-

AD LAURENT. CAMPEGIVM

cem docet, qui Christū docet? Quod si contigerit salem
 esse insulsum, quid supererit, quo condiantur insulsas?
 Si lucē Euangelicæ philosophiæ cupiditates obscurant
 humanæ, qd erit quod discutiatur animi nostri caliginē?
 Quis autem nescit bonā religionis nostræ partem per-
 dere à studiorum ratione? At nunc hanc quoq; uitæ no-
 stræ paradisū, sic suo ueneno uitiauit ueterator ille ser-
 pens, ut mihi nō paulo præstabilius uideatur, quemuis
 hortulū colere quā literas, uidelicet cepis, & caulibus
 plus allaturis fructus cultori suo, quā ad lucernā uigila-
 tatis noctibus. Sed iam dudum obmurmurat mihi tuus
 animus. Quorsum tandem hæc tam multa? uidelicet ut
 tuo, tuiq; similitum admonitu, Leo noster P. M. circuli
 immortalis suæ gloriæ, quā feliciter orsus est, absoluat.
 Iam pridem rem diuinam præstitit orbi Christiano, qui
 reges ac populos impijs bellis iter se tumultuantes in cō-
 cordiam redegerit, fortasse nō minus insigne beneficiū
 præstiturus, si studijs quoq; suā restituat trāquillitatē.
 Res enī tā amaris odijs, tam uirulētis linguis, tā cruen-
 tis cōsuetudinibus agitur, ut mihi nō dum liqueat, maio-
 re ne malo cōstiterit humano generi ille tumultus armo-
 rum, an hæc dissidia studiorū. Quod serenissimus An-
 glia rex Hēricus, eius nominis octauus, unā cū Achate
 suo R. D. Thoma Cardinale Eboracensi, nec dubito quā-
 te quoq; cōsultore, præstitit suæ Britaniæ, id Leo præ-
 stare debet orbi terrarū, cui præsidet, Christi uicibus
 fungēs, cui nulla res magis cordi fuit, quā cōcordia. Nō
 opinor

opinor cuiquā ueterum regū aut imperatorū titulū speciosiore erectū fuisse, quā hunc nostro Leoni positum, ut ferunt, Leoni X. ob pacē orbi Christiano restitū. Quid quod hęc res non solum generali quadam ratione ad illum pertinet, ad quem pertinet, quicquid ad religionis ac pietatis negociū pertinet, sed peculiari-ter etiā illius refert, ne quiduis quibuslibet liceat in linguas ac bonas literas, quibus ipse suo grauissimo iudicio tantū tribuit, ut tantis impendijs suis conducatur undiq; qui Romę profiteantur, sic existimans, urbi tot ornamentis inlytę, nō mediocre decus hinc etiam accessurum. Nimirū perspicit pectus illius oculatissimum, linguarum cognitionē non solum ad disciplinarum professionem esse necessariā, uerum etiā ad Christianę ditionis pomeria uel propaganda, uel stabilienda. Quod enim unquā regnum aut coaluit, aut diuturnum fuit absq; linguarum communium glutino? iam ipse iudica, quantopere illius intersit, si nouum testamētum, quod illius hortatu suscepi, quod eiusdē hortatu denuo recognoui quod Christo et ipsi dicaui, licebit cuius rabulę indocto apud idoctos traducere? Me sanē mei nominis iactura leuiter cōmouet, modo Christo suus constet fructus, Leoni sua gloria. Quod si ratio sarcientię concordie quęritur, ita rem cōfici facillime posse arbitror, si per illius oraculū edicatur, ut suam quisq; professionē ornet, efferatq; citra contumeliā alienę, ut utrinq; conherceatur lingue calamiq; rabies, potissimum ab his, quos

AD LAURENT. CAMPEGIVM

quos magis decet hæc moderatio. Quod si qd dissentie-
tur, ut est frequenter, quemadmodū in palatis, ita & in
ingenijs quoq; dissentio, omnis contentio intra auilem
conflictum consistat, in rabiem ne exeat. Porro si quid
ad fidei synceritatē magnopere ptinebit (neq; enī huc
oborto collo pertrahenda sunt omnia) primū res aga-
tur per eos, qui uere norunt fidei mysteria, deinde qui
nō sint tales, ut sub prætextu fidei suum agāt negoatū,
postremo ut res moderatis iudicijs, nō seditiosis clamo-
ribus agatur. Neq; enī omnibus fortasse libet, quorum
libet arbitrio Christianos esse. Hæc non dubitabā, quin
tibi facile persuasurus essem, cuius eruditus candor, &
erudito candida, nō sum nescius quā abhorreat ab om-
ni uirulentia. Nec difficile T. R. D. persuadebit S. D.
N. Leoni, siue quod is te ob eximias dotes tuas optimo
iure faciat maximi, siue quod ipse suoapte ingenio ad pa-
cem & concordia mire propēsus est. Huius opella quā
petimus, si parū iustum uidetur præmium, quod omni-
bus sæculis tota literatorū cohors Laurentij Campegij
nomē laudibus uehet, en addo & ipse meo nomine qua-
lecūq; auctarium Paraphrasin in quinq; Paulinas Epi-
stolas, quas ex omnibus illius germanis reliquas hoc im-
petu proximo absolui. Neq; enī ordine labor hic mihi
peractus est, nec eodem tempore, nec eodem impetu.
Ita factum, ut alias partes alijs dedicarim. Mihi bona
spes est, hoc certe uicturū opus, utpote quod probatur
& ab ijs, qui uelut ex professo nostra omnia solent an-
rodere.

EPISTOLA DEDICATORIA. 208

rodere. Simul autem uisum est, fidem meā. R. T. D. ob
strictam, aliqua saltem ex parte liberare. Neq; enī ex-
cidit, & quantum debeam inaudite tuæ humanitati, et
quid illi per literas sim pollicitus. Hūc igitur arrabonē
boni consules, donec corrasero, unde summam quoq;
resoluam. Brugis à coena hac oratione (memini) dimi-

sit me R. T. D. quaecunq; aula habitura esset L.

Campegium, considerem illic esse amicū

ex animo bene uolentem Erasmo. At

ego uiasim quaecunq; tellus habi-

tura est Erasmus, illic R. T.

D. credat esse manāpium

sibi de ditissimum. Bene

ualeat. E. R. T. D. Lo

uanij Nonis Fe-

bruarij. An-

no M. D.

XIX.

IN EPIST.

IN EPISTOLAM PAULI APO-
stoli ad Ephesios argumentum per
Erasmum Roterodanum.

PHESVS metropolis quondã erat
Asiæ minoris, ciuitas superstitiose de-
dita cultui demonum, & præcipue
Dianæ, unde & in Actis Dianæ neo-
coros dicitur, non illius uenatricis,

νεωκό=

ς

πολύμα=

ς

cui Poetæ sagittas & arma tribuunt, sed multimãmie,
quã Græci polymaston appellant, quã uolebant omniũ
animãtiũ esse nutricem, ut indicauit Hieronymus. Nã
de tẽplo Ephesiæ Dianæ, toto orbe celebratissimo, pas-
sim etiam ethnici meminere scriptores. Hos curiosariũ
artium tenebat studium. Vnde legimus, ad prædicatio-
nem Apostolorũ magicos libros ab eis cõportatos igni
traditos fuisse, & supputato precio, cõpertum fuisse
quingentes mille nummũ argenti, sicuti refertur in
Actis capite decimonono. Vt igitur à tãtis erroribus il-
los abduceret, trienniũ apud illos egit, nihil interim nõ
faciens, quod ad illorũ salutẽ faciebat, magno studio re-
clamãtib; & obstrepẽtib; multis, sicut ipse testatur
alicubi ubi & bestijs obiectus est, quemadmodũ ipse
testatur in secunda ad Corinthios epistola. At discedẽs
Timotheũ apud eos remanere iussit. Abundabat autem
ea ciuitas, ut curiosis & magiæ deditis, ita doctissimis
uiris. Vnde Paulus, ut ad omnium mores & ingenia se
se attẽperat, de demonibus ac spiritibus crebro memi-
nit, bonorum

nit, bonorum ac malorum differentiã indicans. Ad hæc re-
 trusa quædam aperit. Nec enim est ulla epistola quæ
 tam abditos habeat sensus, ut ob hanc potissimum Pe-
 trus scripsisse uideatur, sicut & charissimus frater no-
 ster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit uo-
 bis, sicut in omnibus epistolis loquens in eis de his, in qui-
 bus sunt quædã difficilia intellectu, quæ indocti et instabi-
 les deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suã ipso-
 rum perditionem. Hos igitur, quoniã in fide perstiterant,
 hortatur ut pergant, & ad pfectionem proficiant, cõ-
 monefaciens cuiusmodi fuerint, cū uitijs addicti serui-
 rent impijs spiritibus, et quales nũc facti sint, insitu Chri-
 sto, docens interim Euangelij gratiã consilio diuino, li-
 cet Iudæis promissam, in gentes quoq; recte propaga-
 tam, & huius muneris se ministrum a Deo constitutum.
 Quoniam autem scripsit è carcere, hortatur ne deiciantur
 anio, ob ipsius afflictiones, uerũ eas potius sibi glo-
 rie ducant. Hæc agit capite primo, & secundo. In cæte-
 ris tribus uitæ formam illis præscribit, demonstrans
 quid sequendũ, quid fugiendum, quæ officia maritorũ
 in uxores, uxorum in maritos, quæ parentum in libe-
 ros, liberorum in parentes, quæ dominorum in seruos,
 seruorum in dominos. Scripta est epistola ab urbe Roma
 per Tychi cum diaconũ, cuius meminit in calce, fidelem
 ministrũ eum uocans. Ambrosius addit, scriptam è car-
 cere, cū Hierosolymis Romã deductus, sub fideiusso-
 re degeret extra castra in suo conducto.

Argumenti finis.

Dd Para-

PARAPHRĀ

SIS IN EPISTOLAM PAV-
LI Apostoli Ad Ephesios, per Eras-
mum Roterodamum.

AVLVVS legatus, nō Mosi,
aut ullius hois, sed Iesu Chri-
sti, cuius ago negotium, lega-
tus autē, non me apte occupa-
tione, aut hominū delegatio-
ne, sed autoritate iussūq; dei
patris, qui me p̄ filiū suū ius-
sit Euāgelicæ doctrine iter
gētes esse præconē, hāc Epistolā scribo oībus, qui uiuūt
Ephesi, & ita uiuūt, ut & ab huius mūdi uitijs ac sordi-
bus sese tueri studeant imunes. & synæro pectore cre-
dunt Euāgelio Iesu Christi, nō aliūde sperātes inocētia
sanctimonieq; præmiū, q̄ unde sumpserūt exēplū, nec
ab alio prætolātes fœlicitatis suæ summā, q̄ unde pro-
fectū est exordiū. Interim opto uobis, nō quæ solēt ij, q̄
fœlicitatē suā huius mūdi præsidij metiūtur, sed opto,
ut deus autor bonorū omniū, quæ iam patrē etiā nostrū
appellare possumus, nō solū quod ab eo conditi sumus,
uerum multo magis, quod insiti corpori Christi, cooptra-
ti sumus in ius filiorū, indies augeat in uobis suā benefi-
centiam, qua gratis uos à pristina uitæ cōmissis asertos
ex impijs

ex impijs feāt innocētiē, iustitięq; cultores, uestrāq; cō
 cordiā tueatur, ut inter uos sitis unanimes, & semel deo Pax.
 reconciliati, caueatis, ne iterandis peccatis, rumpatur
 inquit cum illo fœdus, idq; per Iesum Christum illius si Et domino
 liū, per quē, & qui cum nobis largitur omnia, quē meri Iesu.
 to dominū nostrū posthac appellabimus, posteaquā
 pretio sacrosancti sanguinis illius, a seruis a diabolity=
 rannide, sibi nos uindixit, & ab illius seruitute eman=
 apatos in suū ius asauit. Felix seruitus, qua conglutina=
 mur Christo. Neq; a se contigit hoc nobis, neq; merito
 nostro. Sed omni genere laudis ferendus est nobis deus, Benedictus
 et idem pater domini nostri Iesu Christi, qui gratuito fa=
 uore omnem benignitatem in nos effudit, nō solum im=
 partens nobis hæc, quæ ad huius uitæ usum, quæq; ad
 corporis præsidia pertinent, uerū etiā eas dotes, quæ ad
 animi salutem, & ad uitam faciunt immortalē, quæ nos
 manet in cœlis, idq; per Christum, per quem nobis ape=
 ruit aditum ad supos. Ne uero quærat aliquis, unde hic
 tantus fauor, unde tam inaudita beneficētia? Sic illius bo
 nitati æterno consilio decretū erat, etiam antequā or=
 bis conditi fundamēta iacerētur. Iam tum delegerat nos,
 ut per filiū suū, per quē & condidit, & gubernat, & Sicut elegit
 restituit uniuersa, abolitis pristinæ uitæ uitij, efficiere=
 mur sancti & ualpati, non solū apud homines, sed etiā nos.
 apud ipsum deum, qui ex oculis animi affectibus esti=
 mat hominem, idq; non metu Mosaicæ legis, cuius seueri
 tas ad hoc reperta est inefficax, sed Euāgelicæ charitate, In cōspectu
 In charitate

IN EPISTOLAM PAULI AD

quæ plus impetrat à uolentibus, quàm lex extùdebat à
 coactis. Non est autem perfectum officiũ, quod à seruis
 extorquet metus mali, aut ira domini, sed qd' à filiis im-
 petrat ultronea charitas pietasq̃. Id nostris uiribus
 præstari nõ poterat, nisi ille æterno suo decreto sibi nos
 adoptasset inuicem & ius filiorũ, idq; per Iesum Chri-
 stũ, cui sic nos conglutinauit per fidem & charitatẽ, ut
 illius membra facti, simus unum cũ illo, per cuius con-
 sortiuũ consequimur, qd' nostris meritis non debebatur,
 nõ est qd' hunc nobis tribuamus. Sic illi placuit, qui na-
 tura bonus est, quo gratuitã suam in nos beneficentiam
 redderet orbi magis illustrem ac dilucidã. Nos quod ad
 nostras uires attinebat, nihil aliud esse poteramus, q̃ in
 mici Dei, serui reprobri, sed ille per eũ quem ineffabili-
 ter diligit, nos sibi reconciliauit, & ex odio dignis ser-
 uis, filios fecit gratos et charos. Quam diu sceleribus ob-
 noxij membra eramus diaboli, nõ poteramus nec ama-
 re deũ, nec ab illo diligi. Cæterũ ubi charissimus illius fi-
 lius, sacrosancti sanguinis sui pretio nos redemit à ser-
 uitate uitiorũ, sibiq; ceu membra conglutinauit, nõ po-
 test nõ amare pater, quos filij sui consortes esse uoluit.
 Inestimabile beneficiũ, sed sic uoluit opulenta largitas
 optimi Dei, quæ cum nusquã nõ promit sese, tum ue-
 ro in nos peculiariter etiã exuberauit, dum æternæ uo-
 luntatis suæ arcanũ, tot iam seculis orbi calatũ, nunc no-
 bis, taq̃ propitius pater, filijs suis aperit, cuius cognitio
 summa sapientia, summaq; prudentia est, longe præ-
 stanti.

Prædesti-
 nans nos in
 adoptionẽ
 &c.

In laudem
 gloriæ gra-
 tiæ suæ.

Per sangui-
 nem eius.

Secundum
 diuitias gra-
 tiæ.

stantior ea, qua hactenus cæteris mortalibus antecellu-
 istis, humanarū disciplinarum eximie periti. Arcana In omni fide
 natura peruefugat humanū ingenū, nec tamen protie-
 nus beatos reddunt puefugata. Hoc arcanū nulla mentis
 humane ratio poterat afequi, ni Deus ipse nobis ape-
 ruiſet, & cognitū ad ueram felicitatem adducit. Quod Secundum
 si quis roget, cur hoc tam diu celatū, nunc demū aperiat beneplaci-
 nihil habeo qd' reſpondeam, niſi quod ſic uſum fuerit tūcius.
 illius optime menti, quæ nihil poteſt uelle, niſi quod o-
 ptimū eſt, cum ſit ipſa bonitas. Quod nobis nunc nouū
 eſt, apud illum nouum nō eſt. Quod nunc miſo filio pa-
 teſcit orbi, hoc ab æterno decretum erat patri & filio,
 uerum id certo, & inenarrabili conſilio ſecretū & ab-
 ditum eſſe uoluit, donec impleretur tempus ab ipſo præ-
 finitum, huic arcano mortalibus aperiendo, quoniā ab-
 olitis ſuperiorum temporū diſpendijs, per quæ felicitas
 fruſtra querebatur, alijs per obſeruationem legis Moſa-
 icæ, alijs per ſtudium philoſophiæ, alijs per ſuperſtitio-
 ſam religionem cultumq; dæmonum. Summa cuncto-
 rum quæ ad ueram innocentiam, ueramq; beatitudinem peti-
 Rent cōferretur in unum Chriſtum, extra quem nihil aliū
 eſſet cuiquam expetendum, cum ab hoc unico fonte peti-
 poſſet, quicquid bonorum uel cœlum habet uel terra.
 Hunc enim pater Deus caput omniū eſſe uoluit, ab hoc
 uno uoluit omnes pendere, ab hoc ſperari, quicquid ue-
 re ſit expetendum, huic acceptum ferri, quicquid nobis
 ſua benignitate largitur. Per quem & nobis cōtigit tan-
 ta felicitas

Recapitula
re omnia.

IN EPISTOLAM PAULI AD

ut simus in
laudem.

In quo
nos.

Salutis no-
stræ.

ta foeliãtas, ut in sortẽ & hereditatẽ immortalitatis ad-
optaremur, nõ ex nostris meritis, sed quoniã ad id olim
destinati fuerimus decreto illius, cuius arbitratu, cuiusq;
u gerũtur, ac tẽperãtur uniuersa, cõsilio nobis inscru-
tabili iuxta uolũtatẽ illius, qui cum sit optimus, ac sapiẽ-
tissimus uõ põt uelle, nisi quæ sint & optima, & sapiẽ-
tissima. Sic autẽ illi uisum est, ut nullis nostris meritis,
sed gratuita illius benignitate uocaremur ad hæc here-
ditatẽ Christi q; cõsortiũ, nos qui moniti prophetarũ ua-
tianijs, quodãmodo spem nostrã fixeramus in Christo,
nobis promisso, etiam anteq̃ illuãseret Euãgelij ueri-
tas, quo beneficia hoc non ascriberetur obseruãtẽ legi
Mosaicæ, sed tota laus redundaret in gloriam bonitatis
diuinæ, cui sic uisum est, ut hæc p̃ filiũ suũ nobis gratis
largiretur. Neq; uero soli nos Iudæi uocati sumus ad
promissũ Christu cõsortiũ, qui diffisi Mosaicæ legis um-
bris, ueritatem Euãgelicã sumus amplexi, unde ueram
speramus salutẽ, etiam à trã legis p̃sidia, quin & uos
licet in arcũ asi, tamẽ postea quã eidẽ credidistis Euã-
gelio, ad idem cõsortiũ estis adoptati. Neq; enim circũci-
sioni debemus, quod ad immortalitatis spem reãpimur,
sed credulitati, quæ si uobis est cũ Iudæis cõmunis, quid
est, ar à beneficentia Dei sitis alieni? Amputata p̃repu-
tij pelliãla, signũ est, quo Iudæũ ab Ethnico dignoscas.
At Euãgelij signũ latius patet, neq; corpori imprimatur
sed animo. Hoc ex equo ob signantur omnes, cuiuscũq;
nationis fuerint, qui doctrinam Euãgelicã amplecten-
tes

res credūt illius promissis. Rogabit quis piā, quod nā hoc
 signaculū, quod Christianos discernat ab impijs. Nimi-
 rum spiritus sanctus, & affectus nō seruilis, sed qualis
 esse solet in pijs filijs, qui hoc agit in nobis, ut toto pecto-
 re fidamus Euāgelij promissis, etiam si hic nondū appa-
 reant. Siquidem hereditas, in quam sumus insiti, nō to-
 ta prestabitur, nisi cum erit corporū resurrectio, sed in-
 terim tamen spiritum suū nobis impartit ceu pignus &
 arrabonē promissae hereditatis, Hoc signo artiumus, *Qui est pi-*
 nos à deo pro filijs haberi, neq; dubium est, quin is sibi *gnus.*
 vindicaturus sit suos, quos filij sui morte redemerit. Cu-
 pit enim diuina benignitas quā plurimos lucrifacere.
 Cupit suam magnificentiā quā maxime notam & illu-
 stem esse mortaliū generi, quae quo latius patuerit, hoc
 à pluribus praedicabitur. Olim Iudaei peculiariter erant
 cura Deo, quod hos ex Aegyptiorū seruitute liberaffet. *In laudem*
 Sed parum erat in una gente celebrari Dei bonitatem. *gloriae ipsi*
 uult ab omnibus praedicari, cū omnes à peccatorū serui-
 tus. *us.*
 tute gratis redemerit, itaq; existimat ad suam gloriam
 pertinere, si nō Iudaei tantum. sed omnes totius orbis na-
 tiones per fidem Euāgelicā participes fiant salutis. Has
 ob res nihilequidē moror in uobis circūcisionē, cum ui-
 deam manifesta iudicia salutis Euangelicae. Primū, quia
 fiducia uestram collocaſtis in domino Iesu, deinde chari-
 tatem uere Christianam declaratis erga sanctos omnes,
 Christi membra. Proinde non desino gratias agere pro
 uobis. Facit enī hoc Euangelica pietas, ut alienis bonis,

IN EPISTOLAM PAULI AD

non secus atq; nostris gratulemur, sempq; uestri mentionē facio in precibus meis, quibus quotidie Deū inter pello, pro prouehendo Euangelij negotio, ut is qui ex æquo Deus est oīm gentium, atq; etiā Iesu Christi, iuxta naturam humanā, unde & Christus habet ut sit Deus, cui tanq̄ auctori, fontiq; bonorum omnium totius glorię summa debetur, magis ac magis impartiat uobis arrationē bonē, de quo dixi, spiritum suū, qui mentibus uestris inspiraret cœlestem hanc sapientiā, & huius arcani cognitionem, ut agnoscatis eū, qui largitor est unicus salutis, eumq; interim quodammodo cernatis oculis non quidē corporcis, sed cordis ac mentis, fidei luce perspicacibus quibus ea quoque cernuntur quę futura sunt, quęque crassis oculis cerni non possunt, quo scire possitis, id quod nulla humana docet philosophia, quā felix sit hereditas, ad cuius spem ille uos adsciuit, quantaq; dignitas huius opulentissimę hereditatis, quā accepturi sum sancti quantaq; sit amplitudo, quamq; eximia magnitudo potentie illius, quā & nunc declarat in nobis, quę ui quadam occulta & ineffabili, sic à uetere instituto transformauit nos, ut cæteris omnibus spretis, illi soli fidamus, contemptisq; his quę uidemus, ea speremus ab illo quę non uidemus, & ante palam declarauit in capite nostro

Det uobis
spiritum sapientie.

Operatus est CHRISTO, quem potentia sua è mortuis reuocauit in Christo ad uitam immortalē, tantumq; habuit honoris, ut eū col Iesu suscitaret sibi ad dexteram in regno cœlesti, prelatum omnino reliquo principatui, potestati, uirtuti, ac dominationi, aut

ni, aut si quod aliud est dignitatis potētiæ uē nomen qđ
dici possit, his etiā quæ dixi magnificentiū, siue in hoc
seculo, siue in futuro, ut præsideat non solū rebus omni-
bus corporeis, ac terrenis, uerum etiā spiritualibus, ac
cælestibus. A deo citra omnem exceptionem, omnia sub-
iecit pedibus illius. Atq; quo certiore nobis faceret
spem, nos quoq; uenturos ad huius gloriæ consortiū, eun-
dem sic uniuersis rebus prælatum, uoluit esse caput toti
gregi credentiū, qui sic Christo cohæret, ut capiti totū
corpus connectitur, nec alterū ab altero potest diuelli.
Porro capitis gloria membris item cæteris cōmunis est
quibus sic præsidet caput, ut sua bona trāsfundat in sin-
gula. Nec corpus absolutū est, nisi caput accedat, & ca-
piti uideatur aliquid desiderandū, nisi corpus omnibus
membris consummatū acceperit, in quæ singula sic su-
as dotes transfundit Christus, ut idem impleat omnia.
Iamq; totus & integer uiuat, ac regnet adglutinatis si-
bi membris oībus. CAPVT SECVNDVM.

Et ipsum
dedit caput

ATq; illud mihi uidete, quomodo pater, quod in
CHRISTO completum est, ac post in uobis
complendum, iam nunc in uobis quodam modo
præstare cœperit. Christus mortuus est, & reuixit, nū-
quam posthac moriturus. Nō erat ille quidē obnoxius
peccato, sed tamen ob corpus assumptum mortalitati
erat obnoxius. Porro ut peccatū mors quædam est ani-
mi, æternæ mortis præludium, sic innocentia uita quæ-
dam est animi, æternæ uitæ primordium. Vitæ autem

Et uos cum
essetis mor-
tui delictis.

IN EPISTOLAM PAULI AD

huius princeps est Deus, spiritū suum nobis imparties
 Mortis autor est diabolus, habens & ipse suū spiritum
 quo afflari rapiuntur ad huius mundi cōmoda, nimirū
 dissiſi promiſſis æternæ uitæ, Christus mortuus est ob
 nostra cōmiſſa, & reuixit, ut nobis fidem faceret imor-
 talitatis futuræ. Ad huius interim imaginem, uos quoq;
 per baptismum inſiti Christo, mortui estis peccatis, ac
 uitijs ueſtris, in quibus dum male uiueretis, uere fuistis
 mortui, nihil amantes, niſi mortiferas bonorū umbras
 quibus hic mundus ad tempus imponit ijs, qui carēt ſpi-
 ritu Dei, ſed aguntur ſpiritu ſatanæ, cui nūc interim ty-
 rannis eſt permiſſa in hunc ærem inferiorem. Huius in-
 quam ſpiritus, & ipſe uim quandam ſuā exerit, in his
 qui diſſiſi promiſſis Euangelicis ſummam felicitatis col-
 locant in rebus uiſibilibus ac fluxis, nec audiunt Deum
 patrem ad uerā felicitatem inuitantem, malentes impio-
 crudeliq; ſeruire domino, cui quondam ſeruiſtis, at non
 uos tantum, uerū nos etiam omnes. Quinquam enī lex
 nos arceret à cultu ſimulacrorū, tamen omnis uita erat
 contaminata cupiditatibus noxijs rerū corporaliū, qua-
 rum arbitrio uiuebamus, facientes nō ea que dictabat
 ſpiritus ille cœleſtis, ſed que noſtra mens turpibus aſſe-
 ctibus dedita nobis dictabat. Quibus rebus fiebat, ut
 quemadmodum qui CHRISTO per fidem adgluti-
 nantur, pertinent ad hereditatē, filijs obedientibus pro-
 miſſam, ita nos uelut immorigeri filij, ad diuerſam hæ-
 reditatem pertinere mus, nimirū eius conſortes, cui nos
 iunxeramus

In filijs dif-
 fidentia.

iunxeramus. Ea est mors aeterna, quae debetur impijs
 Huic igitur eramus & nos addicti, quemadmodum cae= Et eramus
 teri, quod quidem ad nos attinebat. Nostra sponte nosmet natura filij
 illi addixeramus, nec erat uirium nostrarum explicata, irae.
 ri ab ea seruitute longe miserrima. Mortem nostram au= Deus autem
 distis, exitium audistis, sed unde uita, unde salus? haud= quiduis est.
 quaquam ex nostris meritis, nec ex legis Mosaeicae bene=
 ficio. Vnde igitur? nimirum ex gratuita largitate Dei pa=
 tris, cuius tam opulenta est benignitas, tantaque pietas
 erga genus humanum, ut non solum non animaduerte
 rit in nos, sicut eramus commeriti, uerum etiam cum esse
 mus mortui propter peccata nostra, unam cum Christo
 reuocarit nos ad uitam (non erat, inquam, hoc meriti
 nostri, gratuitum est quod donat) neque tantum reuo=
 cavit ad uitam cum filio, uerum etiam reuexit nos ab his
 humilibus rebus ad caelestia, atque ibi nos collocauit per=
 Christum Iesum, per quem habemus communiter, quic
 quid habet ille caput nostrum, ac nunc spe possidemus, Ut ostende
 ret in secu=
 illi, quo tempore resurrectionis, cum apparebunt illius lis superue
 promissa, declaret cumulatisimam beneficentiam suam, nientibus
 quam pro sua gratuita benignitate uoluit effundere in
 nos, non ob beneficia nostra, sed ob merita Christi Iesu.
 Saepe enim iterandum est, quod oportet altissime in fi Gratia enim
 xum esse uestris pectoribus. Gratuitum est inquam, quod estis saluati.
 ab exitio, quo tenebamini, salutem estis consequuti, ne
 nos occupet quorundam Iudeorum error, qui seruan=
 dis

IN EPISTOLAM PAULI AD

dis Mosaicae legis praescriptis, sibi promittunt salutem
 Vos fidei debetis uestram salutem qua credidistis euangeli-
 o, atq; eam ipsam non est quod uobis arrogetis. Pri-
 or ille dilexit uos, & attractis dedit, ut ipsum redama-
 retis. Idem gratis fidei donum infudit, per quam depul-
 sa caligine, cerneretis ueritatis Euangelicae lucē. Illius
 igitur munificentiae totum est ascribendū, nec est quod
 quisquam hinc tanquam de suo gloriatur. Quod condi-
 tum sumus: Deo debemus. Rursum qd' per fidē ac per ba-
 ptismum renati sumus, ac ueluti rursus alia ratione cō-
 diti, semoti a cōsortio parentis Adae peccatoris, & insi-
 ti Christo, innocētiae principi, ut posthac huius ope atq;
 exemplouacemus officijs uestrae pietatis, positosq; ue-
 re homine, nouum hominē nouis actionibus praestemus
 adcoq; nostri dissimules simus, ut merito neget quis eos
 dem esse. Nam idco nobis Deus per Euangelicā doctri-
 nam ostendit praemiū immortalitatis, ut ad eā innocen-
 tia uitae, recteq; factis enitamur. Nec enī otiosares est
 fides Euangelica, sed comitem habet indiuiduā charita-
 tem, quae plus officiorū impetrat ab ultroneis, quā ul-
 la praescripta legis extundere queant à coactis. Nō uo-
 bis imponitur iugū legis Mosaicae, sufficit una lex Chri-
 stianae charitatis ad omnem officiorū functionem. Nec
 Iudaei suae legi debent hanc salutem, sed uos tamen hoc
 magis debetis diuinae beneficentiae, quo longius absui-
 stis à cultu Dei, ueraq; religione. Proinde quo magis in-
 telligatis, quantū debeat largitati diuinae, quod nūc tra-
 les suis

Dei enī do-
 num est.

Ipsius enim
 sumus fa-
 ctura.

Quae pra-
 parauit De-
 us.

Propter
 qd' memo-
 res.

les sitis, meminisse debetis, quales aliquādo fueritis. Erātis enim aliquando gentes, certe iuxta corporalem generis distinctionem, quas Iudæorum natio, carnaliter quæ manu sit, circumcisione glorians, ignominioso uocabulo præputiatos appellat, pro prophanis & abominandis ducens, & existimans hanc felicitatem, etiam olim prophetarum oraculis promissam, ad se peculiariter pertinere, nec intelligens eos demum apud Deū immundos haberi, qui mentem habeant incircuncisam. Sed eratis uos id temporis, corporibus simul atq; animis incircuncisus, hoc Iudæis abiectiores ac deploratiores, qd' Christum uobis nec sperabatis, utpote prorsus alieni à iure consortioq; gētis Iudaicæ, cui peculiariter ille uidebatur esse promissus, extorres à pactis Dei, quibus ille pollicitus fuerat. cum Abrahamæ gentis auctori diceret, Per sementuum benedicentur omnes gentes. Nec uidebatur ulla spes reliqua seruandi uestri, cum demonum cultores in hoc mundo uerū Deum ignoraretis, cū illi Deū suum appellarent, & ille uicissim eos suum populū diceret. At simul atq; effulsit Euangelij ueritas, rerū uices inuertit Christus, efficiens ut uos, qui quondā uidebamini nihil ad Deū pertinere, nunc sitis illi coniunctissimi, non per circumcisionem præputij, sed per sanguinem Iesu Christi, cuius pretio liberi à peccatis uitæ præstine. Deo patri suis reconciliati. Antea disidiū erat uobis cum Iudæis, disidiū cum Deo, at Christus auctor pacis et cōcordiæ, sustulit omne discrimen circuncisæ et incircūsi

Vos qui eratis gentes.

Sed non habentes.

Nunc autē in Christo Iesu.

Ipsē enim est pax nostra

incircūsi

IN EPISTOLAM PAULI AD

incircūcisi, sustulit Mosaicæ legis ceremonias, ueluti ma-
teriam quandam gentium ac Iudæorum cōcordiam di-
rimentem, ut iam duæ gentes prius inter se disiunctissi-
mæ coirent, & coalescerent in unum, abolita uetere si-
multate. Nam ante Christum gentes à Iudæorū obser-
uatiunculis, ueluti superstitionis uehementer abhorre-
bant, & Iudæi his adeo sibi placebant, ut horū exper-
tes execrarentur. Christus igitur miro consilio legem
inuisam in præscriptis ceremoniarum carnalium sitā
aboleuit & antiquauit, ut nec Iudæos alienaret, nec gen-
tes eius onere premeret. Ipse enim cū esset Deus, & idē
homo iuxta carnem, legis præscripta seruauit, & tamē
te status est salutem, quam iuxta spiritum adferebat, ad
gentes non minus quam ad Iudæos pertinere, ut iam nec
præputium sit abominandum in uobis, nec in illis glo-
riosa circuncisio. Sed abolita gentis utriusq; uetustate, ē
duabus unam conderet nouam, quæ in unum nouum ho-
minem Christum coalesceret, seruatorem utrisq; ex æ-
quo cōmunem. Et quemadmodum Iudæos ac gentes in-
ter se conciliarat, ita simul utrosq; Deo recōciliauit, ne
quid usquam esset, quod pacem dirimeret, sed cœlestia
pariter ac terrena, uelut in unum corpus coagmentarē
tur. Mors Christi quam ille pro nostris peccatis depen-
dit, nos Deo iunxit, qui cum nemo pacē habet, qui pec-
catis est obnoxius. Ea quoniam ex æquo impensa est et
gentibus, & Iudæis, non est cur alteris alteri se præse-
rant, præsertim cū pignus etiā, & arrabos acri spiritus
de quo

Incarne sua

In uno cor-
pore.
Faciens pa-
ccm.

de quo paulo ante diximus, sit utrisq; citra discrimen cōmuniter datus. Iamq; factum uidemus, quod olim Esaias afflatus futurum esse prædixit. Christus enim non Iu Pacem uo-
 daeis tantū obtulit Euangelicam doctrinam, quibus hæc bis qui lon-
 beatitudo uidebatur peculiariter esse promissa, quiq; iā ge fuistis.
 suo quodam modo Dei ueri cultores erant, uerum etiam
 uobis, qui procul aberatis, & à cognatione Iudaicæ gen-
 tis, & à ueri Dei cultu, docens per mortem suā utrunq;
 gregem ouium in unū ouile coiturum, & unicum pasto-
 rem agniturū. Is nobis aperuit aditū ad patrem, prius
 iratum nostris cōmissis, nec alius aperuit aditū Iudæis
 quam qui gentibus, sed eidem omnes debemus, quod au-
 demus utriq; iam ad patrem propitium accedere, nimi-
 rū freti cōmuni spiritu, qui nostris animis hæc ex æquo
 inspirat fiduciam. Proinde ne quid uobis displiceatis,
 quod iuxta carnis propinquitatem non sitis oriundi ex
 stirpe Dauid, aut Abrahamæ, aut quod immunes sitis à le-
 ge Mosaicæ, cum iuxta spiritum sitis ciues, consortesq;
 sanctorum, ad Dei domum pertinentes, quæ non ex Iu-
 daeis tantum cōstruitur, uerū ex omnibus, qui pure cre-
 dūt Euangelio. Huius fundamenta sunt Apostoli Euāge-
 lij præcones, & Prophetæ, qui iam olim suis uaticinijs
 ostenderunt, Euangelij donū omnibus ex æquo fore cō-
 mune. Huic fundamēto uos quoq; inuicimini. Porro Iesus
 Christus huius ædificij summus ille lapis est, qui in angu-
 lo additus, parietem utrūq; iungit & complectitur, cu-
 ius ui complexuquē tota structura credentium undecūq;

Ergo iam
 nō estis pe-
 grini.

IN EPISTOLAM PAULI AD

cūq; coagmentata, in dies augetur, ac surgit in templū spirituale, uere sanctum, nimirum ab ipso domino cōsecratum. Atque huius sacræ structuræ uos quoq; pars estis, dum ueluti uiuulapides, iisdem fundamentis superstructi, & ab eodem lapide angulari comprehensi, puritate mentis ac spiritus, Deo præstatis habitaculū sanctum, & ab omnibus inquinamentis uitiorū, & cupiditatū immune. Mos templum nō recipit nisi Iudeos, ad hoc omnes ex æquo pertinent, qui fidem Euangelicam amplectuntur.

CAPVT III.

Huius rei
gratia ego
Paulus.

Sicut supra
scripsi in
breui.

ID quo firmiter etiam credatis, scitote quod ego Paulus non aliā ob causam his uinculis oneratus sum, nō enim ob maleficiū, sed ob amorem dominū Iesu Christi, cui Iudeis indignantibus, uos gentes lucrifacere studeo. Si tamen audistis hanc prouinciam ab ipso Christo mihi delegatam, ut Euangelicam salutem, quam antehac quidā ad solos Iudeos arbitrabantur pertinere dispensarem quaqua uersum & inter gentes, quarū de numero uos estis. Hoc arcanum antea celatum alijs Apostolis, mihi potissimū Christus aperuit, quemadmodū et ante paucis cœpimus attingere, cū alijs nationibus scriberemus ex quorum lectione poteritis cognoscere, mihi non esse ignotum Christi arcanū consilium, qui cū Anania prædixit fore, ut nomen suum circumferrem inter gentes, tū ipse mihi iussit, ut ipsius legatione functurus, ire ad gentes procul semotas. Ad prius uidebatur abominandū, ut impij & simulacrorum cultura dediti, uocarentur ad Euangelij

gelij consortium, licet Deo sic decretū fuisset iam olim
 ante conditum terrarū orbē, & utcūq; Prophetis per
 afflatum patefactū, tamen haud perinde mortaliū ge-
 neri fuerat patefactum, quemadmodū nunc est per me,
 gentes absq; legis Mosaicæ præsidio, per solam fidem
 Euangelicam consequi salutem, adeo, ut primores etiam
 Apostolorum non ausi sint in arcū asos ad baptismū ad-
 mittere. Nūc autem palam factum est sanctis Apostolis
 Christi, huiusq; Prophetis afflatu sancti spiritus gentes
 sic per fidem esse conglutinatas Iudæis, ut & in eiusdem
 hereditatis uenerunt consortium, & in idem corpus co-
 aluerint, gaudentes cōmuni capite Christo, ac per hoc si-
 mul omnium promissorum participes facti, quæ manent *Cōcorporatales & com-*
 eos qui fidem habent Euangelio Christi, cuius Euāgelij *participes.*
 prædicandi mihi delegata est autoritas, nec desum man-
 datae prouintiæ usq; ad carceres & compedes, hætenus
 constanter laborans in Euangelij negotio, non quod ipse
 meis uiribus par sim tam arduæ prouintiæ, sed is qui de-
 legauit hoc munus, idem de suo addit opem suam. Qua
 fit, ut meis præsidijs imbecillis & inualidus, illius bene-
 ficio fortis sim atq; intrepidus aduersus omnium malorum
 procellas. Non iacto meā dignitatem, fateor me minimū
 esse sanctorū, sed tamen huic minimo placuit diuinæ bo-
 nitati, concedere negotium longe maximū, ut inter gē-
 tes antehac prorsus ignaras Dei, promulgē ac prædicē
 imperuestigabiles diuitias Christi, quas affatim offert
 omnibus, utq; quod antea latebat, in lucē proferā, nunc
 Ee esse

IN EPISTOLAM PAULI AD

esse dispensandum in omnes nationes Euangelij beneficium, quod ante putabatur solis Iudaeis esse delatū, licet ab aeterno secus erat Deo decretū, rerū uniuersarū & cōditori & moderatori. Sed hoc diuinæ mentis suæ con-

Vt inotesceret nunc. filium hæcenus arcanū esse uoluit, quod hisce temporibus adeo uoluit esse palām, idq; per ecclesiam suam, in quam tantum spiritualium dotium effundit, ut multiplex illius sapiētia, quæ miris cōsilijs dispēsāt omnia, per mortem largiens uitam, per ignominiam adducens ad gloriam, per humilitatē illustrās Dei maiestātē, quod olim nemo potuisset suspicari, nunc innotescat, non solū orbi terrarū, uerum etiam principibus, ac primoribus angelicarū mentium, atq; etiam dæmonū, qui in cœlis summaq; aëris parte uersantur, quæ tametsi suspicari poterant fore, ut genus humanū aliquādo redimeretur, tamen illud latebat, quibus ratiōibus id ab aeternis seculis sapiētia diuina facere decreuisset, id quod tum demū innotuit, posteaq; filiū suū misit in terras, qui assumpto corpore humano, modis ineffabilibus sibi assereret, atq; in quo hæc adglutinaret Ecclesiā, cuius ipse caput esset Iesus Christus dominus noster, per quē ut cōtigit nobis innocētia, cōtā & accessum nimirum abolitis peccatis nostris, ita cōtigit fiducia, ut tanquā filij nō uereamur ad patrē accedere, cuius irati uultū antea non fuisset ausi obtueri. Quid enim nō audeamus fretitali capite, quod haud quaquā sinit ullū membrorū suorū perire, quantumuis hic interim affligamur. Hoc arcanū Dei consiliū, quomā fortiter ubiq; prædico,

prædico, uehementer affligor ab ijs, quibus id nõdũ per=
 suaderi potest. Sed obsecro uos, ne quid uos perturbent, Propter
 aut deiciant afflictiones meæ, quas uestra causa patior. quod pcto,
 Nec est quod uos pudeat huius Apostoli, cõpedibus onu ne deficia=
 sti. Nã quemadmodũ Christi crux, nostra est gloria, ita tis,
 meæ compedes, quas nõ ob flagitia, sed ob Euãgelij syn=
 ceritatẽ gesto, uobis decori sunt, nõ probro. Etenĩ quo
 plus malorũ infracto animo ferimus ob Euangelũ Chri=
 sti, hoc pleniorẽ fidem facimus, non esse uana Christi
 promissa, quorũ spe fulti, nullis huius uitæ malis labefa=
 ctamur. Neq; mihi solum gloriosum est, ob Euangelij
 negotiũ affligi, uerũ omnibus etiã Christo initiatis, pul=
 chrũ fuerit, autoris & capitis sui exemplũ sequi. Atq;
 hac sane gratia, flexis genibus, ex intimo mentis affe=
 ctu deprecor Deũ patrẽ nostrũ, ac patrẽ domini nostri Ie=
 su Christi, à quo ceu summo capite pendet ois cognatio
 spiritalis, qua conglutinantur, siue angeli in coelis, siue
 fideles in terris, & à quõ uno, ceu fonte proficiscitur, Ex quo ois
 quicquid ad uerã foelicitatẽ ptinet, ut quemadmodũ cõe paternitas.
 pit exuberantẽ suã gloriã declarare in uobis, ita magis
 ac magis augeat suã erga uos munificentia, ut qui p ba=
 ptismũ estis insiti Christo, quasiq; denuo nati, quotidia=
 nis auctibus robur ac uires colligatis, non iuxta corpus,
 sed iuxta mentẽ atq; animũ, idq; semp augefcente in nõ=
 bis dono paterni spiritus, per quem fortes, et inuicti red=
 dimur aduersus omnia terriculamẽta persecutionũ,
 eaq; sit fidei uestre firmitas, ut existimetis Christum

IN EPISTOLAM PAULI AD

*In charitate
radicati.*
*Vt possitis
comprehen-
dere.*
*Latitudo et
longitudo.*

nusquam uobis non adfuturum, Imò potius habitare in
 intimis cordibus uestris, idq; ob fiducia, qua uos totos il-
 li creditis. Nã ijs adest maxime, qui suis opibus diffisi,
 toti ab ipsius auxilio pendent. Id fiet eo magis, si fidei
 Euangelicæ iuxeritis charitatem Euangelicã, & sic ad-
 iuxeritis, ut ea penitus insideat animis uestris, ac radi-
 ces agat, ut hoc stabili fundamento nixi sultiq; grande-
 scatis spiritu uestro, Deiq; imenso spiritui aliquo modo
 respõdeatis, ut iã adulti eò proficiatis capacitatis, ut nõ
 solũ cum Iudæis, uerum etiã cum uniuersa multitudine
 sanctorũ quæ p fidem Euangelicã adglutinatur in cor-
 pus Christi, possitis cõprehendere, quàm in imensum
 se porrigat Dei patris bonitas, quàmq; non angustis si-
 nibus cohibeatur, altitudine ad angelos usq; se proferens
 profunditate ad inferos usq; penetrans, longitudine ac
 latitudine ad oēs huius mundi plagas sese dilatans, si-
 mulq; possitis intelligere inestimabilẽ Christi charitatẽ
 erga genus mortaliũ, cuius cognitio præpollet omni sci-
 entia humanæ, quantumuis excellenti. Atq; his dotibus
 sic auge scatis, ut ceu robusta pfecta q; membra, tã insi-
 gni capiti, tamq; sublimi patri respõdeatis. Quẽ admo-
 dũ enim corporalis natiuitas habet etatũ gradus, habet
 auctus suos, habet & metã, quoad adollescere detur, ita
 et hæc spiritalis generatio habet suam infantia, habet
 adolescentia, habet & pfecta iam et adultæ etatis ro-
 bur. Hæc inquam flexis genibus peto frequẽter à patre
 Ei autẽ qui Deo, magna quidem illa, longeq; supra uires humanas,
 sed ab

sed ab eo peto cuius est tanta potestas, ut nihil à nobis quod potest super
at excogitari tam ingens, quin ille possit longe maiora omnia.
tam bonus ac benignus, ut sua liberalitate non modo
æquet uota nostra, uerum etiam spem superet. Neque enim
hic quicquam nostris uel meritis, uel uiribus agitur. Nos
nihil aliud sumus, quam organum potentie diuine, quæ
uim suam exerit in nobis. Huius igitur largitati trans-
scribenda est omnis gloria, quæ relucet in ecclesia per
Christum Iesum, cuius commercio tantas dotes possidet,
atque huius gloriæ nullus erit finis, sed per omne æuum
perseuerabit in æternum, quemadmodum et ecclesia
Christi nullum finem est unquam habitura. Quod dixit cer-
tum est, et indubitatum.

CAPVT. IIII. Amen.

Quoniam igitur intelligitis, à quàm abiecta cõ-
ditione, ad quantam dignitatem, à quanta despec-
tatione, ad quàm eximia præmia uocati sitis,
obtestor uos per has catenas, quibus non ob mea facinora,
sed ob Dei gloriã, et uestram salutem uinctus sum, ut
quod superest, uestræ professioni, Dei que erga uos benignita-
ti, morum innocentiã respõdeatis. Id fiet, si professionis di-
gnitas nõ reddet uos elatiores, ac ferociores. sed tota ui-
tæ consuetudo præ se ferat in oibus ueram animi mode-
stiam, mansuetudinem, ac lenitatem, neque per fastum ali-
us alium despiciat, sed per mutuam charitatem uos inuicem
toleretis potius ad tempus, obsecudantes alienæ infirmi-
tati, quàm dum suum quisque ius mordicus tuetur, scinda-
tur cõcordia et unanimitas, qua per uinculum pacis estis

Ee 3 cõnexi

IN EPISTOLAM PAULI AD

Vnitatē spi-
ritus.

Vnicuiq; au-
tē nostrū.

connexi conglutinatiq;. Nec enim conuenit, eos inter se
dissidijs animarū distrahi, quibus tā multa sunt cōmū-
nia, unū corpus estis oēs, ab uno pendetis capite, eundē
Christi spiritū hausistis omnes, quin & ad eandem here-
ditatis spem, ex quo uocati estis omnes. Unus est omnium
dominus Iesus Christus, eadem est omnibus fidei profes-
sio, unū omnium baptisma, quod ex morte Christi, equa-
liter efficax est in omnes, qui credūt Euāgelio, siue prae-
putiati sint, siue recutiti. Postremo unus est Deus &
pater omnium, qui ueluti princeps & autor uniuersorū
sic praesidet nobis oibus, ut interim spiritu suo, quo nos
moderatur, fusus sit p̄ oēs, semperq; nobis praesens &
opitulās inhabitet in omnibus. Vnius igitur est quicquid
in nobis est bonarum rerum. Nec illud officere debet
nostrae concordiae, quod huius dotes, nec eadem, nec pa-
res emineant in oibus, nihilomāgis profecto, q̄ distra-
hi uidemus membrorū inter ipsa consensum, quod nec
ad usum eundem aequē ualeant omnia, nec pariter sen-
tiant capitis influxum. Imō haec ipsa uarietas magis inui-
tare debet ad concordiam. Etenim dum nulli cuipiā mē-
brorū omnia sua praesidia cōstant ex sese, fit ut singula
alterius egeant officio, nec sit quod aliud possit aliud cō-
temnere. Ceterū haec donorū partitio nō à nobis, sed à
Dei p̄det arbitrio, qui cuiq; sua beneficia dispensat lar-
gius aut parcius, utcūq; p̄spexerit expedire. Non est,
cur fastidiatur, qui minus habet, nec est cur cristas tol-
lat, qui plus habet. Illud dispēsantis est Dei, hoc largiē-
tis, licet

tis licet oīa p̄ Christū, qui simul hæc largitur cū patre.
 Nimirū hoc erat, quod olim diuini numinis afflatu præ-
 dixit Psalmographus. Iam enī Christus, debellatis infe-
 ris, ascēdit rediuiuus in sublime regnū patris, secū ad-
 ducēs uictoriæ suæ trophæū captiuorū gregē, e peccati
 diaboliq; tyrānide liberatū, atq; inde ex liberalitate pa-
 tris p̄ coelestē spiritū dedit uaria donorū genera inter
 hoīes dispartēs, quæ admodū triūphātibus est solenne,
 missilia in pplm̄ e sublimi spargere. E cælo misit dona,
 et coelestia misit. Porro qd̄ dicitur ascēdisse, nōne cōseq-
 tur eū aliquādo descēdisse? Nec descēsus ē, nisi e sublimi
 Prior ē descēsus, posterior ē ascēsus. Nā sublimitatē nō
 meretur, nisi hūilitas. suūq; deicētio. Porro sūmā hūilia-
 tionē sūma cōseqtur sublimitas. Christus e sūmo cælo,
 quo nihil eē pōt sublimius, demisit sese usq; ad inferos,
 q̄bus nihil eē pōt inferius. Atq; ob id meruit, ut rursūm
 subuheretur ultra cælorum omniū fastigia, ita nobis
 subducēs corporis sui præsentiam, ut e sublimi coelestibus
 donis impletet oīa, & alia quadā ratione iā nobis adesset
 efficacius q̄ adfuerat, cū nobiscū i terris uersaretur. Nō
 deseruit suū corpus, sed ita p̄titus ē singul̄ mēbris suas
 dotes, ut i uniuerso nihil desideretur, licet alijs dotibus
 alia præpolleant. Quosdā enī uoluit esse præcipuos, ue-
 luti Ap̄los, præcipes, & autores Euāgelicæ prædicatio-
 nis, quosdam uero Prophetas, qui Mosacæ legis inuolu-
 cra norint explicare, quosdam Euangelistas, qui Apo-
 stolorū fungentes uicibus, obambulātes circūferāt Euan-

Quod autē
 ascendit.

IN EPISTOLAM PAULI AD

gelium, quosdam rursus pastores, ac doctores, uelut Episcopos, qui pabulo sacri sermonis, ac salubri uita exemplo pascant Christi gregem, atque inter ceteros, alios alij dotibus instruxit, ut ex his omnibus in unum collatis, consummationem retur sanctorum coetus, sic instructus ad omnem officij sanctorum, functionem, & perfectum Christi corpus omnibus suis membris coagmentatum, sic interim mutuis praesidijs foueatur, atque interim membrum ualidius, imbecilliori morigetur, & imbecillius, ad robustiorum exemplum enitatur, donec omnes tandem perueniamus ad par fidei robur, similibusque perfectione cognoscamus filium dei. Cuius auxilio sic grandescamus, secretis animorum auscultibus, ut tandem euadamus in uirum perfectum, ac iuxta modum nostrum perfectissimo capiti respondeamus, in quo nihil fuit, nec imbecillitatis, nec erroris, nec uitij. Est aetas corporum quae plenum robur addit membris omnibus, & omnem pueritiae molli tudinem depellit. Est huic similis profectus in progressu pietatis, quo committendum est omnibus, ne posthac simus quod olim fuimus, ritu puerorum incertis opinionibus fluctuantes, nec ullis certis decretis de paranda foelicitate nixi, sed uerimanes, nunc in hac, nunc in illa sententia, quouis doctrina ueto circumferamur, puerili simplicitate praebentes nosmet hominum quorundam uersutiae calliditati, non hoc agentium, ut nos Christum sincere doceant, sed ut nos callidis artibus adorti, capiant illaqueatos imposturis suis, uel ratiocinationibus philosophorum uocantes in dubium, quae pro fide oportet esse indubitata, uel pro ueritate

pueritate Euāgelica, Mosaicæ legis umbras, nobis obtrudētes. Sed potius semel amplexi ueritatē Euāgelicā, Veritatē am huc iungamus synceram erga mortales omnes charitatē faciētes. tem, huc indefatigabili studio contendentes, ut pariter et in cognitione ueri, & in charitatis officijs, assidue proficientes efficiamus, ut omnia membra suo capiti respōdeant. Caput aut nostrū est Christus, qui & ipsa est ueritas, & sic dilexit nos, ut semetipsum nobis seruandis impenderit. Huic membra congruant, oportet. Ab hoc enī uitalis ille spiritus defluit in totum corpus, ē diuersis membris, ordine sibi coherentibus, compactum & coagmentatū, per omnes artuum cōmissuras penetrans, quod nō fieret, nisi mutua concordia partes corporis sibi iungerentur, ut eis spiritus à membro in membrum possit dimanare. Neq; enim manus aut pes amputatus, particeps eē possit uirtutis, a summo capite proficiscē. Secūdū opertis. Verum dum omne corpus sibi conglutinātū est, fit, rationem ut ut in singulis membris, pro suo cuiusq; captu atq; ordine, mensuram. ne, Christi spiritus uim suam exerat, dūq; membra oīa mutua charitate sibi uicissim student esse usui, totū corpus augefcit, ualidūq; ac uegetū redditur, haud quaquā cessurum uentis opinionū falsarum, huc atq; illuc sollicitantibus, ut à uero desleat.

Horum igitur omniū, quæ tot inuolucris significare uolui, summa hæc est. Non solum moneo, uerū etiam Hoc ergo dico & contes obsecro & obtestor uos per dominum Iesum, cui debetis uestram salutem, ut postea quàm estis illi semel in= stor.

Ecce 5 ti, congruatis

feris cupiditatibus referētem, iamq; nouo homini Chri-
 sto, per baptisimū insiti renouemini & uos cum illo, nō
 quidem iuxta corpus, sed iuxta mentē, in quā potissimū
 agit spiritus Christi, ac deposita pristinae uitae uetusta-
 te, induatis nouum hoīem, qui spiritali quadā ratione
 cōditus est nuper in uobis opificio diuino, conditus autē
 etu per metamorphosin quandā, ut abolita iustitia, suc-
 cederet innocentia, & ablata imundicia cupiditatū hu-
 manarū, succederet sanctitas Euangelicæ ueritatis. Hāc
 igitur ubiq; sectantes, nolite uobis inuicem mendaciorū
 fucis imponere, sed & apud se quisq; quod est uerū sen-
 tiat, & ueris agat cū proximo, memor omnes nos ciuis-
 dē corporis esse mēbra, ut nemo iam alteri nocere pos-
 sit, nisi simul & sibi ipsi noccat. Perfētū est ira nō tan-
 gē, sed si ob imbecillitatē humanae naturae nōnullus irae Irascimini
 impetus perstringat animū, memores quid admoneat et nolite pec-
 cacer, ille Psalmographus. Sic irā erumpere gestientem care.
 cohibete, ut nō exeat in conuicium, aut iniuriam, aut o= Sol non occi-
 dium, Sit autem nō solum innoxia, uerum etiam breuis dat.
 ira uestra, quae citius animos uestros relinquat, quā Sol
 terras. Ne cum illa feruere desierit noctis aduentu, uos
 nihilo sectus interim aestuetis iracundia. Sola concordia
 uos tutos reddat aduersus insultum diaboli, ea si scin-
 detur odijs et offensis mutuis, aperietur hosti rima per
 quam erumpat in uestrum exitium. Aduersus unani-
 mes imbecillis est, aduersus dissidentes potens. Huic lo-
 cū dabitur, si locus dabitur odio. Qui iuxta pristinū ui-
 tae insti-

Qui secun-
 dum deum
 creatus est.

IN EPISTOLAM PAULI AD

*t. institutum furto cōpilabat alios, iā non solū temperet
 ab alienis, uerum etiā ultro de suis impartiat. Quod si
 desit facultas, ne grauetur honestis laboribus manuum
 parare, unde subueniat egenti. Nec satis est manus ha-
 bere cōtinentes, nisi & lingua sit innoxia. Varijs modis
 solet esse pestilens malalingua, turpiloquio inficit, ob-
 trectatione infamat, delatione iugulat, mē dacio fallit ac
 peierat. Nullus itaq; sermo malus proficiascatur ex ore
 uestro. Mentis imago est oratio. Si mente pura estis, nō
 cōuenit exire sermonem impurum. Neq; satis est, ut in-
 noxius sit hominis Christiani sermo, immo talis esse de-
 bet, ut in tempore & ad usum depromptus, fructū ad-
 ferat audientibus. Quod si secus feceritis, nō solū offen-
 detis homines inuiti, intempestiuo, aut noxio sermone,
 uerum etiam spiritū Dei sanctum, habitatorem mentū
 Christianarū, per quem animi corporaq; uestra uelut
 ob signata sunt Deo. Decet autē ut hoc signaculū incon-
 fusum & illibatum exhibeatis in illo die, cū accipietis
 prēmium innocentiae uestrae, secreti à grege malorum
 Fugatur uero & offenditur hic spiritus omni turpitudi-
 ne, nec patitur cum ira, cū uindicta, cū turpiloquio cō-
 mercium. Placidus, benignus ac beneficus est, quem si
 uere hausistis, procul facebat à moribus uestris omnis
 amarulentia, tumor, ac ferocitas. Iracundia, uociferatio
 conuicium adeo facebat, ut nec in animo resideat ullum
 maliciae fermentū, unde solēt haec pullulare mala. Quin
 potius sitis inter uos comes ac faciles, & ad miserendū.
 propensi*

*Omnis ser-
 mo malus*

*Omnis ama-
 ritudō.*

propensi, cōdonantes et ignoscentes uobis mutuo, si qđ
admissum erit per errorē & humanam imbecillitatē,
ignoscentes inquam, ob Christū, quādo Deus uobis per
Christum condonauit semel omnia uestra cōmissa, atq;
hac lege condonauit dominus seruis suis, ut ipsius exem-
plo, conseruis uicissim ignosceremus. Nec enim alia ra-
tione constare potest inter mortales concordia, nisi sese
uicissim in humanis erratis ferant. CAPVT. V.

Prouide quando p̄ spiritū sanctum estis filij Dei
facite, ut parentē sancti monia uitae referatis, quo
digni sitis, quos ille perpetuo diligat. Sic autē ob-
tinebit ille perpetuā erga uos charitatem, si uos mutuā
inter uos charitatem obtinueritis. Quanta fuerit patris
erga nos charitas, filius illius declarauit, qui sic impense
dilexit nos, ut non solum gratis condonarit omnia pec-
cata, uerum etiam se ipsum exposuerit supplicio crucis,
ut hoc sacrificio, uictimaq; fragrantiae uere suauis, apud
Deum patrem placatus ille, ex offenso nobis reddere-
tur propitius. Hāc charitatē si, ut decet, emulabimur
non solum faciles erimus, si quid erit in nos admissum,
uerum etiam pro salute proximi, si res ita ferat, non du-
bitabimus capitis adire discrimē. Iam uero quid attinet
uos a foedioribus illis, & crassioribus uitij deterrere,
quod genus sunt scortatio, & si qđ est aliud turpitudi-
nis genus. Itē pecuniae studium insatiabile, à quibus por-
tentis intantum abesse oportet mores Christianos, ut in-
decorum sit haec inter illos uel nominari. Sunt enim res
quaedam

Estote igitur imitatores Dei.

Fornicatio autem & omnis immundicia.

IN EPISTOLAM PAULI AD

quædam adeo execrabiles, ut purus & castus animus
 etiam à commemoratione abhorreat. Decet autem san-
 ctos, ut non solum uita pura sit ab omni turpitudine, ue-
 rum sint & ore casto puroq;. Neq; satis esse putemus, si
 uita & oratio absit à turpitudine, nisi sermo noster ab-
 horreat & à stultis ac friuolis fabulis, & ab inanibus
 iocis ac salibus, quæ ut in alijs uel ferantur, uel etiã lau-
 detur, certe Christianis nõ congruunt, quibus ad cœlũ
 properantibus, assidue bellum est cum uitijs, & bellũ
 tam periculosum, ut otium non sit similibus nugis risuq;
 indulgere. Flendum potius, aut si exhilarandus est ani-
 mus ob bonæ rei successum, hymnis quibus Deo gratias
 agimus, est exhilarandus. Neq; uero me clã est, esse phi-
 losophos qui doceant Veneris usum extra matrimoniũ
 non esse flagitium, quod humanis legibus non puniatur
 Pecuniæ studiũ non esse scelus, quod huic malo nulla sit
 pœna. Verũ uos illud scire uolo, qd' quisquis scortator
 sit, aut alio genere libidinis inquinatus, aut auariciæ de-
 ditus, qui quoniã in re muta facticiaq; præcipiũ suũ feli-
 citatis præsidium collocat, non multum abest à cultu si-
 mulacrorum, nõ admittetur ad hæreditatem immorta-
 lis uitæ, quam suis promisit Deus cũ Christo cõmunem
 Hæc pœna si uobis uidetur leuis, credite ijs, qui uobis
 persuadere conantur hæc esse leuia peccata. Ne finite
 uobis imponi uanis ac friuolis istiusmodi sermonibus,
 magis auscultate doctrine Euãgelicæ. Siquidẽ propter
 huiusmodi uitia, etiam si legibus humanis nõ puniuntur

Et turpitu-
do & stul-
tiloquium.

Hoc autem
scitote.

Quod est
idolorum
seruitus

Christi et
Dei.

Nemo uos
seducat.

tamen

tamen ultio diuina seuire solet in filios inobediētes, quā
 diffisi promissis paternis, in huiusmodi rebus felicitatis
 presidia ponūt. Semel ab isto hominū commercio uos
 semouistis, professi Christum, cauendū igitur, ne uestra **Nolite ergo**
 uita congruat cum illorum uitijs, quorum professio dis **compartici**
 fidet ab illorum instituto. Hactenus erratū est ignorā **pes.**
 tie tenebris, eas omneis discussit exorta ueritas Euange
 lij, & uos olim in nocte uersabamini, ac nocturna de de
 cora patratis. Nunc Deus per Euangelicā lucem illu
 strauit mentē uestram, ut quæ prius suaui uidebantur
 nunc cernatis quā sint execranda. Nox pudorem nō
 habet, tegitq; multa, quæ nullus auderet clara luce face
 re. Sic igitur uitam oēm componite, ut memineritis uos **Vt filij lucis**
 in luce uiuere, semper cōspicuos oculis Dei. Frequenter **ambulate**
 impingit, qui noctu facit iter, non enī cernit quid uitare
 debeat. Lux hunc habet fructum, quod indicat quid se
 quendū sit, quid fugiendū. Docet enī ubiq; uitandā esse
 malitiā maledicentium, ac simulationem, proq; his se
 ctandam bonitatē, iustitiā ac ueritatē, & in genere sem
 per illud spectandum, non quid arrideat hominibus, nō
 quid suaue sit, aut expediat nobis, sed quid acceptum
 sit uoluntati diuine, ad cuius nutum omnis nostra mo
 deranda est uita. Ille fons est lucis nostræ, cui semper ad
 herētes uacabitis frugiferis & honestis pietatis officijs,
 ac luce dignis, pudebitq; posthac habere commercium
 cum infrugiferis operibus tenebrarum. Tantum autem **Magis autē**
 absit, ut in pristinas tenebras reuoluamini, ut uestra po
 & **arguite.**
 tius luce

IN EPISTOLAM PAULI AD

tius luce p̄datis & arguatis ea dedecora, quæ illi in suis
 tenebris perpetrant. Nam quando deum nō uerentur,
 quoties nox aut secretū admittit pudorem, quæ tum pa-
 trant, eiusmodi sunt, ut fœdū sit etiā cōmemorare. Sed
 Omne autē quā diu nullaluce prodente peccāt, licēter & impune
 quod mani peccāt, at quoties admotaluce, produntur, tum incipit
 fēstatur, lu agnoscifœditas rei. Pro dita uero uertūtur in melius, ac
 men est. corrigūtur, nocte uidelicet uersa in diē, & animi cæcitate
 depulsa. Quod si uestra uitalux fuerit, pudebit illos
 suæ turpitudinis, uestra innocentia conspecta, atq; ita
 fiet, ut uestris castis ac sanctis moribus excitati, exper-
 gesciant ad innocentia, si uiderint in uobis emicare lumē
 Christi. Nimirū illud est, quod dicit oraculū. Exproscere
 qui dormis, & exurge à mortuis, & illucescet tibi
 Christus. Letalis est somnus, imō mors est, obrutū esse
 uoluptatibus huius mūdi, nec attollere oculos ad æter-
 na ueraq; bona. Nec aliter possunt expergesci, nec aliter
 reuiuiscere, nisi Christus mētibus illorū exortus, dispu-
 lerit crassissimas tenebras ignorantia. **Vos autē Ephe-**
sij, quibus prælucet Christus, sol noster, etiam acq; etiā
 circūspicite, quibus modis ambuletis, non iam uiuentes
 gentium more, quæ ob mentis cæcitatem non sapiunt,
 quid sit honestū, sed uti decet eos, qui uere sapiūt Euan-
 gelicam doctrinam, omniū rerum dispendio redimen-
 tes istam opportunitatem parandæ salutis, quæ hoc au-
 dius est rapiēda, quod graue sit hoc tempus, & undiq;
 multa ingruunt, quæ possunt incautos parūq; prouidos
 à sinceritate

Videte ergo quō cauete.

Redimētes tempus.

à sinceritate doctrinae Christianae depellere. Propterea uobis magis est obseruandum, ne per imprudentiam occasionem detis impijs, uel ut ipsi sauiant in Euāgelium, uel ut uos auocent à professione uestra. Hæc est uestræ salutis summa, atq; hic prudentes sitis oportet, ad reliqua conuiuentes; ac declarantes uos intelligere, quæ sit uoluntas domini: nam is cupit omnes ad Euāgelicam salutē adduci, si fieri possit. Hoc agentibus cōuenientia, neq; socors tantum, uerum etiā præceps ac temeraria. Nolite igitur inebriari mero, quæ res ad luxū pertinet, nō ad necessitatem, sed impleamini musto spiritus sancti. Hæc enim est felix ebrietas, quæ uos extimulet non ad lasciuas choreas, aut ineptas cantiūculas, quibus gentes demones suos inclamant, sed ad Psalmos, ad hymnos, ad cantica spiritualia, quibus inter uos exultetis, cantetis, & psallatis domino, nō indecoris clamoribus, qui mos est temulentorum, Sed intus in animis et cordibus uestris. Hæc est uoluptas, hæc hilaritas, hæc commensatio digna Christianis, ne gentibus inuideant sua temulenta cōuiuia. Illorum temulenta gaudia moeror excipit, nōnunquam et corporis morbus. Vestra iugis est uoluptas. Quicquid enim uobis acciderit, seu letū, seu triste, letū à propicio Deo, triste à cōsultente uestræ salutis, semp̄ oportet pro omnibus gratias agere, certos nihil accidere, quod uobis nō cedat in cumulum felicitatis æternæ. Agendæ sunt aut gratiæ Deo, qui cūctis est au

Propterea nolite fieri imprudētes
 Et nolite inebriari.

Gratias agētes sc̄mp̄

IN EPISTOLAM PAULI AD

Deo & patri tor honorum omnium, sed idem Iesu Christo domino nostro
tri. stro & pater est, & Deus, per quem nobis largitur omnia,

Subiecti in= tri se subiecit. Nos item illi subditos esse conuenit, non
uicem in ti= quod conueniat Christiano Christianum esse terrori, sed quod
more Chri= Christum ex aequo reuerentur, non grauantur sibi uicif=

sti, sim cedere, cum ille summus omnium, omnibus sese submi=

Mulieres uiris suis subditae. sit. Agnoscat inferior autoritatem superioris. At uicif=

sim superior inferioris modulo semet accommodet, quo
magis queat prodesse. Nam qui inter Christianos pra=

cellit honore, non in aliud praecellit, nisi ut uberius pro
sit. Vxoribus igitur agnoscant maritorum suorum autori=

tatem, eisque subditae sint non aliter quam Ecclesia subdi=

tae est domino. Nam quemadmodum Christus est caput Ec=

clesiae, ita maritus est caput suae quisque uxoris. Sed quemad=

modum caput sic dominatur corpori, ut ab hoc pen=

deat corporis salus, ita maritus sic prelatum est uxori,
non ut in illam exercent tyrannidem, sed ut illius saluti
consulat, nimirum prudentior, ac firmior. Nec ideo de=

bet uxor aduersus maritum insurgere, quod ille se pre=

beat amandum magis, quam formidandum. Imo hoc magis
oportet esse subiectam in omnibus, quemadmodum Ecce=

sia hoc magis se subiecit Christo, quo magis ille semet de=

te uxores uestras. iecit, pro salute sponsae suae. At uicissim mariti, ne uestra
magis ea charitate prosequamini, qua Christus prosequ=

quitus est, & prosequitur Ecclesiam suam, quam adul=

ter am

teram ac rebellem adeo nō repudiavit, ut seipsum pro illius salute redimenda, in mortem tradiderit, ex inquinata puram reddens ac sanctam, ex fœda atq; immunda, speciosam ac puram, non exprobrans illi suam turpitudinem, sed abluens illam unda sui sanguinis, ac purgans vitali lauacro inuocatione diuini noīs efficaci, quo suo beneficio sibi sponsam pararet gloriosam nimirū Ecclesiam, quæ iam nec maculam haberet, nec rugam, aut aliud quicquā eiusmodi, quod oculos sponsi posset offendere, sed undiq; pura foret, atq; inculcata. Simili affectu decet maritos esse erga uxores suas, ut nihil non faciant, quo reddant illas Christo dignas, non aliter solliciti pro illarum salute, quàm caput sollicitū est pro salute corporis. Siquidem uxor uiri corpus est. Morosa est uxor, impudica est, aut alijs uitijs obnoxia, ne perdas illam sœuitia, sed lenitate corrige, ac medere. Sic medere uitijs, ut uxorem interim ames. Quid enim faceret caput, si conspiciat corpus suum habere morbi uitijue nō nihil, utrum odisse inciperet, & auersari, an potius mederi si posset, ferre fouereq; si mederi non posset? Nonne uideatur absurdum, si caput male uelit corpori suo? Quisquis uxorem suam amat, amat seipsum, nimirum partē sui. Quis unquā sic obsurdit ad nature sensum ut corpus proprium habuerit exosum? Quis non magis, quale quale corpus nactus est, nutrit ac fouet illud quo melius reddat ac uegetius? Quod nature uis impetrat ab ethnicis, cur nō multo magis hoc in nobis effi-

In uerbo iii
te.

Nemo unq̄
carnem suā
odio habuit

IN EPISTOLAM PAULI AD

Et adhaere-
bit uxori
suae,

cit Christiana charitas, quae nos huc uocat ex exemplo Christi: Qui non est auersatus sponsam suam Ecclesiam, licet antea saecula, ac multis modis prostituta, sed purgauit sed expiauit, sed constabiliuit. Hoc igitur praestitit mari-
 ti uxoribus uestris, quod in nos praestitit Christus, qui su-
 mus membra corporis eius, quod est Ecclesia, quemad-
 modum uxor est corpus uiri, ex cuius carne & ossibus
 condita est, ut palam esset, non oportere diuelli, quod idem
 esset & unum. Sic enim legimus in Genesi. Uxor gra-
 tia citius reliquet homo patrem ac matrem, quam dese-
 rat uxorem suam, cui sic adhaerebit, ut e duobus fiat
 unum, corporum atque animorum summa coniunctione
 Secundum Deum nulli plus debemus, quam parentibus
 & tamen his praefertur uxor. Subest hic ineffabile quod-
 dam, & ingens arcanum, quomodo quod in Adae & Euae
 sub typo gestum est, in Christo & in ecclesia mystice per-
 Sacramen- = agatur. Huius indiuidua copulam quisquis scrutabitur,
 tu hoc ma- = intelliget magnum subesse mysterium. Nam quemadmo-
 dnum est. dum ipse cum patre unum erat, ita & suos omnes unum
 uoluit esse secum. Quod arcanum licet retrusius sit, quam
 ut in praesentia sit explicandum, tamen in hoc satis est attu-
 lixe exemplum, ut suam quisque uxorem non secus dili-
 gat, atque seipsum diligit, memineritque secum illam unum
 & idem esse quemadmodum Christus adamauit Eccle-
 siam suam, quam sibi intime adiunxit. Porro uxoribus partes
 erunt, non solum redamare maritum, ut uita socium, uerum
 etiam reuereri, ut autoritate praesistentem. Optime cohaere-
 rebit

rebit concordia, si utrinq; constabunt officia. VI.

Autoritatem temperet charitas, ne qua exeat in Filij obedi-
tyrannidem, ac rursus infirmitatem cohibeat re te parenti-
uerentia, ne surgat in rebellionē. Nec enī consen bus uestris.
sus, ac tranquillitas esse potest, ubi cōfusus fuerit ordo
In uxorem solus maritus habet imperiū. Liberi debent
utriusq; parentis autoritatē agnoscere. Ad hanc igitur
regulā. Filij morigeri dictoq; audientes sitis parētibus
uestris, honesta præcipiētibus, Christi q; professione di-
gna. Nam id simul & ipsa natura æquitas exigit, ut ho-
nore m deseramus ijs, quibus ortum uitæ debemus, &
grati simus erga eos, quorū beneficio sumus alti, educa-
tiq; & lex Dei dictat. Honorē, iuquit, habet o patri tuo
& matrituæ. Neq; sat habuit præcepisse, quē admodū
in ceteris facit, nō occides, nō furaberis, adiecit & præ-
miū, quo magis inuitaret ad officiū. Alioqui que sunt
honestæ, & gratis præstanda sunt. Quod aut præmiū
Pollicetur? ut beneficit tibi, ut sis longæuus in terra. Siqui
dem indignus uidetur diu frui uita, qui ingratus ac rebel
lis est aduersus eos, per quos uita munus accepit. Patres
contra ne abutamini uestra potestate, ac liberorum obe-
dientia, existimantes uobis quiduis in illos licere. Filij
sunt, non mancipia. Imperium leniat pietas. Cauendū
est, ne senili morositate, aut seuis imperijs, aut immode-
rata austeritate nō sanetis, sed exacerbetis illorum ani-
mos. Si quid peccāt per ætatem, sic admonendi sunt, ut
doceātur potius, quā percellātur. Prima curarū, esto

Nolite ad
iracundiā
prouocare.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Sic eos monitis, & institutione formare à teneris annis,
 sic illos inuitare pietatis exemplis, ut appareat à Christi-
 stianis parentibus iuxta Christi doctrinā educatos esse
 Sic enim citius perducentur ad bonā frugem, quā minis
 aut seuitia, si doceantur non cogantur tantū. Serui decla-
 rate uos ex Euāgelica professione redditos esse meliores
 cōmodioresq;. Et officiū quod alij præstant heris suis,
 quibus iuxta temporariā seruitutis conditionē obnoxij
 sunt, uos multo præstate cumulatius. Nec enī hoc uobis
 adferre debet baptismus, ut seruire desinatis, sed ut offi-
 ciosius seruiatis, nec ut dominos stultidire uelit, ut po-
 te professione iam fratres factos, sed hoc magis illos re-
 uereamini, metuatisq; offendere, neq; qd' seruorū uul-
 tus facit, metu præstetis officiū, in animo male præcates
 & insidiantes illis, sed simplici sinceroq; corde sitis illis
 obsequentes, illud uobiscum reputantes, hoc officij uos
 præstare Christo, cuius uoluntati paretis, si forte illi nō
 merentur obsequiū. Ita fiet, ut dissimiles sitis uulgo ser-
 uorū, qui præsentibus dominis obsecundant mali metu
 rursus ubi sperant fore clam, ad ingeniū redeunt. Hoc
 nimirum est ad oculum seruire, non ex animo, hoc est,
 hominibus placere uelle, non Christo, cui nihil gratū est
 quod fucatum aut coactum est. Vos uero, ut dignū est
 seruis Christi, in officijs erga dominos, ex animo bonaq;
 fide morigeri sitis et officiosi, non quia cogit necessitas,
 sed quia sic placitum est uoluntati diuinæ, nec uos alie-
 net ab officio, si morosos aut impios habetis dominos.

Serui obedi-
 te dominis.

In simplici-
 tate cordis.

Ad oculum
 seruientes.

Expedit

Expediit Euangelij negotio, ut his quoq; satis morigeri,
 modo ne ad impietatem uergat obsequium. Existimate Sicut domi-
 uos Christo praestare, quod illis praestatis Euangelij gra non homi-
 tia, Deoq; impendi, non hominibus, quod ob amore Dei nibus.
 impeditis hominibus. Quod si illos uestris obsequijs lu-
 crifeceritis Christo, recte collocatum fuerit officium. Sin-
 illi se ingratos praebuerint, tamen intelligite, nemini re-
 cte factorum suorum perire premium. Id si non recipi-
 et ab hominibus, certe a domino recipiet olim, non solu-
 seruus, sed etiam liber, si quid officij bono animo collo-
 carit penes hominem ingratum. Porro quemadmodum
 decet, ut serui Christum professi commodiores se pra-
 beant heris suis. Sic aequum est, ut domini Christiani mi-
 tius imperent suis mancipijs, talesq; se praebent, ut a-
 mentur magis, quam formidentur, ut seruis suis iam in-
 fratrum consortium receptis, ex animo bene uelint, non
 precipites ad minas ac uerbera, quemadmodum uul-
 gus dominorum solet. Sentiant uos mitiores esse factos
 per Euangelium, quo magis inuitentur & illi ad comu-
 nem professionem, si forte nondum professi sunt, memores illorum &
 ius herile temporarium quiddam esse, ac iuris humani, uester domi-
 nus. quod tamen interim per nos turbari non oportet. sed ta-
 men apud Deum non est personarum respectus, apud quem
 nullus ideo minoris fit, quod seruitute seruiat, nec ideo
 pluris, quod ingenuus sit natus. Iuxta leges hominum do-
 minius habetis in seruos in terris, sed nibilo secius inte-
 rim habetis communem dominum in caelis, cuius uolun-

Hoc recipi
et a domino

Et uos domi-
ni eadem fa-
cite illis.

IN EPISTOLAM PAULI AD

deo eterno confortami ni. tas est, ut seruatorum saluti consulatis, per moderatū imperium, non ut eos prematis tyrannide. Quæ hætenus monuimus, eo pertinent, ut & uitæ sanctimonia respondeatis capiti uestro Christo, & mutua concordia cōsentiat inter uos. Nunc superest, ut quoniam impij uarijs machinis impetunt tranquillitatem uestrā, aduersus hos quoq; forti, infractoq; animo uosmet muniatis, haud quam freti uestris præsijs, sed propugnatore domino Iesu, qui nō destituet corpus suum. Membra quidem imbecilla, sed ille potens ac robustus, qui nos tuendos suscipit. Ab hoc igitur petite, quicquid spiritualiū est armorū ut undiq; muniti, possitis subsistere aduersus assaultus diaboli. Neq; enim nobis bellum est cum hominibus, quorum iniurias oportet tolerantia uincere, uerum est nobis cōflictatio cū impijs spiritibus, inimicis et hostibus Christi quorum hi qui nos impetunt, satellites sunt & organa. Per hos è sublimi nos oppugnant principes ac potestates dæmoniacæ, in mundi huius uitijs addictos, sibi tyranni dē occupantes, & in hisce tenebris insidiantes ijs, qui lucem amant Euangelicam. Aduersus hos, inquam, nobis colluctandum est, non solum uiribus potentes, uerum etiam spiritali uersutia instructos, atq; id etiam in coelesti regione, quo & facilius nos impetant, & difficilius à nobis queant prehendi. Aduersus hoc genus hostium nihil profunt arma humana, solis armis Dei tutis esse licebit. Itaq; semper facite quod strenui milites solent, quibus cū hoste periculoso res est, quoties ingruit

cum

Idco sumite
omnia arma
Dei,

cum aduersarijs conflictatio. Omni armorū genere uos munite, nihil non facite, quo cum ingruerit formidabile præliū, positis tueri locū, fixiq; subsistere, in solida petra Christi. Qui cum bonitate cōsisturi sunt, primum undiq; se tegunt, ne qua pateant telis hostium. Deinde parāt, quo feriant impetentē. Baltheo laminis contexto, tegunt media corporis, utpote molliora. Thorace superiora communiunt. Suras item ac pedes coueſtiunt, Caput operiunt galea. Porro clypeus sinistra circumagitur ad omnē telorū assultū. Vobis igitur spirituali bello, cum sceleratis spiritibus assidue conflictantibus, pro baltheo sit ueritas, quæ lumbos animi uestri præcingat, quo semper erecti stetis & immobiles, aduersus omnes falsorum bonorū ac dogmatū illecebras. Pro thorace uobis sit innocētia iustitiq; quæ mentis præcordia uirtutum omniū squamis munit. Pro ocreis, quibus suræ tegantur & pedes, sit uobis purus affectus, nihil appetēs præter cœlestia, nihil formidans, præter turpitudinem, quo semper positus esse parati, ad tuendum Euāgeliū, quod non tumultu, sed tolerantia tranquillitateq; defenditur. Vnde & pacis Euangelium dicitur. Hoc qui prædicāt, horū pedes speciosos olim demiratus est Propheta. Sed undiq; in promptu habendum est scutum fidei, quā nihil omnino diffidamus promissis diuinis. Quicquid ingruerit terriculamentorum, hoc excipietur. Quicquid ignitorū iaculorum uersutus hostis in nos torserit, nec sinet ullum ad animi uitalia penetrare. Quid enim uul-

IN EPISTOLAM PAVLI AD

neret animum, mortis etiam contemptorem? Cui si ac-
 ceberit galea uigilantis animi, nihilq; non prospicientis.
 nihil est quod saluti uestrae metuatis. Postremo dexte-
 ram semper obarmet gladius ille spiritualis, qui & pra-
 uas ab animis amputat cupiditates, ad intima cordis pe-
 netrans, et obsistentes Euangelicæ ueritati refellit, falsi-
 tatē iugulans, ut uigeat ueritas. Is est sermo Dei cōstan-
 ti fidei uigore penetrabilis, non humanis argutijs per-
 stringens magis, quàm feriens. Dilutus enim est huma-
 nus sermo, nimirum de rebus fluxis & inambus disse-
 rens, sed efficax est sermo Dei, non nisi cœlestia sapiēs.
 penetrans usq; ad artus animæ, ossiumq; ac medullarū
 intima perlustrans. Cū his hostibus bellum est Christia-

Per oēm o- nis, cū hominibus pax est, his armis sese tuentur ac uin-
 rationem et cūt, haud quidem suis uiribus, sed Christi Imperatoris
 obsecratio= ope, cuius auspicijs bellū hoc geritur. Ab hoc igitur sem-
 nem. per & assiduis uotis flagitandum, hoc nocturnis ac di-
 urnis precibus indefesse postulandum ex intimo mentis

In spiritu. affeclu, ut hic gladius spiritualis uincat in sanctis omni-
 bus. Atq; etiam me quoq; uestris precationibus subleua-
 re debetis, illud à Deo petentes, ut ipse mihi sermonem
 suppeditet Euangelicum, quoties dicendum erit, mei q;
 oris organo ad suam utatur gloriam, uestramq; salutē,
 quo fortiter & intrepide propalem omnibus arcanam
 Euangelij doctrinā, ad quam omnes ex æquo uocantur,
 nec obstant mihi, qui modis omnibus obmutuntur, ne late
 propagetur Euāgelij gloria, pro quo legatione fungor,
 etiam

etiam catenis oneratus, nihil nõ perpetuens, quo fortiter
obeam munus mihi delegatũ, utq; hic animus mihi per
seueret, & Christo fretus, libere loquar, quemadmo-
dum oportet me loqui. Non enim decet Euãgelij præco-
nem ullo metu deterreri, quo minus peragat Euangelij
negotiũ. Porrò quod ad rerum mearũ statum attinet,
utq; mecum agatur, omnia cognoscetis ex Tychico dile-
cto fratre, nec fratre tantum ob fidei germanitatem, ue
rum etiã in Euangelij negotio, ministro et adiutore, quẽ *In domino,*
huius rei gratia misi istuc, ne nesciretis quo in statu si-
mus, æque eius præsentia cõsolationis nõ nihil caperetis
ne quid ob meas afflictiones animo cõsternemini. Sic enĩ
iunctus sum, ut è carcere tamẽ triumphet Euangelium
Christi. Fratribus omnibus precor pacem, & charitatẽ
mutuã, cum sincera fide conuinctam. Ex fide nascitur
charitas, & ab hac alitur concordia. Hunc igitur feli-
cem ternionẽ largiatur uobis Deus pater ac dominus no-
ster Iesus Christus. Fauor ac beneficentia diuina semper
adsit omnibus, qui sincero affectu, utaq; incorrupta di-
ligunt dominum Iesum Christũ, spretis hisce rebus mo-
mentaneis, æterna coelestiaq; sectantes. Quod meũ uo-
tum, precor ut ille ratum esse uelit. *Amen.*

PARAPHRASEOS IN EPISTO-
lam Pauli Apostoli ad Ephesios.
FINIS.

ARGUMENTVM.
IN EPISTOLAM PAULI AD
Philippenses Argumentum, per Eras-
mum Roterodamum.

PHILIPPENSES in prima Macedonia parte sunt, ut narratur in Actis capi. 16. Colonia oriūda ab urbe Philippis, dicta à Philippo cōditore. Horū metropolis est Thessalonice. Qui quoniā fide semel accepta p̄stiterant, non admissis p̄seudapostolis, quibus auscultant Corinthij & Galatæ, merito ab Apostolo collaudantur. Ad hos Paulus admonitu spiritus profectus, complures dies apud illos egit, non sine negotio. Nam hic flagris cæsus est Paulus, & cum Sila coniectus est in carcerem, quo tempore carceris custos cum tota familia baptizatus est. Hic erat & Lydia purpuraria, quæ prima conuersa, Paulum excepit hospitio. Hic & milites cognito, quod Rhomanus esset ciuis, ultro rogarunt, ut quò uellet, abiret, & Christi nomen satis foelicibus auspicijs inclaruit. Quin etiā cum Paulus Rhomæ ageret in uinculis, miserunt illi, quæ ad uitæ necessitatem pertinebāt per Epaphroditum, quod & ante fecerant, cum ageret Thessalonice, sicut in hæc ipse testatur epistola. Collaudatos igitur eos adhortatur, ut perseuerent ac proficiant, ostendens, gloriandum etiam in afflictionibus, quæ ad illustrandum Christi Euangelium facerent. Se uero uel mortem adeo non horrere, ut optet etiam, si Christo uolente

uolente contingat. Deinde cum primis hortatur ad tuam concordiam, quae inter elatos esse non potest, & quo equiore sint animo, pollicetur Timotheum, atq; etiam ipsum breui ad illos rediturum, interim misso Epaphrodito, qui ex periculosissima egrotatione conualuerat. Haec agit duobus primis capitibus. Nam in tertio confirmat animos illorum aduersus pseudapostolos, ad Iudaismum ubiq; sollicitantes, quos canes appellat, operarios iniquitatis, inimicos crucis Christi, & qui uentrem Dei loco colerent, nusquam apertius in eos stomachatus. Quartum commendationibus & salutationibus occupat, nisi quod monita quaedam obiter admiscet, & Philippensibus pro sua in se munificencia gratias agit. Scripsit ex urbe Rhoma per Epaphroditum, cum iterum esset in carcere. Nam post primam defensionem, rursus in carcerem ductus est, cuius rei meminit ipse in Epistola ad Timotheum.

Argumenti finis.

PARAPHRASIS.

IN EPISTOLAM PAULI AD
PARAPHRASA

SIS IN EPISTOLAM PAV-
li Apostoli ad Philippenses, per
Erasmm Roterodamum.

PAVLVS AC TIMO
theus, in Euāgelica functio
ne collega ac serui Iesu Chri
sti, toti cœtui sanctorum, Ie
su Christi nomē integre pu
req̄ue profitentiū, simulq̄
his, q̄ Christiano gregi præ

fidēt, ac ministrant Philippis, optamus uobis gratiā
& pacem à Deo patre nostro, & domino Iesu Christo,
Ego sanē quoties precibus Deum interpello, id autē faci
cio indefinenter, nunquam non facio uestri omnium men
tionē, simul & gratias agens, & magnopere gaudens
uestro oīm noīe, qd' hætenus ab initio uestre professio
nis, ad hunc usq; diē me uestris officijs ac benignitate sub
leuando, uos ipsos cōsortes præstiteris Euangelio, præ
corq̄; assidue, ut istis uirtutibus magis ac magis abūdetis
cōfidens fore, ut Deus qui ista pietatis exordia nobis do
nauit, quod cœpit in uobis, p̄ficiat usq; ad illū diem, quo
aduenturus est Christus Iesus, præmiū æternum repen
ditur recte factis. Par enim est, ut ita sentiam de uobis,
hi iustum. fretus auxilio diuino, cum hætenus expertus sim con
stantem.

Confidens
hoc ipsum.

Sicuti est mi
hi iustum.

stantem ac uere Euangelicam erga me charitatē, ut facile sit, ex optimis initijs, finē optimū colligere. Quas ob res sic animus meus est affectus erga uos, ut in his etiam uinculis, & apud Neronis tribunal, ubi mihi capitis reo dicenda fuit causa, reliquisq; afflictionibus, quibus non minuitur aut obscuratur, sed cōfirmatur & illustratur Euangelij uigor, semp uos profecutus sim singulari beneuolentia, quod huius gaudij, quo gaudeo, per meā calamitatem clarescere Christi præconiū, uos omnes semp habuerim participes. Nouit enim deus ipse, quem nihil omnino latet, quanto tenear omnū uestri desiderio, nō affectu quoquā humano, siue quod captem aliquid à uobis, siue quod blandiar uobis, ob uestrā in me benignitatem, sed affectu pure Christiano sic amo uos, non ob aliud, nisi quod uideo Iesum Christū à uobis constanter ac sinceriter diligi. Gratulor uobis illius munera, precorq; ut ista uestra charitas magis ac magis exuberet, accedente omni cognitione, omniq; intelligētia, ut sciatis, in quos debeat officia charitatis collocare. Charitas enim hoc præstat, ut uelitis benefacere. Prudentia demonstrat beneficentiæ materiam idoneam. Quicquid aut ob amorem Christi confertur in Euangelij præcones & prouectores rectissime collocatur, multo cum scœnore ad uos rediturum. Vtrūq; igitur, ut in uobis semper augeat, opto, quo probare possitis, quid sit optimū factū, sitisq; puro affectu, præter Christū nihil spectantes, & Euangelicam professionē sic ornantes integritate uitæ, ut nulli sitis

Et hoc oro,
ut charitas
uestra.

IN EPISTOLAM PAULI AD

li sitis offendiculo, sed omnes potius allegetis ad cultum
 Dei, atq; ita perseueretis usq; ad diem aduentus Christi,
 ut tum appareatis diuites ac abundantes pijs operibus,
 quorum hic interim ueluti sementem facitis, tunc fructū
 uberrimū demessuri. Idq; beneficio Iesu Christi, nec ad
 uestram meāq; gloriam, sed ad gloriam laudēq; Dei, ad
 quem ceufontem omnium bonorum referēda sunt omnia.
 Porro quo magis etiam sitis gaudij mei participes, scire
 uos uolo fratres, carcerem, compedes, tribunalia, cete
 rasq; calamitates, quae mihi acciderunt ob Euangelium
 Christi, adeo non offecisse propagandae confirmad. eiq;
 doctrinae Euāgelicae, ut potius in profectum cesserint,
 et adeo nō deterruisse credentes a suscepta professione,
 ut magis etiam confirmarint, roburq; & animum addi
 derint, nimirū intelligētibus indubitātū esse, quod pre
 dico, cuius gratia non dubitem haec perpeti, seseq; meo
 exemplo, ad similia audenda prouocantibus. Nā id ferē
 solet usu uenire rebus honestis ac praecclaris, ut quo ma
 gis premuntur & affliguntur, hoc magis inualefcant
 emicentq; malorum conatu in diuersum exeunte. Si qui
 dem uincula mea dederunt occasionē, ut Euangelij pre
 conium non solum ad paucos, eosq; plebeios, quemadmo
 dum antea, peruenerit, uerum etiam per omnem Nero
 nis regiam, perq; urbem uniuersam inclarauerit, adeo ut
 complures ex fratribus, qui antea subtimide profitebā
 tur Euangelicam doctrinam, nunc domino Iesu negotium
 hoc ita temperante, animati uinculis meis, coeperint &
 ipsi meo

p̄si meo exemplo sermonem Euāgelicū liberius ac for-
 tius, omni trepidatione posita, positeri. Id quanquā ab Quidā au-
 omnibus factum nō est pari sinceritate, quemadmodū tem & pro
 pari studio, tamen res per occasionem cessit in Euāgelij p̄ter inuidi
 gloriam. Nam erant inter hos, qui hoc malicioso studio am-
 facerent, quo mihi conflarent atrociolem inuidiam, ac
 Neronis animū hoc acrius in nos exacerbarent, quo la-
 tius uideret hanc sectam propagari, quam per errorē
 ille iudicat imperio suo p̄niciosam, existimantes futurū
 ut tanto celerius me tolleret ē medio. Fortasse nonnulli
 me a gloriā inuidentes, quam ego tamen mihi nō uindi-
 co, sed totā Christo resigno, conati sunt aemulatione me
 am laudem obscurare, si nostrum studiū etiam uincere
 uiderētur. Rursus sunt in his, qui mecū p̄dicant Chri-
 stū bono sinceroq; animo, licet imperfecto. Nam huma-
 no fauore mihi nolunt deesse quem amant, et uident ob
 hoc periclitari, quod constanter obeam mihi delegatum
 munus Euāgelij tuendi aduersus impios. Quanquā et
 qui pessimo animo p̄dicāt, tamen auxerūt Euāgelij
 gloriam, Christum enim annuntiant, sed animo minime
 Christiano, nec affectu simplici, sed hoc agētes, ut capto
 uinctoq; addant afflictionem, si Euāgelium acrius defen-
 dendo nos in grauius odium pertraxerint. Ea res ut Quid enim
 cunq; cedet mihi, nō magni retulerit, modo uerterit in dum omni-
 gloriam Christi, cui sic toto pectore fauco, ut gaudeam modo, siue
 illū per omnem occasionem omnibus innotescere. Am- per occasio-
 plissimam laudem merentur apud Deū, qui eodem ani- nem.

IN EPISTOLAM PAULI AD

mo prædicat Euangeliũ, quo ego prædico. Ferẽdĩ sunt
 qui priuato quodã amore nostri, iuuant Euangelij par-
 tes. Ceterũ qui in odium mei prædicant Christũ, quod
 sibi nocent doleo, quod mihi male moliuntur contemno,
 quod illorum peruersa uoluntas cedit in gloriã Euan-
 gelij gaudeo, modo uere doceant Christum, licet animo
 insincero, neq; gaudeo solum in presentia, uerum etiã
 in posterũ gauisurus sum, si pergant odio mei diuulga-
 re Christi doctrinam. Non me mouet quod ista molium-
 tur in perniciem meam, cum sciam rem præsidio præcũ-
 uestrarũ, atq; auxiliante & negotium hoc moderante
 spiritu Iesu Christi mihi futurũ saluti, siue moriar, siue
 uiuero. Neq; enim me fallat mea de illo fiducia, qua mi-
 hi persuasissimũ habeo fore, ut in prædicatione Euan-
 gelij, quod ille declarauit, nusquam sim destituendus, aut
 pudesciendus, ut ullis afflictionibus cogar ceu uanũ re-
 tractare, uel obticescere, quod uerissimum esse cognoui
 quin potius quemadmodũ antehac afflictiones, quas iux-
 ta corpus ab hominibus perpeffus sum, cesserũt in lu-
 crum Euangelij, siue cum lapidarer, siue cum uirgis ce-
 derer, siue cum bestijs obijcerer, ita & hæc afflictio,
 qua de capite uitaq; periclitor, cesura est in laudem et
 gloriam Christi, seu uiuere continget, seu mori. Nam
 ut superiores afflictionum procellæ, licet corpusculum
 hoc afficerent, animũ tamen nunquam ademerunt; aut
 constantiam prædicandi Christũ, ita neq; nunc hæc tem-
 pestas adimet. Si dabitur uiuere, fortiter tuebor Euan-
 gelicam

Sed & gau-
 debo.

licam ueritatem, si cōtinget mori, mors ipsa mea, quam
 ob Euangelij negotiū non inuitus suscipiam, illustrabit
 Christi gloriam. Vtrumcunq; cōtinget, mihi in tuto est. *Mihi uiue =*
 mea incolumitas. Et hanc mortem adeo non formido, ut *re Christus*
 magis optandam existmem, si sic expediat Euangelio. *est & mori*
 Neq; enim me tædet huius uitæ quamlibet afflictæ, cuius *lucrum.*
 felicitatem omnē metior Euangelij successu, neq; mortē
 horreo, quæ mihi lucro futura sit, quæ me reddet præ=
 mio, tum demum uere uicturū. Quamquam & hæc in=
 terim uita corporalis nō caret suo fructu, dum accumu=
 landis pijs factis accumulatur & præmiū immortali=
 tatis, atq; interim nostrō labore propagatur ac cōfirma=
 tur Euangelium Christi. Huic in manu est, utrum me ui=
 uere malit, an mori. Ego sic ad utrunq; paratus sum, ut
 utrū potius eligam ignorem. Est cur optem mortē. Est
 cur non recusem uiuere. Verū ubi mei ipsius commodi
 ratione subducta, mecum animū consulo, uideo mihi lon=
 ge potius esse liberatū ab huius uitæ crummis, propius
 iungi Christo, & ad illam ineffabilem felicitatem mihi,
 cum in tertium cœlū raptus essem, utcunq; gustatā re=
 dire. Rursum ubi reputo, quid uestris expediat com=
 modis, intelligo conducere, imò necessariū esse, ut ad=
 huc aliquandiu uerfer in hoc munere meo. Atque hoc
 certum scio fore, ut maneam adhuc in hac uita, & ita
 maneā, ut uobis omnibus aliquando sim fruiturus, mei=
 que factururus copiā, quo simul & uos uberius proficia=
 tis in fide, & ego copiosius de fidei uestræ gaudeam in=

IN EPISTOLAM PAULI AD

cremento, uosq; uicissim magis etiã de me gaudere possitis, posteaquam ad uos me recepero, denuo cõspicientes me praesidio Christi, non modo non cessisse his malis sed seruatam etiam uestris augendis cõmodis. Videtis quantam felicitatem meam uestro lucro posthabeam? Quis nũ tertij coeli cupidus, fastidiat huius uitae curas? Quis non Paradisi superioris desyderio, gestiat ab his malis euolare? Quis non uerborũ arcanorum memor, humana negligat alloquia? Quis non pro tot exitijs, tot periculis, tot mortibus eligat tranquillam immortalitatem? Sed tantum apud me ualet fraterna charitas, ut aliorum profectũ meo desyderio praeponam. Quo magis erit uobis enitendum, ut huic animo meo respondeatis. Id autem fiet, si curabitis, ut uestra uita digna uideatur Euangelio Christi, ob quod haec tanta perceptior, ne hoc ipso fructu fruster, ob quem unum sustineo distrahi ab optatissimo cõsortio Christi. Proinde date operam, ut siue uos inuisero, tales reperiam, quales opto, siue quid obstiterit, quo minus reuisam uos, tamen absens audiam de uobis, quod quemadmodum hactenus fecistis, persistatis uno spiritu, quem hausistis communem, eodemq; animo concordēs, simulq; uestris officijs adiuuantes, decertantem aduersus impios Euangelij fidem nec ullo persecutionũ metu terreamini, quo minus fortiter ubiq; resistatis aduersarijs Christi, quorum improbitas nihil aliud efficiet, nisi ut & ipsis pariat exitium, & uobis salutẽ, semper in maius gliscente Euangelij gloria, &

Tantum di-
gne in Euã-
gelio Chri-
sti.

Vt siue cũ
uenero.

Collaboran-
tes fidei E-
uangelij.

ria, & illorum impijs conatibus in peius usq; prolaben-
 tibus. Pulcherrimū est pro Christo perpeti, gloriosum
 per hunc uincere aduersarios. Verū hinc nihil est quod Et hoc à
 nobis uindicemus. A Deo uobis hoc donatum est, ut nō Deo.
 solū prompte credideritis Euangelio Christi, quod ego
 prædico, uerum etiam parati sitis pro illo pati, uidelicet
 meum exemplum sequuti, neq; detrectetis pro Euāge-
 lij negotio certamen idem subire, quale & olim uidistis
 in me, tot modis afflictō, cum isthuc agerem, & nūc au-
 distis de me unctō, et capitis reo. Hæc casu nō fiunt, sed
 à Deo propicio donantur ijs duntaxat, quorū pietatem
 uult afflictionibus huius utæ reddi spectatiorem. II.

P Roinde si qua consolatio est inter illos mutua, q̄ Si qua ergo
 in eundem Christū conspirarunt, si quod est so- consolatio.
 latū, quod habet fraterna charitas, quæ tristitia
 pariter a clata facit cōmunia, si quā uim habet Christi
 spiritus, oībus uobis cōmunis, si qui sunt affectus, q̄bus
 in afflictionibus amicorū tanguntur hoīes, si quæ sunt
 cōmiserationes, quibus ipso naturæ sensu ingemiscimus
 aut indolescimus malis eorū, quos ex animo diligimus
 quiq; nostra caussa perpetiuntur, per hæc omnia uos ob
 testor ó Philippenses, ut hanc uoluptatem, quam ex ue- Implete
 stro profectu concepi, mihi perficiatis? Quicquid quo- gaudium
 cunq; nomine mihi debetis, acceptū feram, si uos cōcor mecum.
 dibus animis conglutinemini, si mutua sit inter uos oēs
 charitas, si sitis unanimes, si consentientes. Non potest
 pax concordiaque constare inter feroces, & elatos. Si

IN EPISTOLAM PAULI AD

dem ferox ac tumidus animus parit contentionem, parit ambitionem, parit iracundiam. Atqui hæc charitatis fraternæ, mutuæq; beniuolentiæ præsentanea sunt uenena. Ne quid igitur inter uos Christi spiritu cõglutinatos Christi q; philosophiã profitentes, generatur per contentionem, aut inanem gloriam, ut alius alium prouocet ferocitate, nemo uelit alteri cedere, quibus ex rebus inter mundi discipulos oriuntur iurgia, rixæ, dissidia. Ne sint igitur uobis consilio ira, aut ambitio, aut superbia, consultores pessimi, sed potius fraterna charitas, & huius comes, animi modestia, qua nemo se præferat alteri, sed quisq; alterum se præstantiorem existimet, sibi nihil arrogans, aliorum dotibus benigne candidèq; fauens, neque suum quisquam priuatum spectet cõmodum, quod ubi fiet, ibi publica concordia periclitatur. Sed quisque per Christianam charitatem, quæ non querit quæ sua sunt, suis cõmodis anteponat aliena. Neque uero cuiquam uestrum in mentem ueniat impia cogitatio, cur prudens ac sciens ultro cedam melior deteriori? Ne pudeat uos Iesu Christi exemplum sequi. Cur enim non cõuenit uos, qui pares estis et consortes, sic inter uos affectos esse, quemadmodum ille affectus fuit erga nos? Si ille sibi uindicauit primatum, si sua captauit cõmoda, sit & inter uos decora pro rebus hisce contentio. Atqui ille quum natura Deus esset, atque ipsis factis se Deum esse declararet, dum mortuos nutu reddidit uitæ, dum uertit elementa rerum, dum demonibus imperat, dum uerbo pellit morbos, tamen quo nobis perfecta modestiæ

Nihil per
cõtentionẽ.

Hoc sentite
in uobis, qd'
& in Chri-
sto Iesu.

pararet exemplum, non sibi per inanem gloriam uin-
 dicauit, ut haberetur æqualis Deo, sed humiliavit, ac de-
 iecit semetipsum apud homines, à patre expectans glo-
 riam, ad quam demonstravit aditum esse, non per am-
 bitionem, sed p̄ humilitatem. Et adeo se deiecit, quum
 esset summus, ut nō solum uelut homo uersatus sit inter
 homines dormituriens, sitiens, esuriens, pauper, reli-
 quisq; nostræ cōditionis iniurijs obnoxius, uerum etiam
 serui speciem in se suscepit, & serui nocentis, quum
 ipsa esset innocentia. Quid? An non mali serui est, capi,
 alligari, cædi flagris, conspui? Atqui non ad hoc tantum
 sese demisit, uerum etiam usq; ad supplicium mortis, ceu fa-
 cinorosus descendit, ac mortē longe probrosissimā cru-
 cis. Sic uisum erat patri, ut ille hæc pro nostris cōmis-
 sis dependeret, isq; uolēs obedientē se præstitit per oia,
 nihil detractans, quod ad nostram salutem conduceret.
 Qui mundano sunt affectu, ambitione, contentione, cū
 aliorum iniuria grassantur ad falsam gloriam. At Chri-
 stianus, qui ueram & æternam gloriam querit, hac uia
 debet ad illam contendere, qua Christus ingressus est,
 Per falsam ignominiam iter est ad ueram gloriam, per
 momentaria dispendia aditus est ad immortalia cōpen-
 dia. Gloriam captare non oportet, sed promereri. Vul-
 tis audire, quid meruit humilitas Iesu Christi? Ille qui-
 dem nō usurpauit sibi apud homines, ut quod esset, ex-
 hiberet, sed Deus pater euexit filium suum in summā
 sublimitatem, ac per humilitatem, & ignominiam cru-

IN EPISTOLAM PAVLI AD

cis illustrato, largitus est nomen quod excellit omnē huius
 manam gloriam, nimirum ut iam ad Iesu illius conspuit
 et crucifixi nomen sese flectat ac submittat omne genu,
 non solum quicquid est in terris, uerum etiam quicquid
 est uel apud inferos, uel apud superos in coelis. Nec ulla
 sit usquam lingua, siue hominū, siue angelorum, siue
 demonum, quæ nō confiteatur Iesum oīm rerum prin-
 cipem ac dominum, à dextris assidere Deo patri, ut re-
 gni communis, gloriæq; omnis consortem, idq; in glo-
 riam Dei patris, à quo proficiscitur, & in quem redun-
 dat omnis filij gloria. Quæ mortalium ambitio, quæ
 opes, quod regnum, quod studium humanum unquam
 talem cuiquam parauit gloriam apud omnes, qualem
 Christo sua parauit humilitas? Atq; hæc omnia nostra
 causa fecit, non sua. Nec enī ille meruit deijci, nec eguit
 illustrari, quo magis uobis est similis adhibenda mode-

In gloriam
 Dei patris.

Itaq; charis-
 simi mei.

stia, sine qua nō possitis esse incolumes. Proinde fratres
 mei dilecti, hac quoq; parte pergite uestri similes esse,
 ut quemadmodum ad exemplum Christi semper obedi-
 stis Euangelio nostro, ita & in posterum faciatis, nō so-
 lum cum erimus presentes, sed multo magis nunc cum
 absimus, eam curam quam ipse præsens uobis impensu-
 rus essem, in uos ipsos transferentes. Agite negotiū ue-
 stræ salutis, nō osctantes, sed cum omni sollicitudine ac
 tremore, nō ignari quanta de re certetur, & quibus cū
 hostibus uobis res sit. Nō est dormitationi, aut securita-
 ti locus, sed rursus nō est quod diffidatis. Vestrum erit
 pro

pro uiribus adniti. Deus aut̄ est is, qui hoc agit in uobis, ut quod ad salutē pertinet, & uelitis & p̄ficiatis, quod animi bona uoluntas uobis suggerit, ne nesciatis cui tribuendū sit, si quid illa uobis suggererit. Curandum est uobis, ut uestris moribus commendetis Euangelij doctrinam, ijs quoq; qui ab illa sunt alieni. Id futurum est, si conspexerint uos esse summa concordia, pariq; fiducia, & quicquid agitis, id fieri sine murmure, sine disceptationibus, quorum alterum est non ex animo facientū quod faciunt, alterum est diffidentium. Sed magis in omnibus synceri sitis, ac moribus adeo puris & inculpatis, ut nemo iure de uobis queri possit, ut cunctis perspicuum sit, uos esse uere filios Dei, non nothos aut adulterinos, sed patrem cœlestem cœlesti uita referentes, qui si interim uitam agatis in medio nationis asperæ, tortuosæ, & insynceræ, ut nulla tamen ex parte uestra uitetur synceritas, quin potius inter horum tenebras, innocentia uite sic luceatis, ueluti mundi luminaria quædam, oculis omnium exposita. Vos enim estis illi, de quibus in Euangelio dixit Christus. Estis lux mundi, qui sustinetis uiuificum Euangelij sermonem, ipsis etiã moribus Christi doctrinam exprimentes, ut confidam uobis perseuerantibus, me quoque gloriaturum in aduentu Christi, me non frustra laborasse, nec inaniter in hoc Euangelij stadio cucurrisse, qui tales discipulos Christo lucrificerim, Et adeo me non poenitet laborum meorum, per quos uos obtuli Deo gratissimam uictimam, sacrificium

Omnia facite sine murmurationibus.

Nã etsi immolor super

IN EPISTOLAM PAVLI AD

ut etiam si ipse immoler super hostiam sacrificiumq; fi
 dei uestrae, & meo pariter et uestro omnium nomine sim
 gauisurus. Nam quemadmodum uideo meas afflictiones
 ceptisse in profectum uestrum, ita scio mortem meam Euā
 gelio profecturam, atq; hac de causa mors quoq; mihi
 grata ueniet. Quod si decet uos in omnibus consortes es
 se gaudij mei, non debet mea mors uobis esse mœrori,
 quæ mihi est futura iucunda. Habetis quo nomine de meo
 statu debeatis gaudere, sed spero fore, fauente Domino Ie
 su, ut uos breuiter per Timotheum inuisam, quandoquidem
 ipsi mihi uenire nondum licet. Hunc igitur uelut alterum
 me mittam, ut quemadmodum cognito statu meo nunc
 gaudetis, ita & ego gaudeam, per Timotheum huc re
 uersum cognito statu uestro. Nam hic mihi potissimum
 uisus est idoneus ad hanc legationem, cum nemo sit cete
 rorum qui in Euangelij negotio sic æquet animum me
 um, quiq; in curandis uestris negotijs, fidem ac diligen
 tiam Paulinam magis ex animo sit representaturus, ut
 pote quem merito pro filio germano habeam. Sunt quo
 rum ministerio minore dispendio poteram hic carere,
 sed nolui quenquam mittere, nisi probate integritatis.
 nam ceteri fere uenantur huiusmodi legationes, non per
 inde ut alijs profint, sed ut suis lucris consulant potius
 quam Iesu Christi, à quo animo scitis me semper abhor
 ruisse. Non arbitror opus ut eum uobis commendem,
 quippe iam pridem uobis spectatum ipsa re, qui memi
 nisse potestis, quomodo se gesserit mecum in Euangelij ne
 gotio

Tam una =
 numem.

Nō quæ Ie
 su Christi.

gotio, meq; ceu patrem germanus filius per omnia retu-
 lerit. Hunc igitur ut spero mittā, simulatq; uidero, quō
 se flectāt res meae. Quin & illud fore confido, propicio
 Domino, ut & ipse prope diem ad uos ueniam. Insuper
 autem & hoc sum arbitratus opere praeciū, ut & Epā-
 phroditus Timotheo comes iret ad uos, mihi quidē &
 frater & collega, & cōmilito, uobis autem Apostolus,
 ut uobis & meo & uestro ipsorum nomine debeat esse
 cōmendatus. Deniq; qui uestram benignitatem, qua so-
 letis necessitati meae subuenire, ad me detulit. Is iam pri-
 dem ingenti desyderio tenebatur uisendi uos, anxius ani-
 mi, ne uos grauius discruciet, quod audisset ipsum
 egrotasse piculose. Nec uanus fuit ille rumor, sic enim
 egrotauit, ut de uita periclitaretur, morti uicinus, sed
 Deus illum restituit, misertus famuli sui, immo nō illius
 tantum, sed & mei, qui simul cum periclitante pericli-
 tabar, ne ad dolorem quē mihi morbus illius adferebat,
 accederet ex morte tam fidi commilitonis desyderium.
 Quo magis mihi studio fuit illū ad uos mittere, primū
 ut eius conspectus uobis sit uoluptati, ubi uideritis illum
 reualuisse. fortasse fame non perinde credituri, deinde
 ut mihi quoq; dolor omnis abstergatur ex animo, si sen-
 sero uos de illius ualetudine certo gaudere gaudio. Exci- *In domino.*
 pite igitur illum affectu Christiano cū omni gaudio, nec
 hunc tantum, sed omnes huius similes habete in pretio.
 Si quidem huc à uobis missus, ad eo non ueritus est seui-
 tiam Neronis, quem sciebat infensum mihi, ut ob Euāge-
 lium

IN EPISTOLAM PAULI AD

Tradēs ani fuerit, prius habēs profectū euāgelicæ doctrine, quā
mam suam. suam incolumitatem, quo pensaret id quod ob absentia
uestro erga me officio uidebatur deesse, ac per illum mi
hi quodāmodo fieretis præsentes, qui & uestram muni
ficientiam ad me pertulerit, & suis officijs inseruerit.

CAPVT III.

De cætero
fratres mei
In domino.

SUPERESTIGITUR fratres, ut cognitis his quæ hic sunt
& reddito uobis Epaphrodito incolumi, læto sitis
animo, ac neglectis afflictioibus, quibus mūdus nos ex
ercuit, gaudeatis, semper in melius prouehi negociū do
mini nostri Iesu Christi, cui nō perinde metuo ab Ethni
cis, qui palām impugnāt Euangelium, atq; ab istis semi
Christianis, qui sic Christum prædicant, ut Iudaismum
interim admisceant. Hac de re uos pro mea sollicitudine
frequenter admonui, sed tamen non grauabor eadem
inculcare literis, quo magis sitis in tuto. Nam aduersus
istos, qui nusquam nō insidiantur, uix unquam satis cau
tum est, pestilens, improbum, & impudens hominum
genus. Inuidet libertati uestræ, oblatrant doctrine syn
ceræ, mordent alienam uitam, laborāt in Euangelico ne
gocio, sed sic, ut corrumpant. Iactitant sese de pellicula
præputij præcisa, cū mentē habeāt incircūcisam. Caue
te fratres ne uobis imponāt, obseruate canes huiusmodi
obseruate malos oparios, obseruate incircūcisos, circun
cisos, imò cōcisos uerius. Præter causā isti sese uenditāt
corpore circumferentes fœdam suæ nobilitatis notā cū
notam

Cauete ca=
nes.

aīo sint impuro impioq; Si gloriosa est circumcisio, nos
 uere sumus circūcisi, nos uere Iudæi, nos germani Abra
 hæ filij, qui Deum colimus non pecudum sanguine, sed
 spiritu (sic enim ille coli gaudet) qui gloriamur nō in pel
 licula corporis, non in Mose, sed in Christo Iesu, qui suo
 spiritu refecuit omnia uitia ab animis nostris, qui cordi
 bus nostris notam pulcherrimam impressit, quo constet
 nos esse filios Dei. Hæc demū est uera gloriosaq; circun
 cisio. Deus posthac non æstimat hominē ex habitu cor
 poris, at isti neglecta mentis cura, totam fiduciam collo
 cant in carne, in qua si gloriandum sit, ego sanē nec hac
 parte cuiquam istorū cessero, ne quid habeāt quod cau
 sentur mihi ulem esse circuncisionē ob id, quia nō habe
 am. Si quis alius hoc nomine sibi placet, ego magis etiam
 mihi possim placere, nimirum legitime circuncisus octa
 uo die iuxta legis præscriptum. Israhelita non in sitone
 sed genere. non profelytus, sed Iudæus ex Iudæis oriun
 dus, nec è quauis tribu, uerū è præcipua, nempe Benia
 min, unde & sacerdotes constituuntur, cum pleriq; se pu
 tent Israhelitas, quod è concubinis Israhelitarū ducant
 genus. Hebræus ex Hebræis iuxta genus, iuxta legis se
 ctas Pharisæus, cuius ordinis semper fuit prima digni
 tas. Quod si libeat quemquam ex huius legis studio atq;
 obseruatione æstimare, nechis in rebus habēt, in quo se
 mihi præferant. Nam patriæ legis tantum me habebat
 studium, ut ob eam tuendā modis omnibus perseque
 rer Ecclesiam Christi. adeo tenax eorum quæ lex præ
 scribit,

Quamquā
 & ego ha
 beam confi
 dentiam in
 carne.

Secundū le
 gem Phari
 sæus, secun
 dū amula
 tionē &c.

IN EPISTOLAM PAULI AD

scribit, ut nihil esset in quo merito culpam posse, ut præ-
 uaricator. Quod si quid ista præclarum haberent, iu-
 stius gloriari poteram, quàm isti qui se semideos uideri
 uolunt, quod præputio carcant. Ac tum quidem temporis
 quoniam nondum eram edoctus Christum, pulchre mihi
 iudebar felix & nobilitate generis, & dignitate sectæ,
 & obseruatione legis, sed ubi per Euangelium Christi
 didici, quibus in rebus sita sit uera iusticia, atq; his typis
 & umbris Mosaicæ legis res longe præclariore denota-
 ri, mox quæ prius ut uehementer expetenda sectabar,
 abieci, reliquiq; damnosum esse ducens, quicquid uel
 tantillum à Christi doctrina remoraretur, non quod le-
 existimo o- gem damnum, si quis ut oportet utatur, sed quod tan-
 mnia detri tum tribuam Euangelio Iesu Christi domini mei, ut huius
 mentum esse excellenti cognitioni non solum posthabeam legem Mo-
 saicam carnalem, qua gloriantur isti, uerum etiam quic-
 quid usquam mundus hic præclarum habet, aut suspici-
 endum pro dispendio mihi sit. Hanc igitur simul atq; quæ-
 stare coepi, nullum est ullius rei lucrum, quantumuis
 præclaræ, quod non pro damno, immo quod non pro
 rudere ducam, aut si quid rudere contemptius, modo
 huius dispendio mihi liceat lucrifacere Christum fon-
 tem bonorum omnium, quæ uere bona sunt. Pro nihi-
 lo habeo meam iusticiam, cuius opinionem mihi uindica-
 bat apud homines Mosaicæ legis obseruatio, modo mi-
 meam iusti hi contingat uera iusticia, quam meam non possum ap-
 pellare, cum haudquaquam pareatur nostris meritis,
 sed

Sed quæ mi-
 hi fuerunt
 lucra.

Verum tamē
 existimo o-
 mnia detri-
 mentum esse

Non habes
 meam iusti-
 ciam.

sed gratis detur ijs, qui sibi diffisi, simpliciter fidūt Chri- Quæ ex
 sto. Nascitur & ex lege iusticia quædam, sed inefficax Deo est iu-
 ad præstandam salutem. Sed quæ datur à Deo, sic no- sticia i fide.
 stra non est, ut tamen nobis conferat ueram salutem, si
 modo credentes Euangelio, per fidem cognoscamus Ie-
 sum Christum, cuius natiuitas mirabilior est, quàm ulla
 mortali sapientia possit intelligi, cuius resurrectiōis uis
 maior est, quàm ut ullis humanis argumentis queat per-
 suaderi, sola fides hæc nobis persuadere potest, & adeo
 persuasit, ut spe promissorum fretus, gaudeã uenire in
 consortiũ afflictionum illius, uicissim pro illius. Euange-
 lio uinctus ac moriens, quæadmodũ ille pro nobis cæsus
 est & crucifixus, si quo modo mihi contingat, ut sicut
 mortẽ illius imitor, ita perueniam ad resurrectiōis glo-
 riã per illũ resuscitatus. Hæc certissima spes me cõsola-
 tur in his afflictionibus, quod fidã Christi promissis, qui
 regni sui consortiũ pollicitus est ijs, qui nõ detrectarint
 crucis cõsortiũ. Neq; hæc dixerim uelut in me situm sit
 ut tantum assequar præmium, nondum mihi peruentũ
 est ad metam cursus, nondum assequutus sum brabeũ,
 nondum perfectum est certamẽ, sed tamẽ huc omnibus
 neruis admitor, ut quod sequor, assequar. Neq; enĩ quo-
 modocunq; currẽti cõtingit præmiũ, sed acriter, sed cõ-
 stanter adlaboranti. Bona spes est me apprehensurum,
 quando in hoc ipsum reprehẽsus sum à Christo, atq; e
 medio cursu, quem olim male instituerã aduersus illius
 Ecclesiam, retractus, ut in Euãgelico stadio bene currẽs
mererer

IN EPISTOLAM PAULI AD

mererer brabeum immortalitatis, ne uos premiij pro-
 missi fiducia segnes reddat ac male securos. Fratres ipse
 nondū arbitror me assequutū, quod ambio, quodq; spe-
 ro. Maximū est quod sequor. Non temere quis assequi=
 que quidē tur. Scio ueracē esse Christum, sed humane naturæ fra-
 retro sunt gilitas ac mutabilitas me nondum sinit esse securum. Pro
 obliuiscens inde magna quidē spe, rebus omnibus posthabitis, unū
 illud ago, ut in cursu Euangelico, uelut oblitus eorū quæ
 à tergo relictæ sunt, toto nisu ferar in ea quæ restāt à frō
 te, neq; temere quouis feror. Dispendiū enim facit, qui
 male currit. Sed rectā tendo ad metam Euangelicā no-
 bis præfixā, & ad premiū immortalitatis, ad qd' Deus
 agonotheta noster, è cœlis spectans conatū nostrū, nos
 uocat opitulante Christo Iesu. Proinde qui legem admis-
 cent Euāgelio, quid aliud quàm cursum nostrū student
 remorari? Quotquot igitur pfecti sumus. Ita sumus affe-
 titi, ut præter Euangelicū scopum nihil nobis propona-
 igitur per- mus. Quod si qui sunt inter uos aliquanto infirmiores,
 facti sumus qui patriam legem cui assueuerunt, non omnino possint
 hoc sentie- cōtemnere, ferantur, donec & ipsi proficiant. Vobis re-
 mus. uelauit Deus legis præsidij nequaquā esse opus, fortassis
 futurū est, ut illis quoq; reuelet idē. At interim sanè cur-
 sum eū quem iam cœpimus, iuxta regulam præscriptā
 Verūtamenē ad quod p- pgamus. Et in hoc certe sumus concordēs, ne patiamur
 uenimus. ab instituto retrahi, sed pro sua quisq; uirili propere=
 mus ad premiū immortalitatis. Sunt qui rectū cursum
 non teneant, eos sequi tutum non sit. Me potius imitemi
 ni

mini recta properantem ad Euangelij brabea, & ob-
 seruate eos, quos uideritis ad nostrum exemplar ince-
 dere. Christus optimam formam nobis exhibuit, ad hanc
 me uidetis eodem conuitti, quo peruenit ille. Non omnes
 qui currunt in hoc stadio premium consequuntur. Ne-
 que uobis tutum sit quosuis praecurrentes sequi. Sunt
 enim complures, de quibus & antea saepenumero lo-
 quutus sum uobis, & nunc rursus cum lachrymis di-
 co, sic Christum praedicantes, ut interim inimici sint cru-
 cis Christi. Nolunt enim imitari uitam ac mortem illi-
 us, ut cum illo uiuant in aeternum, sed ad questum &
 gloriam suam, pro uera pietate docent Iudaicas obser-
 uatiunculas, circuncisionem, ciborum delectum, discrimi-
 na dierum, ut his alijs oneratis, ipsi interim regnent
 ac suauiter uiuant, perinde quasi post hanc uitam non ex-
 pectent aliam. Sed ab horum moribus finis illorum nos de-
 terreat. Nam quemadmodum per infamiam humanam
 tendimus ad aeternam gloriam, & per temporarias as-
 fluctiones conuittimur ad immortalem felicitatem, ita il-
 li per momentarias uoluptates asciscunt sibi sempiter-
 num exitium, uentrem habentes loco Dei, qui non po-
 terit eis succurrere, & per sycatam apud homines glo-
 riam, quam collocant non in Christo, sed in rebus puden-
 dis, festinant ad aeternam ignominiam. Nam tempora-
 rium ac sycatum est, quicquid terrenum est, uerum at-
 que aeternum, quicquid coeleste. At isti nihil aliud cu-
 rant, quam terrestria. In his gloriam, in his uoluptate,

Imitatoris
 mei estote,

Quorum
 finis interi-
 tus.

IN EPISTOLAM PAULI AD

in his opes suas collocant, multū aberrātes à scopo Euāgelico. Caterū nos qui Christū uere sequimur, licet corporibus detineamur in terris, tamē animis in cœlis uiuimus, illic assidue suspirātes, quō præcessit caput nostrū unde & per fidem expectamus Dominū nostrū Iesum Christū, qui resuscitatis mortuis palām exhibebit ea, quæ pollicetur, interim trāsformaturus hoc corpusculū humile, & omnibus iniurijs obnoxium, ac simile redditurus corpori suo gloriose, quonimirū membra, quæ fuerunt hic afflictionum illius cōfortia, illic uocētur in cōsortiū felicitatis. Nec istud uidebitur cuiquam incredibile, qui perpenderit uim illius, per quem res geretur. Nichil est enim quod ille præstare nō possit, cui in manu est ubi libuerit, sibi subijcere omnia. Eam potētiam tū aperiet omnibus, quamuis interim se p̄ numero dissimulet.

CAPVT IIII.

in Domino **T**Antarum igitur rerum spe sulti, fratres mei dilecti ac desiderabiles, quorum successum gaudium mecum esse duco, quorū uictoriam meā coronā esse iudico, quē admodū cœpistis ita persistite, neq; sinatis uos deflecti à Christo Iesu. Iterū atq; iterū mihi dilecti fratres Enodiā obsecro, ac separatim Syntychen obsecro, ut cōcordibus animis sint in promouendo Christi Euāgelio. Quin & ter rogo uera germanaq; cōiunx, mecū in Euāgelij negotio consentiens, ut istis mulieribus adsis, quæ participes fuere laborum ac periculorū meorū in Euāgelio unā cū Clemēte, simulq; cum reliquis qui mihi sic erunt

erunt in Euangelio cooperarij. Quorū nomina quid at
tinet à me referri, cū scripta sint in libro uite, nunquā
abolēda, ibi scripta sunt omnium nomina quicunq; suis
officijs adiuuant rem Euāgelicam, quorum de numero
estis & uos. Has ob res gaudete semper, etiam in medijs Gaudete in
afflictionibus, iterum atq; iterum iubeo uos leto esse ani
domio sem
mo, quātumuis seuiat in uos improborum iniquitas, ta
per.
men uestra æquitas uestrāq; moderatio nota sit, & spe
Etata cunctis mortalibus, non solum fratribus, uerū etiā
alienis à Christo, quo citius uestra bonitate puocati, pel
liceātur ad Euangelij cōsortium. Lenitas enim morum
conciat, ac frangit etiā impios. Ne uelitis illos ulcisci,
neue illis suas delicias inuideatis. Instat enim aduentus
Christi, qui & uobis pro spretis huius mūdi commodis
largietur immortalitātē, & illi suæ dementiæ pœnas lu
ent. Vos in diem uiuite, nulla de re solliciti, tantum illud
agentes, ut ille adueniēs uos offendat paratos, ab illo pē
dete totis animis. Quod si qua re fuerit opus, ne fidite Nihil solliā
mūdi praesidijs, sed Deū assiduis precibus iterpellate, il
ti sitis
li uotis ardētibus significātes, si qd postulatis, illi gratias
agentes, quicquid euenerit seu prosperū, seu aduersum
certifore, ut per illum & aduersa uobis reddantur pro
spera. Nouit ille quidē, etiam si nihil postuletis, quid uo
bis sit conducibile, sed tamen amat huiusmodi legationi
bus appellari, amat pijs uotis sollicitari, ac uelut cogi.
Sic enī fiet, ut pax qua cōciliati estis Deo, res felicior, q̄
ut humana mens queat percipere, muniat corda uestra, at

IN EPISTOLAM PAULI AD

De cætero
fratres.

quæ animos uestros aduersus oia, quæ hic possint incidere formidanda. Quid eni metuat, qui se norit Deo charũ esse per Christum Iesum. Vt igitur harũ rerum, quibus uel blanditur, uel terret hic mũdus, cura uacuos uos uolo, ita totis animis aduigilandũ est, ut uirtutibus ditescatis, quæ uos Deo cõmendent. Itaq; quæcunq; sunt uera, & à fũco abhorrentia, quæcunq; decora atq; honesta, dignaq; his, qui res humiles atq; ineptas detestantur, quæcunq; iusta, quæcunq; pura sanctaq;, quæcunq; ad alendam concordiam accommoda, quæcunq; bonam famã conciliant, si qua uirtus, si qua laus uirtutis comes, hæc uobis curæ & cordi sint, hæc uestris animis obuersentur, hæc inquam, atq; his similia, quæ pridem & didicistis, & accepistis à nobis, nec audistis tantũ ex me, sed etiã uidistis in me. Non eni docui uos, quod ipse non præstiterim. Hæc eadẽ igitur non solũ memineritis, uerum etiã præstetis & ipsi nos imitantes. Hæc agentibus aderit Deus autor pacis. Cui nõ conuenit, nisi cum uirtutũ cultoribus. Porro uoluptati nõ mediocri fuit animo meo, quod solitus ille uestre charitatis affectus erga me iam aliquandiu intermissus, aliquando reuiguit, ac ueluti restoruit, Imò non fuit intermissus, sed is quum esset sui similis, deerat uobis opportunitas mittendi, quæ uolebatis. Proinde gaudeo nõ perinde cõmodo meo, ac uegauius sum
autem in do
mino.

stra charitate, qua gaudeo uos Deo dignos reddi. Neq; enim admodũ me mouet meæ penurie uestra liberalitate subuentum esse. Nam harum rerũ rudis non sum aut insolens

insolens. Imò multo iam usu, ad horum malorū patien- Didici in q-
 tiam occallui. Didici præsente fortuna, quæcunq; ea fue bus sum suf-
 rit, contentus esse. Noui uel inter pauperculos humilis ficiens esse.
 & pauper esse, noui & inter diuites excellere. Si deest,
 contraho me, si superest, effundo in aliorū usus, & ma-
 gnificū largitorem ago. Egestas tutior est, abundantia
 benignior. Ad omnem locū, ad omne tempus, ad omnē
 occasionē memet accommodare noui, sic ad utranq; fortu-
 nam factus & edoctus. Nec me corrumpit saturitas, si
 adsit rerū copia, nec me deicit esuries si desit quod eda-
 tur. Nec elatū reddit opulentia, si quid obuenerit supra
 necessitatem, nec exanimat inopia, si minus est, quam
 postulet usus uitæ. Cur enī hæc moueant animum meū,
 qui compedes & flagra contemno Euangelij gratia? Ni Omnia pos-
 bil est horū quod nō perpetuar infracto animo, confr= sum in eo q-
 mante & corroborante me Iesu Christo, cuius præsidio me confor=
 fortis sum, cū ex me ipso sim nihil. Neq; uero hæc dixc= tat.
 rim, quo uestram munificentiam habeam contemptui.
 Imò uehementer laudo pietatem uestrā, qui uosmet in=
 serueritis in societatem afflictionū mearum, premiorū
 quoq; participes apud Deū futuri. Amplector sponta=
 neam animi uestri promptitudinem. Nam ipse non so=
 leo quicquam istorum officiorum à quoquam flagitare.
 Estis enim & ipsi testes Philippenses, quod cum primū
 in finitimis regionibus prædicarem Euangelium Christi
 & e Macedonia discederem, nullam Ecclesiam mihi cō-
 municasse. Certe quod attinet ad rationē dandi atq; acci-
 piendi.

IN EPISTOLAM PAULI AD

picendi. Nec enim illi dedere quicquid, nec ego studebam accipere. Vos soli ultro detulistis, non solum cum apud uos agerem, uerum etiam cum essem Thesalonica, semel atque iterum misistis absenti, quae putabatis mihi esse opus. **Fructum abundantem.** Dicitur tior erat Thesalonica, sed uobis animus erat benignior. Non illos incuso, sed uestro profectui gratulor, uestro lucro gaudeo potius quam meo. Nam ingens lucrum facit quisquis ob Euangelium Christi rem minuit temporariam, et alicnas opes cum ueris et aeternis opibus commutat. Ipse non requiro munus, sed requiro fructum, qui uobis accrescit ex ista munificentia prompta et ultronea. Paululum decrescit rationibus uestris pecuniarijs, non nihil acceditur celsi domestico, sed plurimum accedit rationibus caelestium praemiorum. Et tamen quod ad me quoque pertinet, non est quod doleatis paruum gratam fuisse uestram beneficentiam. Recepi omnia, ac nunc uestra munificentia diues sum, expletus sum ijs, quae mihi a uobis pertulit Epaphroditus, adeo copiose misistis. Accepi autem non tantum munus ab hominibus mihi missum, sed tanquam hostiam Deo gratissimam, cui nullus odor sacrificij gratior est, quam spontaneum officium Euangelicae charitatis. Porro quemadmodum uos uestras fortunas atteritis, ne quid mihi desit, ita Deus meus uicissim suppleat uobis, quicquid defecerit in hac uita. Quum enim is opulentus sit, non sinit ut quicquid desit usibus uestris, qui ob eius Euangelium pauperescitis. Hoc ad ipsius et Christi gloriam pertinet. Sit autem omnis Deo patri nostro seculis aeternis, Amen.

Salutate

Salutate cunctos, qui iuxta Christi Iesu doctrinā, san-
 timoniā uitęq; puritatē sectantur. Saluere uos iubent
 uicissim qui Rhomę mecum sunt Christū profitentes.
 Nec hi solū qui mecū habent consuetudinem interiorē,
 uerum etiam cum ceteri omnes, tum præcipue qui ex
 Cæsaris familia Christi doctrinā amplexi sunt, nec tam
 seu principis dominiq; metu à Christi professione de-
 territi. Fautor & benignitas domini nostri Iesu Christi
 semper adsit spiritui uestro. Amen. FINIS.

IN EPISTOLAM PAULI APOSTO-
 li ad Colossenses, Argumentum per
 Erasmus Rot.

Colossenses in Asia minore sunt, finitimi
 Laodicensibus. Hos non uiderat Aposto-
 lus, nā Archippi, siue quod addit Ambro-
 sius, Epaphræ, quibus hoc delegatū erat,
 prædicatione cōuersi sunt ad Christū. His uehementer
 iminebant pseudapostoli, conantes in dogma multo p-
 uersissimū inducere, docentes, non esse filiū Dei salutis
 autorē, sed per angelos uia patere ad patrem. Neq; eni
 uenisse filiū Dei in hunc mundū, neq; uenturū, quum
 in ueteri testamento per angelos administrata sunt oīa.
 Deinde Iudaismū, et philosophiæ supstitutionem cū Chri-
 sti doctrina miscebant, obseruantes quædā legis institu-
 ta & supstitiose obseruantes Solem, lunā ac stellās, &
 Hb 4 clementa

ARGUMENTVM

elementa huius mundi, quibus docebant nos esse obnoxios. Hos igitur suae Professionis comonefacit, ostendens illos quicquid hactenus assequuti sunt, non angelis debere, sed Christo angelorum conditori, hunc unum esse caput Ecclesiae, nec ab alio quoquam petendam salutem atque interim auctoritatem suam asserit. Diligenter autem monet, ne pseudapostolorum magniloquentia, confictisque uisionibus angelorum sibi imponi paterentur. Et uel in Iudaismum, uel in philosophicam superstitionem prolaberentur. Atque haec agit duobus primis capitibus. In reliquis hortatur ad officia pietatis, nominatim praescribens, qualis uxor erga maritum, qualis debeat esse maritus in uxorem, qualis parens erga liberos, liberi erga parentes, serui erga dominos, domini erga seruos. Extrema pars salutationibus occupatur, nisi quod Archippum comonet officij sui. Scripsit autem e carcere ab Epheso per Tychicum, quod ipse palam testatur in hac epistola.

Nostra argumenta addunt Tychico collegam Onesimum, nec satis uideo quid sequuta.

Græcorum inscriptiones ex ur

be Rhoma missam testan

tur. hinc certe remi-

sit Onesimū,

quē illic in

uincu

lis genuerat Christo.

ARGUMENTI FINIS.

In Epistolam

IN EPISTO

LAM PAULI APOSTOLI, AD CO-

lossenses Paraphrasis, Per Eras. Rot.

AVLVS Legatus Iesu Christi, idq; nõ ex institutione hominum, sed ex uoluntate Dei patris, simulq; Timotheus, qui mihi fratris est loco, ob perfectũ in Euãgelio cõsensum his qui Colossis agũt, fidentes Christo Iesu, & ad

huius doctrinã uitæ sanctimoniã sectãtes, nobis fratres professionis cõsortio, sit uobis gratia & pax à Deo patre nostro, ut quẽadmodũ illi gratis estis recõciliati, ita mutuã inter uos cõcordiam semp alatis, sicuti decet fratres cõmuni patre gloriantes. Tametsi non cõtigit mihi uidere uos tamẽ in precibus nostris, quibus assidue compellamus Deũ & patrem domini nostri Iesu Christi, simul etiã pro uobis, et gratias agimus pro donis illius in uos collatis, & precamur ut suas dotes idies augeat, ac tueatur auctas, posteaquã p Epaphrã cognouimus fidẽ uestrã qua cõfidimus uos fore incolumes, nõ angelorum presidio, sed gratuito beneficio Christi Iesu, p quẽ patri uisum est nobis omnia largiri. Nam & hunc Christũ appellari uoluit, ut ex illo salutem haberent omnes, & le

Hb 5 sum

IN EPISTOLAM PAVLI AD

Spem quæ
reposita est
uobis.

sum, ne aliunde quis speraret salutem. Neq; solum cognouimus fiduciam uestram erga illum, uerum etiã huius comitem charitatem, quam ad Christi exemplũ habetis erga sanctos, de quibus studetis bene mereri, non ulla spe redituri interim ad uos cũ scœnore beneficij. sed spe immortalitatis, quam scitis uestræ pietati reconditã in cœlis. Sic enim uere persuasum est uobis per Euangelium Christi, quod ita uerax est, ut licet ingētia pollicetur, & inaudita proferat, tamē quoniã autore Deo nititur, mētiri nō possit. Quod ut p̄ uniuersum mundũ, in dies magis ac magis propagatur, ita ad uos quoq; peruenit, quotidie crescens & aulescens, latius spargēs sese, simulq; fructificās pijs operibus, quæ gignit ultro Christiana charitas, quod idem accidit in uobis, semper ad meliora proficientibus, ab eo die quo primum audistis, & cognouistis uere per gratuitam Dei beneficentiam omnibus condonari peccata, qui credunt Euāgelio, si recte credulitati copuletur sincera charitas. Sic enī didicistis ab Epaphra charissimo conseruo meo, bonæq; fidei Apostolo, quippe qui sincere nostri uicibus functus est apud uos, sic administrans pro Iesu Christo functionem Euāgelicam, ut in omnibus integre sese gesserit. Si cut igitur per hunc uos docui, ita per eundē intelligimus uestram erga nos beneuolentiam, non uulgarem illam, qua uulgo bene uolūt notis & amicis, sed spiritualē & Euangelicam, qua diligimus omnes, per quos illustratur & confirmatur Euangelij gloria, etiamsi corporis oculis

Dilectionē
uestram in
spiritu.

oculis nunquam sint nobis conspecti. Nos itidem isti in nos animo respondentes, etiam non uisus amamus ex eo statim die, quo de credulitate uestra, deq; charitate certiores facti sumus, assiduis precibus interpellantes Deū pro uobis, ac uotis ardentibus flagitantes, ut sua munera quae largiri coepit, perficiat, atq; absoluat in uobis quae et plenius agnoscatis illius uoluntatem, edocti non humana philosophia, aut superstitiosa quorūdam hominū persuasione, sed sapientia prudentiaq; spirituali, cuius iam bonam portionē estis assequuti, in qua cupio uobis nihil deesse, quo perfecti sic omnem uitam agatis, ut digna Deo uideatur, utq; illi per omnia placeatis, nō praetermittētes ullū opus bonū, nam his rebus illi placetur. Si quidem credidisse Euangelio, rudimentum est salutis, absolutur autem ac perficitur pijs actiōibus. Neq; satis Fructifican est per Euangelium didicisse, Deū esse salutis autorem tes et cre= per Iesum Christum filium suum, nisi per hanc scientiā scētes i sciē Christianae charitatis officijs adulescatis ac fructificetis tia Deū. usq; et usq; in melius proficientes, atq; in his constanter perseueretis, omni robore cōfirmati, ne qua uis aut procella persequitiōis uos dimoueat à recto cursu, quā ad rem magnis sane uiribus opus est, eas non est, quod ipsi nobis ex nobis ipsis polliceamur. Deus illas suppeditet oportet, sicuti omnis gloria eorum, quae per nos fortiter geruntur, ad illū redeat, cuius beneficio nobis praestatur, uti summa cū tolerantia, summaq; animi lenitate Secūdū pō tentiā clari tatis eius. Euan gelium

IN EPISTOLAM PAULI AD

gelium Christi. Neq; satis est, ut in his fortes simus et in-
 trepidi, quin potius decet ut alacriter etiã suscipiamus
 afflictiones, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui
 uos hoc honore dignatus sit, ut cum antea fueritis simu-
 lacrorum ac demonum cultores, dignatus sit asciscere
 in consortiu Iudæorum, qui ob ueri Dei cultũ præ uo-
 bis erant sancti, & ad eandẽ hereditatẽ admittere im-
 mortalitatis, cuius spe contemnendum est, quicquid hic
 uel territat, uel blãditur, utq; uobis qui prius in densis
 simis ignorantie tenebris uersabamini, lucem Euangeli-
 eæ ueritatis impartierit, & qui prius fœdissimam ser-
 uul & miserrimam seruitutem seruiebatis sub tyrãni
 de diaboli, tenebrarũ principis, inde uos exemptos trã-
 stulerit in regnum filij sui, quo nihil habet charius, ut in
 illius corpus asciti, cum eodem haberetis regni consor-
 tium. In quo locus non est ijs, qui peccato sunt obnoxij,
 eoq; per filium Dei data est libertas, per quem remissa
 nobis sunt peccata uitæ superioris. In huius igitur ius ces-
 sistis, cuius beneficio fuistis restituti. Ac uidete quã fe-
 lix commutatio. Prius ad diaboli corpus pertinebatis,
 nunc insiti estis corpori Christi, cuius tanta est dignitas,
 ut imago sit Dei patris, qui lucem habitat inaccesam,
 nec à quoquã cerni potest, etiã si per filiũ nobis utcũq;
 cernitur, ipsi ut simillimũ, ita etiã æqualem. Neq; enim
 minus sapiens est, aut minus potens, aut minus bonus
 quã pater. Neq; hæc illi nuper accesserunt, sed anteq;
 quicquã esset cõditum, ille ab æterno fuit imago patris
 æterni

Sortis san-
 etorum

Filij dilecti
 onis sue

Quæ est
 imago Dei
 inuisibilis.

eteri nō cōditus, sed natus ab eo à quo sunt omnia qui
 q̄ solus nullū habet principiu. Is ex se genuit filium, ac
 per filium, simulq; cum filio creauit & condidit uni-
 uersa, quicquid usquam est rerum, siue in cœlis siue in
 terris, uisibile pariter atq; inuisibile, nec angelis ipsis
 exceptis, etiam summatibus, siue thronos dicas, siue do-
 minatōes, siue p̄cipatus, siue potestates. Quæ sic præ
 cellunt cæteris rebus creatis omnibus, ut longe tamen
 sint infra dignitatē eius, cui uos estis adglutinati. Quod
 enim conditum est, inferius sit oportet suo cōditore. At
 per Christum nō solum condita sunt omnia, uerum etiā
 ab eodem gubernantur & seruantur omnia, hac quoq;
 in parte patri compare & consorte. Ipse uero nullo po-
 sterior est, sed præcedit omnia condita, quæ per eūdem
 consistunt, peritura, ni penderent ab illo. Videtis quæ
 sit dignitas ac præminētia Christi, nequis nimiu tribuat
 angelis, ac ne maiestas illius uos deterreat, audite boni-
 tatem eiusdem, ne putetis aliū uobis quærendum esse,
 per quem aditum habeatis ad patrem. Sic enim est prin-
 ceptus omnium angelicarum mentium, ut idem non dedi-
 gnetur esse caput ecclesie, quam sibi sic adglutinauit, ut
 non aliter cum ipso cohæreat, quàm corpus annexum
 est capiti. Proinde nobis cōmune sit oportet, quicquid
 in capite præcessit. Primus ille resurrexit à morte, non
 ut solus fruere immortalitate, sed ut nos sua mēbra
 ad immortalitatis cōsortiū eueheret. Quod primitiis tri-
 buit, toti massæ commune sit oportet. Ille quidē Prin-
 ceptus

Et ipse est
ante omnes

Et ipse est
caput cor-
poris eccle-
siae.

Primogeni-
tus ex mor-
tuis.

IN EPISTOLAM PAULI AD

ceps & autor resurrectionis, sed per illum resurrecti sumus & nos, & quemadmodū primas tenet in rebus conditis, sic tamen, ut ipse conditus non sit, sic & in restitutione rerū conditarum primas tenet, ut sicut illi debemus quod nati sumus, ita eidem debeamus, quod ad salutem renati. Sic enim patri uisum est, ut in filium transfunderet plenitudinem omnē diuinę potestatis ac bonitatis, quę sic in illo maneret, ut non esset opus quicquam unquam aliunde petere, cum nihil uelit aut possit pater, quod idem non uelit ac possit filius. Non est nostrum disquirere, cur ita uisum sit patri, cū certum sit, optimum esse, quicquid ille decreuit. Sic inquam illi uisum est, & ad nostrā salutem, & ad suam gloriam conducere, ut omnia sibi reconciliaret, nō per Angelos, sed per filium propriū, qui suo sanguine supplicioq; crucis, pro nostris peccatis pœnas daret, ut abolitis peccatis, quę dirimebant concordiam & pacem cœlestiū ac terrestrium, iam amicitia ungerentur omnia, siue quę in cœlis sunt, siue quę in terris, nimirū in unum Christum conspirantia. Quorū de numero uos, quoq; eslis, qui cum olim sic essetis alienati à Deo, ut simulacra demonum pro illo coleretis, neq; solū propria uoluntate disideretis ab illo, uerum impijs operibus hostes ageretis, tamen ille nunc uos nec expectantes, nec promerentes reconciliauit sibi, & ex hostibus fecit amicos ac filios idq; non Angelorū ministerio, sed per corporalē mortem unigeniti sui, quę in hoc ipsum uoluit mortale corpus

Et cum uos
essetis ali-
quando alie-
nati.

pus assumere. Et quoniam pax nō potest esse cum Deo
 nocentibus, gratis cōdonauit omnia commissauit e supe
 rioris, ut exhiberet uos sanctos & irreprehensibiles et
 inculpato in conspectu suo. Quis enim uobis imputet Si tamen p
 priora debita, si ipse sibi fert accepta? Id futurum est, si manetis in
 semel gratis admissi ad fidem Euangelicam, semp in eō fide
 persecretis, quod estis professi, ac solido innuxi funda
 mēto, sic uos praebeatis stabiles, ut nec per homines, nec
 per angelos dimoueamini à Christo, unde uobis speran
 da quaecunq; promittit Euangelium, cui semel audito
 credidistis, quod neq; uobis modo praedicatum est, sed
 praedicatum est palam omnibus orbis nationibus, quas
 caeli ambitus complectitur. Inconstans est desciscere ab
 eo, quod semel est probatum. Impudens est, pro uano
 habere, in cuius credulitatem cōsentit orbis uniuersus,
 postremo cuius ipse Paulus sim praedicator, haud quaquam Cuius fā
 relicturus legē patriam, & cum Euangelio Christi cō= ctus sum
 mutaturus, ni compertum haberem negotiū esse caele= ego Paulus
 ste, & à Deo profectum. Nūc adeo mihi persuasum est
 uerax esse Euāgelium, ut non solum me non pēniteat,
 aut pudeat, uerum etiā gaudēs patiar ac gloriæ mihi du
 cam flagra, carceres, compedes, quas non pro meis faci
 noribus, sed pro uestra salute tolero, quos reclamanti=
 bus Iudaeis, docco non minus ad Euangelij beneficiū per
 tinere, quā ipsos Iudaeos. Cur enim non dicam me pro
 uestra salute pati, pro qua passus est Christus? Cur pi
 gnat Apostolū facere, quod nō grauatus est facere Prin
 ceps

IN EPISTOLAM PAULI AD

Adimpleo *ceps noster. Ille nō solū in suo corpore passus est pro nō*
ea quæ de- *bis, uerum etiam in nostro quodāmodo patitur, ueluti*
sunt passio. *supplēs per suos uicarios, quod in illius afflictionibus u-*
Chri. *deri poterat diminutum, non quod illius mors per se nō*

sufficiat, sed quod una sit afflictio capitis & mēbrorū,
principis et uicariorū, quæ quo copiosior est, hoc magis
redundat in cumulū uestræ salutis. Imō non uestræ solū

Pro corpo *sed totius corporis Christi, quod est ecclesia. Fungor of*
re eius qd' *ficio delegato, mihi mandata est ecclesie cura. Christus*
est ecclesia *suas uices mihi delegauit, tradidit sui corporis custodia*

hac præcipue portione, q̄ gentes respicit ad Euangelū
recipiendas, ut opera mea suppleam, quod huic uideba
tur deesse, euulgaremq; quod plurimis retro seculis ac
gentibus fuit absconsum, non Iudæis tantū, uerum etiā
gentibus per fidem aditū patere ad salutē Euangelicā.

Nunc autē *Id iam olim Deo decretū fuerat, sed tamen orbi fuit ha*
manifestū *ctenus cælatū, nunc mea prædicatione potissimū patefā*
est sanctis. *ctum est ijs, qui pristina uita relicta, Christi doctrinam*

amplectuntur, quibus uisum est Deo patefacere, quam
gloriosa sit illius in nos opulētia, cū euulgato quod ante
latebat arcano, totus mundus intelligit gratuitā salutē
quam primum credebāt solis Iudæis delatam, omnium
gentium esse communem, nec requiri Mosacæ legis ob
seruationē, sed fidem duntaxat, qua non dubitēt de pro
missis Euangelicis. Pro cunctis quibus stulte fidū Iudæi
Christus unus uobis satis est. Is si in uobis est, non est qd'
uos poeniteat. spci uestræ, & firmæ satis, & gloriosæ
per

per illum, qui quod pollicitus est, haud dubie præstabit ex se. Hunc nos prædicamus, non Moſen, aut angelos, admonentes non Iudeos tantum, sed omne mortalium genus, ac docentes, neq; omnino quicquã prætermittentes, quod ad euangelicam sapientiã pertinet. Nimirum ut intelligant omnes homines perfectam salutẽ non alibi constituendam, quã in Christo Iesu, sine circumcisi sunt, siue præputiati. Ad quod persuadendũ sic aditor ut non pigeat huius rei gratia tot me periculis ac malis obijcere grauioribus utiq; quã ut nostra imbecillitas præferre possit. Sed potens est ille, cuius instinctu atq; ope hæc per me geruntur, nostro sermoni fidem conciliantibus, cum res postulat, etiam miraculis. CAP. II.

Quem nos
adnuntia-
mus.

In uirtute.

Hæc mihi dicta sunt Colossenses, non quo me ita scire quam sciret apud uos, sed quod cupiam uos scire quantum me teneat sollicitudo, quantumq; periculorũ adeam, non solum pro his, quibus ipse præsens tradidi doctrinam euangelicam, uerũctiam pro ijs, quibus de facie notus non sum, præcipue de uobis, ac Laodicensibus, quos tametsi corporis oculis non conspexerim, animi tamẽ oculis contẽplor assidue, gaudens de profectu, trepidã si quid periclitari sensero, aut labascere uestrã integritatẽ. Neq; perinde mea refert, ut hæc sciant qui me non uiderunt, atq; ipsorum. Extimulantur enim mea sollicitudine, meisq; periculis & afflictionibus, ut magis cõsentiant et cohercant euangelica charitate, membrorũ in morẽ inter se compacti & coagmentati, quoq; magis intelligant

Volo uos sci-
re.

IN EPISTOLAM PAULI AD

intelligent, ac certius credant, opulentam dei patris beneficentiam, in omne mortalium genus, imò in omnia quæq; in cœlis, quæq; in terris, sese largiter effundentē patefacto iam arcano per Iesum Christū, quod hactenus cœlatū erat, uidelicet extra unum hunc, nihil nobis expetendum humane sapientiæ, siue quid promittunt huius mundi philosophi, siue quid pollicentur Mosaicæ legis doctores. siue quid alij iactant sese doctos ex angelorum colloquijs, cum in hoc reconditi sint, & abstrusi omnes thesauri sapientiæ, & cognitionis fructiferæ. Ex hoc fonte cōpendi licet haurire, quicquid ad uerā salutem pertinet. Atq; hæc quæ dicimus eò tendūt, ut etiā atq; etiā caueatis, ne quis humanis artibus instructus aduersus Euangelicæ doctrinæ simplicitatē, sic cum uobis faciat, & imponat falso sermone, sed in specie probabit, ac uerisimili. Solent enim huius mundi sophistæ captiūculis quibusdam, & argutijs rationū humanarū animos simpliciū illaqueare. Non me clam est esse quosdam tales apud uos, insidiantes synceritati fidei uestre. Nā tametsi corpore absūm, nec uideo coram quid apud uos agatur, animo tamē adsum, cum gaudio spectans ordinem ac statum uitæ uestre, simulq; cōtemplans soliditatem ac robur fiduciæ uestre, quam habetis in Christo Iesu, cui semel uos totos cōcredidistis. Superest, ut in eo quod recte cœptum est, perseueretis ac proficiatis, & quemadmodum semel accepistis, & credidistis Iesum Christum dominum nostrum, nobis esse summam bonorum omnium

Nemo uos
decipiat in
sublimitate
sermonis.

Sicut ergo
accepistis
Christum
Iesum.

rum omnium

rum omnium, fontem ac caput felicitatis nostræ, ita uita
 omnis professioni, fideiq; respondeat, ut quemadmodū
 semel illi estis insui per baptismum, ita fixis in eoradici-
 bus, robur colligatis. Et sicut semel in uobis iactum est
 Euangelicæ doctrinæ solidum fundamentū, ita quæ talit
 fundantēto digna sint, superstruatis. Ne uacillantes ad
 quēuis uentū nouæ doctrinæ, nunc huc, nunc illuc nute-
 tis, sed firmi & immobiles persistatis in eo quod semel
 didicistis, neq; persistatis tantū, sed indies magis ac ma-
 gis exuberetis, ut indies auge scēte fidei & religionis ue-
 stræ profectu, semper sit pro quo gratias agatis Deo,
 cui acceptū ferri oportet, quicquid recte geritur. Vigilāt
 qui insidantur sinceritati uestræ, uobis contra uigilan-
 dum, ne capti magnifica quadā specie philosophiæ, se-
 ducamini à soliditate fidei ad inanes hominū cōmenta-
 tiūculas, ac præda suatis hostibus, id fiet, si auersi à præ
 scripto ueritatis Euangelicæ, duci cœperitis cōstitutio
 nibus, ac præscriptis humanis, quæ sita sunt in rebus ui-
 sibilibus, & in elemētis huius mūdi crassis, quum Chri-
 sti doctrina cœlestis sit, ac ueram tradat pietatē, in ani-
 mis sitam non in cibo potūue, non in cultu corporis, non
 in obseruatione dierum, aut lotionē manuum, quæ nihil
 conducūt ad ueram religionē. Ista magis auocant à Chri-
 sto, distrabūtq; à fonte, à quo petēda sunt omnia. Siqui-
 dem in hunc non uelut in lacuniam dotes aliquot derua-
 tæ sunt, sed in eo perseverat atq; inhabitat omnis pleni-
 tudo deitatis corporaliter, ut hūc habentes, nō est quod

Ne quis uos
 decipiat
 per philoso-
 phiam.

Omnis ple-
 nitudo diue-
 nitatis.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Et sitis in illo completi
 umbras Moisaicæ legis aut humanæ philosophiæ præstigi-
 as secetmini. Huic igitur cū sitis semel insiti, & in unū
 corpus compacti, non est quod aliunde quicquam desy-
 deretis. Illi cum nihil desit, & sua uelit uobis esse com-
 munia omnia, uos quoq; per illum cōpleti sitis oportet
 siue sapientiā desideratis, siue potestatem. Siquide hic
 ut est fons inexhaustus omnis sapientiæ, ita est caput o-
 mnis principatus ac potestatis. Nec est ulla potestas in-
 ter summos etiā angelos, quæ huic non submittat genua.
 In quo cir- Fortasse Iudæus ceu magnum quiddam uobis persuade-
 cuncisistis re conatur, ut ad ipsius exemplum præputij pelliculam
 amputetis, perinde quasi Deo nos cōmēdet habitus cor-
 poris. Imò quicunq; Christum habent, habent & circū-
 cisionis gloriam. Qui nō habent, horum inutilis est cir-
 cuncisio. Vmbra circuncisionis habēt illi, res ipsa penes
 uos est. Cum enim Iudaica circuncisio significet crassas
 ac terrenas cupiditates ressecandas ab animis, iam nihil
 nisi cœlestia spectaturis, illi prorsus sunt incircuncisi,
 qui torquentur habendi studio, qui uentri seruiunt, qui
 liuore macerantur, qui gloriam aucupantur apud homi-
 nes, qui cœlestia præmia desperāt. Vos cōtra uere estis
 circuncisi per Christum, non ea quidem circuncisione,
 In expolia- quæ fit manibus, sed spiritali. Neq; enim particula mo-
 tiōe corpo do carnalis hominis resecta est in uobis, sed totum cor-
 ris. pus peccatis contaminatum, & carnalibus cupiditati-
 bus detractum est uobis spiritali circūcisioe Iesu Chri-
 sti. Nam quemadmodum ille moriens, deposuit corpus
 morti

morti obnoxium, & resurgens recepit corpus immortale, ita uos per baptismū iuxta spiritum unā cum illo mortui estis, depositis omnibus peccatis uitæ pristinae, nec mortui solum cum eo, uerum etiam simul cum illo sepulti. Atq; ita deposito corpore, quod erat peccatis obnoxium (peccatum autem animæ mors est) per Christum unā cum ipso resurrexistis à peccatis liberi, non per merita uestra, sed tantum quia pure creditis Deū, qui sua uirtute resuscitauit Christum à mortuis, & hoc sua ui in uobis agere, ut per filij mortem gratis condonatis peccatis omnibus, post hoc cum illo uiuatis, nullis obnoxij peccatis, sed innocentie, iugi studio ad ueram immortalitatem properantes. Ergo patri Deo debentur omnia quæ uobis largitur per filium. Non profuit iudæis carere præputio, nec uobis obfuit præputiū corporale. At mortiferum erat præputium, quod ad dicti crassis et impijs cupiditatibus essetis obnoxij mortui. Imò iuxta spiritum mortui carentes Deo, qui uita est mētium. Hoc inquam, præputium uobiscum erat nobis cōmune, quod ille suo spiritu amputauit, semel condonatis nobis omnibus peccatis nostris, & ita condonatis, ut nihil esset periculi, ne nobis in posterū imputarentur, propterea quod uerbis conceptis in Mosaicæ legis obedientiam iurassimus, & ob hoc non seruate legis reos nos agere posset aduersarius, uelut ex syngrapha obstrictos. Imò uetus illud chirographū, p quod nos urgebat diabolus, Christus antiquauit pfectiōe fidei Euan-

In quo et re
surrexistis.

Per fidem
operatiōis.

Et uos cum
mortui esse
tis.

IN EPISTOLAM PAULI AD

gelice, per quam non imputantur ulli uitæ prioris com-
missa. Quicquid enim ex hoc chirographo poterat à no-
bis exigi, id ipse Christus dependit in cruce, in qua dila-
ceratū est chirographū, ac penitus sublatū est e medio.
Nec est quod satanæ tyrannidē metuemus, posteaq̄ Chri-
stus in cruce sua mortē mortis autorem deuicit, nos cre-
ptos, uelut opima spolia, referens à deuictis ac triūpha-
tis principatibus ac potestatibus dæmoniacis. Tūc enī
illos libere palamq̄; uictos & exutos ostendit, & homi-
nibus & angelis circumferens uelut in triūpho, & ostē-
tans aduersarios concisos fractosq̄, non angelorum aut
hominū præsidijs, sed suis ipsius tute, tam magnificū
trophæam suspēdit in cruce, ut esset omnibus e sublimi

Nemo er-
gō uos iudi-
cet.

Nemo uos
seducat uo-
lens.

conspicuum. Tantum ne relabimini in pristina peccata.
Non est periculum ne quis uos condemnet ob neglectas
Mosaicæ legis ceremonias, uidelicet ob cibum aut potū
mundum aut immundū, ob discrimen diei festi aut pro-
festi, ob nouilunij non obseruatum, ob otia sabbatorū
uiolata. Siquidem hæc fuerunt umbræ, quæ portēderent
olim ac deliniarent ea quæ post essent uere exhibenda à
Christo. Ceterū posteaquā corpus ipsum tenemus,
posteaquā ueritis nobis palam illuxit, quid adhuc um-
bras metuimus? Qui Christo capiti adheret in cælis
agēti, non curat nisi cælestia, rectaq̄; tendit ad præmiū
immortalitatis. Cauete igitur ne quis uos ad terrena re-
uocans, præmiū quod sectari cœpistis, uobis interuer-
tat, pro sublimibus docens humilia, pro uera Christi re-
ligione

ligione superstitiosum quendam angelorum cultum inducens, commenticijs quibusdam uisus sese iactitans apud simplices, elatus carnali affectu suo, quo gloriam uentur apud homines, uelut ex oraculis angelorum ea docens, quae ex sese confinxerit, nec animosus in eo, pra quo decet omnia quantumuis sublimia contemnere, sic fretus angelis, ut a Christo capite caelesti desciscat, ex quo totum ecclesiae corpus pendens, ab eodem omni dote spiritu ali defluente in singula membra per commissuras artuum ac membrorum, alitur ac augetur usque ad summam perfectionem spiritualem Deo patre dignam, cui per Christum connectimur. Si Christus huic uisibili crasso mundo mortuus est et agit in caelis, et si cum illo mortui estis iuxta uitae studium elementis mundi, nihil spectantes praeter coelestia, quorsum attinet obnoxios esse decretis humanis, praescribentibus non quae Christum sapiant, sed elementa mundi, perinde quasi iam non sitis mortui talibus, sed adhuc uiuatis in mundo. Cur auditur Iudaeus, haec praescribens iuxta carnalem sensum Mosaicae legis? Ne tetigeris hoc corpus, impurum est. Ne gustaris hunc cibum, impurus est. ne contrectaris hanc rem, sacra est, nec phas est a prophano tangi. Quasi uobis non sufficiat doctrina Christi, ita talibus praescriptis auscultatis uerum in ciborum delectu, in obseruatione dierum, caeterisque Iudaicis praescriptis sitam esse pietatem. Cibus, potus, aut uestis non commendat nos Deo, sed ad necessitatem.

Simortui
 cū Christo.

Ne tetigeri
 tis.

IN EPISTOLAM PAULI AD

Quae sunt tatem corporis adhibentur, Ipsoq; abusu consumuntur, ratione qui nec resident in animis nostris. At qui haec docent, praesentem habent ferunt, nescio quam, falsam speciem sapientiae apud stultitia sapientiae tos & imperitos, atq; hoc plures fiunt, quo magis impleuerint animos hominum superstitione uatiosaq; humilitate. Nam plane superstitio est, angelos equare Christo. Prava humilitas est, per angelum sperare, quod ab ipso Christo petendum erat, aut certe per Christum à patre. Cibi, caeteraq; uisibilia non ad hoc data sunt, ut cum corporis iniuria cogamur ab his abstinere, sed potius ut horum adminiculo corpori subueniatur, ueste quacumq; defendatur aduersus uentorum aut frigoris iniuriam, cibo quocumq; saturetur, citraq; discrimen adhibeatur, quocumq; tempore, quocumq; loco, quidlibet, quantumlibet opus fuerit ad presentem necessitatem. Ista curant Iudaei, qui nondum habent mentem à crassa carnalique; Legis intellectu circuncisam.

CAPVT III.

Igitur si cōsurrexistis **H**umilia sunt ista, & indigna germanus Christi membris. Vos si uere mortui terrenis rebus, una cum Christo surrexistis ad studium rerum sublimium & aeternarum, contempitis istiusmodi rebus humilibus, sublimia querite, caelorumq; digna, ubi caput uestrum Christus detexter absidet Deo patri. Par est enim illuc tendere studia curasq; membrorum, ubi iam uersatur caput, ubi & ipsa post mortui enim estis & uita uestra. Huc mundo uide mini mortui, quibus nec arridet mundana

dana felicitas, neq; curæ sunt ea quibus mundi cultores
 commouentur. Proinde non uiuitis hic apud homines,
 sed tamē cum Christo uiuitis apud Deū, etiamsi interim
 uita uestra abscondita est iuxta iudicium mundi. Cæte-
 rum cum Christus rursus aduenerit, orbi declaraturus
 & suam & totius corporis sui gloriam, tūc & uos unā
 cum capite cōspiciemini gloriæ cōsortes. Interim curan- **Mortifica-**
 dum, ut totum corpus sublimi cœlestiq; capiti respōde- **te ergo mē**
 at, cuius membra, nisi penitus hic moriantur terrenis cu- **bra uestra,**
 piditatibus, non poterunt in cœlis uiuere cum Christo.

Habet & diabolus suum corpus, quod alibi dixi corpus
 peccati. Huius membra sunt, scortatio, quæ mundi cultoribus
 etiā laudi datur, immundicia, mollicies, reliquaq;
 generalibidinis, fœdiora quàm ut uel nominari debe-
 ant, rerum noxiarū cupiditates, ut gloriæ, ut principa-
 tus, ut uindictæ. cum primis autem pecuniæ, quod malū
 proxime accedit ad omnū sceleratissimā impietatem,
 cultum simulacrorum. His qui obnoxij sunt, nō possūt
 esse cōsortes gloriæ Christi. Tantum enim abest, ut ta-
 libus inquinati positus esse filij Dei, ut ob hæc scruerit
 etiā in suos filios Iudeos, tanquam immorigeros abdi-
 cans ac perdens. His malis quondam inquinata fuit &
 uestra uita, cum nondū per baptismum mortui cū Chri-
 sto, uiuebatis malis cupiditatibus. Nunc per illum rena-
 tos, æquum est & uos omnia uitæ prioris abijcere, po-
 steaquàm Christus nihil mortalitatis aut terrenum sibi
 fecerit reliquum. Neq; solum abijcienda sunt illa enor-

In quibus
& uos am-
bulastis,

IN EPISTOLAM PAULI AD

Expoliātes
nos ueterē
hominem,

Induite uos
ergo sicut
electi Dei.

nia, de quibus modo diximus, uerum etiam hæc in quibus hominum uulgus sibi ignoscit, quod genus sunt iratumor, malicia, maledicentia, nec animus tantum purus sit ab hisce cupiditatibus, uerum etiam os purum sit ab omni turpiloquio. Christus ipsa est ueritas, non decet ut huius membra inter nos metiamini. Ac ne singula persequar, posteaquam Christum induistis, ex uite totū ueterem hominē terrenum, unā cum actibus & cupiditatibus suis, & induite nouum qui nescit senium, sed indies augete in ipso cognitione Dei, florescit ac subolescit in melius ac maius, ad imaginem Christi, qui ipse nouus homo, & in nobis condidit nouū hominē, extincto uetere. Quotquot enim in Christi corpus insiti sumus, adeo desijimus esse quod fuimus, quasi rursus alio modo conditi, ut hic nullum sit discrimen inter Ethnicū & Iudeum, inter uerpum & præputiatū, inter Barbarum aut Scytham, & Græcum aut Atheniensem, inter seruū & ingenuum. Ex his æstimatur homines apud mundū. apud Deum nullus est harum rerū respectus, sed Christus ex æquo cōmunis omnium, solus omnia suppeditat omnibus. Is seruo est libertas, pauperi diuitiæ, barbaro cultus, præputiato circūcisio. In summa per hunc inter uos æquantur omnia, ne quis alterū fastidiat. Proinde pro abiectis membris uestris Christo indignis, induite uos aliamēbra, diuersa ab illis turpibus, quæ supra recēsumus, sed pro illis induite, quæ deceāt eos, quos Deus selegit ad sanctimoniam, quosq; sua dilectione dignatus est. Dicit

est. Dicet quispiā, quænam sunt ista? nimirum quæ nos docuit, quæq; præstitit Christus, affectū misericordiæ, ut faciles sitis ad subleuandam alienam imbecillitatem, comitatem, ut tractabiles sitis ad communē uitæ consuetudinem, animi modestiam, ne cui uos per arrogantiam præferatis. Mansuetudinem, ne sauiatis in errantes. Patientiam animiq; lenitatem, ne præcipientes sitis ad ultionem, sed sufferatis uos inuicem, ac mutuo uobis condonetis, si quid per humanam infirmitatem extiterit inter uos, ob quod aliquis possit alterum incusare. Acquum est ut uos ignoscatis uicissim peccātibus, cū Christus qui neminem lædit, omnia nostra peccata nobis condonaauerit. Sed præ cæteris omnibus ornet animos uestros Christi Super oia
 iustiana charitas, quæ adeo nulli nocet, ut nemini non studeat prodesse, iniuriam beneficio pensans. Hoc est perfectum illud & indissolubile uinculum, quo Christi corpus coheret, & conglutinantur inter se membra alioqui dilapsura. Charitas comes erit, concordia & pax, non illa quidem uulgaris, sed Christi glutino constans. Ea semper uincat ac superet in cordibus uestris, illa palam ferat aduersus liuorem, superbiam, iram, & contentionem. Siquidem ad concordiam uocauit uos Deus, & hoc consilio uos omnes sibi reconciliauit, & in unū corpus cooptauit, ut inter uos unanimes uiueretis, uelut unius corporis membra. Ne uero sitis ingrati, parumq; Et grati memores diuinæ erga uos clementiæ. Cum illo pax non estote. erat futura nobis, nisi ultro nobis cōdonasset omnia flagitia no-

IN EPISTOLAM PAULI AD

gitia nostra. Et huius oblitus frater aduersus fratrem bel-
 lum mouet ob leuem iniuriam? Ne decertetis inter uos
 de præcellentia philosophiæ mundanæ. Sermo Christi
 qui docet ea quæ pertinent ad ueram pietatem, habitet
 ac perseucret in uobis exuberanter, ut in hoc plurimū
 sapiatis, adeo ut non solum ipsi scire possitis, quid sit
 Christo gratum, uerum etiam alius alium uicissim doce-
 re, si quis erret, commonefacere, si quis cessit, semper in-
 terim hilares spe futuræ beatitudinis, psalmis, & hy-
 mnis, & canticis spiritualibus recinentes Domino lau-
 des, ac sua beneficia, recinentes autem non solum uoce
 corporæ, sed potissimum in corde uestro. Nam huius-
 modi demum cantilenis delectatur Deus, ne quis ma-
 gnus existimet, ore superis obstrepere. Postremo,
 quicquid agitis, seu loquentes, seu faciētes aliquid, sic agi-
 te, ut ad Domini Iesu gloriam pertineat, illum sapiat, il-
 lum sonet, illum spiret omnis uestra uita. Atq; interea
 quicquid acciderit hæc agentibus, seu prosperum, seu
 aduersum id fuerit, ne quid uos uel deiiciat, uel efferat,
 sed pro omnibus gratias agite Deo patri per filium,
 per quem nihil non uertit nobis in bonum. Uxores sub-
 ditæ estote maritis uestris, sicut conuenit ijs qui Chri-
 stum profitentur, quos oportet in omnibus officijs esse
 cæteris perfectiores. Contra mariti, diligite uxores ue-
 stras, quas ita memineritis esse subditas, ne tamen sitis
 aduersus illas amarulenti. Filij, morigeros & obsequē-
 tes uos præbete parētibus uestris, citrà ullam exceptio-
 nem.

Verbum
 Christi ha-
 bitet in uo-
 bis.

Omne qd=
 cūq; faciatis.

nem, etiamsi duriora præcipiant, modo ne impia. Sic enim placitum est Christo. Contra patres, ne abutami- In Domino.
 ni uestra autoritate erga liberos, neque sic irrite illos seruitia, ut animum despondeant. Serui, obedite per omnia Dominis, quibus iuxta ius humanum debetis seruitutem, non iam ad oculum placere studentes, quemadmodum Ethnicorum mancipiorum uulgus solet, sat habens si non offendat herum hominem, sed simplici seruoque pectore præstantes officium, non hominis metu, sed Dei, qui respicit quo faciatis animo. Neque perpendite, quid mereatur Dominus, sed quicquid obsequorum illi, qualis qualis est, impenditis. sic habete quasi Christo impendatis, non hominibus, certi quod ab illo recipietis præmium hereditatis æternæ, etiã si ingratus herus nihil indulserit peculij, nec uos agnoscat inter liberos. Si quidem dum indignis Dominis ob Christum seruitis, Christo seruitis. Nam quæ admodum herus, si quid peccat in seruum, tametsi non punitur apud homines, tamẽ haud erit impunitus apud Deum, ita seruus qui recte se gerit, etiamsi nullũ fert præmiũ apud homines, qui seruis officio sanctis non arbitrantur quicquã debere gratiæ, tamen nõ peribit illi sua merces apud Deum, apud quem non est discrimen personarum, sed mentium, nec est ratio conditionis, sed officij.

CAPVT III.

Rursum Domini, ne iure uestro, quod uobis leges humanæ dederunt, nõ synceritas naturæ, abutami-
 tyran-

IN EPISTOLAM PAULI AD

tyrannidem in seruos exercendā. Sed quod iustum est
 & equum illis exhibete, suppeditantes illis quæ ad na-
 turæ usum sunt necessaria, nec pro animi libidine alios
 in delitijs habentes, alios intolerabili seruitio premetēs,
 nō ignari, uos iā cōseruos illis esse uerius quam Domios
 quum et ipsi communem cū illis Dominum habeatis in
 cœlis, quem merito talem expericimini in uos, qualē uos
 prestitertis in seruos. Atquē quo magis uobis contin-
 gat ut mēbra sitis Christu corpore digna, precatiōibus
 instate, non segnes aut onusti crapula: sed sobrij ac iugi-
 lantes, simul admiscentes gratiarū actionem, ut non so-
 lum à Deo postuletis quæ conducant ad salutē, uerū etiā
 pro quotidianis illius in uos beneficijs gratias agatis quo
 cumulatius sit in uos beneficus, si memores & gratos
 uiderit. Atq; interim deprecabimini Deū & pro nobis
 ut dignetur amoris impedimētis omnibus, liberam red-
 dere Euangelij prædicationem, ut omnium in animos sub-
 eat mysterium, quod nūc pater omnibus notum esse uo-
 luit de Christo, per quem sine legis adminiculo salutem
 offert omnibus, ob cuius prædicationē ego uinctus sum
 his compedibus, ne quid obstet mihi, quo minus euulgē
 apud omnes Euangelium Christi cupido, libere & intre-
 pide, quemadmodū ille me iussit euulgare. Cum his qui
 à Christi professione sunt alieni, prudenter est agendū,
 ne quid appareat in moribus uestris, qd' illos irritet ad
 persequitiōis seuitiā, aut alienet ab Euāgelio. Postquā
 enim non potestis effugere, quin cū Ethnicis commercium ha-

um habeatis, ut æq̄ cōmunis cōsuetudinem, experiantur uos in omnibus commodiores & humaniores factos ex professione nouæ religionis, si quid sit eius generis, in quo positis illis citrà pietatis dispēdium gratificari. Nunc hoc potissimum agendum, ut omnes alliciantur ad Euangelicam professionem. Huius rei occasio nō est ob friuolas contentiones perdenda, imò iactura rerū omnium redimēda. Cedite honorem, cedite pecuniā, remittite uindictam. Ingens lucrū existimate, si harū rerū dispendio aucta fuerit res Euangelica. Sermo uester apud illos non sit cōtumeliosus atq; asper, sed humanitatis gratiā sapiat, cum prudentiæ sale coniunctam. Nam comisoratio citius flectit feroces animos, & prudentia docet, quid, quibus, & qua moderatiōne sit respondendū. Alio enim agendum eum Principibus mundi, alio cum mediocribus, alio cū humilibus, alio cū māsuētis, alio cū iracundis, alio cum eruditis, alio cum idiotis. Ad cuiusq; habitum sic attemperādus est sermo, ut proficiat Euangelio. Est ubi cedere præstet, quoties furiosis conuicijs reclamat, quem pares docere, aut dum insidiat doctrinæ tuæ cui loqueris. De statu rerum mearum non scribo uobis, uerum de his omnibus certiores uos faciet Tychicus, qui has perfert, mihi frater dilectus ob professionem communē, & idem fidus minister, & conseruus in Euāgelij negotio, quem hac gratia misi isthuc, ut & per illū sciatis, quid agatur apud nos, & ego per eundem discam, quid agatur apud uos, ut & uestri ani

Tempus redimētes.

In domino.

IN EPISTOLAM PAULI AD

mi refocillentur ex illius colloquio, & meus recreetur illius de uobis oratione. Tychico comitem addidi Onesimum, quē nolim ex pristina cōditione, uitā uic aestimetis, cum michi nunc sit fidus ac dilectus frater, qui & illo nomine uobis debet esse cōmendatior, quod uestrae gentis sit, ex praeputio cōuersus ad Christū. Hi duo uobis bona fide referent, quicquid hic rerum est apud nos, quod uestra referat scire. Salutatur uos Aristarchus, qui tametsi Iudaicae gentis sit, tamen ob fidei germanitatē uobis debet esse cōmendatus. Nam hunc habeo sociū & consortem captiuitatis meae pro Euangelio Christi. Salutatur & Marcus Barnabae uobis non incogniti consobrinus, quē & alias commendauimus uobis, precipientes, quod & nunc precipimus, ut si uenerit ad uos, cū humanitate excipiatis illum. Salutatur & Iesus cognomento Iustus. Sunt hi quidē diuersae gentis nimirum Iudaicae, sed tamen digni fauore uestro, quod soli sint socij laborum meorum ad praedicandū regnū Dei, atq; in hisce malis quibus affligor, mihi fuere solatio. Salutatur uos Epaphras, uobis non solum cōmuni Christi cultu, sed gentis etiā cognatione coniunctus, sic uestris cōmodis ex animo fauens, ut anxie sollicitus non desinat precari Deū pro uobis, ut illius ope persistatis in eo quod coepistis, sitisq; non semichristiani, sed perfecti, cōsummati q; praestandis omnibus quae Deo grata sunt. Nā illud de eo testor, quod ingēti studio afficitur erga uos, nec erga uos solū, uerum etiā erga finitimos uobis Laodicēses, & Hieropolitanos. Salutatur uos

Salutat uos Lucas arte Medicus mihi uince charus, cum q̄ hoc Demas qui adhuc mecum agit. Salutate quum reliquos fratres omnes, qui sunt Laodiceæ, tum præcipue Nymphã, simul domesticam eius uiri congregationem. Hæc Epistola cum recitata fuerit apud uos, facite ut eadem & in Laodicensiu cõgregatione recitetur, ac uicissim uos legatis Epistolã, quæ Timotheo scripta fuit ex Laodicensiu urbe, quo pluribus prosint. Archippo præfecto uestro meis uerbis hæc dicite. Vide quam prouinciam susceperis. Domini negociu est, quod tibi delegatum est, non hominis. Cura ut præstes quod suscepisti, Domino ratione redditurus. Quo firmior sit apud uos huius Epistolæ fides, rursum salutẽ ascribo uobis omnibus meapte manu, nempe Pauli uobis non ignota. Memores estote uinculorũ meorum, quæ uestra causa gesto, & sic uiuite ut horum me non peniteat. Fauor Iesu semp adsit uobis. Amen. FINIS.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSIS PRIOREM, Argumentum
per Erasmus Roterdamum.

Thessalonica Macedonia Metropolis est, unde & regionis incolæ Thessalonicenses appellati. Hij in fide semel accepta tâta cõstantia perstiterunt, ut & Pauli exemplo, cuius suorum persequutiones infracto & alacri pertulerint

A R G V M E N T V M

tulerint animo, nec ullo pseudapostolorum suafu quiverint ab Euangelica institutione deflecti. Quod ueritus Paulus, quem non latebat pseudapostolorum improbitas, cum ipsi non liceret illos inuisere, misit Timotheum ex quo reuerso cum didicisset illorum constantiam, colaudat eos, gratias agens Deo. Atq; id quidem agit cap. i. & ij. In ceteris duobus instituit eos in uarijs pietatis officijs, subindicans esse inter eos qui nondum omnino puri essent ab omni libidine, nec deesse qui otio dediti grauarent alios, item qui inquieti ipse turbarent Ecclesiae tranquillitatem, quos corripit iubet. Præterea qui de resurrectione nondum satis confirmata essent opinione, cum defunctos ita lugerent, quasi perissent, ac non potius ad meliora demigrassent. Hos instituit atq; confirmat. Rursus alios disputaſse de die aduentus Domini, quasi is præscribi prædiciq; possit, cum incertus sit omnibus. Verum cum ait subitum, & præter omnium expectationem ad futurum, quo magis sumus ad omne momentum parati. Scripsit ab Athenis per Tychicum ministrum, iuxta Gregorium inscriptionem, cui collegam addunt Onesimum nostra argumenta, quæ incerto autore legantur in vulgatis exemplaribus.

F I N I S,

In Epist.

IN EPISTO

LAM PAULI APOSTOLI, AD

Theſſalonicenſes priorem Paraphra-
ſis, per Eraſinum Roterodamum.

AVLVS & Syluanus ac
 Timotheus congregationi
 Theſſalonicenſium cōſentiētī
 in Deum patrem, & in do-
 minū noſtrum Ieſum Chri-
 ſtum, à quibus cōtingat uo-
 bis gratia & pax. Veſtro
 proſectu, ſicuti par eſt, gra-
 tulantes, ſemper agimus gratias Deo, ueſtro omnium no-
 mine, ueſtri mentionem facientes, quoties cum Deo ſa-
 cris precationibus colloquimur, quod nunquā nobis nō
 ueniat in mentē, quantū preſtiteritis in tuenda fidei ue-
 ſtre pfeſſiōe, deide quantū laboris exhauſeritis ob cha-
 ritatem, quam habetis ergā precones Euangelij, quā
 fortiter & conſtanter omnia pertuleritis, freti ſpe et ex-
 pectatione premiorū, quæ Dominus noſter Ieſus Chri-
 ſtus promiſit in uita futura ijs, qui ob nomē ipſius huius
 uitæ negligunt in cōmoda. Non peribit uobis merces re- A Deo ele-
 cte factorum, repēdet ijs, qui ſpectauit quo animo fece- etionem ue-
 ritis, Deus & pater noſter. Scitis ipſi fratres dilecti, ſtram.
 non humana perſuaſione uos eſſe mutatos, ſed uolūtate

K k 2 diuina

IN PRIOREM EPISTOLAM AD

diuina ad hæc selectos fuisse. Neque enim sic prædicauimus uobis Euangelium, ut præter uerba nihil adferemus uobis, imò Dei potètia miraculis confirmauit sermonem

Et in pleni
tudine multa

Nostri &
Domini.

Cum gaudio
spiritus san-
cti.

nostrum. Datus est & spiritus sanctus, neque quicquam omnino defuit, quod plenam faceret Euangelicæ doctrinæ fidem, quandoquidem per nostrum Euangelium cõsecutui estis, quicquid ad aliorum prædicationem consecuti sunt Iudei. Atque hic quã pure, quã submisse, quã laboriose nos gesserimus apud uos, ipsi testes estis. Nihil enim nõ ptulimus quo uos Christolucrificeremus. Neque uos præbuisstis degeneres discipulos, sed nostrum exemplum estis imitati, imò non nostrum, sed Domini Iesu, qui sic deiecit sese, sic perpeßus est omnia, ut nos sibi lucrificeret. Adeo enim non respuisstis Euangelium nostrum, ut huius gratia quamuis graues ac multas afflictiones pertuleritis, nõ modo fortiter, uerũ etiam multo cum gaudio, quod animis uestris suggesit spiritus sanctus, quẽ accepistis ad nostram prædicationem, arrabonem interim futuræ felicitatis, cuius spe dulce est etiam, quicquid hic malorum infligitur ob Euangelium Christi. Tam insignis fuit fidei uestræ fortitudo, ut exemplo fueritis omnibus credentibus in reliqua Macedonia & Achaia. Instantũ enim cõmouit omnium animos exemplum urbis Metropolitanæ, ut Euangelij fama, tubæ clangentis ritu, late personuerit, ardore fidei uestræ, quã habetis erga Deum, diuulgans non solũ in Macedonia atque Achaia uerũ in cæteris quoque regionibus oibus, ut iam nihil necesse sit à

sit à nobis prædicari pietatem uestram. Etenim si quan ipsi enim
 do tentamus his de rebus narrare, ipsi potius ultro nar de uobis an
 rãt nobis, prius docti celebri rumore, quàm nostra ora nuntiant.
 tione, quomodo nos primum uos adierimus, doctrinã
 Euangelicam prædicaturi, quãtãq; promptitudine nos
 exceperitis contemptis periculis, quæ nostra causa uide
 bantur uobis imminere, quãtãq; felicitate traducti sitis
 à Maiorũ superstitione, qua simulacra demonum cole
 batis, ad cultũ Dei, ut posthac detestãtes falsos ac mortu
 os Deos, seruiretis Deo uiuo ac uero, cuius pmissis freti
 pro nihilo ducitis huius. ut e commoda pariter atq; in=
 commoda, expectãtes, ut filius eius Iesus, per quem nos
 asseruit in salutem, ac nobis futura e ut e premia pollici
 tus est, rursum adueniat e cælis, exhibiturus palam or
 bi quæ promisit. Nam hunc in hoc excitauit ad uitam, ut
 & nos per illum reuiuifceremus, fruituri cum illo bo=
 nis immortalibus, qui hic pro illo mala huius mundi per
 petimur. Nec erit nobis tum formidabilis huius aduen=
 tus, quos ipse suo sanguine purgatos à peccatis Deo re=
 conciliarit, & ab eterno supplicio liberarit, quod na=
 stris commissis debebatur.

CAPVT II.

Quid autem attinet cõmemorare, cũ ipsi nõ ig= Nã & ipse
 noretis, licet nõ accesserimus ad uos cum fastu scitis fra=
 & supercilio, grandia quædam uerba trutinantes, aut tres.
 magnificam aliquam philosophiam profitentes, tamen
 aditum nostrũ nõ fuisse inefficacẽ. Imò & cũ antea Phi

IN PRIOREM EPISTOLAM AD

lippiis multa pertuliffemus, quemadmodum ipsi noſtis multisq; eſſemus affecti cōtumelijs unā cū Sila, ob Phytoneſem eiec̄tum à puella, quā tenebat, nihilo ſecius tamē freti auxilio Dei noſtri, non ueriti ſumus & apud uos libere prædicare Euangelium Chriſti, non ſine grauē diſcrimine. Quod ſi rem commēticiam & inanem uobis prædicaffemus, nunquā eius cauſa capitis diſcrimē adiffemus. Nam qui ex ſeſe docēt, quod à Chriſto nō acceperunt, & docent ad ſuum quæſtum, hoc agentes ut alijs imponāt ſuo lucro, his nec adeſt autoritas, & protinus ſe ſubducunt, ubi metuunt capitis aut rerū ſuarum diſcrimen. At doctrina ad quam uos inuitauimus, haud fuit commenticia ſucataq; & ad impoſturam inſtructa neq; ſub eius prætextu calauimus artes impuras, quemadmodum faciunt pſeudapostoſi, neq; dolo quicquā geſſimus, aliud præ nobis ferentes, aliō ſpectantes, ac ſub Chriſti titulo noſtrum agētes negotium, eorū more qui ſe faciunt apoſtoloſ. ſed quemadmodum Deus per filiū ſuum ad hoc munus nos delegit, ut ſincere concreditū Euangelium prædicaremus, ita prædicamus omnibus, non ut apud homines incamius laudem aut gratiam, ſed ut Deo noſtram functionē probemus, qui penitus inſpicit corda noſtra, atq; ex his quenq; æſtimat. Neq; enim cuiquā ſumus adulati, cuius rei uel ipſi teſtes eſtis, neq; ſermonem Euangelicum ueſtramq; crediditatem ueritimus in quæſtum noſtrū. Teſtis eſt nobis huius animi Deus ipſe, neq; uenati ſumus ex Euangelio gloriam humanam,

nam, uel apud uos, uel apud ullos alios, cum potuerimus auctoritate nostra supercilioq; uti, non minus quam pseu-
 da apostoli, qui cum inania doceant & ad suum compen-
 dium, tamen honorem & obsequium à uobis exigunt. At nos memores quid deceat Apostolos Christi, qui sese
 submitit nostræ salutis causâ, non uindicauimus nobis factum ac supercilium, sed placidos nos ac mites præstiti-
 mus inter uos, haud se uientes uelut in discipulos, sed o-
 mninulente morigerâtes imbecillitati uestræ, non alter
 quàm si mater nutrix foueat teneram etatē filiorū suo-
 rum, sic & nos affectu propensi in uos, ex animo cupie-
 bamus impartire uobis non solum Euangelium Dei, ue-
 luti pabulum animarum uestrarum, uerum etiam pro-
 priam uitam impendere, non quod à uobis quicquã spe-
 raremus præmij, sed quod uos ex animo charos habere
 mus, haud secus ac mater diligit filios suos. Non expro-
 bramus officium, sed testamur affectum. Nam ipsi memi-
 nistis fratres, ut uestra causâ nullum laborem, nul-
 lum sudorem fugerimus, nihil aliud sitientes aut captâ-
 tes quàm salutem uestram, & adeo nihil mercedis ue-
 nantes à uobis, ut opera manuaria nocturna, diurnaq;
 nobis pararemus uictum, ne cuiquàm uestrum essemus
 oneri. Pseudapostoli suū Euangelium in uos ingerūt &
 extorquent quantum possunt, nos uobis gratuito prædi-
 cauimus Euangelium Dei. Et uos mihi testes estis, & De-
 us ipse testis est, quàm sancte, quàm iuste, quàm inculpate
 gesserimus nosmet erga uos, qui credidistis quod ipsa estis et deus

Sed facti sa-
 mus paruu-
 li.

Vos testes

THESSALONI. PARAPHRASIS,

re compertū habetis, quā sincero affectu cūcta fecerimus, ut erga quenq; uestrū sic fuerimus affecti, tanquā pater quiuus erga liberos suos, nunc obsecrantes uos, nūc consolantes, nunc obtestantes, non ut nobis daretis quicquā, sed ut uitā ageretis Deo dignam, qui uos prius alienos ab omni pietate, uocauit per fidem & afflictiones tēporarias in regnū suū, & gloriam immortalē. Bene habet, agnoscitis beneficiū Dei, quapropter & nos illi gratias agimus indefinenter, qui sic afflauit animos uestros, ut cum nos humiles uenissemus ad uos, nulla dignitatis specie cōmendati, simulatq; audissetis à nobis Euangelij doctrinam, non acceperitis tanquā sermonē aut fabulam humanā, sed tanquā sermonē ab ipso Deo profectum, sicuti reuera erat. Nam ille uobis per nos loquebatur. Dilutus & inefficax est sermo humanus, sed efficax est sermo Dei, qui simulatq; haustus est uobis, nō fuit otiosus, sed exercere cœpit uim suā in uobis, ita ut satis appareret uos eundē cepisse spiritū, qui mox imitari cœperitis reliquas Ecclesias Dei, quæ in Iudæa proficētur Christū Iesum. Quod Christus, quod nos, quod cæteri Iudæi, qui amplectūtur doctrinā Euangelicā, passi sunt à sue gentis hominibus, quibus inuisa est hæc doctrina, hoc & uos passi estis à contribulibus uestris. Nā ut hi dominū Iesum occiderūt, & ante hunc trucidarūt suos Prophetas, impatientes ueritatis, ita & nos ueritatis Euāgelicæ præcones persequūtur tanta cæcitate mentis, ut & Dei iram in se prouocent, cuius uolūtati rebel-

lant, &

lant, & cunctis hominibus aduersentur, uelut hostes hu-
 mani generis, uelut omnibus inuidentes salutē, per fidē
 oblatam, & cupientes omnes secum in exitium pertra-
 here. Neq; enim priuato quopiam odio sic nobis obsti-
 stunt, imō gentiū omnium bono inuident, & ea gratia
 nobis obturbant, ne prædicemus Euangeliū gentibus,
 per quod seruari queāt, quasi parū si illos antehac tru-
 cidasse Prophetas, mox a Prophetis Christū, nisi nobis
 etiā afflictis & extinctis, absoluant cumulū facinorum
 suorum, & hunc ueluti colophonē imponant impietati
 sue nusquā sui dissimiles, nec unquam ab insania sua re-
 sipiscentes, quibus rebus adeo prouocant in se diuinam
 irā, ut desperandi sint, quippe destinata malitia propel-
 lentes ab sese misericordiam Dei, & Euangeliū modis
 omnibus oppugnantes, cuius unius ope poterant ab exi-
 tio recipi. Caterum quo magis amo uos ob alacritatem
 ac promptitudinē fidei uestre fratres, hoc mihi grauius
 fuit uestri desiderii, quod aliquantulū tēporis à uobis
 distracto, non licuerit frui conspectu uestro, cuius mira
 nos habebat cupiditas, licet animo nunquam fuerimus
 à uobis diuulsi. Et tamē hoc non sat erat charitati in uos
 nostræ, nisi præsens præsentis aspicerem & corporis
 oculis. Quapropter non mihi satis est uisum, aliquē ad
 uos mittere, aut per literas colloqui, Sed ipse Paulus se-
 mel atq; iterū conatus sum adire uos, quo magis etiā cō-
 firmarē animos uestros, sed obstitit hæc conāti satanas
 qui per impios Iudæos impediuit meā ad uos profectio

Vt impleat
 peccata sua
 semper.

IN PRIOREM EPISTOLAM AD

nem. Quid autem mirum, si tanto teneor uestri desiderio? Nam quid aliud est in hoc mūdo, quo mihi placē, quo me iactem, quo fretus mihi promittā felicitatē? Omnia contemno pro e Euangelio Christi. Quenam igitur est spes nostra, aut quod gaudiū nostrum, aut quae corona nostra, nonne inter ceteros quos ex gētibus lucrifeci Christo, uos quoq; estis? Si non apud mundū, certe apud dominū Iesum Christū. Vbi debellatis hostibus Euangelij, palām agetur triūphus in aduētū illius, quae tum trophaea, quae monumenta uictoriae proferam in illa pompa nisi uos uestriq; similes? interim harum rerum certa spe fruor. Vos igitur estis in hac uita seges ac materia gloriae nostrae, uos gaudium nostrū, si modo perseueratis in his quae coepistis.

CAPVT III.

Propter
quod susti=
nentes am=
plius.

Roinde cū iam impares essemus desiderio uestri, Pnec tamen daretur aditus ad uos, uisum est nobis, ut quod per nos ipsos facere nō licuit, per mihi fidelissimum sodalē, ac uelut alterū me facerē. Nos igitur soli resedimus Athenis, atq; inde misimus Timotheum fratrem nostrū, ac spectatum Dei ministrū, sociū & adiutorem officij nostri, quo fungimur in Euāgelio Christi, malentes interim tam unici tamq; necessarij collegae solatio carere, quā cōmittere ut usquā in prospiciēdo rebus uestris cessasse uideremur. Misimus autē non nostra gratia, sed uestra potissimū causa, uidelicet ut confirmaret, & consolaretur animos uestros, docens his afflictionibus, quibus hinc atq; hinc pulsor, neq; quicquā labefactari

labefactari mecum animum, & magis etiam prosperari gloriam Euangelij, ne quis uestrum ob meas afflictiones quas auditis turbaretur. Neq; enim uobis nouum uideri debet, si hæc accidunt Euangelij præconibus, cum iam pridem sciretis in hoc ipsum delectū à Deo, ut mei corporis afflictionibus illustrarē Christi nomē, præceptorem ac dominum hæc in parte referens. Etenim iam tum cū apud uos præsentem essemus, hoc ipsum prædicabamus fore, ut ob Euangelium afflictionem pateremur. Quod tum prædixeram fore, iam fieri uidetis, quemadmodū ante nostis factum. Mihi nihil inopinatū accidit, neq; uobis non prædictum, quominus est causæ, cur animo labefactemini. Ergo cū pro mea ingenti de uobis sollicitudine, qua tuta etiā timeo, non ferrem desiderium uestri, Timotheum, ut dictum est, nisi ad hoc, ut per hunc quodammodo præsens cognoscerē fidei uestræ constantiam, & explorarem si quos ex uobis imbecilliores tentasset ille, qui nunquam non uigilat ad subuertendos bonos, & in his perisset nihil labor meus. Nuper autem cum Timotheus a uobis redisset ad nos, nobis letum adferens nuntium, ac referens et fidei uestræ robur inconcussum, & charitatem pristinæ similem, quodq; diiunctio nostra non aboleuisset apud uos nostri memoriam, sed hanc apud uos iugem ac perpetuam esse, uosq; semper mutuo nostri uidendi desiderio teneri, quemadmodum nos habet desiderium uidēdi uos. Nihil est necessitatum aut malorum, quibus pre-
mor, quod

IN PRIOREM EPISTOLAM AD

mor, quod non æquo animo feram, posteaquàm cognouistram fidem esse intuto, cui metuens, ipse mihi nõ metuebam. Ego mihi uideor incolumis, si uestra incolumis est fides. Nunc uiuimus, & ab omni discrimine uide mur erepti, si uos auxilio Christi Iesu p̄sistitis in eo qđ cœpistis. Non piget horum malorum, si fructus respōdet in uobis, quorum gratia hæc perpetior. Quod quoniam uideo fieri, ut indices latius Euangelium crebrescat apud gentes, quas gratias tanto beneficio p̄ares, Deo possimus referre? cuius beneficio nobis contigerit, in hisce malis tam insigne gaudium, quod de uestro profectu gaudemus ex animo, teste Deo nostro, cuius bonitati debetis, quod præstitistis, à quo nocturnis & diurnis precibus & illud maiorem in modum flagitemus, ut eiusdem benefici liceat aliquando uestro cōspectu frui. Præstat aliquid præsentia, quod nec literæ, nec nuncius quamlibet fidus præstare possit. Hac igitur gratia cupio uidere uos, ut si quid etiam desit Euangelicæ disciplinæ, id suppleam ac sarciam. Ceterũ precor ut quando per impios homines non licet, ipse Deus ac pater noster, & huius filius Iesus Christus Dominus noster, sub motis impedimentis, aperiat mihi uiam ad uos, simulq; uos dotibus suis sic interim augeat, ut magno gaudio uos conspiciere possim. Id erit si uos abundantes & exuberantes reddat mutua inter uos charitate, nec inter uos tantum, uerum erga cunctos homines, quemadmodum & nos erga uos omnes eximiam quandam habemus charitatem,

Quoniam
nunc uiuimus.

Et cõpleamus ea.

ritatem, uel mori parati pro uestra salute, atq; ita cōfir-
met corda uestra, ut integritas uestra nulla ex parte cul-
pari possit, non solum apud homines, sed multo magis
apud Deum, & patrē quem nihil fallit, in aduentu Do-
mini nostri Iesu Christi, cum in conspectu sanctorum
omnium palām erit, non solum quid quisq; gesserit ue-
rum etiā quo quicq; animo gesserit. CAP. IIII.

Quod supe est fratres rogamus uos, & exhorta-
mur per Dominū Iesum, ut quādo iam satis a-
nobilis estis edocti, quomodo uos gerere debea-
tis, & quibus studijs placere Deo, date operā, ut in eō qd'
didicistis, nō solū perseueretis, uerum etiam quotidianis
profectibus uos ipsos superetis. Nostis enim ac memini-
stis quæ præcepta tradideri, nō me apte autoritate, sed
Domini nostri Iesu Christi, nihil istorum præcepi, quæ
uobis inculcāt pseudapostoli, de Legis Mosaicæ ceremo-
nijs, de præcellētia uisq; Angelorum, per quos sit adi-
tus ad salutem, sed ea duntaxat quæ sciebam esse grata
Deo. Nam hæc est uoluntas Dei, ut uos sanctos, & incō-
taminatos præstetis, nec animo solum casti sitis, sed &
corpore, ut abstineatis à scortatione, qua corpora con-
spurcātur. Corpora domicilia sunt animi, animus hospiti-
tium est Dei. Ut igitur oportet animum esse purum, ob
hospitem Deum, ita decet corpus esse purū ob inhabita-
torem animū. Proinde nouerit suo quisq; corpusculo,
ceu uasculo fictili, hunc habere honorem, ut purum ser-
uet & illibatum, neque sinat inquinari morbo turpium
cupiditatū

De cetero
ergo fra-
tres.

IN PRIOREM EPISTO. AD

cupiditatum ac libidinum, quod adeo Christianis indigne
 est, ut nec gentium sit omnium, sed earum quae non
 nouerunt Deum, uerum existimant nullo uultore, cuique
 Sicut & gē licere quicquid libet, & honestum esse quicquid corpo-
 tes q̄ igno- ri dulce est. Congeminatur autem libidinis malū, si cum
 rōt deum. fratris iniuria copuletur, ueluti cum alienam uxorem
 usurpat aliquis. Ne quis ḡtur aut hic, aut alijs in rebus,
 sibi plus satis usurpando, fraudem faciat fratri suo, pro
 Et ne quis p̄terea quod Deus nihil horum sinet inultum, & adeo
 supergre= non proderit baptismus ista patrantibus, ut grauius ete
 diatur in ne am sint puniendi, quemadmodum & ante diximus uo=
 gotio. bis, ac testati sumus. Nec enim ideo Deus nos auocauit
 ab instituto uitae prioris, ut semel loti, rursus in easdem
 fordes reuolueremur, sed ut innocentiam semel gratis
 datam uitae sanctimonia puritateq; tueremur. Neq; foē
 ditate libidinum expellamus à nobis spiritum sanctum
 castitatis amatorem. Haec inquam & testatus sum, &
 rursus testor, nō esse mea praeccepta, sed Dei. Proinde
 qui aspernatur, non hominem aspernatur admonentē,
 sed Deum autorem aspernatur, qui ideo spiritum suū
 De charita sanctum impartijt uobis, ut illius afflatu sanctimoniam
 te autē fra= amplecteremini. In hunc cōtumeliosus est, quisquis cor
 ternitatis. pus suum turpi libidine polluat. Ceterum de charitate
 Christianorum erga Christianos, non arbitror necesse
 ut uos admoneam hisce literis. Nam ipsi ultro diuinitus
 docti estis per spiritū Christi quem hausistis, ut uos inuicē
 diligatis. Id enim re ipsa declaratis, Christiana cha-
 ritate pro-

vitate prosequentes cunctos fratres, non solum qui sunt
 Thesalonica, sed etiam qui in tota Macedonia. Non igitur
 hortabor, ut quod facitis, ultro faciatis, sed ut quod
 facitis admonitu spiritus, in hoc superetis vos ipsos, semper
 in melius proficientes. Detis autem operam, ne per
 otiosos, & alienarum rerum curiosos turbetur uestra
 tranquillitas, sed suum quisque agat negotium. Quod si
 cui non suppetat facultates, manibus proprijs sibi pareat
 unde & sibi suppeditet & alijs egentibus impartiat,
 quemadmodum & ante precepimus vobis, ut vos geratis
 cum decoro erga eos, qui sunt alieni à professione
 Christi, apud quos mendicare, aut ob inopiam impudē
 tius agere, turpe sit uestre professioni. Quin potius
 hoc sue cuique manus præstet, ne quare sit opus. Et facile
 suppetent illi, qui paruo contentus est. Porro quod atti Nolumus
 net ad resurrectionis mysterium, non patiar vobis quicquam
 autem vobis
 quam latere, ne impotenti dolore lugeatis eos, quasi pe
 rierint, qui freti promissis Euāgelij obdormierunt, ad fratres.
 exemplum gentium, ideo lamentantium mortem suorum
 quod non sperent unquam reuicturos. At Christiano
 rum mors, nihil aliud quam somnus est, unde expergi
 sentur in aduētū Christi, longe iam felicius uicturi. Cur
 enim non speremus in membris fore, quod factū scimus
 in capite? Nam si uere credimus, quod Iesus mortuus est
 nostro more, & reuixit ad immortalitatem, sic futurū
 credamus oportet, ut Deus pater, qui resuscitauit Iesum,
 & eos qui Iesum professi, & illius promissis confisi ob
 dormierunt,

IN PRIOREM EPISTOLAM AD

dormierunt, anà cum illo adducet rediuuos in aduentu filij, ne capiti suo desint membra. Non referimus uobis humanam fabulam, sed quod ab ipso Christo didicimus quod nos, quos aduentus domini res duos hic ac uiuos reperiet, non ante sistemur in conspectu Iesu, quàm hi qui mortui fuerint unà sistantur. Dixerit quispiam, qui poterunt sisti, qui sepulti sunt? Ipse dominus Iesus per Angeli uocem, diuina tuba de cælo personantem, excitabit illos, adhortans, ut experrecti properent, ac protinus qui obdormierant hac spe, reuiuiscant, & exurgent e monumentis. Id ubi factum erit, nos qui res ides ac uiui reperti fuerimus, in aduentu Christi unà cum illis rediuuius, subito rapiemur per nubes, ut in aère domino occurramus, atque inde nos secum auhet in cælum, iugiter secum uicturos. His itaq; sermonibus uos inuicem consolemini, ne grauius uos discruciet mors piorum, dignior quam gaudijs & gratulationibus prosequamini, quàm lamentis.

CAPVT V.

De tempo-
ribus autē.

M Odum & ordinem resarrectionis habetis, quādo id scire uestra referebat. Ceterū tem-
pora, tēporūq; articulos, quādo sint hæc futūra, nihil attinet uobis scribere, & adeo nō conduct, ut nec dominus tale quiddā à se flagitantibus discipulis uoluerit aperire. Siquidē ipsi planē nostis, & antē à nobis edocti, quod dies ille domini, nō aliter obrepet orbi inexpectatus, quàm fur nocturnus obrepit dormientibus, ac

bus, ac tum potissimum opprimet oscitantes, quum mi-
nime expectabitur. Quum enim isti qui non credunt Eu-
gelio, in medijs delitijs dixerunt, nihil est periculi, sed
pacata tutaq; omnia, non ueniet dominus, tunc illis re-
pente instabit exitium, quemadmodum grauidam mu-
lierem subitus dolor partus occupat ante diem expe-
ctatum. Nec erit effugium prius oppressis, quam sene-
rint. Dies metuendus ijs, qui nunc excæcati uitijs suis
nocturnam agunt uitam, uobis fratres non perinde me-
tuendus, ne uos improuisos opprimat. Vos enim omnes
qui Christum sequimini non pertinetis ad regnum tene-
brarum, sed ad regnum lucis ac Dei, præsertim si stu-
dio pietatis nostræ professioni respondeamus, atq; ita
uiuamus, ut appareat nos in luce uigilare, non in tene-
bris stertere. Proinde si nolimus opprimi, ne dormia-
mus, quemadmodum faciunt cæteri, qui non norunt lu-
cem Christi. Sed uigilemus, ac sobrijsimus, animo sem-
per circumspectantes, ne quid per incogitantiam admitta-
mus, quod oculos hominum ac Dei offendat. Nam ut qui
iuxta corpus dormiunt, nocte dormiunt, & qui uino te-
mulentisunt, nocte sunt temulenti. Ita qui oscitant ac dor-
mant in uitijs, in animi tenebris uersantur, & qui mu-
di cupiditatibus, atq; illecebris ebrijs sunt, in mentis cali-
gine uersantur. At nos quibus illuxit Euangelij dies, so-
brios ac uigilantes esse decet, semper accinctos ac paratos
aduersus subitum insultum hostis, semper in nostrum exi-

Vos autem
fratres non
estis in tene-
bris.

Indutilori-
cam fidei.

L l pro thorace

IN PRIOREM EPISTOLAM AD

prothorace fidem induti & charitatē, pro galea spem
 eterne salutis. Nec est quod diffidatis. Aderit uigilan-
 tibus Deus ipse propugnator. Nec enim ideo uocauit
 nos ad Euangelij doctrinā, ut secus quā illa common-
 strat, uiuentes, iram nobis & ultionem Dei conduplicemur,
 sed ut illi parentes salutē consequamur, opitulante
 domino nostro Iesu Christo, qui ideo mortuus est pro
 nobis, ut siue cōtingat uiuere per pietatem, ac spem im-
 mortalitatis, cum illo uiuamus, siue contingat mori, cū
 illo uiuamus immortales. Quod ut magis ac magis faci-
 atis, mutuis hortatibus uos inuicem animate, ac uicissim
 alius alium excitate ad profectum, quemadmodum &
 uestra sponte facitis. Quin et illud rogamus uos fratres,
 ut rationem habeatis eorum qui laborant inter uos, qui
 quē præsumunt uobis in Euangelica doctrina, quiq; admo-
 nent uos, quibus rebus oporteat placere Christo, ut cū
 oporteat omnibus deferre honorem, hos tamen præ cæ-
 teris habeatis in precio, referentes illis charitatem quā
 præstant uobis, tot laboribus ac periculis uestra causa
 subeundis. Et si quando uos arguunt delinquentes, ta-
 men habete pacem cum illis. Neq; enim odio dignus est
 qui arguit, ut proffit. Quin uos quoque pro sua quisque
 portione, ut illorum partes adiuuetis obsecro. Admo-
 nete eos qui suo uiuentes arbitrio turbant ordinem ue-
 strum. Consolamini pusillanimes, subleuate imbecilles,
 estote lenes ac patientes erga omnes, non modo Chri-
 stianos, uerumctiam à Christo alienos. Cauete ne quis
 iniuriam ir-

Vt noueri-
 tis eos qui
 laborant.

iniuriam iniuria repenset, ne quis maleficium maleficio
 retaliat. Nec enim imitari decet malos in re mala, & il-
 lorum similes fieri. Imò magis adnitendū, ut bene faci-
 atis omnibus, non solum Christiani Christianis, uerum
 etiam quibuscunq; pro meritis, & non promeritis, cer-
 ti non perire uobis officium fideiussore Christo. Quare
 quicquid uobis acciderit, incolumi pietate gaudete sem-
 per, indefinenter interpellate Deum precibus uestris,
 in quauis fortuna gratias agite. Sic enim placitū est Deo
 ut semp sit pro quo gratias agatis patri benefico in uos
 per Iesum Christū. Quin & illud cauendū uobis, ne ex
 diuersis dotibus dissidiū aliquod oriatur inter uos. Con-
 tigit alicui donū linguarū, ut spiritu psallat, quanquam
 infima dos est, nolite tamen extinguere, fouete potius ut
 proficiat ad meliora. Contigit alicui Prophetiæ donū,
 ut enarret sensum scripturæ mysticum, nolite reiicere
 quicquid dicitur. Illum ferte ut proficiat, hunc audite,
 sed cum iudicio, sic tamen ut ne dicenti molestius obstre-
 patur. Nemo sic suis dotibus faueat, ut contemnat alie-
 nas. Omnia probate, cæterum quod quisque sibi iudi-
 carit accomodum id amplectatur. Quicquid boni spe-
 ciem habet, non est aspernandum. Cæterum a malis sic
 oportet abhorreere, ut ab ijs etiam abstineatis quæ ma-
 li speciem præ se ferunt. Sed ad hæc omnibus conari
 studijs uestrum erit. Cæterum Deus ipse pacis autor,
 cui gratus est consensus, & contentus totius hominis
 in rebus honestis, efficiat, ut toti sancti sitis, & illi-

Quod bo-
 num est te-
 nete.

Ab omni
 specie ma-
 la.

IN PRIO. EPIST. AD THES. PARÁ.

bati, ut anima spiritui, corpus animæ respondeat, spiritus ipse respondeat Deo, ne sit in quo positus culpari; utq; in hac sanctimonia perseueretis usque ad aduentum domini nostri Iesu Christi. Non est quod diffidatis. Bone fidei est, qui uocauit uos ad hanc sanctimonia, & huius præmia, idem perficiet quod cœpit, præstabit qd̄ est pollicitus. Fratres, & nostros conatus uestris precibus adiuuate. Salute fratres omnes osculo, non quale saluatorum uulgus ex more porrigit, sed sancto, & Christiana digno charitate. Obtestor uos per Dominum, ut recitetur hæc Epistola omnibus sanctis fratribus. Fauor & beneuolentia Domini nostri Iesu Christi semper adsit uobis.

A M E N.

PARAPHRASEOS IN PRIOREM
Epistolam Pauli Apostoli ad Theſalonicēses.

F I N I S.

In Episto.

IN EPISTOLAM PAULI

Apostoli, ad Thessalonicenses poste-
riorem Argumentum, Per
Erasmum Roterod.

¶ Voniā non contigit Paulo facultas re-
uisendi Thessalonicenses, per Epistolā
confirmat illorum animos, ut fortiter fe-
rant illatas ob Christum afflictiones, nec
ipsis de futurum præmium, nec aduersa-
rijs uindictam. Rursum de die aduentus Domini, de quo
non nihil attigerat in Epistola superiori, monet ne quid
commouerentur quorundam dictis, qui asseuerabant il-
lum iam instare, tecte, sicuti putant, significans prius ab-
olendum Romanum Imperium, ac deinde uenturū An-
tichristum. Attentius etiam inculcat, coercendos esse,
qui otio & curiositate sua turbarent quietem & ordi-
nem publicum, & ad opus adigendos, cum ipse Paulus
apud eos manibus suis laborauit. Scripsit Athenis per
eosdem, per quos misit priorem Epistolam,
ut nostra docent argumenta.

ARGUMENTI FINIS.

LI 3
PARAPHRASIS

N PRIOREM EPISTOLAM AD

PARA

PHRASIS IN EPISTOLAM

Pauli Apostoli ad Thessalonicēses

posteriorem, Per Erasmiū

Roterodamum.

AVLVS & Sylvanus ac
Timotheus cœtui credentiū
qui Thessalonice conspirati
sunt, & consentiunt in Deū
patrē nostrum ac Dominū
Iesum Christum. Semp gra
tias agere debemus Deo p
sua magnifica in nos liberali
tate magnificas, qui non solum illius ope persistatis in
ijs quæ cœpistis, uerum etiā in dies magis ac magis exu-
beretis in fide, ac mutua inter uos charitate, intantū ut
iam non arbitrer necesse uos aliorum exemplis accende-
re ad studium pietatis, cum potius ipsi gloriemur de uo-
bis apud alias Ecclesias Dei, uestro exemplo ceteros ad
uirtutem inflammantes, cōmemorando patientiam ue-
stram, fideiq; constantiā in omnibus persecutionibus
uestris & afflictionibus quas suffertis, ut in uobis post-
hac declaretur iustum Dei iudicium, dum uos hic pro
ipsius nominis gloria uexatos admittet in consortiū re-
gni sui, cōtrā, qui uos ipsius odio persecuti sunt, tra-
det

det supplicijs æternis. Siquidem erit hoc iusticiæ diuinæ utrisq; repêdere præmiū factis dignū, ijs qui affugūt in nocētes, afflictionē, & uobis, qui nobiscum affligimini, nobiscū largiri refrigeriū ac solatiū in illo die cū apparebunt Euangelica promissa, palamq; sese orbi ostenderit è cœlo Dominus Iesus, nō iā humilis, quē admodū apparuit aduētū primo, sed stipatus angelico satellitio sicuti decet potentē principē, nō iam mitis ac placidus ad sanandos improbos, sed armatus horredo flāmeoq; incēdio inflaturus ultionē ijs, qui hic noluerūt nosse Deum, nec obediērūt Euāgelio Domini nostri Iesu Christi, ut expeiriātur iustū ac potentē, q̄ misericordē ac mitē despexerunt, ac uel suis supplicijs docti, fateantur esse uera quæ prædicauit Euangelū. Nā isti quoniā impietatis suæ finem nullū fecerūt, pœnas luēt i æternū, ubi cōspexerit diuinā illā Dcmini faciē, ac maiestātē fortitudinis illius, quē hic ut imbecillē ac humilem cōtempserāt. Primum enim uenerat ut seruaret omnes, tūc ueniet, ut exhibeat se gloriosum nō in seipso tantum, sed in omnibus etiam membris suis, quæ sunt homines pij, ut admirādus appareat in omnibus, qui ipsius crediderūt Euangelio. Nam tum palam omnibus exhibebuntur in uobis ea, quæ nobis testimoniū perhibētibus Christo credidistis, impijs aspernantibus ac diffidentibus, qui dies ut uobis sit prosper ac letus, non desuamus Dominū precari pro uobis In quo etiam ut quādoquidem placuit illi uocare uos ad sp̄e huius gloriæ, idem dignetur adesse uobis eō committentibus, ut uita sc̄mper.

IN POSTERIO. EPISTO. AD

uestra cōgruat professioni, utq; qd' pro sua bonitate cōspit in uobis, consummet ac perficiat, addatq; robur animis uestris, ut fortiter tolerandis afflictionibus impiorū declaratis quā ualeat in uobis certa spes felicitatis eterne, cuius gratia negligitis et uitam, ut quemadmodum Christus illustrauit patris gloriā morte sua, ac uicissim ab illo fuit illustratus resurrectione, ita nomē Domini Iesu Christi glorificetur nunc uestra tolerantia, uosq; uicissim per illum glorificemini in die aduentus illius, non iuxta meritū uestrum, sed iuxta beneficentiam Dei nostri et domini Iesu Christi, sine quorum ope uester conatus futurus erat inanis.

CAPVT II.

Rogamus
autem uos
fratres.

CAeterum illud uos oramus fratres per hunc aduentum, de quo modo diximus, Domini nostri Iesu Christi, perq; cōsortium glorię, per quod membra tūc aggregabimur capiti, ne cito dimoueamini à uestra sententia, si proferetur aduentus illius, aut ne consternemini animis, neq; per fictam prophetiam, neq; per asseuerationem probabilē, neq; per Epistolā nostro nomine missam, quasi iam instet aduentus Domini. Ne quis uobis imponat ullo modo. Nam Dominus nō est aduenturus, nisi præcesserit defectio, et nisi prius apparuerit homo ille scelerosus, filius perditus, ut Christo multum dissimilis ita illi aduersarius, quiq; effertur non solum supra filiū Dei, sed supra omne quicquid dicitur Deus, aut numen religiose colendum, adeo ut in templo Dei sedeat, ostē

tatis

trans se ipsum pro Deo. An nō meministis, quod cum ad
 huc essem apud uos, hæc dixerim uobis? Et nunc scitis Et nunc qd
 quid obstet, quo minus adueniat Christus, nimirum ut ille detineat sa-
 le scelerosus, de quo dixi suo tempore. palam exerceat
 suam tyrannidem in sanctos. Nam nunc clanculum agit
 per illum uis impietatis, per q̄ homines impios. diabolus
 seuit in Euangelij professores, nec, ut ex me scitis quic-
 quam in mora est, quo minus palam aperiat sese Christi
 aduersarius, nisi ut interim quisq; quod tenet obtineat,
 donec illud regnum, quo cætera cohercentur omnia, tol-
 latur de medio. Id ubi factum erit, tunc sese proferet in
 apertum iniquus ille, omni prestigiorum & impostu-
 rarum genere instructus in perniciem humani generis.
 Sed hunc diabolico affatu tumultuâtem, Dominus Iesus
 cōficiet potenti spiritui oris sui, ac falsa diuinitatis specie
 iactantē sese, prorsus obscurabit & adolebit claritate
 aduentus sui, non aliter quàm ex orienti solis iuari ce-
 dunt spectra nocturna, & euanida rerum simulacra.
 Nā adueniet impostor ille satanæ spiritu instructus, qui
 per hunc exeret uim suam, quoq; crudelius seuiat, non
 solum armatus erit ingēti potentia, qua terreat animos
 hominum, uerum etiam signorum ac miraculorū men-
 dacibus prestigijs, quibus sic imitabitur Christum, ut
 olim apud Aegyptios Magi sunt imitati Mosen, breui-
 ter nullo nō genere fraudis ad impietate erit armatus.
 Sed his nihil efficiet, nisi in malum eorum, qui & alio-
 suapte percunt incredulitate. Meretur enim hoc illorū

IN POSTERIOREM EPISTO. AD

pertinax aduersus Christum rebellio. Digni sunt hoc premio, ut qui Christum & pro sua charitate seruare cupientem omnes, & pro sua ueritate patefacienti ea, quæ pertinebant ad salutē, non receperunt, per quē poterant esse salui, nunc permissu Dei ualeat apud illos falsitas pro ueritate, ualeat tyrannus pro Charitate, ualeat extincor pro seruatore, iamq; credant mendacijs hominis scelerati, qui filio Dei uera prædicanti credere recusarunt. Ita fiet, ut qui & aliās ob obstinatā incredulitatem suam erant perituri, tunc omnibus palām sit eos merito perire, qui Christū sunt auersati, ac mox approbauerint impostorē ac sceleratū. Hæc tēpestas, ut illos declarabit exitio dignos, ita uestram constantiā magis etiam illustrabit. Quo nomine semp debemus gratias agere Deo, fratres mihi Christiana charitate dilecti, quod nō passus sit nos in errore persistere, sed elegerit uos ab initio seruandos, nō per legem Mosaicā, sed per spiritū suum, largitorē sanctimonie, perq; obedientiā qua simpliciter credidistis ueritati. Ad hæc, ut uos delegerat ab eterno, ita uocauit per Euangelium nostrū, ut uestra salus, qui Iudæis diffidentibus, credidistis, accederet ad gloriā domini nostri Iesu Christi. Verū Euangelium tradidi uobis, nō est quod aliud requiratis. Itaq; in eo persistite fratres, ac tenete quæ uobis tradidimus, quæq; a nobis didicistis siue per sermonē, siue per Epistolam nostram. Ad hæc omni uigilantia conuerti uestrū fuerit. Ceterū ipse dominus Iesus Christus, ac Deus paterq; noster,

In sanctificatione spiritus.

terq; nos, qui ultro dilexit nos uocatos ad salutem, ac per spiritum suum dedit nobis interim in his afflictionibus consolationē aeternam, bona spe expectātibus prae mia uitae coelestis, non nostris meritis fretis, sed beneficientia gratuita ipsius, magis ac magis consoletur corda uestra, uosq; confirmet ac stabiliat, ut perseueretis in omnium sermone, tum factō bono.

CAPVT III.

Quod superest fratres, quando nos nostris apud Deum uotis adiuuamus salutis uestrae negotium ita par est, ut uos uicissim meos conatus uestris apud eundem precibus prouehatis, ut quemadmodum Euāgelica doctrina celeriter ac feliciter apud uos increbuit, ita discurrat ac diuulgetur apud omnes. Id quo fitat expeditius, orate ut illius ope liberemur ab absurdis ac peruersis hominibus, qui modis omnibus obstant, quo minus liceat inoffense disseminare doctrinam Christi. Nec enim omnes credunt Euangelio, qui audiunt Euangelium. Nec tamen est quod ob horum impios conatus diffidatis. Oppugnant Euangelium, sed non expugnabunt, nimirum fido propugnatore domino Iesu, qui confirmabit uos aduersus horum improbitatem, et custodiet uos à malo, perficietq; quod coepit in uobis, quoniā uerax est. Non defuturū est uobis illius auxiliū, modo ne uos illius bonitati defueritis, adiuuabit ille, sed conantes. Atq; haec dicimus, non quod dubitemus de uestra constātia, immo confidimus de uobis, opitulante domino Iesu,

De cetero
fratres.

IN POSTERIOREM EPISTO AD

mino Iesu, quod quæ præcipimus uobis, ut facitis, ita sitis in posterum facturi. Porro dominus Iesus suo fauore dirigat corda uestra, quo recto cursu semper pergât ac proficiant in charitate Dei, & expectatione Iesu Christi. Charitas dabit, ut indefinenter studeatis de omnibus bene mereri, quæ admodum Deus beneficus est in omnes. Expectatio aduentus Christi præstabit, ut afflictiones oēs fortiter toleretis. Quod si quis est inter uos, qui contempta ratione uiuendi, quâ uobis iuxta regulam Euangelicam præscripsimus, suo uiuat arbitrato, & otiosus ipse turbet publicum otium uestrum, atque ipse nihil agens, curiosus sit alienarum actionum, præcipimus uobis autoritate domini nostri Iesu Christi, ut ab huius consuetudine, si Christianus fuerit, uos semoueatis. Neque enim pigebit alios imitari nostrum exemplum, qui licet funderemur Apostolico & honore & onere, tamē non grauati sumus apud uos in ordinem cogi, neque quicquã nobis ultra ceteros uindicauimus, adeo ut ne panem quidē acceperimus à quoquã, sed obliti dignitatis nostræ, nocturnis diurnisque laboribus, atque operis manuarijs ipsi parauimus nobis, quæ postulabat uitæ necessitas, ne cuiquã essemus oneri. Non quod existimaremus, id nobis non licere, quod ceteri faciunt Apostoli, sed nolimus uti iure nostro, quo nosmetipsos formã atque exemplar præbere mus, quod ceteri non grauarentur imitari. Quod re præstitimus, id sermone quoque præcipiebamus uobis, ut si quis nollet operari, is nec ederet. Mercantur alimoniam,

qui nocti-

qui noctibus atq; diebus uigilant pro salute uestra. Cæterum otiosa curiositas, & inertia curiosa nõ meretur subsidiũ. Nam audiuimus inter uos esse quosdã, qui suo otio turbant ordinẽ uestrum, abhorrentes, ab opere, et ita nihil habentes propij negotij, ut interim curent aliena. Adhuc nominibus illorũ parco, sed quicunq; huiusmodi sunt, illis præcipimus, atq; si malũ obtestamur p̄ dominũ nostrum Iesum Christũ, ne per otium suũ turbent publicam quietẽ, nõ ue ipsi nihil agentes obstrepãt alijs occupatis, sed ipsi quoq; cũ quiete operantes, suis ipsorũ manibus sibi uictũ parent potius, quã alijs molesti sint improbis flagitationibus, digni quidem illi, quibus negetur quod petũt. Sed tamẽ humanitatis est Christiane, etiã parũ dignis succurrere. Vos igitur fratres, nolite defatigari benefaciendo dignis pariter atq; indignis. Quod si quis contemnat obedire monitis nostris, quæ & præsens uobis tradidi, & absens scribo, satis supplicij sit charitati Christiane, ut alatur quodẽ q̄ talis est, sed tamẽ notetur, submotus à familiaritate uestra, tantũ in hoc, ut pudore correctus respiscat, neq; uelut inimicũ prorsus alienetis, sed potius admonete ueluti fratrem errantẽ, quem sanatũ uelitis, nõ perditũ, ita uitãtes familiaritatẽ, ut animo tamen diligatis. Nam hoc est charitatis diuortium, non nisi ad tempus susceptum, quo respiscat qui deliquit. Cæterum ipse dominus Iesus pacis autor, largiatur uobis perpetuam pacem in omnibus uestris negotijs. Dominus semper adsit uobis omnibus. Rursum

IN PÔSTE. EPIST. AD THES. PAR.
bus. Rursum salutem uobis ascribo meapte manu, nempe Pauli. Hoc symbolum obseruabitis in omnibus meis Epistolis, siue ad uos, siue ad alios scriptis. Sic enim scribo, ne per subditicias Epistolas quisquam uobis imponat. Fautor ac beneuolentia Domini nostri Iesu Christi iugiter adsit uobis omnibus, Amen.

PARAPHRASEOS IN POSTERIO=
rem Epistolam Pauli Apostoli ad Thesa
lonicenses, FINIS.

ARGENTORATI APVD IOANNEM
KNOBLOVCHVM,
MENSE MAR
TIO. AN
NO
M. D. XXIII.

А Н О Ч А И

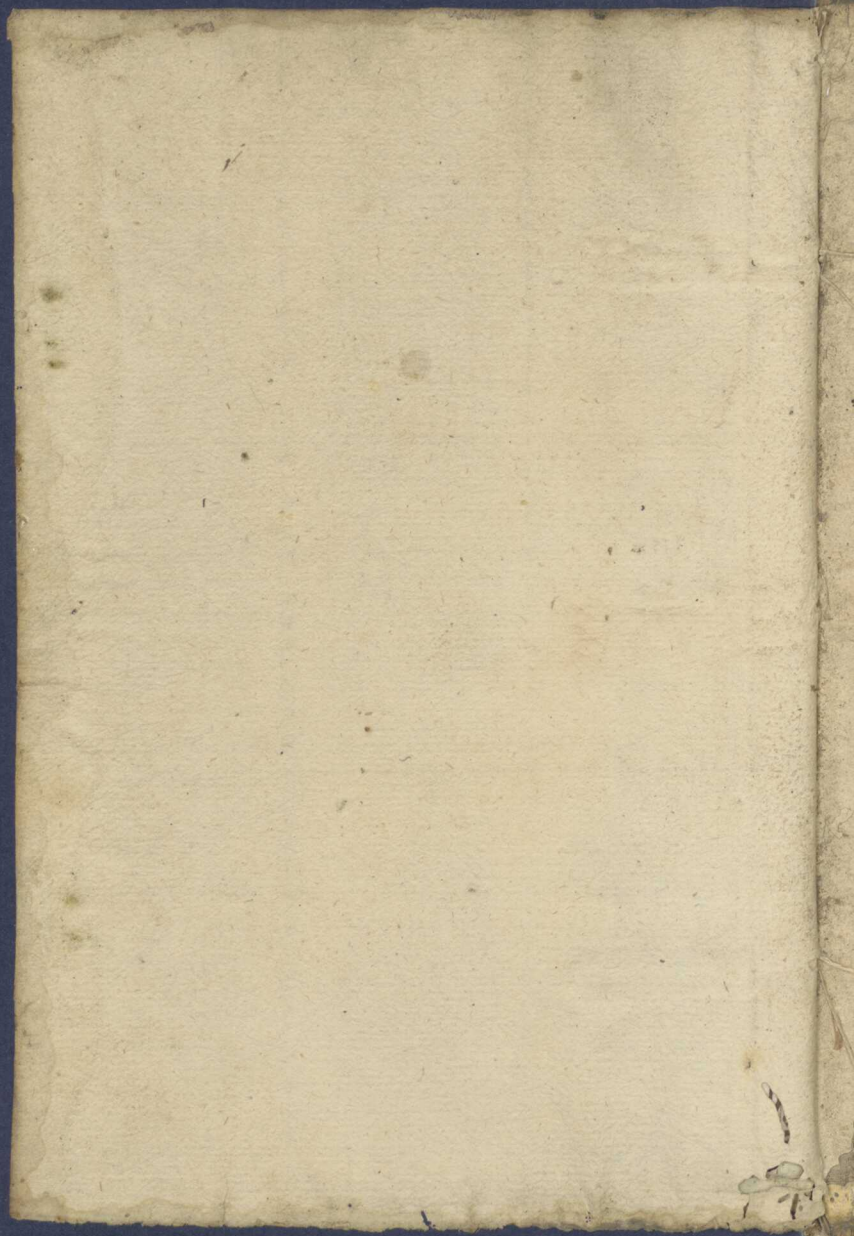
Her- aut- tone- tens
r- tuo- can- d- da- d- f- h- no- s- c- i- l- i- a

A d- e- p- i- s- t- o- l- a- s- u- t- t- r- a- s- i- t- s- o- n- d- i- g- u- o- s-
E- x- i- t- u- s- t- u- s- q- u- i- c- o- n- s- i- s- t- e- n- t- i- u- s- e- s- t

[Faint handwritten mark]

[Faint handwritten mark]

[Dark ink smudge]

BIBLIOTEKA UNIW W POZNANIU

229747